This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het "watermerk" van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

1837
ARTES VERITAS SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

a.J. van Aumuller

DJ
204
.S75
V7

Mr. LAURENS PIETER VAN DE SPIEGEL

EN

ZIJNE TIJDGENOOTEN.

(1737—1800.)

DERDE DEEL.

DE STAATSGESCHILLEN IN DE NEDERLANDSCHE REPUBLIEK, DOOR DE GEWAPENDE TUSSCHENKOMST VAN PRUISSEN BESLECHT. — VAN DE SPIEGELS POLITISCH-DIPLOMATISCH BEDRIJF, ALS RAADPENSIONARIS VAN HOLLAND EN WEST-FRIESLAND.

(November 1786—December 1791.)

UIT ZIJNE NAGELATEN PAPIEREN TOEGELICHT

DOOR

Mr. G. W. VREEDE.

„*Nec unus nec omnes*, fraai opschrift boven een Raadhuis."

VAN DE SPIEGEL, *Dagelyksche Aanteekeningen.*

Uitgegeven door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen.

MIDDELBURG,
J. C. & W. ALTORFFER.
Uitgevers van het Genootschap.
1876.

„Men mag daarvan gelooven wat men wil, my is niet bekend, en ik vermeen taamlyk wel onderricht te weezen, dat *immer door of van weegen eenig Regent of Regenten* aan 't Hof van Berlin adres gemaakt zy om Troupes herwaards te zenden."

RENDORP, *Memorien*, II. 312 (1790).

GEDRUKT BIJ G. A. VAN HOFTEN, TE UTRECHT.

INLEIDING.

In dezen derden Bundel zien wij allereerst de onderhandelingen mislukken, in het najaar en den winter van 1786 en 1787 tot Bemiddeling van onze noodlottige Staatsgeschillen, door de Hoven van Berlijn en Versailles aangeknoopt: geschillen meest tusschen Holland en den Prins, maar ook in Utrecht, Gelderland en Overijssel, over de Regerings-Reglementen in die Gewesten ontstaan en na het gebeurde te Hattem en Elburg, ten toppunt gerezen. Het stug en hooghartig, onhandelbaar wantrouwen van beide partijen, overmoed en eigenwaan, vertrouwen wederzijds op steun van buiten ingeval van nood, en de eenzijdig-gebrekkige voorstelling der betwiste punten of zelfs verdraaijing van het werkelijk voorgevallene bij de vreemde Diplomaten v. GOERTZ en DE RAYNEVAL, verhinderden gelijk te voorzien was, het wèlslagen dier poging. Hoe schrander en achtingwaardig en hoe ervaren die beide mannen mogten zijn, bezwaarlijk konden zij zich bij deze ondankbare taak, geheel vrij en zelfstandig bewegen; het had reeds voor Nederlanders veel in, zich in al de bijzonderheden van het historisch en hoogst ingewikkeld Staatsregt der Republiek, naar eisch onbevangen en onzijdig te verdiepen,

en het ware van het valsche te onderkennen. Men leefde in een tijdperk van ziedende driften en van blinde partijschap, en nu eens het zwaard getrokken was, zou het zwaard onvermijdelijk beslissen. En zoo al de gewapende tusschenkomst der Pruissen, in 1787 het Stadhouderschap gewelddadig herstellen mogt, zou toch de weerwraak der Patriotten met den intogt van een Fransch Leger in 1795, den val van het aloud en glorierijk Gemeenebest na zich slepen.

Al is een Land nog zóó rijk aan kundige en regtschapen Regenten en Ministers, kan toch het Staatsgebouw enkel door eene heillooze tweespalt, te gronde gaan. Hoe dikwijls hebben wij niet in onzen eigen leeftijd en bij meer dan ééne Regering en Volk, die droevige waarheid bevestigd gezien? En ontbrak het den Vereenigde Nederlanden, van 1780—1795 hetzij aan eene verstandige minderheid van bezadigde Vaderlanders, die van edele zucht tot het algemeen welzijn blakende, niets onbeproefd lieten om den partijgeest tijdig te dempen; of aan eene lange reeks van uitnemende Geleerden, Publicisten en Staatslieden, wier eensgezindheid, beleid en bekwaamheid al die rampen en jammeren gewis zouden hebben kunnen stuiten? — In de briefwisseling van VAN DE SPIEGEL met den Burgemeester van *Alkmaar* PALUDANUS en met den Pensionaris van *Vlissingen* N. C. LAMBRECHTSEN, die het Tweede Deel van deze Verzameling versiert, hebben wij het loffelijk streven naar eene verzoening der gemoederen kunnen opmerken; gelijk het van elders bekend is, dat LAMBRECHTSEN de Leiders der Hollandsche Patriotten DE GYSELAAR, VAN BERCKEL, V. ZEEBERGH, BICKER en meer anderen, te vergeefs tot gematigde eischen zocht te brengen 1). En droeg dan niet Zeeland in die

---

1) Verg. *de Lofrede* van A. C. VAN CITTERS op NICOLAAS CORNELIS LAM-

dagen roem op 's Prinsen oud-Representant als Eerste Edele, den deugdzamen JOHAN ADRIAAN VAN DE PERRE *de Nieuwerve*, VAN DER PALMS onsterfelijken weldoener? »Vrede en eendracht — getuigt de dankbare Lofredenaar — waren zyn wellust, en als 't ware het element, waar buiten het leven hem onverdraaglyk was; maar hy beschouwde ze tevens als de zuilen van ons Staatsbestuur, de grondslagen eener geregelde orde, de bronnen van de welvaart en het geluk der burgery. Waar zyn invloed dezelve bewaren of herstellen kon; waar tweedracht en verdeeldheid door zyne pogingen, of door gewigtige opofferingen te vermyden of te dempen was, daar was VAN DE PERRE de bevorderaar der eensgezindheid en de bevrediger dergene, die zich meenden te kunnen beklagen" 1).

VAN LYNDEN VAN HEMMEN in Gelderland, W. E. DE PERPONCHER in Utrecht, waren, naar het schijnt, geestverwanten in menig opzigt van den Zeeuw VAN DE PERRE. Een der meest geliefkoosde grondbeginsels van dezen voortreffelijken man was, naar de getuigenis al verder van VAN DER PALM, »dat de deugdzaamste Staatkunde, gebouwd op de regten en waardy der menschelykheid, ook de beste Staatkunde is: de beste niet alleen voor dien, die dezelve beoefent, de beste voor de rust van zyn geweten en zyne verantwoording hier namaals; maar ook de beste voor het welzyn en den duurzamen bloei van den Staat. Al het geluk en de voorspoed, die

---

BRECHTSEN (3 Dec. 1823) bl. 25. — Geboren te Vlissingen 29 Febr. 1752, overleed LAMBRECHTSEN in Mei 1823. Hij was aan de Hoogeschool te Utrecht, de toehoorder geweest van VOORDA, SAXE en M. TYDEMAN. (1770—1773).

1) J. H. VAN DER PALM (rustend Predikant van Maartensdyk) *Lofreden op den Hoog Welg. Heer* Mr. JOHAN ADRIAEN VAN DE PERRE, uitgesproken te Vlissingen 26 November 1790. Die edele man geboren 25 Dec. 1738, overleed 8 April 1790.

het onregt, de list en *intrigue* somtyds eene maatschappy schynen aan te brengen, achtte hy ook alleen schynbaar te zyn, bedrieglyk en de bron van duizende rampen, die men vergeet mede in rekening te brengen. Wat zal er, zoo dacht en sprak hy menigmaal, wat zal er eindelyk van de Staatkunde worden, zoo zy de wedstryd der kwaadaartigheid en laagste listen, en de dekmantel der onregtvaardigheid moet wezen?"

Twee gewigtige Staatsstukken, die in dezen Bundel zijn opgenomen, uit VAN DE SPIEGELS brein en pen gevloeid, dragen den vlekkeloozen naam van VAN DE PERRE aan de spits der onderteekenaren. Het is vooreerst de in Januarij en Februarij 1787 door een aantal Leden en Ministers van Collegien van Regering en Justitie aangegane *Verbintenis tot handhaving van de ware Republikeinsche Constitutie, tegenwoordige Regeringsvorm en Burgerlyke Vryheid* [1]; en in April en Mei daaraanvolgende, de *Nadere Remonstrantie van de onderteekenaars der Acte van Verbintenis* [2]. Voor zoo verre die beide Verklaringen toen en meer bepaald na den ondergang van het Gemeenebest, tot merkelijk bezwaar, ja tot de hatelijkste aantijgingen tegen den Raadpensionaris hebben gestrekt, had de medewerking van den ontslapen VAN DE PERRE, had de nagedachtenis van dien beminnelijken Staatsman alleen en op zich zelf reeds den mishandelden VAN DE SPIEGEL ten schild moeten zijn. Want zoo die Verklaringen — een antwoord op de Hollandsche *Acte van Verbintenis* van Augustus 1786 — in de beschouwing van andersdenkenden, met den naam van *streken der Staatkunde* (*intrigue*) bestempeld hadden kunnen worden, hoe had dan de vredelievende en voorzig-

1) Z. bl. 134—139.
2) Bl. 423—430.

tige, bedachtzame, schier angstvallige VAN DE PERRE zich tot de eigenhandige bekrachtiging dier verklaringen laten overreden of verleiden; hij, die 10 jaren lang in de Staatsvergadering van Zeeland, als 's Prinsen Vertegenwoordiger de aanzienlijkste plaats had vervuld? Alleen uit overtuiging, na onderzoek en gemoedelijke gedachtenwisseling gevestigd, kunnen die stukken door een Regent van zulken stempel beäamd zijn geworden. Zij droegen ook om geene andere namen te vermelden, de onderteekening van een jeugdig Staatsman, toen Pensionaris van Middelburg, vooral in latere tijden, door zijne verdiensten jegens Zeeland, in 't bijzonder door zijne kloeke manhaftigheid tegenover den Eersten NAPOLEON vermaard, sedert Gouverneur onder de regering van WILLEM I, — van JACOB HENDRIK SCHORER; wiens Lofredenaar dit in hem prijst, dat hij zich de bekwaamste Mannen »tot modellen van navolging in alles wat *waarlyk goed* was," gekozen had, den Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL en den Secretaris van 't Land W. A. DE BEVEREN [1]).

Jammer slechts, dat die twee Ministers nog al sterk van elkander verschilden, en niet denzelfden weg bewandelden. In den boezem der Staatsvergadering had zich allengs eene scheuring geopenbaard; sommige Leden werden geacht medestanders der Hollandsche Patriotten te zijn; en nu kwam het in de behandeling der zaken meer en meer raadzaam voor, elkander wel te kennen en zich onderling te verstaan, om ééne en dezelfde lijn te trekken. De herziening van het Reglement van Orde, herhaaldelijk door VAN DE SPIEGEL en ook door den Representant van WILLEM V als Eerste Edele, W. C. H. VAN

---

1) Verg. J. DE KANTER, PHIL. Z. *Lofrede op* Jhr. J. H. SCHORER (Middelburg 1822). SCHORER (even als LAMBRECHTSEN, kweekeling der Utrechtsche Hoogeschool) was geboren te Middelburg 5 Febr. 1760, overleden 19 Januarij 1822.

LYNDEN VAN BLITETRSWYK, VAN DE PERRES opvolger in die waardigheid sedert 1779, met nadruk aangedrongen [1]), maar voorbedachtelijk vertraagd of belemmerd door de Leden der Vergadering, die het zedelijk overwigt van den Raadpensionaris duchtten, kon tegen de gestadige tegenkanting van de aanhangige voorstellen, nu eens door Vlissingen dan weder en wel het meest door Zierikzee, niet langer volstaan. Dáár, te Zierikzee [2]), nog meer dan te Vlissingen, telde de Hollandsche partij hare vurigste en heftigste aanklevers, en dáár meer dan ergens, mistrouwde men, na het luisterrijk onthaal van het Stadhouderlijk gezin te Middelburg in den zomer van 1786, VAN DE SPIEGELS handelingen en inzigten. — Met de *Acte van Verbintenis*, eerst later in druk verschenen, en min of meer bedektelijk en in zekeren geest van uitsluiting ter teekening voorgelegd, met dat Manifest, eerlang beantwoord door een Contra-Manifest, door DE BEVEREN bekrachtigd; met zeker nagenoeg gelijktijdig of even vóór de *Acte van Verbintenis*, door VAN DE SPIEGEL ontworpen *Dank-Adres* [3]) door duizende Zeeuwen onderteekend, en bijna onmiddellijk te Goes door woelingen en plunderingen gevolgd, was de toestand niet verbeterd, maar de gisting, opgewondenheid en wraaklust veeleer verergerd.

Maar indien nu tusschen dit *Dank-Adres* en de *Acte van Verbintenis*, die eerst den 5 Maart 1787 in de Staatsvergadering van Zeeland ter tafel werd gebragt, zulk een verband en strekking had bestaan, als de vijanden van

1) Zeeuwsche State-Notulen 1, 14 Mei 1787 fol. 223, 267.

2) Z. de State-Notulen van 1 Maart 1787, en in dezen Bundel, de beide *Verantwoordingen* van VAN DE SPIEGEL, bl. 267—276, 344—352.

3) Verg. het *Omstandig Verhaal van het voorgevallene te Middelburg in Zeeland, by gelegenheid der Revolutie in den jaare* 1787. *Behelzende de Plunderingen* enz. door A. J. V. CAUWENBERG. Gedrukt in Holland, 1796 (132 bl.)

den Raadpensionaris daarin hebben gezocht en in de dolzinnige bedrijven van een woest gemeen hebben meenen te ontdekken; wie die het rein en onbesmet karakter van VAN DE PERRE eert, kan één oogenblik gelooven dat hij *na* die afschuwelijke tooneelen, het werktuig van lage bedoelingen zou hebben willen zijn, en nog na eenige maanden blijven?

Eigenlijk was de *Acte van Verbintenis*, alles wèl overwogen, een terugslag uit Zeeland op de Acte te Amsterdam door de Patriotten uitgevaardigd, en nog meer bepaald het uitvloeisel van drie Artikelen, aan VAN DE SPIEGEL door den oud-Raadpensionaris W. VAN CITTERS, medegedeeld [1]), die ze van de Prinses van Oranje had ontvangen: deze van den Britschen Gezant HARRIS. Nu de beide partijen, die der Hollandsche Pensionarissen en die van ORANJE onmiskenbaar en scherp tegen elkander stonden; nu de eene partij den kreet van *Grondwettige Herstelling van Neêrlands Staatswezen* — min of meer radicaal en revolutionair had aangeheven en in plegtige Verklaringen geformuleerd, nu scheen wederkeerig de noodzakelijkheid geboren, dat de Staats-Stadhouderlijke partij op hare beurt, de vaan van *Behoud* en *Handhaving* ontrolde, dat men over en weder wist, waaraan zich te houden en welke kleuren men droeg; dat de Aanvoerders en Leiders op hunne volgers konden rekenen en staat maken; dat derhalve iedere partij hare beginselen openlijk beleed en verkondigde. Had men in Engeland *Whigs* en *Tories*, waarom zou niet ook in Nederland, beider gebied klaar en duidelijk worden afgebakend, en de voorstanders van den driftigen en onbesuisden vooruitgang, door het tot *hiertoe en niet verder* der Prinsgezinden worden gestuit?

1) Zie bl. 30, 84 volg. (*Plan d'Association*, La Haye, Novembre 1786).

Evenwel mag de waarheidlievende Geschiedvorscher niet ontveinzen, dat de aanraking van VAN DE SPIEGEL, regtstreeks of zijdelings, met tijdgenooten [1]), die in de razernij van den ontvlamden partijhaat, niet immer en altoos even kiesch en naauwgezet dachten en te werk gingen, zijn glansrijken naam met eene verdenking van deelgenootschap of oogluiking heeft beklad, die den grooten en ongelukkigen Minister meer dan iets anders, tot het voorwerp der bitterste en onverzoenlijke vervolging van 1795—1798 gemaakt heeft. Men treft in dezen Bundel, hier en daar, enkele aanwijzingen en stof tot gissing aan, nergens *bewijzen;* wèl gronden voor het tegendeel [2]). En zeer versche tooneelen van roof en plundering op groote schaal en in oneindig meer bevolkte steden door het woedend graauw, in weerwil der krijgsmagt en niettegenstaande de hedendaagsche *eenheid* van gezag aangerigt [3]), mogen ons dubbel huiverig maken, aan ligtvaardige aantijgingen tegen een in den kerker zuchtenden Staatsman uitgestrooid, geloof te slaan.

Doch reeds meer dan genoeg over de »*Zeeuwsche plunderingen* [4])," door DE PERPONCHER beknopt gekenschetst als eene »*wat sterk overredende wyze,* om zyn ongenoegen te toonen," in November 1787 te *'s Hertogenbosch* drie dagen lang nog verfoeilijker botgevierd; in

---

1) Met VAN KINCKELL en den Zeeofficier CUPERUS, met den oud-Raadpensionaris VAN CITTERS, en den lateren Eersten Minister van Zeeland W. A. VAN CITTERS.

2) Verg. bl. 162 VAN DE SPIEGELS afkeuring van het oproer te Goes („*zeer te onpas.*") Z. ook bl. 269; maar vooral in het Eerste Deel, den brief en de mondelijke betuigingen aan VALCKENAER, tegen die „infame calumniën" en „godlooze lasteringen." (Te verg. I. 11 met III. 475 volgg.)

3) Men herinnere zich het onlangs gebeurde te Antwerpen en Gent.

4) Na de herhaling der eerroovende zinsneden over dit punt uit de Memorie van JOH. VALCKENAER by Mr. J. A. SILLEM I. 249 ging het niet aan, daarvan geheel te zwijgen.

eene plaats en gewest, waar die Zeeuwsche traditiën nooit in zwang waren geweest, — en niet zoozeer door het losbandig gemeen, als wel onder het schild der werkelooze onverschilligheid van een eerloos en roofziek vreemd krijgsvolk gepleegd [1]). Bij de oproerige bewegingen in Zuid-Beveland en op Walcheren, heerschte de grondregel »*wel alles vernielen, maar zich niets toeëigenen.*" en zoo wist de plunderende hoop te midden dier buitensporigheden, »*goed standregt* te houden." Het was dus — naar die voorstelling, — om eene ruwe en gevoelige les te doen [2]), aan de bestrijders van den geliefden Stadhouder toegediend, maar bij welke men dan ook naderhand met VAN DER PALM mogt vragen: »was dit het volk? Heet dit de gunst des volks bezitten? Oordeelt — wat prys men te stellen hebbe op de gunst der menigte, dat is, op de toejuichingen der partyschap!" [3])

Desniettemin oefende die forsche taal en welsprekendheid van het gepeupel op de sidderende Regenten, die daarvan het slagtoffer waren of vreesden te worden, niet zelden een invloed uit, waarvan de tegenpartij het voordeel trok, en hetgeen juist daarom aan de verdenking van medepligtigheid voedsel gaf. Men paste het »*Is fecit cui prodest*" toe en zoo had de achterdocht en laster vrij spel [4]). — Gehate Burgemeesters of Leden van den Raad verlieten vrijwillig of gedwongen het kussen, en anderen werden

---

1) Verg. DE CHALMOT, *Verzamel.* XIV. 184—226 (Accurate Lyst van de Huizen, die geplundert, en die de glazen ingeslagen zyn, 8—10 November 1787 binnen de stad 's Hertogenbosch.)

2) Zie DE PERPONCHER, *Kort Tafereel uit de Nederlandsche Staats-Geschiedenis* (Utrecht 1810) bl. 118 volg.

3) *Redevoering over de Volksgunst* (Middelburg 1795).

4) Immers, bij niet-vervolging en straffeloosheid der plunderaars of van andere belhamels. Even traditioneel toch als die woelingen en zegepraal van de eene partij op de andere, waren de Placaten van *Amnestie*.

daarop geplaatst: meerdere proeven van zulke plaatselijke revolutiën, houdt deze Bundel in. Wij hooren den grijzen VAN CITTERS, na de schrikkelijke gebeurtenissen te Middelburg, in de eerste dagen van Julij 1787, en na de erkenning, »wat *ik gesouffreerd* en uitgestaan heb deze dagen, zal nooit uit myn geheugen gaan, maar ik ben buiten staat om er een regte beschryving van te geven [1]," — wy hooren hem nogtans den wensch uiten, »mogt het voorgevallene in Zeeland eens met hetzelve gelukkige succes overslaan naar Holland, even gelyk weleer in 1747!" [2]) »Het is — verklaarde hy — in Middelburg *wat ruw* toegegaan, en men heeft de zaken beter behandeld te Vlissingen;" — terwijl hij met VAN DE SPIEGEL het gezond verstand van de Walchersche landlieden prees [3]. — In gelijken geest, oordeelde eenige maanden vroeger, de 80jarige Geheimraad DE LARREY, wien 1747 nog beter dan VAN CITTERS heugde, na de onlusten te Goes, bijna met het *Dank-Adres* zamentreffende: »Den *uitstap* van de Goesenaars beschouw ik volmaakt als UE.: het was *ontydig* [4], en niet wel overeen te brengen met de dankzeggingen van de Ingezetenen; ondertusschen — in die woelingen en plunderingen de uitbarsting der openbare meening, iets dat naar eene *stem des Volks* zweemde, erkennende, voegde hy er by — »ondertusschen ziet men klaar de inclinatie en manier van denken, *'t welk tot inkeer behoorde te brengen* [5]."

Gewis zijn er in dat tijdperk eene menigte zaken geschied of daden bedreven, voor welke men niet zonder

---

1) Bl. 480 (5 Julij 1787).

2) Tijdens de verheffing van WILLEM IV.

3) Bl. 479.

4) WILLEM V (uit Nijmegen 8 Febr. 1787): „misschien nadeelig voor de goede zaak." (bl. 186)

5) Bl. 187, (9 Febr. 1787) DE LARREY aan VAN DE SPIEGEL.

het grofste onregt, VAN DE SPIEGEL aansprakelijk of verantwoordelijk zou kunnen stellen, al mogten die in de gevolgen, nog zoozeer tot voordeel van de ORANJE-partij hebben gestrekt. Het nut voor de historische waarheid en tot leering van onzen tijd vol verdeeldheid en partijgeest, uit de nagelaten papieren van den Raadpensionaris te trekken, is inzonderheid in de vertrouwelijke, dikwerf ongekunstelde Brieven te zoeken, die nooit bestemd waren het licht te zien. Zij, die welligt bij de verschijning van het Eerste Deel dezer Verzameling, met eenige verwondering den titel hebben gelezen, zullen dien in de lange rij van oudere en jongere tijdgenooten van den Zeeuwschen Staatsman, al meer en meer geregtvaardigd hebben gevonden. Maar nergens meer dan in dit Derde Deel, verrijkt met de Brieven van meer dan *twintig* correspondenten, in de eerste plaats met die van eene doorluchtige Vrouw, de Gemalin van den Stadhouder, Prinses WILHELMINE van Pruissen; brieven, waarin haar stoute mannelijke zin, tegelijk met haar veelomvattend politisch beleid, hare fijne menschkundige berekeningen en verwonderlijke zaakkennis doorstralen; heerschte daarin wat meer vrouwelijke zachtmoedigheid, het zou hier en daar, den lezer aangenamer indruk schenken; maar de rampzalige tijden ademden hardvochtigheid, en de Prinses stamde uit het ijzeren geslacht der HOHENZOLLERN. Hare eigenhandige Brieven en Memorien — alle in het fransch — zijn ten getale van meer dân dertig; een tiental van WILLEM V, doorgaans van militairen inhoud en niet veel beteekenend. Gewigtig daarentegen, en het Hof op het Loo, te Nijmegen of Amersfoort naar het leven schilderend zijn de veertig Brieven van hunnen onvermoeiden Secretaris, den ons uit de beide voorgaande Deelen reeds bekenden WILHEM VAN CITTERS den Vader, en ettelijke van diens Zoon, Gedeputeerde wegens Zeeland ter Staten-Generaal;

nogmaals ongeveer veertig van den getrouwen DE LARREY uit 's Hage, hoewel meer Nota's en Bulletins, dan wel gedachtenwisseling, en vol herhalingen, niet onnatuurlijk in den wakkeren hoogbejaarden Grijsaard; altijd vrolijk, maar wel wat veel aan kleinigheden hechtende, geheimzinnig en ook wel eens Cijfers gebruikende bij zaken, die ieder mogt weten en die men van de daken had kunnen verkondigen [1]). Voeg hierbij enkele Brieven van den eerbiedwaardigen Burggraaf W. VAN LYNDEN VAN HEMMEN, en van 's Prinsen hiervoren genoemden plaatsbekleeder in Zeeland, VAN LYNDEN VAN BLITTERSWYK; van den Graaf van ATHLONE en van VAN DE SPIEGELS lotgenoot in de toekomst, op het kasteel te Woerden, Graaf VAN BENTINCK-RHOON; meerdere van den doortastenden, woeligen en ietwat laatdunkenden, maar slimmen en behendigen Duitscher, Zeeofficier, naderhand vooral diplomaat in Nederlandsche dienst, H. A. V. KINCKELL; sommige of enkele van den even voortvarenden Fiscaal der Admiraliteit van Zeeland, N. STEENGRACHT D'OOSTERLAND; van den Thesaurier-Generaal WYCKERHELD-BISDOM; van den ons reeds niet onbekenden Fiscaal der Admiraliteit te Amsterdam, J. C. VAN DER HOOP; van VAN HEECKEREN VAN ENGHUIZEN, van den Geschiedschrijver van Gelderland W. A. Baron VAN SPAEN, van den Frieschen Jonker BENGERS, van den veelbelovenden G. K. VAN HOGENDORP, en eenige (uit een zeer groot getal ontleend) van den Oranjeman met hart en ziel, L. L. VAN BEENEN, oud-Griffier van den in 1783 ontbonden Hoogen Krijgsraad, en die tegen de Hollandsche Patriotten niet ophield, vuur en vlam te spuwen. — Met de hier en daar voor-

---

1) G. K. VAN HOGENDORP, *Brieven en Gedenkschriften*, IIIe Deel bl. 17. (uitg. van Mr. H. Graaf V. HOGENDORP): „gai, pédant affectueux, zêlé, sage, mystérieux, mais qui ne vieillit pas" (4 Maart 1790).

komende depêches of opgenomen en ingevlochten fragmenten van den Britschen Gezant HARRIS, van de Pruissischen Envoyés Graaf GOERTZ, V. THULEMEYER enz. heeft men een volledig personeel van ruim twintig briefschryvers. En voorzeker niet het minst te schatten is de gemeenzame wisseling van gedachten van Mr. A. J. C. LAMPSINS met VAN CITTERS, in het voorjaar van 1787 zeer geheim naar Frankrijk gezonden, om aldaar ten behoeve van het Huis van ORANJE werkzaam te zijn, de gemoederen te polsen en de Patriotten ongunstig af te malen. List tegen list; werd door den eerzuchtigen Rhijngraaf VAN SALM 1) voor de Patriotten te Parijs of Versailles gekuipt, waarom zouden niet van hunne zijde, de aanhangers van den Prins-Stadhouder het Fransche Hof, en vooral na den dood van DE VERGENNES, den Ministers de oogen trachten te openen? Hier moge in 't voorbijgaan, weder een uittreksel uit het dagboek van den jongen Griffier FAGEL, eene Aanteekening over een sluwen Franschman bij de Legatie van LA VAUGUYON en DE VERAC, eene plaats vinden. »Men heeft dikwils aangemerkt, dat het Fransche Hof de gewoonte heeft om by de Ambassadeurs, die hetzelve aan vreemde Hoven, en vooral hier in Holland zendt, luiden van verstand en kennis te adjungeeren, die zonder voor 't uiterlyke aan de Ambassade geattacheerd te zyn, evenwel, onder de hand, den Ambassadeur dirigeeren, het oog hebben op alles en *au fait* zyn. Zoo is het b. v. tegenwoordig (1786, 1787) gesteld met een zekere M. DE QUATTELOURI 2), die by M. DE VEIRAC aan huis logeerd, van alles onderrigt is, hier in den Haag quasi eenige tyd passeert, en

---

1) Z. dit Deel, bl. 313, 315, 336.

2) Zonderling verminkte naam. Zie het Tweede Deel, bl. 597 („Comte DE COETLOURY").

onder de hand de Leydsman is van den Ambassadeur. Men zegd dat deze Heer beter onderrigt is van de Vaderlandsche Historie als veele Regenten; welk een schande! Deeze man heeft zig onder LA VAUGUYON geformeerd, eenige jaren doorgebragt, om zig ter deeg au fait te stellen, en nu is hy een werkzaam instrument voor de oogmerken van het Fransche Hof." [1])

Welnu: wat belette den Prins en de Prinses van ORANJE, eenigermate en wederkeerig in Frankrijk, dienzelfden weg te bewandelen en scherpziende opmerkers, in de gedaante van hoffelyke bespieders maar zonder officieel karakter derwaarts te zenden, die tegen de inlichtingen, mededeelingen en inblazingen uit den koker der Patriotten, op hunne beurt, aan lijnregt daarmede strijdige berigten of voorstellingen ingang zouden pogen te verschaffen? Althans VAN DE SPIEGEL gaf dien raad, en meende dat zoodanig middel niet mogt verzuimd worden. — »Indien — zoo schreef de Raadpensionaris aan de Prinses WILHELMINE den 23 Maart 1787 — het but alleen is, om informatien buiten 's Lands te geven en te nemen, zoude (onder verbetering) my praeferabel voorkomen [2]), dat één of meer personen, zonder character als dat van *reizigers*, hiertoe door Z. H. wierden geemployeerd, welke geinstrueerd zouden kunnen worden, om overal daar het pas geeft, te insinueeren de ware oorzaken door welke de dominerende party het overwigt gekregen heeft, en de mogelyke middelen om dezelve te resisteren, gelyk dezelve met kragt en naar waarheid in de Consideratiën van Uwe Kon. Hoogheid zyn voorgesteld." Drie weken later deelde LAMPSINS al dadelyk aan VAN CITTERS mede, wat hy aanvankelyk ver-

1) Uit de papieren van JOH. VALCKENAER. (Verz. LUZAC.)

2) Zie blz. 288.

rigt had, en hoe hy de gesteldheid van zaken in Frankryk had bevonden; in welken geest hy den Minister van Buitenlandsche Zaken DE MONTMORIN had ingelicht [1]); hoe zijns inziens, eene Omwenteling in dat Rijk voor de deur stond, en Republikeinsche grondstellingen werden gepredikt; hoe men met eene berooide schatkist die alle maatregelen verlamde, niet bevreesd behoefde te zijn voor eene beslissende tusschenkomst dier Regering in het belang van de Patriotten; dat de verstandige lieden wisten, hoe diep het aanzien van Frankrijk in Europa gedaald was [2]). — Eene zending derhalve, die veilig kan geacht worden vrij wat te hebben bijgedragen, om den ijver der Ministers van LODEWIJK XVI ten gunste der Patriotten te matigen en te bekoelen, en die aldus in September van hetzelfde jaar, tijdens den intogt der Pruissen tot herstel van het Stadhouderschap, van onberekenbaren invloed zal geweest zijn; hetzij dan om de Fransche Regering van alle openbaar verzet te weerhouden of te doen afzien [3]), hetzij om de Oranje-partij en tegelijk de Kabinetten van St. James en Berlijn te versterken in de overtuiging, dat het Bewind te Versailles al ware het daartoe geneigd geweest, de middelen niet bezat om eene toereikende Legermagt bij tijds zamen te trekken, en de wraakoefening van Koning FREDERIK WILLEM II, van het bedreigde Holland

---

1) Uit Parijs 16 April 1787. „Ik ben hier ook werkzaam, en heb een en andere zaken aan den Heer DE MONTMORIN gezegd" enz. Zie bl. 313, 340—342, (30 April 1787.)

2) „En zy ten spot der andere Natien waren." — Reeds in Augustus 1787 vond men hier en daar aangeplakt: „Le Roi à Charenton, la Reine à Ste Pélagie, le Comte d'Artois à St. Lazare, le Dauphin aux Enfans Trouvés et Monsieur (LODEWYK XVIII) Régent." AUCKLAND *Corresp.* I. 187.

3) De Hertog van DORSET aan EDEN (Paris, July 12 th 1787) AUCKLAND, *Correspondence* I. 481. „The Dutch are driving MONTMORIN very hard, but nothing will be done for them till the Mediation of England is determined upon."

af te keeren. — De berigten van LAMPSINS met die van WILLIAM EDEN, sedert Lord AUCKLAND, met die van HARRIS en GRENVILLE [1]) gelijkluidend ten opzigte van Frankrijks inwendigen toestand en van het gebrek der Patriotten aan Regeringsbeleid, zullen in de schaal der kansen, door PITT berekend [2]), niet van gewigt ontbloot zyn geweest. Die beroemde Staatsman nam zelf ook nu en dan, de toevlugt tot opmerkers *buiten* de gewone diplomatische Vertegenwoordigers, tot groote ontevredenheid van deze [3]).

Menige andere proeve behelst onze Bundel van VAN DE SPIEGELS helder doorzigt, van zijn wijs en wèlberaamd overleg, even als van zijne gematigde denkwijze en van rustelooze veelomvattende bedrijvigheid, hetzij in het bestuur der zaken van Zeeland van zeer verschillenden aard, hetzij in de hoedanigheid van vraagbaak en Raadsman of Adviseur van den Prins en de Prinses, of als Leider der zoodanigen uit de ORANJE-partij, die hem, zijns ondanks, als hun Hoofd erkenden en soms wat al te ongeduldig en onvoorzigtig aan het werk wilden zetten. Minder hoveling en meer Staatsman dan VAN CITTERS, begeerde VAN DE SPIEGEL niet te handelen vóór het met kalmte te verbeiden uur geslagen had; hij overzag het geheel bedaard en van alle kanten, en bleef wars en afkeerig van militair geweld, zelfs toen het voorval aan de Goejanverwellesluis op 28 Junij 1787, het uitzigt op eene

---

1) Mr. W. W. GRENVILLE sedert Lord GRENVILLE. AUCKLAND *Corresp.* I. 197 volgg.

2) AUCKLAND *Corresp.* I. 437. „Mr. PITT at first was disinclined to risk a war on account of Holland."

3) Onder anderen van den broeder van Lord AUCKLAND Sir MORTON EDEN, die Gezant te Weenen en uiterst misnoegd over zulk eene onverwachte mede- of tegenwerking, schryft: „These *private* missions are, in my mind, never of any avail, as has been fully proved during the period of the last five years." (8 Nov. 1795) AUCKLAND *Corresp.* III. 321.

vreedzame oplossing geheel had weggenomen en daaraan den bodem ingeslagen. Het zal vergund zijn, de aandacht op deze en gene Memorien uit den tijd van zijn Zeeuwsch Ministerie, meer bijzonder te vestigen; van de Prinses van ORANJE allereerst, met hare Beschouwingen over den Brief van DE RAYNEVAL aan zijn Pruissischen Ambtgenoot Graaf GOERTZ, betrekkelijk de punten van geschil tusschen haren Gemaal WILLEM V en de Staten van Holland en andere Gewesten te vereffenen; voorts op hare dringende Memorie aan den Koning van Pruissen, haren Broeder, na de onheilspellende aanhouding bij Schoonhoven, en die haar en den Prins eindelijk de lang gewenschte voldoening zou verschaffen. — Verder, wat de Vertoogen van VAN DE SPIEGEL zelf betreft, op de vertrouwelijke Memorie over de Staatspartijen in de Republiek en de betrekking tot Engeland, Frankrijk en Pruissen, waarin even fraai als klaar en degelijk, uit de diplomatische Geschiedenis der Republiek, de onjuistheid der stelling wordt aangewezen, alsof de *Stadhouderlijke en de Engelsche partij*, en de *anti*-Stadhouderlijke *en de Fransche* altoos en onveranderlijk voor ééne en dezelfde te houden waren [1]; daarna, op de Bedenkingen van den Raadpensionaris tegen de Memorie van DE RAYNEVAL [2], waaruit al het netelige der taak aan den Franschen onderhandelaar beschoren, met beroep op onze beste Publicisten, bovenal op den beroemden SIMON VAN SLINGELANDT, in de oogen springt. Hier was de grondigste bedrevenheid in het Staatsregt, niet van ééne, maar van alle Provincien, een onmisbaar vereischte, en tot het tot stand brengen van een minnelijk, dat is aannemelijk vergelijk, behoorde iets meer, dan volgzaam aan

1) 11 December 1786, bl. 56—63.

2) Bl. 63—68.

den leiband van CAPELLEN VAN DE MARSCH 1) te loopen. Tegenover de eenzijdige en oppervlakkige voorstelling der Patriotten op wier kompas DE RAYNEVAL al te zeer dreef, is het hoogst merkwaardig de angstvallige naauwgezetheid van den anders gansch niet beschroomden Lord Kanselier van Engeland THURLOW, bij het onderzoek van deze buitenlandsche geschillen, te bespeuren 2). Door den Gezant EDEN destijds nog te Parijs, die in latere jaren allengs als Britsch Ambassadeur te 's Hage VAN DE SPIEGELS boezemvriend werd, over het zwevend vraagstuk geraadpleegd, dat niet enkel het Hof te Nijmegen, maar ook de vreemde Kabinetten in angstige spanning hield, verklaarde de Staatsman-Regtsgeleerde, Hoofd der Britsche Magistratuur, bij het toezenden van zijn uitvoerig Advies volmondig en onbewimpeld, dat zijn geschrijf zooveel langer was uitgedijd, naarmate hij de zaak minder begreep 3). Inderdaad, eene zeldzame en lofwaardige bescheidenheid, te treffender in een' Man van zóó stout karakter en grenzenlooze aanmatiging 4).

Moest het derhalve den uitheemsche Diplomaten uiterst bezwaarlijk vallen zich op de hoogte der twistpunten te stellen, hoe was er iets vruchtbaars van eene Negotiatie te hopen, bij welke DE RAYNEVAL niet uit eene onge-

1) Z. bladz. 63, en verg. de kritiek van TOLLIUS, *Vrye kenschetse der twee Hoofdpartyen in de onderhandeling tusschen den Heere Grave* VAN GOERTZ *en den Heere* DE RAYNEVAL. Opgemaakt door een jong Patriot. *Staatk. Geschr.* II. 189—233.

2) AUCKLAND, *Corresp.* I. 177—184 (10 Aug. 1787). Exposition of the causes of the disputes relative to Holland.

3) „This letter would have been shorter, if I had known more of the matter; but I was in hopes that even misconceptions (if these should turn out to be such) might lead your inquiries a litte way towards that information of which we stand in so much need, as it should seem, both in your Court (te Versailles) and here.”

4) Verg. Lord CAMPBELL Life of Lord Chancellor THURLOW, (*Chancellors* V. 473—678). (Geboren 1732, overleden 1806).

dwongen gedachtenwisseling met het Stadhouderlijk Hof, niet uit regelregt persoonlijke aanraking en wederzijdsche volledige ophelderingen, maar uit de geschriften en mondelijke toelichting der Hollandsche Pensionarissen of van hunne geestverwanten putte, te 's Hage bleef en niet eens naar Nijmegen kwam 1); terwijl v. GOERTZ tusschen de verminkte en onopregte voorstelling van THULEMEIJER en die der Patriotten geslingerd, reeds terstond door den hoogen toon van 's Prinsen tegenstanders, was ontsticht en niet meer uit te wisschen indrukken had ontvangen.

Na de aangehaalde Memorien van VAN DE SPIEGEL, komt nog zeer in aanmerking die van Mei 1787 over hetgeen Nederland en het Huis van ORANJE, op redelijke gronden, van de welbegrepen Politiek van het Britsch Kabinet verwachtten; zoo ook — ter afwending van het uit Berlijn al meer en meer nakend oorlogsgevaar, — zijne Gedachten over eene *Mediatie* niet van *twee* uit den aard der zaak bevooroordeelde en partijdige, maar van *vier* naburige Hoven; niet eene bemiddeling van Pruissen en Frankrijk alleen, maar eene tusschenspraak ook van Groot-Britannië en den Keizer. Het mag wel wat breeder worden uiteengezet, dat de Raadpensionaris niet zooals VAN CITTERS en andere opbruisende Oranjelieden, den door de Prinses geleden al te ruim uitgemeten hoon, door de magt van een Pruissisch leger wenschte gewroken te zien, maar dat hij integendeel nog in die crisis als echt en vaderlandlievend Staatsman, op het praeliminair van eene *ontwapening* wederzijds aandrong. De handelingen van VAN DE SPIEGEL, kunnen dikwerf niet al te zorgvuldig van die der Hofpartij worden onderscheiden. Om het gedrag van den toenmaligen Raad-

1) Z. dezen Bundel, bl. 25 volg.—33. — Zie ook in de Gazette de Leyde (22 Mai 1787), de Memorie der Patriotten aan DE RAYNEVAL, 25 Nov. 1786.

pensionaris van Zeeland uit de bronnen te leeren kennen, zijn de Staatsbesluiten van die Provincie en zijne Brieven van het meest gezag.

Hebben wij vroeger het aandoenlijk schrijven den 1 Januarij 1796 uit de gevangenis aan zijne edele Echtgenoot DIGNA JOHANNA OSSEWAARDE gerigt, medegedeeld, thans verdienen vooral deze regelen hier overweging: »Ik heb met veel plaisir de Zeeuwsche Notulen van 1787 doorgeloopen, en daarin alles gevonden wat betrekking heeft op de reis naar *Nymegen* in Augustus, 't welk my geheel uit de gedagten gegaan was, en gy kunt gerust zyn, dat daarin geen schyn of schaduw van beschuldiging is, zelfs al wilde men het tegenwoordig systema met dat van 1787 verbinden. Hoe meer ik de zaken indenke, zooveel minder kan ik my verbeelden, dat VALCKENAER eene actie maken zal; maar het zal uitkomen op soupçons en een party redenen om my gevangen te houden." 1)

VAN DE SPIEGEL had juist gezien. Verder dan sterke vermoedens (»vehemente suspiciën") had de gewezen Hoogleeraar te Franeker, nu te Leiden en daarbij thans revolutionaire Fiscaal het niet kunnen brengen. En toch VALCKENAER, de felle uitgeweken van 1787, uit de Fransche ballingschap met den wrok in het hart teruggekeerd, kon waarlijk niet geneigd zijn de misdrijven van den Eersten Minister van het Staats-Stadhouderlijk Bewind, te verbloemen. Verre van daar: zonder bewijs, maar naar den woesten kreet der openbare meening, zag hij in VAN DE SPIEGEL »een der oorzaken van onzen nationalen rampspoed" en hij aarzelde niet de verdenking aldus te formuleren: dat de Raadpensionaris van Zeeland zich op den 13 Augustus 1787 »heeft doen committeren, om naar

---

1) Z. de *Inleiding* tot het Eerste Deel van deze Verzameling, bl. 87 volg.

de Provincien van Utrecht en Gelderland te gaan, in schyn, wel om door vredelievende middelen den band der Unie te helpen conserveren, doch in waarheid, zooals door velen geloofd wordt, om te *Nymegen* met WILLEM V en de Geldersche en Amersfoortsche Staatsleden, die middelen te helpen beramen, waardoor een maand daarna het territoir van Holland, Utrecht en Overyssel, door de Pruissische Troupes vyandelyk is geinvadeerd geworden [1]; eene invasie die als de eerste bron moet worden gehouden van alle de rampen, die sedert tot den huidigen dag ons Vaderland op den boord des verderfs hebben gebragt, en welke tevens een enorm delict en schending der gronden der Unie van Utrecht oplevert; volgens welke, één Bondgenoot vyandelyk aangevallen wordende, alle de andere er eene gemeene zaak van moeten maken [2]."

Zoo luidt de aantijging; en in het zeer onlangs verschenen Vervolg der *Brieven en Gedenkschriften* van G. K. VAN HOGENDORP, hoort men dezen jeugdigen Pensionaris van Rotterdam, zijn persoonlijk aandeel aan de gewelddadige herstelling van het Stadhouderschap, juist een jaar daarna, in September 1788 met een welgevallen en op eene wijze ophalen, die de verdenking oppervlakkig schijnen te staven. VAN DE SPIEGEL had hem een last opgedragen bij den Stadhouder, die zich toen weder te Nijmegen ophield; en dáár zich met den Prins en de Prinses in hetzelfde vertrek bevindende, waar — zegt HOGENDORP — het plan der Omwenteling was op touw

1) „Hy (VAN DE SPIEGEL) die bekend is voor te *Nymegen in persoon* medegewerkt te hebben *tot de invasie* van het territoir van zommige Provintien door de Pruissische Troupes," enz. *De Nadenking van eenen Staatsman beoordeeld, in eenen Brief van een Burger-man uit Zeeland.* Utrecht 1800 bl. 14.

2) Missive van Mr. JOHAN VALCKENAER, 's Hage 30 December 1795, aan de provision. Representanten van het Volk van Holland. *Verzameling van stukken in de zaak van Mr.* L. P. VAN DE SPIEGEL, *gew. R. P. van Holland.* (Amsteldam 1796) bl. 87.

gezet en vastgesteld, herleefden voor hunnen geest in volle kracht, die treffende herinneringen [1]). — Doch in deze zinsneden is vooreerst, van VAN DE SPIEGEL geen melding; en ten andere is het min of meer twijfelachtig, of in HOGENDORPS verhaal bepaald op den beraamden Pruissischen veldtogt, dan wel op de voorgenomen reis der Prinses naar de Oranjezaal gedoeld wordt; in welker berekening [2]), hetzij de togt ongehinderd volbragt wierd of wierd gestuit, altijd de Omwenteling, dat is, de herstelling en terugkeer van WILLEM V binnen 's Gravenhage, noodwendig besloten lag; — derhalve, ook de mogelijkheid van dien ommekeer *zonder* vijandelijk Leger, of zonder dat het tot eigenlijke krijgsbedrijven kwam. — Maar toegegeven, dat de woorden van GIJSBERT KAREL niet van de reis van 28 Junij, dat zij van den inval der Pruissen in September te verstaan zijn, had men zich in den weerloozen staat van Holland, zonder hulp van Frankrijk, en bij de openbare afkeuring van het gedrag der Commissie van Woerden door de *meerderheid* der Staten-Generaal [3]), niet met de hoop mogen vleijen, dat de

---

1) *Brieven en Gedenkschr.* III. 32 (uitg. van Mr. H. Graaf VAN HOGENDORP). „Nous nous trouvâmes-là dans ce fameux cabinet, autour de cette même table, *où la révolution a été combinée et résolue*, le souvenir étoit si frappant," enz.

2) De Fransche Minister DE MONTMORIN stelde dien togt der Prinses met zijne gevolgen, op rekening van dien duivelschen HARRIS: „Our minister in Holland (Sir JAMES HARRIS) *is playing the devil.*" — „MONTMORIN continues to express much dissatisfaction *at our* minister's conduct at the Hague: he thinks it was *by his advice* the Princess of ORANGE undertook her journey there, *as he knew* she would be stopped, wich circumstances he hoped would have occasioned an insurrection, and at the same time would have highly exasperated the King of Prussia." (De Hertog van *Dorset* aan *Eden*, Parijs 19—26 Julij 1787) AUCKLAND *Corresp.* I. 520 volg.

3) Op grond immers dier officiele afkeuring door de Vergadering van H.-Hoog Mog. ontkende het Kabinet van St. James, het bestaan van den *casus Foederis* voor Frankrijk, om de Patriotten tegen Pruissen te helpen.

meer bezadigde Patriotten ter elfder ure de handen inéén slaande, nog bij tijds naar aanleiding van het *ultimatum* uit Berlijn, er in geslaagd zouden zijn, op aannemelijke voorwaarden in onderhandeling te treden en onberekenbare jammeren te verhoeden? Daartoe immers strekte de poging van den Raadpensionaris van Zeeland en van zijn mede-Afgevaardigde uit Middelburg W. A. VAN CITTERS, op den 13 Augustus 1787 ter aanbeveling van eene *Mediatie* der vier naburige Mogendheden; niet uitsluitend zoo als een half jaar te voren, van Pruissen en Frankrijk, maar met inbegrip van Groot-Britannië en zelfs van Keizer JOSEPH II, indien deze daartoe genegen ware. — Zoowel de gedrukte Staats-Resolutiën, als de gemeenzame briefwisseling van VAN DE SPIEGEL met de Prinses, met de beide VAN CITTERS Vader en Zoon, met den handlanger van den Gezant HARRIS, V. KINCKELL, toonen telkens onwedersprekelijk de geringe ingenomenheid van den Raadpensionaris met avontuurlijke plannen, en zijne vrees door de onbesuisde maatregelen der ultra-Stadhoudersgezinden, buiten het gebied van *Regt* en *Wet* te worden medegesleept, tot verderf van het Vaderland en van het Huis van ORANJE zelf.

Men zie slechts zijn antwoord op de eerste mededeeling van den Secretaris VAN CITTERS in het diepst geheim, van het grootmoedig initiatief dat de Prinses bedacht had. »Ik heb vernomen," schrijft VAN DE SPIEGEL den 8 Mei 1787 1) — zeven weken vóór den togt naar Schoonhoven — »dat er idées zyn, dat Z. H. of wel de Vorstelyke Familie zig in Holland moesten vertoonen, en dat het gevolg daarvan alles in 't goed zou zyn: — mogelyk ben ik wat vreesagtiger dan een ander, maar ik zou niet gaarn in dezen tyd zulk een

---

1) Verg. bl. 376; en vroeger de mededeeling, op bl. 356.

raad geven; die zaak is vol van 't grootste gevaar, en ik kan my naaulyks voorstellen dat er eenig goed gevolg van te wagten is, ten minsten niet zoo waarschynlyk, dat het de kwade kansen kan opwegen [1])." — VAN CITTERS mogt de »heroïque daad of voornemen" der Prinses met geestdrift hebben toegejuicht, DE LARREY, REIGERSMAN en ROYER, wien men onmiddellijk de invallende gedachte, sedert tot een kloek besluit gerijpt, vertrouwd had, (niet aan VAN DE SPIEGEL, eerst later daarmede bekend geworden) hadden »het alle drie afgeraden."

Men zie al verder, tot bewijs van den tegenzin van den Raadpensionaris in de waagstukken der Hofpartij, die nu en dan kwalijk uitgevallen, de verhouding van den Prins-Stadhouder en Kapitein-generaal nog moesten vergeren, — waagstukken door ongeduld en roekeloosheid verhaast, en waarin men VAN DE SPIEGELS zienswijze kennende, dezen Minister maar niet had betrokken, — men zie, hoe hij op dienzelfden 8 Mei, aan de Prinses en aan VAN CITTERS tegelijk zijn schrik en bezorgdheid te kennen geeft over het sein tot den burgerkrijg, door het slaan van een Cordon bij Utrecht, de Vaart, Zeist enz. [2]) onder het bevel van den Generaal VAN DER HOOP [3]), door de ORANJE-partij, niet door de Patriotten gegeven. Voor de gevolgen beducht, even als in 1786 bij gelegenheid der militaire maatregelen tegen Elburg en Hattem, schrijft VAN DE SPIEGEL ook ditmaal: »Waarschynlyk zal die bekommering te laat komen, en dan wensch ik, dat de uitkomst zal toonen, dat ze ydel geweest is: al wat ik in myn kring kan doen, is tot opregte dienst van Uwe Hoogheden, en de vryheid welke ik gebruik, om zoo openhartig myn gering advies te

1) Aan VAN CITTERS den Vader.

2) Bl. 379 (VAN REENEN aan VAN DE SPIEGEL (10 Mei).

3) Broeder van den Fiscaal.

zeggen, komt uit geen ander beginsel dan van waaragtige zugt voor de eer en luister van het Doorl. Huis [1])." Hoe hoffelijk ingekleed, was de blaam toch zigtbaar. Scherper berisping drukt hij in de regelen aan den ouden VAN CITTERS uit: »maar zoo de intentie mogt zyn (gelyk sommige uitdrukkingen daartoe aanleiding geven) om *een coup* hier of daar te doen, ben ik ten uitersten bedugt voor de gevolgen, en ik ben verzekerd, dat UwHEdG. dezelve zoo wel *penetreert* als *ik*." — Hoe bedenkelijk was het niet aanvallender wijs te werk te gaan, en op de Staten van Gelderland en Amersfoort den schijn van *aggresseurs* te laden? — Twee dagen daarna was de gansche Republiek vervuld met de tijding van het bloedig treffen bij Jutphaas, van de heldenfeiten der Patriotten en van de lafhartigheid der Stadhouderlijke troepen, door VAN CITTERS zelf naar het berigt van den Generaal VAN DER HOOP, als ontwijfelbaar erkend [2]).

Maar veel meer nog dan de mislukte krijgsbedrijven, was voor de zaak van den Prins de duurzame indruk van het voorval bij Vreeswijk, te betreuren. Nu was de breuk, naar veler overtuiging, niet meer te heelen. — Men hoore nog in de Eerste Nationale Vergadering, bijna tien jaren daarna, den kreet der verontwaardiging, door de wrokkende nog niet verzoende gemoederen geslaakt. — »En wie kan Utrechts grond naderen, — zoo werd met luiden bijval van den anders zóó kalmen en bedaarden R. J. SCHIMMELPENNINCK — in de door PIETER VREEDE [3]) gestelde Proclamatie, ter invoering van het Reglement op de gewapende Burgermagt, gevraagd — wie kan Utrechts

---

1) Bl. 375 volg.

2) Z. bl. 384 (12 Mei 1787), en bl. 396, den brief van den Fiscaal STEENGRACHT; bl. 402 volgg.

3) Eerst benoemd Lid der Commissie. *Dagverhaal der Handel. van de Nationale Vergadering*, III. 607 (11 Nov. 1796).

grond naderen, zonder eerbied te gevoelen voor de asch van den dapperen VISSCHER en van den braven VAN DER VLERK, die dáár bewaard wordt, — wier bloed bij het herleven van Neêrlands heldenmoed het eerst voor de vrijheid gestroomd heeft toen zy aan de Vaart toonden, dat ook Neêrlands Burgermagt, op geoefende militairen de heerlijkste overwinning bevechten kan [1])." — Iets vroeger had de President der Vergadering, weleer Secretaris der Staten van Zeeland en in die hoedanigheid, VAN DE SPIEGELS regterarm, W. A. DE BEVEREN ter gelegenheid der vacature van een financieel administratief Ambt bijgebragt, dat een der mededingers (J. P. DE JONCHEERE) »in 1787 by de actie aan de Vaart was present geweest en vervolgens onder het Provinciaal Corps van VAN DER BORCH binnen Utrecht had gediend," eene zóó afdoende aanbeveling, dat die candidaat de tweede op de voordragt, desniettemin de voorkeur had verkregen [2]).

Die herinneringen mogen volstaan, om het meer onzijdig standpunt te kenmerken, door den Raadpensionaris in die heete dagen der partijschap en op dien afstand van het tooneel, steeds gehandhaafd. Ongelijk moeijelijker zal het soms geweest zijn, dat standpunt bij monde en in de tegenwoordigheid der Vorstelijke personen, wier grieven hem zoozeer ter harte gingen, onwrikbaar vast te houden. Maar zooveel zal uit het medegedeelde wel afgeleid kunnen worden, dat VAN DE SPIEGEL de schuld niet heeft te dragen van eene menigte dingen, die *buiten hem* zijn bedreven en omgegaan.

Evenwel — kan men tegenwerpen — hij is dan toch te Nijmegen geweest; en niet eerst op den tijd, door

---

1) *Dagverhaal* IV. 368.

2) *Dagverhaal* II. 407 (20 Julij 1796).

VALCKENAER aangeduid; uit dezen Bundel kan zonneklaar worden bewezen, dat hij er al vóór Augustus 1787 vertoefd had; namelijk in het begin van *Junij*, toen hij de Vergadering der Staten-Generaal te 's Gravenhage zou gaan bijwonen [1]). — Tot welk einde? Van waar die buitengewone stap? — Te weten, ten gevolge van den burgerkrijg en de regeringloosheid, waarin vooral de Provincie Utrecht, met hare dubbele Vertegenwoordiging, in de Stad zelve door de Patriotten beheerscht, en te Amersfoort verkeerde, gepaard met de onvermijdelijke botsing ter Vergadering van Hun Hoogmogenden, in welke beide partijen hare tolken officieel wenschten erkend te zien. Vandaar het voorstel van den Premier Noble VAN LYNDEN V. BLITTERSWYK den 17 Mei tot het benoemen van eene Staatscommissie te Middelburg gedaan, en van welke VAN DE SPIEGEL als Raadpensionaris een der Leden moest zijn, die na een kort bezoek te Nijmegen, ter Generaliteit de belangen van den Stadhouder en het gezag der Unie van Utrecht, met klem van betoog en mannelijke onversaagdheid voorstond [2]). Zijne taal en de hagchelijke gesteldheid van het Vaderland noopten een ander kundig en verzoenend gestemd Minister, den Thesaurier-Generaal der Unie, D. R. V. WYCKERHELD-BISDOM, met VAN DE SPIEGEL in overleg te treden, hoe het best aan den jammerlijken toestand door eigen beleid en veerkracht zonder hulp van buiten, en in den geest van het Staatsverdrag, dat de Republiek nu twee eeuwen lang had beschut, perk en palen te stellen. Waarom noch deze loffelijke poging tot toenadering, noch de voorslag van 's Prinsen Representant in Zeeland, VAN LYNDEN den teugelloozen overmoed der Hollandsche meerderheid en

1) Brief der Prinses (18 Mei 1787) bl. 398: „l'esperance que vous me donnez, de venir nous voir, me fait un sensible plaisir."

2) Z. bl. 441 volgg. (10, 11, 15 Junij 1787).

der Vrijcorpsen konden stuiten, zal ons minder bevreemden als wij uit de Aanteekeningen van den jongen FAGEL, met de inborst dier twee hooggeplaatste mannen, maar die geen karakter uit één stuk bezaten, nadere kennis hebben gemaakt. Vastberadenheid alleen kon in die crisis iets ten goede uitwerken; het hinken op twee gedachten en wel — naar het oordeel van anderen — uit bijoogmerken, kon geen vertrouwen inboezemen. »De Thesaurier-Generaal BISDOM, zoo schryft FAGEL den 29 November 1785, is van daag naar het Loo vertrokken. De R. P. (VAN BLEISWYK) dit fait aan myn Grootvader verhalende, voegde er by, dat hy er over versteld was. »Je weet, zeide hy, dat BISDOM myn successeur moet worden, als ik myn Ampt neerlegge, maar gelooft me vry hy zal het nooit worden, byaldien hy deze demarche op zyn eigen auctoriteit onderneemt; als de Patriotten hooren, dat hy naar *'t Loo* is, dan is 't met hem gedaan. Doch ik zal naar den Raad van Staten gaan, om te bewerken dat hy door gemeld Collegie *geauthoriseerd* worde om den Prins te gaan spreken." Zoo is het ook geschied, en mijnheer de Thesaurier heeft daartoe van den Raad van Staten een soort van ordre of authorisatie bekomen. Dit moest dienen om hem uit dit dreigend gevaar te redden. — Mijn Grootvader remarqueerde, dat de Thesaurier HOP dikwils naar 't Loo geweest was, dat de Secrataris SLINGELANDT geen zwarigheid gemaakt had om Koning WILLEM op 't Loo te gaan spreken. Waarop de R. P. repliceerde, *dat de tyden nu veranderd waren.*"

Zooveel schijnt men uit het verhaal van VAN BLEISWYK te mogen afleiden, dat die zelfzuchtige Eerste Minister van Holland in den Thesaurier-Generaal BISDOM hoe bekwaam en onberispelijk, de fiere onbuigzaamheid van een SLINGELANDT en HOP niet onderstelde. — En wat den in dit boekdeel herhaaldelijk van onopregtheid be-

tichten P. N. VAN LYNDEN betreft, doch wiens verdediging tegen de verwijten en inblazingen bij den Prins en Prinses VAN DE SPIEGEL meermalen met gunstig gevolg opnam, zie hier wat FAGEL aanstipt: »Een man, daar men tegenwoordig billyk geen vertrouwen in schynt te kunnen stellen, is de Representant van den Prins in Zeeland, de Heer VAN LYNDEN tot BLITTERSWYK. — Dit is een man, die hier in den Haag zyn hof maakt aan den Prins, of zig ten minsten voor een Vriend van 't Huis van ORANJE uitgeeft, dog hy is niet weer in Zeeland of stookt alles tegen den Stadhouder op, en maakt deezen naderhand wys, dat het zyn schuld niet is, zoo de zaken niet anders gaan, want dat hy geen crediet heeft etc." — Maar het blijkt uit de Aanteekeningen van den jongen Griffier, dat deze nog al vertrouwelijk met het Lid der Staten-Generaal WILHEM VAN CITTERS omging, en dat de beide Zeeuwen Vader en Zoon op den Representant van WILLEM V erg verbolgen waren, en dezen langs allerlei wegen den voet zochten te ligten.

Het was dit wantrouwen, hetzij aan anderen bekend, hetzij voor VAN LYNDEN zelf niet verholen, dat diens ijver onwillekeurig moest doen verflaauwen, terwijl het alle eenheid van besluit en handeling in de naaste omgeving van den Prins en de Prinses verbrak, of belemmerde. — Ook VAN DE SPIEGEL werd nu en dan met voordacht buiten het geheim en het hoog spel gehouden, tot dat men na de begane misslagen, de toevlugt tot zijne wijsheid en ervaring nam. En zoo — na zulke afdwalingen van den Stadhouder en de Stadhouderes, — na de wrange gevolgen der overijlde krijgsoperatien tegen Utrecht, kwam VAN DE SPIEGEL eerst in Junij, en daarna nogmaals in Augustus 1787, de eerste maal zonder —, de tweede met een' last der Staatsvergadering van Zeeland, naar Nijmegen. In den drang van het oogenblik werd hij gevierd als »een

groot Man" [1]), van wien het Hof alles verwachtte. Niet de Prinses alleen, neen — de anders zoo moeijelijk tot eenig initiatief te bewegen, besluitelooze WILLEM V neemt de pen op, en verzoekt VAN DE SPIEGEL over te komen [2]). In den grooteren of kleineren kring van Vertrouwelingen, van tijd tot tijd in deze Verzameling vermeld, liepen dikwijls de gevoelens uiteen: zooveel hoofden, zooveel zinnen; en zeer kort vóór de reis der Prinses [3]), welke de zaken tot het uiterste gedreven had, was hun een achtbaar en behoedzaam Raadsman uit de nabijheid, »de brave Heer VAN HEMMEN" ontvallen. Misschien had de stem van dien Edelman bij de Stadhouderlijke Camarilla wel zooveel gewogen, dat tot daartoe de verwezenlijking van het Plan van de onverschrokken WILHELMINE was vertraagd. Nu hij niet meer leefde, hadden de anderen laten begaan; en terwijl men na het gevecht bij Jutphaas en Vreeswijk, met den burgerkrijg bezwaard was geweest tot welks voortzetting de middelen welhaast zouden ontbreken en uitgeput raakten, dreigde thans de oorlogsvlam van buiten, nog oneindig feller en gevaarlijker. — Die ramp zoo mogelijk af te keeren, door het aanprijzen van eene drie- of viervoudige Bemiddeling, dit was het doel der zending van den Raadpensionaris en van zijn toekomstigen opvolger als zoodanig in Zeeland, WILHEM AARNOUT VAN CITTERS. Doch hier waren belangen die elkander kruisten. De rust in den Staat *zonder Pruissisch Leger*, te herstellen, was het streven van Vaderlanders; het gezag van den

---

1) DE LARREY aan VAN DE SPIEGEL (10 Mei 1787) bl. 378.

2) Bl. 533. WILLEM V aan den Raadpensionaris 1 Augustus 1787; „ik voege hierby myne instantien," enz.

3) De togt te Schoonhoven gestuit, werd den 28 Junij ondernomen; de Burggraaf W. VAN LYNDEN was den 16 Junij bevorens overleden. Z. de brieven der Prinses en van den Raadpensionaris bl. 448, 456.

Stadhouder nu en voor het vervolg, [1]) *met hulp dier vreemde krijgsmagt*, op hechte grondslagen te vestigen, en tegelijk aan hare aanranders en vervolgers een voorbeeldige, afschrikwekkende les toe te dienen, was niet onnatuurlijk, het oogmerk der min of meer beleedigde Nicht van FREDERIK DEN GROOTE. Zij ademde wraak, schoon zij dit trachtte te verbloemen, en die haar toejuichten, dorstten naar eene beslissende en duurzame overwinning van de eene Partij op de andere. *Nu of nooit* kon met de aanrukkende 40000 man onder het bevel van den Hertog van BRUNSWIJK, de vergoeding voor al het jaren lang verduurd en verkropt leed — waartegen het voorval aan de Goejanverwellesluis al zeer weinig te beteekenen had — *nu of nooit* kon die *satisfactie* — eene persoonlijke, maar nog veel meer eene zakelijke en bestendige worden verkregen: de heerschappij der Kabaal moest voor altijd worden vernietigd. Het was op dit aanbeeld, dat de Prinses, toen zij den Generaal V. STAMFORD, den Gouverneur harer zonen naar Berlijn zond, bij den Koning haren Broeder, en vooral bij den Minister V. HERTZBERG had geslagen; — want er werd op de onverzettelijke weigering van alle voldoening door de Hollandsche Staatsleden en heftige aanvoerders der Vrijcorpsen, in den Stadhouderlijken kring, rekening ge-

---

1) Memorie der Prinses aan den Koning van Pruissen (bl. 502—506). „En éloignant les Chefs de cette Cabale, et quelques-uns de leurs principaux satellites, on rendroit la Nation à elle même. La veritable voix du peuple se feroit entendre et la paix, la tranquilité pourroit être retablie dans le païs: c'est donc *vers ce but* que doivent tendre toutes les operations, et telle est la reparation que S. M. devroit exiger, en se declarant en même tems, l'ami de la République, *le restaurateur de la veritable liberté, et le protecteur des opprimés.* Une declaration énergique de la part du Roi, calquée sur ces principes, dans laquelle il distingueroit formellement la Cabale, qui usurpe le titre d'Etats, des Etats meme de la Pro(vince) et de la Republique, feroit le plus grand effet."

maakt. Men vond daarin lieden, die als echte »*enfants terribles*," dit nog weinige dagen vóór den intogt der Pruissen gaaf en eerlijk erkenden; namelijk, dat men misschien *verlegen zou zijn* wat te doen [1]), indien Holland op het *ultimatum* van v. THULEMEIJER eens onverhoopt en tegen alle verwachting, wel toegaf en ten slotte het hoofd brak of boog [2]).

Het was den thans op hunne beurt onverzoenlijke Oranje-lieden om magt te doen, al zou die dan ook moeten steunen op het voor het nationaal gevoel zoo krenkend en vernederend middel van de Pruissische of andere Duitsche troepen, in dienst der Republiek te nemen of te houden. Hunne tegenstanders moesten uit alle stedelijke Regeringen, uit Provinciale en Generaliteits-collegien, door remotien of zuiveringen, op het voorbeeld van vroegere slechte tijden, van MAURITS en WILLEM II, van WILLEM III en WILLEM IV, van het kussen worden geweerd; niet slechts de XVII schuldig aan den hoon jegens de Prinses, maar alom en krachtens de Dictatuur aan WILLEM V op te dragen [3]), — en hoe anders uit te voeren dan met het ontzag, door het op ons grondgebied onderhouden Pruissisch Leger of andere krijgsbenden, bij voortduring in te boezemen? — De welgezinden in de Provincie Holland, moesten door eene vaste en krachtige meerderheid in de Vergadering

1) Z. den brief van Jhr. RENGERS bl. 562 (uit Nijmegen 8 September 1787).

2) Nog in 1810 bevestigde *de Perponcher* die waarheid. De Koning van Pruissen, zoo verhaalt hij, „vorderde voldoening. Ware hem dezelve gegeeven, of men ware er *in onderhandeling*, met hem, over getreeden, dan zou de Stadhouderlyke party zig misschien *zeer verleegen* gevonden hebben. Maar de andere Party hield vol." *Kort Tafereel uit de Nederlandsche Staatsgeschiedenis*, bl. 94.

3) Met opzigt tot de Magistraats-bestelling, of liever de te bewerken *remotien*. Verg. dit Deel bl. 567 volg. (WILLEM V aan VAN DE SPIEGEL, 6 October 1787).

van Hun Hoogmogenden worden gestijfd [1]), die tot herstelling van de orde in dat Gewest doortastende maatregelen zou nemen, als de Vrienden van het Huis van ORANJE te zwak waren, of de middelen niet bezaten om dit zelf te doen. De Prinses had niet opgehouden te betoogen, dat om dit tweeledig doel te bereiken, thans het ijzer nu het heet was, moest worden gesmeed; die twee kampen digt bij de Nederlandsche grenzen, moesten *ten spoedigste* en werkelijk (niet op het papier) worden bijeengebragt [2]). En de troepen moesten voortrukken; hiervan hing het welslagen der krijgsbedrijven af, het reeds gevorderd jaargetijde gedoogde geen uitstel. Het was te meer noodig niet langer te dralen, daar de Kabaal, door Frankrijk misleid, de bedreigingen uit Berlijn in den wind sloeg en eerst dan als de troepen in beweging waren, anders zou gaan denken; vooral de Provincien van Overijssel en Groningen, zoo de troepen maar de grenzen naderden. Vervolgens, moest naar het oordeel der Prinses en van den ouden VAN CITTERS, die hare Memorie aan den Koning van Pruissen, ten behoeve van VAN DE SPIEGEL had overgeschreven, een deel van die Pruissische

---

1) „Le premier point qu'il s'agiroit d'effectuer après cela, c'est d'encourager le bon parti en Hollande par une plusralité constante et ferme aux Etats-Generaux qui prendroit des mesures vigoureuses pour retablir le bon ordre dans cette Province, si les bien intentionés manquoient de nerf ou de moiens pour le faire eux-memes."

2) „A ce double but rien de plus efficace que de faire *effectivement* assembler au *plus tot* les deux camps qui se preparent sur les frontières: on ne peut assez insister sur la marche de ces Trouppes, le succès des operations en depend; la saison avancée en presse la necessité; a cela se joint l'incredulité de la Cabale sur ce point, qu'il est de l'interet de la France de nourrir, et qui ne sera détruite que lorsque les Trouppes seront en mouvement, et la necessité de faire changer de système aux Provinces d'Overyssel et de Groningue, ce qui ne peut manquer d'arriver, si ces Trouppes approchent leurs frontières."

krijgsmagt de Generaliteits-landen bezetten; *ten eerste*, om eene Vereeniging van de Hollandsche Kabaal met die landen te beletten, waar zij vrij wat gekuipt had, meest van garnizoen ontbloot, en waar anders alligt *een opstand* kon uitbarsten 1); *ten tweede*, om te voorkomen dat Frankrijk zich van die landen meester maakte; en *ten derde*, om langs dien weg, als dit noodig mogt zijn, in Holland zelf te kunnen doordringen 2). Dat binnenrukken der Pruissische troepen in de kwartieren der Generaliteit, werd als een zeer wezenlijk hoofdpunt door de Prinses en VAN CITTERS beschouwd 3), hoewel zij begrepen dat dit niet wel kon geschieden, dan met toestemming en in overleg met Hun Hoog Mog. — Op welken veruitzienden en verleidelijken voorslag, *buiten den Raadpensionaris* om, aan het Kabinet van Berlijn gedaan, deze zeer duidelijke afkeuring van den onvoorzigtigen stap, door VAN DE SPIEGEL (in zijn brief van 16 Julij 1787) wordt uitgesproken: »Ik heb maar één bedenking, en deze is op de idée om de plaatsen van de Generaliteit te doen occuperen door Pruissische troupes; het is zeer wel begrepen (in de Memorie der Prinses) dat zulks niet geschieden kan, als *de l'aveu et de concert avec les Etats-Généraux;* maar het zou zeer moeilyk zyn de zaak in die termen te brengen, behalve dat men

---

1) Zie het IIe Deel van deze Verzameling, bl. 424. *de Chalmot*, Verz. XLVI. 130—178.

2) „Il seroit necessaire après cela, qu'une partie des Trouppes allât occuper les païs de la Generalité, pour empecher une reunion entre la Cabale d'Hollande, et ces païs, dans lesquels elle a fait jouer beaucoup d'intrigues; qui sont depourvu des guarnisons, et où il pourroit éclater une revolte; 2° pour prevenir que la France ne s'en emparat; 3° pour penetrer de ce coté là dans la Hollande si cela etoit requis. — Cette marche des Trouppes dans la Generalité est un article des plus importants, qu'il est essentiel de ne pas negliger. Mais elle ne devroit se faire que de l'aveu et de concert avec les Etats-Generaux."

3) Zie VAN DE SPIEGEL aan VAN CITTERS, bl. 500 volg.

de andere party (door zulk voorbeeld) auctoriseert, om een diergelyke demarche met Fransche Troupes te doen; de vraag — merkt de Raadpensionaris aan — zou derhalve zyn, of er geen korter en zekerder middelen zyn om de Cabaal uit malkander te krygen." — Hoe had hetzij de wraak — hetzij de partijzucht dermate kunnen verblinden, dat men zich niet ontzag de Generaliteitslanden, de vestingen door MAURITS en FREDERIK HENDRIK veroverd, of onder WILLEM III en in den Spaanschen Successie-oorlog, ja nog niet lang geleden, (in 1747) ten koste van stroomen bloeds en met heldenmoed gehandhaafd, luchthartig in de magt der Pruissen te willen spelen, op het gevaar af, dat de Franschen op gelijke wijze, dezelfde of andere punten zouden begeeren te bezetten. — In dit gewigtig stuk hebben wij het tastbaar bewijs van het verschil van meening tusschen de Hofpartij en den Eersten Minister van Zeeland, niet door dezelfde driften of inzigten bewogen en het spoor bijster gemaakt. — Maar, zoo meenden de Prinses en haar vereerer VAN CITTERS, de Pruissische Troepen zouden nog andere diensten kunnen betoonen. Terwijl het eene deel de Generaliteits-landen binnentrok 1), zou tegelijkertijd het op de grenzen van

1) „En même tems le Corps rassemblé sur les frontieres de Gueldre mettroit cette Province et celle d'Utregt a même de reunir toutes leurs Trouppes, pour les porter là, où elles le jugeroient necessaire pour retablir le bon ordre. On sentira plus fortement encore la facilité de frapper le grand coup: 1° si l'on considère, que l'on a connoissance, que 7 vaisseaux de ligne anglois croisent a la hauteur d'Ouessant, et qu'il est tres apparent, qu'ils seront renforcés par d'autres dans ces parages: 2° que le corps de 12 m(ille) français qu'on annonce aux environs de Givet, *s'il est vrai*, qu'il s'assemble, ne peut pas y être (selon des nouvelles authentiques), avant le mois d'Août; qu'ainsi *en les prevenant*, tout peut être en ordre avant qu'ils puissent y porter opposition, supposé qu'ils l'osent; 3° que l'Empereur est absent; qu'il y a des nouvelles qu'il vient de rappeller sa Soeur et son Epoux, des Païs-Bas; qu'ainsi il n'approuve pas la condescendance qu'ils ont montrée à l'egard des representations des habitants et que certainement dans ce moment, où il

Gelderland verzameld Corps die Provincie en tevens die van Utrecht, in staat stellen al hare krijgsmagt te vereenigen en op die plaatsen waar de herstelling van orde en regt dit vereischten, bijeen te brengen. Men zal nog meer — zoo redeneerde de Vorstin — de noodzakelijkheid beseffen van onverwijld zijn slag te slaan, wanneer men 1° bedenkt, dat men onderrigt is van het kruisen van zeven Engelsche Linieschepen op de hoogte van Ouessant, en dat die scheepsmagt zeer waarschijnlijk in die streken zal worden versterkt; 2° dat het Corps van 12000 Franschen die men zegt dat zich in de nabijheid van *Givet* zullen vereenigen — al mogt de tijding waar zijn, in ieder geval (naar officiele berigten) daar nooit vóór Augustus kan zijn; zoodat al hadden zij (de Fransche Ministers) daartoe den moed, men hen *vooruit* kan zijn en alles regelen zonder dat hun verzet iets baat; 3° dat de Keizer (JOSEPH II) op reis is, en dat hij naar men meldt, zijne zuster en zijn zwager 1) uit de Oostenrijksche Nederlanden heeft teruggeroepen; zoodat hij blijkbaar hunne toegeeflijkheid met opzigt tot de vertoogen der Ingezetenen van België, heeft gelaakt; dat hij in dit oogenblik gewis zeer vertoornd is op Frankrijk, dat die oproerige bewegingen in zijne Staten heeft begunstigd en aangestookt, en dat hij dus voor de aanhangers van dat Hof in de Republiek, wel niet in de bres zal springen 2). De kans was niet alleen gunstig, maar in

---

ne peut être que très irrité contre la France, qui a favorisé et excité ces troubles dans ses Etats, il ne prendra pas fait et cause en faveur des adhérents de cette Cour dans la République."

1) De Aartshertogin MARIE CHRISTINE en haren Gemaal ALBERT, Hertog van Saksen-Teschen.

2) Zie de herhaalde klagten van den Generaal LAFAYETTE, *Mémoires, Corresp. et Manuscrits*, I. 228 (13 Januarij 1787: „La France, contraire à la guerre, *travaille à concilier*." Maar vooral 9 October daaraanvolgende,

waarheid eenig; duizende Ingezetenen ja geheele Gewesten rigtten den blik naar den Koning als tot hunnen *Verlosser*, die dien naam voor altijd zou verdienen en dragen, indien hij zijn bijstand op de aangeduide wijze die men de vrijheid genomen had te ontvouwen, aan het Huis van ORANJE en de Republiek geliefde te verleenen. [1])

Sedert dit dringend en klemmend pleidooi der Prinses van ORANJE voor eene dadelijke, niet langer te verschuiven *interventie*, in den vorm bijna van een ootmoedig smeëkschrift aan den Koning haren Broeder gerigt, en bij monde met de krachtige stem van een' getuige en deelgenoot van den verduurden hoon bij Schoonhoven, den Generaal V. STAMFORD bevestigd, was reeds veel geschied dat een terugkeer op den weg van eene geweldige oplossing van de Hollandsche quaestie — zooals wij zouden zeggen [2]) — schier ondenkbaar maakte. Een te Berlijn als nog meer beleedigend opgevat uitstel der Staten van Holland in het beantwoorden der Memorien van den Pruissischen Gezant V. THULEMEYER, daarna het ontwijkend antwoord zelf hadden de klove verwijd. De Hertog van BRUNSWIJK, Opperbevelhebber van het Pruissisch Leger, bevond zich op weinige uren afstands van Nijmegen, en had reeds bij de Prinses een bezoek afgelegd, en eene

over „les funestes événements de Hollande, l'indécision de notre ministère, les bévues de son représentant."

1) „On supplie humblement S. M. d'excuser la franchise avec laquelle on expose ces reflexions, et de daigner y jetter un coup d'oeil attentif. L'occasion est peut-être unique, elle ne sauroit être plus favorable; des milliers d'habitants, des Provinces entieres ont les yeux fixés sur leur libérateur; c'est au Roi qu'ils desirent de pouvoir accorder ce titre, il Lui sera du a jamais, s'il daigne nous seconder de la maniere qu'on ose le proposer."

2) Verg. bij CH. DE MARTENS, *Nouvelles causes célèbres du Droit des Gens* (1843) T. I. 499—592. Intervention armée de *Frédéric-Guillaume* II, roi de Prusse, dans les troubles éclatés en 1785, dans la république des Provinces-Unies des Pays-Bas. — V. RANKE, *Die deutschen Mächte u. der Fürstenbund*, I. 326—355.

gezindheid doen blijken, die de overtuiging schonk, dat het den Koning nu inderdaad met de betuiging ernst was, dat hij zijne zuster en haren Echtgenoot niet in de steek zou laten. En middelerwijl was de stoutheid der Vrijcorpsen en dusgenaamde Auxiliairen nog aangegroeid; het vliegend Legertje verspreidde in Holland alom in de steden en ten platten lande, schrik en ontsteltenis, en verlamde of verijdelde de pogingen der vredelievende Regenten, het zij Oranje-gezinden of welmeenende vaderlandsche Patriotten, niet met de heethoofden van dien naam te verwarren die liever alles onderste boven zouden hebben gekeerd [1]), dan gedoogen dat de Souvereine Staten van Holland in het minste iets *van hunne Majesteit ten offer hadden gebragt* aan de Vrouw van hunnen Ambtenaar en Dienaar, den Stadhouder. — Terwijl de Leiders der partij in de eene Provincie, hulp en onderstand uit eene andere, of wel uit het buitenland [2]) met ongeduld en in angstige bekommering te gemoet zagen, vreesde men in Zeeland of elders, door zijn nabuur en Lid der Unie van Utrecht, niet als voorheen broederlijk en getrouw beschut, neen — ieder oogenblik aangerand en overweldigd te zullen worden [3]). Men nam over en weder voorzorgen als tegen den vijand, en op de Zuiderzee oefende men reeds tegen elkander ongeoorloofde Kaapvaart of zeerooverij: men kon zich in de lang vervlogen eeuw van Grooten PIER, in verbeelding ver-

1) VAN SPAEN aan VAN DE SPIEGEL (bl. 485) 9 Julij 1787. „Ik ben verzekert dat de Hoofden der Majesteyten aan de Staten van Holland niet zullen toelaten eenige excuses of wyze demarches te doen jegens H. K. Hoogheid; de gemoederen zyn daartoe te veel verbittert, en haar situatie vereischt om verder door te gaan."

2) CAPELLEN tot DE MARSCH aan den Minister DE MONTMORIN, uit Amsterdam 8 Aug. 1787; *Memorie* bl. 482—487: *„En grace*, M. le Comte, *que* S. M. *sauve son alliée*." (Te Duinkerken, 1791).

3) Z. de Publicatie der Staten van Zeeland 12 Julij 1787, (bl. 495 volgg.)

plaatst wanen [1]). In die vertwijfelde gesteldheid van zaken, hadden VAN DE SPIEGEL en zijn mede-Afgevaardigde uit Middelburg, eene schier hopelooze taak te vervullen. In gelijke mate als de nabij onze grenzen zamengetrokken Pruissische troepen den Patriotten een onbeschrijfelijken schrik aanjoegen, die ten einde raad en oneenig, toch niet konden besluiten zich voor het oog van gansch Europa te vernederen [2]), klom nu de trots der Prinses en van hare medestanders, eindelijk zeker van dien dubbelen zedelijken en materielen steun, zoolang geweigerd en ten laatste noode verleend [3]). Toch beproefden de Raadpensionaris en het Zeeuwsche Staatslid zich in dezer voege, van hunnen last te kwijten, met eene geestkracht en zelfbeheersching, die tegenover de hartstogtelijkheid der meesten, verbazing wekt.

— »Nadat wy — dus luidt de aanhef van het niet geheimzinnig, maar schriftelijk overgelegd Rapport van 28 Augustus 1787, niet in de *Secrete Registers* gesmoord en begraven, maar ten dienste van alle Regenten en Ministers letterlyk afgedrukt, — nadat wy door Uw Ed. Mog. Resolutie van den 13 dezer, waren gecommitteerd op de invitatie der Heeren Staten van Utrecht te Amersfoort vergaderd, om ons ten spoedigste te begeven naar de Provintien van Utrecht of Gelderland, en aldaar met de Heeren Gecommitteerden van andere Provintien in Conferentie te treden, en gepaste middelen

1) HOGENDORP aan VAN DE SPIEGEL, bl. 473: „schepen zyn aangehaald, cotters worden gecommandeerd *zonder commissie* van hem" (WILLEM V, Admiraal-Generaal). Z. ook bl. 498, (15 Julij). *de Chalmot Verzam.* 48ste Deel bl. 195—284. V. 52—80.

2) „Ce à quoi les Etats de Hollande ne pourront jamais se prêter, sans s'avilir aux yeux de l'Europe entière. Ce procédé menaçant du Roi de Prusse produit *une frayeur universelle.*" CAPELLEN aan MONTMORIN t. a. p.

3) „Cette armée Prussienne, à un pas de notre territoire, *donne sans se bouger, un dessus au delà de toute idée* au parti Stadhouderien." T. a. p.

te beramen tot conservatie van den Band der Unie en de inwendige bevrediging der Provintie van Utrecht [1]), hebben wy ons, ter voldoening aan Uw Ed. Mog. hoog gerespecteerde Ordres, den volgenden dag op reis begeven naar de Stad Nymegen welke wy oordeelden best geschikt te zyn, om de intentie der Gecommitteerden van de andere Provintien aangaande de plaats tot het houden der Conferentien, te vernemen." Zij namen den weg over Tholen naar Breda, 's Bosch en Grave, en kwamen den 16 Augustus te Nijmegen, waar zij tot den 25sten, derhalve meer dan eene week vertoefden. Op ontvangst der missive van de Staten van Zeeland, welke VAN DE SPIEGEL en VAN CITTERS zich hadden gehaast naar Amersfoort te verzenden, verschenen eerlang van daar WILLEM V en uit de Utrechtsche Staatsleden van zijne partij, twee geëerde en invloedrijke mannen, W. E. DE PERPONCHER en B. C. VAN LIJNDEN VAN LUNENBURG; Afgevaardigden van andere Gewesten bevonden zich niet dáár, maar wel »een voornaam Regent uit de Provintie van Friesland in zyn particulier [2])." Niettegenstaande de afwezigheid van Vertegenwoordigers van elders, besloot men in klein Comité met de sedert uit Amersfoort van behoorlijken last voorziene Staatsleden, »*tot redding van het gemeen Vaderland en byzonder van de Provintie van Utrecht,*" zonder uitstel, in tegenwoordigheid der Afgevaardigden van Gelderland — de Conferentie te openen en te beraadslagen. Het ongelukkig lot der wegens hunne getrouwheid aan den afgelegden eed *aan de Generaliteit*, door Holland afgedankte Militie en Officieren [3]), maakte eerst een onderwerp van debat uit

1) Zeeuwsche State-Notulen 28 Augustus 1787 fol. 525—530.

2) „M. SJUCK" RENGERS? Z. HOGENDORP, *Brieven* II. 153.

3) „Een menigte Officieren — merkte VAN DE SPIEGEL in 1795 aan, *Nadenking van een Staatsman wegens zyn Ministerie in Holland* (1800)

en vervolgens de staat van zaken in Utrecht, met levendige kleuren door de Amersfoortsche Leden afgeschilderd, die op »*alle mogelijke hulp*" van Zeeland ten behoeve »van haren onderdrukten en mishandelden Bondgenoot" aandrongen. Waarop VAN DE SPIEGEL en VAN CITTERS — naar den tekst van het officieel Rapport" — »hebben verklaard Uw Ed. Mog. 1) bereidwilligheid, om aan hunne Bondgenooten en byzonder aan de Provintie van Utrecht, te praesteeren alle adsistentie, waartoe het Verbond van de Unie hen verpligt; doch dat Uw. Ed. Mog. niet meerder ter harte nemende, dan het herstel van de Rust en Eendragt in de Republyk, langs wegen, naar den aart van een Bondgenootschap geschikt, *en afkeerig van middelen van geweld*, die niet als door den uitersten nood en na het vrugteloos afloopen van alle andere middelen, kunnen gewettigd worden, mitsdien ook verlangden, dat *ten spoedigste de Negotiatien* tot bevreediging der geschillen in de Republyk, onder de Mediatie der naburige Mogendheden, mogten worden geresolveerd, ten einde het noodige aanzoek aan de voorschr. Mogendheden daartoe konde worden gedaan 2); dat hieromtrent nogthans eenige *praeliminaire Poincten* in bedenking kwamen, zoo met opzigt tot den voet, waarop de Mediatie zoude behooren verzogt en werkstellig gemaakt worden, als omtrent de objecten waarover dezelve zoude rouleeren; al hetwelke wy (te weten VAN DE SPIEGEL en zijn mede-lid der Staats-Commissie W. A. VAN CITTERS) van oordeel waren, dat in de Besognes ter Generaliteit zoude behooren geapplaneerd te worden."

---

bl. 13 wier grootste fout was dat zy het *Jus publicum* van het Land kwalyk hadden begrepen, van hunne posten ontzet, en door nieuwelingen in den krygsdienst opgevolgd."

1) Van de Staats-Vergadering van Zeeland.

2) State-Notulen, 28 Aug. 1787, fol. 528.

Die van Gelderland en Utrecht wèl onderrigt van de nabijheid der Pruissische krijgsmagt [1]) en overtuigd, dat voor al dit omslagtig en langwijlig beraad ter Vergadering der Staten-Generaal, bij het klimmend ongeduld van het Hof van Berlijn, de tijd niet zou gegund worden, gingen een stap verder, en verlangden dat »tot een grondslag van de Negotiatien mogten gelegd worden, de praeliminaire Poincten" van wege den Koning van Pruissen aan het Hof van Frankrijk medegedeeld, en uit de depêches van den Nederlandschen Gezant VAN REEDE bekend geworden. Zij wenschten ook dat VAN DE SPIEGEL en zijn medelid tegelijk met hun Rapport, een leiddraad voor de behandeling dezer spoed vereischende en dringende aangelegenheid zouden willen ontwerpen; en inderdaad volgt op hun Verslag ter Zeeuwsche Vergadering, terstond eene in den geest van de Mediatie der vier Hoven opgestelde concept-conclusie, van welker strekking de Ambassadeurs te Versàilles VAN BERKENRODE en BRANTSEN, de Envoyés VAN LYNDEN en VAN REEDE te Londen en te Berlijn, en de Envoyé VAN HAEFTEN te Weenen de tolken moesten zijn, om ware het nog mogelijk, den burgerkrijg en inzonderheid den intogt van het Pruissisch Leger, te helpen stuiten. — Voor dat Rapport en in 't algemeen voor hunne genomen moeite, ontvingen VAN DE SPIEGEL en VAN CITTERS den dank der Zeeuwsche Staatsvergadering; terwijl ter onverwijlde behandeling der zaak en meer bepaald van de door den Raadpensionaris ontworpen Generaliteits-Conclusie, op voorstel der Gedeputeerden van Middelburg, een zeer korte termijn, de

---

1) Als VAN DE SPIEGEL den Hertog VAN BRUNSWIJK te Kleef had willen spreken („il avait *manqué* le Duc à Clèves," HOGENDORP II. 153), zou dit niet hebben kunnen zijn, om met het uitzigt op de *Mediatie*, het binnenrukken der Pruissische troepen veeleer *te verschuiven*, dan te bespoedigen?

3 September eerstvolgende werd vastgesteld [1]). — Op welken dag nogmaals het gedrag van VAN DE SPIEGEL en VAN CITTERS door »*alle de Leden*," tot welke uit Vlissingen de Pensionaris LAMBRECHTSEN behoorde, — voorwaar geen geestverwant van den Raadpensionaris — openlijk werd goedgekeurd; ook de concept-Generaliteits-Resolutie — zonder op het protest van Zierikzee, met opzigt tot de praeliminairen te letten; hoewel die van Vlissingen, zich niet tegen de neiging der meerderheid verlangende te verzetten, aan eene Mediatie van niet meêr den twee naburige Mogendheden, de voorkeur zouden gegeven hebben [2]).

Dat een Man als NICOLAAS CORNELIS LAMBRECHTSEN, die het jaar te voren, tijdens het bezoek van den Stadhouder en zijn gezin aan Zeeland in den zomer van 1786, brieven had gewisseld met VAN DE SPIEGEL ter verzoening der gemoederen [3]), ook ditmaal, nog den 3 September 1787 het welzijn van het Vaderland boven partij-trots en berekening stellende, zich aan het Rapport en de Conclusie van VAN DE SPIEGEL en W. A. VAN CITTERS aansloot, dit zegt inderdaad veel: het toont, dat in de toenmalige treurige omstandigheden, het stelsel door den Raadpensionaris onveranderlijk aangekleefd [4]), dat van eene *Mediatie* en gelijktijdige *ontwapening*, het eenig verkieslijk was.

Maar was het bij de ziedende drift en hartstogt der

---

1) Zeeuwsche State-Notulen fol. 588.

2) State-Notulen 3 September 1787, fol. 552 volg.

3) De Lofredenaar van LAMBRECHTSEN, A. C. VAN CITTERS, had kennelijk de papieren van den Staatsman geraadpleegd.

4) VAN DE SPIEGEL aan VAN CITTERS, 29 Julij 1787 bl. 581. „Zelfs is de dispositie tot de Mediatie van de 4 Naburen slechts generaal, dan zie ik geen zwarigheid om *van beide kanten* als een praeliminair poinct en onder behoorlyke verzekering, *te ontwapenen*."

heethoofden, en tegenover de hardnekkige weigering van alle voldoening aan de Prinses door de Staten van Holland, wier meerderheid door de gewelddadigheden van het vliegend Legertje in de nabijheid van 's Hage in bedwang werd gehouden, was het in die gesteldheid van zaken te verwachten, dat de deur voor minnelijk vergelijk nog open stond? Zij, die zoolang gehoond, gesard en getergd, al den smaad der vernedering hadden moeten verduren, en de Pruissische krijgsmagt met den Hertog VAN BRUNSWIJK aan het hoofd hadden ingeroepen, hadden te zeer in de dagen van tegenspoed en druk den wrok gevoed, om dien nu ook eensklaps te kunnen afleggen. Indien de Staten van Holland eens onverhoopt aan het *ultimatum* van den Pruissischen Gezant hadden gehoor gegeven, en de halsstarrig geweigerde *Satisfactie* binnen den gestelden termijn eindelijk verleend was geworden, zou dit de Oranjepartij wel geheel bevredigd hebben? Het tegendeel is uit de brieven der Prinses en van hare vereerers, zigtbaar.

Maar is hier VAN DE SPIEGELS afkeer van middelen van geweld niet twijfelachtig, en zijn desniettemin kort daarna, de Pruissen het Land binnengerukt, waaraan anders was dit te wijten dan, gelijk de Burgemeester van Amsterdam RENDORP in 1790 schreef, aan de »onbezonnen ophouding van Mevrouw de Princes?" — Stellig verzekert die schrandere Aristocraat, die in 1781 het scherpst den Voogd van WILLEM V, den Hertog van BRUNSWYK had vervolgd: »Men mag daarvan gelooven wat men wil, my is niet bekend, en ik vermeen taamlyk wel onderricht te weezen, dat *immer door of van weegen eenig Regent of Regenten aan* 't Hof van *Berlin* adres gemaakt zy om Troupes herwaarts te zenden" 1). Voor de *eigen*, *persoonlijke* daad der Vorstin — het inroepen

1) Memorien II. 312. — Anders *Capellen*, Memorie, bl. 107 volg.

en binnenhalen van een vreemd Leger tot wreking of bestraffing van de haar wedervaren beleediging, [1]) — mag niemand anders verantwoordelijk gemaakt worden.

Door het Fransch Bewind verlaten en aan het Pruissisch geweld prijs gegeven [2]), was de nederlaag der Patriotten en de val of aftreding van den dubbelhartigen Raadpensionaris van Holland Mr. P. VAN BLEISWIJK, onvermijdelijk. — Maar was zijne vervanging door VAN DE SPIEGEL als Eerste Minister in een vreemd Gewest, daarvan onafscheidelijk? Laat ons al weder hier in de eerste plaats, niet met den hartelijken wensch van den heftigen Oranjeman VAN REENEN, reeds op den 4 Junij 1787 geuit [3]), toen VAN DE SPIEGEL zich *voor het eerst* te Nijmegen bevond, maar met den officielen tekst der Zeeuwsche State-Notulen en het afscheid van den Raadpensionaris op den 3 December daaraanvolgende te rade gaan, om dit punt tot meer klaarheid te brengen. Toen VAN REENEN die aanstaande verheffing als »*niet onmogelyk*" voorspelde, was veel van hetgeen de gebeurtenissen sedert als van zelf voorbereidden en effen maakten, nog niet geschied; maar was dan die post niet veeleer afschrikwekkend, dan begeerlijk voor den Minister van eene door het overmoedig en heerschzuchtig Holland telkens stelselmatig gedwarsboomde en verdrukte Provincie? VAN DE SPIEGEL moge zelf het *voor* en *tegen* en de redenen ontvouwen, die hem tot den beslissenden stap hadden gedrongen.

---

1) Zie in dezen Bundel, haren Brief van 24 Januarij 1788 aan VAN DE SPIEGEL (bl. 582): „en limitant pour ce qui me regardoit *la punition des coupables*" enz.

2) Verg. hierbij de twee opstellen van den Lt.-Generaal W. J. KNOOP „1787" in *de Gids*, Mei en Junij 1876.

3) Verg. deze Verzameling bl. 433: „Was *Nymegen* een brug voor den Zeeuwschen Heere R. P.," enz.

»Het moet buiten twyfel, — zoo ving hij zijne laatste indrukwekkende toespraak in de Raadzaal aan, waar zijne talenten gedurende ongeveer 29 jaren hadden uitgeblonken [1]), — het moet buiten twyfel, als een zeldzaam verschynsel voorkomen, dat iemand, die in het Land zyner geboorte, tot een van de aanzienlykste en belangrykste posten verheven is; die in deszelfs waarneming zig vereerd vindt met het vertrouwen zyner Meesters, en met de toegenegenheid zyner Landgenooten; die nog in het vermogen is van in zynen dienst te kunnen volharden, niettegenstaande alle deze voorregten, zig vertoont, om afscheid te nemen van de menigvuldige genoegens, welke zyn stand, zyne betrekkingen, en zyne eigen geneigdheid hem konden verschaffen: en nogthans Edele Mogende Heeren! hoe ongewoon deze zaak ook zy, ik bevinde my in zoodanige, voor my ten hoogste ontroerende omstandigheden. — Het is ruim twee jaren geleden, dus ging VAN DE SPIEGEL voort, dat Uw Ed. Mog. my de gunst bewezen, om het Ampt van Raadpensionaris dezer Provintie met volkomen eenparigheid, en op een zeer vereerende wyze op te dragen: een Ampt, altyd vol zorg en kommer, maar vooral in de gesteldheid van zaken, welke wy sedert beleefd hebben; waarin een dubbele maat van voorzigtigheid, bedaardheid en standvastigheid vereischt werd, om niet te bezwyken onder den last der bezigheden, en der ontmoedigende voorvallen. — Wanneer ik egter het lief en leed, dat my gedurende dien tyd is overgekomen, tegen malkander opwege, heb ik overvloeiende stof van dankbaarheid, dat de Hemel my den moed en de kragten verleend heeft, om getrouw aan licht en pligt, met een opgestoken hoofd door vele wederwaardigheden henen te gaan. — Het is

1) State-Notulen, 3 December 1787 fol. 706—710.

waar dat het ongeluk der tyden my rykelyk heeft doen deelen in den smaad en laster 1), welke het lot geweest is van yder eerlyk man, die verbonden aan de vastgestelde Constitutie en Regeeringsform, stand durfde houden tegen bedreigingen en verleidingen van een Land- en Volk-beroerenden aanhang; maar gemeenlyk heb ik op deze aanvallen met veragting nedergezien, en wanneer de noodweer my perste tot zelfsverdediging 2), heb ik de palen van bescheidenheid niet overtreden; terwijl ik niet noodig had dezelve wapenen te gebruiken als myne vyanden, omdat ik in het getuigenis van een goed geweten en in de regtvaardigheid van Uw Ed. Mog. myne sterkte vond. Ik heb ook, gedurende myn Ministerie, het genoegen gehad, dat Uw Ed. Mog. op myne ernstige vertoogen, een nieuw Reglement van Orde op de deliberatien dezer Vergaderinge hebben gearresteerd, waardoor de noodige klem in de Regeering kan worden hersteld, en de arbeid van een Minister aangenaam en nuttig voor het Land gemaakt."

En nu de gelukkige omwending van zaken, het Stadhouderschap had hersteld en daarmede een blijd vooruitzigt op geruster tijden herleefde, terwijl hij meende het toppunt zijner wenschen bereikt te hebben en zijn hart geen andere eerzucht kweekte, dan om als Raadpensionaris van Zeeland werkzaam te zijn, en menig sints lang gekoesterd ontwerp of denkbeeld van hervorming of ver-

---

1) Wat de *Zeeuwsche Plunderingen* betreft, is het opmerkelijk dat Mr. C. G. BYLEVELD, onder wiens Voorzitterschap den 19 Januarij 1796 eene Commissie ter onderzoek van de Hoofdbewerkers, Aanvoerders en Deelnemers in de Plunderingen van 1786 en 1787 was benoemd, (*Jaarboeken der Bataafsche Republiek*, VI. 295 volgg.,) later zich als Lid der Staten-Generaal, in een parlementair debat, op het gezag van den „grooten Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL" beriep. (*Nederl. Staatsct.* 2 November 1816).

2) Zie in dezen Bundel, de dubbele Verantwoording tegen de Gedeputeerden uit Zierikzee.

betering te helpen verwezenlijken 1), nu was hem »*op het onverwagtst*" het Ministerie in Holland aangeboden, met aandrang niet enkel van den Prins Erf-Stadhouder, maar »*van zeer veel aanzienlyke Regenten*" uit dat Gewest. — »Nooit, betuigt VAN DE SPIEGEL plegtig, heeft een zaak in myn leeftyd, my meer getroffen dan deze: het gewigt van den Post; myne klimmende jaren; de verknogtheid aan de Provintie van Zeeland; myne huiselyke betrekkingen op dezelve: alles riep my toe, om met betamelyke erkentenis, voor de aangeboden Eer te bedanken, en in myne tegenwoordige Bediening te volharden."

En desniettemin had hij aan het streelend, verleidelijk opontbod, aan die roepstem, niet zoozeer van Prins WILLEM V, maar veel meer van de thans zegevierende en dankbare Stadhouderes en van den Britschen Gezant HARRIS, gehoor gegeven. Hij kon »den zonderlingen zamenloop van omstandigheden in deze zaak, die het bereik van *menschelyke schikkingen te boven*" ging, niet miskennen; en zoo als hij vroeger het kleine Goes en den lommer van den Korenpolder in Zuid-Beveland, waar hij stil en tevreden in den kring van zijn talrijk gezin de genoegelijkste jaren had gesleten, tegen den aanzienlijken werkkring van Secretaris van 't Land te Middelburg had verwisseld, zoo zou hij dan nu naar 's Gravenhage gaan, en vond hij »niet alleen vryheid maar zelfs verpligting," om ook hier op »dat wyde veld vol distelen en doornen" 2), zijn' dienst aan het Vaderland niet te ontzeggen 3).

Jammerlijke tijden, waarin een stuurman aan Holland vreemd, de eenige werd geacht, bekwaam om het schip

1) Z. het Eerste Deel bl. 487—491 *Agenda by tydsgelegenheid, in de zaken van het Land* (Augustus 1784).

2) *Nadenking van een Staatsman*, bl. 12.

3) State-Notulen fol. 708.

van Staat uit de branding in eene veilige haven te brengen; jammerlijke tijden, waarin een geest van partijschap en uitsluiting andere verdienstelijke mannen, misschien iets minder groot en uitstekend, voorbijziet of afweert, die meer natuurlijk tot het vervullen van het ledig Ambt bestemd en geroepen schenen. Het zal hierna geloof ik, de plaats zijn, meer bepaald een oogenblik stil te staan bij het onderzoek, of Holland dan in waarheid zóó arm was aan Ministers of Regenten, tot wie men zich — als VAN DE SPIEGEL geweigerd had — al dan niet had kunnen wenden. Want dezelfde klagt, hetzelfde verwijt hoort men niet zelden in onze dagen, in welke men weinig minder dan in 1787 of 1795, aan de naar het schijnt, ongeneeslijke ziekte van exclusivisme uit partijschap, lijdt. Klimmen wij iets hooger op, tot de jaren toen de tweespalt nog niet een tal kundige en regtschapen mannen van elkander had vervreemd, hoe verbazend rijk was niet toen de Republiek aan wetenschappelijk gevormde Staatslieden [1])!

Wanneer men zich met den geest op het tooneel en in het midden der Acteurs van 1787 verplaatst, mag men na al het voorgaande vragen, of bij het blaken van zooveel strijdige driften, iets anders dan een akelig treurspel te verwachten stond, en of zij, die er belang bij hadden de zaken tot het uiterste te drijven, gezind konden zijn aan de taal der Bemiddeling gehoor te geven?

Nooit had het uitzigt op welslagen zoozeer toegelagchen, nooit was het zóó zeker en wis, dat Frankrijk geene vin verroeren zou. En indien VAN DE SPIEGEL aan het gezond verstand der helderziende Patriotten te veel gewigt had

---

1) Z. de *Inleiding* tot het Eerste Deel bl. 73 volg. en aldaar verscheiden namen; verg. ook bij PIETER PAULUS (1775) de Literatuur van het Nederlandsch Staatsregt, in Academische Proefschriften behandeld. *Inleiding tot de Verklaring der Unie van Utrecht*, bl. 300—302. Na dien tijd, tot 1795, met eene reeks van belangrijke werken aan te vullen.

toegekend, en te weinig aan de dolzinnigheid van een onverbeterlijke partijzucht, zal men dien Staatsman de schuld geven van het ijzer niet met handen te hebben kunnen breken? De Latijnsche regel door WILLEM V of meer waarschijnlijk door VAN CITTERS toegepast [1]), dat de Hollandsche meerderheid verbijsterd moedwillig in haar eigen verderf liep, drukte hier maar al te zeer de waarheid uit. Weinig vermoedde VAN REENEN, hoe nabij de ontknooping was, toen hij de bestraffing der aanhouding van de Prinses, en al vroeger de verheffing van VAN DE SPIEGEL tot Raadpensionaris van Holland, voorspelde [2]).

Moest men aan de verzekering geloof slaan van een naamloozen, met wrok vervulden dusgenaamden *Burgerman uit Zeeland*, die de nagedachtenis van zijn grooten Landgenoot, even te voren onder de droevigste omstandigheden, te *Lingen* aan zijne diep verslagen nabestaanden ontrukt, geene rust liet, — zoo zou de benoeming van VAN DE SPIEGEL tot Eersten Minister in Holland, wel verre van *onverwacht*, reeds sedert het bezoek van WILLEM V en zijn gezin in den zomer van 1786, als *de belooning* voor al zijne diensten aan het Stadhouderlijk Hof bewezen, vrij algemeen de stem des Volks in Zeeland geweest zijn, en had men »lang te voren op de monden der Zeeuwen niet anders gehoord, die ten tyde der Omwenteling niet anders dan die bevordering verwagtten [3])." Hadden die »Volkstem" en de »*Burgerman*" onbevangen kunnen oordeelen, zoo zouden zij die inderdaad verrassende verheffing op eene meer voegzame wijze hebben verklaard. Zij zouden niet blind zijn gebleven voor de schitterende verdiensten van een' Staats-

1) „Quos Deus vult perdere, prius dementat," bl. 516, (17 Julij 1787).
2) 4 Junij 1787 (bl. 483).
3) Bl. 9. (1800)

man, die al zeer spoedig na de Republiek van den oever des afgronds gered en uit de diepste vernedering, in het aanzien der vreemde Kabinetten hersteld te hebben, met eerbiedige hoogachting door een PITT en Lord GRENVILLE werd bejegend [1]). Zij zouden de woorden van G. K. VAN HOGENDORP hebben beaamd, die zich met zoo vele anderen te 's Hage en elders in het najaar van 1787 vleide met de hoop, dat men VAN DE SPIEGEL welhaast in een ambt zou bezitten, »'t welk — zoo drukte hy zich uit — zoo langen tyd tegen onze ware belangen vervuld is geweest, en waaraan de luister die hetzelve toekomt maar die nu als uitgedoofd is, niet kan wederom gegeven worden, als door eene volmaakte en algemeen erkende opregtheid, gevoegd by de uitstekendste bekwaamheden [2]).” — Had niet de partijgeest hunnen blik beneveld, zij zouden hebben erkend, dat in Hollands Staatsvergadering een Minister werd vereischt, wiens vastberaden beleid en veerkracht in die dagen van schroomlijke verwarring, de ongestadigheid in het bestier en de zwakheid in de uitvoering, onder VAN BLEISWIJK al meer en meer ingeslopen, zoodra doenlijk moesten stuiten. Zij zouden de waarheid hebben erkend, dat de Prinses van ORANJE niet zonder moeite en niet dan na herhaalden aandrang [3]), VAN DE SPIEGEL tot de aanvaarding van het

---

1) Verg. in deze Verzameling (bl. 657) den brief van Lord AUCKLAND, 16 December 1791.

2) 18 Oct. 1787, *Brieven en Gedenkschr.* II. 303 volg.

3) Nog in 1819, een jaar vóór haar overlijden, stelde de Prinses er eene eer in, (in hare regelen aan GIJSBERT KAREL) VAN DE SPIEGEL tot de verhuizing van Middelburg naar 's Hage, te hebben bewogen. „Il n'y a eu que M. VAN DE SPIEGEL, qui a encore balancé à l'accepter,” enz. Zie de door mij uitgegeven brieven der Prinses van 4 en 14 October, en van VAN DE SPIEGEL 20 October 1787, in FRIEDERIKE SOPHIE WILHELMINE, *Gemalin van den Stadhouder* WILLEM V *en* L. P. VAN DE SPIEGEL *geschetst* Utrecht 1868 bl. 43—46, 63—67, 102—105.

Bewind in een vreemd Gewest, had overreed. Maar zij zouden vooral niet de oogen voor de waarheid hebben kunnen sluiten, bij het lezen van den eigenhandigen brief van gelukwensching van dien anderen beroemden Zeeuw, door de Patriotten zoozeer als een hunner gevierd, en die na den val van het Gemeenebest in 1795, in het wezen der zaak, al mogt de vorm verschillen, het Ambt van VAN DE SPIEGEL, nu Staatsgevangen der Revolutie, zou bekleeden. »Ik heb de eer, zoo schreef PIETER PAULUS zelf toen nog Fiscaal der Admiraliteit te Rotterdam, den 12 November 1787, U Ho. Ed. Gestr. te feliciteren met de aanstelling tot den zwaarwigtigen en aanzienlyken post van Raadpensionaris dezer Provincie. Ik wensch van geheeler harte, dat dezelve strekken mag tot heil van den Lande in het algemeen, en in het byzonder tot herstel van vrede, eendragt en vertrouwen onder 's Lands Regenten en ingezetenen; tot opbeuring van het zoozeer vervallen nationaal vermogen, en tot aanmoediging en herstelling van den kwynenden Koophandel en Zeevaart, in bykans alle derzelver takken."

Wij zien dien wensch reeds aanvankelijk in de eerste jaren van het *quinquennium* van den nieuwen Raadpensionaris verwezenlijkt, en de *Nadenking van een Staatsman wegens zijn Ministerie in Holland* die ook over het tweede vijfjarig tijdperk loopt, moge voorshands aanvullen wat aan de in dezen Bundel voorkomende stukken ontbreekt. Er is voorraad in overvloed voor nog meer dan één Deel, maar al moge de milde ondersteuning van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen mijn' ijver prikkelen, en deze niet verflaauwen, de krachten zouden kunnen ontschieten. Reeds heeft de geschokte gezondheid van mijn hooggeschatten Vriend Mr. M. F. LANTSHEER,

mij in het bewerken van het grootste gedeelte van deze derde Verzameling, van eene altijd aangename en leerrijke teregtwijzing verstoken [1]), en op mijn meer gevorderden leeftijd is derhalve nog minder te bouwen. — De vrees van alligt in mijn arbeid te worden gestoord of zelfs gestuit, heeft mij genoopt, zooveel belangrijke onuitgegeven geschriften en bescheiden als eenigermate doenlijk op te nemen, en de *Inleiding* liever in te krimpen. — Wat ik vroeger elders en bij onderscheiden gelegenheden, uit VAN DE SPIEGELS nalatenschap had medegedeeld, heb ik mij onthouden hier nogmaals te doen afdrukken; er zijn geene *doubles emplois* van hetgeen b. v. in *Le Conservateur, Revue de droit international*, in het werkje over de Prinses WILHELMINE en den Raadpensionaris, in 1868 of in de *Voorouderlijke wijsheid in hagchelijke tijden*, (Het Ministerie der Raadpensionarissen VAN SLINGELANDT, STEIJN en VAN DE SPIEGEL) in 1872 reeds verschenen is; meest betrekkelijk de buitenlandsche Politiek uit het tijdperk, dat de *Brieven en Negotiatien* sedert het laatst van 1792 tot het begin van 1795, is vooraf gegaan. Ook zal men hier niet VAN DE SPIEGELS Bezwaren aantreffen tegen een Coalitie-oorlog, te Pillnitz in 1791 in den wind geslagen, daar die »*Algemeene Reflexiën op het ontwerp om eene contra-Revolutie in Frankryk uit te werken door de vereenigde wapenen van eenige Mogendheden van Europa*" (Julij 1791), als Bijlage tot de *Geschiedenis der Diplomatie van de Bataafsche Republiek*, in 1863 het licht hebben gezien. — Het beperkt bestek en de zucht om de meer *algemeen* belangwekkende bescheiden bij voorkeur in deze Verzameling op te nemen, heeft enkele al te langwijlige Rapporten over plaatselijke ge-

---

1) Van bl. 288 af.

beurtenissen b. v. over die te *Goes* 1), uitgesloten. — Ook heeft de rijkdom en verscheidenheid van onderwerpen niet toegelaten, meer dan deze en gene proeven van VAN DE SPIEGELS verwonderlijke werkzaamheid als Eerste Minister in Holland, uit het eerste tijdperk te leveren. Men zal er althans uit ontwaren, hoe de met hart en ziel aan Zeeland gehechte Staatsman, met het optreden in een meer verheven en bijna alles omvattenden post van politisch-administrativen, parlementairen, finantielen, kolonialen en bij uitstek internationalen en diplomatischen aard, als van zelf en gelijktijdig zijn blik had verruimd; dat hij voortaan welke zijne natuurlijke verknochtheid aan het Gewest zijner geboorte ware, bovenal en bij uitstek zijne verpligting in 't oog hield om de regten en het welvaren van Holland voor te staan; en hoe hij besefte, dat in Holland allermeest de kracht en magt der gansche Republiek gelegen was 2). Men zal er tevens het zeer onlangs uit de papieren van G. K. VAN HOGENDORP aangevoerd feit nader gestaafd zien, dat VAN DE SPIEGEL die reeds vóór de Omwenteling van 1787 op min of meer gemeenzamen voet met Sir JAMES HARRIS verkeerde, terstond bij de aanvaarding van dit Ministerie, de noodzakelijkheid had doorzien, om de Republiek in hare verhouding tot vreemde Hoven, met een frisschen en wakkeren geest en leven te bezielen. Het zij genoeg tot de huldiging der verdiensten van onzen Staatsman te verwijzen, die men in den brief van den Britschen Ambassadeur van 30 Augustus 1788, nog vóór een jaar was verstreken sints VAN DE SPIEGEL de teugels van het

---

1) Het *Nader Berigt* over de woelingen, 21 April 1787, Bijlage tot de Zeeuwsche State-Notulen, 26 bladen (fol.)

2) „Croyez-moi, il faut que la Hollande *devienne la Généralité.*" VAN DE SPIEGEL tot GIJSBERT KAREL, III. 20 volg. (*Brieven en Gedenkschriften*).

Bewind in handen had genomen, met vreugde ontmoet [1]). Maar wel het meest en hoogst mag de zelfstandigheid worden gewaardeerd, waarmede trots de gewigtige diensten door het Hof van St. James nog zoo versch aan den Stadhouder bewezen, elke *pressie* uit Engeland werd afgeweerd, die ten nadeele van onzen Handel en Scheepvaart of van onze Overzeesche Bezittingen, zou hebben kunnen strekken. Men zal in dat pleidooi voor onze nationale belangen, de verknochtheid aan den Nederlandschen regel *vrij schip vrij goed* [2]), en in 't algemeen het beroep op de beginselen van het Volkenregt bij het bespreken der vragen van Neutraliteit, terugvinden. Voor de kennis van het aandeel der Republiek in de handhaving van het evenwigt der Staten in het Noorden en het Oosten van Europa, met name van VAN DE SPIEGELS denkbeelden met opzigt tot het thans weder aanhangig geschil over het behoud of de verdeeling, dat is de vernietiging van Turkije [3]), geeft deze Bundel ten minste eenige bijdragen of aanwijzingen, bij gemis van de nog steeds onvindbare *Histoire de la Triple Alliance de* 1788, door wijlen Jhr. Mr. L. P. J. VAN DE SPIEGEL naar de bronnen, uit het Archief van den Raadpensionaris bewerkt; eene voorzeker hoogst te betreuren leemte of verlies, getuige het *Résumé des Négociations, qui accompagnèrent la Révolution des Pays-Bas Autrichiens* [4]), aan de bekwame pen van dien waardigen afstammeling van den Zeeuwschen Staatsman verschuldigd. — Uit de depêches van den Baron D'YVOY in 1790

1) Bl. 601—603.

2) Bl 644 volgg.

3) Bl. 621 volgg. (30 Januarij 1791).

4) Amsterdam 1841. — Verg. hierbij den edelen Brief der Prinses van ORANJE aan den Koning van Pruissen, 23 April 1790, over de bevrediging van Europa, (bl. 615 volg.) en hare letteren aan den Raadpensionaris (25 April) bl. 618—620.

met eene geheime zending naar België belast, of die aldaar, even als LAMPSINS in het voorjaar van 1787 in Frankrijk, als reiziger zou opmerken, hooren, zien, zwijgen en naar 's Hage berigten, en wijders uit een stapel van andere stukken der buitenlandsche correspondentie van den Raadpensionaris, die VAN DE SPIEGEL niet als »*Landspapieren*," maar als zijn *eigendom* [1]) zorgvuldig had bewaard en behouden, kan hier en daar nog zeer veel worden aangevuld en opgehelderd.

De mij gegunde vrijheid liet bezwaarlijk toe in dit Deel, reeds zoo lijvig, nog meer op te nemen. De stukken tot het politisch-diplomatisch bedrijf in Holland betrekkelijk, gelieve men als eene *Toegift* te beschouwen, als eene opbeurende en weldadige verademing van al de jammeren der partijschap, en der vernedering van 1787.

Ten slotte, nog deze Beschouwingen. Het tijdperk der heillooze twisten, die het voormalig Gemeenebest hebben ondermijnd en gesloopt, is laatstelijk door menig kundig en scherpzinnig beoefenaar der Geschiedenis, ouderen en jongeren, en uit velerlei oogpunt besproken. Genoeg tot onze leering? Naar het schijnt — niet. Want zoolang men met den waan onzer voortreffelijkheid, uit de hoogte op het voorgeslacht en op de in 1795 afgeschafte Staatsinstellingen nederziet, blijft men steeds onvatbaar voor het licht uit die wrange ervaring. En toch, zoolang men op de wonderen van de duurgekochte *eenheid* stoft, die niet met het taai en onbuigzaam verzet van eene Provincie of Stad te tobben hebbende, dank zij het stelsel van Centralisatie in Moederland en Kolonien, zonder iemands tegenspraak, millioenen kan verspillen en duizenden menschenlevens vernietigen — terwijl niet zelden zonder eenigen

---

1) Verg. het Rapport van VALCKENAER, 30 Dec. 1795 en de *Verzam. van Stukken in de zaak van* Mr. L. P. VAN DE SPIEGEL, bl. 81 volg.

waarborg van Regeerkunde, ministeriële portefeuilles, of het Bestuur van Provinciën en de Landvoogdij van Kolonien op goed geluk of avontuur even stout en roekeloos worden aanvaard als ligtzinnig en onvoorzigtig opgedragen, kon het verleden nog wel eens bescheiden worden geraadpleegd. — Het is de heillooze splitsing en verbrokkeling van eene reeds kleine bevolking in allerlei kleuren en rigtingen, afdeelingen, Bonden of benten, die het »*nul n'aura de l'esprit que nous et nos amis*" wat al te voorbarig en eigendunkelijk toepassende, het eendragtig streven tot bevordering van het algemeen welzijn zoo noodlottig bij ons in den weg staat, en daarentegen de plotselijke en verbazingwekkende verheffing van sluwe indringers, die zich naar alle eischen van het oogenblik weten te schikken en te plooijen, tot nadeel der hun toevertrouwde belangen begunstigt. Het is die rampzalige partijberekening, die de aanzienlijkste waardigheden en ambten hedendaags niet zelden in handen speelt van het toeval en de Natie in de schatting van het buitenland krenkt, — in stede van de waarborgen der regelmatige bevordering en opklimming naar ervaring en verdiensten, die den invloed der lessen van Regeerkunde mag doen onderstellen. Toen in 1822 een geleerde Zeeuw aan den ontslapen oud-Gouverneur JACOB HENDRIK SCHORER de wèlverdiende hulde bragt [1], gaf hij in deze zuiver historische getuigenis den sleutel van het geheim der vroegere meer algemeene en grondige voorbereiding en ontwikkeling in het behandelen van 's Lands zaken. — »Het geslacht, hetwelk wy onder ons oog hebben zien opgroeijen, — zeide hij, moge het zoozeer niet weten, wy weten het nog: de Stedelyke regeringen onder het oude Staatsbestuur, waren geenszins die onbeduidende

1) J. DE KANTER PHILZ. *Lofrede op* Jhr. SCHORER, bl. 9. volg.

zoogenoemde *Municipaliteiten*, tot welke zy, onder de Fransche overheersching zyn vernederd. Neen, hoogst achtbare Vergaderingen, in welke niet slechts de *Stedelyke* aangelegenheden behandeld en beslist, maar ook de gewigtigste belangen des Vaderlands overwogen werden, Vrede en Oorlog, Verbonden met Mogendheden, aangelegene handelsbetrekkingen, — alles in één woord, 'twelk by 's Lands Algemeene Staten voorkwam, en by de Gewestelyke Afgevaardigden ter overweging hunner zenders, werd overgenomen; de Gewestelyke Geldmiddelen, Munt, Waterstaatszaken: wie kan alles opnoemen? Welke uitmuntende Leerscholen van Staat- en Staatshuishoudkunde! hoe geschikt om jongelingen op te leiden tot allerlei nuttige kennis; om hen te vormen tot goede Regenten of Ministers — hunnen styl te beschaven, hunne vrymoedigheid in het spreken aan te vuren; hen te bekwamen tot de eerste eereposten in den Staat!"

Zagen wij niet langs dien weg van trap tot trap, den in alle vakken van Neêrlands Staatswezen doorkneeden VAN DE SPIEGEL, van Secretaris van Goes tot het Raadpensionariaat van twee Gewesten stijgen? En zoo niet de tweespalt gedurende den Engelsch-Amerikaanschen oorlog, den Publieken Geest bedorven en tot hatelijken *Partij-geest* verlaagd had, wie twijfelt er aan of uit 18 zoodanige Leerscholen [1]) van Staatsbeleid als het toenmalig Holland bevatte, zouden behalve den hiervoren genoemden Thesaurier-Generaal BISDOM, een tal andere bruikbare mannen te vinden zijn geweest, geschikt om eenmaal den Raadpensionaris VAN BLEISWYK te vervangen?

Waren niet de Pensionarissen VAN BERCKEL, DE GYSELAAR, VAN ZEEBERGH, VAN WYN schrandere, zaakkundige,

1) Namelijk uit de Vroedschaps-Collegien of Gemeenteraden der stemhebbende Steden ter Staatsvergadering.

geleerde of zelfs begaafde en welsprekende voorstanders der regten en belangen welke zij hadden te behartigen? Blonken niet onder de Burgemeesters, een RENDORP, METELERKAMP, PALUDANUS en VAN DE WALL uit? onder de jeugdige talenten, toekomstige Ministers van het Koningrijk Holland of dat der Nederlanden, MOLLERUS, RÖELL en HOGENDORP? Was niet de Pensionaris van Haarlem P. L. VAN DE KASTEELE [1]) sedert een sieraad der Nationale Vergadering, en nam JOHAN MEERMAN van Vuren en Dalem niet eene eenige plaats in als Regent en Letterkundige? — En nu dan toch de Zeeuwsche afkomst VAN DE SPIEGEL niet belette de opvolger van VAN BLEISWYK te worden, stel eens — men had dien anderen eerzuchtigen Zeeuw, den Fiscaal der Admiraliteit te Rotterdam PIETER PAULUS, die zich jegens het Zeewezen bij uitstek verdienstelijk had gemaakt, en die immers bleek geen onverzoenlijk Patriot te zijn [2]); — stel — men had in stede van VAN DE SPIEGEL uit Middelburg te roepen, den Schrijver van *het Nut der Stadhouderlyke Regering* de hand van verzoening gereikt en zijn heulen met de tegenpartij grootmoedig in de vergetelheid begraven — wie weet welke aanwinst WILLEM V in dien veelbelovenden Minister en van verwonderlijk veelzijdigen aanleg, tot vreedzame hervorming der Constitutie zou gedaan hebben? terwijl nu integendeel de van ouds bestaande weerzin [3])

---

1) Z. bij *de Chalmot, Verz.* XVII. 212—269 zijn doorwrocht *Rapport* (krachtens de Resol. van 29 April 1787) nopens den wettigen en noodzakelijken invloed van de Burgerij der stad Haarlem op hare Vertegenwoordigers; met Concept-Reglement t. a. p. 267 – 309.

2) Verg. boven zijn brief aan VAN DE SPIEGEL, 12 November 1787.

3) Aan de verpligtende goedheid van den Heer F. NAGTGLAS te Middelburg, ben ik de mededeeling van een brief van VAN DE SPIEGEL aan den lateren Hoogleeraar TE WATER verschuldigd. („Korenpolder 8 Maart 1775"). Hij ontried de plaatsing van een geschrift van den jeugdigen P. PAULUS over Graaf FLORIS V in de Werken van het Zeeuwsch Genootschap, in dezer voege: „De Verhandelinge

en naijver tusschen de beide Mannen gestadig voedsel kreeg, zoodat de botsing met VAN DE SPIEGEL niet kon uitblijven, en na de ontzetting van PAULUS als Fiscaal in 1788, de onvermijdelijke weerwraak van 1795 in het verschiet lag.

Bespiegelingen — zou men kunnen zeggen, van eene conjecturale Politiek, die evenwel in latere gebeurtenissen min of meer, bevestigd zijn. Voor ons althans moge de vrucht der studie van het tijdperk van 1780—1787 deze zijn: verhit de hoofden en verbitter de harten niet door een bekrompen *exclusivisme*, maar breng alle zonen des Vaderlands door wèlbegrepen toegeeflijkheid, elkander nader, en maak alle vermogens en krachten op de eene of andere wijze, dienstbaar aan de bevordering in eendragtigen zin, van 's Lands vrijheid en welvaart.

Utrecht, 8 Augustus 1876.

---

van den Student PAULUS heb ik nu ten tweeden maale geleezen, alzoo de Schryver ze my ook ter hand gesteld hadt; ik oordeelde er toen reeds niet zeer gunstig over, en kan het nog niet doen: het slot staat my het best aan, naamelyk, dat de poogingen van Jongelingen niet te verachten zyn; maar de Aucteur moest dan zyn gevoelen ook voorstellen als een Jongeling. Verschoon my, van het maaken van bepaalde aanmerkingen; ik zoude een geheele Dissertatie moeten schryven. — Ik begrype, dat hoezeer de yver en naarstigheid van eenen Jongeling te pryzen zy, dit geen verschooning is voor een geleerd Genootschap om half volkome werken te plaatsen; maar ik verwondere my, zoo men ex ungue leonem moet beoordeelen, hoe deze man van die zwaare stoffen zal afkomen, welke hy onder handen heeft: Laat hem tyd van leeven hebben, hy zal een pangraphus worden. Onlangs gaf my de heer J. G. SCHORER een gedrukten brief van denzelven Aucteur *de sensu morali;* zoo is hy een Philosooph, Historicus, Politicus etc. et qualibet arte Magister!" — Voor 't overige moest de inhoud dier letteren vertrouwelijk blijven. — Verg. met deze onuitroeibare onaangename indrukken van de eerste aanraking van het uitgelezen tweetal, de door mij in 1873 uitgegeven Brieven, tusschen VAN DE SPIEGEL en P. PAULUS in 1778 gewisseld. (*Een Blik op Noord-Brabants materielen vooruitgang en politische ontwikkeling sedert* 1813, Bijlagen bl. 54—56.)

INHOUD.

Bladz.

De Prinses aan VAN DE SPIEGEL (18 Nov. 1786) . . . . . . 1—4

Hare Fransche Memorie over den Brief van DE RAYNEVAL aan Graaf V. GOERTZ . . . . 4—9

Brieven van den Geheimraad DE LARREY en van VAN CITTERS aan VAN DE SPIEGEL, van dezen aan de Prinses en den Prins. . 10—34

Concept-Verbintenis, Plan d'Association (der Oranje-partij) . . 34 volg.

De Prinses en DE LARREY aan VAN DE SPIEGEL . . . . 36—40

Acte van Verbintenis . . . . 41—44

VAN DE SPIEGEL aan VAN CITTERS en de Prinses; VAN LYNDEN V. HEMMEN en de Prins en Prinses aan den Raadpensionaris. . . 46—56

VAN DE SPIEGELS Memorie over de Staatspartijen, (December 1786) en de betrekking tot Engeland, Frankrijk en Pruissen . . 56—68

Zijne bedenkingen tegen de Memorie van DE RAYNEVAL . . . 68—68

VAN CITTERS, Vader en Zoon, DE LARREY, VAN LYNDEN VAN HEMMEN aan VAN DE SPIEGEL; brieven van dezen aan de Prinses. 69—85

Concept-*Adres* der Oranje-gezinde Zeeuwen, en Memorie over het door Zeeland aan te nemen stelsel (Januarij 1787). . . . . 86—94

Nota's en brieven van den Baron VAN KINCKELL . . . . 94—102

Fransche Memorie van DE LARREY, en brief . . . . 102—106

VAN DE SPIEGELS briefwisseling met VAN KINCKELL, DE LARREY, de Prinses, met VAN LYNDEN V. BLITTERSWYK, den Fiscaal VAN DER HOOP . . . . 106—126

Graaf GOERTZ aan BILFINGER . . . . 126 volg.

VAN CITTERS de Zoon, DE LARREY en de Prinses aan den Raadpensionaris . . . . 127—131

Circulaire (geheime) ter onderteekening van de Acte van Verbintenis; *Dank-Adres* in Zeeland; inhoud der *Acte van Verbintenis*, met de lijst der onderteekenaren . . . . 131—140

DE LARREY, VAN CITTERS de Zoon en de Graaf van BENTINCK-RHOON aan VAN DE SPIEGEL . . . . 141—146

Bladz.

VAN DE SPIEGELS Memorie over de verhouding en middelen der beide Staatspartijen (Febr. 1787) . . . . 146—151
Zijn Rapport ter Zeeuwsche Staatsvergadering, over de O. I. Compagnie . . . . 151—160
VAN DE SPIEGEL aan de Prinses over V. LYNDEN V. BLITTERSWIJK. 161 volg.
Inhoud van het *Dank-Adres*. . . . . 163—167
Woelingen en plunderingen te Goes (Febr. 1787). . . . . 167—172
Nadere *Dank-Adressen* en VAN DE SPIEGELS voorstel aangaande het *Nationaal Fonds*. Concept-Publicatie tot het dempen van partijschap . . . . 172—186
Brieven aan VAN DE SPIEGEL, van den Prins, DE LARREY, de Prinses, VAN KINCKELL, VAN CITTERS Vader en Zoon; van BENTINCK; — en antwoorden . . . . 186—208
Concept-Verklaring (protest) van WILLEM V tegen eene Resolutie der Staten van Overijssel . . . . 208—211
Brieven van VAN CITTERS, den Prins en de Prinses . . . . . 211—220
Nationaal Fonds. — Incident POUS. . . . . 220—225
Klagten van Zierikzee over de handelingen van den Raadpensionaris. . . . . 226—234
VAN DE SPIEGEL aan de Prinses en VAN CITTERS; BENTINCK aan den Raadpensionaris . . . . 234—239
Officiele Mededeeling der Acte van Verbintenis; gisting te Middelburg (5 Maart 1787). . . . . 239—243
DE LARREY, VAN KINCKELL, VAN CITTERS, Vader en Zoon, VAN HEECKEREN VAN ENGHUIZEN, BENTINCK, VAN REENEN aan VAN DE SPIEGEL; en antwoord aan V. HEECKEREN . . . . 243—266
VAN DE SPIEGELS Verantwoording tegen Zierikzee . . . . . . 267—276
Briefwisseling met de Prinses, den Prins, de beide VAN CITTERS, DE LARREY, VAN KINCKELL. . . . . 276—312
LAMPSINS, in geheime zending naar Frankrijk, aan VAN CITTERS; deze en zijn Zoon, DE LARREY, de Prinses, VAN REENEN en de Fiscaal STEENGRACHT aan VAN DE SPIEGEL; antwoord . . . . . 312—343
VAN DE SPIEGELS nadere regtvaardiging tegen Zierikzee . . . 344—352
VAN CITTERS de Vader, 's Prinsen Secretaris, aan VAN DE SPIEGEL. 352—360
Geschil met Holland, over *Essequebo* en *Demerary*. . . . . . 360—363
Reglement van Orde der Zeeuwsche Staatsvergadering. Voorstel van V. LYNDEN V. BLITTERSWYK . . . . 363—366
Memorie van VAN DE SPIEGEL (Mei 1787) over hetgeen Nederland en het Huis van ORANJE, van het Engelsch Kabinet hoopten. 366—370
Briefwisseling met de Prinses, VAN CITTERS, Vader en Zoon, VAN KINCKELL, DE LARREY, VAN REENEN, STEENGRACHT . . . . 370—401
De Amersfoortsche Staten aan die van Zeeland. Voorstel van den P. N. VAN LYNDEN V. BLITTERSWYK (17 Mei 1787). . . . . . 402—410

Bladz.

VAN DE SPIEGEL aan VAN CITTERS; brief van DE LARREY. . . 411—413
VAN DE SPIEGELS Rapport over de onlusten te Goes (21 Mei 1787). 418—428
Nadere Remonstrantie van de onderteekenaars der Acte van Verbintenis . . . . 428—430
Brieven van DE LARREY, de beide VAN CITTERS, VAN REENEN, en den Graaf VAN ATHLONE; VAN DE SPIEGEL te *Nijmegen* . . . 430—437
VAN DE SPIEGEL te *'s Hage;* handelingen ter Vergadering van Hun Hoog Mog.; brieven van den Thesaurier-Generaal WYCKERHELD-BISDOM, van ATHLONE, de Prinses, VAN CITTERS en G. K. VAN HOGENDORP . . . . 437—449
Nota voor den P. N. VAN LYNDEN . . . . 449—452
VAN CITTERS aan VAN DE SPIEGEL; brieven van dezen aan de Prinses en aan VAN CITTERS. . . . . 452—458
Rapport van VAN DE SPIEGEL ter Staatsvergadering van Zeeland (22 Junij 1787) over den toestand in Utrecht, en over het verder te 's Hage te houden gedrag der Zeeuwsche Gedeputeerden . . . 459—464
VAN DE SPIEGEL aan BISDOM; VAN CITTERS en DE LARREY aan den Raadpensionaris; reis der Prinses naar 's Hage. . . . . . . 464—468
Geschil met Vlissingen. — Handhaving van het Reglement van Orde. 468 volg.
Aanhouding der Prinses. Brieven van DE LARREY, van den Prins, VAN CITTERS, HOGENDORP, VAN REENEN. . . . . 468—474
Oproer en plunderingen te Middelburg. Concept-Publicatie der Staten van Zeeland. 475—478
Brieven der Prinses en van den ouden VAN CITTERS. . . . . 478—480
Voorstel van VAN DE SPIEGEL tot demping der onlusten in Zeeland (9 Julij 1787). 480—484
Brieven van W. A. Baron VAN SPAEN (uit Kleef) en van VAN CITTERS (Amersfoort). . . . . 484—490
Concept-Placaat tot herstelling van Rust en verleening van Amnestie (12 Julij); voorts tot beveiliging van Zeeland . . . . . . 490—496
Brieven van V. CITTERS en van DE LARREY; VAN DE SPIEGEL aan VAN CITTERS. . . . . 497—502
Fransche Memorie der Prinses aan den Koning van Pruissen (Fragment) 1) . . . . 402—506
VAN DE SPIEGELS Gedachten over eene bemiddeling door vreemde Hoven. . . . . 506—512
Brieven der Staten van Zeeland aan den Prins en de Prinses; van WILLEM V, VAN CITTERS, DE LARREY, de Prinses, en VAN DE SPIEGELS antwoord (Reis van V. STAMFORD naar Berlijn) . . . . 512—529
SAMUEL KEMPTHORN aan den Raadpensionaris. . . . . 529 volg.
VAN DE SPIEGEL aan VAN CITTERS; WILLEM V, de Gezant HAR-

1) Het slot dier Memorie voor de *Inleiding* gebruikt.

Bladz.

RIS, de beide VAN CITTERS, DE LARREY, STEENGRACHT aan den Raadpensionaris. . . . . 530—549

De Zierikzeesche Baljuw VAN YSSELSTEYN en de Fiscaal STEENGRACHT aan den Raadpensionaris . . . . 550—554

De Prinses en WILLEM V, de Fries RENGERS, VAN CITTERS, aan VAN DE SPIEGEL, en diens antwoord . . . . 554—565

Diplomatische bescheiden betrekkelijk de onderhandelingen met Pruissen en Groot-Britannië, *na de herstelling van het Stadhouderschap* . . . . 565—588

VAN DE SPIEGELS *Idées* omtrent de O. I. Compagnie (Maart 1788). 588—596

Brieven van den Prins en van de Prinses over de Tractaten met Pruissen en Groot-Britannië . . . . 596—598

Onze diplomatische vertegenwoordiging in het Duitsche Rijk, na 1787. . . . . 598—601

Handhaving van het evenwigt in het Noorden. HARRIS aan VAN DE SPIEGEL. . . . . 601—603

Onderhandelingen met Engeland, over een verdrag van Handel en Scheepvaart. . . . . 604—606

Zaak van den Hertog LOUIS van Brunswyk. . . . . 607 volg.

Belangen van Holland en Zeeland op finantieel en koloniaal gebied, — Ostende (de P. N. VAN LYNDEN aan VAN DE SPIEGEL). . 608—611

Academische studien van den Erfprins (Koning WILLEM I) te Leiden. — J. W. TE WATER; — PESTEL (1789) . . . . 611—614

De Prinses van ORANJE aan den Koning van Pruissen, en aan VAN DE SPIEGEL over de herstelling van den Vrede in Europa. . 615—620

VAN DE SPIEGELS beschouwing der Oostersche quaestie; grondslagen van den Vrede in het Oosten (1791) . . . . 620—633

Onderhandelingen met Engeland, over een Handelsverdrag (1791). 633—650

VAN DE SPIEGELS Plan tot regeling van het Bestuur der Marine (1791) . . . . 650—657

Zelfstandigheid der Nederlandsche Politiek tegenover Groot-Brittannie (Brieven van Lord AUCKLAND) . . . . 657—660

De Prinses aan VAN DE SPIEGEL (Toevoegsel). . . . . 660—663

DRUKFEIL.

Bl. 338 *staat:* „een dek" *lees:* „een dok."

I. *De Prinses aan* VAN DE SPIEGEL.

Nimegue le 13 *Nov.* 1786.

. Vos lettres, Monsieur et les marques de Votre confiance me sont toujours infiniment précieuses, c'est avec ces sentimens que j'ai reçu celle du 8 que vous avez bien voulu m'adresser avec les informations intéressantes que Vous aviez recueilli sur les dispositions du parti prépondérant; [1]) elles achevent de me confirmer dans l'idée que ce parti ne cherche point sincèrement une conciliation sur des principes équitables; ils n'ont point a coeur le bien de la patrie, ils ne voyent que leur interet particulier, et ils sentent fort bien que du moment que les troubles seroient pacifié, si le Pr(ince) rentroit en activité et que son administration fut bonne, quand meme il se prêteroit a quelques sacrifices pour parvenir a ceci, le crédit des soi disant patriotes crouleroit bien vite, et que du moment que le prestige seroit dissipé, le peuple pourroit tourner son enthousiasme contre eux avec la meme rapidité, et peut etre encore plus de violence qu'il ne se montre actuellement contre Nous dans quelques endroits. De la ils concluent qu'ils n'ont d'autre parti a prendre que de pousser les choses a l'extréme, et ils se flattent d'y réussir d'un coté par leur grande activité, l'atrocité des Gazettes et les Corps armés, de l'autre en amusant la Cour de Berlin de l'espoir d'un accomodement, et en tachant d'in-

1) Zie het Tweede Deel, bl. 643—646.

duire en erreur la saine partie de la Nation en lui représentant le Pr(ince) comme intraitable, comme ne voulant rien céder pour retablir la paix et l'harmonie dans la Republique, tandis que je suis convaincue que dans la situation actuelle des esprits quand même le Prince céderoit sur tous les points qu'on lui demande, cette paix ne seroit pas retablie, cela ne serviroit qu'a accélérer le dénouement vers lequel nous marchons a grands pas, et que je considére comme inévitable si l'on ne peut mettre en exécution le plan dont Vous parlez, de réunir les provinces, et d'avoir la pluralité de cette manière à la Généralité. Je suis parfaitement d'açcord, Monsieur sur tout votre raisonnement, et sur ce que vous dites a cet égard, mais l'exécution me paroit encore fort dificile, tant par les dispositions des provinces, que par le manque de bonnes têtes aux Etats-Generaux: il y en a beaucoup de bien intentionnés, et aussi qui ont des talens, mais personne qui jouisse d'assé de considération et qui puisse par sa position y donner a la longue la direction et l'énergie nécessaire: il me semble que nous en avons vu plusieurs exemples dans ces derniers tems. Mes nouvelles de Groningue ne sont pas trop bonnes surtout quand à la Ville, cependant on essayera de toute sorte de façon, pour tacher de la ramener. Sur quel point croyez vous Monsieur, que le Prince devroit y montrer quelque condessendance afin de la contenter? les Ommelandes sont assé bien, et j'espère qu'on pourra les conserver, mais dans la Ville il manque aussi d'une tête dans le bon parti, et la Cabale y fait des progrès. Ici en Gueldre j'espère que les choses pourront rester dans leur entier pendant cette diète, malgré les intrigues de la H. et de la Fr. 1). Vous saurez l'indigne conduite

---

1) Van Holland en van Frankrijk. Z. de briefwisseling van CAPELLEN VAN DE MARSCH met den Minister DE VERGENNES, 6 Mei, 7 Julij 1786. *Memorie van den Heere van de Marsch* (Duinkerken 1791) bl. 425—431.

de l'amb(assadeur) BRANTSEN, elle a revolté sa propre famille, les gens sages sont presque tous convaincus dans cette Province que ce n'est pas le moment de changer le Régl(ement), ni même d'entrer la dessus en discussion. Par une suite des sentimens que je Vous dois a si juste titre, je desire, que vous soyez informé, dans le plus grand detail de ce qui s'est passé à l'égard des propositions qui nous ont été envoyez de Fr(ance), je prierai Mr. DE LARR(EY) de vous en faire passer une copie, avec Notre reponse. Sitôt que la replique de la Fr(ance) sera arrivée qui y sera ajoutée, vous voudrez bien me dire la dessus votre opinion avec confiance. Notre reponse a été gouté a Berlin et envoyée telle qu'elle étoit a Paris pour y être remise: je n'en attend rien de bon; je continue a peindre notre situation a Berlin avec vérité, et a cet égard je n'aurai rien a me reprocher quel qu'en soit l'effet. Il est fort a desirer que les circonstances permettent a mon frère de donner l'essort a ses intentions favorables pour nous, je voudrai avoir quelque chose de positif a vous dire la dessus; ce qui est certain c'est que l'Emp(ereur) 1) a fait savoir par son Ministre a Berlin qu'il ne se méleroit pas des affaires intérieures de la Republique; le Dannemarc a donnée une reponse encore plus favorable et on se flattois que celle de Russie le seroit également. Tout cela donne des espérances, mais j'avoue qu'il Nous faudra peut être bientôt d'avantage et que les belles paroles ne suffisent pas; sur cet objet Monsieur je tacherai de Vous informer exactement de ce qui surviendra sans déguiser la situation; je vous dois la vérité, je saït que vous en ferez un usage *prudent* et que vous ne vous laissé point abattre par les circonstances; c'est d'ailleur le moyen de vous faire le mieux juger du parti a prendre. Le Memoire que vous avez bien voulu m'envoyer restera tout a fait secret; ce n'est

1) JOSEPH II.

pas encore le moment d'en faire usage, en tems et lieu je tacherai de diriger les choses sur ces principes, et nous en reparlerons alors. Le Pr(ince) a aprouvé le plan de réunion des prov(inces): et pour cet effet d'établir une bonne correspondance, Mr. DE LARREY a été prié d'en être le *centre*; je ne sait si sa santé et toutes ses occupations le lui permettront, car la besogne est tres forte; je lui en ai écrit hier, de la part du Prince en le priant d'indiquer un autre s'il ne pouvoit y suffir.

On m'écrit de la Haye que le Ct DE GOERTZ a eu une entrevue avec les Pensionnaires dont il a été exécivement mécontent, j'en attens les détails. Quelques soyent les événemens qui Nous arrivent, ils ne sauroient porter quelque alteration aux sentimens d'Estime et de reconnoissance que je vous porte Monsieur et qui ne finiront qu'avec ma vie.

W.

Notre retraite d'hiver comence a devenir tres suportable, malgré la rigueur de la saison.

Du 15. Faute d'occasion de faire partir cette lettre elle est devenue de tres vieille date. J'ajouterai encore qu'il y a des nouvelles qui semblent indiquer un changement fort avantageux en Fr(ance?), mais il est permis d'etre incrédule a cet égard; il faut en attendre plus de détails avant de prononcer. A la diète de Gueldre on tient encore ferme, mais l'on fait jouer tous les ressorts pour y opérer des changemens, j'espère cependant, que pour cette fois le danger est passé.

II. *Considerations sur la lettre confidentielle de Mr.* DE RAINEVAL *à Mr. le Comte* DE GOERTZ [1]).

Mr. DE RAINEVAL reconnoit, que le Prince doit exercer les fonctions de Stadhouder et de Capitaine General, selon

---

1) „1152." — Cijfer ter aanduiding van de Prinses, die deze Aanmerkingen had opgesteld.

les Commissions du 27 Fevr 1766. — Mais etant suspendu par les Etats de Hollande dans la seconde qualité, qu'il faut trouver un biais pour faire lever cette suspension. — Le *biais*, ou ce moyen, il le cherche dans une demarche du Prince Lui même, envers les autres Provinces, qu'on considereroit cependant comme une espece d'avance pour celle de Hollande qui engageroit le Souverain de celle ci, à se retracter, ou plustot à Lui *faire grace*, car ce Souverain, selon ses principes ne peut jamais avouer son tort — c'est à dire en d'autres termes, qu'il importe d'avantage aux Etats de Hollande de voir renverser la constitution de la Province de Gueldre, le dernier boulevard de l'influence Stadhouderienne, et d'assurer ainsi complettement le despotisme de la Hollande sur ses Confederés, que de tenir le Prince (quelque odieux qu'il soit à la cabale) plus longtems eloigné, et qu'ils se preteront d'autant plus aisement à lever pour lors la suspension, qu'ils ne rendroient l'activité au Capitaine General que sous les restrictions, que Mr. DE RAINEVAL prescrit, qui dans le fait le mettroit hors d'état d'en remplir les fonctions d'une manière honnorable et utile à la Patrie. Mais le Prince est innocent, ou il est coupable. Dans le premier cas, la suspension est un acte injuste et violent, qui ne peut être excusé de la part d'un Souverain, que dans la supposition, qu'il a été induit en erreur, et des lors du moment qu'il s'aperçoit, qu'il s'est trompé, il est de son devoir de se retracter. Si l'on étoit en France on diroit dans une occasion pareille, que *la Religion du Roi a été surprise*, cela ne peut se dire d'un Souverain Republicain; mais celui ci a tout aussi peu le droit d'exercer des injustices, et il est beaucoup plus exposé à l'erreur, les intrigues et les cabales, y ayant bien plus d'influence. Mais du moment, que la base sur laquelle il est allé en avant, se trouve fautive, il est de son devoir de revenir sur ses pas, et s'il ne peut reconnoitre son tort,

au moins doit il rectifier les injustices et les violences, qui en ont été une suite.

Le dernier des citoyens a le droit de plaider sa cause, et d'obtenir justice, vis à vis même du Souverain, et ce droit generalement reconnu, et plus assuré dans cet Etat Republicain, que par tout ailleurs, seroit refusé uniquement à celui qui par sa naissance et ses dignités fait *partie integrante* du Souverain representatif de l'Etat.

Si le Prince est coupable, la demarche qu'on demande de Lui, bien loin de Le justifier, aggraveroit son tort; et les Etats de Hollande auroient grand tort eux mêmes de le recevoir en grace, lorsque par cette demarche il auroit fait un aveu tacite d'avoir favorisé aupres des Etats de Gueldre des actes de rigueur, injustes, despotiques, et d'avoir cherché par le moyen d'un nombre de Troupes plus considerable que de coutume, à gêner la liberté de leurs deliberations. Qu'on vueille bien se souvenir que le Prince n'a agi qu'en qualité de Capitaine General de la Province de Gueldre, et qu'en cette qualité il n'est pas responsable de sa conduite, qu'aux Etats de cette Province, et nullement à ceux de Hollande, — tout aussi peu le Stadhouder et Capitaine General de la Province de Hollande est-il responsable aux autres Provinces de ce qu'il fait dans cette qualité. Ces relations sont absolument differentes, et ne doivent point être confondues. La Hollande est la premiere à le faire valoir lorsqu'elle y est interessé.

Il faut encore observer, que cette Province, non contente d'avoir arbitrairement, et (on ose le dire) iniquement suspendu le Capitaine General, a continué de depuis à donner des marques publiques de son approbation aux Requetes les plus injurieuses contre le Prince, que la plus part des Corps francs et d'autres esprits remuans, soufflés par la cabale, ont presentés, et presentent encore journellement aux Etats de Hollande; ces pieces ecrites du même stile que les Ga-

zettes obtiennent le suffrage du Souverain, quelque atroces qu'elles soyent.

Le Prince ne peut voir ceci de sang froid; son honneur y est interessé trop directement, et il est impossible d'entrer la dessus dans le moindre accord. Il doit être lavé de ces impretations odieuses, et absolument fausses. Ces resolutions doivent être retirées en même tems que celle de la suspension; et ce ne sera qu'apres cela, qu'il pourroit convenir d'examiner, si les fonctions du Capitaine General, telles qu'elles ont eté exercées jusqu'ici, sont sujettes à des doutes, où le bien de l'Etat pourroit être interessé. Tout le raisonnement sur cet objet est aussi futile que le reste. Il seroit aisé de le demontrer; mais comme le moment n'en est pas venu, et qu'il ne peut exister qu'apres que le Prince sera rehabilité, on le passe sous silence.

Mais, dira t-on peut être, il n'en est pas moins vrai, que les Villes de Hattem et Elburg gemissent sous le joug du despotisme; que le grand nombre de Troupes gene la liberté des suffrages dans les Etats de Gueldre; que le Reglement est injuste, et que c'est le Prince, qui est la cause de tout cela. — Il est absolument faux, que ces deux Villes souffrent dans le moment present; tout y est tranquile; la Garnison n'y est pas nombreuse, les habitans ont la liberté d'y revenir en vertu d'une amnestie accordée et prolongée jusqu'à la fin de cette année [1]), et s'ils n'en profitent pas autant qu'on le souhaiteroit, c'est que tel ne seroit pas le compte des Auteurs des troubles; on les en empeche par menaces, par promesses, et par argent. — ceci encore pourroit être prouvé.

Cette amnestie, que les Etats de Gueldre ont fait publier, a prouvé que le Prince a deja fait en faveur des fugitifs de

1) Besluit der Landschap tot Amnestie, 17 Sept. 1786, TOLLIUS, *Staatk. Gedenkschriften*, I. 199—208.

ces Villes tout ce qu'on pourroit avec justice demander de Lui. — La lettre qu'il a ecrit à ce sujet aux Etats de Gueldre s'y trouve en entier; mais ceux ci ont jugé à propos d'excepter de leur amnestie quelques uns des plus coupables.

Ceci prouve encore, que son influence n'est pas aussi complette aupres de ces Etats, qu'on veut le faire croire; tout aussi peu obtiendroit-il presentement le renvoi des Troupes; il ne peut en etre question, que dans le cas que la Province de Hollande (qui en a rassemblé un nombre bien plus considerable, quoique ne faisant pas comme la Gueldre Frontiere de l'Etat) en retireroit tout autant dans la proportion du nombre qui s'y trouve, et dans celui que renferme la Gueldre. Quant aux Reglemens, on a deja repeté souvent que c'est une affaire, qui ne concerne pas la Hollande, et vis à vis de laquelle le Prince ne peut prendre aucun engagement à cet égard. C'est une affaire purement domestique, dans laquelle aucune des autres Provinces, sans y être invité par les Etats de Gueldre, suivant l'Union et la constitution de la Republique, n'a le droit de s'immiscer; ce qu'aussi la Gueldre vraisemblablement n'admettroit pas. — C'est au bon plaisir de ces Etats seuls avec la concurrence du Prince, à juger, si l'on pourroit y admettre quelques alterations, ou ampliations quelconques, pour le bien être de la Province. — Dans un cas pareil le Prince ne se refuseroit point à toutes les facilités, que ses devoirs, et le bien de l'Etat permettent. — Si tout etoit calme, une revision du Reglement de Gueldre pourroit faire un point de deliberation, et le Prince ne seroit pas eloigné *alors* de commencer par donner de Lui-meme quelques explications aux articles, qu'on peut mal interpreter; mais dans les tems actuels ce seroit ouvrir les portes aux troubles, et amener ici le second tome d'Utrecht, dont l'exemple seul suffit pour ne pas s'y exposer: c'est là ce que la cabale cherche, et ainsi qu' à Utrecht et en Overyssel, elle voudroit en

Gueldre faire donner la Loi par les Corps francs qu'elle soudoye.

De bonne foi peut on conseiller au Prince d'être non seulement l'instrument de sa propre perte, et de celle de ses amis; mais encore de sa Patrie? Que la Hollande commence par donner l'exemple; qu'elle engage la ville d'Utrecht à se prêter aux demandes des Etats de cette Province, et à les mettre à même de pouvoir reprendre les deliberations sur les griefs des habitans 1), qui ont eté interrompues par les irregularités des Democrates, excités par les intrigues de quelques Chefs de la cabale Hollandoise. Ce premier pas prouveroit au moins que la Hollande ne veut point arbitrairement diriger les autres Provinces, et que c'est par des moyens constitutionels, qu'elle veut faire rechercher les abus. – Dans ceci le Prince ne peut rien faire; il a epuisé les moyens à sa portée, de prouver son desir de concourrir au retablissement de la tranquilité, et ses Commissaires n'attendent que l'ouverture des conferences pour rentrer en activité. Mais la même facilité ne se trouve pas aupres de la Hollande et de ses protegés; c'est à elle qu'il faut en attribuer les delais.

N.B. ceci etoit ecrit lorsque je reçus un tableau exact du nombre de Troupes que contient la Gueldre; par lequel il conste, qu'elle a un Battaillon de moins qu'avant les troubles. — Par ce petit trait on peut juger de la confiance, qu'on peut avoir dans les assurances des Patriotes. Je joins ici le tableau en question 2).

1) „De Staten van Utrecht hebben — eene Commissie benoemd om alle de bezwaren en tevens de ontwerpen ter verbetering van de Provinciale Constitutie over te nemen." — *Grondwettige Herstelling van Nederlands Staatswezen* (1785) I. IV.

2) Niet voorhanden. („deficit" zegt de afschrijver der *Considérations*.)

III. *De Baron* DE LARREY *aan* VAN DE SPIEGEL.

Hoog Edele Gestrenge Heer

De resolutie onlangst te Nimmegen genoomen, en waervan de toegezondene waarschynlyk aan Uwe HoogEd.Gest. kennisse gegeeven is, verpligt my aanstonds een proev te neemen, of ik by mogelykheid eenigzints aan 't oogmerk zoude konnen beantwoorden; Ik ben van myne zwakheid, en onvermoogen ten vollen overtuygd, echter begryp ik, dat in cas van weigering, my verantwoordelyk zoude maken, niet alles gedaan te hebben wat ik aan 't Vaderland, aan 't Doorl. Huys, aan 't behoud der Constitutie, en aan myne eige conscientie verschuldig ben. Eene groote indulgentie die ik imploreere, de hulp van Luyden van meerder inzigt en talenten, en boven alles de ondersteuning en wyzen raad Uwer HoogEd.Gest. zullen aan myn onvermoogen te gemoed komen: kort om, Ik begin eene Correspondentie, die ik vuurig wensche, dat niet geheel onnutig mooge zyn:

Ik heb een Cyfer opgemaakt waer van een Exemplaer hier nevens, een zal er aan 't Hof bezorgt worden, om inzonderheid veilig met H. K. H. te konnen correspondeeren [1]). Volgens myn Plan destineer ik er een Exemplaer van aan den Heer Burggraaf VAN LYNDEN; Een aan den Heer VAN TEYLINGEN, Een voor de Vrienden in den Haag, dewelke met Utrecht, Vriesland, Overyssel en Gronningen zullen correspondeeren. Onder deeze Haagsche Vrienden rangeer ik ook den Heer Fiscaal VAN DER HOOP. Ik denk dat er ook een Exemplaer van behoord te zyn by den Hr. ROUSE [2]). Voor 't overige geloof ik dat dit Cyfer niet

1) Het Cyfer ontbreekt.

2) Verg. Deel II. 552.

meer vermeenigvuldigd moet worden, waer omtrend ik echter myne gedagten aan 't verligter oordeel van Uwe HoogEd.Gest. geheel en al submitteere.

Ik zal my nader expliceeren, wanneer ik antwoord op deezen zal ontvangen hebben. Ondertusschen acquiteer ik my hiernevens van de beveelen van H. K. H. in zoo verre het mogelyk is, door toezending van 's Prinsens antwoord, op de propositien van 't Hof van Vrankryk, aan dat van Berlyn gedaan, en waar op door Z. H. aan Zyne Pruysische Maj. geantwoord is die hetzelve volkoomen approbeerende naer Versailles aan desselfs Minister gezonden heeft, met last om den inhoud krachtdadig te ondersteunen. Het Fransche Stuk heb ik nooit in Extenso gezien, en kan het dus niet mededeelen, maer ik vertrouw dat Uwe H. E. G. den inhoud klaar genoeg zal ontwaaren, uit het boven geallegueerde antwoord.

Dit alles schynd te weege gebragt te hebben de genoomene resolutie om COUTLOURI te rug te roepen, en RAYNEVAL over te zenden: dus zullen wy binnen korten zien waer het heen wil, en in hoe verre Vrankryk den Kooning van Pruysen tot vriend soekt te houden, en welke toegeevenheid daer uit zoude konnen proflueeren. Ik reserveer de nadere uitingen nae receptie Uwer H. E. G. antwoord, en blyve met eene eerbiedige aenkleeving

Hoog Edele Gest. Heer

Uwer H. E. G. zeer ootmoedige
en gehoorzaeme Dienaer

'S Hage den
21 Nov. 1786.

T. J. DE LARREY.

P. S. COUTLOURY is reeds vertrokken. De Graaf MAILLEBOIS vertrekt meede. RAYNEVAL is by den Ambassadeur gelogeert. Deeze laatste heeft kennis met den H. Gr. GOERTZ gemaakt, maer is tot dus verre niet in detail getreeden.

In 't vervolg zoude de Correspondentie niet in forme van Missive, maer als eene Note zonder Curialien nog onderteekening gecontinueerd kunnen worden.

IV. Mr. W. VAN CITTERS *de Vader aan* VAN DE SPIEGEL.

Hoog Ed. Gestr. Heer,

Ik hebbe my vereerd gevonden met deszelfs Missive van den 25 der laast afgelopene maand, in antwoord op myne twee vorige van den 12 en 20 te voren.

Ik ben zeer gevoelig aan de gunstige denkenswyze van U HoogEdGestr. omtrend myne geringe pogingen ten nutte van de goede zaak, ik wenschte in staat te zyn om met meer vrugt en goed succes te kunnen werkzaam zyn. Ik heb de vryheid gebruikt U HoogEdGestr. voorsz. Missive aan Zyne Doorl. en Hare Koningl. Hoogheid te communiceeren, die dezelve met genoegen gelezen hebben en de goedheid hadden er by te voegen met opzigt voornamentlyk tot het P. S. dat zy het met U HoogEdGestr. volkomen eens waren, weshalven ik my ook gaarne submitteer aan hoogstderzelver welbehagen, my niet te min volkomen verzekerd houdende van U HoogEdGestr. welmeenende intenci te mynen opzigte.

Hare Koningl. Hoogheid my te kennen gegeven hebbende dat het aangenaam zyn zoude ik mede na Nymwegen ging, heb ik zulks niet durven van de hand wyzen, hoezeer ik my niet kan flatteeren aldaar van eenig nut te kunnen zyn, ik denke er egter niet te zullen overwinteren.

Aangenaam is het my dat de gedagten gevallen zyn op den Heer GODIN tot de bewuste Commissie [1]), die ik egter hoop dat nog voor eenigen tyd mag uitgesteld blyven tot

1) Naar Utrecht. (WILLEM V aan VAN DE SPIEGEL, 2 November 1786) Deel II. 630 volg.

dat de zaken eenigsints eenen gunstiger keer nemen. Ik zie niet, dat er met eenige vrugt Conferentien gehouden kunnen worden, zo lang de Provintie van Holland de Provintie van Utregt in bedwang houd door geweld en van Trouppes en van gewapende Vrycorpsen, en zo lang er geen vast plan tusschen de welgeintentioneerde is geformeerd, volgens welke men de zaken wil geschikt hebben.

Terwyl ik bezig ben deze te schryven, zo zend Hare Koningl. Hoogheid my ter lecture eenige papieren, waarin onder anderen vinde de copie eener Missive van Z. H. aan U HoogEdGestr. gisteren nagt geschreven en afgezonden, waarin onder anderen gemeld word, dat men zyn best zal doen om de pluraliteit der Provintien te verkrygen en te behouden. Ik wensch met al myn hart dat men daar in reusseeren zal en ik ben volkomen overtuigd van de noodzakelykheid daarvan, dan het doet my leed te moeten zien, dat men daaromtrend zo traag en met zo weinig iever werkzaam is, en vooral dat men zo weinig de concert gaat den een met den ander. Ondertusschen is Overyssel reets voor Zyn Hoogheid verloren, de Landag is bepaald op den 1 of 2 December aanstaande, om alsdan het Regerings Reglement by de hand te neemen, het zelve te vernietigen en soortgelyke Resolutien omtrend Zyn Hoogheid te neemen als in de Provintie van Holland.

In de perplexiteit waarin men is, sta ik verbaast dat men [1]) zig nog bezig houd en zyn geest kwelt met zaken van zo gering aanbelang als is het schryven aan de Commandeerende Officieren te Goes en Tholen, en ondertusschen houd men zig daarmede bezig, men besteed er zyn tyd, zyn kostelyken tyd aan, die tot oneindig gewigtiger zaken zoude kunnen geëmploieerd worden. Kon men dan nog maar van zig verkrygen om soortgelyke zaken van minder

1) De Prins.

aanbelang door andere te laten schryven, maar neen men moet het zelfs doen, by nagt doorgaans en ongeschikte uuren van den dag. Het aller onbegrypelykste is nog, dat men de gebreken ziet. erkend en toestemd en dat men niet tegenstaande dat niet wil genezen wezen, en weigert de middelen te gebruiken die men by de hand heeft om met order te werken en de zaken op zyn tyd af te doen.

Hier van daan dat men elk een, die het wel meend, ziet werken op zyn eigen zelven, zonder geconcerteerd plan, zonder dat men weet wat er in deeze en geene Provintien omgaet, men hoort ieder een en men doed niets af. Het spreekwoord veele koks bederven de sous, is hier van applicatie.

De Heeren van Gelderland zagen liefst dat er eenige weinige Heeren herwaarts over kwamen, om redenen dat de Landag reets gescheiden is. Zouw de Brief van de Staten van Gelderland geen gepaste gelegenheid geven om zo eene Commissie te decerneeren? Of zouden niet eenige weinige vertrouwde Leden van de Reg. uit Z. 1) herwaarts in haar particulier kunnen overkomen? Alles hangt af van de spoet en expeditie. Heeren uit Gelderland naar Zeeland gaande zouden aldaar in haar particulier moeten compareeren, omdat de Staten gescheiden zyn.

V. Van de spiegel *aan de Prinses.*

den 25. November.

Sedert het ontvangen der depeche van 13 en 15 November, waarvoor ik eerbiedig dankzegge, heeft men my uit den Haag gezonden het bewuste Fransche stuk 2), waar omtrent ik wenschte de vryheid te hebben myne admiratie te kennen

1) Van de Regering uit Zeeland.

2) Hier worden bedoeld de *Considérations* der Prinses op den brief van den heer de rayneval aan Graaf goertz.

te geeven, over den styl, de sentimenten, en de kragt van waarheid waar mede het is opgesteld: — indien er in deeze tyden plaats voor overtuiging ware, zoude dit stuk de zekerheid hebben van een goede uitwerking, maar ongelukkig is het de waarheid niet die men zoekt.

Men heeft my ook gezonden de letters, waar van ik, met permissie van Uwe K. H. my vervolgens zal bedienen, terwyl ik zeer verheugd ben over dit begin van samenhang, en hartelyk wensch, dat het verlangde nut daardoor zal bevorderd worden. Uwe K. H. rappelleert zig, hoe voor eenige jaaren 1257 zig bediend heeft om 91,86 te winnen door praeferentie van 1584: zou dit middel tegenwoordig niet even sterk kunnen werken in de handen van 1316 en 1325? ik verbeelde my, dat dit te laaten zien daar 't behoort, wel eenige opmerking zou baaren; gesupponeerd dat 1330 in de omstandigheden is om zulks, des noods, te realiseeren: het effect zou van die kant veel gevoeliger zyn, dan van 1265, en ik neem de vryheid die aan de overweeging van Uwe K. H. te submitteeren.

Hoe zeer ik tegenwoordig niet veel verwagting heb van 1390, zoude het egter mogelyk nuttig zyn, indien het de goedkeuring van 1334 hadt, dat 1150 zig aan die persoonen addresseerde, en vertoonde het gevaar om anders in opposiete handen te moeten vallen — dit motief zou sterker werken dan eenig ander, en het zou ten minsten dienen om een explicatie van sentimenten te bekomen. Uwe K. H. gelieve my deeze reflexien te pardonneeren, indien ze van geen essentie zyn, het is alleen myn yver die my dezelve doet hazardeeren: ik begin te vreezen, dat de inwendige kragt het lighaam begeeven zal, of dat het te laat is daar op alleen te vertrouwen: en Uwe K. H. gelieft my wel de Justitie te doen, que je ne me laisserai point abattre par les circonstances, maar ik ondervinde dagelyks meer en meer 1532, en dat derhalven 1533 hoog noodig wordt —

418 [1]) zal, hoe het ook gaat nooit ophouden te beantwoorden aan het vertrouwen in hem gesteld, en zal geen moeite spaaren om nuttig te zyn aan 1469 en 1526: hy verzockt my Uwe K. H. te verzekeren van zyn eerbied, gelyk ik niet minder de eer heb te zyn.

VI. Van de Spiegel *aan den Prins.*

Doorlugtig Hooggeboren Vorst en Heer!

De Heer van Lijnden [2]) heeft my gecommuniceerd Uwe D. H. brief over het trekken van een Battaillon of eenige Compagnien Switsers uit deeze Provintie tot versterking van Sluis; waar op ik my niet heb kunnen onthouden deeze bedenkingen te maken: dat hoe loffelyk het oogmerk ook zy van Uwe D. H., het zelve ligtelyk in deeze omstandigheid van tyden een verkeerde interpretatie zou ontvangen, even als of Uwe D. H. daar door wilde verhinderen het employ van den sterken arm in zulke gevallen, als onlangs te Ziericzee gerequireerd is, ten minsten dat het wederom stof voor de Couranten zou uitleveren: en ten tweeden, dat de Heeren Staaten van Zeeland aan die van Gelderland geschreeven hebbende om het Bataillon van Douglas uit Nymegen, ten einde het zelve te doen dienen tot versterking van Sluis, deeze deliberatie daar door zou opgewakkerd worden; waar op wy geresolveerd hebben, dat de Heer van Lijnden in een Besogne zou ouverture geeven van de bezorgdheid van Uwe D. H. voor deezen sleutel van Zeeland, en van de onmogelykheid om van elders Troupes te bekomen: dat Uwe D. H. zig daarom had moeten bepaalen tot Zeeland, maar nogtans in deezen niets decisyfs hadt willen determineeren, zonder geinformeerd te zyn van de

---

1) Kennelyk van de Spiegel zelf.

2) 's Prinsen Representant in Zeeland.

omstandigheden in de Provintie, en de waarschynlyke inclinatie der Heeren Staaten — Deeze ouverture heden gedaan zynde, is daarvan de uitslag geweest gelyk wy verwagt hadden; naamelyk zeer weinig genegenheid om de Troupes te laaten trekken, ten zy in den uitersten nood, om welke rede wy, onder 't welneemen van Uwe D. H. best geoordeeld hebben de Missive aan Gecomm. Raaden niet over te geeven, en zulks te meer, omdat ter Generaliteit deliberatien zyn over het zelve subject.

Ik hope, dat deeze conduite welke de voorzigtigheid ons heeft aangeraaden, de goedkeuring van Uwe D. H. zal wegdraagen, en heb de eer met diep respect my te noemen.

Doorlugtig enz.

den 27 November 1786.

Doorlugtige en Koninglyke Vorstin!

Verneemende dat een Bode direct naar Nymegen vertrekt, heb ik de vryheid genomen, deeze gelegenheid te gebruiken, om op het respectueuste aan Uwe K. H. een reflexie onder het oog te brengen, welke ik gemaakt heb, omtrent het Plan van correspondentie, waar van de Heer DE LARREY my onlangs geschreeven hadt.

Hoe zeer ik het zelve aanzie als hoog noodzaakelyk, en als een begin van saamenhang in de administratie der zaaken, welke zekerlyk niet volledig kan zyn, zonder een gedetailleerde kennis van 't gene er omgaat, zoo is nogthans die bloote kennis op zig zelve niet genoeg, indien ze niet te gelyk dient tot een grondslag van een active directie, door welke de zaaken worden overlegd, gepraepareerd, en aan de kennis van Z. D. H. gebragt, om de vereischte sanctie daaraan te geeven.

De waare Vrienden van het Huis, die weeten welk een ongelooflyke moeite Z. D. H. zig geeft, hebben met leed-

weezen, nu zoo veel jaaren lang, gezien, hoe met al die moeite en zorg, veel zaaken onafgedaan blyven, of door gebrek aan saamenhang en ondergeschikte hulp, niet op de regte wyze worden gepraepareerd; terwyl de vyanden het minste verzuim of de geringste verkeerde stap breed uitmeeten, en daarop bouwen hunne projecten van vermindering der Stadhouderlyke influëntie.

Ik heb altoos begreepen, dat het moeilyk was, in een tyd als deeze, aan die defecten te remedieeren, en voornaamelyk, omdat de eerste grond van alle goed bestier mankeerde, dat is een uitgebreide correspondentie, waardoor de voorkomende zaaken in alle plaatsen, met de opinien over dezelve, tot één middelpunt worden gebragt: ik begreep ook, dat deeze correspondentie niet direct met Z. H. kon gehouden worden, zoo omdat veele zaaken niet gevoeglyk aan een Vorst kunnen geschreeven worden, schoon de kennis van kleinigheden somtyds zoo noodzaakelyk is als van groote événementen, als ook omdat in zulk een correspondentie een meenigte antwoorden worden gerequireerd, welke men onmogelyk van Z. H. in persoon vergen of verwagten kan; maar nu deeze zwaarigheid van de correspondentie is weggenomen, komt het my voor, dat de tweede stap veel gemaklyker is, en dezelve zou provisioneel hier in kunnen bestaan: dat om een wezentlyke party van de correspondentie te trekken, Z. H. zoude gelieven te ordonneeren, dat telkens een praecies [1]) wierdt getrokken uit de ingekomen brieven of andere stukken van belang, met onderscheiding der objecten in Politique, Militaire, Marine, of andere subdivisien, en dat hetzelve wierdt gesteld in handen van persoonen of Departementen door Z. H. daar toe te benoemen, ten einde de voorkomende zaaken te examineeren, en vervolgens met hunne advisen onder het oog van Z. H.

1) Précis, resumé.

te brengen; welke daar op zou resolveeren naar goedvinden: terwyl tot compleete expeditie, Z. H. zig in zyn Cabinet zoude dienen te verzorgen de adsistentie van een bekwaam en vertrouwd persoon.

In meerder detail mag ik niet treeden; vreezende my reeds te verre geëmancipeerd te hebben; maar ik heb my deeze vryheid niet mogen refuseeren aan mynen yver voor het welzyn van het Vaderland en van Z. D. H., als ten sterksten gepersuadeerd, dat zonder deeze of diergelyke verbeteringen, de zaaken nooit te regt zullen gebragt worden, en dat al de goede intentien en arbeid van de Vrienden der Regeeringsform vrugteloos zyn. Ik heb de eer etc.

den 27 November 1786.

„By miss. 27 Nov. 1786."

P. S. Uwe Kon. H. zal van den nevensgaanden brief het gebruik gelieven te maaken, 't welk haare wysheid zal dicteeren; maar ik mag ook niet verbergen de vreeze, dat de oude Heer DE L(ARREY) voor zynen yver en arbeidzaamheid zal succombeeren: — het is byna onmogelyk, dat een enkel mensch, schoon jong en vlug, voor dit nieuwe werk suffisant is, en derhalven zoo veel minder een man van zyne jaaren en occupatien [1]) — en ondertusschen, zoo draa de correspondentie begint te languisseeren, wordt het effect daar van verlooren.

De Heer LAMBRECHTSEN [2]) is uit den Haag gereverteerd, en heeft my veel (wel?) gezegd, dat men aldaar de confusie moede is, dat men serieus begint te denken op 't gene men aldaar noemt *de zaaken te schikken*; doch het slot van het

---

1) De Geheimraad Baron DE LARREY was een ruim 80jarig Grysaard. HOGENDORP, *Brieven en Gedenkschriften* II. 181—186 („Papa DE LARREY").

2) Z. het IIe Deel van deze Verzameling, bl. 170 volgg. 457 volgg.

Rapport by Holland uitgebragt, en in de Haarl. Courant van den 25 November te leezen, toont genoeg op welken voet.

Men heeft my geschreeven, dat de nieuwe afgezonden [1]) zig uitgelaaten heeft, gaarn iemand te willen zien, die volkomen van de kant van Z. H. geïnstrueerd was, om met hem te spreeken: ik twyfel niet, of Uwe Kon. H. weet zulks van naby.

Myn laatste eerbiedige aan Uwe K. H. was van den 25 deezer; ik twyfel of ik my daar in klaar genoeg uitgedrukt heb, met opzigt tot zekere avantages van Commercie: ik heb daar mede beöogd de Pr(uissische) Tollen op het gene de Rivieren op- en afkomt.

Mr. W. VAN CITTERS *de Vader aan den Raadpensionaris.*

Hoog Ed.Gestr. Heer.

Uwe beide missives van den 12 en 13 dezer hebbe ik eergisteren ontfangen, en aan H. K. H. gecommuniceerd, die niet raadzaam vond om de eene, waar in een woord gemeld word van het Cabinet aan Z. H. te communiceeren, maar wel de andere, niet te min zeer gouteerde de idée om eene ostensibile Brief te schryven over dat point. Dat werk van het Cabinet staat nog als voren; doe we op het point stonden van na Nymwegen te vertrekken, gelievde Z. H. my te zeggen als we aldaar gearriveerd zyn, zullen wy dat point by te hand neemen, en by dat zeggen is het zo veel my bekend is, voor als nog gebleven.

De idée om een addres door voorname Burgers te doen presenteeren wierd ook zeer gegouteerd, indien zulks kan geschieden met eenige hoop van succes, dog waar over U

1) GÉRARD DE RAYNEVAL.

Hoog Ed. Gestr. benevens de Burgem. w. A. 1) best in staat is om te oordeelen, 't geen dan ook vervolgens aan derzelver wyze en voorzigtige directie overgelaten word.

Dat er geen addres gemaakt is over de impertinentie van den Courantier approbeere ik volkomen: van zodanig eene demarche is geen goed, maar wel onaangenaamheid te verwagten.

Omtrent Utregt ben ik volkomen met Uw H. Ed. Gestr. van een en dezelve gedagten, ik heb gelegentheid gehad boven dien, gedurende myn kort verblyf aldaer, sommige Regenten te leeren kennen, om te besluiten dat rebus sic stantibus, niets goeds van die kant te wagten is, ik sta dus verwonderd een soortgelyke periode van hoop in een van Z. H. Brieven aan U Hoog Ed. Gestr. gevonden te hebben.

Ik bedank voor het gecommuniceerde omtrend Groningen, dan ik heb omtrend die Provintie weinig hoop. Men schynt weinig vertrouwen te stellen op de zulke die in die Provintie eenigen invloed of kundigheid hebben.

Hare Koningl. H. heeft my gisteren de eer aangedaan van te laten leezen een brief die zy korte dagen te voren aan zeker Heer in Groningen geschreven heeft, waar in hoogsdezelve alle de zwarigheden oppert die er tans in liggen opgesloten om van de kant van Z. H. eenige pointen af te staan, die zy aan deszelfs oordeel submitteerd met verzoek om daaromtrent te worden geëlucideerd, indien hy meenen mogte dat zy van hare kant in een verkeerd begrip stond.

Deze brief die zeer wel geschreven is, geeft weinig hoop tot schikking, en schoon ik van het schryven van dezelve niets geweten heb, en dus daarover niet ben geraadpleegd, zo beken ik niet alleen te zyn van de denkenswyze van Hare Hoogheid, hoe zeer ik overtuigd ben het wenschelyk ware er iets op konde gevonden worden om vrienden te

1) Van Citters.

winnen. De heer Burgraaf [1]) word aanstaande Maandag alhier verwagt van den Zutphensen Landdag, misschien is die heer meer *au fait* van de Groningsche zaken en beter in staat om iets goeds aan de hand te geven.

Dat Engeland geen oorlog zoekt is ligt te begrypen, maar de vraag is of Frankryk van hare kant het zo verre zoude willen pousseeren.

Ik zal my voor het tegenwoordige moeten bekorten. Z. H. zegt hy straks de Bode wil depecheeren, daar is wel geen vaste staat op te maken, niet te min diend men op de eerste waarschouwing gereed te zyn, andersints komt men te laat. Ik heb de eer met de meeste hoogagting te zyn

Hoog Ed. Gestr. Heer,

U Hoog Ed. Gestr. Ootmoedige
en Gehoorzame Dienaar.

W. VAN CITTERS.

Nymwegen,
18 November 1786.

VAN CITTERS *aan* VAN DE SPIEGEL.

Hoog Ed. Gestr. Heer!

Gisteren na middag is my ter hand gesteld deszelfs altoos aangename van den 12 dezer lopende maand met het inliggende stuk en de brief voor Zyn Hoogheid.

Ik zal de beantwoording van dezelve voor een ogenblik daar laten en beginnen over het Opstel [2]) dat aan U Hoog Ed. Gest. hier nevens gezonden word met een brief van Hare Koninglyke Hoogheid.

Ik zal my over deszelfs inhoud niet inlaten zulks is onnoodig, al wat uit die pen vloeit is onverbeterlyk. Ik zal my maar alleen bepalen omtrend het geen my daar van is voorgekomen.

---

1) W. VAN LYNDEN VAN HEMMEN.

2) De hiervoren medegedeelde *Considerations* der Prinses.

De lecture heb ik daar van gisteren gehad door den Heer Burg-graaf, wy waren met ons beide alleen. Ik vroeg Zyn H. Ed. onder anderen, indien dit stuk moeste gezonden worden na den Haeg, wie hy meende daar over moesten geconsuleerd worden, hy antwoorde daar op dat men, buiten de Heer LARREY en REIGERSMANN, 1) nog zouw kunnen spreken de Heeren VAN LOCHORST, VAN LYNENBURG en ROESE. 2)

Ik proponeerde daar op, of het niet beter was, eer en alvorens daar op hunne gedagten te vragen, het stuk te zenden aan U Hoog Ed. Gestr. Ik kan niet ontveinzen dit gedaan te hebben met dat oogmerk om tyd van beraad op de keur van deze persoonen, dewyl het geheel en al niet onverschillig wezen kan in welke handen dit treffelyk stuk vallen zal.

Ik heb ook de vryheid genomen aan h. K. H. dezen morgen myn sentiment op dit stuk te uiten met de gepaste vrymoedigheid. Ik heb my gedeclareerd welke persoonen het moesten zyn aan welke zo een stuk moeste gecommuniceerd zyn, van welker sentimenten men volkomen overtuigd was, die de behoorlyke fermeteit bezitten, het vertrouwen van de wel geïntentioneerde, geen twyffelaars, die altoos genegen zyn tot schikken en altoos daar van de mond vol hebben.

Ik heb dit met dien gepasten ernst gedaan die de zaak verdiend, en eene verstandige Vrouw, gelyk h. K. H. voelt de waarheid daar van, maar de Burg-graaf is de Broeder van den H. VAN LUNENBURG en dit maakt het werk moeielyk. Ik heb h. K. H. zoeken onder het oog te brengen, dat het aan haar behoord te staan de keuze van die Heeren die zy daar over wil gesproken hebben. Maar dan word my

---

1) REIGERSMAN, 's Prinsen Raad-thesaurier. HOGENDORP, *Brieven en Gedenkschriften* II. 82, 180 volg. 220 (1779—1787).

2) Sic — Lees VAN LUNENBURG (BALTH. CONST. VAN LYNDEN) uit Utrecht, en ROUSE (Overyssel).

gevraagd wie te emploieeren en dit kan zo makkelyk niet worden beantwoord. Ik neem de vryheid UHoog Ed. Gestr. van dit alles ouverture te geven en schoon UHoog Ed. Gestr. zig op de 3 gesublinieerde persoonen niet kan nog behoefd uit te laten, zo is het egter gepermitteerd zig te expliceeren over de modus hoe deze zaak te behandelen, over de qualiteiten die er vereischt worden in de persoonen aan wie deze confidentie moet gedaan worden, hun getal, 't geen ik denk dat klein behoord te zyn. In het opstel zelfs zyn er pointen die niet behoeven aan alle gecommuniceerd te worden, er zyn misschien pointen die sommige weeten andere ignoreeren moeten, in allen gevalle is het zeker dat de secretesse ten uitersten noodig is. De Provintie van Utregt is tans in een Staat van Anarchie, is het noodig dat men beginne met Leden der Regering van dat Quartier te raadplegen? Zo is het ook eenigsints met Overyssel gesteld. Behoorde men dus niet liever te beginnen met Heeren uit Gelderland, Zeeland en Vriesland, en deze of geene van de cordaatse en wel geïntentioneerde uit Holland. Hier door zouden de gesublinieerde [1]) uitvallen. Maar ik meen vooral dat by deze occasie behoorde te worden aangedrongen op het ter conclusie brengen der Acte van verbintenisse, [2]) zonder dewelke men met geen succes werken kan. Ik geef het daarom aan UHoog Ed. Gestr. in bedenken om op dit point voor al te blyven insteeren. De Burg-graaf spreekt niet tegens het nu, maar blyft nog altoos hangen daar aan dat de zaak met voorzigtigheid moet behandeld worden, dat de Landdag moet afgewagt worden, dat alle de Leden der Regering moeten gesproken worden en wel met alle voorzigtigheid, om alle jalousien voor te komen. En hier by blyft. Haare

---

1) De HH. VAN LOCHORST, VAN LUNENBURG en ROUSE.

2) Te weten van de Stadhouderlyke, ter bestryding van die der Patriotten van 8 Aug. 1786. Zie Deel II. 512 volgg.

K. H. verzoekt dat de Burgemeester W. A. V. CITTERS visie gegeven worde van het stuk. Ik wenschte een Cyffer te hebben om my met meer gerustheid en misschien klaarder te expliceren, ondertusschen is deze reets zo ver geëxtendeerd en de tyd zo ver verlopen, dat ik deze moet eindigen en de beantwoording uwes briefs uitstellen tot eene andere gelegentheid, terwyl my met de meeste hoog-agting noeme UHoog Ed. Gestr. Onderdanige en Gehoorzame Dienaar.

---

den 30 November.

Hoog Ed. Gestr. Heer!

Gisteren avond is my per terug komende expresse direct uit Middelburg in handen gekomen UHoog Ed. Gestr. Missive met de twee ingeslotene als een voor Hare koninglyke Hoogheid en de andere voor den Heere Erfstadhouder benevens eene van myn Broeder en van de Burgemeester W. A.

Ook heb ik de eer gehad te ontfangen, een of twee dagen te voren die van den 25 dezer.

De brief voor Z. H. is nog dien zelven avond in myn presentie gelezen. Z. H. gelievde my te zeggen dat hy zeer wel te vreden was, en de geallegeerde redenen volkomen goed keurde.

Eergisteren voor middag ontfing ik een briefje van dezen inhoud: *je serai charmée de vous parler cet après diner sur le choix d'une personne, qui pourroit conferer de notre part avec Mr. de* RAINEVAL, *j'ai aussi reçu a cet egard des instances du Cte* DE GOERTZ, *je vous communiquerai son rapport de sa premiere Conference avec ce nouvel Agent du Ministere de France, et je me flatte que vous voudrez bien nous aider de vos avis dans cette Negociation infiniment delicate. Si en effet on doit en venir la, pour rammener la tranquilité.*

Die eerste Conferentie is voorleden Saturdag voor middag

gehouden, en dien zelven na middag zouw er nog eene tweede gehouden worden, dog waar van H. K. H. zo veel my bekend is, nog geen berigt ontfangen heeft, alleen is my door iemand uit den Haag over vier dagen gearriveerd verzekerd dat de Gr. (GOERTZ) niet zo content is geweest van deze tweede, als wel van de eerste. Volgens zyn eerste berigt, had hy hoop dat de zaken zig zouden schikken, de fransche Zendeling was hier met dat oogmerk gezonden, disapprobeerde de violente mesures van de Pensionarissen, van den Raadpensionaris, van Mr. DE COTTELORIE, welke laaste met de Ryngraaf het voorgevalle met Hattem en Elburg had bestuurd, warom ook COTTELORIE na Vrankryk was te rug gezonden. De Gr. G. had aan den heer RAINEVAL voorgehouden dat het belang van Vrankryk zelfs vorderd dat de Stadhouder influentie heeft, om de 6 andere Provintien te vereenigen met Holland.

Men had in de Conferentie gesprooken van drie Pointen 1. het Commando, 2. Regerings Reglementen, 3. de Patenten. Omtrend het laaste point zouw geen de minste zwarigheid wezen. Omtrend de twee andere vind ik in het berigt geen verdere mentie gemaakt voor of tegen. De Gr. G. had gevraagt of hy R.....L [1]) eenige bedenkelykheid had om tot deze Conferentien te admitteeren, de Burg-graaf, myn persoon of UHoog Ed. Gestr. indien een van deze drie daar toe benoemd wierd. Den eerstgenoemde scheen hy niets tegens te hebben, den tweeden daar tegens was eenige bedenkelykheid, die in het berigt niet geexpresseerd is, en den derden was hem byzonder aangenaam wegens zyne bekende bekwaamheid.

Men had in de Conferentie geinsteerd dat van de kant van Z. H. een plan mogte werden opgegeven om tot een basis te dienen, 't geen de Gr. v. G. had tragten af te

---

1) DE RAYNEVAL.

wyzen, wyl van de kant van Z. H. niets gevraagd wierd dan in zyne wettige regten gemaintineerd te worden, en derhalven geene propositien tot accommodement konden gedaan worden. Dit is het substantieele, zo veel ik uit de enkele lecture van de brief van de Graaf G. heb kunnen onthouden van deze Conferentie, waar uit gemelde Gr. zig veel goeds belooft, en het welk ik gemeend UHoog Ed. Gestr. *in secretesse* te moeten communiceeren. De Heer DE R......L had gedeclareerd hy tot deze Conferentien niet verlangde te roepen de Heer TH......R [1]), immers voor als nog niet.

Ik had reets Vrydag of Saturdag te voren een brief ontfangen van VAN TEYLINGEN, in antwoord op een van de myne betrekkelyk tot de zaken van de Oost Ind. Comp., dog in dewelke hy op het Slot zig uitlaat over de bedenkelyke Negociatien van den Gr. G. en onder anderen meld dat gemelde Graaf zig beklaagde dat hy niemand had om hem te helpen [2]); dat hy daar op myn persoon aan gemelden Gr. had voorgedragen; by de brief van VAN T. was een billet van gemelden Graaf waar in zegt hy niets tegens myn persoon had, maar dat de heer R......L zyne Commissie niet geopend had. Ik communiceerde deze brief, zo wel als twee andere van myn Zoon, mede het zelve subject rakende, dog waarin niet myn, maar andere persoonen genoemd worden, aan Hare Koninglyke Hoogheid. Ik kreeg dezelve, na lecture te rug, zonder dat er iets op gezegd of gereflecteerd wierd, en schoon men my eergisteren het bovengemeld briefje zond waar in my te kennen geeft my dien na middag te willen spreken, zo is dit egter tot nog toe niet gebeurt, en waarschynlyk zal er dezen na middag ook geen gelegent-

1) Den Pruissischen Gezant V. THULEMEYER.

2) Doch als raadsman van den Pruissischen Staatsman, wierp zich de jeugdige G. K. VAN HOGENDORP op. *Brieven en Gedenkschriften* II. 54—64 (Minutes de Mémoires, présentés au Cte DE GOERTZ, 14 Nov. 1786).

heid toe opdoen, wyl er dezen avond een groot Bal ten Hove is.

Den 1 December. Zyn Hoogheid heeft de ostensibele brief gelezen maar vond niet goed daar na te luisteren.

Gisteren middag aan Tafel zeide H. K. H. *j'ai fait lire la Lettre au Prince, mais cela n'a pas pris.* Dus al wederom vergeefsche moeite, ik kan egter er by voegen dat hy de raadgeving niet kwalyk heeft opgenomen.

Ondertusschen decourageert dit zeer, de tyd gaat verlooren met praten zonder iets uit te voeren.

Op wien de keur zal vallen indien er iemand genoemd word by de Conferentien weet ik niet, denkelyk egter op de Burg-graaf, er behoorde egter wel een tweede by gevoegd te worden, ik heb hooren spreeken van de Oud-Raadsheer GRAAFLAND. Myn Zoon heeft aan de hand gegeven de Raadsheer VAN MINNINGEN, ik weet de heer GRAAFLAND een verstandig Regtsgeleerde, en VAN MINNINGEN een slim man is, maar of dezelve tot zulke zaken geschikt zyn, is my onbekend [1]).

H. K. H. weet dat UHoog Ed. Gestr. in Zeeland niet kunt gemist worden, en vreest ook dat uit hoofde zyner charge niet gemakkelyk zouw over te halen zyn.

Dezen avond heeft H. K. H. my laten roepen en gecommuniceerd dat zy vermeende dat de Burg-graaf tot de bewuste Commissie zig zouwde laten emploieeren, dat zy daarover aan den Graaf G. had geschreven, dat wel wenschte er een tweede by gevoegd konde worden, maar dat niemand wiste, wyl UHoog Ed. Gestr. zoo uit hoofde van zyn Ampt als menigvuldige bezigheden, zig niet konde laten emploieeren. Ik kon niet ontveinzen dat het te wenschen ware er nog een tweede konde gevonden worden om zig in zo

---

1) GYSBERT KAREL merkte reeds in 1787 aan: „l'esprit du barreau répand ses subtilités dans notre politique." HOGENDORP, II. 108.

een delicate Commissie te laten gebruiken, maar dat ik buiten staat was om iemand voor te slaan. Ik nam de vryheid aan H. K. H. voor te houden, dat er van die Commissie niets goeds te hopen was, en dat het derhalve te wenschen is dat er zulke onaanneemelyke propositien zullen gedaan worden dat men er zig niet zal kunnen over inlaaten.

Zoo als reets gebleken is, uit de propositie die de Graaf v. G. gedaan heeft aan een van de Gedeputeerdens van de Provintie van Utregt, om namentlyk tot een preliminair point van accommodement aan de Staten van die Provintie voor te slaan, om de Trouppes die tans in de Provintie van Utregt gecantonneerd liggen te laten vertrekken, en alleen de Militie die te Amersfoort is aldaar te laten. Dat de Staten van Holland zig alsdan zouden engageeren geene Trouppes na Utregt te doen marcheren en die geene die in de environs zyn laten afmarcheeren; dat de orders aan de Generaal v. RYSSEL 1) gegeven zouden worden ingetrokken en de Vrycorpsen ook zouden uittrekken uit de stad Utregt. Die tyding is hier, per een missive van de heer PESTERS voorleden Donderdag gearriveerd, en de Graaf G. had aangenomen daar over aan den Heer VAN LUNENBURG te schryven. Remarquabel is het dat H. K. H. tot nog toe van de Graaf G. geen nadere ouverture heeft gekregen nog van de tweede Conferentie, die Saturdag avond gehouden is, nog van deze Propositie aan de Gedeputeerde van Utregt gedaan, nog van de heer VAN LUNENBURG, ten minsten zo veel my bekend is. Het is vreemd dat een Minister die hier gekomen is om de belangens van den Stadhouder voor te

1) De Generaal ALBERT VAN RYSSEL, bevriend met LAFAYETTE, die in 1799 uit Vianen (7 Maart) meldt: „J'ai retrouvé à Utrecht le général VAN RYSSEL qui commandait les patriotes hollandais en 87," enz. *Mém. et corresp* II. 144. (Bruxelles 1889)

staan, demarches doed van dien aart. H. K. H. avoueerde die zwarigheid, mais que mr. le Comte DE G. se trouvoit dans des grands embarras, qu'il devoit negocier avec le Ministre DE T. B. 1), ik antwoorde dat dit waar was, mais que c'etoit pourtant a Mr. le Comte DE G. de juger par lui meme si les propositions qu'on faisoit etoient acceptables ou non.

Al wat ik tot dus verre omtrend deze bedenkelyke negotiatie aan UHoogEdGestr. communiceere, verzoeke te willen voor zig houden, except de Burgemeester W. A. dewyl ik geen orders heb van H. K. H. om dezelve aan UHoog Ed. Gestr. te communiceeren. Mogelyk dat hoogstdezelve over die materie aan UHoog Ed. Gestr. direct zal schryven, ten minsten haar voornemen is UHoog Ed. Gestr. te informeeren van hoe weinig effect is geweest op de geest van Z. H. den ostensibelen brief, waar omtrend ik UHoog Ed. Gestr. kan berigten dat, na veele instantien H. K. H. eindelyk tot antwoord heeft gekregen van Z. H. dat hy zyne gedagten op het papier zouw stellen. Dog ik verwagt er nooit iets van.

In den stand daar de zaken in staan word het meer dan tyd dat (de) men op middelen bedagt zy om tot eene vereeniging te komen en tragte zig zelfs te helpen zonder hulp van buiten. Dit heeft aanleiding gegeven tot het opstellen van deze 3 Art. hier nevens copielyk gevoegd; deze art. zyn reets over veertien dagen uit den Haag gezonden aan Mevrouw de Prinsess, en ik heb dezelve eerst dezen avond mogen te zien krygen met permissie om dezelve te copieeren en aan UHoog Ed. Gestr. toe te zenden. Waren deze pointen aan my van den begin af aan gecommuniceerd geweest, ik zouw de vryheid genomen hebben dezelve aan UHoog Ed. Gestr. te zenden en men was dan nu reets ge-

---

1) De Prinses schijnt den Pruissischen Gezant V. THULEMEYER bedoeld te hebben, wiens gezindheid weinig vertrouwen inboezemde. Z. HARRIS (MALMESBURY), *Diaries* II. 349, HOGENDORP, *Brieven en Gedenkschr.* II. 58.

municeerd geweest met UHoog Ed. Gestr. consideratien, die hadden kunnen dienen om het werk te helpen accelereeren, indien men meende iets soortgelyks te kunnen vast-stellen. Men heeft het aan H. K. H. gecommuniceerd om geinformeerd te wezen of Hunne Hoogheden er iets tegens hadden, indien dit of soortgelyk plan kon worden vastgesteld. Men wil niet dat hunne Hoogheden zig daar in laten zien, integendeel zy moeten er buiten blyven, en niet tegenstaande deze verzekeringen, zo schynt het dat He. Hden. zig er niet over durven uiten, en als huiverig zyn om er hunne goedkeuring aan te geven.

Ik ben hier nu bijna vier maanden aan het Hof geweest, de zaken staan zo dat ik niet kan zien van veel nut te kunnen zyn, ten minsten op den voet zo als dezelve tans behandeld worden.

De wel geintentioneerde zullen de moet laten vallen. Zoo men met Vrankryk en Pruissen capituleeren moet zullen de Vrienden van het huis ook zoeken hare conditien te maken zo goed en zo kwaad zy kunnen. Vrankryk zal hare creaturen die zo veel dienst gedaan hebben niet varen laten, die zullen dus op het kussen blyven. Z. H. kan, zonder zig zelven in veragting te brengen, na al hetgeen er gepasseerd is, onder deze creaturen niet blyven. Zo er slegte conditien gemaakt moeten worden, en het Vorstelyk Huis daar onder moet bukken dan is het beter dat zulks komt uit onzen eigen boezem, dan door mediatien en negociatien van buitenlandsche Mogendheden: in het eerste geval, kan alles te regt komen, door eene revolutie, maar in het tweede kas is het onmogelyk, als buitenlandsche Mogentheden de conditien geguarandeerd hebben.

Ik erken de kundigheid van den Heer Burg-graaf 1), ik

---

1) Hogendorp, *Brieven en Gedenkschr.* II. 75: „J'ai beaucoup parlé politique avec le Bourggrave — il est infinement plus instruit que je ne pensais," enz.

weet dat men er niets tegens kan hebben dat Zyn Hooggeb. geëmploieerd word, niet te min kan ik niet ontveinzen dat het my wenschelyk voorkwam er een tweede by gevoegd wierd. Wist UHoogEdGestr. iemand, het zoude een wezentlyke dienst wezen hem op te geven. Kende ik hem, ik zouw er geen zwarigheid in maken, en moest ik er in geëmploieerd worden, ik zouw de Commissie niet alleen op my willen neemen. Het Stadhouderschap is tans tot zo een laagte gebragt, dat men meest alle denkbeelden verloren heeft, waar in eigentlyk onze Stadhouderlyke Regering in zyne origine bestaan heeft; de vreemde, zelfs deze Negotiateurs weeten er nog minder van, en op die valsche principes blyft men al voortwerken, en daarom diend er een man by te wezen die grondig au fait was. Als men den Stadhouder considereerd als een eersten Staatsdienaar dan kan men er wel wat ligt over heen stappen, maar als men nagaat dat hy genoemd is het eminent Hoofd van de Republyk, dan behoort dit zo niet met de ligte hand getracteerd te worden.

Ik heb vergeten te melden uit het berigt van den Graaf v. G. aan H. K. H. dat mr. DE R...... L. van den Raadpensionaris B. 1) zegt, c'est un home d'un mauvais caractere.

Vreemd is het dat een Graaf G. die Minister van Staat is, geëmploieerd word om met een Premier Commis te negotieeren. Voorts is wel te voorzien dat de Fransche Ambassade in den Haag met al haren aanhang alle intrigues zullen gebruiken om Mr. DE R......L te contreqarreren, en dat Mr. DE LA COTTELORIE van zyn kant, zo hy vry is, het zyne daar toe ook zal contribueeren.

Ik zal met verlangen te gemoed zien en wel zo ras mogelyk UHoog Ed. Gestr. consideratien op deze pointen van het aller uiterste aanbelang, en zo de zaken blyven gaan

---

1) VAN BLEISWYK.

zo als nu, betuig ik grote lust te hebben om dit Theater, waar toe ik nooit geschikt ben geweest 1), voor al niet geschikt voor iemand van myn jaren, te verlaten en vaarwel te zeggen. Ik heb deze reets tot zo eene extensie gebragt, dat ik haast vreezen zouw van UHoog Ed. Gestr. pretieuse tyd te hebben geabuseerd, waar om deze zal besluiten onder verzekering dat met de meeste hoogagting ben.

Hoog Ed. Gestr. Heer,

geëindigd 2 December.

U Hoog Ed. Gestr. Ootmoedige
en Gehoorzame Dienaar
(W. VAN CITTERS.)

Dezen avond ontfang ik een brief van BOERS, waar in deze periode: „de komst van de heer RAINEVAL verzekerd my dat Vrankryk geentsints in den zin heeft om tot ondersteuning der Patriotten sterke middelen te gebruiken. Ik heb dien Heer, zynde een zeer geagt Commis van den Graaf VERGENNES 2), veel gekend. Hy is volstrekt het tegengestelde van eenen DE LA VAUGUION en eenen COTTELORY. Het geheel *zyn* van dien man is berekend op een plan van accommodement 3), en niet op een om door te tasten: maar is er dan een eenig mensch, die de Stadhouderlyke belangen waaragtig ter harte neemt welke dit merkende, en dus ziende, dat er voor Vrankryk niet te vreezen is, niet op

1) Lord MALMESBURY roemt integendeel in den ouderen VAN CITTERS „his excellent understanding and personal influence," nevens zijne beproefde verkleefdheid aan de goede zaak. *Diaries*, II. 162.

2) SÉGUR, *Décade historique ou Tableau politique de l'Europe*, T. I. 114. „Ce négociateur, sage et éclairé" (RAYNEVAL).

3) WILLEM EDEN, sedert Lord AUCKLAND, toen Gezant in Frankryk, had ook den verzoenenden aard van DE RAYNEVAL geroemd („a man of *temper, forbearance ond tractability.*") HARRIS, *Diaries*, II. 259. Z. een brief van DE RAYNEVAL aan EDEN, (20 July 1787 over de Nederlandsche beroerten) in *The Journal and Corresp.* of WILLIAM, Lord AUCKLAND, I 176 (London 1861).

het vurigste moet wenschen, dat men toch aan geene *schikkingen*, eigentlyk gezegt *verkortingen* zig onderwerpe?''

VII. *Concept-Verbintenis.*

Art. 1.

De ondergeteekenden verbinden zig met alle vereenigde kragten en afzonderlinge werkzaamheid, de tegenwoordige Constitutie, zoo van de geheele Republicq als van de 7 Gewesten te maintineeren en te onderhouden, alle buitenlandsche overheersching hoe ook genaamd te weeren, en alle kragten in te spannen om, onder Gods zegen, de onafhankelykheid van dezen Staat en de ware Christelyke gereformeerde Religie te bevorderen en souteneeren.

2.

Verbinden zig insgelyks alle in het generaal en een ieder in het byzonder, om zig in allen opzigte en in alle omstandigheden te helpen, te handhaven, te secureeren en te indemniseren voor alle schadens en onheilen, die aan een van hun zouden kunnen komen te gebeuren, dezelve met alle kragten te weeren ofte met alle hunne vermogens tragten te verhelpen

3.

Verbinden zig eindelyk om met alle hunne vermogens heilig te doen bewaren en effectivelyk te *doen genieten* alle die Privilegien en voorregten, handvesten en Costumen van alle die Edelen, Burgeren, Gildens en Ingezetenen van dit Gemeenebest, wettig competeerende, en nimmer te zullen gedogen dat daar tegens, door wie ook hoegenaamd, eenige inbreuk kome te geschieden.

Plan d'Association.

Art. I. Les soussignés s'engagent solemnellement d'unir et d'employer toutes leurs forces afin de faire conserver saintement et faire jouïr *effectivement* tous les Nobles, Bourgeois, Corps de maîtrise et habitants de ces Provinces des priviléges, chartres, octrois et coutumes leur appartenant *légalement* et de ne jamais souffrir ni permettre *que qui que ce soit* y apporte ou à présent ou dans le futur la moindre atteinte.

II°. S'engagent pareillement de réunir toutes leurs forces et de travailler un chacun individuellement à maintenir et à soutenir la présente Constitution tant à la République en général que des Provinces en particulier, d'employer tous leurs efforts pour éloigner et préserver le Pays *de toute sujettion étrangère* et de travailler avec vigueur pour avancer et conserver sous la bénédiction du Ciel l'Indépendance de l'Etat et le libre exercice de la Religion protestante.

III°. S'engagent enfin, de s'unir *tous et un chacun* afin de s'aider, de se soutenir, de se garder et s'indemnifier *mutuellement* à tous égards et dans *toutes les circonstances*, pour toute perte ou malheur qui pourraient subvenir à l'un d'eux et de travailler avec des efforts des forces réunis et tout leur pouvoir pour les éloigner ou les redresser.

La Haye Novembre 1786 [1]).

1) Schynt van de eigen hand van den Gezant HARRIS, sedert Lord MALMESBURY, en de oorsprong van de Stadhouderlyke *Acte van Verbintenis*. Z hierby *Diaries* II. 273; en verg. boven bl. 30 „*uit den Haag* gezonden aan Mevrouw de Prinses." — De sedert in Zeeland tot stand gekomen Verklaring was, meldt HARRIS, „an amplification of the Three Points." II. 275.

VIII. *De Prinses aan* VAN DE SPIEGEL.

Nimégue le 2 *D(écembre)* 1786.

J'ai très bien reçu les lettres de 416 (VAN DE SPIEGEL), je suis extremement flattée de l'aprobation qu'il donne à certaine piéce envoyée a 1257 [1]), de laquelle cependant 1162 auroit grand tort de se glorifier, ce n'est que graces aux secours, qu'elle a trouvées que cette piéce est devenue telle qu'elle est: 1152 n'a pas balancé a communiquer a 1151 (den Prins) ce que 428 (VAN DE SPIEGEL) avoit formé pour 1213; 1149 [2]) ne peut encore y donner une reponse satisfaisante; comme elle conserve cependant quelque espérance a cet égard, je preférе de remettre la reponse sur cette lettre a une autre fois. 1148 fera son possible pour obtenir quelque chose sur cet objet infinement intéressant. Vous serez sans doute informé du début de 1309 [3]) dans l'endroit ou il se trouve, il paroit condamner les violences de 1455 en 76, et tache de persuader que 1266 desire de bonne foi le retablissement de 1501, son ton est poli et décent, mais son 1561 est des plus dificile, suposé même qu'on puisse donner toute créance a ses discours; 1349 a eu plusieurs conversations avec 1315: on ne s'est fixé sur rien, mais bien des choses ont été débattue; 1310 avoit demandé que 1141 donne ses idées sur 1522 1530; cela a été décliné, comme il me semble que cela devoit être, mais 1341 et *en particulier* 1356 considérent qu'il est d'une nécessité absolue que le premier parle avec quel-

1) RAYNEVAL.

2) 1148, 1149, 1162 en 1152 de Prinses.

3) DE RAYNEVAL.

qu'un qui soit parfaitement au fait de 1526 et qui puisse entrer en conférence avec lui de la part de 1146 (den Prins); 1313 lui a nommé 36, 1623, 428, (den Burg-graaf, VAN CITTERS en VAN DE SPIEGEL) le premier n'a été ni accepté ni refusé, le second a été rejetté, mais le 3me *accepté* avec empressement 1); voilà exactement ce que me marque 1349 (v. GOERTZ?). Il 1310 a témoigné beaucoup de peine sur la crainte que 1356 a manifesté que 416 (VAN DE SPIEGEL) ne pourroit s'y préter. 1162 a bien un peu cette crainte là aussi, cependant je me suis faite un devoir de le communiquer a la partie intéressé, et 1159 (WILLEM V) m'a chargée d'ajouter que 1162 remet ceci à la sagesse et aux sentimens vraiment patriotes de 428. 1152 prie instament pour un môt de reponse sur le champ et de vouloir penser s'il n'y auroit pas moyen que 418 (VAN DE SPIEGEL) puisse *au moins* faire une apparition en 76 (Hollande), et s'il le souhaitoit, 42 pourroit s'y rendre également. Ce dernier ne s'y refuse pas, mais il pense comme tous les autres sur 420, et en general il désire de ne pas être chargé seul de cette besogne; Je ne puis dans ce moment en dire davantage faute de tems. Ma sincère reconnaissance et ma parfaite Estime ne sauroient éprouver d'altération. W.

De Baron DE LARREY *aan* VAN DE SPIEGEL.

Hoog Edele Gestrenge Heer!

Uwe Hoog Ed. Gest. zal uit handen van een geërd Vriend iets ontvangen 't welk byzondere attentie verdiend,

1) Zie den brief van VAN CITTERS aan VAN DE SPIEGEL bl. 26. — „Mons. DE RAYNEVAL — declaring that the Pensionary Mons. VAN DE SPIEGEL was the only person with whom he could talk on the part of the Province." (Prince?) HARRIS, *Diaries* II. 256 (5th Dec. 1786).

bestaande in een Plan, wel met goede intentie te 1379 maar met zeer gebrekkige kennisse van onze 1526 opgesteld; Het antwoord komende van de bekende, en oordeelkundige hand van 1152 uit wiens naam ik het aen 1623 toezend, met verzoek om het aan Uw H. E. G. te communiceeren, en desselfs consideratien hier omtrend, indien er eenige zyn mogten, wel aen my te willen communiceeren. Van hier kan ik niets aengenaems zeggen: 1508 en 1514 gaan haeren gang. By 113 is veel beweeging 1507 1469 en 1480 als meede 1579 waar van 1570 mogelyk zal afhangen. 409 zal zich binnen korten by 396 laten zien. 415 is gechargeerd om informatien in te neemen of zeeker gerucht van aennadering van 1541 1257 gegrond mag zyn. Dit stuk is interressant, en zou wel door 1590 aengeraaden zyn, om 1455 die eenigsints schynt verleegen te zyn tot 1537 te strekken. Ik zal er thans niets meer byvoegen blyvende altoos met de oprechste hoogagting

Ex Asse Tuus

Q. N.

De Baron DE LARREY *aan* VAN DE SPIEGEL.

Hoog Edele Gestrenge Heer

Uwer Hoog Ed. Gest. zeer geachte van den 25 hebbe ik met veel dankbaarheid te ontvangen, de eer gehad. De bygevoegde Missives zyn op eene secure wyze bezorgt. Uwe Hoog Ed. Gest. oordeeld zeer wel dat het my aengenaem is, dat zekere correspondentie niet verflaauwd.

Ik ben in de verbeelding geweest dat zeker Plan aan Uwe Hoog Ed. Gest. gecommuniceerd was, ik voeg er een praecies van hier nevens; uit den inhoud zal Uwe H. E. G. zien, dat de geleerde het genoegzaam eens zyn. Myn wensch is altoos geweest, dat de zaaken gevonden konden

worden zonder tusschenkomst van vreemde Mogentheeden, maar 't is door de Oppositie [1]) anders begreepen.

Thans zal de vraag zyn op wat wyze het Plan in quaestie uitvoerlyk zal zyn. Met Uw H. E. G. begryp ik, dat er een middelpunct vereyscht word daar de directie van daan moet komen [2]). En nae myn gering oordeel kan het zelve nergens anders gevonden worden als in de Perzoon van 205 (VAN DE SPIEGEL) met kennis approbatie en medewerking van O. blyvende 100. Echter altoos agter 't scherm, en alleen bekend aan zeer weinige vertrouwelingen. Ik geef ook aan 206 een paar adjudanten in de Persoonen van 133 en 150 die van haere kant werken zullen en van 't essentieele aan T. O. [3]) rapport doen.

Langens deezen weg kan eenigzints gesuppleerd worden aan 't groote rad, of de spil daar de machine op behoorde te draayen. Op dien voet gaan T. T. en 150 reets te werk, als mede 153. In 't gewest van 153 is men bevreest dat zeker perzoon komende van 38 quaad zoude konnen doen. Hier tegens werkt 81. — G. en 150 werken in 23 en van alle hunne verrigtingen heeft 127 kennis. De Vrienden van 185 zyn by continuatie vry wel. Wat 205 van zyne familie zegd, verblyd my, kan men in 23 slaagen zou er zich groote hoop opdoen, maar by 18 staat het elendig. 182 is twee dagen hier geweest maer wederom vertrokken. Hy is het met onz eens. Ik begryp dat 206 aldernoodzaakelykst tot Uwent is. S. E. zoude ook van groot nut hier zyn als het doenlyk was, maar het zwaarst, moet het zwaarst wegen. Indien Uwe Hoog Ed. G. de praealabele schikkingen die

1) Door de Franschgezinde Patriotten.

2) „Sir JAMES HARRIS advised that an Association should be formed — Mr. VAN DE SPIEGEL was to have the direction of the project." (23 Jan. 1787). *Diaries* II. 278.

3) Aan hem, DE LARREY (THOMAS ISAAC).

ook door 70 gegouteerd zyn met desselfs goedvinden vereerd, kan er een proef van genomen worden.

Aan den goeden wil van 35 is niet te twyfelen, maar zoo als Uwe Hoog Ed. Gest. zeer juist remarqueerd konnen grooter interessen veel verhinderen. U. E. zal weeten dat men van die kant niet alleen op 38 maar ook op 63 werkt. Vergeef my de confusie van dit gekrabbel. Wy dienden een anderen en beeteren Cyfer te hebben, om de correspondentie te verligten. Ik zal 't er nu by laaten blyvende altoos met de opregste veneratie t. t.

Q. N.

IX. *Praecies van 't gearresteerde Plan.*

Le projet est d'examiner les possibilités d'Emmener des Deliberations pour trouver les vrais moyens, de ramener la paix, la tranquilité, la concorde et la bonne administration dans la Republique; D'examiner les points en litige, d'y repandre du jour et de les réduire à des points originaux et simples, dont tous les Esprits peuvent tomber d'accord; De former des liaisons entre les Provinces de Gueldre, de Zelande et de Frise, de Groningue aussi s'il se peut, pour maintenir la Constitution; d'engager la Prusse à soutenir ces efforts, en agissant défensivement contre les efforts de l'Opposition et de la France.

On se flatte d'obtenir sur ces points de vuë l'approbation universelle, et même de la voix du peuple, qui peut applaudir à l'idée du sisteme *de chercher le salut dans son propre seing*, et dans la sagesse de de l'administration.

Bovenstaande idees zyn unanimiter geapprobeerd.

X. *Acte van verbindtenis der aanklevers van de Staats-Stadhouderlijke Constitutie.* (Afschrift) 1).

De overweging der jammerlyke verwarringen in ons Vaderland, veroorzaakt door de verschillende begrippen van veelen onser meede-Regenten en Ingezeetenen over de waare gronden van de constitutie der Regeering, en over den aard der burgerlyke vryheid; mitsgaders van verscheide inconstitutioneele en hoogstbedenkelyke adressen, gebeurtenissen, en demarches daar uit reeds voortgevloeid, en met eene onvoorbeeldelyke drift voortgezet, moet met reeden yder bedagtzaam en vaderlandlievend Regent doen vreesen, dat, in plaats van de evengem^e Constitutie bewaart en de waare vryheid verzekert te zien, beiden het uiterste gevaar loopen.

Verpligt zynde de tegenswoordige Republicainsche Constitutie met een Stadhouderschap en verdere daar aan verknogte digniteiten Erffelyk in het Huis van ORANGE, onder welke de Republiecq door Gods zegen is groot geworden, en welker bewaaring wy allen met het aanvaarden onser regeerings-ampten en invloed by solemneelen Eede op ons genoomen hebben, met al ons vermogen en invloed te mainctineeren; moeten wy voor al een afkeer hebben van alle overheersching, onder welk een schyn of benaaming, deselve ook zoude mogen worden gezogt of bevordert; 't zy die van een *Eenhoofdig bestier*, 't zy die van een meerder getal van persoonen uit *Eigendunkelyke Aristocratische beginzels*, 't zy

1) „Nader en laatste project 22 Janry 1787, ontv." (VAN DE SPIEGELS kantteekening op een ander afschrift van die Acte). R. J. VAN DER CAPELLEN VAN DE MARSCH, *Memorie* bl. 419 klaagt over de „zoo kwaadaartig in de waereld gebragte valsche Acte van Verbintenis." (Brief van 24 Maart 1787 aan den Utrechtschen Regent SMISSAERT).

die van eene *volstrekte Volksregeering buiten representatie van wettig verkooren Overigheeden*, als allen even verderffelyk en strydig met de waare en by de Unie van Utreght vastgestelde Constitutie, die voor deese Landen onwederspreekelyk de beste is en ten eenemaal geschikt, om in eenen vryen Staat de Regeering te handhaaven, mitsgaders door de wetten soodanig getempert, dat de burgerlyke vryheid daar onder volkoomen ongekrenkt kan blyven.

Op gelyke wyze behoort de Christelyke Gereformeerde Godsdienst, soo als deselve in de Publiecque Kerken deser Landen word geleert met alle yver en sorg door yder Regent te worden voorgestaan, sonder egter immermeer meede te werken tot iets waar door ymant in zyne conscientie zoude kunnen worden onderzogt of bedwongen in de vrye oeffening zyner Godsdienstige gezindheid, door de wetten van den Landen aan hem toegestaan. De handhaving der Justitie soo in de Provintien als in de Steeden en in de Generaliteit insgelyks eene der voornaamste vastigheeden van 's Lands behoudenis en welvaaren zynde moet met alle nadruk behartigd worden, en al wat in der Regenten vermoogen is, behoord te worden toegebragt, dat deszelfs werking nimmer voor een eenig ingezeten werde gestremt, nog ymant onderworpen aan persoonen of Regtbanken welke hy volgens zyne Privilegien voor zynen ordinaris en competenten regter niet behoefd te erkennen.

En daar het zekerst kenmerk der vryheid deser Landen daar in geleegen is dat een yder groot of klein aan deselve wetten onderworpen is en het vermogen hebben, om onverhinderd zyne regten en privilegien voor te staan, interoepen en te verdeedigen, met uitsluiting nogtans van alle onderneemingen om zig zelfs te regten, zoo lang niet beproefd zyn alle mogelyke wegen en middelen welke de voorsz Unie en de Constitutie van ydere Provincie aan de hand geeven tot vereffening der Geschillen. En vermits teffens alle deugdelyke en met de voorsz. Constitutie overeenkomstige

privilegien en volksregten van ydere Provintie, district of stad behooren te worden geobserveert, is het de pligt van de resp^e Regenten deselve ongekreukt te bewaaren en te helpen styven en sterken, met herstelling zoo veel in hun vermogen is, van alle soodanige abuisen, welke in de behandeling en 't bestier der Provintiaale stedelyke of eenige andere zaaken zyn ingesloopen, als meede om de zaak en het belang van elk Lid van Regeering en Ingezeeten, die uit hoofde van zyne billyke en vryheidlievende pogingen, in den voorz. zin en meening gemanifesteert te onregt vervolgd of mishandelt mogte worden, tot eene gemeenschappelyke zaak te maken en alles aan te wenden, om in sodanig een geval, na de gronden van billykheid en van regt, die vervolging volkoomen geboet en vergoed te doen worden, en om tot al 't zelve met alle vermogens en kragten, in vertrouwen op den Goddelyken bystand en zegen elkander op te spooren en te ondersteunen.

Onder ernstige betuiging dat Wy ondergeschr. met volkoomen verzaaking van alle eigen of anderer particuliere belangens, alleen het welzyn van het dierbaar Vaderland en het behoud der vastgestelde Constitutie benevens desselfs beveiliging tegens alle inbreuk en omkeering voor oogen hebben, en dat wy hier meede eniglyk een opentlyk bewys voor de gantsche Natie en de geheele waereld geeven willen, dat wy met eenen levendigen afkeer van alle gevaarlyke nieuwigheeden, hoe fraay ook opgedischt, ons verpligt oordeelen, soo veel in ons is, te voldoen aan 't geen onse aan den Lande gedaanen Eed en verschuldigde trouw, te gelyk met de billyke verwagting, van alle stille en braave ingezeetenen van ons vorderen.

Declareeren Wy onderget. Regenten plechtiglyk by deesen met de voorsz. grondbeginsels volkoomen in te stemmen en de evengem. gevoelens opentlyk te erkennen de onsen te zyn, en een waaragtig voorneemen te hebben, om onder den Goddelyken bystand, daarby te volharden, en verklaaren

vervolgens op die gronden ten eenemaal af te keuren en als onbestaanbaar met onsen voorsz. Eed en pligt en met de waare belangens van het lieve Vaderland aan te merken alle verbintenissen en associatien, welke daar meede niet instemmen en die directelyk of indirectelyk zouden kunnen dienen, om de voorz. alsoo vastgestelde en beswoore Constitutie te veranderen, te verzwakken, ofte iets van haare essentie in werking te doen verliezen, en voorts ook nooit voor de stemme des Volks te kunnen of te zullen houden alle sodanige adressen, declaratoiren, handelingen ofte vereenigingen onder welken naam ofte in welken form die ook zouden mogen voorkoomen, welke zedert eenen geruimen tyd zyn te voorschyn gekoomen en geheel afwyken van de voorz. grondbeginsels en pligten, en vooral niet de sodanigen, welke duidelyk en directelyk, tegens den zin van ver 't grootste deel der ingezeetenen, zyn ingerigt tot verandering in de voorz. Constitutie of van eenig gedeelte van dien, als meede tot ontneeming of vermindering van ymands wel verkreegen regten ofte tot beswalking van zyn eer en goede naam, maar inteegendeel alle deselven te sullen aanzien als gevaarlyke pogingen, waar tegens wy soo veel in ons is, behooren te waaken en als gevolgen eener schadelyke inductie waar door veele ingezeetenen zyn verleid en afgetrokken tot zaaken, die zy niet hebben doorgezien, en welke tot hun eigen verderf zouden moeten uitloopen.

Note van den Baron DE LARREY.

Ik heb met een byzonder genoegen U. E. Missive van den 24 ontvangen [1]), en betuige myne verplichting voor desselfs inhoud.

---

1) Van VAN DE SPIEGEL. Die *Note* was het eerste voorbeeld der briefwisseling, vry van den gewonen omslag der pligtpleging in aanhef en slot. („*curialia*.") Z. hiervoren bl. 12.

Ik hoop nogh altoos dat men met de onvolmaaktheid myner pogingen genoegen zal neemen.

Van den onveranderlyken goeden wil, en courage van 418, en van desselfs doorzigt, en byzondere talenten en bekwaamheeden ben ik ten vollen overtuygd, en door U. Ed. hulp ondersteund, zal ik in Gods naam voortgaan.

Ik heb aan den Vriend tusschen 447 en 448 ingevuld 1623—1628.

Eene zaak brengd my in verleegenheid; U. E. weet dat 1189 [1]) een vriend is van 409, hy begrypd ook dat wy hem nodig hebben, maer in hoe verre moet 415 van 't 1585 geinformeerd worden, en door wien? moet hy het Cyfer hebben, met een woord hoe moet 1200 zich met hem gedraagen? De conferentien tusschen 1309 en 1349 zyn begonnen [2]), maer tot nog toe is men weinig gevorderd. 1315 schynt personeel niet qualyk gedisponeerd. Biennen korte dagen iets naders hier omtrend.

t. t.

den 27 November. Q. N.

Antwoord: [3])

4 December.

De vraag by een Note van 27 November gedaan omtrent 409 embarasseert my eenigzins, niet om dat ik eenigen twyfel heb omtrent de affirmative dat hy geinformeerd moet zyn van 1585, maar om dat ik wenschte er ten zynen opzigte geheel buiten te kunnen blyven — ik moet zekere omzigtigheden met hem in agt neemen, 't welk ik gaarn doe, om dat ik hem zeer hoog estimeer — voor al verzoek ik, dat hy niets hoore van eenige Correspondentie tusschen

---

1) 1189 en 1200 schynen DE LARREY zelf te bedoelen, — 1315 DE RAYNEVAL.

2) Tusschen V. GOERTZ en DE RAYNEVAL. En verg. de *Staatkundige Geschriften* van Mr. HERM. TOLLIUS, 2e Deel. *Pièces Authentiques relat. à la négociation confiée à* Mr. le Cte DE GOERTZ et à Mr. DE RAYNEVAL (1787).

3) Minuut van den Raadpensionaris.

1152 en 418 [1]), want dit zou in geenerlei opzigte aan de zaaken kunnen bevorderlyk zyn, en in tegendeel haspelery maaken. Het eenvoudigste was, dat 1200 hem by zyn arrivement van langzaamerhand sondeerde, om te zien, hoedaanig hy het stuk beschouwt, en zoo dit hem aanstaat, dat hy dan verder kennis kreeg, naamelyk in zoo verre als 1160 het noodig en dienstig oordeelt. Ik twyfel niet of 1160 zendt aan 1199 de brieven van 428, waar onder er een is ostensibel, over 1213.

Door 1463 van 1476 wordt in 408 verloren — men debiteert dat 410 van zelfs zal heenen gaan, en 420 heenen gezonden worden, [2]) doch het laatste zal (zoo ik het wel heb) nog zoo schielyk niet gelukken: evenwel is de beste Politique tegenwoordig niet veel te vergen, om aan 1480 geen gelegenheid te geeven zyne kragten te toonen.

VAN DE SPIEGEL *aan* VAN CITTERS.

6 December.

Hoog Edel Gestrenge Heer!

UwH.Ed.G. zeer geëerde van 2 deezer heden avond ontvangen, beantwoorde ik met de Post, geen andere gelegenheid hebbende en zal dus eenige artikels moeten uitstellen.

Ik ben U zeer verpligt voor de communicatie van 't gepasseerde, en hoe fraai het zig laat aanzien, moet men dubbeld op zyn hoede zyn: *vestigia terrent.* — De bewuste Commissie is niet aan te raaden voor één mensch alleen, hoe bekwaam hy ook moge zyn — UwH.Ed.G. en de Burggraaf zouden gezaamentlyk van de grootste nuttigheid zyn; de oud — Raadsheer is minder geschikt voor zulke zaaken,

---

1) Tusschen de Prinses en VAN DE SPIEGEL.

2) 410 VAN LYNDEN VAN BLITTERSWYK, (Z. ook bl. 48) 420 VAN DE SPIEGEL.

en de ander nog fungeerende Raadsheer is my niet genoeg bekend [1]) – maar hoe zal het gaan met den Heer v. LYNDEN v. BLK? [2]) zyn relatie maakt het byna onmogelyk hem in zoodaanige gevallen voorby te gaan, schoon ik het antwoord wel raaden kan.

Wat zeker ander persoon aangaat [3]), ik laat UwH.Ed.G. zelfs oordeelen, of het eenigzins raadzaam is, dat hy openlyk daar in paroisseere, en of daardoor niet veel meer nadeel aan een andere kant zou veroorzaakt worden; behalven dat men hem ligtelyk een querelle d'Allemand zoude kunnen maaken, daar de goede zaak ook niets by winnen zoude: maar indien hy van eenige utiliteit kan zyn met te adviseeren als agterraad, kan men zig zonder reserve van hem bedienen, en hy zal zich met de uiterste volvaardigheid laaten employeeren, als geen moeite te groot agtende, wanneer hy van dienst kan zyn.

De drie bewuste Artikels [4]) zyn op zig zelven zeer goed, en het is altoos myne idee geweest, dat er een diergelyk teeken van onderkenning behoorde te zyn; maar het is een bedenking, of men nu niet te laat daar mede komt, of de vreeze niet verre de meesten zal terug houden, en of men dan niet te veel neêrgeslagen zal zyn door het klein getal; behalven dat men voorheen wel iets van dien aart kon doen, zonder een bekend *Chef*, maar dit zou nu zeer bezwaarlyk zyn, en het is nog geen tyd dat een Chef zig laate zien. Ik heb de eer te zyn enz.

---

1) Zie hiervoren bl. 28 (Raadsheeren GRAAFLAND en VAN MINNINGEN.)

2) VAN BLITTERSWYK, 's Prinsen Representant in Zeeland.

3) VAN DE SPIEGEL zelf.

4) Z. hiervoren bl. 34 volg.

6 December.

VAN DE SPIEGEL *aan de Prinses.*

Doorl. en Hooggeb. Vorstin!

Ik heb zeer ernstig met 418 [1]) overlegd de propositie waar mede Uwe K. H. my voor hem vereerd heeft, ik heb in zyn hart geleezen de moeite welke deeze zaak hem doet; aan de eene kant gevoelt hy dat nu het oogenblik is om bewys te geeven van de sentimenten waar van hy altoos professie gedaan heeft, en aan de andere kant ziet hy de difficulteiten om daar aan te voldoen — in de eerste 14 dagen zegt hy, is het onmogelyk, wegens het gezelschap van 400, en wanneer de separatie van dat gezelschap [2]) hem meerder ruimte gaf, weet hy geen praetext uit te denken, om zig te absenteeren. Hy heeft dit praetext niet alleen noodig voor 't publyk, maar bovenal voor 409, met wien hy veel menagement moet gebruiken, om niet oneindig meer ondienst toe te brengen aan 1469, dan hy door een apparitie in 76 voordeel zou doen: Hier komt nog by, dat 1476 hem onverwagt ontmoetende, allerlei middelen zal gebruiken, om zyn werk met 1315, 1356 te dwarsboomen.

Hy heeft nog veel andere redenen geopperd van personeel onvermogen tot een zaak van dat gewigt; doch die zouden verdwynen voor de favorable opinie van 1152 ten zynen opzigte; maar hy verzoekt en bidt, dat 1160 het geallegeerde gelieft in consideratie te neemen, en vervolgens *te decideeren*, of het nuttig is, dat die zwaarigheden worden overgestapt, en op welke wyze de apparentien dan best zouden kunnen gesauveerd worden. Onder de Persoonen, die van dienst zouden kunnen zyn, tel ik voornaamelyk 36, 1623, 1189, 1067, 1170 en 410: zelfs is het bedenkelyk

1) VAN DE SPIEGEL met zich zelf.

2) De Staatsvergadering van Zeeland.

hoe de laatste in zyne relatie 1) wel gevoeglyk kan gepasseerd worden; een man van het flegme en de soliditeit van 36 en 1623 met de vivaciteit van 410 2) zoude mogelyk een geschikte combinatie maaken, en 420 zou goed zyn om tot een agterraad te dienen, en met de kennis, welke hy mogt hebben aan 1526, deeze Heeren van nut te zyn.

Myn brief over 1213 heeft het effect gedaan 't gene ik gevreesd heb: en het zoude een bespottelyke vaniteit geweest zyn meer verwagting te hebben van myne repraesentatien, dan van zoo veel andere van oneindig meer kragt en invloed.

Al de Rapporten van de contenance die 1309 houdt, zyn vry favorabel, maar alle presenten van die hand zyn gevaarlyk en zoo er quaestie was van iets onder de verzekering van 1214 vast te stellen, van welks acceptatie 1150, 1160 zig niet zou kunnen weerhouden, zou het ruim zoo goed zyn, zig zelfs een merite daarvan te maaken, en liever de bonne grace te geeven, dan iets opgedrongen te worden.

Ik durve Uwe K. H. niet langer verveelen, en verzoek alleen de vryheid met het diepst respect te mogen blyven etc.

De Prinses aan VAN DE SPIEGEL.

Le 7 Dec. 1786.

J'entre parfaitement dans les dificultés qui empechent 416 (VAN DE SPIEGEL) de se rendre aux desirs de 1152 (van de Prinses); — 1141, 1469—1162 (W. VAN CITTERS) m'assure qu'elles sont fondée, je crois ainsi que pour le moment du moins on pourra ne pas pousser cette idée, d'autant plus que les propositions de 1315 (DE RAYNEVAL) sont de nature à différer préalablement toute négociation ultérieure; 1356

1) VAN LYNDEN VAN BLITTERSWYK. Zie den brief aan V. CITTERS, bl. 46 volg.

2) De H. H. VAN HEMMEN, VAN CITTERS en VAN BLITTERSWYK, met VAN DE SPIEGEL tot geheim Adviseur.

vient de les remettre, 36 a bien voulu les copier pour 416 (VAN DE SPIEGEL). 1152 (de Prinses) les joindra à ce que 1162 (W. VAN CITTERS) expédie aujourd'hui; 428 (VAN DE SPIEGEL) en jugera: il faut ajouter que dans une lettre particulière 1315 veut faire considérer 216 comme pouvant tenir lieu de ce Conseil que 1325 a depuis longtems souhaité pour 1141 (den Prins) dans ce qui regarde 1555; quand a 2015, 2001, 2019, 2005, 2013, 2019, 2047, 2018, il croit que cela revient à 1151 et 225 selon lui cela va s'en dire. 1150 a trouvé qu'on ne pouvoit aller en avant sur cette baze; 1159 écrit aujourd'hui a 1430, en ajoutant le tableau et les objections et insistant autant que possible sur 1533 de 1316, le meilleur 1540 viendroit de la Republique, si on pouvoit l'y trouver, 416 (VAN DE SPIEGEL) voudra bien y penser. Je suis interompue et dans l'impossibilité de continuer. Les sentimens de 1152 (van H. K. H.) vous sont connus.

De Burg-graaf VAN LYNDEN VAN HEMMEN *aan den Raadpensionaris.*

Hoog Edele Gestrenge Heer!

Hiernevens eenige letteren van H. K. H., uit de welke U H. Ed. Gestr. zult zien, hoe het met de negotiatien staat, en dat waarschynlyk op niet zullen uitloopen, dus alle heil van binnen zal moeten worden gezogt. Zo de vreemde vrycorpsen binnen Utregt die stad ruimden, zoude aldaar veel hoop op verbetering zig voordoen; men is van die gasten, die veel desordres plegen, tot walgens toe verzaad, en de kosten worden op den duur ondraaglyker. Te Deventer is werkelyk veel verandering ten goeden, dog of 't zal konnen worden volgehouden, is niet gedecideert. ROUZE ziet zeer zwart in de Zwolsche en Overysselsche

zaken, 't geen zig ras zal ontwikkelen. De resolutie der Magistraat van Zwoll is door Gecomm. van de Gezwore Gemeente dier stad niet zeer gelukkig gerefuteert geworden [1]), 't geen daar uit blykt, is dat men schynt met of zonder reden met zyn plan van omverwerping der Constitutie te willen voortvaren. Uit de brief van Vriesland zal U H. Ed. G. hebben gezien, hoe die Provincie onze defensie op zig heeft genomen gehad, zodanig wy weinig zullen hebben by te voegen tot antwoord op die van Holland, die zedert 't scheiden onzer Landschap ingekomen is. Verbetering, ordre en spoed in 't Cabinet is wel 't eerste en allernoodzakelykste, om veele reproches van Z. H. af te wenden, waaromtrent eene ongepaste irresolutie moet worden overwonnen; 't geen gepaard met gereguleerde conferentien en correspondentien met kundige en irreprochabele Staatsleden en Ministers alleen in staat schynt om allengskens 't vertrouwen te doen herleven.

Verzoeke myne Complimenten aan den Hr. VAN CITTERS, aan wien eerstdaags hope te schryven, terwyl d'eere hebbe met eene volmaakte hoogagting te zyn.

Hoog Edele Gestrenge Heer

Nymegen den
7 December 1786.

U. H. Ed. Gestr. onderd. en
gehoorz. Dienaar

W. VAN LYNDEN.

Vrage wel excuus over myne onvoorzigtigheid. Prins WILLEM [2]) brengt my zo de ingeslotene en zegt, dat is voor u, waarop ik zonder nazien van 't adres, de brief opene, en daarin ziende een brief in 't net geschreven, waarvan de

1) Mr. TH. BUYS, (Acad. Proefschr.) *De Gezworene Gemeente in Overyssel en Gelderland, naar aanleiding van Art.* 131 *Gemeentewet*, Utrecht 1873.

2) De Erfprins, later Koning WILLEM I der Nederlanden. — De bedoelde ingesloten brief was die der Prinses, zyne Moeder,

minuut gezien hadde, bemerkte ik te laat deze onbezonnenheid.

De bode moetende vertrekken, blyft my geen tyd overig, om over dit bygevoegd stuk eenige aanmerkingen te maken, trouwens dezelve zullen UHEd.Gestr. doorzigt niet ontglippen; de vreemdeling in Jeruzalem en daarby kwalyk geinformeerde reiziger [1]) komen er in van verscheiden kanten ten voorschyn. Z. H. heeft men 't stuk niet durven laten zien, maar is aan Hoogstdezelve alleen een verzagt extract gecommuniceert [2]), om van de idées geinformeert te zyn. Te Deventer doet zig hoop op tot verandering ten goede; ook wordt men te Utregt verandering gewaar, gelyk mede in verscheide Hollandsche steden. Hier staat het vry wel, en gelove niet, dat de Staten gezind zyn, om het voor Holland op te geven. De Staten van Overyssel zyn gescheiden, zonder iets op 't reglement gedaan te hebben, 't welk anders de intentie was. Ik leve nog al in hoop op selfsredding buiten toedoen van vreemden, waarop men tot nog toe van onze zyde geen torens bouwen kan. Ik blyve t. t.

Nymegen den 9 December 1786. Q. N.

De Prins aan VAN DE SPIEGEL.

Wel Edele Gestrenge Heer,

UWEG. zal met brenger deezes bekoomen myn antwoort aen de Heeren Staeten [3]), waer uit blyken zal dat ik uit deeze

1) Vermoedelyk DE RAYNEVAL.

2) Zie tegen dit verzachten — maar ook verminken — van de voorstellen van DE RAYNEVAL door Graaf GOERTZ, om het Stadhouderlijk Hof niet al te zeer te kwetsen, de bedenkingen (waarschynlyk van JOHAN LUZAC), in de *Gazette de Leyde* (Nouvell. extraordin) 28 Février 1787.

3) Verg. de State-Notulen van Zeeland, 16 October en 15 December 1786, fol. 570 volgg. 782 volg.

Provintie niet kan doen marcheeren het 2de Battaillon van DOUGLAS en de compagnie Artilleristen van MULLER. Ik schryve heden aen den Heere VAN LYNDEN het geene Ik gedaen hebbe tot voorzieninge van Vlaenderen en de Propositien die de Heer VAN GOERTZ my uit naem van den Heere DE RAYNEVAL heeft gedaen, waeromtrend ik gaerne de gedachten van ZHWG. en van UWEG. zal verneemen. Ik refereere my aen die Missive welke de Heer VAN LYNDEN aen UWEG. zeker zal communiceeren, en approbeere ten volle dat in de omstandigheeden waer in Schouwen zich bevond toen myne Missive aenquam, geen gebruik in het Collegie van Heeren gecommitteerde Raeden van die Missive is gemaekt. Ik hoope dat het Dessein van Zyne Keiserlyke Majesteit 1) niet is om in Troebel Water te visschen en zich in het aenstaende voorjaar van Sluys meester te maeken en misschien van geheel Staets-Vlaenderen; want zoo de Provintien alle hunne Garnisoenen willen behouden is het onmogelyk de plaetsen in de Generaliteits-landen tegens een coup de main te assecureeren. Voor het overige blyve met achting,

Wel Edele Gestrenge Heer,

Nymegen den
9 December 1786.

UWEG. d. w. Dienaer
W. Pr. VAN ORANGE.

De Prinses aan VAN DE SPIEGEL.

Monsieur

La lettre que vous avez eu l'attention de m'adresser le 27 Novembre m'offre une nouvelle preuve de votre vrai patriotisme et de votre sincére attachement au Prince et

1) JOSEPH II. Zie de *Inleiding* tot het Tweede Deel van deze Verzameling, bl. 57.

a sa Maison, soyez persuadé Monsieur de toute ma reconnoissance. Je trouve vos reflexions sur le plan de Correspondance de Mr. DE LARREY extrémement justes, c'est un premier pas vers l'ordre et une bonne direction, mais il ne sera point suffisant si l'on veut trouver dans le sein même de la Republique des moyens de la sauver, et ces moyens serout toujours a la longue les meilleurs, les seuls d'ailleur peut-etre sur lesquels Nous pourront compter, si la négociation entre le Comte DE GOERTZ et Mr. DE RAINEVAL (comme il y a quelque apparence) vient a se rompre. Vous serez informé, Monsieur de l'état de cette négociation et des propositions peu acceptables qu'on Nous a faites, de la part de Mr. DE RAINEVAL. J'aprouve également vos remarques sur l'impossibilité que le Prince puisse faire face à tout, s'il ne prend plus de secours; vos idées a cet égard pourroient etre suivie, soit en entier soit en partie, tout ce qui méneroit au but essentiel a l'ordre a une Administration active et sage qui renforceroit le bon parti et obligeroit l'Opposition a rendre plus de justice aux bonnes intentions du Prince seroit certainement fort desirable; je dis plus si ce but n'est attein il est impossible de sauver le Pr(ince), sa Maison et la Republique ═ 1): le Prince en est aussi bien convaincu, mais il trouve des dificultés a l'exécution; il sera charmé de trouver un Ministre qui puisse le soulager pour le fardeau des affaires et de pouvoir voir retablir une Conférence dans le gout de celle qui a eu lieu du temps de son Père et de sa Mère, dans lesquelles les affaires qui intéressent l'Etat pourroient etre discutées et préparées. Il ne se refuse point a avoir des départemens pour d'autres affaires, il en a formé un pour la Marine; les circonstances du tems ayant obligé d'y faire mettre a la tête un homme sur lequel le Prince ne peut mettre sa

1) By deze twee strepen, te vergelyken het *Naschrift* der Prinses.

confiance, cet Etablissement n'est plus de la meme utilité qu'il l'a été dans le commencement de son institution. Le Prince avoit formé aussi vers la fin de 1784 un département pour les affaires militaires, il n'a jamais été détruit, mais l'absence du Prince [1]) est cause qu'il n'a pûe étre rassemblé de longtems, il l'a pourtant été une fois içi quand il s'est agis d'envoyer un renfort en Flandre. Le Prince croit que si ce Departement avoit un Homme pour y tenir la plume comme dans les commencemens, il auroit pu être de plus d'utilité qu'il n'a été, mais il faut que de parreils départemens soyent dépendants uniquement du Prince et que lui seul choisisse ceux qu'il veut pour l'aider et puisse choisir d'autres s'ils ne lui conviennent pas. Le Prince est l'homme de l'Etat, il lui doit compte de son Administration, la besogne doit étre faite, mais le choix des outils [2]) doit étre au Prince et selon ses idées, il n'est pas selon la Constitution qu'il y aye des Conseils ou départements pour remplir les fonctions attribués au Prince dans ses différentes qualités dont il soit le Président; s'il est responsable a l'Etat, il ne peut exister de Conseil responsable aussi a l'Etat et dans lequel la pluralité decide. Voilà ce que l'on appelle a présent des Conseils ou des Départements; à ceux là le Prince croit ne pouvoir consentir, mais il ne se refuse point à se concerter pour les affaires politiques avec des Regens et Ministres capables, ni a choisir des Départemens tant pour les affaires militaires que celles de la Marine, moyennant que le Prince ne sera pas obligé de suivre tous les avis de ces Départements, quand il ne les croit pas conforme au bien de l'Etat, et que dans les affaires militaires il puisse aller en avant dans des cas pressant sans l'avis du Département, qui sans cela au lieu d'etre utile a l'Etat ne seroit

1) Uit 's Hage.

2) Men denkt hier onwillekeurig aan het Art. 78 der Grondwet (het benoemen en ontslaan der Ministers, „naar welgevallen.")

que nuisible et ne serviroit qu'a retarder les affaires. Je ne cesserois d'être avec une parfaite Estime

Monsieur

Nimegue le
11 Decembre 1786.

Votre affectionnée Servante
WILHELMINE.

P.S. La lettre si jointe a été non seulement écrite de l'aveu du Prince, mais je l'ai engagé de me donner son avis par écrit et je l'ai ponctuellement suivi, cela comence a ce signe = et jusqu'a la fin c'est lui qui parle; puisqu'il entre en matiére sur le grand point 1), il me semble qu'il vous donne la facilité de reprendre sur cet objet; il me semble que vous pourriez me repondre la dessus et me communiquer vos remarques, peut-etre de cette façon parviendrons nous a quelque chose sur cette affaire. J'aurai soin Monsieur de vous procurer nos Considérations sur la piece de Mr. DE RA 2), elles sont partie hier pour leur destination, je desire que mes idées se soyent rencontrée avec les votres.

XI. VAN DE SPIEGELS *vertrouwelyke Memorie over de Staatspartyen in de Republiek, met opzigt tot Engeland, Frankryk en Pruissen.*

P. M. 11 Dec. 1786.

Onder alle de kunstgrepen waarvan men zich bedient, om het Stadhouderschap by een groot gedeelte der Natie hatelyk te maken, is er mogelyk geen die meerder invloed gehad heeft, dan de stelling, *dat de Stadhouderlyke en de Engelsche party*, zoo 't geoorlofd is die term te gebruiken,

1) De inrigting van het Kabinet en de splitsing in ministeriele Departementen.

2) DE RAYNEVAL.

altoos dezelve is; en dat integendeel de anti-Stadhouderlyke en de Fransche party altoos dezelve belangen *hebben.*

Deze stelling, hoezeer honderde malen herhaald en by velen zoo binnen als buiten 's Lands geloofd, laat echter niet na, volkomen valsch te zyn; en men behoeft, om hiervan overtuigd te worden, slechts het oog te slaan op de Historie van dit Land.

De beide Mogendheden van Frankryk en Engeland een groot deel gehad hebbende in de oprigting van deze Republiek, hebben natuurlyker wyze, van toen af, een party in dezelve verkregen, welke geperpetueerd is door den nayver van diezelve Mogendheden tegen malkander, en door de oorlogen waarin de Republiek zich vond ingewikkeld, zonder dat men kan zeggen dat er in de Regeringsvorm van den Staat een andere reden was waarom de eene party somtyds boven de andere prevaleerde, dan die welke in alle Staten dezelve uitwerking doet, namelyk een wel of kwalyk gevormd begrip van verpligting en belang; terwyl men even zoowel in een Stadhouderlyke Regering de Fransche party, als in een Stadhouderlooze de Engelsche party heeft zien de overhand hebben.

Het kan wel niet ontkend worden, dat er Epoques geweest zyn, waarin het Hof van Londen byzondere redenen gehad heeft, om by de herstelling of het soutien van het Stadhouderschap geinteresseerd te zyn; maar men zal ook Epoques vinden, dat het Hof van Versailles met geen minderen yver de zaak van de Stadhouders heeft behartigd; en men zal zelfs de Politiek van het laatstgemelde Hof nagaande, doorgaans bevinden, dat het zelve nooit getracht heeft het Stadhouderschap te vernietigen, maar integendeel de Heeren Prinsen VAN ORANGE met veel distinctie heeft behandeld, en daarmede getoond, oneindig beter haar rekening te vinden, met den Stadhouder die een stuk van consideratie en permanentie in de Republiek was, aan hare belangen vast

te maken, dan in een dominante party onder de Regenten, welke aan gedurige veranderingen subject is. — Eenige trekken uit de Historie zullen deze waarheden bevestigen; en men maakt zich een genoegen aan het hoofd dezer voorbeelden te plaatsen, den grooten en wyzen Koning HENDRIK de IV die in de allerdelicaatste omstandigheden, toen de Republiek door partyschap voor en tegen Prins MAURITS VAN ORANGE, over de Negotiatien met Spanje, 1) aan zynen Gezant, den President JEANNIN tot Instructie medegaf: *dat hy 't gezag van denzelven Prins en van 't gansche Huis van* NASSAU, *moest trachten te bevestigen en te vermeerderen, en voorts met* OLDENBARNEVELD *en andere voorname Leden van de Regering goed verstand houden* (*Négot. de* JEANNIN T. I); terwyl de loop van die Negotiatie heeft getoond, hoezeer JEANNIN, die de eere van 't vertrouwen van zyn meester genoot en verdiende, den Koning telkens heeft aangeraden het Huis van NASSAU te begunstigen (zie aldaar T. I. p. 329, 414)

De opvolger van MAURITS, Prins FREDRIK HENDRIK heeft niet minder in de gunst van 't Fransche Hof gedeeld; hy heeft de gecombineerde Legers van Frankryk en den Staat gecommandeerd; Frankryk is de eerste geweest, die hem den titel van *Zyn Hoogheid* heeft gegeven, en deze blyken van affectie gingen zelfs veel verder, dan het de voornaamste Leden van de Regering aangenaam was; zoodat de vrees dat Frankryk den Prins te hoog zou verheffen, een der redenen was, waarom de Republiek by den Munsterschen Vrede, zich afzonderlyk verdroeg met Spanje, waaruit de eerste grond van ongenoegen tusschen Frankryk en den Staat is geboren.

WILLEM de II, schoon gehuwd aan een Engelsche Prinses, moest natuurlyk in de grondbeginselen van zyn Vader blyven, dewyl hy van Engeland niets dan haat en vyand-

1) Hier is uitgevallen: verdeeld was, of iets diergelyks.

schap te verwachten had: de korte tyd van zyn Bestuur heeft niet toegelaten vele blyken daarvan te geven, dan alleen in zyne instantiën, dat de Staten zich op nieuw voor Frankryk en tegen Spanje verklaarden; 't welk onder andere de reden was, waarom hy de vermindering der Troupes van de Republiek met zooveel drift heeft tegengehouden, begeerende *dat men beloven zou van geen vermindering te zullen spreken, vóór dat de Vrede tusschen Frankryk en Spanje getroffen was.* 1)

Men stelt zich het tydperk, sedert den dood van WILLEM den II tot de verheffing van WILLEM den III, zeer kwalyk voor, als men meent, dat Frankryk de party van DE WITT ondersteunde, omdat het de anti-Stadhouderlyke party was; men moet de stelling omkeeren, en zeggen, dat de anti-Stadhouderlyke party zich souteneerde, omdat er geen Stadhouder was noch wezen kon, en dat het Hof van Frankryk het crediet van degenen die in de plaats van den Stadhouder, toen den meesten invloed in Holland hadden, noodig had tot bevordering van deszelfs inzigten op de Spaansche Nederlanden.

Dit voelde Koning LODEWYK de XIV zeer wel, wanneer hy aan D'ESTRADES schreef: „*Ik wil niet dat de Heer* DE WITT *my, uit vrees voor dit Verbond* (tusschen Spanje en de Republiek) *sleept waarhenen hy wil, en wanneer hy wil: ik weet en gevoel wie ik ben: myne vriendschap is nuttiger voor hen die ze genieten, dan de hunne voor my is.*"

Het was ook gedurende een Stadhouderlooze Regering in 1668, dat de bekende Triple Alliantie, met regt als een meesterstuk van DE WITT geroemd, is gesloten, waardoor de ondernemingen van Frankryk, destyds, werden verhinderd.

---

1) Verg. bij GROEN VAN PRINSTERER, *Archives — de la Maison* D'ORANGE-NASSAU, 2e Serie T. IV. 432 suiv. het *Mémoire sur la mort du Prince* D'ORANGE, (1650) *dans ses rapports avec la politique de la France*, en over de betrekking van WILLEM II tot den Kardinaal MAZARIN, de doorwrochte Inleiding van den Uitgever, p. CIX suiv.

Onder 't Bestier van WILLEM III is de eerste Epoque geweest, waarin men zeggen kan, dat het belang van Frankryk vorderde den invloed van den Stadhouder tegen te gaan, en zooveel te vernederen als mogelyk was: hiervoor waren verscheiden redenen, die een ieder zich met weinig moeite herinnert. Vooreerst had de langdurige oorlog, die met den geweldigen inval in 1672 begonnen, en met den Vrede van Nymegen geeindigd is, de Fransche party hier te Laude geheel vernietigd: daarby kwam een personele vyandschap tusschen LODEWYK den XIV en den Stadhouder, ontstaande uit een jalousie van grootheid, ongelukkig aan de uitstekendste mannen eigen; en LODEWYK kennende de ambitie van den Prins, was geinteresseerd om hem in alles tegen te gaan; eindelyk nadat WILLEM den Troon van Groot-Britannië beklommen had, was het niet meer de party van den Stadhouder die Frankryk in den weg stond, maar het was Engeland zelve, die genoegzaam in alles de Republiek dirigeerde.

Wat er gebeurd is na den dood van WILLEM III is overvloedig bekend, en niemand zal hieruit concluderen, dat een Stadhouderlooze Regering favorabel is aan Frankryk: immers is de Successie-oorlog gevoerd door de grootste antagonisten van het Stadhouderschap, die na 't overlyden van Koning WILLEM, zich in de Regering hadden gedrongen; niet minder is de oorlog over de Pragmatique Sanctie het werk geweest van de vyanden van het Stadhouderschap, en het is zeer waarschynlyk, dat zoo Frankryk in 1747 het territoir van de Republiek niet had aangetast, de Prins van ORANGE niet zou hersteld zyn in de waardigheden zyner Voorouders.

Het Bestier van Prins WILLEM den IV was kort, en in een tyd, dat de Natie geheel ingenomen was tegen Frankryk, en vol van erkentenis voor (uitgeschrapt „de diensten" van) Engeland: de Republiek was derhalve Engelsgezind,

niet omdat ze een Stadhouder gekregen had, maar omdat ze nog een versch gevoel had van de slagen van Frankryk en van de hulp van Engeland, even gelyk het tegengestelde thans plaats heeft, en plaats zou moeten hebben, hetzy er een Stadhouder was of niet; ook kan men niet zeggen, dat er gedurende dien tyd iets is voorgevallen, waarin het Hof van Frankryk noodig had deszelfs systema omtrent het Stadhouderschap aan den dag te leggen.

Maar onder de administratie van de Vrouwe Gouvernante deed zich binnen kort een aanmerkelyke gelegenheid op: een ieder weet, welke de omstandigheden waren tusschen Frankryk en Engeland in het jaar 1755; 't is ook bekend hoe de Prinses, zoo uithoofde van hare naauwe betrekking met Engeland, als uithoofde van het systema dat sedert 1747 in de Republiek geheerscht had, daaromtrent gezind was, en hoe sterk de Oppositie was, die zich, voornamelyk te Amsterdam, daartegen stelde. Zoo er nu ooit een tyd geweest was, waarin het Hof van Frankryk (indien dit deszelfs systema ware) de Stadhouderlyke party had moeten ecraseren, zou het zekerlyk toen geweest zyn; dit is nogthans niet geschied noch zelfs getenteerd. Het voornoemde Hof heeft *de Republiek in 't generaal* gefavoriseerd, de inzigten van de stad Amsterdam wel geappuieerd, maar onder dit alles de Prinses-Gouvernante met alle menagement behandeld, en daardoor met een verwonderlyke voorzigtigheid, een evenwigt in de Republiek bewaard, dat beide de Partyen moest beletten tot nadeel van malkander te eclateren, en waarvan de uitkomst was, dat de Republiek de Neutraliteit bewaarde, welke met de belangen van Frankryk overeenkwam.

Men dispenseert zich van een parallel te trekken tusschen de conduite van het Fransche Hof onder die Administratie en onder de tegenwoordige; maar de reflexie die uit de aangehaalde exempels natuurlyk voortvloeit, is deze: dat

om het tegenwoordig systema van de Republiek ten aanzien van Frankryk bestendig en vruchtbaar te doen zyn, het *niet noodig* is het Stadhouderschap te brengen tot een enkele schaduw van influentie, en dat het zelfs te dien einde *niet nuttig* is.

Het is niet noodig, omdat de Prinsen Stadhouders, wanneer het belang van de Republiek zulks vorderde, zich zoowel aan de zyde van Frankryk hebben gehouden, als aan die van een andere Mogendheid; en het is niet noodig, vooral in 't geval van den tegenwoordigen Prins Erfstadhouder, die nooit een conduite gehouden heeft geopposeerd aan de belangen van Frankryk, en die ook door hoogsdeszelfs Alliantie met het Koninglyk Huis van Pruissen, zeer geëloigneerd moet gehouden worden van zoodanig een conduite.

Het is niet nuttig, omdat het onder de politieke onmogelykheden is, den Stadhouder in de Republiek zoo verre te vernederen, of er zoude nog altoos een Party overblyven, sterk genoeg om zich te verzetten tegen de maatregels van diegenen, door welke de Stadhouder tot die laagte is gebragt; daar integedeel men zich de grootste bestendigheid van een politiek systema kan beloven, wanneer een Land tot een gelukkige eenheid is gebragt, of wanneer de onderscheiden Partyen in hetzelve in evenwigt worden gehouden, en geen van dezelve zich zoodanig beleedigd kan rekenen, dat zy altoos de gelegenheid moet bespieden, om het systema te renverseren.

De Regenten welke tegenwoordig de praevalerende party uitmaken, hebben, voor 't grootste gedeelte, geen qualiteit die in de Constitutie geradiceerd is: hunne politieke grondbeginsels worden gemeenlyk met hen begraven; maar het Stadhouderschap erfelyk zynde in het Huis van ORANGE, heeft ook erfelyke belangen, en deze belangen moeten onafscheidelyk zyn van die der Republiek: de Mogendheid

derhalve die den Staat met hare vriendschap vereert, kan geen zekerder waarborg hebben voor de duurzaamheid der reciproque aankleving van de Republiek, dan door het Erfstadhouderlyk Huis te doen gevoelen, dat het wezentlyk deel heeft in de voordeelen van zoodanig systema. [1])

XII. *Consideratien op de Memorie van den Heer de* R. [2]) (DE RAYNEVAL).

Men behoeft niet te treden in een onderzoek, welke de inzigten der zoogenaamde Patriotten zyn [3]), en of het begrip van het Hof van Berlyn te dien opzigte gegrond zy geweest, dan niet: het is genoeg, dat men op de verzekering door den Heer DE R. gegeven, aanneemt, *qu'il n'est point question de toucher aux fonctions appartenantes au Stadhouder, et que celles du Capitaine-général demeureront fixées d'après la Commission de* 1766.

Men heeft derhalve maar noodig om deze contestatie te eindigen, dat men zich praecise en juiste denkbeelden vorme, van de charges van Stadhouder en Capitein-generaal, en de functien daaraan geattacheerd.

Maar de vraag is, op hoedanige wyze zal men in geval van different begrip van deze functien, tot de gerequireerde praecise en juiste denkbeelden geraken? Zullen de Staten (gelyk de Hr. R. oordeelt) nadat door den Prins zekere

---

1) Naar de eigenhandige minuut.

2) Naar VAN DE SPIEGELS minuut.

3) Zie hierbij CAPELLEN VAN DE MARSCH, *Memorie* bl. 878—888, *Précis de l'état de la Province de Gueldre, de l'alteration de sa Constitution, et d'un projet de reforme, remis à* MR. DE RAYNEVAL, *en Decembre* 1786. Zoo had het *Aperçu*, in het IIe Deel der Verzameling bl. 575—580 opgenomen, vroeger naar het schijnt (VAN CITTERS aan VAN DE SPIEGEL 9 November 1786), meer bepaald tot voorlichting van Graaf GOERTZ en van het Hof van Berlijn moeten dienen.

demarche gedaan is, dit determineren? Dit kan men zoo generaal niet admitteren: de Prins is, buiten tegenspraak, in zyne betrekkingen van Stadhouder en Capitein-generaal ondergeschikt aan de ordres van de Staten; het lydt ook even weinig twyfel, of de Staten zouden hem kunnen terughouden, wanneer hy kwalyk beraden genoeg was om zyne aanvertrouwde magt te excederen, of verkeerd te gebruiken; maar dit is de quaestie niet: men moet het geval stellen, dat het different ontstaan is over de interpretatie van eenige functien van den Capitein-generaal, of over het intrekken van eenige te voren geconcedeerde praerogativen, welke de Staten oordeelen, nu weder aan zich te mogen nemen: indien nu de Staten in deze differenten mogen en moeten determineren, dan zyn zy Regters in hunne eigen zaak, en in hoeverre dit overeenkomt met het denkbeeld van een Republikeinsche Souvereiniteit, wil men gaarn overlaten ter beoordeeling.

Het is van belang te observeren, dat de Commissie van den Stadhouder en Capitein-generaal, niet is van den aard van Commissiën en Instructiën van Ambtenaren, waarin gemeenlyk de clausule gevoegd wordt: *dat de gevers van de Commissie aan zich reserveren de interpretatie en alteratie.* Neen! deze Commissie vooral sedert dat die hooge Charges erfelyk verklaard zyn, is een Grondwet van Staat, een Capitulatie of *pactum conventum*, waarin, door één van beide Partyen geen verandering, vermeerdering, verminderinng of interpretatie mag gemaakt worden, buiten toestemming van de andere Party: de contestatien derhalve, die over het een of ander poinct van deze functien vallen, moeten getermineerd worden op een wyze waarin beide de Partyen convenieren, hetzy door de Justitie, door Arbitrage, Mediatie of Accord.

Men erkent met den Hr. DE R., dat de Commissie van 27 Febr. 1766 de source is, waaruit het denkbeeld van de

functie van Capitein-generaal van Holland moet gehaald worden; men trekt ook in geen twyfel, dat de Capitein-generaal in zaken van den Oorlog en Politie moet handelen by goeddunken van de Staten, en met advies van de Gecommitteerde Raden; maar dit is niet alles: — by diezelve Commissie wordt Z. Hoogheid aangesteld tot Stadhouder, Capitein-generaal en Admiraal, *met alle zoodanige digniteiten en waardigheden, als dezelve hooge Charges voor dezen, by vorige Heeren Prinsen van* ORANGE *zyn bekleed geweest;* men moet derhalve terugzien op hetgene de vorige Heeren Prinsen van ORANGE, onder het oog van de Staten, met derzelver adveu, of speciale delatie, hebben *geexerceerd,* en men zal daarin den Commentaire vinden van de bewoordingen der Commissie, die anders op zich zelven genomen, niet genoeg zouden determineren de functien van een zoo importante Charge. Men moet derhalve, onder de waardigheden waartoe de tegenwoordige Erfstadhouder is aangesteld, ook tellen de aanstelling der militaire Ambten van Colonel tot Vaandrig inclusive, omdat zyne Voorzaten, ten minste twee derzelve, deze praerogative hebben geëxerceerd, en hy zelfs daarin door een expresse Staats-Resolutie is geconfirmeerd: hiertoe behoort ook het Regt van Patenten, op den voet als hetzelve aan de Voorzaten van Z. H. is geconfereerd; gelyk ook van denzelven aard is het Commando van het Garnisoen van den Haag en het geven van het parool, zoowel om reden, dat deze functien van ouds door den Capitein-generaal zyn geëxerceerd, als omdat het tot den post van een Capitein-generaal eigenlyk behoort, het Commando over de Militie in naam van den Souverein te voeren, waar ter plaatse hy zich bevindt; van welk laatste straks nog nader.

Dat men de Commissie van den Stadhouder en Capitein-generaal moet expliceren uit hetgene zyne Voorzaten hebben geëxerceerd, is het begrip geweest van onze beste Publicisten

waarvan het genoeg is te noemen den beroemden VAN SLINGELANDT, die de eerste posten van de Republiek heeft bekleed in een Stadhouderlooze Regering. 1)

Wat moet men derhalve oordeelen van de sentimenten van den Heer DE R., wanneer hy zegt: *la nomination aux emplois a été deférée à Mr. le Stadhouder, par une Résolution particulière du mois de Mars* 1766, *les États sont autant les Maîtres de la révoquer qu'ils l'ont été de la prendre?* — De Prins Stadhouder is, by erfregt, gesucceedeerd in al hetgene zyne Voorzaten, met stilzwygende of uitdrukkelyke toestemming der Heeren Staten, geëxerceerd hebben: hy had de Resolutie van 8 Maart 1766 niet noodig om de militaire employen te begeven; maar gesupponeerd dat hy dezelve noodig had, zoo kan dit praerogatyf hem nog niet benomen worden zonder daarmede te gelyk te etablisseren, dat een Republikeinsche Souverein het regt heeft, om willekeurig met het goed der Ingezetenen om te springen.

Men kan niet geloven, dat de Hr. DE R. de faculteit van de Heeren Staten om de Resolutie van 1766 in te trekken, wil beweeren daaruit, dat de Commissie den Capitein-generaal onderwerpt *au bon plaisir du Souverain;* want een ieder die de Commissie leest en verstaat, moet zeer klaar begrypen, dat de uitdrukking, *dat de Stadhouder en Capitein-generaal in zaken van den Oorlog en Politie zal handelen by goeddunken van de Staten*, geheel iets anders te kennen geeft, dan zyne Regten te adsubjecteren aan de willekeur van de Staten.

Maar voor zoo verre zyn Ed. uit de volgende woorden in de Commissie, *en met advys van de Gecommitteerde Raden*, een argument haalt voor het Commando dier Heeren over 't garnisoen van den Haag, en het geven van 't parool,

---

1) Secretaris van den Raad van State (1690—1725); Raad en Thesaurier-generaal der Vereenigde Nederlanden (— 17 July 1727); Raadpensionaris van Holland (— 1 December 1736).

is het van importantie op te merken, dat de Commissie er byvoegt: *in conformiteit van derzelver Instructie;* dit geeft te kennen, dat de Stadhouder en Capitein-generaal dit advys niet verder behoeft in te winnen, dan in de poincten die van het ressort zyn van de Gecomm. R. R. en in derzelver Instructie bepaald. Men heeft derhalve niets anders noodig dan te onderzoeken, of ten tyde van deze Commissie, de G. G. R. R. by hunne Instructie tot deze functien gemagtigd waren.

Men convenieert gaarn, dat de Troupes in den Haag zyn *pour la sûreté publique et pour celle des États;* maar volgt hieruit, dat niet de Capitein-generaal, maar de G. G. R. R. moeten commanderen? Alle de Troupes van de Republiek zyn voor de publieke veiligheid, en nogtans worden dezelve door den Capitein-generaal gecommandeerd, en welk een ongelukkig denkbeeld zou het niet zyn, dat een ander persoon of Collegie meer geschikt is om voor de veiligheid van den Souverein te zorgen, dan de Stadhouder en Capitein-generaal: dit denkbeeld renverseert al het vertrouwen der Ingezetenen op den Prins met die waardigheden bekleed, en stelt hem buiten staat, om een eenige derzelve met vrucht waar te nemen. De assertie van den Heer DE R. *cela n'est nulle part autrement*, bewyst niets, omdat nergens een Constitutie is parallel aan de onze, daar een Republikeinsche Souverein een erfelyk Opperhoofd over hare Land- en Zeemagt heeft gesteld, en zich niets anders heeft voorbehouden, dan dat die Land- en Zeemagt, *volgens haar goedvinden*, moet worden geëmployeerd. De stelling, dat het geven van het wachtwoord aan den Souverein behoort, en dat het geen militaire zaak, maar een object van Police is, behoeft naauwlyks aangeroerd te worden. Alles behoort aan den Souverein 't gene uit naam van den Souverein wordt geëxerceerd; maar hieruit volgt niet, dat de Souverein het daarom in persoon moet exerceren: immers is dat niet meer

noodig in den Haag, als in de Armée of elders; terwyl men in 't geheel niet begrypt, in welken zin het geven van het parool een *objet de pure Police* kan genoemd worden; doch al was dit zoo, dan zoude het nog competeren aan den Stadhouder en Gouverneur van de Provincie.

In deze Consideratien heeft men zich weerhouden, om iets te zeggen aangaande de demarches welke de Hr. DE R. oordeelt, dat Z. H. zoude dienen te doen, om de Heeren Staten van Holland te engageren tot het herroepen der suspensie; men durft zich niet uitlaten op een poinct dat zoo teeder is; men is overtuigd, dat Z. H. gaarn alle betamelyke demarches zoude doen, om de rust en tranquiliteit hersteld te zien, maar dat hy er geene kan of mag doen, die hem voor het oog van geheel Europa met schande zou bedekken, en by zyne Landgenooten doen aanzien als schuldig aan de bedryven die hem, zoo onwaardig, zyn te last gelegd. Het zoude zelfs veel bedenking meriteren, of het wel noodig zy, in het te geven antwoord aan den Hr. DE R. breed uit te weiden, over zyne geproponeerde remedien: immers indien Z. H. niet gedisponeerd is om dezelve te volgen, zou het genoeg zyn in generale termen de onvoegzaamheid daarvan aan te toonen; de Hr. DE R. erkent, dat Z. H. heeft een *wettig verkregen regt* op de Reglementen van Regering, en dit heeft nog niemand van de voorstanders der zoogenaamde herstelling 1), zoo duidelyk erkend; maar hy oordeelt dat de Reglementen moeten veranderd worden, omdat ze de Vryheid *generen;* het contrarie nu daarvan volledig aan te toonen, zou meerder argumenten noodig hebben, dan in het bestek van een Antwoord kunnen aangevoerd worden; en zulks niet volledig genoeg te doen, zou voor een gebrek van bewys worden aangezien.

1) Van de dusgenaamd Grondwettige Herstelling, het Manifest der Aristo-Democraten.

VAN CITTERS *aan* VAN DE SPIEGEL.

Hoog Ed. Gestr. Heer!

Ik heb heden middag ontfangen deszelfs brief van den 6 dezer met de post afgezonden en de ingeslotene overhandigd.

Ik ben het met UHoog Ed.Gestr. eens omtrend zyne consideratien over de bewuste Commissie 1). Dat point is tans in die termen dat er voor eerst geen benoeming van persoonen zal behoeven plaats te hebben, zynde de voorgeslagene pointen die tot preliminaire van eene Negotiatie dienen moesten, van dien aart dat daar aan geen gehoor kan worden gegeven, ik geloof dat de hoge Personen, zo wel als alle die geene die eenig belang neemen in de Constitutie het alle daar over eens zullen zyn: de Graaf V. G. is gisteren avond alhier gearriveerd en heeft heden voormiddag van het gepasseerde aan hunne Hoogheden mondeling rapport gedaan.

Zyn Excellentie denkt eenige tyd alhier te passeren en er word dezen nagt een Courier na Berlin geëxpedieerd. Ik denk dat dit aan de goede zaak geen nadeel zal toebrengen, wanneer men ziet wat men van het Fransche Hof te wagten heeft.

BOERS schryft my in een brief die ik heden middag ontfing onder anderen het volgende: „de heer VAN GOERTZ is met my het volkomen eens, dat de komst van den Heer DE RAYNEWALL, vergeleken met deszelfs *manier van zyn* allerklaarst aantoond, dat de Patriotten geen dadelyke hulp van Vrankryk hebben te wagten"; — welk een vertrouwen, om rustig en onwrikbaar pal te staan, moet dit niet inboezemen.

Omtrend de 3 bewuste artikels 2), kan ik UHoogEd.Gestr.

1) Tot de onderhandeling van wege den Prins, met DE RAYNEVAL.

2) Van de ontworpen *Acte van Verbintenis* tot handhaving van het Stadhouderschap.

informeeren, dat er reets een aantal van voorname Heeren van de eerste rang en familien in deze Provintie zig bevinden, die bereid zyn dezelve te amplecteeren en onderteekenen. Dat men actueel bezig is er een hoofd van te formeeren. Dat men zig ook flatteert de zaak in Friesland opgang zal maken. Dat indien men in Zeeland tot dat einde ook wilde medewerken men alle reden heeft van een gelukkig succes.

Een *Chef* was er noodig, de eenige Chef die men zouw moeten hebben, die is UHoog Ed.Gestr. bekend, en ik behoef UHoog Ed.Gestr. niet onder het oog te brengen de bedenkingen die er zyn omtrend dezen Persoon. Een ander Chef te noemen zouw allergevaarlykst zyn, en daarom word hier best geoordeeld dat hy die alleen de Chef zoude moeten zyn, er buiten blyve, en zyne Vrienden zig te vreden houden met zyn stilzwygend consent en adveu. Men denkt het tans de regte tyd zy, dewyl in Holland de welmeenende zig meer en meer beginnen te laten zien en eenigsints zig beginnen te vereenigen en onderling te correspondeeren, en men eenige hoop heeft dat men wel eerlang de beginsels daar van zal zien voorkomen.

De Thesaurier-Generaal REIGERSMAN is tans hier, de Fiscaal VAN DER HOOP is ook gearriveerd, de heer V.·SUIDERAS (VAN HEECKEREN) word Maandag verwagt, en den oudsten Heer NAGEL blyft tot Dingsdag.

Ik verwagt alle oogenblikken tydingen uit Middelburg van Mevrouw VAN CAMPEN die my zouden kunnen verpligten na Zeeland te vertrekken, bovendien is myne tegenswoordig(heid) hier misschien min noodig, ik zouw derhalven in consideratie geven om indien noodig oordeelde my iets te communiceeren dat diende gecommuniceerd te worden, de brief aan my te willen zenden onder couvert van Professor TOLLIUS, met verzoek om by myne absentie dezelve aan de Burggraaf of iemand anders van vertrouwen te willen overhandigen en laten openen.

De Verg. van 17. 1) heeft eene nominatie geformeerd van Advocaat, niet tegenstaande Z. H. aan de Presidiale kamer verzogt of liever in bedenken gegeven had alle de vacante ampten onbegeven te laten tot eene nadere beschryving. De Kamer Z(eeland) heeft reets over eenige weeken aan Z. H. verzogt geen electie te willen doen uit eenige nominatien. Zo men nu mogte oordeelen dat het een point van belang is voor de Provintie of Kamer Zeeland dat er tans by provisie geen Advocaat werde aangesteld, zo zal het noodig wezen dat de Kamer Z. ten eersten eene nadere brief schryve tegens deze vervulling. Ik heb myn Broeder verzogt hier over met UHoog Ed.Gestr. nader te spreken. Ik voorzie dat zo de electie niet geschied, de Staten van Holland wel eens zouden kunnen goedvinden om met het werk voor te gaan en Z. H. nieuwe onaangenaamheden aan te doen.

Ik heb den Heere Graaf v. G. nog niet gesproken, dus hope by nadere occasie aan UHoog Ed.Gestr. ouverture te geven van zyn gerapporteerde.

De relatie van zeker Heer (VAN LYNDEN VAN BLITTERSWYK) tot de hoge personen maakt het byna noodzakelyk hem te emploieeren, in hoe verre hy kan vertrouwt worden, na het gebeurde ter Generaliteit in de maand September laastleden omtrend het fameuse Conciliatoir 2), laat ik over te beoordeelen aan hun die zulks competeert.

Ik zende deze met eene expresse die Z. H. dezen avond direct na Zeeland depecheert en blyve met de meeste hoogagting

U Hoog Ed. Gestr. Ootmoedige
en Gehoorzame Dienaar.
(W. VAN CITTERS.)

N(ymegen,)
9 December.

P.S. Ik zal my kunnen dispenseeren van iets naders te melden omtrend de pointen der Negotiatie dewyl Z. H. my

1) Van Bewindhebbers der O. I. Compagnie.

2) Zeeuwsche State-Notulen, 19 September 1786, fol. 479 volg.

zo terstond informeerd hy voornemens is heden avond aan den Heer VAN LYNDEN er communicatie van te geven.

Brieven van den Geheimraad DE LARREY *aan* VAN DE SPIEGEL.

Minute 9 December 1786.

De beantwoording op de Note van den 27 November heeft volmaakt voldaen, en den Auteur word op het vriendelykste hartelyk bedankt. 1189 (DE LARREY) zal punctueelyk aen de oogmerken beantwoorden, en met 409 conform de gevoelens van 428 te werk gaan, zoo ras 415 zich zien laat [1]). De correspondentie tusschen 1152 zal nooit uitlekken. Daar omtrend kan UE. gerust zyn.

Ik weet den voortreffelyken raad door 416 het Cabinet concerneerende gegeeven, maer de omstandigheeden beletten tot dus verre de executie. UE. heeft my van twee Luyden veel goeds gezegd. Hoe heeten zy? waer zyn zy? op welke wyze en voorwaarden zouden zy gebruikt kunnen worden? 421 (VAN DE SPIEGEL) begrypd dat het altoos bezwaarlyk zal zyn, ymand vreembs, *de plein sault* by 1141 (den Prins) te plaatsen. Om hier aen te remedieeren, zie ik geene andere kans, als hem eenigen tyd by 1189 (DE LARREY zelf) te plaatsen. Wat denkt UE hier van? indien 't idée gegouteerd word, zoude 423 opentlyk het zy aan 1150 of aan 1200 konnen schryven, en gewag maken van den persoon in quaestie. Het bedroefd 1190 dat men door 1463 van 1476 in 408 verliest. Daar is weinig staat te maken op losse gerugten.

Ik heb moeite om te gelooven wat men van 410 (VAN LYNDEN VAN BLITTERSWYK) verteld. En ten opzichte van 420 ben ik geheel gerust.

---

1) 409 en 415 schynt VAN LYNDEN VAN BLITTERSWYK, den Eersten Edele, te beduiden.

By 805 staat het elendig, en genoegzaam hopeloos: 1526 zal waarschynlyk binnen korten overhoop liggen: 1349 (v. GOERTZ) is in drukke onderhandeling geweest met 1309 (DE RAYNEVAL) die geheel onaenneemelyke voorwaerden geopperd heeft, met welke 1356 nae 1131 vertrokken is, dezelve zullen aan 1160 bekend gemaakt worden, maer zyn niet geschikt om onder 't oog van 1147 (van WILLEM V) te verschynen, ten minsten niet zonder verzachtingen. Dit zal geleegenheid tot deliberatien veroorzaaken tusschen 1153 1350 36 en 1067 die ook na 16 (Nymegen) vertrekt. Deeze omstandigheeden maken 1585 en 1496 1507 12 3960 594. En zoo mogelyk 1507 451 en 886 noodzaakelyk, er word ook aen gewerkt, edog het succes is onzeeker. Ik geev deeze minute aen 1075 [1]) meede om se aan 1160 te communiceeren en se in cas van approbatie aen 427 met de nodige byvoegzels te laaten geworden, het welk denk ik door 't Canaal van 1623 (VAN CITTERS) zoude konnen geschieden. 1532. Maar niets geschied zonder den wil van 't Opperweesen, en met kragtige ondersteuning van 417 hoop ik ver te komen.

's Hage 18 December [2]).

23 is verpligt geweest dit weder in den Haag te brengen hebbende geen gelegenheid gehad van Nimwegen te zenden: 28 zal er nu byvoegen het verslag van 105.

---

18 December 1786.

Hier nevens het gunt ik voor U. E. ontvangen heb, en 't welke ik door 't Canaal van 448 aen U. E. laat toekomen, denkende dat er geen secuurder kan gevonden worden, gaande door ymand van 1011. De inleggende is my ter

1) Aan VAN DER HOOP.

2) Deze en de drie volgende regelen werden door den Fiscaal der Admiraliteit te Amsterdam Mr. J. C. VAN DER HOOP toegevoegd.

hand gesteld door 1067 komende van 16. De propositien 1309 zyn volstrek onaanneemelyk, se behelsen geene schikkingen, maar wetten die men voorschryft. U. E. zal zeeker door 1152 verneemen, hoe se by 1131 beschouwd worden, en wat er meede by provisie gedaan is. 1141 heeft zich aan 1160 facielder getoond als ik kon verwagten. Hier doed zich wat nieuws op, 1313 1) heeft betuigd eenig verlangen om 1192 te spreeken, dewelke betuigd heeft gaarne aen 't verlangen te voldoen, dus denk ik dat 1315 wel haast opdagen zal. Van 't gunt onder hun Lieden zich toedragen zal word door 1200 aenstonds aan 428 kennisse gegeven. De post van 1190 zal criticq en delicaat zyn, maar wat doed men niet om 1526 te maintineeren en 1501 te bevorderen? Hier nevens gaat het geene aan U. E. den 9 gedestineerd was, het welke door 1073 2) mede genoomen was nae 17. U. E. gelieve te zien, wat S. E. er in fine bygevoegd heeft. De verstroying van 1496 is een groot inconvenient 1532, 805 en 886 inzonderheid by 902. Alles loopt daer met snelle schreeden tot den afgrond. H. verneem dat het by 12 goed staat, maar eene zwaluwe maakt geen zoomer. De interressante stucken ontvangen hebbende zal ik niet nalaeten dezelve aan U. E. te besorgen, ondertusschen semper idem.

P.S. den 14 December. Indien 1193 wel geinformeerd is is de byeenkomst van 1310 uitgesteld, omdat er eene Conversatie tusschen S. E. en 252 plaats zal hebben, waer van ik echter weinig verwagt. 1312 had 866 deezen morgen geappointeerd, maer heeft het laaten opzeggen, en uitstel verzogt tot morgen. Het gewoel is onbegrypelyk. 1455 beweegt hemel en aarde: iets naders verneemende zal ik het meede deelen.

---

1) 1313 DE RAYNEVAL, 1192 DE LARREY, (even als 1190, 1193 en 1200).

2) VAN DER HOOP; 16 en 17 Nymegen.

XIII. *Het Lid der Staten Generaal* W. VAN CITTERS *de zoon aan den Burgemeester* W. A. VAN CITTERS 1).

'S Hage den 13 December 1786.

Zeer waarde Neef,

Myn vader de ingeslote Missives absolut morgen in Zeeland hebbende willen hebben, en dezelve niet voor over een uur, heden ontfangen hebbende, hoope ik dat dezelve gelukkig op zyn tyd zullen arriveren; gelieft aan de Heer V. D. SPIEGEL te communiceeren: „dat de *propositie* van accommodement door den Heer DE REYNEVAL aan de Heer V. GOEURTZ gecommuniceerd, en door den laatstgemelden aan H. D. en koningl. Hoogheden te *Nymegen* overgegeven, in geenen deele aannemelyk zyn, noch van Hoogstdezelve in dier voegen *zullen* aangenomen worden, doch *dit alles* is met eenige gemaakte remarques *van daar* naar Berlyn gezonden." (je vous supplie de ne communiquer ceci qu'en confidence au Grand Pensionaire, le priant de n'en parler à personne 2). Ik bedanke zyn HoogEdGestr. zeer voor desselfs vriendelyke en confidentieele Missive my per post toegezonden, adieu

t. t.

Q. N.

P.S. Ik ben benieuwd te weten hoe Tante VAN CAMPEN zich bevind.

Voor het sluyten dezer ben ik geinformeerd dat De Heer DE RAINEVAL zoo violent is, als het zyn kan, dat hy preten-

---

1) Zie o. a. bl. 25 hiervoren.

2) Vermoedelyk woorden der Prinses tot VAN CITTERS den Vader.

deerd: „que le Prince doit consentir à la revision de tous les reglemens, que s'il y consent, il est sauvé, et s'il le refuse, qu'il est perdu; que la France aura soin de mettre les Provinces à la raison qui s'opposeroient à cette revision et de les y forcer, au cas que le Prince la permettroit," nu is het de tyd voor Zyn Hoogheid, volgens my, om ferm te blyven, en niets te cedeeren, *ou moi je le croirois perdu.*

Dit alles ook alleen aan de Heer Raadpensionaris:

Het Hof van Berlyn zal apparent niets doen; car la France a gagné les femmes que le Roy aime [1]). Remettés s'il vous plait toutes les lettres en main propre.

VAN DE SPIEGEL *aan den Prins en de Prinses.*

Doorl. en Hooggeb. Vorst!

De Heer VAN LIJNDEN VAN BLITTERSWYK heeft my, ingevolge het schryven van Uwe D. H. aan Zyn HWG. en aan my van den 9 deezer, gecommuniceerd het praecies der propositien van den Heer DE RAYNEVAL, en ik moet Uwe D. H. verklaaren, dat wy beide gefrappeerd zyn geweest door het onaanneemlyke dat wy daar in gevonden hebben: het is ons voorgekomen, dat dezelve (indien zy in goeden ernst gedaan zyn) te kennen geeven *of* verkeerd begrip van de Regeeringsform, *of* intentie om dezelve te veranderen; en ik twyfel niet, of Uwe D. H. zal, dezelve propositien van de kant van de Eer beschouwende, nog veel meêr ongerymdheid daar in vinden dan het my gepermitteerd is voor te stellen. De eenige hope die overblyft, is, dat de Negotiateur moetende debuteeren met Propositien, zig in de noodzaak gevonden heeft, die te doen naar de intentie van de praevaleerende Party, om niet, van 't begin af,

1) Zie hierby (MIRABEAU) *Histoire secrète de la cour de Berlin* (5 July 1786—19 January 1787) Londres 1789.

suspect by dezelve te worden, en dat hy in den loop van de Negotiatie wel meer faciliteit zal laaten zien; maar indien deeze dispositie waarlyk by hem is, zal dezelve aan den Heer Graaf VAN GOERTZ niet geëchapeerd zyn, en dit zoude een motif kunnen uitleveren om een Negotiatie, die in 't begin zoo weinig vooruitzigt geeft, aan te houden en voort te zetten.

Ik heb de eer etc.

13 December 1786.

---

13 December.

Doorl. en Koningl. Vorstin!

De Propositien welke Uwe K. H. my de eer aangedaan heeft te laaten communiceeren door den Heer V. H. 1) komen wy waarlyk vóór in dat licht, als ik aan Z. D. H. geschreeven heb — de Heer Graaf V. G. zal best informatien hebben kunnen geeven, wat er in 't vervolg van schynt te wagten; maar hoe het ook zy, Z. H. kan niets doen in praejudicie van zyn Eer, en ik heb weinig delicatesse op dat subject gevonden in de Fransche propositien.

Het is God alleen bekend, welke de uitslag van al deeze woelingen zal zyn: Uwe K. H. bezit te veel grootheid van Ziel, om zig niet te praepareeren tegen het ergste; dat is een alternative van harde conditien te accepteeren, of afschaffing van alles; maar in dien gevalle zelfs, is het niet twyfelagtig, welke party Uwe K. H. zal neemen, naamelyk die van Eer en Pligt, en de waare Vrienden van het Huis, die aan het zelve geattacheerd zyn uit opregte beginsels, zullen dan niet verminderen maar toeneemen in getal en yver.

Ik heb de eer etc.

1) VAN LYNDEN V. HEMMEN

Brieven of Notes van den Baron DE LARREY.

Den 17 December 1786.

Door 1623 (VAN CITTERS) zal 416 verwittigd zyn van de manier van denken van 1131, en mogelyk ook geinformeerd zyn van eene nieuwe ondekking, concerneerende 1309 die al vry interressant is. Indien dezelve niet mogte ter kennisse van 421 gekomen zyn, zal se op eene secure wyze aan 428 bezorgd worden. De vraag zal zyn of en welk gebruik er van gemaakt kan worden, het gunt by myn vriend 1200 twyfelachtig is [1]), en waer omtrend hy gaarne de gedagten van 418 zal verneemen. Ik oordeel het van myne plicht UE. ook kennisse te moeten geeven dat 1190 geinformeerd is, van het gunt door 419 den 6 deezer aan 1153 geschreeven heeft en waar meede zich 1193 volmaakt conformeerd, hy verzoekt my aan 427 bekend te maaken, dat hy niet geslaagd heeft in zyne poogingen, zynde zelfs zyne aanmaaningen door 910 niet eens beantwoord: 916 schynd voor 1469 onnut geworden te zyn, en aan andere durft zich 1190 niet addresseeren [2]). 1067 heeft van zyn Correspondent 988 dat het by 897 1532: hy heeft ook niets aan de hand gegeeven hoe 1463 van 1455 met succes tegen te gaan. In deeze omstandigheeden zoude het te wenschen zyn dat 1469 zich finaal konde bepaalen, en zonder 428 schynt het my onmogelyk. Van 1257 is niets als bedrog te verwagten, en ik zegge het met leedweesen, van 1316 weinig solide hulp. Echter moet men 't effect van de laatste poogingen van 1160 afwagten, dewelke niet lang uit zullen blyven. Het Systema van 425 is dat van 1198: het moet by 1011 gezogt en gevonden worden, maar ik zie weinig kans om het by 896 te boven te komen. Ondertusschen gaat 1462 en 1315 haaren gang en 1526 pericliteerd.

---

1) By LARREY zelf.

2) DE LARREY.

P.S. den 19. Door 1153 geinformeerd zynde dat 416 kennis draagd van de productie van 1312, en dezelve met verontwaardiging gezien heeft, oordeel ik het van myn pligt aan 427 ook te communiceeren de refutatie komende uit het kooker van 1162, het welk hier nevens gaat. Iets byzonders: 1314 dewelke door drie diferente Canaalen 1169 heeft doen sondeeren om 1200 te spreeken [1] houd zich zedert geslooten en stil. Ondertusschen heeft hy met 252 op eene derde plaats gesproken, uiterlyk verneem ik door 1429 aan wien men zich ook gewend had, en die 1131 niet ongeneegen is, dat 1311 de conversatie nog moest uitstellen, niet gereed zynde. 1429 heeft er by gevoegd, dat na zyn oordeel de zaken te ver gekomen waaren, om geschikt te konnen worden. Dit doed 1193 vreesen, dat 1455 met 1508 pousseeren zal volgens de laatste periode van 't gunt ik meen dat reets in uwe handen is. By 594 staat het wel: 76 zal een wel geelaboreerd antwoord van 602 ontvangen 1153 zegd my dat 418 aan eene refutatie van 1314 werkt [2]), zoude het niet mogelyk zyn dit werk te verhaasten? Op dit ogenblik word my verzeekerd dat niet 1314 maer 2018 2001 2011 2012 Auteur van de copy is, met hulp van een slegte knaap aan 1257 gedevoueerd.

Ik sluite met verzeekering van de oprechtste hoogagting blyvende ad rogum usque t. t.

Q. N.

VAN LYNDEN VAN HEMMEN *aan den Raadpensionaris.*

Hoog Edele Gestrenge Heer!

Ik ben UHEd.Gestr. zeer verpligt voor desselfs aandenken, en heb van desselfs letteren de nodige opening ge-

---

1) Zie hiervoren bl. 74.

2) Verg. VAN DE SPIEGELS *Consideratien op de Memorie* van DE RAYNEVAL, bl. 63 volgg.

geven daar 't behoorde; men staat hier algemeen in de begrippen van UHEd.Gestr. omtrent de gesteldheid der negotiatie, waaromtrent egter de Graaf v. GRTZ niet nalaat alle zyne pogingen ter verbetering aan te wenden, zullende het aan hem niet te verwyten zyn, zo 1260 hare bedekte streeken en handelwyzen tot subversie van de Constitutie van dit Land, niet genoodzaakt wordt te laten vaaren. En ofschoon dit plegtanker ons mogt ontvallen, of zo schielyk niet wilde hegten, ben ik nog niet hopeloos op een selfs-redding, die tog de beste is. Althans in deze Provincie schynen de Staten niet te zullen verflaauwen, in het vol te houden tegen Holland, so lang die praepondereerende Provincie zig een toon van superioriteit over de Souverainiteit onzer Provincie zal willen aanmatigen, en een schyn geven, om zulks feitelyker wyze te willen doen; en daar omtrent hopen wy ook, hoe absurd het nogtans voorkomt dat zo een geval zou konnen exteeren, op de hulp van andere Provincien, daar onze zaak, die van alle de minvermogende Bondgenoten zoude zyn. My dunkt zelfs dat de goede zaak eer vooruitgaat dan verliest: te Deventer zouden reeds een getal van 600 burgers zig vereenigd hebben en Gecomm. hebben benoemd, die ook reeds addressen aan de Magistraat dier stad zouden hebben gedaan tot maintien der Constitutie en van 't Regeringsreglement, onder verzekering dat zy de vyf leden van de Magistraat, die voor haar zyn, zouden helpen handhaven, al moest het koppen kosten: te veel drift zou egter veelligt de goede voornemens konnen verydelen. Te Utregt moet ook wat ten goede gaande zyn, dog ik denke, dat het aldaar te ver gekomen is. Uit Groningen zyn de tydingen min gunstig; men was in die stad met 't tekenen van requesten bezig om 't reformatoir reglement den bodem in te slaan. In Vriesland scheen alles wel te staan; meer eensgezindheid onder de Staatsleden en veel afkeer tegen de tegenwoordige Holl(andsche) over-

heersching, waaromtrent men niet stil dagt te zitten. UHEd.Gestr. heeft zekerlyk de met den druk gemeen gemaakte ampele resolutie van Zwoll gelezen, die in 't generaal overtuigend en veelal boven 't bereik van eene gegronde contradictie my is voorgekomen gesteld te zyn. Ook twyfele ik niet, of de Heer 1211 zal UHEd.Gestr. hebben toegezonden de consideratien van 1152 (de Prinses) op de propositien van 1309, (DE RAYNEVAL) welke na 1379 (Berlyn) zyn gegaan. Bewust van de grote bezigheden van 428 (VAN DE SPIEGEL), durf ik niet zonder schroom melden de inclinatie van 1162, die gaarne de idees van 416 (VAN DE SPIEGEL) wist, op wat wyze het door 1349 alhier gesuppediteert stuk tot 1501 zoude behoren te worden gerescontreert. De Heer VAN CITTERS was reeds vertrokken, voor dat de tyding van de dood van Mevrouw VAN CAMPEN hier was.

Ik heb d' eer met alle hoogagting te zyn

Hoog Edele Gestrenge Heer

UHEd.Gestr. onderd. en gehoorz. Dienaar

W. V. LYNDEN.

Nymegen den
18 December 1786.

't Bataillon te Hattem staat door een Geldersch bataillon te zullen worden afgelost, 't geen men meent, dat tot beter verstandhouding tusschen burgers en militairen dienen zal, en verminderen de animositeit wegens de ongelukkige aldaar voorgevallene desordres by de bezetting dier stad; ook zal 't detachement Cavallerie aldaar op de helft worden vermindert.

VAN DE SPIEGEL *aan de Prinses.*

Den 18 December.

Doorl. en Koningl. &c. 1)

De gunstige reflexie welke Uwe K. H. wel heeft gelieven te slaan op myne repraesentatien, ten einde Z. H. zig geliefde te procureeren de noodige hulp in hoogdess. gewig-

1) VAN DE SPIEGELS minuut.

tige bezigheden doet my de vryheid neemen, naar aanleiding van Uwe K. H. missive van den 11 deezer, eenige nadere idées in een korte Memorie te vervatten, en aan Uwe K. H. te praesenteeren [1]).

Het belang dat ik stelle in de conservatie van de gezondheid van Z. H., en in al wat hoogdesselfs Eer en Genoegen kan bevorderen, zal my excuseeren, indien ik my te verre uitlaat over een zaak die niet eigentlyk tot myne vocatie behoort. Ik ben gansch niet van 't gevoelen der genen, die aan Z. H. een Raad zouden willen toevoegen, naar wiens goedvinden hoogdezelve zig zoude moeten gedraagen: dit zou inderdaad niet anders zyn, dan de functien van het Erfstadhouderschap, die personeel zyn, gemeen te maaken; maar ik ben van begrip, dat geen mensch, hoe groot zyne Talenten zyn, in staat is om alles alleen te bestieren: dat gelyk een Politique Machine uit veele raderen bestaat, die alle haare byzondere werking moeten hebben, zoo ook den Prins die aan het hoofd der zaaken is, volkomen aan zyne verpligting voldoet, indien hy de ziel en het werkend beginsel der beweegingen is. Het lydt derhalven geen bedenking, dat de persoonen moeten afhangen van de keuze van Z. H., en dat Z. H. het Regt behoudt om tegen hun gevoelen te kunnen resolveeren en executeeren.

Ik vleye my, dat Z. H. de proef neemende van diergelyke schikkingen, wel haast zoude ondervinden het nut dat daar uit voortvloeien zal, zoo voor het Vaderland als voor hoogdesselfs Persoon en Huis, en dit het eenige doelwit van deeze myne pogingen zynde, heb ik de eere etc.

à part. P.S. Uwe K. H. zal remarqueeren, dat ik myne idées

1) Verg. het *Ontwerp van* VAN DE SPIEGEL, 18 December 1786, (*Regeling van het Kabinet van* WILLEM V *op beteren voet*), *in* FRIEDERIKE SOPHIE WILHELMINE, *Gemalin van den Stadhouder, en* L. P. VAN DE SPIEGEL, *Raadpensionaris vlugtig geschetst*; Utrecht 1868, bl. 68 volg.

geschikt heb, naar die welke in 1784 door den Heer DE L(ARREY) zyn opgegeven, en dus dat de myne daar uit kunnen aangevuld worden. Ten aanzien van een persoon die als Commis of Kabinet-secretaris zou geëmployeerd worden, rappelleer ik my, dat de overleden Heer VAN DE P(ERRE) my veel goeds gezegd heeft van zekeren RIEMSNYDER, die met hem en dhr. BOERS in Frankryk geweest is [1]): ook heeft de Heer BOERS nog een persoon by hem, genaamd GUEPIN, van wien hy veel werk maakt, en waar van mogelyk een van beide (zoo er zoo veel staat te maaken is op hunne trouw als kundigheid) tot een subalterne post met vrugt zou kunnen gebruikt worden; ook twyfel ik niet, of diergelyke Persoonen zyn er genoeg te vinden; maar het zoude meer moeite in hebben, om een man als den Heer DE L. te remplaceeren, terwyl nogthans de hooge jaaren van dien Heer, en de importantie van zyn post wel vereischen, dat Uwe K. H. daar op in tyds gelieve bedacht te zyn. Onder de persoonen die het Politicq Cabinet zouden kunnen uitmaaken heb ik ook mentie gemaakt van de Ministers van de Gener(aliteit); ik gevoel wel, wat daar omtrent te remarqueeren is; maar 't komt my voor, dat er wederom andere reflexien zyn, waarom niemand van die Heeren gevoeglyk kan gepasseerd worden.

Zoo 't my gepermitteerd is nog eens terug te komen op de post van Geheim R(aad) en Secrets., zoude ik onder alle menschen die daartoe geschikt zyn, niemand weeten in wien de onderscheiden requisiten meer te vinden zyn, dan in den Heer R(OYER) Secretaris van de St(aaten) van H(olland); de Heer V. CITTERS die Sondag hier gearriveerd is, is ook van die gedagten, en dit versterkt myne opinie zoo zeer, dat ik my niet kan weerhouden, dit aan Uwe K. H. te communiceeren: de Heer R. is een man van verstand, van

---

1) Verg. RENDORP, *Memorien*, II 188 volgg.

probiteit geattacheerd par principe aan het Huis, en tot nog toe niet in den haat der dominante party.

Doorl. en Koningl. Vorstin!

Ik heb met dankzegging ontvangen Uwe K. H. zeer gerespecteerde van 6 deezer, waar uit ik verneeme dat Uwe Hoogheden myn Memorie over de werkzaamheid van het Cabinet, met hoogderzelver goedkeuring, over 't generaal, hebben gelieven te vereeren: ik moet volkomen instemmen met de Consideratien van den Heer DE LARREY, dat de executie van het laatste gedeelte aan moeilykheid sujet is, zoo lang de residentie van Uwe H.H. niet in den Haag is gefixeerd, doch die moeilykheid zou grootelyks worden voorgekomen, indien Z. H. by provisie iemand in den Haag geliefde te chargeeren, om met andere Persoonen uit de Provincie communicatyf te handelen; ondertusschen zoude Z. H. zig de noodige hulp in het interieure kunnen verschaffen, waar toe het ligter zal vallen bekwaame persoonen te vinden, dan tot de andere Post; de persoonen egter, die ik de vryheid genomen had te noemen, zyn my niet genoeg bekend, om voor derzelver manier van denken te repondeeren, doch geïnformeerd zynde, dat de Heer BOERS zig voorstelde binnen kort zyne opwagting by Uwe H.H. te komen maaken, meende ik dezelve te mogen noemen als luiden van welke hy best in staat was, Berigt te geeven.

Voor 't overige erken ik dat myn Plan was gecalculeerd op een vaste Residentie van Uwe H.H. in 's Hage, omdat op de tegenwoordige geforceerde staat van zaaken geen plans van Consistentie te maaken zyn, maar dat alles wat tegenwoordig geschiedt slegts een *interim* kan zyn, waar van de inrigting nogthans zoodaanig behoort te zyn, dat de verbeterde ordre en spoed in de behandeling van zaaken overal doorstraalt.

Ik voege myne hartgrondige wenschen by die van alle welmeenenden in den aanvang van dit jaar [1]) gedaan, dat het den Hemel behage Uwe HH. en het Vorstelyk Huis, in deeze verwarde omstandigheden te bewaaren; dat geduld, moed en standvastigheid Uwe HH. ondersteunen, en dat eerlang na het doorstaan van deeze wederwaardigheden, een heilryke Uitkomst moge toonen, dat God het D. Huis van ORANGE tot sieraad en steun van Nederland wil beschermen!

„apart." PS. Uwe K. H. zal my gelieven te excuseeren, dat ik niet duidelyker durve spreeken omtrent de 2 persoonen, waar van één tot Cabinet Secretaris zou geschikt zyn: en ik hope dat de Heer B(OERS) in staat zal zyn om vollediger informatien daar omtrent te geeven; het gene ik van 389 [2]) gezegd heb, spruit uit de overtuiging die ik draag van zyn eerlykheid, bekwaamheid en attachement, drie qualiteiten die van veel belang zyn voor een post van dien aart; ik wenschte dat Z. H. zig op hem of iemand beter kon bepaalen, en Uwe K. H. begrypt zeer wel, welke de gevolgen zullen zyn van de besluiteloosheid.

Het gene ik verneem van 1379 (Berlyn), affligeert my, om Uwe K. H. wille, maar zoo ik het openhartig zeggen mag, de zaak wordt daar door niet erger, en het zal een motief te meer zyn voor 1469 [3]) tot 1585 — hier aan wordt met kragt gewerkt, en ik mag Uwe K. H. verzekeren dat 1531, zoo veel men verwagten kan — fermeteit is naar myne opinie alles wat 1131 behouden moet; en hoe meer 1508, 76, zoo veel te eerder 1570; mag ik de vryheid gebruiken my voorts te refereeren aan 't gene ik aan 36 geschreeven heb.

---

1) De brief zonder dagteekening, is kennelyk uit de eerste helft van January 1787.

2) ROYER.

3) Voor het krachtiger optreden van Engeland ten behoeve van den Stadhouder.

XIV. *Ontwerp van een Adres der Oranjegezinden in Zeeland, aan de Staten.*

P. M. [1])

Vermits de laatste Troubles in de Republiek meerendeels ontstaan zyn uit de verkeerde begrippen welke sommige personen uit onkunde, of begeerte naar nieuwigheid aan de goede Burgeryen en Ingezetenen hebben opgedrongen, aangaande de Constitutie en Regering van den Lande, en den aard der Burgerlyke Vryheid, zoude dienstig zyn als een eeuwigdurende Wet of Edict te ontwerpen eenige poincten, continerende de ware gronden waarop de Regering en Vryheid gevestigd is; by voorbeeld:

I. De Provincie van Zeeland is een Souverein Landschap, verbonden met de andere Provincien door de Unie van Utrecht, en alzoo uitmakende de derde Provincie in den Staat der Vereenigde Nederlanden.

II. De Souvereiniteit van deze Provincie wordt geëxerceerd, door den Heer E. E. (Eersten Edele) in dier voegen als deze waardigheid is opgedragen, en door de Regeringen der zes stemmende Steden gezamentlyk, als repraesenterende en vervangende het platte Land en het ligchaam hunner Steden.

III. Deze Souvereiniteit schoon naast God de opperste magt van deze Provincie uitmakende, is verre van willekeurig te zyn, maar gebonden aan de Wetten en Privilegien des Lands.

IV. Ofschoon de Wetgevende Magt in den boezem van den Souverein berust, kan dezelve echter geen Wetten ma-

1) Naar de eigenhandige minuut van den Raadpensionaris.

ken, die niet zoo wel den aanzienlyksten Regent als den geringsten Ingezeten verbinden.

V. De vrye toegang tot de Justitie moet openstaan aan alle Ingezetenen, van den meesten tot den minsten, en dezelve mag niet verhinderd worden als in zeer aanmerkelyke gevallen, daar 's Lands of eeniger Ingezetenen welzyn zulks vordert.

VI. Het staat te allen tyde aan alle Ingezetenen vry, de bezwaren die zy mogten hebben aan hunne Regeerders, of aan de Heeren Staten, by betamelyke Vertoogen of Requesten voor te dragen.

VII. Het Erfstadhouderschap gelyk hetzelve in het jaar 1747 is opgedragen, en nader in 1766 bevestigd, is een wezenlyk deel van de Constitutie en Regering van Zeeland.

(Volgt een vak in blanco, misschien naar het oordeel van anderen, met nog enkele Artikelen aan te vullen)

Deze poincten zoude men kunnen doen voorkomen als een Nationaal Adres aan de Staten, door de Burgerkrygsraden, Hoofdlieden en Dekens der Gilden, Kerkenraden en notable Ingezetenen, met verzoek dat H. Ed. M. dezelve als een onverbrekelyke Wet gelieven vast te stellen.

Voorts zouden alle Regenten nu of in der tyd, en de Ministers van 't Land en Steden moeten verpligt worden, dit Edict met eede te bezweren.

NB. Dit Adres der Ingezetenen zou tot een grondslag moeten leggen de Acte van Verbintenis, en de gronden daarvan adopterende, voorts verzoeken dat etc. Het zou misschien genoeg zyn, dat de Ingezetenen alleenlyk verzochten, dat alle Regenten en Ministers nu zynde of in der tyd zullende worden aangesteld deze Acte van Verbintenis met Eede bevestigden.

XV. *Geheime Memorie over het door Zeeland aan te nemen stelsel.*

P. M. January 1787 1).

De rampzalige gebeurtenissen welke deze Republiek, sedert zes à zeven jaren, zyn overgekomen, zyn zoo groot, en zoo schielyk op malkander gevolgd, dat ze de verwondering van ieder oplettend beschouwer moeten na zich trekken.

In het jaar 1778 en 1779 was zy nog op het toppunt van welvaart, hare Commercie bloeide, de O. I. Compagnie was in geen eeuw tyds zoo welgesteld geweest, zy had rust van buiten en eendragt van binnen, en de politieke omstandigheden van Europa waren zoodanig gesteld, dat zy door een voorzigtig bewaren der Neutraliteit, menschelyker wyze, zich die voorregten kon verzekeren.

Eensklaps is dit tooneel veranderd, en een partydige en onkundige directie heeft den Staat op den oever van haren ondergang gebragt.

De Staatszucht van eenige weinige personen, om de Regering in handen te krygen, de Provincien te doen bukken onder Holland en den Stadhouderlyken invloed te fnuiken, heeft maatregelen doen geboren worden, daar men te voren niet aan zoude gedacht hebben, en heeft alles doen opofferen aan dat systema.

Een optelling van de fouten die men willens of onwillens begaan heeft, bewyst de waarheid van dit gezegde.

De Alliantie met Engeland, die een eeuw gesubsisteerd had, die onze Republiek, om menigvuldige redenen, nuttig en noodzakelyk was, moest verbroken worden, en de Fransche invloed worden ingeroepen, omdat Engeland de

---

1) Geheel eigenhandige minuut van den Raadpensionaris.

hand nooit zou geleend hebben aan de nieuwigheden die men voor had. — Sommige Provincien, met name Zeeland, [1]) toonden de dwaasheid van een oorlog met Engeland, in den onbereiden staat van de Republiek, en weerloosheid van hare Kolonien, en men kon dit niet tegenspreken, maar men ging echter voort, en de dryvers van dien oorlog wisten wel, dat dezelve slecht zou gevoerd worden, dewyl men noch schepen had, noch bekwame Ministers om dezelve te besturen; maar dit was een schoone kans, om de schuld op den Prins van ORANJE te werpen, wiens verwantschap met Engeland dit uitstrooisel ligtelyk zou doen gelooven.

Het Volk moest bedrogen worden door een gewapende Neutraliteit met de Noordsche Mogendheden, die men had behooren te voorzien (gelyk genoeg gewaarschuwd is) dat van geen effect zou zyn, of zoo ze van effect was, dat het dan inliep tegen het oude systema van de Republiek dat altoos voorzigtig heeft verhinderd, dat de Noordsche Mogendheden geen groote Marine hadden, om hare Commercie te beveiligen.

De voordeelen van den handel met Noord-Amerika was het tweede lokaas om het Volk te vangen, schoon alle verstandigen begrepen, dat het tegengestelde juist waar was, en dat de vryheid van Amerika zou dienen, om de Commercie van de Republiek den doodsteek te geven; maar die de courage had van dit te zeggen, liep gevaar van zyn leven, ten minste van zyne eer, en hy werd voor een Landverrader in de publieke geschriften uitgekreten [2]).

Het onverstandig inwilligen van 't verzoek des Keizers tot ontlediging van de Barrière, moest een gevolg zyn van den oorlog met Engeland, welke nu de zaak van de Barrière zich niet meer wilde aantrekken, gelyk het toestaan van 't wederopmaken van de haven van Duinkerken aan Frank-

---

1) Z. de conduite van Zeeland voorgesteld in de Resol. 22 January 1781.

2) Men denke vooral aan de mishandeling van R. M. VAN GOENS, in en buiten Utrecht.

ryk [1]), door ons ook met goede oogen is aangezien, 't welk men zich te laat zal beklagen.

De immense verliezen gedurende den oorlog geleden, en het bezwaar van de Finantien met circa 60 millioen, zyn aan een ieder bekend.

De opkomst van de Commercie in de Oostenrykscbe Nederlanden door de geleende Keizerlyke vlaggen, zyn wy mede aan denzelven oorlog verschuldigd.

De ruïne van de O. I. Compagnie, die ruim 50 millioen is ten achteren gegaan en by den Vrede nog importante sacrifices heeft moeten doen, is mede van denzelven oorsprong.

En hetgene alle begrip te boven gaat, is, dat men op differente tyden den Vrede heeft kunnen krygen, zonder eenig verlies van bezittingen, en met een groote som gelds tot dedommagement van de schade aan de Commercie toegebragt [2]), indien de Republiek maar had willen consenteren van direct met Engeland, en niet door 't kanaal van Frankryk te handelen [3]); maar men heeft dit blyven weigeren, zelfs nadat de Franschen ons bedrogen hadden *met buiten weten van onze Ambassadeurs te Parys*, de praeliminaires met Engeland te teekenen.

1) Verg. wegens de voorheen bedongen „entière destruction du port de *Dunkerque*, et pour oster tout soupçon," enz. het Art. 4 van de *Alliance défensive* den 4 January 1717 te 's Hage geteekend tusschen Frankryk, Groot-Britannië en de Nederlandsche Republiek (la Hollande).

2) Uit de State-notulen Zeeland 8 April 1782 (bl. 122) blykt dat Engeland heeft gepraesenteerd zich met de Republiek te reconcilieren, op den grond door H. H. M. zelve gelegd in derzelver Res. van 4 Maart 1782, zoodat men van de kant van de Republiek oorzaak is geweest van de voortduring van den oorlog doordien men zich te diep met Frankryk had ingelaten, en wat aangaat de avantageuse conditien hiernevens gemeld, zulks wordt bewezen uit zekere onderhandeling met den Heer FOX in Juny 1783.

3) Z. het Rapport in de State-Notule Zeeland 28 Augustus 1783 bl. 247 waaruit blykt, dat Engeland alles zou toegestaan hebben wat men vergde, mits buiten Frankryk met ons handelende. Z. ook het advies van Zeeland 22 Sept. 1783 concluderende het Rapport van 11 September.

Naauwlyks was de oorlog met Engeland door een schandelyken Vrede geeindigd, of het *querel* met den Keizer kwam op de baan: het mankeerde aan geen Couranten en blaauwe boekjes, dat de Keizer geen kwaad in den zin had, en dat alles loutere uitstrooisels waren van de Prinsen-party.

Sommige Provincien, en onder dezelve Zeeland, raadden tot fermeteit, maar de Fransche bestaken het werk zoo, dat het different eindigde in een vergelyk [1]), waardoor de Provincie van Zeeland genoegzaam alleen (alles?) verloor in hare Frontieren, zoo van de kant van de Schelde, als de uitwateringen in Vlaanderen, en waarby de Republiek nog een importante som gelds aan den Keizer moest opbrengen, terwyl een groot gedeelte van de differenten onvereffend bleven.

Men zwygt van de laagheden die de Republiek voor Frankryk gedaan heeft, den wierook van roem en geld aan deszelfs Ministers mildelyk toegezwaaid [2]). Hierop heeft men den knoop van slaverny onder Frankryk toegehaald door de Aliantie op een zeer onzekeren voet, en genoegzaam door Holland alleen gedreven.

Terwyl de Republiek zoodanig buiten 's Lands vernederd werd, door een party welke zich een meesterschap had weten te verkrygen, zyn ook van binnen de fundamenten van de Constitutie omgewroet.

De bovenliggende party moest meester zyn van de Republiek, het koste wat het wilde, zy had reeds deszelfs eer en waardigheid aan hare inzigten opgeofferd, nu moest de vryheid en veiligheid ook aangerand worden.

Het Volk moest wysgemaakt worden [3]), dat de Stadhou-

1) Nooit is een Tractaat met minder kundigheid en op losser voet gesloten. Z. onder anderen de Res. Zeel. 4 Mei 1785 en 12 Sept. 1785.

2) Z. de merkwaardige missive van Middelburg 5 Nov. 1785. State-Notulen p. 558.

3) NB. Het plan door de Pensionarissen in Holland beraamd in 1783 (Z. Deel II. 88—90); — de Fransche Consideratien over de Constitutie van de Republiek, in 1786 opgesteld.

derlyke invloed nadeelig was voor de vryheid, terwyl de ware reden was, om de Provincien, die zich tegen de dominatie van Holland zouden willen verzetten, van dien steun te berooven.

De Regenten, die zich niet lieten medeslepen, moesten den naam van Aristocraten krygen, alsof zy het Volk tot slaverny wilden brengen, en de andere party waren de Volksvrienden.

De Reglementen in de Provincien van Gelderland, Utrecht en Overyssel moesten aan kant, niet met overleg met den Stadhouder, maar door invloed van Holland, opdat de Regenten en het Volk aldaar de verpligting aan de bovenliggende party zouden hebben en van de hand vliegen.

Het Volk moest gewapend worden, tenzy de zoodanige die suspect waren voor de oude Constitutie te zyn, welke men de wapening verbood. De Couranten en pasquillen tegen den Stadhouder en de Regenten hem toegedaan, werden in de schandelykste licentie getolereerd, en de andere bedwongen. De Provincie van Holland disponeerde willekeurig over de troupes van den Staat, en gaf ordres, om op zekere signalen, het territoir van Utrecht te violeren. De gewapende Burgers trokken uit Holland naar Gelderland en Utrecht, in weerwil van de Staten dier Provincien.

Wanneer men alle deze gebeurtenissen en den tegenwoordigen toestand van zaken gadeslaat, moet men vragen, zal dit ooit te regt komen, zal de Republiek kunnen behouden blyven? en het antwoord is, van de menschelyke zyde beschouwd, neen!

Al bedaarden de inwendige troubles, kan de Republiek nooit weder verkrygen hare plaats onder de Mogendheden, zy heeft haar relatief vermogen verloren, en haar intrinsiek vermogen is te zeer verzwakt.

De onkundige idées over de positie die de Republiek

moet houden onder de Mogendheden, de zotte verwaandheid om grooter rol te spelen, dan zy vermag, en de onnutte verspillingen, ruïneren de Finantien onherstelbaar.

Het verlies van alle denkbeelden van ordre en ondergeschiktheid, zal de Vryheid, door de Vryheid doen verloren gaan.

De buitenlandsche Mogendheden zullen van dien toestand profiteren, en de een vóór de andere na, den Staat depouilleren; een Burger-oorlog zal het overige daartoe doen, en het gevolg, zoo God het niet verhoedt, zal zyn de slooping van dit bloeiend Gemeenebest, waarvan misschien sommige Provincien onder een éénhoofdige Regering zullen vervallen, en andere een tyd lang democraticq worden, totdat ze al mede hare vryheid verliezen.

Wat moet het systema van Zeeland in deze troubles zyn?

De Provincie moet zich zoo lang zy kan vasthouden aan de Unie, en resisteren tegen alle overheersching van een praedominerende party: de Regenten moeten met de Ingezetenen trachten één lyn te trekken, tot bewaring van het Stadhouderschap, en niet toelaten dat deszelfs invloed verminderd worde omdat daarin, nog het beste bolwerk is, om de zwakke Provincien tegen de magtige te souteneren.

De genegenheid voor de Engelsche Alliantie moet levendig gehouden worden, en de invloed der Franschen geweerd: zy moet, zooveel mogelyk, hare Finantien sparen, om niet te bewilligen in de dolle verkwistingen van onnutte Equipagien en parade van vermogen, boven de krachten van de Republiek. En in 't generaal moet de Provincie in alles een bestendig systema trachten te volgen onder de Regenten, geappuieerd door de goedkeuring der Ingezetenen, om de order in de Provincie te bewaren, en zoo min als mogelyk is te participeren in het algemeen verderf; en door dit middel een deur open te houden om wanneer de Republiek komt te vallen, zich te kunnen sauveren als een ligchaam

op zich zelf onder een Buitenlandsche protectie 1); maar 't welk dan ook inwendig zoodanig moet gesteld zyn, dat het staande kan blyven, 't welk men te vergeefs zoude hopen, indien de Provincie zich tegenwoordig met den stroom liet medeslepen.

Het is een dwaas denkbeeld van de praedominerende party, dat Holland op haar zelven kan bestaan, zonder de andere Provincien: immers is Gelderland meester van de Commercie op Duitschland, en Zeeland op Brabant en Vlaanderen, zoodra die rivieren gesloten worden gehouden, en hoe ligt is dit te doen, wanneer die Provincien een buitenlandsche protectie hebben. Gelderland kan die van Pruissen hebben, en Zeeland van Engeland, zoodat Holland geheel zoude afgesneden worden. God verhoede dit! maar 't is altoos nuttig, zich tegen mogelyke ongevallen, te praecaveren.

XVI. *Nota van den Baron* H. A. VAN KINCKELL, *aan* VAN DE SPIEGEL *gerigt.* (23 *January* 1787). *Verg. het Tweede Deel, Inleiding bl.* 61 *en volgg* 2).

Les trois plus grands objets qu'il importe actuellement de remplir sont:

1) L'union et l'association d'un parti pour le maintien de la Constitution.

2) Il faut travailler avec toute l'activité possible a resserrer les liens qui doivent naturellement unir les interets de la Maison D'ORANGE avec Sa Majesté Brittannique. Les demarches a cette fin ne doivent provisionnellement avoir rien de commun, et n'ont surement rien de contradictoire

---

1) Van Groot-Britannië, Z. het IIe Deel van deze Verzameling, bl. 524 volg. (*Laatste plegtanker*).

2) Een fragment van deze Nota komt 10 Januarij 1787 voor, als aan de Prinses overhandigd, bij Jhr. J. K. J. DE JONGE, *Nederl. Rijks Archief*, I. 127 volg.

avec le systeme de l'alliance. Tandis que le parti qui veut écraser le Stadhouderat jouit d'une protection avouée en France, Le Prince doit en chercher une de son coté.

3) La reforme tant pronée du travail dans le Cabinet de S. A.

Les trois objets tiennent si intimement les uns aux autres qu'il sera difficile d'en accomplir un à moins de les remplir tous les trois, et sur tout le dernier. La confiance mutuelle necessaire pour unir les gens, ne s'etablira jamais qu'elle ne soit inspirée par un Cabinet bien constitué. Et l'Angleterre ne peut et ne veut s'avanturer a aucune demarche decisive a moins de connaitre un parti formé. Enfin l'on aurait beau puiser des esperances dans chaque petit incident favorable qui survient; et le Prince obtiendroit demain par l'activité de ses amis, par une revolution, ou par la puissance d'un Etranger, toute son Influence, il reperdroit tout bien vite s'il n'etablissoit de l'ordre dans l'expedition et dans la Regie des affaires. Dans le tems ou L'on esperoit encore monts et merveilles de la Prusse, M. DE G(OERTZ) auroit du declarer qu'il avait ordre de ne pas faire un pas sans que cet article ne fut rangé. Et j'ai pris la liberté de le dire alors a S. A. R., Mr. de G. a eu une lettre a Petersbourg, ou le feu Roi disoit *mon benêt de Neveu;* [1]) Dans ses depeches pour Versailles il en a fait un *Dindon.* Ces notions suffisoient pour convaincre ce Ministre de la necessité de la chose, et pouvoient aussi lui inspirer la hardiesse qu'il fallait pour entamer le P(rince) avec force.

Necessité absolue de faire publier les conditions proposées par R(AYNEVAL) ou du moins de prier le public de suspendre le jugement jusqu'a ce que l'on pourroit le faire. Les accusations plausibles d'opiniatreté gagnent infiniment du terrein.

---

1) FREDERIK DE GROOTE sprekende van WILLEM V. De Graaf V. GOERTZ was vroeger Gezant bij KATHARINA II.

Utilité d'attacher BOERS au service du P(rince) C'est une acquisition d'or pour l'habileté et les principes.

La jalousie entre les aristocrates et democrates augmente de jour en jour. Il est tems de dire pour quel parti l'on panche. Il seroit inutile de dire lequel des deux est le plus expedient. L'on peut montrer a la Nation l'oppression dans laquelle elle a vecu depuis l'année *deux* jusqu'en 47, et faire des paralleles avec les années suivantes jusqu'en 80. Les papiers democrates eux memes viennent a l'appui de tout cela [1]).

Je suis au comble de ma joie d'avoir eté acceuilli ici par des esperances favorables a la bonne cause. M. H. [2]) a exposé la crise de ce pauvre païs a son Ministere. L'interet du sujet et l'habileté de celui qui l'a manié ont egalement contribué a frapper vivement les Ministres du danger de voir la Republique en proie a un Ennemi qui n'en desire la Conquette politique que pour la faire servir a ecraser l'Angleterre. J'ai vu de mes yeux les reponses provisionelles et l'intention ou l'on est d'y faire succeder des resolutions utiles au bon parti. Vous avés souvent loué de votre propre mouvement la candeur du Ch. H(ARRIS) et la repugnance extreme qu'il nous a toujours montré d'inspirer des esperances vaines et vuides d'effets qui engageroient les bien intentionnés a une resistance dangereuse. Que ceci vous serve de preuves de la solidité de ses vues. La repugnance de faire des demarches qui entraineroient incessament une guerre est toujours la meme, mais l'on trouvera les moyens d'eviter cette extremité sans abandonner le bon parti. Pour l'amour de Dieu, ne refusés pas de nous donner vos lumieres sur ces moyens. On les suivra avec deference. Pour

---

1) Terugblik op het Stadhouderloos tydperk van 1702—1747, en op den bloei der Republiek onder het Erfstadhouderschap, tot 1780.

2) HARRIS

commencer M. H. a d'abord trouvé qu'il falloit soustraire la Frise a la Domination des Mennonites et mettre la Zelande a son aise sur les affaires de sa Compagnie des Indes. L'Independance entiere de ces deux provinces est absolument necessaire pour qu'elles puissent concourir a une opposition forte et suivie. — Mr. v. C(ITTERS) vous aura fait voir le dernier plan d'association dont les articles tendent a repousser toute espece de Domination, a maintenir la Constitution, et a se garantir mutuellement une indemnité generale: Qu'en pensés vous? Vous connoissés la deference que tout le monde a pour vous. Vos reflexions soit pour etendre, pour retrecir ou pour changer, seront surement bien reçues et ecoutées. La Princesse approuve cette idée comme vous savés depuis bien long temps. Le Prince y est entrainé par la necessité. Il est engagé a y jouer bon jeu bon argent par les declarations qu'il a faites a plusieurs gens de marque: et j'ai vu plusieurs lettres ecrites dans les provinces qui prouvent combien les bien intentionnés languissent d'etre solemnellement reunis, combien le danger leur parait pressant. Le Canevas a passé en Angleterre comme la derniere ressource qui reste a cette puissance de conserver ses amis dans ce païs-ci en les appuiant, et detourner par là le triomphe complet de son ennemie, qui lui donne si fortement un exemple d'assistance et protection. Je viens de vous dire que les inclinations y sont favorables et qu'il est plus que probable que nous aurons au premier jour quelque chose de positif, a vue de près cela deviendra la boule de neige. Dans l'assemblée d'Hollande les affaires prennent decidement une meilleure tournure La minorité est de neuf voix parmi lesquelles Amsterdam et Rotterdam. Les jalousies des democrates sont vives contre les Chefs du parti, mais ceux ci ont du courage et paroissent determinés a pousser les choses aux dernieres extremités. Il est sur qu'un de leurs missionaires est allé a Pa-

ris pour dissuader au Cabinet des principes d'une certaine moderation avec lesquels il paroit que M. de R(AYNEVAL) a eté envoyé ici. Leur intention est d'areter la nouvelle instruction qui sera refusée. L'Abolition du Stadhouderat doit etre la suitte de ce refus. Jusques là vous avez prevu la marche de cette affaire, et vous n'en avés auguré rien de mauvais. Mais si ces tetes exaltées se portoient a entreprendre l'assujettissement des provinces opposantes, que faire alors? Les gens dont l'existence depend de l'issue sont portés a ces terribles extremités. A savoir si alors la France n'accorderoit point de troupes; Elle entend avec toutes les puissances excepté l'A(ngleterre), qui se trouveroit hors d'etat avec la meilleure volonté de nous assister. Ceci est le revers de la medaille. Je ne puis pas croire qu'il soit probable que cela arrive, mais il faut y songer comme chose possible. Si vous aviés quelque chose a ecrire faites chercher CUPERUS [1]), c'est un jeune homme bien affidé, il se chargera de vos depeches et j'aurai soin du reste. Voici la lettre de Frise qui vous fera plaisir. Tout le monde desire que vous veniez ici, si vous pouvéz vous dispenser d'assembler vos Etats. V. C(ITTERS) vous aura dit l'idée de former un Comitté d'association composé d'un membre de chaque Province. Vous devinéz bien le role que l'on veut vous y faire jouer. Je vous en prie temoignéz quelque reconnaissance essentielle de l'idée que l'on a de Vous, en nous instruisant et en nous guidant par vos lumieres. Il n'y a qu'une voix pour vous proclamer comme l'esprit tutelaire dans ces tems d'orage et de tempette. Si par la Confederation projettée appuiée au dehors, organisée d'aprés l'exemple d'union et de fermeté que nos ennemis nous fournissent, l'on parvient seulement a arreter le torrent, ils sont perdus. Leur salut tient a la ra-

---

1) De beroemde Regtsgeleerde A. J. CUPERUS, Advocaat te Amsterdam, (M. C. VAN HALL, *Regtsgel. Verhandelingen*) was een Patriot. — Is de bedoelde misschien COUPERUS?

pidité de leur marche. Peu a peu il est a esperer que l'importance de l'objet, et la certitude d'un parti formé engagera nos voisins a des demarches moins timides. — J'ai beaucoup ri d'une comparaison, „Lorsqu'on en veut a une femme on lui cache le but avec lequel on l'amene, mais une foi amenée on n'en est pas moins sur du reste: Il est de meme des grandes affaires où les consequences paraissent d'abord effrayantes jusqu'a ce que l'on s'en approche, insensiblement: Il faut donc ne pas presenter ces consequences fort tragiquement", et c'est ce que l'on a soigneusement evité de faire en A(ngleterre). Ce qui est vrai et prouve que les François sont a la veille de réceuillir les fruits de leur long tripotage, en s'assurant par l'arangement de la Constitution a leur gré, leur Conquette [1]). M. DE R. — On ne laisse pas M. DE R(AYNEVAL) ici pour rien Lui qui n'a jamais pu quitter son bureau que pour la grande affaire de la paix avec l'A(ngleterre). Encore une fois si cela est possible, venez ici. Les circonstances sont egalement pressantes, dangereuses, et favorables a un revirement. Ne nous flattons pas des evenements qui peuvent ariver d'eux memes. Je me rappelle que vous aviez la dessus quelques esperances, mais si le parti se porte a l'extremité de l'Abolition, il ne restera pas a moitié chemin. L'on mettra l'epée a la main pour arondir une Republique d'Hollande; les François aideront ou n'aideront pas. Dans le premier cas les bien intentionnés deviennent une proie sure; Dans l'autre cas nous avons les horreurs d'une guere civile dont Dieu seul peut arreter les desastres. — Tout cela pourroit je crois etre arreté dans ce moment soit en renversant le parti dominant, tout d'abord si l'opposition acquiert de l'union et de la force, soit en leur opposant une digue ce qui ameneroit dans peu le meme evenement, car on peut comter des qu'on les arrete ils tombent, et ils

1) Sic.

le savent bien. Ce canevas haché et hatif vous fera faire bien des bonnes reflexions qui ne seront ni hachées ni hatives, et notre grand objet c'est de les avoir si les glaçons nous empechoient de les avoir [1]). Je sai bien que vous ne craignez pas infidelités, mais soyés egalement rassuré sur la vivacité. Je me servirai scrupuleusement de votre ballance et de votre mesure. Vous savés combien je vous ai toujours economisé et le soin que j'ai eu que vous ne soyés pas compromis.

Lampsins [2]) a senti par votre lettre que vous ne vouliés pas vous meler de son affaire. Voila la raison qui lui a fait prendre la resolution precipitée de quitter la partie tout de bon. Ailva [3]) vient de m'envoyer la moitié de la lettre de Frise, comme ce n'est encore qu'un fragment je prefere de vous envoyer ma copie entiere. Vous savés que la majorité en Hollande l'a „gesepoueerd." Il y a eu sur cet objet des propos fort outrageans, qu'on a eu soin de transmettre dans ce pais la, et qui n'y augmentera pas mal le mauvais sang. Ne je fais plus d'excuses sur ma façon d'ecrire [4]). Rappellez vous notre plaisanterie de l'Escadre et du Cabinet politique. Si Chacun sait son metier c'est beaucoup, et si je me mele de celui que j'ignore c'est que je me ferois decrotteur de soulliers pour jetter un grain de poid dans une ballance d'un million de livres pour aider a la faire pancher du bon coté. Vous savés ce que je vous ai dit qu'au lieu d'un triumvirat [5]), il y avoit en Zelande trois un Virats.

---

1) Sic.

2) A. J. C. LAMPSINS, nog in 1815 Lid der Commissie ter herziening der Grondwet v. het Koningryk der Nederlanden.

3) H. W. VAN AYLVA, als voren.

4) Sic.

5) VAN DE SPIEGEL, VAN LYNDEN VAN BLITTERSWYK en VAN CITTERS, de Vader. Verg. hier Mr. J K J. DE JONGE, *Nederl. Ryks-Archief* bl. 121, 124 volgg. over het misverstand en den nayver tusschen den P. N. VAN LYNDEN en den Raadpensionaris.

Lier les pieces c'est la grande affaire. Et s'il est impossible d'allier les heterogenes, que le reste ne demeure pas isolé pour cela. Je me flatte d'un Duumvirat. La personne que vous possedés est instruitte de tout et comme vous savés dans les meilleurs principes. Vous connoissés la source de l'ombrage qui peut lui rester vis a vis de vous, il sera aisé de le lui oter.

Le franc parler dit MONTAGNE [1]) fait venir le franc parler. ELIAS a dit a G. [2]) que du train qu'il y va il travaille a reintroduire le gouvernement des Comtes. Ces propos dans la bouche d'un B. d'A. [3]) meritent que l'on en tienne comte.

Je ne vous dis rien de Berlin: les nouvelles en sont abominables. Le Roi a fait interdire *le Courier du Bas Rhin* par plusieurs articles. La France y domine. Le Roi veut epouser de la main gauche une freule voss — Il pretend justifier cette Bigamie par les Dogmes d'une secte religieuse. J'ai trouvé la tete du plan d'Association extremement prolixe: voici un Raccourci que je vous envoye.

Il y a long tems que vous etes en possession de cette idée sans que vous m'en ayés dit un mot — ne craignéz rien je suis fidele jusqu'a la Besace [4]). L'idée de ma derniere lettre si pressante het vuur aan de scheenen, n'a pas eté malheureuse. — C'est par la qu'on a pris l'idée de presser si fort en A(ngleterre). La poste de hier a apportée encore une lettre ou le Ministre des affaires etrangeres qui en forme des resolutions plus decisives — Des que les affaires (Prussiennes) seront rompues, on travaillera aussi d'unir le P(rince)

---

1) MICHEL DE MONTAIGNE, de Schryver der *Essais*.

2) DE GYSELAAR?

3) D'un Bourgmestre d'Amsterdam.

4) De bekende gelofte der verbonden Geuzen (Edelen). Verg. voorts Mr. J. K. J. DE JONGE, Introduction aux Mémoires du Baron DE KINCKEL (*Het Nederlandsche Ryks-Archief*.

plus etroittement a L(ondres). Si vous repondés avec „heuverigheid" nous abandonons tout 1).

XVII. *Considérations sur le P. M. qui m'a été communiqué le* 26 *Déc.* 1786 2).

Ce que le zèle et l'attachement les plus purs m'ont engagé de représenter à différentes reprises, et dans différens tems, coïncide tellement, queut à l'essentiel avec le Promemoria, que S. A. S. m'a fait la grace de me communiquer, qu'il serait superflu de dire ici, que je ne puis que me conformer en général avec le contenu de cette production d'un homme éclairé, parfaitement instruit, et fidélement attaché au maintien de la Constitution et à la Serenissime Maison, en ayant donné des preuves non équivoques.

Je vais plus loin encore. Les Plans que j'ai eu l'honneur de mettre aux pieds de Son Altesse contenant en grande partie les mêmes objets ont été honorés de son approbation, au point que dans la partie, qui dépendait absolument d'Elle, la résolution était déjà prise, et l'exécution aurait eu lieu, lors du départ pour *Breda*, si la catastrophe de VAN DER MEY n'avait pas suspendu cette mesure si nécessaire pour le soulagement de V. A. S.

Dans ce tems là l'arrangement en question aurait été plus aisé; le tour que les affaires ont pris, rend actuellement l'exécution de quelques-unes des mesures proposées plus difficile, quoiqu'elles soyent devenues d'une nécessité plus urgente.

Ce n'est pas à ces réflexions cependant qu'il faut se borner.

---

1) Op het schutblad: „den 23 Jan. 1787. 's Hage. L'adresse que vous avés choisie est trés bonne ou bien celle de VAN CITTERS: et quand vous le jugerés a propos l'exprés que je vous ai indiqué."

2) Eigenhandig Betoog van den Baron DE LARREY, houdende eenige bedenkingen tegen VAN DE SPIEGELS voorstel.

Je passe aux considérations, que V. A. S. m'ordonne de Lui donner sur le Plan qui m'a été communiqué.

Je crois devoir l'envisager sous deux parties principales: la première, qui concerne le travail du Cabinet et qui dépend absolument de V. A. S. — A cet égard une personne fidèle et capable pourrait suffire à titre de Secrétaire, ou de Commis. Il ne s'agit que du choix; et celui-ci dépend uniquement de S. A. S. Elle-même.

S'il n'est employé qu'au maintien de l'ordre, la registrature des papiers, leur distribution etc. etc. la minute de son instruction pourrait être demandée à l'Auteur du Pro memoria, ou du moins être concertée avec lui.

Je ne dis rien dans ce moment à l'égard des Départemens de la Marine et de l'Armée. Un bon arrangement dans l'intérieur du Cabinet, donnera à ces Départemens le degré d'activité et d'utilité, qui leur a manqué jusqu' ici.

Quant à ce qui concerne un Département proprement dit, pour les affaires Politiques intérieures et extérieures, la situation actuelle des affaires et l'éloignement de S. A. S. du centre de la République, rend son établissement parfait, d'une exécution, sinon impossible, du moins d'une extrême difficulté.

Si S. A. S. était à la Haye, Elle pourrait chercher le secours nécessaire dans la communication avec les Membres les plus attachés à la bonne cause, et qui ont de l'influence dans leurs Provinces, sans que précisément ces personnes forment un Collége, qui attirerait de la jalousie et du mécontentement, s'il était connu.

Je crois par conséquent, que sans perdre tout à fait ce Plan de vue, on pourrait y substituer un interim, qui conduirait ensuite à plus de perfection; je m'explique.

Tant que durera le séjour actuel de S. A. S. en Gueldre, Elle y trouvera tous les secours et l'assistance dont Elle a besoin, quant à ce qui concerne cette Province et son in-

fluence dans l'Union. Pour ce qui concerne les six autres, S. A. S. ne pourrait-Elle pas charger quelqu'un de confiance à la Haye, de parler aux personnes, qu'Elle trouvera bon de lui indiquer, pour les instruire des principes, du système, et des vues de S. A. S.?

Cela ferait cesser les plaintes si souvent réitérées, que les Amis ignorent ce qu'ils doivent faire pour concourir au but de S. A. S.

Par ce moyen la multiplicité des correspondances directes, que le bien des affaires exige, et nommément avec le Ministère de la République. De là naîtrait une liaison, qui pourrait produire de l'utilité.

Telles sont les modifications à un Plan, qui me paraît excellent, comme S. A. S. s'exprime Elle-même; modifications qui n'empêcheront pas de le porter à une plus grande perfection, dès que les circonstances le permettront; je ne le propose que comme un interim.

Le principal est une très-promte détermination sur le choix de la personne qui travaillera dans le Cabinet de V. A. S.

Je suis au désespoir de ne pouvoir proposer personne.

Il a été question de Mr. FERRAND [1]), dont la fidélité et la capacité sont reconnues, et auquel il faudrait en ce cas faire un sort.

Je ne connais pas assez la personne, la situation, le travail, et toutes les circonstances de Mr. TOLLIUS, pour juger si on pourrait tirer quelque parti de lui.

Je ne parle pas de LELYVELD, parce qu'il n'a pas de santé, ni de RENFNER [2]), parce qu'il faudrait le tirer d'un service étranger.

---

1) J. P. FERRAND, een der onderhandelaren (1 Aug. 1804) by de Conventie over de schadeloosstelling van het Huis van ORANJE.

2) Z. wegens den Pruissischen Zaakgelastigde RENFNER, Mr. J. K. J. DE JONGE, *La Restauration et* M. VAN DE SPIEGEL.

L'Auteur du Mémoire [1]) a fait mention de deux êtres qu'il croyait propres à la besogne en question; ne pourrait-on pas l'engager à articuler sur la matière, et voir s'il voudrait répondre de la capacité et de la fidélité d'un être pareil?

Brieven van den Baron DE LARREY.

Ik profiteer in aller grootsten haast, van de gelegenheid dewelke my door 1630 (VAN CITTERS) geprocureerd wordt, om U. E. te verwittigen dat ik wel met 409 (VAN LYNDEN VAN BLITTERSWYK) iteratievelyk gesprooken heb, maar zonder veel effect tot dus verre. 415 loopt er over heen als de kat over heete koolen, ziet en behandeld de zaak nae myn oordeel eenigzints superficieel, dog alles is in vriendelykheid afgeloopen, en ik desespereer niet, of wy zullen het met er tyd eens worden 416 is in 't geheel niet genoemd, en in 16 heb ik de grooste voorzigtigheid gerecommandeert, dus hoop ik dat men gerust ten dien opzigte weesen kan. De productie van 420 is my door 1141 en 1162 toegezonden, dezelve is vriendelyk door 1131 opgenoomen, maar 1150 die se ten uiterste laudeerd meent dat se in de tegenswoordige omstandigheeden inexecutabel is, en heeft 1189 (DE LARREY) gelast zyne Consideratien op 't stuk aan 1142 te suppediteeren. Het gunt eerstaags geschieden zal, en waer van eene afschrift den 428 besorgd zal worden. Wy moeten nu het yzer smeeden terwyl het heet is. Na myn oordeel is het nunc aut nunquam. Het principaalste myns oordeels is het werk van 1213 aan de gang te krygen, en het midelpunct der behandelingen te établisseeren, het welk niet wel elders als hier gevonden kan

1) De Memorie van VAN DE SPIEGEL over het Kabinet en de ministeriele departementen.

worden. Het zal inzonderheid op de keuse van den perzoon die in 't 1213 fungeeren zal, aankoomen.

Edog dit alles zal nader een zaak van onderzoek worden, wanneer wy verwittigd zullen zyn hoe de Consideratien van 1200 (van hem, DE LARREY) by 1143 gegouteerd zullen worden. Ondertusschen verzoek ik dat U. E. nae de Persoon geliefd uit te zien, want daar zal 't inzonderheid op aan komen. Vergeef my myn gekrabbel, ik heb waarlyk de tyd niet om te denken, nog minder om my klaar en omstandig te uiten. 1532 er is nog geen antwoord uit 1379 (Berlyn). 1309 word ongedüldig, en heeft gisteren wederom een Expresse nae 1257 gezonden, en dreigd met zyn vertrek [1]). 1450 laat geen 1468 onbeproefd. Men zegd dat 1476 in sentimenten verschild. Eenige willen den Chef van 1039 en 1549 behandelen als het geschied is met 1150, anderen willen hem de wet voorschryven en in cas van weigering 1163 aen hem substitueeren. Dit komt uit het kooken van 1462. In 805 en 886 staat het slegt, by 1151 en 3 is moed en courage, by 594 niet minder. Ik ben ad cineres usque t. t.

29 Dec. 1786. Q. N.

XVIII. VAN DE SPIEGEL *aan* VAN KINCKELL („*dHr* K.") [1]).

den 29 Dec.

Verschoon my, zoo ik gebrekkig antwoorde op Uw brief heden ontvangen — ik heb byna myn gansche Huisgezin ziek aan het Roodvonk of een kwaade keel, en buiten het embarras daar door veroorzaakt, participeer ik ook, min of meer, aan de kwaal. Gelieft ondertusschen verzekerd te

---

1) De Gazette de Leyde van 19 January 1787 meldt het vertrek van DE RAYNEVAL uit 's Hage, op den 15den.

2) VAN DE SPIEGELS minuut.

zyn en verzekering te geeven, dat ik de zaaken niet verwaarlooze — ik ben er zelfs zeer diep in; maar ik moet my soigneus wagten, van geen zigtbaare Rol daarin te speelen — dit zou aan de zaak geen voordeel doen, en my zelven bederven.

Uwe Vrienden moeten, naar myne opinie, zig ook niet laaten zien, als alleen, met aan degenen die het soutien van de goede zaak zyn en blyven, verzekering te doen hebben, wat men *in de extremiteit* van hun zoude mogen en moeten verwagten. Voor 't overige moet het Plan waar van UwEd. my het praecies gezonden heeft, spoedig en kragtig in train gebragt worden — die idées heeft men [1]), al over drie jaaren aangeraaden, en wanneer dezelve toen waren opgevolgd, zouden de zaaken nu zoo verre niet verloopen zyn — 't is nogthans beter laat dan nooit; maar men dient het begin niet uit Z(eeland) te wagten: dit is tegenwoordig onmogelyk, en het zal genoeg weezen als Z(eeland) *volgt*. — UwE. kent de kaart van het Land — de préambule is wat prolix, maar men moet voor alle soorten van menschen spreeken [2]), en een kort voorstel wordt niet altoos verstaan. UwEd. meent, dat ik wât te veel van den tyd verwagte — 't is waar, ik houde veel van de conduite van FABIUS; maar ik ben niet van diegenen, die den tyd *werkeloos* afwagten: ik wil goede instrumenten praepareeren, om by voorkomende gelegenheden te gebruiken, en ik wil my in staat stellen, om van de fauten der vyanden te profiteeren — veel verder kan men het in een defensiven oorlog niet brengen; wordt men ondertusschen sterk genoeg, om een offensiven coup te doen, zulks wordt niet verzuimd. — Indien men in H(olland) komt tot de extremiteit van de afschaffing, dan speelen zy slegt spel — dit zou een violente staat zyn die niet lang duuren kan,

1) VAN DE SPIEGEL zelf. Zie de *Inleiding* tot het Tweede Deel.

2) Zie hiervoren bl. 101 het verwyt van V. KINCKELL.

of de verwarring wordt zoo groot, dat men genoodzaakt zal zyn terug te komen: en ziet men nu niet reeds die verwarring en wantrouwen beginnen! het slot zal daarvan zyn, dat de eene of andere, om te triumpheeren aan den Prins misschien meerder zal weggeeven als behoorlyk is — en wie weet wie er dan de oppositie zal uitmaaken. UwEd. denkt, dat men het by de afschaffing niet zal laaten, en den degen in de hand neemen — dit is zeker *niet onmogelyk*, maar het is juist het poinct alleen, waaromtrent ik verzekering wenschte te hebben van uwe Vrinden [1]) — indien ze dan nog bang zyn voor Oorlog, dan moeten zy zig maar voorstellen, hunne mededingers zoo groot te laaten worden als 't hun gelieft, en dan is onnut [2]) al de roem dien zy ooit verworven hebben door een verstandige, en wel gesouteneerde Politique. Het is zeg ik, *niet onmogelyk*, maar het is egter niet waarschynlyk: immers zoo de zaaken niet verergeren, en de goede party niet verzwakt: maar ook eer het zoo verre kon komen, zou men het onweder wel zien naderen, en dan heeft yder van de 7 Contractanten (van de zeven Provinciën) het regt, om voor *zig zelven hulp* te zoeken.

Het werk van de Mennoniten hadt de Prins al lang zelfs moeten klaaren — er zyn zelfs particulieren genoeg in het Land die het hadden kunnen doen: hoe kan men zulke schoone gelegenheden over 't hoofd zien! — Z(eeland) heeft niets noodig, als in cas van nood, eenige goede oorlogschepen: de zaaken van de Oost. Comp. staan niet kwaalyk gedisponeerd tot arrangement: ook kan men van die zyde niets meer beginnen, omdat de individus, die men met een onbekende ressource gevleid hadt, te slap zyn geworden.

Ik hope niet, dat ik oorzaak ben dat LAMPSINS gedegou-

---

1) Er stond eerst van „onze Nabuuren" (Engeland).

2) Er stond eerst: „en dan is het onnut — dat zy ooit zoo veel geld verspild en zoo veel roem verworven hebben."

teerd is — ik kon hem immers niets anders schryven dan ik gedaan heb; want deeze zaak geheel buiten myn sphere zynde kon .ik my daar niet inlaaten, zonder mogelyk de werkzaamheid van een ander te croiseeren [1]).

Veel dank voor den brief van Friesland: dezelve bevat veele waarheden, maar in een licht misschien te sterk voorgesteld, het welk altoos hinderlyk is aan de overtuiging van onpartydige, redelyke menschen.

Van den K(oning v(an) P(ruissen) zeg ik niets: en ik wenschte in dit opzigt in myne verwagting bedrogen geweest te zyn — het bewyst al weder, dat wy ons zelven moeten helpen, en alleen maar verzekerd moeten zyn, dat wy niet zullen eindigen met geëcraseerd te worden. — Ziet daar, myn Vrind, dit zyn myne denkbeelden, zoo veel ik nu schryven kan, expliceert dezelve aan Uwen doorzigtigen Vrind [2]), submitteert ze aan zyn oordeel, — en verzekert hem, dat ik niet zal ophouden, zoo veel ik kan en mag, de onafhankelykheid van de Republiek, haare wettige Constitutie, en eens yders Regten en Vryheden met raad en daad te verdedigen: dat ik hier toe verzoek de medewerking en soutien van alle welgeïntentioneerden in 't Land, welke ik wenschte tot één middelpunt van genoegzaam credit en invloed vereenigd te zien; en dat, zoo onze vermogens te kort schieten, ik dan nog hope heb, dat edelmoedige Natien die de vryheid en onafhankelykheid even als wy beminnen en de overheersching haaten, onze goede zaak niet zullen laaten verlooren gaan.

1) Slaat vermoedelyk op het Baljuwschap van Vlissingen, waarover later meer. Z. hierby de *Mem. et Corresp. du Baron* DE KINCKEL, by DE JONGE, t. a. p. bl. 128.

2) Den Britschen Gezant HARRIS.

De Larrey *aan* van de Spiegel.

1 Jan(uary) 1787.

Ik vinde my vereert met de altoos aengenaeme Letteren waermede ik den 26 praet. ben gehonoreerd geworden. Het zal moeielyk zyn klaar bewys te krygen dat zeer [1]) stof in de winkel van 1257 gefabriceert is, echter zal er op gewerkt worden.

U. E. denkt op 't werk van 1152 als 1189. Het komt my voor dat 416 zyne modestie wat te ver pousseerd. Ik heb desselfs werk met genoegen geleezen, heb er copie van gehouden, en zal er een afschrift van bezorgen voor 1131. Het idee van 420 om een nieuw stuk van de beide van 1157 en 428 te maken komt my zeer wenschelyk voor, maer ik moet betuigen dat my zulks onmogelyk is, reets boven myne krachten overladen, en zonder hulp zynde. Naer waarschynlykheid zal 't werk nog vermeerderen, door den draay welken de zaaken thans neemen. De tydingen van 1379 (Berlyn) zyn slegt, men wil wel maer men kan niet, dus raad men toegeevenheid. Ik heb 't werk niet in extensie gezien, maer verwagt het van daag of morgen. 1133 zal zich niet overhaasten, declinatoir door 1349 aan 1309 laten antwoorden, zonder de zaak af te breeken. Het detail zal volgen wanneer 1200 het ontvangd. 1162 heeft uit naam van 1141 de P. M. van 419 aan 1191 gezonden, met last om er zyne Consideratien op te suppediteeren, Laudeerende de P. M. maer vindende teffens de executie onmogelyk. Wat 1195 er op geantwoord heeft gelieve U. E. uit de bylage te zien, gecalculeerd naar de kennis dewelke hy draagd van 't Caracter van 1151. (Willem V.)

Het Laatste werk van 418 is gecopieerd en komt hier nevens te rug. Het zal aan 't Hof bezorgd worden. Laat

---

1) Denkelyk „zekere."

ons volgens de denkbeelden van 427 de instrumenten praepareeren, de snaaren stellen, en afwagten wat de tyd geeven zal. 1469 is het te 16 volkomen eens en voor 't systema standvastigheid.

Ik blyf altoos met eerbied t. t.

Q. N.

den 2[den]

PS. Het lang verwagte antwoord van 1379 is gekomen, declinatoir zoo als 418 gevreest heeft. Hier op is door 1140 een volmaakter weigering gedicteerd, dewelke door 1349 aan 1314 gezonden is of gezonden zal worden. Ik zal alles in extenso bezorgen zoo schielyk als doenlyk zal zyn: maar ik kan tegen het werk niet. Alles is gegrond in Conformiteit Uwer H. E. G. principes.

P. S. den 3 January.

Hier nevens komt nog het gunt ik ontvangen heb, bestaande in 't nadere van 1314 en 't antwoord van 1160. 1315 is ten uiterste gepiqueerd, zegt dat men wel zorg zal dragen tegens 1447 en dat men 1326 zal opstooken tegens 1141; dit alles verzeld, met blyken van verleegenheid. Wat denkt Uw vriend nu?

De Prinses aan VAN DE SPIEGEL.

Monsieur,

Je vous suis infiniment obligée du Mémoire que vous avez eu la bonté de m'envoyer, le Pr(ince) l'a en general beaucoup aprouvé; je l'ai envoyez de sa part a Mr. DE LARREY en lui demandant ses considérations tant sur la piéce meme qu'en particulier sur le choix des personnes; les idées de Mr. DE LARREY coincident parfaitement avec les votres Monsieur, la seule chose qu'il a observé c'est la dificulté de

mettre en activité la seconde partie du Memoire, tant que les circonstances tiendront le Prince éloigné de la Haie; pour y supléer, il propose a interim, que tandis que le Prince se concerterai avec les Regens de Gueldre sur ce qui regarde l'intérieur de cette province et son influence dans l'Union, par raport aux 6 autres il charge quelqu'un de confiance a la Haie de parler aux Personnes qu'il trouvera bon de lui indiquer pour les instruire de ses principes, de son sistéme et de ses vues [1]. Cette idee nous paroit bonne; mais avant tout l'arrangement intérieur du Cabinet devroit avoir son effet, et je vois avec peine que Mr. DE LARREY ne se fixe sur personne, quoiqu'il nomme plusieurs pour remplir des postes moins relevés que le sien, mais au dessus du reste de la Secretairerie, c'est proprement d'un second Secretaire qu'il parle, il s'arréte le plus sur deux personnes dont vous lui avez parlé, qui ont servis chez Messrs VAN DE PERRE et BOERS durant leur séjour a Paris, ce qui nous engage Monsieur a vous demander quelque renseignement a leur égard, dans quelle classe, pourroit on les employer et leur caractère repond-t-il a leurs talens? Il me paroit que l'essentiel seroit que le Pr(ince) se decide sur le choix du successeur de Mr. DE LARREY, son grand age rend ceci indispensable, et le choix des subalternes dépend en grande partie de ce premier choix, bien dificile et bien important. Nous avons repondu aux propositions de Mr. DE RAYNÈVAL en forme de lettre au Comte DE GOERTZ, Mr. DE LARREY est chargé de vous en remettre une copie, aussi bien que des propositions ultérieurès de Mr. DE R. Nous serions tres charmée que vous aprouviez le parti que Nous avons pris a cet égard, je m'attend a toutes sortes de violence de la part de la Hollande, et au mécontentement extréme de la Fr(ance), mais ayant rempli notre devoir, Nous le su-

---

1) Zie hiervoren bl. 104.

porteront tranquilement et sans regret, et je ne désespère pas de l'issue si l'on peut former des liaisons suivies entre les Regens bien intentionnés et inspirer un peu d'énergie; c'est le moment de mettre en oeuvre toutes les ressources qu'offre notre intérieur pour sauver la patrie. Je ne cesserois d'être avec la plus parfaite Estime

Monsieur,

Nimégue le 4 Janv. 1787.

Votre affectionnée servante
WILHELMINE.

Du 6.

Je n'ai pûe faire partir cette lettre plutôt. Mr. DE R. et les patriotes jettent feu et flamme contre Nous, le premier a envoyé un courier a sa Cour, malgré cela on assure qu'a travers leur mécontentement on aperçois non moins d'embarras et d'inquiétude. Vous voudrez bien communiquer cette lettre a Mr. V. C. (VAN CITTERS).

De Prinses aan VAN DE SPIEGEL. (*Vertrouwelyk Naschrift.*)

Le 4 Janv.

Si 416 ne parvient pas à faire gouter une des 2 personnes qu'il propose, je doute que 1475 et 1162 y parviennent. 1200 est trop scrupuleux (DE LARREY), il n'y a pas moyen de l'engager a se fixer sur quelqu'un, ceci est également le cas pour un successeur a 1189, et 1141 ne peut se résoudre a passer outre sans lui, quoique jamais je n'aie vue 1151 (WILLEM V) en telle 1501 avec 44 (ancien Chiffre) sur 1213 1); 416 fait les éloges de 389, 1152 est persuadé de son mérite quoique 1155 ne soye pas a même d'en juger, mais tous les 44 ne sont pas d'accord s'il conviendrois pour 1211; 1210 meme son 2001 2012 2009 le

1) Betere inrigting van het Kabinet.

met fortement en doute; cependant il existe une promesse 1507, 1151 et 395, d'apres laquelle 1154 n'ira en avant sur personne sans l'avoir consulté: c'est un point qui paroit decidé. 1141 a fait une tentative pour gagner 902, dont on se promet du succés, il s'agissoit de ramener a 1475 un Chef de 1480, 1151 s'est prété a cet égard a ce qu'on desiroit. 594 se montre supérieurement bien, mais on y exige en meme tems des condessendances de la part de 1150 (den Prins), auxquelles 1161 doute qu'il voudra (et meme a quelques égards) pourra se préter, il est cependant essentiel que 1531 a 602. A 820 les esprits de 1575 changent un peu, ce qui donne quelqu'espérance. En revange 1532 à 1384, 428 le saura, 1162 a crû devoir le lui dire avec franchise, mais vous voudrez bien prier 420 de ne pas témoigner que cette nouvelle vient de 1162. 1428 parle de 1540, 1394: cela est fort a souhaiter; 416 jugera si 1623 (VAN CITTERS) véra [1] ce P. S. je m'en remet a lui. 1532 ne le crois pas necessaire.

DE LARREY *aan* VAN DE SPIEGEL.

Ik zoude gaern van de gelegenheid die zich opdoet profiteeren om 416 met bedaerdheid te onderhouden, maar ben er waarlyk niet in staat toe. Echter moet ik met weinig woorden zeggen, dat na myne laatste van den 1. et [2] 3. deezer, geene groote veranderingen voorgevallen zyn. Zoo als het my voorkomt is er stilstand waarschynlyk ver_ oorzaakt door de afwagting van de nadere instructien dewelke 1310 van 1257 verwagt, en die door 1189 te gemoed gezien worden na 1508 smakende, terwyl 1469 alles attribueerd aan verlegenheid van 1315, ook van 1266. Weinige

---

1) Er stond vroeger „doit voir.

2) Sic.

dagen zullen dat raatzeltje ontwikkelen. Ondertusschen moet ik met leedweesen melden dat het by 805 en 886 allerslegst staat. 1141 heeft wel een tentamen gedaan [1]), maar 't zelve is tot dus verre onbeantwoord gebleeven. 449 (VAN KINCKELL?) heeft my een artikel van 't gunt 425 aan hem schryfd concerneerende 442 gecommuniceerd, hy heeft er ook kennisse van gegeeven aan 1131. En is voorneemens binnen korten een tour na 16 (Nymegen) te onderneemen, om te zien hoe er de stiel in de vork sit. Volgens 414 behoorde 1150 voor alles in 76 te bedanken. Ik verwagd geene demarches met overhaasting. Wat te 442 gebeurd is zal wederom op rekening van 1143 gebragt worden.

Ik blyve in haast met veel yver en aankleeving

9 Jan. 1787.

t. t.

Q. N.

't Is zeer toevallig dat de gelegenheid my vriendelyk door 1630 (VAN CITTERS) geprocureerd eenige uuren opgehouden is, en my dus de tyd laat, om U E. hartelyk voor desselfs zeer geërde van den 6. en 7. die ik zoo ontvang te bedanken. Ik zal niet nalaten van den inhoud kennis te geeven daar het behoord, communiceerende de publicatie [2]), dewelke ofschoon met haast, echter na myn oordeel voorzigtig opgesteld is. Dit voorval, 't welk van ongelukkige gevolgen had konnen zyn, heeft een gewenschten uitslag gehad. Wat kan men niet met beleid en prudentie uitvoeren? Dat 1469 in 442 versterkt is en niets heeft te vreesen, is aan de voorzigte directie van 417 te danken. Het is my zeer aangenaem geweest te verneemen dat U. E. in possessie is van 't gunt ik de eer gehad heb in 't begin van 't Jaar aen

---

1) De Prinses te Berlyn.

2) Publicatie van 6 January 1787 te Goes, tegen het dragen van teekenen van onderscheiding, enz. DE CHALMOT, *Verz.* XI. 1—3.

U. E. te zenden. Men continueerd om na te speuren of er mogelykheid zoude zyn om bewyzen te krygen waar het fransche stuk gefabriceerd is, echter tot dus verre zonder vrugt. U. E. weet dat er verscheide arbeiders in den wyngaarden des Heeren werken. Een van dezelve heeft my het bygevoegde stuk ter hand gesteld, en ik oordeel het noodig aan UwelEd. verligter beoordeeling te onderwerpen. Voor eerst of 't zelve de approbatie Uwer WEd. wegdraagd, en verzoek om het des noods te retoucheeren, en verder desselfs gedagten te laaten gaan omtrend de tyd wanneer er gebruik van zoude konnen gemaakt worden.

Ik krabbele dit wederom hals over kop en blyve ad cineres usque t. t.

den 9 Jan. 's avonds Laat. Q. N.

Hier heeft U. E. wederom eene nieuwe vertooning, zoo als uit beide hier nevens gevoegde stukken U. E. breeder zien zal: 't is by my zeer onzeeker of de demarche van 1309 uit eige beweeging komt, dan of dezelve door 1357 1) geprocureerd is, om dat deeze laatste quovis modo, een overeenkomst verlangd, om 1316 die met het werk verleegen is te complaceeren. Hoe 't zy U. E. zal zeekerlyk oordeelen dat 1153 (de Prinses) volgens gewoonte de zaak behandelt heeft. 1630 (VAN CITTERS) laat my weeten dat een occasie zich opdoed, daer ik my gaarne van bedienen zou, om U. E. zoo ras doenlyk van 't geen my voorkomt te informeeren. My is verhaald dat 1469 werkzaam is om 1455 nader te verbinden 1507. 76. en 396 en dat de Negotiateur is de beroemde 1606 wiens 1463 genoegzaam bekend zyn. Ofschoon ik niet twyfele dat 416 van deeze machinatien kennis heeft? geloof ik echter dat het niet geheel overtollig is een woord er van te zeggen. Zwaare verkoudheid,

---

1) Den Franschgezinden Pruissischen Gezant v THULEMEYER.

met koortsen verzeld zyn oorsaak dat ik het hier by laaten moet na verzeekering van oprechte aankleeving blyvende altoos een getrouw Dienaer. Q. N.

13 Jan. 's avonds

VAN KINCKELL *aan* VAN DE SPIEGEL.

J'ai eu de bien vives inquiétudes sur le sort de mon courier qui a mis neuf jours a son voyage — Quoiqu'a juste titre je vous dois un million de remerciments pour tout ce que contient votre lettre, je ne puis vous cacher que j'y ai remarqué un peu plus de circonspection que je n'aurois desiré. — Votre politique orale est preferable a l'ecrite, non pour le stile car sur cela il vous seroit impossible de ne pas vous ressembler. Vous devés etre bien persuadé je pense par tout ce qui s'est passé, de l'extreme soin que l'on prend que vous ne soyés pas compromis — sans comter la trahison il faudroit etre bien bete pour user ou casser la meilleure corde de l'arc. L'on est tres convaincu de la necessité d eviter les roles ostensibles. Mais nous le sommes aussi de l'urgence des circonstances actuelles. Defaut d'union dans le bon parti; defaut de contenance et d'assistance au dehors, ce furent jusqu'ici nos grands désavantages et voici le moment de les corriger l'un et l'autre et d'y porter les gens les plus timides par le principe meme de leur timidité, en leur montrant un danger plus grand que celui qu'ils ont craint jusqu'ici. — Vous approuvés depuis long tems le plan en question: — je connais la carte du païs et je sai bien qu'il seroit impossible de mettre les Etats dans l'avant-garde. — Mais j'avoue que je ne vois aucune raison pourquoi nos bien intentionnés, gens qui en bons principes, et en honnetteté ne le cedent a personne doivent attendre des exemples. Mon ami W. A. [1]) a la tete de la

---

1) VAN CITTERS.

minorité, et tous les braves Regents dans les autres villes, Pourquoi ne s'engageroient — ils pas directement. Il ne s'agit d'aucun danger. Tous les principes de l'alliance posent sur la vertu, sur le maintien de la Constitution deja si solemnellement promise par chaque serment, et sur tout sur le principe puissant de Zelfsverdediging. C'est une sage maxime de suivre l'exemple de vos ennemis quand ils ont eu l'habilité de vous battre. Ils n'ont pas eté si timides a se lier quoiqu'il s'en faille de beaucoup que leurs motifs soient comparables anx notres. Si d'après l'idée deja offerte, un homme de confiance depositaire de l'acte dans chaque Province, promettois a chaque souscrivant que l'On ne feroit usage de sa signature, que lorsqu'il auroit vu ce qui s'etoit fait sur le meme plan dans les autres provinces, il me paroit que personne ne peut retenir la moindre crainte. La Gueldre ira surement en avant, et lorsqu'il y a un nombre suffisant de soldats enrolés, un Seigneur de consideration viendra en Z(eelande) exhiber les pleins pouvoirs: — c'est un homme qui est deja en liaison de Correspondence avec W. A.: par là vous pouvés le connaitre.

Vous savés que l'affaire de Pr(usse) est rompue, ce que la P(rincesse) a ecrit au R(oi). Il est probable que la Reponse a cette letre sera le rappel de Mr. DE G(OERTZ) et nous voila Dieu soit loué a nous meme et cela vaut surement mieux que si ce Negociateur sollicitant et les Arbitres avoient arangé un gouvernement qui en obtenant la sanction du parti battu, auroit pour ainsi dire perpetué la Dictature: Il est bien sur que toutes les batteries porteront sur l'opiniatreté injustifiable du P(rince) et l'on tachera par la de justifier les exces auxquels on va se porter.

Vous avés donné une petite balafre a nos amis sur l'esperance inspirée d'une assistance occulte et qui au defant

de se realiser avoit refroidi les individus. L'on a actuellement si fortement insisté sur cette assistance qu'il seroit dommage de ne pas en tirer parti, ne fut-ce que pour aider a embarquer nos amis dans les premiers pas qui doivent si infailliblement, avec l'habilité que l'on y met et les grands poid que *l'on* a chés eux, *nommement* en *faveur* de *ce* systeme, entrainer les seconds et les troisiemes. Je suis a cette occasion encore bien affligé de la mort de VAN DE PERRE — Ne pourriés vous pas par le moyen de KIEN, de HURGRONJE, ou peutetre avec GODIN faire revivre nos anciennes idées. Si vous faites un accommodement convenable avec les H. 1) cela ne sauroit y nuire. L'on avoit souvent besoin d'assistance tandis que l'harmonie subsistoit encore, et ce sera toujours un moyen de se soustraire a la ferule: L'on pourroit par ce moyen rembourser a la Province les 300 m. fl. L'affaire de Frise est en très bon train: et combinée de façon que l'assistance accordée servira a assurer une espèce d'ascendant tout comme les autres l'ont eu jusqu'ici. Croyés moi que l'affaire de l'association une fois mise eu train, deviendra la boule de neige. L'Esperance que cette negotiation Pr(ussienne) avait donné a un grand nombre de personnes leur a fait lever la tete et se declarer. Il seroit bien dommage que la chose resteroit là *because every body will follow and no body lead.* R(AYNEVAL) a demandé son rappel. Il s'en va dit-il convaincu de la moderation et de la justice des P(atriotes) et de l'opiniatreté et de l'incapacité du P. Ayés la grace de me dire un mot sur les deux grands objets de l'association et de la Compagnie des Indes: et si vous voulés etre bien sur de votre fait, envoyés CUPERUS. Si je n'etois pas sur les lieux il n'a qu'a dire dans les visites qu'il fera par devoir qu'il vient pour sa fortune, sur laquelle il a bien des choses a me dire: Il

---

1) Met Holland.

peut aller chés mon Ami qui lui apprendra le tems de mon retour de Nimwegen. — Je ne vous parle plus de mes sentiments: c'est chose bien connue. Si vous croyés qu'il faudroit faire quelque demarche directe avec la Compagnie vous me l'ordonnerés. Vous savés bien qu'un voyage d'un pole a l'autre ne me coutera rien lorsque vous donnerés le coup de sifflet. Ma petite lettre est trés clair-obscure. Dites moi si elle n'a pas trop d'une nuance ni de l'autre. Zooeven ontfange ik tyding dat de Gecommitteerde Raad van Amsterdam heeden ogtend last ontfangen heeft om op eene verantwoording van penningen te dringen, en te declareeren dat Amsterdam de cas sluyt. Dit is een groote tyding en zy is waar.

XIX. Van de Spiegel *aan* van Kinckel („*à Mr.* K.")

le 13 Janvier 87.

Si ma Politique orale est plus claire que l'ecrite ce n'est pas crainte d'étourderie et beaucoup moins de trahison, mais c'est que je vous connois bon entendeur et qu'un demi mot vous suffit. Je n'ai point perdu de vuë les deux grands objets de votre Lettre — quant au prémier, personne ne peut etre plus fortement persuadé de la necessité d'une ass(ociation) que celui qui n'a cessé de la conseiller depuis 3 ans, et je vous assure qu'on y met toute l'activité possible: il est vrai, que le succes ne répond encore que très imparfaitement à nos souhaits, mais je me flate qu'avec le tems nous y parviendrons.

Les papiers publics se taisent sur ce qui vient d'arriver dans la ville de Goes, parce que l'issuë de cette affaire n'est pas avantageuse à leur parti; cependant elle a fait une sensation remarquable, en faisant preuve que les Regens n'ont rien à craindre des Corps Fr(ancs), pourvû qu'ils se

conduisent eux memes avec cette fermeté et cette modération qui doit caractériser tout bon Gouvernement.

Pour ce qui est de la Comp(agnie) [1]), il sera impos-s(ible) dans les circonstances actuelles d'éviter un arrangement, mais le fonds en est le même, auquel nos Etats ont toujours offert de se prêter, c. a. d. d'admettre les nouveaux individus à condition qu'ils ne viennent pas chasser sur des terres d'autrui — Une assistance pecuniaire de qui que ce soit ne sauroit prévenir ce denouement, parce qu'en l'acceptant, on devroit en même tems prendre des mésures qui ne sont pas de toute saison.

Aussi ne vois je pas qu'il y ait du mal à cet accommodement, pourvu qu'on aie soin de le faire avec dignité, et sans se relacher de ses principes.

Je sens tout le prix de la bonne disposition de nos Amis, et je desire ardemment qu'ils veuillent la conserver jusqu'au tems où ils pourront la déployer plus utilement pour eux et pour nous; mais la bonne foi que j'aime à mettre dans ma Politique, m'oblige à ne rien déguiser. — Je dis donc que les opérations en Fr(ance) sont fort bonnes, c'etoit là l'heure du Berger, mais que de pareilles seroient ici totalement infructueuses, dans la situation présente des affaires. Demandez, je vous prie, à votre Ami [2]) s'il a vu la depeche du C(omte) DE R(ECHTEREN) [3]) au sujet de la navigation Esp(agnole) par le Cap. Cette affaire pourroit devenir serieuse: vous savez que la Zélande a insisté de sonder l'A(ngleterre) là dessus, si elle voudroit faire cause commune, mais que d'autres ont préferé l'appui des nouveaux Alliés: [4]) personne cependant n'ignore l'interet que L'A(ngleterre) mettoit autrefois à cette affaire: si elle est

1) De Oost-Indische.

2) HARRIS.

3) Nederlandsch Gezant te Madrid.

4) Van Frankryk, krachtens de in 1785 gesloten Alliantie.

encore dans les mêmes sentimens voilà un moment favorable om *een klein tikje*, te geeven. Je sais bien que l'A. a des interêts à ménager avec l'E(spagne): je ne pretends pas aussi qu'ils épousent notre querelle, d'autant moins qu'elle ne me paroit pas trop fondée en Justice, mais je voudrois seulement que l'A(ngleterre) fit voir qu'il existe encore des cas où il seroit utile de faire revivre l'ancien Systeme.

Bon voyage aux deux Negotiateurs! 1) les Patr(iotes) jetteront feu et flammes contre le parti Stadh(ouderien): ils se porteront peut-etre à des excès, mais je vous assure qu'avec tout cela ils creusent leur tombeau.

DE LARREY *aan* VAN DE SPIEGEL.

17 Jan. 1787.

Ik vraag excus dat ik door myne onpasselykheid en eene onbegrypelyke meenigte van beesigheeden my niet duidelyker geëxpliceerd heb.

Het Concept onlangs aan U. E. gezonden 2), beginnende *de overweeging etc.* komt niet van 1152, maer van een gezeleerd vriend. Men is overal werkzaam, yder wil tot de goede zaak het zyn mede brengen, en alles loopt in 't magazyn van 1189. U. E. geliefd te weeten dat het stuk gerevideerd, en verzagt is, zoo als uit de bylaag consteerd. Het is reeds in 129. 92 geweest en word by veelen gesmaakt, het gaat deezen avond na 113 by 101. in 't quartier van 161 etc. flatteerd men zich ook.

Dit schryvende ontvang ik U. E. zeer gehonoreerde van den 13 door welkers inhoud ik volmaakt gerust gesteld worde. Dat het Plan — tot Uwent niet qualyk reusseert

---

1) Het afbreken der onderhandelingen met DE RAYNEVAL en V. GOERTZ.

2) Zie het Ontwerp hiervoren, bl. 41 volgg.

verheugd my, en teffens ben ik verblyd, dat het gunt hier ondernoomen word, de goedkeuring Uwer H. E. G. wegdraagd. Het gunt U. E. van wegens de kinderen van 396 [1]) annonceerd is zeer geruststellend, en medewerkend tot het groot oogmerk. De briev voor den Heer v. K(INCKEL) heb ik wel ontvangen, maer ben er mede verlegen, Z. E. is van 17 (Nymegen) geretourneerd, heeft my zelfs wat mede gebragt, maer is deezen morgen na Amsterdam vertrokken, alwaer ik geen kans zie hem U. E. missive *secuur* te bezorgen.

Aan 36 word deezen avond het toegezondene bezorgd: met U. E. beoordeeling over de idée van 414 ben ik het volmaakt eens.

Meer kan ik er niet byvoegen maar ben altoos eerbiedig

t. t.

Q. N.

VAN KINCKELL *aan* VAN DE SPIEGEL.

Je vous supplie de me dire par le retour du courier ce que vous pensés sur la façon dont il faudra comuniquer L'A. [2]) a LYNDEN. Je prie Dieu pour l'heureuse issue de votre conference [3]). J'espere qu'elle aura produit des signatures. Le Dank Adress est une chose delicieuse dont j'ai eté si long tems amoureux [4]). — L'on voit ce que vous faites en Zelande quand vous y avés les *coudées franches*. L'on vient de me dire qu'il y a un plan de changer promptement la garnison de la Haye, en dan staa vast.

---

1) De Zeeuwen.

2) L'association.

3) Met Zeeuwsche Regenten. (18 January 1787).

4) Zie den tekst van het *Dank-Adres van eenige Burgers In- en Opgezetenen der Provincie van Zeeland*, by DE CHALMOT, XI. 17—22.

XX. Van de spiegel *aan* van lynden van blitterswyk. (Minuut.)

Hier ingesloten heb ik de eer UwExc. 1) te zenden een exemplaar van een Addres 't welk rond loopt zoo in de Steden als ten Pl(atten) Lande deezer Prov^e^. en reeds door een groot aantal geteekend is: — ook moet ik UwE. communiceeren, dat gisteren in een byeenkomst van eenige Regenten, waarvan ik mede geweest ben, is besloten een associatie aan te gaan, tot soutien van de Constitutie en van yders individueele voorregten, waar van een Acte zal worden geconcipieerd, en geteekend kunnen worden door alle Leden en Ministers van Collegien of Stedel. Regeeringen zonder onderscheid van rang: — men oordeelt het in de tegenw. omstandigheden noodzaakelyk met die fermeteit te werk te gaan, tot welzyn van het Land en tot onze eigen zelfsverdediging. — Ik vertrouwe dat UwE. dit mede zal approbeeren, en zig niet onttrekken met een groot aantal Regenten en Ingez(etenen) de handen in een te slaan. Ik heb de eer &.

19 January.

XXI. *De Fiscaal der Admiraliteit* van der hoop *aan* van de spiegel.

In 't jagt naar 's Hage 19 Jan. 1787.

Hoog Edel Gestrenge Heer!

Zeer gevallig l.l. Zaturdag ontdekt hebbende de oorzaak van het stilzwygen van den Hr. engelhard, op den brief

---

1) Ook Jonker jan van borssele, van citters en van de perre hadden als 's Prinsen Vertegenwoordigers in Zeeland het praedicaat *Excellentie* genoten.

die UHEG. Z. E. geschreven heeft [1]), haast ik my UHEG. te informeren, dat dien dag in conversatie zynde met den Hr WICHERS, wiens integriteit en fraaye principes my meer en meer aan Z. E. attacheeren, viel het gesprek ook op UHEG. en den Hr. ENGELHARD, en op de brief die Z. E. van UHEG. had ontvangen om *in persoon* over te geven, welke recommandatie Z. E. geengageert had te vernemen of UHEG. in den Haag gewagt wierd, om *in persoon* antwoord van dien Heer over te brengen: — Toen geinformeert wordende dat UHEG. door indispositie verhindert wierd in den Haag te komen, heeft Z. E. den Hr. ENGELHARD gengageert zyn antwoord uit te stellen. — Ik nam de vryheid dit misverstand op te helderen, en verzogt Z. E. dien Hr. zyne verlegenheid te ontnemen, om nu zo laat UHEG. te antwoorden, terwyl ik aannam UHEG. zulks bekent te maaken, hetwelk ik met iever doe, omdat ik my verzeker, dat de qualiteiten van den Hr. ENG. UHEG. veel genoegen zullen geven [2]) en zelfs Hulp verlenen in deszelfs onvermoeide pogingen ter behoud van het Vaderland, welke pogingen ik bewonder en respecteer, my voorkomen in uwe provintie van volle reussite te zyn, en misschien in anderen invloed te zullen hebben.

Ik heb de Eer met de opregtste Gevoelens van Eerbied en Hoogagting te zyn

Hoog Edel Gestrenge Heer

UHEG. ond. en geh. Dienaer,

J. C. VAN DER HOOP.

---

1) Zie het IIe Deel van deze Verzameling, bl. 504 volg.

2) Zie het Advies van Mr. J. A. ENGELHARD, „Raad en Syndicus van de Ommelanden", met de Professoren L. C. SCHROEDER en J. CANNEGIETER den 5 Maart 1790 over zeker Adres van de Overysselsche Schutteryen en Vrycorpsen van 13 September 1787 uitgebragt, by DE CHALMOT, *Verzamel. van Placaten*, *Resolutien* enz. (Campen 1791) XXVI^{ste} Deel bl. 229—267.

De LARREY *aan* VAN DE SPIEGEL.

Ik kan van my niet verkrygen om eenige gelegenheid te laten onsnappen zonder Uwe Hoog Ed. Gest. een blyk van attentie te geeven. En hiertoe geeft my 1630 occasie, ik veronderstel dat het wel de Vriend K. (VAN KINCKELL) selfs zoude konnen zyn, terwyl S. E. zeekere aan my geaddresseerde briev heeft laten afhaalen.

Hoe 't zy ik profiteer van de gelegenheid, om U.E. te melden, dat by continuatie niets essentieels van 1316 te wagten is. Het werk van 1585 wil te 113 niet vlotten. Men is daar huiverig, en vreesagtig, om niets meer te zeggen, echter niet qualyk gedisponeerd. Binnen een paar dagen zal men zien, wat of er in de Societeit van 120 gearresteerd zal worden, in de zaak van 1141.

Er doed zich eenige hoop op in 820, maar de Vriend 866. heeft weinig moed, en schynt het op te geeven. In 451 doed zich hoop op; inzonderheid als 396 en 594 haer standvastig vertoonen. By de familie van 76 word gestadig gewerkt; het succes is by my problematicq. Er zyn wederom nieuwe 1463 in til, en wel van ymand uit 1385 komende die ik oordeele door 1257 gedirigeerd: het word nagegaan. In 17 (Nymegen) is men zeer te vreeden van tgunt men uit 408 verneemd. Ook is te 16 alles well afgeloopen met 409. Niemand van 400 is in 't allerminst gecompromitteerd, en niets is van 417 uitgelekt. Ik ben altoos met gevoelens van de warmste vriendschap. t. t.

22 Jan. 1787. Q. N.

XXII. *De Graaf* V. GOERTZ *aan den Kriegsrath* BILFINGER.

Nimegue ce 22 Janvier 1787.

Enfin mon cher BILFINGER, j'ai eu hier un jour heureux, et je me hâte de vous le dire, sur, que vous y prenés

part, tant par l'intêret que vous prenés au bien public, que par votre amitié pour moi. Le Roi a eté content de la reponce qu'on a donnée, et de la promptitude avec laquelle on l'a donnée, et pardessus cela, il me previent, qu'il va envoyer l'ordre de l'Aigle noir aux deux Princes D'ORANGE ces Neveux, et puis il ajoute, que si la Negociation se rompt, qu'il me rappellera. *Le premier* m'a fait plaisir, puisque cela au moins a eté prevenu, *le second*, m'en a fait un infini, vu qu'on saura par la juger que le Roi conserve toute la tendresse pour S. A. R. et la famille D'ORANGE, ce qu'on aurait cherché à faire croire au moins comme douteux, a mon depart, et enfin *le troisieme* etoit necessaire, pour faire finir une situation trop difficile, et trop douloureuse pour mon coeur. Gardés tout cela cependant encore pour vous *seul; le premier* par bonne raison, *le second*, parceque les ordres ne sont pas encore arrivés, et qu'il faut premierement, lorsqu'ils seront, que le P^ce^ l'annonce aux Etats Generaux, et en demande la permission, et enfin *le* 3me encore pour des raisons connues; je calcule que le rappel doit arriver Dimanche 28 ou le Jeudi d'après au plus tard, tenés vous en consequence pret pour que des qu'il arrive, je puisse vous l'expedier 1).

XXIII. *Mr.* W. VAN CITTERS *de Zoon aan den Raadpensionaris.*

'S Hage den 23. Jan. 1787.

Hoog Edele Gestrenge Heer!

Het vertrek van een Bode door H. H. van afgezonden, geeft my gelegentheid by deze myne opwachting zeer eerbiedig by UHoogEdGestr. te komen maken, en te gelyk de nevensgaande Secreete Resolutie van den 8. dezer toete-

1) Afschrift van de hand van den jongen VAN CITTERS.

zenden, onwetende of de Graaf, die daarby present is geweest, UHoogEdGestr. dezelve heeft laten toekomen: onder verbetering vinde ik, in een zaak van die natuur, *het niet inlaten*, al vry flaauw, my dunk dat er wel iets sterkers had konnen achtergevoegd worden, maar misschien begryp ik het kwalyk. — De Heer Raadp. v. Holl. 1) heeft my dezen morgen verzocht, myn devoiren aantewenden, ten eynde H. Ed. Mog. Hun zouden gelieven te expliceeren op zekere Resolutie, of Propositie van Holland, den 17. October laatstleden, ter Vergadering van H. H. M. overgenomen, betrekkelyk het Commercie-Tractaat met Rusland, acquiteere my dus nu van myn Commissie door UHoogEdGestr. daarvan kenuis te geven. — De Graaf VAN GOEURTZ gedurende zyn aanwezen alhier, als ook de Heer BILFINGER, tot de Ambassade hoorende, onder den Titul van Conseiller de Guerre, my altyd veel vertrouwen, en vrindelykheid, betoond hebbende, heeft de laatstgemelde, my, zoo even by de Heer HARRIS zynde, een missive ter hand gesteld van de Gr. v. GOEURTZ aan Zyn Ed. geschreeven, om die morgen te restitueeren, en niemand daarvan kennis te geven, dat ik ook niet doen zal, als aan UHoogEdGestr., waar ik niets voor verborgen mag noch wil hebben, als zynde de relatie tusschen de Gedeputeerden ter Generaliteyt en UHoogEdGestr. dezelve, als de betrekkingen tusschen de vreemde Ministers en hunne Hoven, doch mach ik op het vrindelykste verzoeken, dezelve missive aan niemand, als aan myn Vader en de Heer W. A. 2) te comuniceeren, vermits ik hier iets van uitlekkende, in groote verlegentheid zoude konnen geraken; die missive is my interessant voorgekomen. — Gisteren is een courier van de Ridder HARRIS voor by de *Marechal de Turenne* rydende, terwyl hy brie-

1) Mr. P. VAN BLEISWYK.

2) Burgemeester VAN CITTERS.

ven by zich had, door twee booswichten geattacqueerd, welke hem met messen gedreigd hebben, en naar de keel gegrepen, doch hy is het ontkomen en heeft de brieven behouden, ik hoop dat de Heer HARRIS hier naauwkeurig onderzoek naar zal laten doen: deze courier te gelyk kamerdienaar zynde, heb ik denzelven in het appartement van Lady HARRIS vindende, gevraagd wat er van was, en hy heeft my woordelyk gezegd, het geen ik zoo even de eer hebbe (gehad) UHoogEdGestr. deswegens te relateeren. — Het doed my byzonder veel satisfactie dat de zaaken in Zeeland veel beter beginnen te gaan, UHoogEdGestr. zal daardoor een welverdienden, en onsterfelyken roem by alle weldenkenden behaalen; men begind hier zeer verlegen te worden, te Rotterdam gaat het zegd men ook goed. — Verder hebbe ik de eer UHoogEdGestr. onderscheyde missives te laten toekomen, waaronder eene van de Heer DE LARR(EY), welke er wederom zeer wel uit ziet, zynde dien waardigen Heer byna geheel hersteld van zyn verkouwdheid; en eene missive van den Heer HENDRIK AUGUSTUS Baron VON KINCKELL, welke my dezên avond heeft overgegeven, met verzoek, die aan UHoogEdGestr. per Bode te zenden, en er tot securiteyt eene enveloppe om te slaan; ik hebbe dien Heer dezen avond gezegd dat de Bode maar morgen vertrok, ingeval noch iets te zeggen had, zullende zulks alsdan daarby voegen; de Heer V. K. was extra vrindelyk, men zegd my dat hy zoo sterk voor myn Vader en myne famille geporteerd is, wat veranderen de weereldsche zaken! over een jaar kon de Heer V. K. zich myn Vader niet rappelleeren doen hy myn waarde Vader op het Huys in het Bosch bec à bec op de antichambre rencontreerde, en dien zelfden Heer Mof, naderhand met eenige Heeren voor het logement van de O. I. C. alhier ziende staan praaten, dat ik raakelings met myn Vader voor by hem ging, keek hy hem aan, en raakte even aan zyn hoed. O tempora! wat worden de bordetjes

somtyds verhangen, il se peut qu'il soit quelquefois bon nouvelliste, mais je ne le choisirai jamais pour mon ami. Ik had noch geomitteerd te zeggen, dat zyn Vriud de Graaf aan de Heeren Amb. DE VERAC en DE RAINEVAL onlangs heeft gezegd: je ne plais plus, on veut se defaire de moi, mais ce sera avec peine.

P.S. Indien UHoogEdGestr. kan goedvinden deze missive aan myn Vader te communiceeren, zoude my daarmede zeer verplichten. 24 Jan. Men verzekert my dat Prins HENDRIK [1]) niet te N(ymegen) komt.

DE LARREY *aan* VAN DE SPIEGEL.

P. S. 24 Jan. 1787.

Nog twee woorden. Van 1316 is iets beeters gekomen: 1326 [2]) approbeerd het laatste antwoord aan 1309 en confereerd zyn order aan 1163 en 1164, [3]) het welk zal aangezien worden, als dat de genegenheid van 1335 voor 1131 aanhoud, voor 't overige beduit dit weinig. by 805 zullen wy binnen weinig dagen een decisie hebben.

Ondertusschen vale, perge, en ontvang de belooning aen de deugd beloofd — ut in Litteris. T. T.

De Prinses aan den Raadpensionaris.

J'ai tres bien reçu votre obligeante lettre du 13. Les intentions du Pr(ince) restent les memes par raport au plan, en particulier pour ce qui concerne l'arrangement interieur, mais il paroit que l'exécution est dificile, puisque malgré l'extreme necessité et la conviction du Pr. il ne peut se fixer sur les points principaux; Mr. BOERS a été ici, il m'a

---

1) Van Pruissen, broeder van den grooten FREDERIK

2) De Koning van Pruissen.

3) Aan de jonge Prinsen VAN ORANJE.

rendu les meilleurs témoignages des deux sujets 1) dont il avoit été question, et surtout l'acquisition de l'un paroissoit tres aisé à Mr. BOERS, l'autre etois plus dificile.

Tout ce que les gazettes debitent sur la negociation de Mr. DE RAYNEVAL Nous a fait prendre la resolution de publier les pieces authentiques, elles seront imprimées la semaine prochaine et en meme tems le Pr(ince) les remettra aux Etats Generaux; j'espére Monsieur que vous aprouverez ceci, les circonstances le rendoient nécessaire, et un grand nombre de Regens bien intentionnés a parru le desirer.

Nous aprenons avec un sensible plaisir les bonnes nouvelles qui nous viennent de chez vous, je ne puis méconnoitre a quelle direction nous en avons l'obligation pour la plus grande partie, soyez persuadé Monsieur de toute Notre reconnoissance et de Notre desir de pouvoir en donner des preuves. Je vous fais mille remercimens des voeux que vous formé pour nous a l'occasion de la nouvelle année; si les miens sont exaucés, rien ne manquera a votre bonheur, et Vous nous serez conservé longtems, pour l'avantage de la patrie, de votre famille et de tout ceux qui savent aprecier le vrai mérite.

Je ne cesserois d'être avec une parfaite estime

Monsieur,

Nimégue le 26 Janv. 1787.

Votre affectionnée servante

WILHELMINE.

XXIV. *Circulaire, houdende uitnoodiging aan Regenten in Zeeland, om de Acte van Verbintenis te teekenen.*

Wel Edel Gestrenge Heer!

De overweeging van de nieuwe denkbeelden, welke men hier en elders, onder praetext van Grondwettige herstelling

1) De Heer DE LARREY noemde ze *étres*.

van den Staat en Regeering deezer Landen zoekt in te voeren, en der gebeurtenissen waartoe deeze nieuwigheden dagelyks aanleiding geeven, hebben eenige notable Leden en Ministers van de Regeering deezer Provintie aangespoord, om aan malkander een onbewimpelde verzekering te geeven van hunne gevoelens ten dien opzigte, en zig tot verstand van dezelve onderling te vereenigen, even als zulks in andere Provintien ter zelver tyd, en op diergelyken voet, zal worden ondernomen.

Ik heb de eer UwEdG. eenige gedrukte exemplaaren van de geconcipieerde, en reeds door een goed aantal Leden geteekende Acte toe te zenden, met verzoek niet alleen van UwEdG. toetreeding tot dezelve, maar ook om te verneemen, of er onder de Heeren Regenten van UwEdG. Stad nog andere Leden zyn, die zig op zoodaanige gronden met ons verkiezen te vereenigen, tot maintien van de wettige Constitutie, Regeeringsform en Burgerlyke Vryheid, en verdediging van yders persoon tegen alle overlast en geweld; en zoodraa wy van de naamen dier Heeren mogen geinformeerd zyn, zullen wy UwEdG. het origineel ter teekening laaten toekomen.

Wy sluiten niemand uit, dan alleen de zoodaanige, die zig hebben geopposeerd tegen de Staats Resol. van 16 Oct. 1786 [1]) of diergelyke stukken; omdat wy oordeelen, dat Regenten welke met die gronden niet instemmen, ook met ons niet zouden convenieeren in de beginsels die wy tot een grondslag van onze vereeniging gelegd hebben.

Ik heb de eer etc.

den 27 Jan. 1787.

---

1) Verg. het IIe Deel van deze Verzameling, bl. 603—612

XXV *De Representant van den E. E.* VAN LYNDEN VAN BLITTERSWYK *aan* VAN DE SPIEGEL.

Nymegen 31 Jan. 1787.

Amice. Terwyl ik by myn Schoonzoon de Heer v. SPAEN te Biljoen was, ontfing ik daer voorleede Saturdag uwe brief van den 19 met bygevoegd exemplaar van het dank-adress; waeromtrent het my aengenaem is, door brieven, die ik heeden bekome, te verneemen, dat te Middelburg alleen reeds 1300 onderteekenaers waeren; ik flatteere my derhalven, dat dit ruym sal zeilen.

Heeden is my geworden uwe depeche van den 26 benevens de acte van associatie; dezelve word hier *generael* geapprobeert, en ik flatteere my, dat Gelderland dit voetspoor volgen sal; gelyk meede Friesland, werwaerts ik supponeere, dat gedrukte exemplaeren sullen gezonden zyn: indien UwEdG. er my nog 2 a 3 konde byzetten, om daer van in *deese* Provincie gebruyk te maken, soude sulks my aengenaem, en van nut konnen zyn: ook wenschte ik, ter myner speculatie, te mogen weeten, wie verder, buyten de opgenoemde, geteekent hebbende; versoekende ik inmiddels by de nevensgaende brief aen myn Schoonzoon KIEN 1) om sulks voor my te willen doen.

Nopens de terug gezondene papieren betreffende het Fort te Bath, en het pensioneeren der officianten van Lillo, is het my onmogelyk heeden in eenig detail te komen: UwEdG. bekomt deswegens nadere informatie van my uyt 's Hage, werwaerts ik voorneemens ben aenstaende dingsdag of woensdag te retourneeren.

1) KIEN VAN CITTERS.

In Overyssel, alwaer den Landdag eergisteren begonnen is, was het (so veel men hier weet) nog niet seeker, hoe 't met het reglement gaen zal: inmiddels had de Burgerye van Zwol, 9 regenten, waeronder ROUSE, afgezet, en reeds andere in haere plaets verkoren. De Gr. v. GOERTZ vertrekt morgen over 8 daegen van hier *direct* na Berlin, re quam maxime infecta. Ik geloove dat UwEdG. approbeert het senden door Z. H. aen ha. ho. Mo. van de correspondentie usschen REINEVAL en dien Minister.

Uyt het geene my uyt 's Hage gemelt word, sie ik met leetweesen, dat het Ministerie te Weenen nog al blyft souteneeren, dat de vaart van Ostende op het Hazegras voor de Oostenrykers moet open blyven.

Ik heb geen tyd meer, om iets by te voegen, als dat ik bestendig ben t. t.

XXVI. *Acte van Verbintenis van eenige Leden en Ministers der Regering en Justitie in Zeeland, tot handhaving van de ware Republikeinsche Constitutie, tegenwoordige Regeringsvorm en Burgerlyke Vryheid* [1].

Wy ondergeschreven, Leden en Ministers van Collegien van Regering en Justitie, in- of wegens de Provincie van Zeeland, rypelyk overwogen hebbende de tegenwoordige verwarringen in de Republiek, veroorzaakt door de verschillende begrippen van velen onder de Regenten en Ingezetenen, over de ware gronden van de Constitutie der Regering, en

---

1) Ter Staatsvergadering van Zeeland den 5 Maart 1787 ingediend. Z. daartegen de *Remonstrantie* van WILHEM SCHORER, J. A. FS., W. A. DE BEVEREN, B. J. TURCQ, ZACHARIAS PASPOORT, G. D. STEENGRACHT DE MOOYLAND, P. C. VAN GOETHEM, C. J. DANCKAERTS, J. D. GHYSELIN LESAGE, A. HUYSMAN, DAVID VAN VISVLIET, B. MATHIAS POUS, JAN JACOBUS MACQUET, F. ERMERINS, M. GEENE.

van den aard der Burgerlyke Vryheid; en dagelyks meer en meer ziende dat men voortgaat, met allerhande *vreemde en schadelyke* denkbeelden te dien opzigte, ook in deze Provincie te verspreiden [1]); en dat de Regenten die door eed en pligt weerhouden worden van zich daarmede te vereenigen, in publieke papieren op een schandelyke wyze worden ten toon gesteld, gehoond en gelasterd; dat door zoodanige middelen, het vertrouwen der Ingezetenen wordt afgetrokken van hunne wettige Overheden, en overgebragt tot menschen, die noch kundigheid noch roeping hebben, om 's Lands zaken naar hunne zinnelykheid te hervormen en te bestieren; dat het gevolg hiervan noodwendig zal moeten zyn dat in plaats van de Constitutie vast te stellen, en de Vryheid te verzekeren, dezelve beide zullen los gemaakt en vernietigd worden, wanneer het mogelyk te laat zal zyn het Vaderland uit dit verderf te redden; hebben onderling besloten, door de onderteekening dezer *Acte*, een duidelyke en opregte Verklaring te doen van onze gevoelens en oogmerken, en ons te verbinden, om dezelve met al ons vermogen, onder inwachting van den Goddelyken zegen, en de medewerking der getrouwe Ingezetenen, te maintineren, als uitmakende de ware gronden, waarop de Republiek in 't gemeen, en deze Provincie in 't byzonder gevestigd is, en onder welker behoud dezelve is groot geworden; en schoon wy reeds alle tot het handhaven van deze gronden, uithoofde onzer Ambtsbedieningen, in onderscheiden betrekkingen, by eede verpligt waren, en derhalve te onzen opzigte geen nieuwe Verbintenis noodig ware, hebben wy echter geconsidereerd de verkeerde explicatie die door sommigen aan onze bedoelingen

1) „Hiermede wordt gezien op alle zoodanige nieuwigheden, die onder den naam van *Grondwettige Herstelling* worden getenteerd, en op de middelen, waardoor dezelve worden voortgezet, als zyn de Gewapende Genootschappen, de Vaderlandsche Societeiten, het Vaderlandsch Fonds, en de onmatige Vryheid der Drukpers." — (VAN DE SPIEGELS Toelichting).

gegeven wordt, alsmede de ingewikkelde stellingen vervat in zekere Acte in de maand Augustus des vorigen jaars in een andere Provincie geteekend 1); en hebben mitsdien noodzakelyk geoordeeld, onbewimpeld, en zonder reserve van een bedekten zin, onze meening open te leggen, ten einde aan malkanderen, en een ieder die deze Acte lezen zal, daarvan securiteit te geven.

Wy betuigen derhalve op het plegtigste, geen ander oogmerk te hebben, dan om de ware Republikeinsche Regeringsvorm, volgens den aard der Constitutie en der Privilegien van de byzondere Provincien, Steden en Leden van dit Gemeenebest, gelyk hetzelve verbonden is door de Unie van Utrecht, te helpen handhaven, met de hooge waardigheden van Stadhouder, Capitein- en Admiraal-Generaal, erfelyk in het Huis VAN ORANGE, en met alle die regten en praeëminentien, welke aan dezelve waardigheden, *wettig en permanent* zyn vastgemaakt 2).

Wy beloven de Hoogheid, Vryheid en Onafhankelykheid van den Staat in 't gemeen, en van de Provincie van Zeeland in 't byzonder te zullen helpen handhaven, zonder eenige *Overheersching* 3), onder welken schyn of benaming het zoude mogen zyn, te gedoogen: en wy verklaren in het bestier van deze Provincie, een afkeer te hebben van een

---

1) Verg. het IIe Deel van deze Verzameling, bl. 512—528.

2) „*Wettig en permanent;* d. i. met betrekking tot de Generaliteit en van deze Provincie in 't byzonder, volgens de Opdragt van 1747 en 1766.

Voor 't overige, zoomin als wy ons met de Regerings-Reglementen van andere Provincien bemoeien, kunnen wy ook gedoogen dat een ander zich daarin menge." (VAN DE SPIEGEL.)

3) „Door Overheersching wordt in 't generaal verstaan alle magt welke zich boven die der Staten van Zeeland verheft; maar byzonder zoodanige Party, welke mogt trachten een overwigt in het Bondgenootschap te verkrygen, gelyk gebleken is in de willekeurige dispositie over de Troupes van den Staat, in de Resoln. over de O. en W. I. Comp. en menigvuldige andere ter Generaliteit genomen." (VAN DE SPIEGEL.)

Eenhoofdige Regering, of van een meerder getal van personen, uit eigendunkelyke *Aristocratische beginsels;* wy oordeelen ook een *Volksregering* buiten de *repraesentatie van wettig* verkoren Overheden, even verderflyk voor het Land [1]; en wy beloven, ons heilig te zullen houden aan de tegenwoordige Constitutie, welke wy erkennen, voor ons Land en Volk de beste te zyn en de geschiktste om in een vryen Staat alle inbreuk van dwinglandy af te weren, en nogtans de Regering met een genoegzame magt te voorzien, welke zoo wyselyk door de Wetten getemperd is, dat de Burgerlyke Vryheid onder dezelve onbenadeeld kan en moet blyven.

Wy betuigen ook even plegtig, de ware Christelyke Gereformeerde Godsdienst, zoo als dezelve in de Publieke Kerken dezer Landen geleerd wordt, met allen yver en nadruk te zullen handhaven, en nooit te gedoogen, dat iemand in zyne conscientie worde onderzocht of bedwongen; maar een ieder ongestoord te zullen laten genieten die Vryheid van denken, en oefening zyner Godsdienstige begrippen, welke de Wetten van het Land hebben toegestaan.

Wy zullen zooveel in ons is, de Justitie by haar gezag helpen maintineren, zonder ooit toe te stemmen, dat iemand in het gebruik van dezelve verhinderd worde, of onderworpen aan het oordeel van Gedelegeerde personen of Regtbanken, welke hy, volgens zyne voorregten, niet voor zyne competente of ordinaire Regters behoeft te erkennen.

Wy gevoelen dat het zekerste kenmerk der Vryheid van

---

1) „Door Repraesentatie wordt verstaan, dat de Regenten geen eigendom hebben aan de Souvereiniteit, maar dezelve alleenlyk vertegenwoordigen, en dus dat zy verpligt zyn, hunne Regering naar de vastgestelde Wetten in te rigten; maar ook dat dezelve aan niemand dan aan God verantwoording schuldig, of van niemand dan van God afhankelyk zyn, zoolang zy blyven binnen de palen van de magt hun door de Constitutie toevertrouwd; gelyk zulks breeder voorgesteld is in de Deductie der Heeren Staten van Holland van 1587." (V. DE SPIEGEL.)

ons Land is, dat de Regenten en Ambtenaren van den Staat, zonder onderscheid van aanzien of rang, even als de geringste der Ingezetenen, aan dezelve Wetten onderworpen zyn; dat derhalve een ingezeten, wie hy ook zy, of een Maatschappy van ingezetenen onverhinderd het vermogen moeten hebben hunne Privilegien voor te staan, in te roepen en te verdedigen; terwyl wy nogtans in alle gevallen en altoos *uitsluiten het vermogen* van zich *zelf te regten* 1), zoolang niet beproefd zyn alle de wegen en middelen, welke de ordinaire Justitie en de Constitutie van iedere Provincie of van den geheelen Staat, respectivelyk, aan de hand geven tot vereffening der geschillen.

Wyders betuigen wy een waren eerbied te hebben voor alle deugdelyke Volksregten en Privilegien, in welk District of Stad dezelve ook zyn, of behooren geobserveerd te worden; en wy zullen ons opregtelyk toeleggen om dezelve op te beuren, en op een constitutionele wyze te styven en te sterken; gelyk wy ook even welmeenend de hand zullen bieden tot het redresseren van wezentlyke *abuizen welke* in de uitoefening van het publiek Bestier *tegen de Wetten of goede* ordre der Regering, mogten zyn ingeslopen 2).

Deze hierboven gemelde grondbeginsels, beloven wy, op den eed aan den Lande gedaan, bestendig te zullen voorstaan, en malkanderen in het voorstaan derzelve alle mogelyke adsistentie toe te brengen; de heimelyke of openbare indragt

---

1) *Zelf te regten.* Wanneer derhalve de Ingezetenen reden van klagten hebben, dat de Regering de toevertrouwde magt overtreedt, moeten zy de Justitie te hulp roepen, en wanneer de zaken van dien aard zyn, dat ze geen onderwerpen der Justitie kunnen worden, moeten de middelen by de Unie van Utrecht opgegeven geëmployeerd worden, en nooit heeft een Volk de magt, zyne Regenten af te zetten, als in de gevallen, daar geen Regt noch bemiddeling is te verkrygen en het onregt openbaar is. (VAN DE SPIEGEL.)

2) „Hieronder worden verstaan abuizen in de administratie en directie van 's Lands zaken, gelyk onder andere de traagheid en disharmonie in de deliberatien, waardoor alle goede verbeteringen verydeld worden." (VAN DE SPIEGEL).

welke daarop mogt ondernomen of gepleegd worden, met al ons vermogen af te keeren; onze pogingen tot behoud van de wettige Constitutie en Burgerlyke Vryheid te zullen vereenigen met die van alle Regenten in andere Provincien van deze Republiek, welke met ons uit dezelve grondbeginsels werkzaam zyn, in den klaren zin en meening als dezelve hier boven zyn voorgesteld; en te dien einde met malkanderen en met allen die zich verder met ons willen vereenigen, te zullen omgaan, met dat vertrouwen, eendragtigheid en cordaatheid, als tot bevordering van 's Lands welzyn, en ter verdediging van onze personen, tegen den haat, nyd of laster van kwalykgezinden, noodzakelyk is.

Ter nakominge dezes, verbinden wy ons, als Lieden van Eer, door deze onze Onderteekening 1)," in de maanden January en Febr. 1787.

Was geteekend door de volgende:

VAN DE PERRE *de Nieuwer·e.* W. VAN CITTERS. J. P. VAN DEN BRANDE *Baronet.*
N. STEENGRACHT D'OOSTERLAND. G. F. GODIN.
E. J. VAN DER MANDERE. WILHEM AARNOUT VAN CITTERS.
W. THIBAUT D'AAGTEKERKE 2). J. H. SCHORER.

Als gequalificeerde van den Heer W. C. H. VAN LIJNDEN

W. A. KIEN VAN CITTERS.

CORNELIS KIEN VAN CITTERS. J. J. DE BRUYN.
L. P. VAN DE SPIEGEL. DANIEL STEVEN SCHORER.

---

1) Van hier af H. S. VAN DE SPIEGEL.

2) W. VAN CITTERS aan VAN DE SPIEGEL (18 April 1787). „THIBAUT beklaagt zich zeer dat hy als een der onderteekenaars niets weet van hetgeen gedaan wordt; hy vreest dat er eenig wantrouwen is; hy wenscht maar dat men hem wilde informeren wat er geschieden moet, hy is bereid tot alles. Ik heb dit reeds aan den Burgemeester W. A. en aan GODIN gecommuniceerd, en ik neem de vryheid daarvan aan U H.E.G. kennis te geven, wyl men zooveel mogelyk dient voor te komen alle soupçons dat men elkander niet vertrouwt. — Hy had ook niet van ter zyde hooren spreken van penningen daar men over konde disponeeren."

J. J. LEYDEKKER DE BRUYN.
G. VAN CITTERS.
P. J. RETHAAN MACARÉ.
HUYBREGT DE HAZE BOMME.
J. W. VAN ROSEVELT.
J. A. VAN DORTH.
M. C. VAN DORTH.
W. CANISIUS.
D. DE MEYER.
JOHANNES POLS.
CORNELIS VAN CITTERS VAN BRUËLIS.
ADOLF OSSEWAARDE.
ARNOLDUS VAN TILBURGH MZ.
DANIEL DE BRUYN.
ANTONI OSSEWAARDE.
PIETER JACOB CLYVER.
EVERT CLYVER.
JOHANNES MAURITZ.
A. E. VAN DISHOECK VAN DOMBURG.
JOHAN ASSUERUS SCHORER.
CASPAR VAN CITTERS.
W. A. DE HAZE BOMME.
JACOB JOHAN ANDRIESSEN.
M. S. VAN DER LOEFF.
ANTHONY BALEN.
MICHL. BASTIAANSEN.
JACOB FREDRIK HESSELBERG.
JOHAN BODDAERT.
D. P. DE MAUREGNAULT.
PIETER HAAK STEENHART.
DANIEL JAQUES DE SUPERVILLE.
W. A. KIEN VAN CITTERS.
P. CHANGUION.
JOHAN CANTER DE MUNCK VAN SEROOSKERKE.
SNOUCK HURGRONJE.
VETH VAN DE PERRE DE WESTCAPELLE.
A. W. VAN CITTERS.
D. C. KEETLAER.
C. P. KEETLAER.
Z. D. VAN DER BILT VAN CLOETINGE.
FRANÇOIS DE KEYSER.
B. VERSELEWEL VAN DER BILT.
JOH^s STOKMANS.
L. J. VAN DE SPIEGEL 1).
QUIRINUS CORNELIS VAN DER BOON MESCH.
M. J. VAN VISVLIET.
P. BUTEUX.
SAMUEL RADERMACHER.

(Al die namen door VAN DE SPIEGEL eigenhandig vermeld).

1) Zoon van den Raadpensionaris.

De LARREY *aan den Raadpensionaris.*

Den 27 Jan. 1787.

Door 1630 onderricht zynde dat er iets, en waarschynlyk, goeds van 396 (Zeeland) verwagt word, vat ik de pen op om Uwe H.E. G. kennis te geeven van 't gunt my verzeekerd word. In 76 is de drift tegens 1469 in 129 ongemeen sterk, en de intentie is om de vrienden van 1526 by 135 te expulseeren, en zulks zoude apparent aanstonds geschied zyn, by aldien 1455 het meesten te 113 geweest was.

Het tegendeel heeft plaats gehad: 1475 heeft getriumpheerd. Dus hoop ik dat men deeze 1561 te boven zal komen. 1480 is woedende te 115. Wat nu 't einde van deeze zaak zyn zal moet men afwagten. 1508 van 1478 is groot, maar teffens onverstandig. 1470 in 86 houd zich allenskens meer als voor deezen te zamen, om was 't mogelyk 1460 voor te komen. Hier by zal ik het thans laten, tot dat ik iets naders van 416 (VAN DE SPIEGEL) verneem.

P.S. den 29. 's avonds laat. Zoo even vind ik my vereerd, met beide Uwer H.E.G. zeer geeerde van den 23 en 26 deezer, de beantwoording in 't breede is my onmogelyk, maar myne erkentenisse is onuitspreeklyk. 416 manoeuvreerd engelagtig. De Acte van Verbintenisse is deezen avond naar 16 (Nymegen) gecommuniceerd. Hier nevens wat ik voor 428 ontvangen heb. Ik twyfel geensints of men zal met 421 openhartig gesproken hebben, kennende de byzondere hoogagting dewelke 1152 hem toedraagd. Ik reserveer 't overige by de eerste gelegenheid. Myne gezondheid is redelyk, evenwel moet ik bekennen dat ik moeiten heb om aan alle myne pligten te voldoen, en dat ik ongemeen veel indulgentie nodig hebbe, die ik in 't byzondere van U. E. imploreere, blyvende met eene onbepaalde veneratie en opregte vriendschap

t. t.

Q. N.

Den 30 Jan. 1787.

Altoos staat makende op Uwer H. E. G. indulgentie praefereer ik oppervlakkige kennisgeeving aen eenig retardement hoe genaamd. Zulkx is insonderheid gisteren geschied, te meer omdat 1630 my hoop gegeeven heeft aan het gebrekkige haast te zullen konnen suppleeren. Dus schryf ik in vooraad, om van de eerste gelegenheid die zich opdoen zal te profiteeren. De Acte van verbintenisse, die gisteren avond aan 1131 bezorgd is, komt my voor ver praeferabel boven de Concepten hier geminuteerd. Dit stuk, het Request der Ingezeetene en de publicatie van Goes, zullen eene groote kragt aan 1469 byzetten.

U. E. brief aan K. (VAN KINCKELL) is aen S. Ed. wel bezorgd. 's Mans gevoelens komen my zeer voldoende voor, men kan eenig gebruik van hem maken, hy schynt de kaart van 't Land redelyk wel te kennen, en is met *connoissance de cause* zeer aan 426 geattacheerd. Nopens de zaak van 1213 1) ben ik by aanhoudendheid steeds werkzaam en wanhoop geensints aan 't succes niet tegenstaande de moeylyke tegenstand waermede ik worstele, in 't appuy van 1160 en 417. Uw H. E. G. reflexie concerneerende de hardigheid die men ontmoed door luyden die ons niet behoorden te dwarzboomen, is zeer gegrond, maar ook deeze swarigheeden moet men tragten te boven te komen.

Te 831 is 't proces verloren, 866 met zes syner Vrienden zyn buyten gedykt. Of er iets meer in 812 gepasseerd is weet ik nog niet.

P. S. den 1 Feb. 1787.

Ik verneem dat er zich eene goede occasie opdoed, van dewelke ik gebruik maak.

Ik twyfel niet of 1633 zal een pertinent relaas doen van

1) De inrigting van het Kabinet.

't gunt by 1018 nopens 1309 zich toegedragen heeft; ook wat er by 86 gepasseert is. Het schynd dat 1476 begind te zien dat het zoo gemakkelyk met 1508 en 1511 niet gaan zal, want 96 heeft geinsteerd op de bepaaling van 's 1141 1515. Om langs dien weg 't oogmerk van 1480 te bereiken, tot dit werk zyn twee bittere gasten benoemd. Ook hier omtrend verlaat ik my op 't 1533 van 420 niet in 80 maer by 1017. De zaak van 129 is in faveur van 135 uitgevallen 113 zich wel gedragen hebbende, zich niet op haere 226 verlaatende. De Luyden van 132 zyn geadmitteerd. Eenige vrienden zyn van gedagten dat 't gunt by 1017 gecommuniceerd is ook aan de seven 208 behoorde medegedeeld te worden. Wat 1134 daar omtrend doen zal is my onbekend. 1349 (v. GOERTZ) is na 1379 (Berlyn) geroepen, en staat binnen korten aen de intentie van 1316 te voldoen. 1152 (de Prinses) vreest de gevolgen hier van, en dat 1478 er schreewen zal 1570. Maar zederd lang denkt 1189 dat 1537 by ons zelve moet gezogt en gevonden worden. Ik verneem met byzonder genoegen dat by continuatie 1531 by 396. Uit dien hoek verwagt ik 1574 (uitkomst of verbetering).

Niets kan er gevoegd worden by de oprechte sentimenten van aankleeven en yver waer meede ik

T. T. ex asse.

VAN CITTERS *de Zoon aan* VAN DE SPIEGEL.

1 Febr.

Hoog Edele Gestrenge Heer,

Ten uitersten gevoelig, en dankbaar voor het gecommuniceerde nieuws in desselfs Missive van den 29 dezer, zal ik my naar den verderen inhoud eerbiedig gedragen. Hier nevens wederom eene Missive van den waardigen ouden Heer, en van den braaven Heer VAN RHOON 1), een van de

1) Graaf BENTINCK.

Heer ROUSE, en twee van den Adjudant HENDRIK [1]), welke laatste my zoo veel verveelen, als de andere my aangenaem zyn; binnen kort zal UHoogEd.Gestr. ook eene Missive van de Heer VAN NAGELL bekomen, dan de Heer AUGUSTUS weet van de correspondentie van de Heeren VAN RHOON, en VAN NAGELL met UHoogEd.G. niets hoegenaamd; de zaken te Rotterdam zyn redelyk wel geschikt, en de Heeren ter dagvaard gekomen die men wilde weeren, doch de Staten van Holl(and) hebben zich voor eenigen tyd gesepareerd. Heden avond zeide my iemand, dat men dacht dat de zaken in Vriesland niet zoo goed meer gingen, daar ik evenwel moeyelyk geloof aan slaan kan; in de stad Gouda staan de zaken zoo zeer favorabel niet door dat de Heer DE MEY gedraaid is; verder zal UHoogEd.G. apparent de meeste informatien hebben van hetgeen men in Holland staat te doen. Voorleden Zondag avond is er een Besogne geweest by de Heer V. BLEYSWYK, waarvan niets is uitgelekt doch ben in het zekere geinformeerd dat er geweest zyn de Heer Frans(che) Ambass(adeur) en de Heeren DE GYZELAAR, VAN BERCKEL en ZEEBERG(H); of de Rhyngr. (VAN SALM) er by is geweest zoude ik niet vast konnen zeggen, maar apparent zullen ze aldaar beraamd hebben, wat thans te doen, om de zaken alhier, met violentie te behandelen.

De Acte word hier oneindig geadmireerd. De Heer HARRIS zeide my dezen avond *niet te weten ooit zo een wel gesteld stuk te hebben gezien;* het dankaddres insgelyks. Hoope dat UHoogEd.G. my een groote quantiteyt exemplaaren van beide zal willen zenden. My verder refereerende tot sommige particulariteyten in de Missive aan myn Vader gemeld, hebbe ik de eer my met alle veneratie te onderschryven, Q. N.

P.S. UHoogEd.Gestr. heeft geomitteerd my iets te ant-

1) HENDRIK AUG. V. KINCKELL.

woorden op myn vraag in eene van myne vorigen, rakende de Resolutie omtrent MAREEUW, door den Heer DE BEVEREN [1]) aan dHr. LAMBR(ECHTSEN) gezonden.

XXVII. *De Graaf* VAN BENTINCK-RHOON *aan* VAN DE SPIEGEL.

Hoog Edele Gestrenge Heer,

Ik ben zeer verheugd de Eer te kunnen hebben, met UHEG. in correspondentie te treeden, ik had dit al reeds lang zeer vuurig gewenscht, maar dorst 't toen nog niet waagen, aangezien dat UHEG. zeer veele en gewigtige occupatie hadt, en ik nog niet in die situatie, nog in de publique zaaken, ver genoeg was gekomen, om my maar eenigsints te kunnen vleyen, 't geringste nut daar door aan 't Vaderland of eenige vergnoegen à (aan) U zelfs te kunnen toebrengen. — Maar nu dat zig 't eene en 't ander wat heeft veranderd, en ik gelukkig in die situatie, door de omstandigheeden en door de Wyze Voorziening ben gebragt, dat ik, zonder my te willen vleyen, mischien, een der Werktuigen kan worden, door welk God almagtig ons Vaderland, hoope ik, uit die hachelyke omstandigheeden, waarin 't thans is geworpen, zal redden, zoo denke ik hieran niet beter te kunnen voldoen dan my in 't geval te zetten, om den goeden Raad van waerdige Regenten, te kunnen krygen, zoo als ik ook hoope dat UHEG. de goedheid wel zult willen hebben, om my wel te willen leiden, en aan de hand te geeven, 't geene dat er van mynentwegen, zal moeten gedaen worden om de onvermoeyde poogingen van UHEG. te kunnen secondeeren, tot nut van 't Algemeen.

1) Secretaris van 't Land. — Klagt over eene testamentaire beschikking. Zeeuwsche State-Notulen, 6 Maart 1786, fol. 116 volg.

Wy hebben laast eene rare propositie van Haarlem gehad [1], waarine haere Democratie, en verleegentheid maar al te duidelyk blykt, de Heer KINKEL zal den sommairen inhoud daarvan medegedeeld hebben, en ik zal de Eere hebben, aan UHEG. een Copie te (zenden) zoodra als maar mogelyk — De zaak van Rotterdam, hebben de patriotten misgeslagen, en de Burgemeester V. D. HOEVEN, c. s. zyn heden, zonder de geringste stribbeling ter Vergadering, gecompareert — ik heb al reedelyken goede hoope, van 't succes der zaaken, eene Enkele zaak, doet my maar vreezen de zwakheid, en te *groote Eerlykheid*, van onze partey, die te veel op de Voorziening bouwt — Ik zal UHEG. heden niet langer ophouden, en eindige met my te recommandeeren in UHEG. Vriendschap, en geneegentheid, de Eere hebbende my met byzondere Hoogagting te noemen,

Hoog Edele Gestrenge Heer,

's Gravenhage den
1 feb. 1787.

UHEG. gehoorsame Dienaer
W. G. F. BENTINCK.

XXVIII. VAN DE SPIEGELS *geheime Memorie over de verhouding en middelen der beide Staatspartyen.*

P. M. Febr. 1787 [2]).

Wanneer men de werkzaamheid der twee Partyen in de Republiek met malkander compareert, moet men aan de zoogenaamde Patriotten het regt doen, dat zy als wel geregelde, en digt gesloten Benden continueel voort trekken,

1) Ter Staatsvergadering van Holland, 30 January 1787, over de generale Volks-Representatie; verg. hierby Mr. A. H. METELERKAMP, *Het voormalig aloud Staats- Stadhouderlyk- en Stedelyk Bestuur van Holland*, Rotterdam 1804 bl. 76 volgg.

2) Naar de eigenhandige minuut.

terwyl de andere, by kleine hoopjes hier en daar verstrooid niet in staat zyn om wederstand te bieden.

De avantages aan de eene, en de desavantages aan de andere zyde, zyn zoo tastbaar, dat men zich niet behoeft te verwonderen over den keer dien de zaken, tot heden toe, genomen hebben.

De bedoelingen der Patriottische Party, hebben uit haar zelven, reeds het voordeel dat ze door groote woorden van *Vryheid*, van *Vaderland*, en diergelyke, de verbeeldingskracht van vele menschen verhitten, en door daden van éclat de eigenliefde vleyen, de eerzucht aanprikkelen, en den weg tot fortuin banen. Aan de andere kant is er niets van dit alles: hier moet de Deugd hare eigen belooning zyn; want noch roem, noch aanzien, noch fortuin is in deze loopbaan te vinden, maar wel het tegengestelde.

Uit deze aanmerking zou men moeten besluiten, dat de Voorstanders van de laatstgemelde Party al lang hunne pogingen hadden verdubbeld, om door gepaste hulpmiddelen en een goed bestier, hunne zaak voort te zetten; doch hierin bespeurt men geen mindere ongelykheid.

De eerstgenoemde Party is onder malkander naauw vereenigd, en laat zich leiden door een Directie, waaraan de groote zaken worden toevertrouwd. Zy heeft een magtig Buitenlandsch appui — *zy heeft dispositie over genoegzame fondsen* [1]), om menschen aan haar te verbinden en te ver-

1) W. VAN CITTERS aan VAN DE SPIEGEL (28 Febr. 1787) „De collecte van geld is van een schromelyk vooruitzigt, en toont dat onze vyanden niet stil zitten. Het was dus te wenschen dat van onze zyde gelyke middelen getenteerd wierden, die hoe ongepermitteerd mogelyk in zig zelfs, door de omstandigheden gewettigd raken. De man in de *Molstraat* was er geschikt toe. *Waar* komt men aan de penningen? is een andere vraag. Want met een geringe som komt men niet ver. Er dienen grooter plans by de hand genomen te worden. Kan Engeland niet in het spel gesleept worden, zoowel als Frankryk de Patriotten bystaat."

pligten — Zy heeft tot hare adsistentie het geroep der misleide menigte, de drukpers, en het geweld der wapenen etc.

De andere Party ontbreekt vereeniging, hoofden, appui, geld en hulp. Is het nu te verwonderen, aan welke kant het overwigt gevallen is?

Dit onderscheid, en de nadeelige gevolgen daaruit te wagten, zyn al voor lang aangetoond, en indien men gelukkig genoeg geweest ware, om dit vóór 3 à 4 jaar, in deszelfs kracht te doen gevoelen, zouden de zaken zoo verre niet verloopen zyn.

Het is echter nog zoo verre niet gekomen, om aan een gunstige verandering te wanhopen; mits men maar met meerder systema en standvastiger te werk ga, dan te voren — immers ziet men dagelyks, dat de Party niet onverwinnelyk is, en hetgene dezer dagen in Zeeland gebeurd is, heeft bewezen, wat men, met wel gecombineerde maatregelen, nog kan uitvoeren.

De vraag is dan, of er nog mogelykheid is, een Plan te maken, naar 't welk de zaken behoorden gestuurd te worden? en zoo ja, welk dat Plan zoude kunnen zyn?

Om deze vraag te beantwoorden, diende men eerst malkander te verstaan over de requisiten van een politiek Plan; — verstaat men daardoor (gelyk ik van sommigen verneem) dat iemand te voren bepale, niet alleen zyn oogmerk, maar ook alle de middelen, wegen en kanalen, waardoor hy zyn oogmerk wil bereiken, en oordeelt men, dat zulk een Plan als een horologie moet afloopen, en aan het einde een immanquabel succes opleveren, dan is het zeker niet mogelyk zulk een Plan voor te stellen; maar ik voor my begryp, dat een politiek Plan genoegzame verdiensten heeft, om geadopteerd te worden, wanneer het zich voorstelt een redelyk, en met mogelykheid te bereiken *doelwit*, tegelyk met generale en *systematique grondbeginsels* uit welke de handelingen moeten worden bestierd, en zich aanschaft de *hulpmiddelen*,

om tot dit doelwit te kunnen geraken: terwyl voor het overige, aan het beleid der bestuurders moet gelaten worden, om naar den aard der omstandigheden te werk te gaan, de goede tot voordeel te gebruiken en de gevolgen der kwade voor te komen.

Zoodanig was het Plan van Prins WILLEM den I VAN ORANGE, en dergenen die met Hem de Revolutie tegen Spanje bewerkt hebben. Hun groot oogmerk was de Spaansche overheersching tegen te gaan, en zooveel immers mogelyk was, het Land van dat juk te bevryden: hiertoe vereenigden zy zich van binnen en zochten hulp van buiten, terwyl zy alle de voorvallende gebeurtenissen, met zulk een verwonderlyk beleid en standvastigheid tot hun groot oogmerk wisten dienstbaar te maken, dat er deze Republiek (onder Gods zegen) uit geboren is, die zekerlyk de bedoeling van het eerst-beraamde Plan niet is geweest, maar het gevolg van verstandige maatregels, altoos uit het zelve oogpunt gedirigeerd: even als een zeeman wel altoos het doelwit van zyn reize voor oogen houdt, maar zyne manoeuvres naar gelegenheid van wind en stroom reguleert.

Op zoodanig een voet schynt het my toe, dat het mogelyk is, in de tegenwoordige omstandigheden, een Plan, met eenige generale maximes van Bestier te ontwerpen.

1°. Het oogmerk dat men bedoelt, moet klaar en onbewimpeld uitgedrukt worden, waartoe men zou kunnen gebruik maken van de woorden der Zeeuwsche Acte van Verbintenis, met een nadere explicatie van sommige uitdrukkingen, die misschien subject aan vitteryen zouden zyn.

2°. Men behoort alle Regenten, die op dezelve wyze denken, ook te vereenigen in één en dezelve *Confoederatie*, en te verbinden om dit oogmerk, door alle deugdelyke middelen te bevorderen, en het tegengestelde te weeren.

3°. Deze Confoederatie moet Hoofden hebben, die dezelve met communicatie van Z. H. dirigeeren en te dien einde

een goede correspondentie onderhouden zoo met malkander, als met de andere Leden en *notable Burgers*, aan welker beleid de Leden dan ook zooveel dienden te vertrouwen, als met de Constitutie overeengebragt kan worden.

4°. Men moet trachten de *antidotale Volksstem* kenbaar te doen worden, en te dien einde een duidelyk formulier van Declaratoir ontwerpen, waarop een ieder, door zyne onderteekening, zyn gevoelen kan te kennen geven.

5°. Vermits men ziet, dat de tegenparty op een Buitenlandsch appui en op gewapende Corpsen binnen de Republiek zich sterk maakt, waaruit in der tyd, wel gevaarlyke extremiteiten zouden kunnen ontstaan, moet men niet verzuimen zich ook van deze zyde zeker te stellen, welke hulp er, in cas van nood, van Buitenlandsche Mogendheden zoude te wachten zyn, indien de voorgemelde Party hare maatregelen, met geweld wilde doorzetten.

6°. Men moet zorgen, dat de oude Constitutionele grondbeginsels van de directie van het Bondgenootschap over de krygsmagt van den Staat, niet verloren gaan, en de Hoofden der Militie behoorden, omtrent hunne gevoelens in dit stuk, *gesondeerd* te worden.

7°. Is het noodig, dat de Directie kan disponeren over een fonds van penningen, tot menigvuldige voorkomende gelegenheden, en onder andere, om goede Schryvers te encourageeren, welke de schadelyke indrukken van Couranten en blaauwe boekjes, kunnen te keer gaan.

8°. De byzondere werkzaamheid van een active Directie bepaalt zich (gelyk reeds gezegd is) naar den aard der omstandigheden; — het eerste en voornaamste dient nogthans te zyn, dat men alle vermogens moet aanwenden, om 't zy door de Provintie van Holland 't zy door de Generaliteit, weg te ruimen de oorzaken, die Zyn Hoogheid beletten in den Haag te resideeren. Dat men de Regering en de Justitie hare kracht en klem wedergeve, door de gewapende

Burgeryen in de Steden weder te brengen tot haren oorsprong en wezenlyk nut, namelyk de bewaring der Publieke rust en veiligheid, en door de wapening ten Platten Lande geheel te doen ophouden.

Dat men niet nalaat het zoogenaamd *Nationaal Fonds*, en de onmatige licentie van de Drukpers, op allerlei wyze, te attaqueren, dewyl deze de twee voornaamste sources zyn, waardoor de tweedragt in het Land gestookt en levendig gehouden wordt.

XXIX. *Rapport op de Missive van Holland, — in antwoord op die van Hun Ed. Mog., raakende 't gearresteerd Plan tot verbetering van de Directie by de Oost-Indische Compagnie met een Pro Memorie van Bewindhebberen ter Kamer Zeeland en project veranderingen in 't voorschreeve Plan; en een concept-Missive aan Holland* [1]).

De Raadpensionaris heeft gerapporteerd, uit naam van Heeren Commissarissen, ter voldoening aan Hun Ed. Mog. Commissoriaale Resolutie van den 11 December 1786, hebbende geëxamineerd de Missive der Heeren Staaten van Holland en West-Friesland, van den 1 te vooren, ter beantwoording van die der Heeren Staaten van deeze Provintie, aan Hun Ed. Groot Mog. den 8 Mey van het zelve Jaar gedepecheerd, concerneerende het Plan tot verbetering van de directie by de Oost-Indische Compagnie, met de Stemmen van vier Provintien ter Generaliteit gearresteerd den

---

1) Zeeuwsche State-Notulen, 1 Febr. 1787 fol. 19—25. En verg. de Bylagen tot de Notulen van 1786, *Nader Plan tot verbetering van de directie by de O. I. Comp.* (Resol. van Holland 11 Febr. 1786) Missiven van de Zeeuwsche Bewindhebbers aan H. Ho. Mog. 27 Febr. 1786, en aan de Staten van Zeeland 6 Maart met *Memorie van aanmerkingen*, 83 bl. fol, enz.

17 February 1786, en daar beneffens hebbende overwogen de Resolutie by Hun Ed. Groot Mog. genomen op denzelven 1 December; waar door Hoogstdezelve vertrouwen, dat Hun Ed. Mog. zullen worden overtuigd van de goede gronden, op welke dit Besluit ter Generaliteit genomen is, en niet zullen vertraagen daar mede te concurreeren; — breeder onder voorige Notulen vermeld: dat Heeren Commissarissen derzelver onderzoek voornaamelyk hebben bepaald tot de drie volgende poincten: voor eerst, of deeze Provintie zig gevoegelyk in eenige schikking nopens het zoogenaamde Plan van Redres zoude kunnen inlaaten: ten tweeden, op welk een voet die schikkingen zouden behooren ingerigt te zyn; en eindelyk, de wyze, waar op dezelve zouden behooren aangelegd en geintroduceerd te worden. Dat belangende het eerste poinct, deeze Provintie zig, om geen andere redenen, heeft verzet tegen het Plan van Redres, als 1. om dat het, op zig zelve genomen, ongenoegzaam was, om de Oost-Indische Compagnie uit haar tegenwoordig verval te herstellen: 2. om dat het zoodaanig was ingerigt, dat het evenwigt in de directie der Compagnie wordt verbroken, en dezelve gootendeels wordt overgebragt in handen van de Kamer Amsterdam [1]); en 3. om dat het op een informeele wyze ter Generaliteit was gearresteerd. Dat voor 't overige Hun Ed. Mog. in de Resolutie van 8 Mey 1786 [2]) hebben laaten blyken, niet ongenegen te zyn, de vermeerdering van het getal der Bewindhebberen in de Kamer Amsterdam te admitteeren, indien slegts aan de bovengemelde redenen van bezwaar wierdt te gemoet gekomen. Dat op deezen grond Heeren Commissarissen van oordeel zyn, dat onder beneficie van de gemelde Voorwaarde,

1) Zie hiervoren den brief van V. KINCKELL aan den Raadpensionaris, bl. 97; en VAN DE SPIEGEL bl. 108. — Verg. nog het Tweede Deel van deze Verzameling bl. 555 (overwigt van Amsterdam).

2) State-Notulen fol. 244—249.

Hun Ed. Mog. zig in een geschikt accommodement, behoudens de Eer en Waardigheid van de Provintie zouden kunnen inlaaten; en des te meer, dewyl de Missive van de Heeren Staaten van Holland van 1 December, daar toe op een zeer vriendelyke wyze aanleiding geeft. Dat nogthans Heeren Commissarissen niet ongeremarqueerd kunnen voorbygaan, dat met de vriendelyke expressien van die Missive weinig overeenkomstig bevonden wordt de Resolutie by dezelve Heeren Staaten ten zelven dage genomen, waar by de Hollandsche Kameren worden aangeschreeven, om, *zonder de concurrentie van de Kamer Zeeland tot het gearresteerde Plan van Redres*, dezelve Kamer met geene penningen hoe genaamd te adsisteeren: dat dit althans by hen Commissarissen geen motief heeft uitgeleverd, waarom zy Hun Ed. Mog. tot een weg van schikking zouden adviseeren, maar dat zy alleen hiertoe zyn gepermoveerd geworden door de altoos gedeclareerde geneigdheid van Hun Ed. Mog., om alle oorzaaken van verwydering weg te ruimen, in zoo verre zulk met de Eer en het Regt der Provintie is overeen te brengen. Dat zoo veel aangaat het tweede poinct; naamelyk de wyze waarop een accommodement zou moeten geschikt zyn, om te remedieeren aan de drie bezwaaren hier vooren gemeld, Heeren Commissarissen van de Heeren Bewindhebberen in het Besogne praesent hebben overgenomen een pro Memorie in het Besogne overgelegd, beneffens eenige geprojecteerde veranderingen in het 8, 9 en 10 Art. van het Plan van redres; tot welke Stukken Heeren Commissarissen zig refereeren, en dezelve aan Hun Ed. Mog. voor hun Advys voordraagen, als van oordeel zynde, dat daar door, op een gevoeglyke wyze, wordt gezorgd tegen het overwigt dat de Kamer Amsterdam, volgens het eerst gearresteerde Plan, in de directie van de Compagnie zoude verkreegen hebben; maar dat egter niet uit het oog mag worden verloren, dat dit Plan, schoon op

deezen voet veranderd en verbeterd, evenwel blyft laboreeren aan de ongenoegzaamheid, om op zig zelfs het herstel van de Compagnie uit te werken; en dat derhalven als nog ter Generaliteit diende geresolveerd te worden op het geadviseerde der Heeren Gedeputeerden van deeze Provintie om een extraordinaire Vergadering van XVII. te doen beschryven, ten einde de weezentlyke poincten van Redres uit den boezem van de Compagnie zelve te doen voorkomen. Dat ten derden, betreffende de wyze waarop deeze zaak zou behooren aangelegd te worden, Heeren Commissarissen van oordeel zyn, dat Hun Ed. Mog. in een beraisonneerde Missive, met afsnyding van alle onnutte discussien, zouden kunnen rescribeeren op de Missive der Heeren Staaten van Holland van den 1 December, en te kennen geeven de geneigdheid van Hun Ed. Mog. om ter Generaliteit mede te werken tot een convenable schikking over het different tusschen de twee Provintien, in verwagting dat ter zelver tyd ook gearresteerd zal worden de aanschryving aan de Praesidiaale Kamer tot het convoceeren van een extraordinaire Vergadering van XVII, alles *pro ut latius* in de concept-Missive nevens dit Rapport gevoegd: en wyders dat de geprojecteerde veranderingen door Heeren Bewindhebberen overgelegd met copie der Missive aan de Provintie van Holland, zoude behooren gezonden te worden aan de Heeren Ordinaire Gedeputeerden deezer Provintie ter Generaliteit, met auctorisatie om daarvan opening te geeven aan de Heeren Gedeputeerden van Gelderland en Friesland, welke Provintien ten opzigte van deeze zaak, met Hun Ed. Mog. in één sentiment zyn geweest, en om met dezelve Provintien het ter Generaliteit daar henen te dirigeeren, dat deeze zaak op nieuw Commissoriaal worde gemaakt; en eindelyk met auctorisatie op voornoemde Gedeputeerden deezer Provintie, om wanneer de bovengemelde geprojecteerde veranderingen door het Generaliteits Besogne aan Hun Hoog

Mog. worden voorgedraagen, als dan met concurrentie der Heeren Staaten van Holland, zig wegens deeze Provintie daar meede te conformeeren, en alle mogelyke devoiren aan te wenden, dat ter zelver tyd worde gearresteerd de convocatie van een extraordinaire Vergadering van XVII, ten einde als in de Missive aan Hooggemelde Heeren Staaten breeder is gemeld, en hier naavolgende geïnsereerd:

Aan de Heeren Staaten van Holland en West-Friesland.

Edele Groot Mogende Heeren, etc.

Wy hebben wel ontvangen Uw Edele Groot Mogende Missive van den 1 December laatstleden, ter beantwoording van de Onze aan Uw Ed. Groot Mog. gedepecheerd den 8 Mey te vooren, concerneerende het Plan tot verbetering van de Directie by de Oost-Indische Compagnie, met de Stemmen van vier Provintien ter Generaliteit gearresteerd den 17 February 1786, beneffens copie van een Resolutie by Uw Ed. genomen op denzelven 1 December, waar door Hoogstdezelve vertrouwen, dat Wy zullen worden overtuigd van de goede gronden, op welke dit Besluit ter Generaliteit genomen is, en niet zullen vertraagen daar mede te concurreeren. Wy hebben deeze Stukken, zoo spoedig als wegens de tusschenvallende scheiding Onzer Vergadering mogelyk was, geëxamineerd, en kunnen niet afzyn Uw Ed. Groot Mog. te rescribeeren: dat het Ons leed doet, in Hooggemelde Resolutie van den 1 December niet gevonden te hebben die overtuiging, welke Ons zoude moeten permoveeren, om af te wyken van de redenen by Onze Resolutie van den 8 Mey aangevoerd, tegen het Plan van Redres in de Directie der Oost-Indische Compagnie, zoo als het zelve was gearresteerd; en dat in tegendeel de solutien daarop gegeeven Ons meer en meer hebben bevestigd in de gegrondheid Onzer geallegeerde bezwaaren, omdat het Ons

uit die solutien zelve voorkomt, dat Onze argumenten of niet wel zyn begreepen, of niet tot volkomen convictie gerescontreerd.

Maar Wy oordeelen de discussie van dit geschil, voor een tyd, te kunnen daar laaten, en Ons te bepaalen tot den inhoud van Uw Ed. Groot Mog. Missive, waar by Hoogstdezelve, als een doorstaande blyk van welwillenheid, Ons voordraagen een weg van schikkinge, om de ontstaane differenten tot onderling genoegen, op te ruimen, met verklaaring, dat Uw Ed. Groot Mog. genegen zyn, met Ons ter Generaliteit arrangementen te helpen maaken, waar door zelfs alle schyn van overwigt van de Kamer Amsterdam boven de andere Kameren zoude worden weggenomen.

Het was Ons ten hoogsten aangenaam, zoodaanige dispositie by Uw Ed. Groot Mog. te verneemen, en gelyk Wy altoos volvaardig zyn geweest, daar de omstandigheden der zaaken het eenigzins toelieten, alle verwydering met Uw Ed. Groot Mog., Onzen oudsten en naasten Bondgenoot, te eviteeren, zullen Wy ook even welmeenend reciproceeren de woorden, waarvan Uw Ed. Groot Mog. ten Onzen opzigte gebruik maaken, en betuigen, dat Ons niets meer ter harte gaat, dan om de oude betrekkingen, welke tusschen de twee Provintien hebben gesubsisteerd, in 't byzonder te maintineeren, en meer en meer aan te kweeken.

Dan het zy Ons gepermitteerd, Edele Groot Mogende Heeren! by deeze gelegenheid niet te verbergen twee reflexien, die natuurlyker wyze zig by Ons hebben moeten opdoen; de eerste is: dat Wy deeze blyk van Uw Ed. Groot Mog. welwillenheid niet ontvangen hebben, dan zoo veel maanden nadat Onze bezwaaren aan Uw Ed. Groot Mog. zyn bekend geweest, terwyl een vroeger communicatie van Hoogstderzelver gevoelens waarschynlyk zou gediend hebben, om den grond van verwydering grootendeels voor te komen; en ten anderen, dat het Ons zeer verwonderd heeft dat Uw Ed.

Groot Mog. ten zelven dage, dat Hoogstdezelve een Missive in zulke vriendelyke termen aan Ons arresteerden, ook aan de Hollandsche Kamereu der Oost-Indische Compagnie een Resolutie hebben afgezonden, waar by dezelve verboden worden, om de Kamer Zeeland, zonder haare concurrentie tot het meergemeld Plan van Redres, met eenige Penningen hoe genaamd te adsisteeren.

Wy mogen Ons niet voorstellen, dat Uw Ed. Groot Mog. de laatstgemelde Resolutie zouden hebben aangezien als een middel van nadruk, om Ons des te eerder tot het aanneemen van dit Plan te persuadeeren, of liever, door de ongelegenheid van de Kamer Zeeland, daar toe als te noodzaaken; immers, zoo Wy Ons zelven niet geheel ongelyk worden, zullen Wy altoos volharden in die Principes, dat in de verdediging van de Hoogheid en Regten der Provintie, geenerhande dwangmiddelen invloed zullen hebben op Onze deliberatien, maar dat ook, wanneer de Eendragt, behoudens de Hoogheid en Regten, kan bevorderd worden, geene dwangmiddelen noodig zyn, om Ons daar toe te determineeren.

Vervolgens nader toetreedende tot den amicaalen voorslag van Uw Ed. Groot Mog., om door gepaste arrangementen, het Plan van Redres, tot onderling genoegen en tot weezenlyk nut van de Compagnie te introduceeren, gelieven Uw Ed. Groot Mog. zig te rappelleeren, dat het but van Onze Resolutie van den 8 Mey geweest is, om aan te toonen, dat dit Plan op zig zelven genomen, al laboreerde het aan geen andere inconveniënten, ongenoegzaam was, om het bedoelde herstel van de Compagnie te wege te brengen: Wy staan ook nog in dezelve sentimenten.

Een Lighaam, dat reeds zoo veel Bestuurders heeft als de Oost-Indische Compagnie, van wier kwade trouw, verzuim of onkunde, geen blyk of bewys is voortgebragt: dat nog voor weinige Jaaren, onder dat bestuur aanmerkelyk voorwaards ging: dat zig van het toppunt van den

bloeiendsten welvaart eensklaps door een noodlottigen Oorlog, op den oever van zyn verderf vindt gebragt: zulk een Lighaam, oordeelen Wy, dat niet geredresseerd kan worden enkel door het vermeerderen van het getal van Bestuurders, op een byzondere wyze en tot byzondere werkzaamheid, als een nieuw radt in een bevoorens wel gemonteerde Machine, aangesteld.

Tot dit Redres behooren, naar Ons inzien, geheel andere middelen te worden aangewend; de Compagnie als een mercantiel Lighaam, behoort grondig hersteld te worden in haar Crediet en Finantien, om haaren handel met magt voort te zetten, en als een Politicq Lighaam behoort dezelve kragtdaadig ondersteund te worden, sedert dat de omstandigheden van de Republyk haar verpligt hebben tot het onderhouden van een grooter Militaire magt, zoo te Water als te Lande; en hierom zouden Wy Uw Ed. Groot Mog. eerst en vooral proponeeren, om gezaamentlyk met Ons, het ter Generaliteit daar henen te dirigeeren, dat ten spoedigsten Bewindhebberen worden aangeschreeven, om in eene expresselyk te convoceeren Vergadering van XVII. zig te bekwaamen, om aan een Commissie uit Hun Hoog Mog. daar toe te decerneeren, een praecise en gedetailleerde opening te geeven van den actueelen staat der Compagnie, in haar Finantieel als Mercantiel Zeeweezen, en Militair bestaan, met de waarschynlyke gronden voor haare bestendigheid [1]); en in verwagting dat deeze aanschryving zal worden geresolveerd, verklaaren Wy, ter zelver tyd bereid te zyn, om met Uw Ed. Groot Mog. ter Generaliteit zoodaanige verdere arrangementen te helpen maaken, waar door tot volkomen genoegen van de Provintien, de inconveniënten van het Plan van Redres kunnen worden weggenomen.

---

1) Eerst onder het Ministerie van VAN DE SPIEGEL als Raadpensionaris van Holland, medegedeeld in het Rapport van 14 July 1791 (*Staat der Generale Nederlandsche Oost-Indische Compagnie.* Amsterdam 1792, by JOH. ALLART, 2 Deelen).

Wy hebben by Onze meergemelde Resolutie van 8 Mey reeds laaten blyken, dat Wy niet vreemd waren van te willen toegeeven eene vermeerdering van 't getal der Bewindhebbers in de Kamer Amsterdam, mits dat derzelver werkzaamheid zig binnen die Kamer bepaalde; doch dat Wy nooit zouden overstappen, dat door die vermeerdering en byzonder werk van nieuwe Bewindhebberen in dè Besognes, de beheering van Compagnies zaaken in Indiën, genoegzaam aan het goedvinden der Kamer Amsterdam wierde gelaaten; daar Uw Ed. Groot Mog. zig ten opzigte van dit laatste poinct zoo onbewimpeld expliceeren, van zelfs allen schyn van overwigt der Kamer Amsterdam, boven de andere Kameren, te willen wegneemen, zullen Wy ook van Onze zyde, ten opzigte van de vermeerdering der Bewindhebberen, aan Uw Ed. Groot Mog. gaarn alle genoegen helpen geeven.

Nogthans is het Ons voorgekomen, dat het middel door Uw Ed. Groot Mog. aangepreezen, niet geschikt zoude zyn, om het overwigt der Kamer Amsterdam te verhinderen; het stemmen Kamersgewyze in de Haagsche Besognes, schoon daar van een Resolutie van het Jaar 1654, gevonden wordt, is, zoo veel Wy geïnformeerd zyn, mogelyk, nooit gepractiseerd, en het zou ook in de daad aanloopen tegen den aart van een Besogne, daar de Leden geroepen worden, om hoofd voor hoofd, een yder naar zyn eigen licht en kundigheid te adviseeren, en geenzins by repraesentatie: in welken gevalle het ook de incongruïteit zelve zoude zyn, aan de Stem van het één Lid meer gewigt te geeven dan aan die van het ànder: gelyk ook de aanleg van de Directie der Oost-Indische Compagnie, zelfs in de Vergadering van XVII, niet is geweest om Kamersgewyze te stemmen, maar om egter in het committeeren der Leden een zekere proportie onder de Kamers te observeeren, en voor al te praevenieeren, dat de Kamer Amsterdam, schoon de helft in de Compagnie haerideerende, egter niet de helft van de stemmen zoude

uitmaaken; en dit is juist het gene Wy bedoelden, door in Onze meergemelde Resolutie te zeggen, dat het Haagsche Besogne in denzelven geest en met het zelve oogmerk is gecomposeerd als de Vergadering van XVII. op welke stelling Uw Ed. Groot Mog. in Hoogstderzelver Resolutie gelieven te remarqueeren, niet te kunnen begrypen, hoe Wy dit in goeden ernst gemeend hebben; de zaak is nogthans zeer klaar, en Onze meening was, dat gelyk in de Vergadering van XVII. Amsterdam niet heeft de helft van de stemmen, maar agt van zeventien, zoo heeft in de Haagsche Besognes, Amsterdam geen vyf- maar vier van de tien Stemmen, en Zeeland blyft altoos proportioneel tegen Amsterdam, met half zoo veel stemmen: ondertusschen zoude, volgens het Plan van Redres, het getal der Leden van het Haagsch Besogne, van tien komen op dertien, waar van de Kamer Amsterdam zeven zoude uitmaaken; en dit meenden Wy, gaf Ons regt om te zeggen, dat de evenredigheid daardoor zou worden verbroken.

Wy vleyën Ons egter, dat 'er wel andere middelen zullen te vinden zyn, door welke aan het oogmerk van Uw Ed. Groot Mog. en van Ons, tot onderling genoegen zal kunnen worden voldaan; en Wy verhopen, dat deeze poogingen, onder den Godlyken zegen, het gewenschte effect zullen hebben, om de Oost-Indische Compagnie tot haaren vorigen luister en bloei op te beuren, en bestendig te doen zyn een kragtige steun van den welvaart deezer Republyk.

Waar mede:

Edele Groot Mogende Heeren! etc.

In 't Hof van Zeeland, te Middelburg, den

STAATEN.

VAN DE SPIEGEL *aan de Prinses.*

Doorl. en Kon. Vorstin

den 2 Febr. 1787.

Ik ben zeer gesurpreneerd geweest over het discours 't welk Uwe K. H. my by hoogderz. brief van 26 January heeft gelieven te communiceeren, en waarvan ik het diepst geheim zal bewaaren, terwyl ik Uwe K. H. bedanke voor de gegeeven gelegenheid, om myne gevoelens daarover aan den dag te kunnen leggen. Het moet zyn, dat de man van 1082 [1]), door zynen yver voor 1469 eenige andere consideratien heeft voorbygezien, anders zou zyn advys op 't sujet van 409 [2]) niet wel te verschoonen zyn. Ik kan Uwe K. H. verzekeren dat 416 er niets van geweeten noch de minste aanleiding daartoe gegeeven heeft, en dat hy zeer geëloigneerd is, van iets diergelyks te verlangen: ik weet wel, dat hy meermaalen met die persoon in vertrouwen gesproken heeft over 412, omdat hy hem hieldt voor een Vriend van beide; dat die discoursen dikwyls zelfs in praesentie van 409 rouleerden over zekere gebreeken in de politique conduite van 412: ik weet ook, dat 416 wel eens redenen gehadt heeft om onvergenoegd te zyn over onvoorzigtigheden, jalousies de mêtier, en diergelyke; maar met dit alles ben ik van gedagten, dat het nuttig is, dat hy blyve in de post daar hy in is; omdat het moeilyk zou zyn hem te remplaceeren, en nog minder raadzaam hem niet te remplaceeren, gelyk Uwe K. H. zeer wel observeert: voor 't overige, zoo verre ik 416 kenne [3]), zal hy altoos tragten te zorgen, dat kleine discrepances geen ver-

1) VAN CITTERS?

2) VAN LYNDEN VAN BLITTERSWYK. Zie wegens de slechte verhouding van dezen tot VAN CITTERS den Vader, het Dagverhaal van V. KINCKELL by DE JONGE, *Nederl. Ryks-Archief* bl. 124.

3) Hy VAN DE SPIEGEL, zich zelf.

wydering maaken, als wel overtuigd van het nadeel, dat daar uit ontstaan zoude.

Ik kan ook verzekeren dat 420 (VAN DE SPIEGEL) zig tegenwoordig geëmbarasseerd zou vinden door een vacature, en misschien even zeer door een remplacement.

Naar myne opinie is derhalven alle 1522 af te raaden, en hoezeer het wenschelyk zou zyn, dat 412 (VAN LYNDEN VAN BLITTERSWYK) wat meêr systematicq te werk ging en sommige zaaken niet zoo ligt tracteerde, houde ik egter 409 voor een man, die om veele redenen verdient geconserveerd te worden.

Het systema in 396 (Zeeland) staat tegenwoordig vast: wy hebben door 1585 gewonnen over de helft van 440, 442 (Goes), 443 en een groot getal van 429; ik wenschte dat het overal zoo zeer 1531 was, en wy zullen niet nalaaten daar toe voort te werken.

1623 (VAN CITTERS) heeft my gezegd, dat hy 1131 van alles informeert, waarom ik met myn schryven niet importun heb mogen zyn; maar ik geeve my de eer heden aan Z. H. te schryven over het voorgevallen deeze week met 442, hetwelk zeer te onpas komt in deezen 1).

Van dag tot dag worden my adressen overhandigd aan de Heeren Staaten, waarby de Ingezetenen hunne dankzegging betuigen voor de maatregelen van HEdM. tot bewaaring der Constitutie, en der tranquiliteit — het getal der teekenaars kan ik nog niet bepaalen; doch ik schikke het op 6 à 7000. Waarschynlyk zal aanstaande Maandag 1589 aan 't publiek worden voorgesteld.

---

1) Er stond vroeger: „over het oproer deeze week te Goes voorgevallen, hetwelk *zeer te onpas komt* in een tyd, dat 5 à 6000 Ingezetenen zig in een Addres aan de Staaten, beroemen over de rust en tranquiliteit." (eigenh. minuut van den Raadpensionaris). Opmerkelyke verklaring tegenover de aantyging in latere dagen, van VAN DE SPIEGELS deelgenootschap aan „de godlooze plunderingen en verwoestingen" te Goes en elders, in 1787 gepleegd.

XXX. *Dank-Adres van eenige Burgers In- en Opgezetenen der Provincie van Zeeland, aan Hun Edele Mogenden de Heeren Staaten van dat Gewest.* (DE CHALMOT, *Verz.* XI. 17 volgg).

Edele Mogende Heeren!

Het is niet dan met den diepsten eerbied, en gevoelige erkentenis voor den zegen, welke wy onder het wys en voorzichtig bestuur van U Ed. Mogenden tot op den dag van heden genieten, dat wy ondergeschreevene, Burgers, In- en Opgezetenen deezer Provincie, met dit nederig Adres, ons by UEd. Mogenden vervoegen, om de dankbaare gevoelens van onze harten in het zelve plechtig voor UEd. Mogenden open te leggen.

Al sedert een geruimen tyd vonden veelen van ons zich tot zo eene opentlyke dankbetuiging ten sterksten aangeprikkeld, en wy zyn alleen daar van tot hier toe terug gehouden, eensdeels door den schroom voor allen schyn als of wy ons in zaaken van de Regeering eenigsints wilden inmengen, welke wy gerustelyk aan U Ed. Mogenden toevertrouwen, anderdeels door de openbaare bewyzen van U Ed. Mogenden treffelyk bestuur ten vollen blykbaar in de aangenaame rust en eendracht, welke 'er over het algemeen in deeze Provineie blyft heerschen.

't Is waar, dat men van tyd tot tyd uit andere Provincien van ons Gemeenebest, in verscheiden Couranten, voornaame Persoonen der Hooge Regeering of stedelyke Magistraaten, benevens derzelver waardige Ministers, door allerleye insimulatien en snoode lasteringen heeft poogen verdacht te maaken van onkunde of kwaade trouw; maar, daar een

eerlyk Man 'er zeer weinig omgeeft, wat een snoode Guit, of eerloos Booswigt in Pasquillen en Schotschriften naamloos van hem schryft, en daar ook zulk een loogen- en lastertaal geene de minste uitwerking had om deeze, by ons te wel bekende en hooggeachte Mannen in eenige verdenking te brengen, waar door alle die vergiftige pylen, uit het donkere geschooten, geen doel ter werelt getroffen hebben; zo hebben wy geoirdeeld ons aan die kwaadaartigheden ook geensints te moeten bekreunen.

Doch, dewyl wy onlangs, met geen minder bevreemding dan verfoeying, gewaar wierden, dat de loogen en laster nu tot die hoogte van onbeschaamdheid geklommen is, dat de zogenaamde Hollandsche Historische Courant van den 6den January laatstleeden, quasi uit een Brief van Middelburg aan een Heer te Delft, opentlyk aanvalt op het geheel bestuur deezer Provincie, door het Publiek wys te maaken: „dat deeze Provincie op het politiek Toneel van ons Vaderland eene verachtelyke rol speeld, en dat zulk gedrag, door het beste gedeelte van Zeelands Ingezetenen niet werd goedgekeurd, maar dat dit den grootsten afkeer voelt over het ongelukkig bestuur, het gene hier plaats heeft; als waar door deeze Provincie het voorwerp der verachting van alle weldenkenden zyn moet"; zo deed dit (wy willen het niet ontveinzen,) de verontwaardiging over zulk een boosaardige lastering, allesints geschikt om kwaad zaad in de gemoederen te strooyen, by ons ten toppunt ryzen; want aan wien kan het onbekend zyn, dat al dit geposeerde, niet minder dan verscheidene andere voorige berichten uit Zeeland, in die zelvde Courant, (sommige quasi uit de Hoofdstad deezer Provincie geschreeven,) tegen de klaarblykelyke waarheid aan lasterlyk verzonnen zyn. En, dewyl de laster, hoe snood ook, wanneer men dezelve altyd zynen vryen loop laat, by onkundigen ligtelyk veld wint, hebben wy vermeend niet langer te mogen stil zwygen, maar het zelvs van onzen

onvermydelyken plicht geacht, door dit eerbiedig Adres, op het voetspoor van 't gene in andere Provincien ter deezer tyd zo veelvuldig geschied, de waare gevoelens van onze harten voor U Ed. Mogenden naar waarheid open te leggen.

Het is dan om gemelde redenen, Edele Mogende Heeren! dat wy, wel verre van toe te stemmen, „dat deeze Provincie tegenswoordig op het publiek Toneel van ons Vaderland, eene verachtelyke rol speelt, wel verre van den grootsten afkeer te gevoelen over het ongelukkig bestuur, het welk hier zoude plaats hebben, en waar door deeze Provincie het voorwerp der verachting van alle weldenkenden zyn moet"; geene de minste zwaarigheid maaken, om by deezen ons volkomen genoegen te betuigen over de wyze maatregelen en besluiten, vooral sedert het begin van den oorlog tusschen ons en Engeland, tot deezen tegenwoordigen tyd, by U Ed. Mogenden genomen; met dankbaare erkentenis van alle die moeite, zorg en arbeid, waar aan wy, boven het gene in sommige Provincien thands plaats heeft, onder den Goddelyken zegen, onzen welvaart, rust, vryheid en veiligheid, tot op deezen dag toe, verschuldigd zyn. — Maatregelen welke wy vertrouwen durven, dat by een weldenkend Nageslacht de volkomenste goedkeuring en bewondering zullen weg draagen.

Ja zo verre is het 'er van af, Ed. Mogende Heeren! dat wy niet ten vollen zouden instemmen in de allesints regelmaatige handelingen van U Ed. Mogenden, dat ons ten deezen opzichte niets meerder grieft, dan dat dezelve geen meerdere invloed gemaakt hebben by sommigen onder de Bondgenooten, waar door veelen van ons, buiten schuld van U Ed. Mogenden, in de nadeelige gevolgen van dien zo schaadelyken oorlog, en van de elders aangestookte en aangekweekte verdeeldheden in de Republiek deelen moeten.

De vrede- en vryheidlievende gedragingen van U Ed. Mogenden, omtrent alle de In- en Opgezetenen zonder

onderscheid, en de maatregelen met zo veel wysheid bestuurd, by de komst van zyne Doorluchtige Hoogheid, den Heere Erf-Stadhouder, met Hoogstdeszelvs Gemalinne en Vorstelyke Familie, in deeze Provincie, in het afgeloopen jaar, waren van dien aart, dat dezelve aan niemand, hoe hy in deeze dagen van verschillende begrippen over de omstandigheid van den tyd ook denken mogte, eenige reden van klagten of ontevredenheid gaven, ja dat de verwondering, en zelvs de heimelyke jalouzy over ons geluk, werd gaande gemaakt by Vreemdelingen en Nabuuren uit de andere Gewesten, die by het veroirlooven van onschuldige vryheden, de goede orde zagen, welke alhier heerschte, en op dien tyd met ons in dat genoegen deelden; zonder dat dit aangenaam bezoek de minste aanleiding heeft gegeeven, tot eenige krenking van onze goede en grondwettige Constitutie, waar voor men echter in sommige Nieuwspapieren, het Volk van Nederland dwaaselyk vrees en bekommering zogt aan te jaagen. — Maatregelen, by welke U Ed. Mogenden tot op deezen dag toe, ter bewaaring van rust en vrede, en tot blydschap van alle Weldenkenden, blyven volharden.

Inzonderheid werden wy gevoelig getroffen, en onze harten vervuld met waare dankbaarheid, by het zien van die voortreffelyke *Resolutie van den* 16 *October* 1786, by welke U Ed. Mogenden derzelver sentimenten nopens deeze onze welgevestigde Constitutie, benevens de zucht om ons by dezelve te handhaaven, zo duidelyk, en teffens zo mannelyk, aan den dag leggen.

Meer zouden wy kunnen opnoemen, Ed. Mog. Heeren! doch wy wilden alleenlyk eenige weinige byzonderheden melden, ten bewyze dat de loffelyke gedraagingen van U Ed. Mogenden in deeze verwarde tyden, by ons in verschen geheugen zyn, en in een dankbaar hart bewaard blyven, zonder dat de intrigues van een of ander kwaadwilligen, of ook de loogen-en lastertaal in de schotschriften van onzen tyd,

iets hebben kunnen uitwerken, om de hoogachting en liefde, welken wy U Ed. Mogenden zo billyk als hartelyk toedraagen, eenigsints te kunnen krenken.

Ontvangt dan, Ed. Mog. Heeren! dit nederig Adres van een aantal der goede In- en Opgezetenen van deeze, tot hier toe over het algemeen zo vreedzaame Provincie, tot welke zy het zich een eer en voorrecht achten te behooren, met die genegenheid, waar mede het U Ed. Mogenden werd opgedraagen, en met die goedwilligheid, welke U Ed. Mogenden ten allen tyde aan braave en vreedzaame In- en Opgezetenen betoonen, terwyl wy oprechtelyk verklaaren voor U Ed. Mogenden, die met de daad toonen aan onze waare belangens zo zeer verbonden te zyn, altoos goed en bloed over te hebben, om dezelve in hunne goede poogingen en maatregelen, des noods, te helpen maintineeren en ondersteunen.

Wy bidden den God van Nederland, dat Hy de aanzienlyke Persoonen en Vergadering van U Ed. Mogenden in zyne heilige bescherming n'eeme! Uwe raadslaagen en besluiten bekragtige met zyne dierbaare goedkeuring! En alle uwe heilzaame poogingen en maatregelen ten nutte van het lieve Vaderland, en inzonderheid van deeze Provincie, wel doe gelukken!

Waar mede wy de eer hebben ons te onderschryven,

Edele Mogende Heeren!

U Ed. Mogende Gehoorzaame en
Getrouwe Dienaaren,
In- en Opgezetenen deezer Provincie.

XXXI. *Woelingen te Goes.* — *State-Notulen* 1 *February* 1787. (*fol.* 14—17).

De Raadpensionaris heeft, uit naam der Heeren Gecommitteerde Raaden, en tot voldoening aan derzelver Resolutie

van heden, ter Vergadering van de Heeren Staaten gecommuniceerd, dat ten Raade was ontvangen een Missive van de Heeren Burgemeesters en Raaden, Regeeerders der Stad Goes, gedateerd den 31 January, houdende, dat de Burgeroneenigheden binnen die Stad, tot die excessen waren uitgebarsten, dat tot beteugeling daar van den Militairen arm moest geëmployeerd worden; dan dat alzoo 't Garnisoen door de Verlofgangers en Zieken zoo sterk verminderd is, het onmogelyk was, dat zy Heeren daar van de vereischte hulp konden hebben, en dat daarom de vryheid namen, de Heeren van den Raade op het ernstigste te verzoeken om, zoo draa doenlyk, Patent te verleenen voor een detachement van ten minsten 100 man uit een der naastgelegen Garnisoenen, om voor een dag of drie aldaar adsistentie te komen toebrengen: dat by de Heeren Gecommitteerde Raaden over den inhoud van de voorschr. Missive rypelyk zynde gedelibereerd, was goedgevonden, aan gemelde Heeren van Goes te rescribeeren: dat de Raad niet konde ontveinsen, ten hoogsten verwonderd te zyn, dat de Heeren van Goes by derzelver voorschr. Missive, den Raad geen de minste ouverture hebben gegeeven, nog van den aart en omstandigheden der plaats hebbende oneenigheden zelve, nog speciaal, om welke redenen door de Regeering van de Militie, binnen Goes actueel Garnisoen houdende, tot nog toe geenerley employ is gemaakt, zoo tot maintien en adsistentie der Justitie, als tot het geen verder ter herstelling van de rust zoude mogen noodig zyn; en dat de Heeren van den Raade daarom oordeelden aan 't verzoek om een detachement Militie, niet te kunnen voldoen, zoo lang zy omtrent het evengemelde door de Regeering niet nader waren geëlucideerd, en Hun Ed. speciaal gebleeken was, dat het Garnisoen der voorschreeve Stad, na een daadelyk employ van het zelve, bevonden was tot het bedoelde einde niet sufficient te zyn; vermits de Heeren van den Raade geenszins konden bezef-

fen, dat het aanweezen van eenige meerdere Militie binnen die Stad, voor slegts twee of drie dagen, voldoende zoude kunnen zyn, om de oneenigheden op den duur te doen ophouden: dat hy Raadpensionaris, niet te min, het gemelde, in naam als boven, ter cognitie van de Heeren Staaten bragte, om of Hoogstdezelve mogten goedvinden hier omtrent nog eenige nadere Resolutie te neemen: Waar op zynde gedelibereerd, heeft de Raadpensionaris, adviseerende voor den Heer Eersten Edelen, gezegd, dat met veel leedweezen hadt vernomen de Burgerlyke oneenigheden te Goes; doch dat wel gewenscht hadt, dat de Heeren van Goes hadden gemeld, of 'er genoegzaame maatregelen waren in 't werk gesteld, om dezelve te weeren en te stillen: dat in zulke gevallen de Justitie moest werkzaam zyn om de oproermaakers na te speuren en te straffen, en dat zoo de Justitie met haare ordinaire bedienden te kort schiet, dat dan de sterke arm der Militie behoort gebruikt te worden: dat het ondertusschen te verwonderen is, dat daar een Battaillon Infantery te Goes in Garnisoen is, de Heeren van Goes geen kennis geeven welk employ zy daar van gemaakt hebben; en dat het derhalven bedenkelyk voorkomt voor als nog de versterking te zenden, die ook waarschynlyk voor drie dagen van weinig vrugt zou zyn: conformeerende hy Raadpensionaris, in bovengemelde qualiteit, zig mitsdien met de idées der Heeren Gecommitteerde Raaden, en approbeerende derzelver verrigte in deezen. De Heeren Gedeputeerden van Middelburg en Ziericzee hebben zig in allen opzigte geconformeerd met het uitgebragt advys van wegens den Heer Eersten Edelen; doch hebben die van Ziericzee teffens in consideratie gegeeven, vermits Hun Ed. Achtb. op goede gronden zyn geïnformeerd, dat de grootste aanleiding tot de ongelukkige situatie, waar in de Stad Goes zig thans door tumultueuse beweegingen bevindt, heeft gegeeven het ongehoord forceeren van het teekenen van het

thans rouleerend Dankaddres, aan Hun Ed. Mog. te praesenteeren; of Hun Ed. Mog. mitsdien niet zouden gelieven goed te vinden, om daar na de noodige informatien ten spoedigsten te doen neemen, en in geval zulks mogt bevonden worden de waarheid te zyn, dat als dan behoorden te neemen een Resolutie, waar by het verder forceeren tot de gemelde teekening, wierd verboden, om verdere combustien in andere Steden daar door te praevenieeren. De Heeren Gedeputeerden van Goes 1) hebben op het geadviseerde van de Voorzittende Leden gedeclareerd, dat geen verwondering moet plaats hebben, wegens dat by de Missive van de Heeren hunne Committenten, geene omstandigheden van de beweegingen zyn gemeld, vermits dezelve in allen haast, staande de Vergadering van Hun Ed. Achtb. is geschreeven: dat ook de Leden kon communiceeren, dat wel zeker employ van de Militie in den haaren was gemaakt door het stellen van schildwagten en patrouilles te laaten gaan: dan, vermits het tegenwoordig Garnisoen niet sufficient was bevonden, om de beweegingen op een vigoureuse wyze tegen te gaan, insteerden zy Heeren Gedeputeerden als nog, dat aan het verzoek van hunne Committenten, om renfort van Militie, mogte worden voldaan: terwyl met opzigt tot de affirmatie der Heeren Gedeputeerden van Ziericzee over het teekenen van het Dankaddres, de Leden ook kon informeeren, dat niemand daar toe is gedwongen geworden; maar dat zeker verhaal in een der jongste Hollandsche Historische Couranten, wegens het onlangs voorgevallen te Goes, de oorzaak is geweest van de beweegingen aldaar, waar van men satisfactie heeft willen hebben. De Raadpensionaris, voor de Heeren van Tholen, heeft zig in allen deele geconformeerd met de uitgebragte Advysen door de drie Voor-

1) De ter Staatsvergadering aanwezige Gecommitteerde Raad VAN ROSEVELT, Secretaris OSSEWAARDE en LAURENS JAN VAN DE SPIEGEL, zoon van den Raadpensionaris.

zittende Leden. En hebben de Heeren Gedeputeerden van Vlissingen en Vere insgelyks geapprobeerd de conduite van de Heeren Gecommitteerde Raaden, en zig met derzelver Missive aan de Heeren van Goes geconformeerd; dan zyn eerstgemelde Heeren, geïnformeerd zynde door publyke gerugten, dat het oproer te Goes voorgevallen, met veele aggraveerende omstandigheden verzeld is geweest, wyders van advys geweest, dat de Regeering dier Stad zoude behooren te worden aangeschreeven, zig tegen alle verdere desordres met alle vigeur, en des noods met de sterke hand te verzetten; de daar aan schuldigen te apprehendeeren en Hun Ed. Mog. de redenen te suppediteeren, waarom de Justitie aldaar niet werkzaam is geweest, om de verregaande excessen, die aldaar gepleegd zyn, te beletten: terwyl die van Vere, copie verzoekende van het geadviseerde der Heeren van Ziericzee en Vlissingen, om in den haaren te communiceeren, teffens adviseerden, dat, vermits het oogmerk der Heeren van Ziericzee aan Hun Ed. louabel is voorgekomen, in een Besogne behoorde geëxamineerd te worden, welke in 't generaal of particulier de oorzaaken zyn die aanleiding zouden kunnen geeven tot diergelyke beweegingen in de Provintie, en welke de beste middelen behooren te zyn om die voor te komen. Alle welke Advysen zynde gehoord, is goedgevonden en verstaan, het verrigte der Heeren Gecommitteerde Raaden, in het beantwoorden van de Missive der Heeren van Goes, te approbeeren, zoo als zulks geapprobeerd wordt by deeze. En heeft vervolgens de Raadpensionaris, gehoord zynde de nadere Advysen van de respective Leden op het gene door sommige van dezelve is voorgedraagen, genomen de naavolgende Conclusie: Is, met betrekking tot de bovengemelde ouverture, uit naam der Heeren Gecommitteerde Raaden, van de combustien welke binnen de Stad Goes onlangs zyn uitgebarsten, — goedgevonden en verstaan, dat de Heeren van Goes, by

Missive, en Extract deezer Resolutie, zonder nadere Resumtie, zullen worden aangeschreeven gepaste maatregelen te neemen tot herstel van de rust in die Stad, de Justitie daar toe te doen werkzaam zyn in het straffen der schuldigen, en, wanneer dezelve met de ordinaire bedienden niet genoegzaam is, de sterke hand van Militie te gebruiken; en Hun Ed. Mog. te informeeren van de waarschynlyke oorzaak en omstandigheden van de beweegingen, en in hoe verre de Justitie gevigileerd heeft, mitsgaders waarom de sterke hand van de Militie niet reeds gebruikt is. De Heeren Gedeputeerden van Ziericzee hebben, niet te min, derzelver voorschr. uitgebragt Advys geïnhaereerd, en die van Goes gezegd, dat de Conclusie van de bovengenoemde aanschryving aan de Heeren hunne Committenten, zouden overlaaten aan derzelver mede-Leden. En is eindelyk goedgevonden, het voorschr. geproponeerde der Heeren van Vere te renvoyeeren aan een Commissoriaal Besogne, ten fine van examinatie naar de oorzaaken zoo in 't generaal als particulier, die aanleiding zouden kunnen gegeeven hebben of nog geeven tot oneenigheden in de Provintie, en welke de beste middelen zouden kunnen zyn, om die voor te komen, op Rapport en Advys aan deeze Vergadering.

XXXII. *Adressen van eenige Burgers te Middelburg, Vere, Arnemuiden en eenige Landzaten in Walcheren, houdende dankzegging aan de Staten van Zeeland* [1]).

De Raadpensionaris heeft voorgedraagen, dat hy, op laatstleeden Saturdag was opgewagt geworden door vier Burgers der Stad Middelburg, welke hem ter hand gesteld hebben,

1) State-Notulen fol. 82—84 (5 February 1787).

een Addres aan Hun Ed. Mog. geteekend door 1442 Burgers en Ingezetenen der voornoemde Stad, waar by dezelve hun genoegen en dankzegging betuigen over de maatregelen by Hun Ed. Mog. genomen tot bewaaring van de wettige Constitutie en Regeeringsform, en bevordering van Burgerlyke welvaart, rust en vryheid: en dat hem ook van tyd tot tyd waren ter hand gekomen nog andere gedrukte en eensluidende exemplaaren van het zelve Addres, als een van Burgers en Ingezetenen der Stad Vere geteekend door 383 Persoonen, en verscheiden die te saamen zyn geteekend door een getal van 2197 Landzaaten des Eilands van Walcheren, behalven één, tot het zelve oogmerk wel ingerigt maar van een anderen inhoud, door eenige Ingezetenen van Arnemuiden geteekend, terwyl hem door de overbrengers van de gemelde Adressen is berigt, dat op sommige Parochien de teekening nog niet geëindigd was, maar eerstdaags ook zoude worden ingeleverd, en dat deeze Addressen nog van een groot aantal uit andere Eilanden en Steden deezer Provintie zouden gevolgd worden; alles gepaard gaande met een verzoek, dat hy Raadpensionaris deeze Stukken aan Hun Ed. Mog. zoude voordraagen, als de opregte gevoelens van Zeelands Ingezetenen: Waar op zynde gedelibereerd, heeft de Raadpensionaris, voor den Heer Eersten Edelen, en voor de Heeren van Tholen, gezegd van oordeel te zyn, dat een convenabel antwoord op de voorschr. Dankaddressen van wegens Hun Ed. Mog. behoorde te worden gegeeven, en dat wanneer alle de Leden in dat begrip staan, hy bereid was, om zich nader te expliceeren over den inhoud van het te geeven antwoord. De Heeren Gedeputeerden van Middelburg, Goes en Vere, zyn mede van Advys geweest, dat dezelve convenabel behoorden te worden beantwoord, verzoekende teffens den Raadpensionaris om een antwoord te concipieeren en ter Vergadering over te leggen; en wyders die van Middelburg en Vere, copie van de Addres-

sen hunner respective Burgers, met de naamen van alle de Onderteekenaars, en die van Goes van den Appendix gevoegd by dat van Arnemuiden. En hebben de Heeren Gedeputeerden van Ziericzee en Vlissingen insgelyks copie verzogt van de meergemelde Addressen, met de bygevoegde naamen, om te brengen ter kennis en deliberatie van de Heeren hunne Committenten, en is mitsdien, en in afwagtinge van de nadere Addressen, die nog mogten inkomen, de finaale Conclusie in deezen als nog aangehouden tot nadere deliberatie.

XXXIII. *Propositie van den Raadpensionaris nopens het houden van een zoogenaamde Provintiale Vergadering van het Nationaal Fonds, te Middelburg.* 1)

De Raadpensionaris heeft ter Vergadering voorgedraagen: dat hy met veel verwondering in een publyk nieuwspapier gevonden heeft: „dat op den 13 der laatst voorige maand, binnen deeze Stad Middelburg door de Gecommitteerde Heeren Directeuren van het Nationaal Fonds, ter bevordering van de gewigtigste belangen des Nederlandschen Volks, uit de Departementen der Steden Middelburg, Ziericzee, Goes en Vlissingen, is gehouden *eene eerste Provintiaale Vergadering*, en dat daar in zyn aangesteld een Praesident, welke is een Lid van de Regeering der eerstgemelde Stad, als mede een Thesaurier en een Secretaris." Dat hy Raadpensionaris by het elfde Artikel van zyne Instructie, gelast was te zorgen, dat geen indragt geschiede tegen de ordre van de Regeeringe nog tegen de Hoogheid en Geregtigheid van de Provintie — en wanneer hem ooit iets mogte voorkomen, dat, zoo tegen die als andere aldaar vermelde zaaken, zoude worden getenteerd, of ondernomen direct of

1) 5 Febr. 1787 (State-Notulen fol. 88 volg.)

indirect, dat hy gehouden zal zyn, daar van aan Hun Ed. Mog. ten eersten kennis te geeven, ten einde daar in, by tyds, worde voorzien. Dat hy, ingevolge van deeze verpligting, de eer hadt de bovengemelde zaak onder het oog van Hun Ed. Mog. te brengen; dewyl het hem Raadpensionaris voorkwam, dat *de bevordering van de gewigtigste belangen des Nederlandschen Volks*, was toevertrouwd aan de Hooge Regeering: dat *de Provintiaale Vergadering*, waar in die gewigtigste belangen behooren verhandeld te worden, voor zoo veel de Provintie van Zeeland aangaat, is de Vergadering der Heeren Staaten, doch waar in de egaliteit der Leden geen Praesident admitteert: en dat eindelyk het *Nationaal Fonds* tot de bevordering der gewigtigste belangen geschikt, zyn 's Lands Finantien, door de Contributien der Natie in de eenpaarig geconsenteerde belastingen, wordende uitgemaakt; en dat derhalven, indien 'er een ander *Nationaal Fonds* wierdt gecollecteerd, of een andere *Provintiaale Vergadering* gehouden, waar van een Lid van de Regeering zig tot Praesident laat aanstellen, of indien iemand oordeelt, dat de gewigtigste belangen des Volks, door andere deliberatien als door die der Staaten, moeten bevorderd worden, zulks, naar het inzien van hem Raadpensionaris, de attentie van Hun Ed. Mog., voor al in deeze tydsomstandigheden zoude verdienen. Dat hy de beoordeeling daar van, met verschuldigden eerbied, aan Hun Ed. Mog. Hooge Wysheid overlaat, in vertrouwen, dat hoedaanig die zaak ook moge begreepen worden, Hun Ed. Mog. zullen overtuigd zyn, dat hy zig in deezen van zynen pligt gekweeten heeft: Waar op zynde gedelibereerd, hebben alle de Leden copie van de voorschr. Proportie verzogt, om te brengen ter kennis en deliberatie van de Heeren hunne Committenten; en zyn, dien onverminderd, de Raadpensionaris, voor den Heer Eersten Edelen, en voor de Heeren van Tholen, mitsgaders de Heeren Gedeputeerden

van Middelburg, Goes en Vere, van Advys geweest, dat dezelve Propositie behoorde te worden gerenvoyeerd aan het Commissoriaal Besogne, den 1 deezer gedecerneerd over het geproponeerde der Heeren Gedeputeerden van Vere, om te onderzoeken de oorzaaken, zoo in 't generaal als particulier, die aanleiding zouden kunnen gegeeven hebben, of nog geeven tot oneenigheden in de Provintie, — ten fine van Rapport *simul et semel*, aan deeze Vergadering.

XXXIV. *Berigt der Heeren van Goes, over de woelingen aldaar* [1].

Is geleezen een Missive van de Heeren Burgemeesters en Raaden, Regeerders der Stad Goes, van den 3 deezer, houdende, ter voldoening aan Hun Ed. Mog. Resolutie van den 1 te vooren, een gecircumstantieerd Berigt van den oorsprong en voortgang der Burgerlyke oneenigheden in de voorschr. Stad, en van welke ongelukkige gevolgen zulks was geweest in het ruïneeren van Huizen en Meubilen [2], hetgene door de Justitie, zelfs niet met adsistentie van Militairen, hadt kunnen worden belet: voorts van de ordres aan den Commandant van het Garnisoen gegeeven, en van de Publicatie gedaan tegen den voortgang van de verregaande ongeregeldheden, waar door en door nog andere wegen en middelen, die voor handen waren, zy Heeren vertrouwden, alles in 't werk gesteld en niets onbeproefd gelaaten te hebben, (waar mede zy nog continueerden) om de rust, ware het mogelyk, te herstellen; en vermits het straffen van de schuldigen aan Hun Ed. ten eenemaal onmogelyk was voorgekomen, proponeerden zy Heeren met allen aandrang aan Hun Ed. Mog. een Generaale Amnestie voor alle de strafschuldigen,

1) State-Notulen 8 February 1787 (fol. 41).

2) Verg. bij DE CHALMOT, XI. 99 volgg. de lijst der Burgers te Goes, tusschen 30 en 31 Januarij 1787 in hunne eigendommen benadeeld.

zonder uitzondering van iemand, te accordeeren; en te gelyk, dat, hangende Hoogstderzelver deliberatien, een surcheance van Procedures moge worden verleend; en eindelyk meldende, dat de oorzaak van de combustie geenszins was toe te schryven aan het teekenen of niet teekenen van zeker Dankaddres, aan Hun Ed. Mog. te praesenteeren, (zoo als by sommigen zeer ongegrond is opgevat) want dat hetzelve reeds eenige dagen te vooren, zoo in Goes als elders, ter teekening heeft gelegen, en zulks was geschiedt, ook door een groot aantal van allerley staat, met veel greetigheid, zoo dat de teekening stond besloten te worden; maar dat, na dat de ongenoegens waren losgebroken, veele tot die teekening meer geanimeerd en sterk opgewekt zyn, zoo dat daar door 't getal aanzienlyk was geaccresceerd, als breeder by de voorschr. Missive en daar by gevoegde Stukken vermeld: Waar op zynde gedelibereerd, is de Raadpensionaris, voor den Heer Eersten Edelen, van advys geweest, dat de voorschr. Missive der Heeren van Goes, voor zoo veel aangaat het Berigt van de combustie aldaar, behoorde te worden gerenvoyeerd aan het Commissoriaal Besogne, den 1 deezer gedecerneerd, tot examen naar den oorsprong van de oneenigheden binnen deeze Provintie, ten fine van gelyktydig Rapport aan Hun Ed. Mog.; terwyl, ten aanzien a n de verzogte Amnestie en Surcheance van Justitie, zoude afwagten de advysen van de respective Steden. De Heeren Gedeputeerden van Middelburg, Tholen en Vere, hebben copie van het voorschr. Berigt en Bylaagen verzogt, om in den haaren te communiceeren, en zyn wyders van advys geweest, dat het zelve, in zyn geheel, in het voornoemde Besogne behoorde te worden geëxamineerd. De Heeren Gedeputeerden van Goes [1]) hebben gezegd, dat

---

1) De ook nu aanwezige Staatsleden VAN ROSEVELT, OSSEWAARDE en L. J. VAN DE SPIEGEL.

wel mogten lyden, dat het Berigt, zoo ver betreft den oorsprong en voortgang der beweegingen, aan dat Besogne worde gerenvoyeerd; doch dat, met relatie tot de geproponeerde Amnestie en Surcheance van Procedures, zy Gedeputeerden moesten insteeren, dat zulks ten spoedigsten by Hun Ed. Mog. worde geaccordeerd. — En hebben de Heeren Gedeputeerden van Ziericzee en Vlissingen simpliciter copie van het meergenoemd Berigt en Bylaagen, verzogt, om te brengen ter kennis en deliberatie van de Heeren hunne Committenten.

XXXV. *Overlegging van nog meer Dank-Adressen. State-Notulen*, 12 *February* 1787 (*fol.* 49–55) *Concept-Publicatie.*

De Raadpensionaris heeft wederom ter Tafel van Hun Ed. Mog. overgelegd eenige Dankaddressen van denzelven inhoud, als dat van de Burgeren en Ingezetenen der Steden Middelburg en Vere, den 5 deezer overgelegd, en zynde de tegenwoordige geteekend door 3492 Manspersoonen, Ingezetenen der Stad Goes en van 't Platte Land van Zuidbeveland, onder welke, volgens informatie, waren geteld omtrent 500 Persoonen, die na de bekende oproerige beweegingen in de gemelde Stad voorgevallen, hunne naamen hadden geteekend; wyders nog eenige teekenaars uit Middelburg, welke zig beklaagden te laat gekomen te zyn, om op de voorige te teekenen, ten getale van 93, en uit het Nieuwland 57, als mede uit Walcheren, ten bedrage van 48, en uit Brouwershaven 208; en is vervolgens geleezen een Addres van 338 Burgers en Ingezetenen der Stad Vlissingen [1]), in andere bewoordingen ingerigt, doch tendeerende mede ten zelven einde als de overige, om hunne erkentenis

---

1) Te vinden by DE CHALMOT, *Verzameling* XI. 22—26.

te betuigen voor de maatregelen by Hun Ed. Mog. genomen, tot bewaaring van de tegenwoordige Constitutie en Regeeringsform: Waar op zynde gedelibereerd, heeft de Raadpensionaris, voor den Heer Eersten Edelen, gezegd van begrip te zyn, dat op de bovengemelde en andere Dankaddressen der In- en Opgezetenen van deeze Provintie, een convenabel antwoord moest worden gegeeven, en dat, zoo de overige Leden niet gereed zyn, om zig op deeze of de volgende Sessie daar op te expliceeren, hy, voor den Heer Eersten Edelen, aan zig reserveerde, om afzonderlyk, als Lidt van Staat, daar op te antwoorden. De Heeren Gedeputeerden van Middelburg hebben geïnhaereerd derzelver voorig geadviseerde op deeze materie, en wyders (zonder zig in te laaten ten opzigt van de gedaane reserve van wegens den Eersten Edelen, zoo even gemeld, en onbewust of alle de Leden op heden gereed zyn zig te expliceeren;) geproponeerd, om in substantie tot antwoord toe te voegen: dat Hun Ed. Mog. de Addressen met welgevallen accepteeren [1]), en met genoegen gezien hebben het vertrouwen, het gene door derzelver Ingezetenen in hunne gehouden directie gesteld wordt: en verzoekende zy Heeren Gedeputeerden van Middelburg wyders copie van het Addres der Burgers en Ingezetenen van Vlissingen, om in den haaren te communiceeren. De Heeren Gedeputeerden van Ziericzee hebben copie verzogt van de voorschr. Addressen, met de naamen der Onderteekenaars, om te brengen ter kennis en deliberatie van de Heeren hunne Committenten, en wyders aangenomen van de gedaane reserve van den Raadpensionaris, voor den Heer Eersten Edelen, om *casu quo* afzonderlyk op alle de Addressen te antwoorden, mede in den haaren kennis te zullen geeven; terwyl zy Heeren Gedepu-

1) Zie het antwoord van den Raadpensionaris namens *vyf* Staatsleden van Zeeland, (den Heer Eersten Edele, en de Steden Middelburg, Goes, Tholen en Veere) op de Dank-Adressen gegeven, by DE CHALMOT, XI. 26 volg.

teerden teffens hunne verwondering te kennen gaven, dat tot nog toe niet hadden ontvangen de gerequireerde copien van de voorige Addressen, en waarom zig dan ook, met opzigt tot eenig te geeven antwoord, niet konden uitlaaten. De Heeren Gedeputeerden van Goes hebben gepersisteerd by derzelver uitgebragt advys op de voorige Addressen, en wyders copie verzogt van het Addres der Vlissingsche Burgers, doch zonder de naamen, om in den haaren te communiceeren. De aanweezende Heer Gedeputeerde van Tholen heeft den Raadpensionaris verzogt een antwoord op deeze en andere Addressen te concipieeren, en ten naasten over te leggen. De Heeren Gedeputeerden van Vlissingen hebben insgelyks copie verzogt van de voorschr. Addressen, met de naamen der Onderteekenaars, als mede van de bovengemelde reserve van den Raadpensionaris, voor den Eersten Edelen, om te brengen ter kennis en deliberatie van de Heeren hunne Principaalen; en hebben de Heeren Gedeputeerden van Vere geïnhaereerd derzelver voorig advys op deeze materie, en wyders copie verzogt van het Addres der Burgers van Vlissingen, doch zonder de naamen, om in den haaren te communiceeren: Alle welke advysen zynde gehoord, heeft de Raadpensionaris aangenomen tegen de aanstaande Sessie, een antwoord te zullen concipieeren en overleggen, ter deliberatie van die Leden die daar op gelieven te delibereeren.

De Raadpensionaris heeft gerapporteerd uit naam van Heeren Commissarissen, hebbende, ingevolge Hun Ed. Mog. Resolutie van den 1 deezer, geëxamineerd, welke de generale en particuliere oorzaaken zyn van de onlusten binnen deeze Provintie, en welke de beste middelen, om daar aan te remedieeren: dat Heeren Commissarissen dit gewigtig poinct, met alle mogelyke omzigtigheid en onzydigheid,

hebben overwogen, en zig in dit hun Rapport ook zullen onthouden van het aanvoeren van byzondere voorvallen of omstandigheden, welke aan Menschen van verschillende denkwyzen aanstoot zouden kunnen geeven, en veel eer dienen tot vermeerdering van haatelykheden, dan tot bevordering van het salutair oogmerk van Hun Ed. Mog., 't welk alleenlyk is, de oorzaaken der onlusten zoo verre na te speuren als noodig is tot aanwyzing van de middelen van redres. Dat by dit onderzoek, het aan Heeren Commissarissen is voorgekomen, dat de *generaale* oorzaak der oneenigheden alleen te vinden is in de Partyschappen, waar door de eene Burger zig van den anderen onderscheidt, en die op differente wyzen wordt voortgeplant en aangekweekt; terwyl het overwigt van de eene party boven de andere, of het exçes van drift, of particuliere gebeurtenissen, de *byzondere* oorzaaken zyn, waarom de oneenigheden op sommige Plaatsen eêr en meêr tot dadelykheden uitbarsten dan op andere, en het egter te vreezen staat, dat alle Plaatsen van de Provintie, vroeg of laat, haar deel in die ongelukkige uitersten zullen hebben. Dat, om slegts eenige van de voornaamste middelen op te noemen, die tot onderhouding der Partyschappen dienen, Heeren Commissarissen daar toe betrekkelyk maaken de volgende: het draagen van zekere teekenen van onderscheiding: de byzondere benaamingen der Partyen: de afzonderlyke Societeiten of Gezelschappen, die van ordinaire Burgerlyke byeenkomsten onderscheiden zyn, door haare onderwerpen en correspondentie: de Gewapende Genootschappen, en derzelver exercitien: een zoogenaamd Vaderlands Fonds, onder de benaaming van te dienen ter bevordering van de gewigtigste belangen des Nederlandschen Volks, en eindelyk de onvoorbeeldelyke en toomeloose licentie van de Drukpers. Dat terwyl deeze maatregelen door de eene party genomen worden om haar gevoelen te doen boven dryven, de andere ook niet stil zit,

maar van haare zyde alles aanwendt wat haar mogelyk is, om zig tegen overmagt te beveiligen. Dat de wortel van het kwaad dus ontdekt zynde, Heeren Commissarissen oordeelen dat de remedien te zoeken zyn in een wegneeming van alle deeze aanleidende oorzaaken; en dat zulks wel zoude kunnen geschieden door een Publicatie ingerigt op een gebiedenden toon, welke aan de Souverainiteit eigen is, in zaaken waar van de tranquilliteit des Lands afhangt; maar dat zy zouden praefereeren, Hun Ed. Mog. te adviseeren, om zulks tc doen, by provisie in de manier van een Lands Vaderlyke vermaaninge, om alzoo een proef te neemen van de betaamelyke onderwerping der onderscheiden partyen aan de Hooge en Wettige Regeering. Dat alzoo Hun Ed. Mog. een yder zouden kunnen recommandeeren zich te onthouden van alle deeze en diergelyke aanleidingen tot partyschappen als hier boven zyn gespecificeerd, en op het strengste verbieden alle saamenrottingen, en oproerige beweegingen, op poene dat de overtreeders, naar de rigeur der Wetten en exigentie van zaaken zullen worden gestraft. Dat 'er maar alleen een bedenking is overgebleeven, op hoedaanige wyze te weeren de indruksels, die door het kwaadaartig schryven van Couranten en blaauwe boektjes wordt veroorzaakt, en dat Heeren Commissarissen met leedweezen moeten betuigen hunne verlegenheid, dat dit kwaad de voorziening der Wetten schynt ontwasschen te zyn, dewyl diergelyke schriften meest in andere Provintien gedrukt, en naar herwaards worden gezonden; en hoe zeer dezelve ook mogten verboden worden, nogthans onder de hand worden verspreid, en met des te meerder graagte geleezen: dat de eenige hope is, dat wanneer door een beraisonneerde waarschouwing van Hun Ed. Mog., de partyschappen in de Provintie eens zullen weggenomen zyn, en de gemoederen tot de voorige kalmte wedergekeerd, de indrukken van zoodaanige verderfelyke geschriften ook minder gevaarlyk zullen zyn dan tegen-

woordig. Dat eindelyk Heeren Commissarissen de uitbreiding van dit hun geadviseerde, hebben vervat in een concept-Publicatie, welke zy de eer hebben nevens hun Rapport over te leggen, en hier naavolgende geïnsereerd:

De Staaten van Zeeland, allen den genen die deezen zullen zien of hooren leezen, *Salut!* doen te weeten: dat Wy met het uiterste ongenoegen vernomen hebben de wantrouwens en oneenigheden, onder de Burgeryen, In- en Opgezetenen deezer Provintie, welke op sommige Plaatsen tot die hoogte gereezen zyn, dat ze in gevaarlyke saamenrottingen, jaa in oproeren zyn uitgebarsten, welke in een Land van Justitie niet kunnen geduld worden.

Dat Wy nagaande de oorzaaken van deeze onlusten, dezelve eeniglyk gevonden hebben in de Partyschappen over Politique zaaken, waar door de eene Burger zig van den anderen onderscheidt, en in de differente wegen en middelen, die tot voortplanting en aankweeking van die Partyschappen worden gebruikt, waar onder Wy voornaamelyk begrypen de navolgende: als het draagen van zekere teekens, door welke de partyen zig kenbaar maaken, onverschillig van welken aart die teekens ook zyn: de onderscheidende benaamingen, waar door de een zig in yver en Vaderlandsliefde boven den anderen schynt te verheffen: de byzondere Gezelschappen of Societeiten, die van ordinaire Burgerlyke byeenkomsten zyn ónderscheiden, zoo door haare benaamingen, als door de onderwerpen van haare werkzaamheid, en correspondentie met diergelyke Genootschappen in- en buiten deeze Provintie: de Wapenoefening van een gedeelte der Burgeren in een tyd, dat niemand zig tegen een buitenlandschen Vyand behoeft te wapenen: het collecteeren van penningen onder den titel van een Nationaal Fonds, tot bevordering der gewigtigste belangen des Nederlandschen Volks, daar de meeste der Ingezetenen oordeelen, dat iets anders mede beoogd wordt, dan 't welke zy als de belangen

des Volks erkennen: en eindelyk de licentie der Couranten en andere Geschriften, die alle maate van betaamelyke vryheid te buiten gaat, in welke allerhande nieuwigheden onder den schyn van Regt en Vryheid worden voorgesteld, de Ingezetenen tegen hunne Wettige Overheden worden opgestookt, jaa de Sonveraine Regeering van geheele Provintien ten toon gesteld, op eene wyze te schandelyk om alhier te repeteeren.

Dat wanneer men met bedaardheid het oog vestigt op alle deeze zaaken, en de onvoorbeeldelyke drift, waar mede een yder zyne gevoelens tragt door te zetten, het niet vreemd kan voorkomen, dat hier uit Burgerlyke oneenigheden ontstaan, en dat de sterkste party zig dikwyls aan onregt en geweld tegen de zwakste schuldig maakt, tot dat de zwakste op haar beurt de overhand krygende, het onregt en geweld, uit weerwraak verdubbelt, zoo dat niemand zig meer veilig kan agten voor zyne medeburgers, en een yder maar de gelegenheid zoekt, om zyn waar of vermeend ongelyk betaald te zetten.

Dat Wy deeze omstandigheden beschouwen, ofschoon dezelve al niet tot daadelykheden kwamen uit te breeken, als geschikt tot ondermyning van de rust, die tot de veiligheid en welvaart van een Burgermaatschappy ten hoogsten noodig is; en daarom hier tegen willende voorzien, door het kwaad in zynen wortel aan te tasten: *Zoo is 't,* dat Wy yder Burger, In- en Opgezeten dezer Provintie, op een Landsvaderlyke wyze, vermaanen, dat hy zyn eer en roem als Burger van een Vry Gemeenebest daar in stelle, dat hy medewerke tot de Eendragt, zonder welke de Vryheid van 't Gemeenebest niet kan bewaard blyven: dat hy zyne Vaderlandsliefde doe uitblinken, niet in bloote woorden, maar in het wegneemen van alles wat zynen mede-Burger tot aanstoot of ergernis strekt; dat hy zelfs zynen yver voor zyne byzondere gevoelens opoffere aan de rust en veiligheid

van het Vaderland, en hart en handen vereenige, om al wat mogelyk is toe te brengen tot bevordering van onderling genoegen en vrede.

Dat Wy tot deeze heilzaame oogmerken goedgevonden hebben, als Onze serieuse intentie ten dien opzigte te verklaaren, dat Wy ten hoogsten afkeuren alles wat aanleiding zou kunnen geeven tot partyschappen, en in 't byzonder de differente middelen waar door dezelve worden voortgeplant en aangekweekt, welke Wy zoo even hebben opgenoemd, en een yder Burger, In- en Opgezeten recommandeeren, zig in stilheid en behoorlyke onderwerping, naar de vastgestelde Wetten en Regeering te draagen, zonder daar in eenige verandering te zoeken: gelyk Wy ook een yder, van wat stand of conditie hy moge zyn, gebieden, zig te onthouden van zoodaanige gesprekken, daaden of schriften, waar door het zaad van ongenoegen zoude gespreidt worden, of iemand in zyn Persoon, Eere of Goederen worden beledigd, op poene dat de daaders van zulke bedryven zullen gehouden worden voor verstoorders der publike rust, en anderen ten afschrik, naa exigentie van zaaken zullen worden gestraft.

Dat Wy, naa het doen van deeze Onze ernstige waarschouwinge, niet vermoeden, dat 'er een eenig Ingezeten zal gevonden worden, die niet in zyn hart overtuigd is, van zyne verpligting om zig daar naa te schikken, en met zyne mede-Ingezetenen in een broederlyke eensgezindheid te leeven, met agterlaating van alle afzonderlyke middelen tot voortplanting van aanstootelyke nieuwigheden; doch dat, indien 'er, niet tegenstaande deeze beweegredenen, eenige menschen gevonden wierden, welke in hunne onderscheiding en partyschappen bleeven volharden, Wy de zoodaanige willen gewaarschouwd hebben, dat Wy zulks met geen onverschilligheid zouden kunnen aanzien, maar Ons genoodzaakt vinden andere maatregelen te neemen; terwyl

zy dan aan zig zelfs zullen hebben te wyten het ongeval of schade, 't welk hun deswegens mogte overkomen.

En op dat niemand &c.

Waar op zynde gedelibereerd, heeft de Raadpensionaris, voor den Heer Eersten Edelen, gezegd de Advysen van de respective Steden op het voorschr. Rapport en concept-Publicatie te zullen afwagten; verzoekende niet te min, copie van die Stukken, om aan zyn' Principaal [1]) te communiceeren; en hebben de Heeren Gedeputeerden van dezelve Steden copie verzogt van dat Rapport en Publicatie, om te brengen ter kennis en deliberatie van de Heeren hunne Committenten.

De Prins aan VAN DE SPIEGEL.

Wel Edele Gestrenge Heer!

Ik hebbe UwEG. Missive van den 2 deezer wel ontvangen. Het doet my leed dat 'er desordres te Goes hebben plaetse gehad, door eene blinde en verkeerden yver van anders weldenkende lieden. Dit zal veel geschreeuw veroorzaeken en misschien nadeelig zyn voor de goede zaek. Ik approbeere ten volle het antwoort dat Heeren Gecommitteerde Raeden aen de Stad van Goes gegeeven hebbe en denke dat men niet moet koomen tot het doen marcheeren van Troupes dan in de uiterste noodzaekelykheit en wanneer alle andere middelen om de rust te herstellen ontbreeken. Ik zal gaerne defereeren aen UwEG. verlangen ten opzichte van de Majoriteit van Axel zoo de Majoor TURCQ 'er van afstand doet. Ik denke dat discipels van PAULUS in die plaets niet dienstig zyn [2]). Ik zende ses Exemplaeren van de Stukken relatief tot de Negotiatie van den Heere DE RAYNEVAL

---

1) WILLEM V.

2) De beroemde PIETER PAULUS was juist te Axel geboren.

en Hoope UwEG. zal goedkeuren de door ons gegeevene antwoorden op de onaenneemelyke Voorwaerden welke dien Heer ons voorgesteld heeft. Ik neeme deeze gelegenheit waer om UwEG. te verzekeren van de achting met welke ik steeds verblyve,

Wel Edele Gestrenge Heer,

Nymegen, den
8 Februarii 1787.

UwEd. Dw. Dienaer,
W. Pr. v. ORANGE.

DE LARREY *aan* VAN DE SPIEGEL.

Uw H. E. Gestr. laatste van den 2 heb ik op zyn tyd ontvangen en bedanke hartelyk voor den inhoud. Den uitstap van de Goesenaers beschouw ik volmaakt als U. E. het was ontydig, en niet wel overeen te brengen met de dankzeggingen van de ingezeetene; ondertusschen ziet men klaar de inclinatie en manier van denken, 't welk tot inkeer behoorde te brengen 1141. (de Prins) begint facielder te worden ten opzigte van 1213. ook omtrend eene adjunctie van 1189. het is my leed dat de tyd ontbreekt in meerder detail te treeden, genoegzaam onder de papieren begraaven zynde. Ik blyve als altoos respectueuselyk t. t.

Q. N.

Boven 't gunt van Z. H. komt voeg ik nog twee Exemplaria hier nevens.

9 Febr. 1787.

Ik verneem dat er zich eene zekere occasie opdoed, waervan ik met empressement profiteere, om aen eene van de alleraengenaemste myner pligten te voldoen, zendende dit gebroddel aen 1630.

Uwer HEG. laaste van den 6 heb ik met dankbaarheid

ontvangen. Van den inhoud is aenstonds kennisse gegeeven aen 't 1131. met toezending van 't aennexe stuk. Men slaapd zeker by 429 niet, maer ik wenschte wel dat 416 in zyn slaep niet te veel gestoord moge worden. De rust is in de tegenswoordige omstandigheeden noodzaakelyk, inzonderheid voor die geenen die de poppen laat danssen.

Ik ben verblyd over 't gunt zich in 393 toedraagd, en begryp dat in dien hoek salus patriae in realiteit van U. E. afhangd. Ik zal echter altoos gaern mede werken, zoo lang als ik er ben.

Nopens de schikkingen van 1140 vorderen wy eenigsints. De adjunctie aen 1189 is geresolveerd, en aen 389 aengebooden, die het gedeclineerd heefd. Hier uit proflueeren nieuwe deliberatien, en ik vrees dat dum deliberat Roma perit Saguntum. De adjunctie hier [1]) is minder noodzaakelyk als 't werk van 1213, en hier toe zal men ongaarn overgaan.

Edog werkt 1152 en 1200 (de Prinses en DE LARREY zelf) gestaadig om de zwaarigheeden te boven te komen.

In 594 en 886 wil 't werk van 1585 nog niet aan den man. Maer by 12 gaat het nae wensch. By 76 begint zich ook goede hoop van succes te manifesteeren. De groote meerderheid van 87 zal voorgaan. In 451 zyn verscheide leeden van 460. 470 en 480. die men zegd geresolveerd te zyn, om het ys te breeken. Indien myne drukke beezigheeden het niet belettede zoude ik gaarn in meerder detail treeden. Nu moet ik het er by laaten. Welk effect doen de echte authentike Stukken, van de bewuste Negotiatie [2]). tot uwent? Ik blyve met eerbied, en lyder (helaas) altoos in haast t. t.

12 Febr. 1787. Q. N.

---

1) Te 's Hage.

2) De door Mr. HERM. TOLLIUS bezorgde uitgave der Stukken DE RAYNEVAL-GOERTZ.

De Prinses aan VAN DE SPIEGEL.

Le 12 Fevr. 1787.

J'ai vue avec un vrai plaisir par la lettre de 416, que les idées de 428 et 1152 sur 409 (VAN LYNDEN VAN BLITTERSWYK) coïncident parfaitement, je préfére de ne pas juger le principe qui a guidé l'homme de 1469, je vieux le croire excusable, mais je ne puis m'empécher d'observer içi, que ce n'est pas la premiere fois que 1162 a aperçu du louche dans sa conduite; pour se rendre nécessaire ou agréable a 1140, ou pour des vues d'intéret personnel celui de 1077 sacrifieroit beaucoup: tel qu'il est 1153 croiroit dangereux dans le moment présent de l'écarter, ou de lui témoigner 1522, mais c'est un caractère vis a vis duquel la prudence est nécessaire, et ce n'est pas sans raison que 1162 demandoit a 434 a 416 si 428 etoit sur de cet individu; il a ecrit depuis son depart une longue lettre a 1152 roulant toute sur son projet sur 409, présentement un peu modifié, parce que (dit-il) deux personnes (qu'il ne nomme pas) ont conseillé 409 de garder son emploi a tout évenement, et qu'il sait qu'il suivra ce conseil; pour cette raison il propose qu'on lui fasse parler par une personne de confiance, et qu'on le persuade a ne jamais quitter 1018, et cela en lui disant tout uniment *que le theatre de* 396 1) est trop petit *pour deux hommes aussi éminent* que 409 *et* 416 2), *qui séparez pourroient* mieux *travailler pour* 1475; tels sont ses propres paroles, il est apparent que 1156 n'y repondra pas, l'écrivain ajoute, *que cela flatterai* 412 *et que* 428 *y accéderoit de grand coeur.* 1162 pense la dessus que l'idée de fixer 409 davantage a 1018 ne paroit pas mauvaise, mais que la maniere proposée n'est pas acceptable; on peut l'y engager insensiblement sans débuter par le bannir

---

1) Zeeland.

2) VAN LYNDEN V. BLITTERSWYK en VAN DE SPIEGEL.

de 396, ce qui ne seroit ni flatteur pour lui, ni même entiérement possible: 416 a-t-il quelque considérations la dessus et qu'en pense t'il? 422 sait ce que 1356 a obtenu a son départ de 1151 sur 1213 [1]), 1141 a proposé la place 1212 a 389 [2]) mais il vient de la décliner absolument d'une maniére qui lui fait honneur, 1150 attend présentement 1623 (VAN CITTERS) pour lui faire la meme offre. 12 se prépare enfin a suivre le bon exemple de 1589 de 408; cette semaine cela doit avoir son effet, la piece sera je crois un peu différente de celle de 396. 812 est dans une bien facheuse situation; cela est non seulement un 1569 pour 1496, mais 1532 a l'excés, et dans peu tout y sera perdu, 1480 n'est pas d'accord sur 1540 a y porter; 1150 a reçu la demande de 805 pour y donner ses considérations; la reponse a ces 699 est des plus délicates, je souhaiterai bien qu'on put avoir l'Avis de 420 (VAN DE SPIEGEL) sur cette reponse et sur le parti a prendre, mais 1162 craint que le tems sera trop court, 866 a bien soutenu la gageure jusqu'au dernier moment. Les Amis de 602 ne donnent pas toute la satisfaction que 1151 et 1152 (de Prins en de Prinses) desireroit et il s'eléve souvent de désunion, dont les suites sont a apréhender si l'on ne parvient a l'empecher; 1162 craint aussi que 1589 n'y fera pas fortune. Les bonnes nouvelles de 408 causent bien de la joie içi par continuation, et les sentimens d'Estime, de confiance, et de reconnoissance de 1157 pour 424 se vivifient de plus en plus.

416 va-t-il a 76 ('s Hage) aux prochaines conférences? 1152 desireroit bien que son chemin le conduise par 16 (Nymegen).

---

1) De regeling van het Kabinet.

2) ROYER.

VAN KINCKELL *aan den Raadpensionaris.*

J'ai trouvé en arrivant votre derniere lettre dont je vous fais mille remerciments. Elle m'est parvenue tard parce que je me suis arreté une huitaine de jours a Amsterdam pour voir ce qui s'y tramoit. Je n'y ai vu de rechef que de l'ineptie, de la presse, de l'egoisme, et de la poltronnerie. Le fond de leur politique si cela en meritoit le nom est anti-Stadhoudrien et François. Ils craignent de faire une demarche vigoureuse contre les dictateurs parce que cela pouroit elever le Prince, et ils voudroient cependant les miner pour les remplacer. Le gros de la Bourgeoisie est trés bon, mais ces Messieurs voudroient en tirer parti pour eux, et la Bourgeoisie ne veut pas signer des requettes ou l'on supprime jusqu'au nom du Prince. J'ai eu de longues conversations avec BOERS sur mon retour de Nimwegen a Amsterdam. Il pretend qu'un accomodement ne sauroit se faire pour la Zelande avec honneur [1]) et que les Hollandois n'accorderont pas le son *zoo lang als die provintie blyft tergiverseeren.* Il deplore que le plan du pauvre VAN DE P. [2]) n'a pu se realiser, avec quoi l'on auroit fait trembler le parti jusques dans ses fondements. Il dit que le seul homme qui sait travailler et ecrire dans la Compagnie est un traitre P(atriote). Enfin c'est donc trop tard. Il faut s'en consoler. Il y a Amsterdam une espece d'Ambassade francaise separée. Elle consiste de gens qui ont travaillé a la revolution d'Amerique, se faufile parmi le Bourgeois, correspond parmi les Vrycorps, ne parle que liberté et Republicanisme, reçoit l'Ambassadeur et sa clique et il me paroit evident que c'est pour s'emparer des Democrates afin d'empecher que le Prince ne s'en empare pour ecraser

1) Over de O. I. Compagnie.

2) P. E. VAN DE PERRE, de Zeeuwsche Ambtgenoot van BOERS te Parys in 1782.

les Aristocrates leurs ennemis communs. Avouons dat zy by den Duivel af zyn.

Je vous avois promis de parler a LAMBRECHTSEN sur la Marine — Je n'ai pu plier mon coeur enflé a cette bassesse. Si vous pouvés faire quelque chose vous le ferés. Si non *dan moet het nog wat stoven* zoo als het al vier jaaren gedaan heeft. J'enrage de ce que l'on ne fait pas imprimer toutes les negotiations Prussiennes et Rainevaliennes, pour disculper le Prince d'opiniatreté — ou du moins une annonce pour suspendre le jugement de la Nation. Ce sera l'Histoire d'Elburg: quand tout le monde sera convaincu de la trahison l'on donnera un manifeste inutile. Poudre en l'air, et demarches hors de saison paroissent entre nos armes. Ils *creuseront leur tombeau* [1]). C'est une prophetie d'or; mais aussi faut-il qu'ils le creusent pour que nous parvenions a les enterrer. Avés vous une certaine piece que l'on apelle le systeme politique des Francais M. S.? elle est curieuse. Tant de gens correspondent et vous ecrivent que je crains toujours en fait de nouvelles tomber dans les redittes ou repetitions. Si vous pouviés m'indiquer ce que vous voulés savoir j'aurai soin de vous satisfaire. Ce qui fait encore que l'on est moins exact a mander les choses interessante, c'est que d'un jour de poste a l'autre elles cessent de l'etre pour ceux qui les savent. J'aprens avec la plus grande joie qu'il y a des nouvelles ulterieures a la lettre que vous m'avés ecrite favorables a l'ouvrage d'une A—n [2]). Dieu veuille que cela prospere car sans cela ni esperance ni salut. L'on avoit repandu des bruits qu'il etoit de nouveau question de la Baviere. J'ai des nouvelles fort autentiques que cela est faux. Soit dit en passant. Le hazard m'a fait trouver

---

1) Verg. hiervoren den brief van VAN DE SPIEGEL aan V. KINCKELL (18 January 1787) bl. 122.

2) Association.

a Amsterdam un petit livre ayant pour titre *het Carakter van* JAN DE WIT: c'est le developement le plus parfait des affaires du jour, ecrit d'un stile simple, uni, persuasif. Je ferai de mon mieux pour le faire imprimer. Cela est tiré des lettres meme de M. d'Estrades. Jamais je n'ai vu une façon plus ingenieuse et naturelle en meme tems de presenter les objets. J'ai persuadé LAMPSINS de reprendre son affaire du Baillage dès que les droits seront constatés. Mais cachons cela comme meurtre. En attendant il me paroit que CLYVER [1] devroit un peu remuer la bonne Bourgeoisie pour reprocher a ces incendiaires leur iniquité. Vous avés pensé que l'on n'a pas ecrit la lettre que certaine Personne vous a promis d'ecrire: Elle a eté ecrite et la reponse y est depuis peu. On y loue et approuve beaucoup les conduittes fermes. Au reste d'aprés mes nouvelles les F(rançais) n'ont pas encore perdu l'esperance d'amener un accomodement sous leurs auspices et l'expression de R(AYNEVAL) qu'il demande une verge pour la faire fructifier, vient a l'appui de cette idée. Si cela arrive le systeme est consolidé; Le Stadhouderat un simulacre et la Republique a tous les Diables. On preteud que la Mediation d'Utrecht aura lieu ici. Cela fera grand plaisir a votre protegé GODIN, et sur tout a sa femme. L'on nous donne le Roi d'Espagne, comme moribond et son fils comme Anglomane a bruler. Al weederom een plank waar aen zig vast te houden. Het spyt my maer dat wy er zoo weinig binnen 's Lands vinden. Dog de Voorouders waren gereed om de Natie naer Batavia over te voeren. Toen stond het nog erger.

La Finance sera une cruelle pierre d'achoppement et sur ce point je crois que l'on fera de bonnes oppositions a Amsterdam, du moins on le promet. Comme fera-t-on pour commu-

1) Ter Zeeuwsche Staatsvergadering verschenen in die dagen, doorgaans twee Leden van dien naam; een van hen, was „Gecommitteerde Raad CLYVER."

niquer a L(YNDEN) l'affaire de L'A [1]? M. DE H(EMMEN) a promis de le lui communiquer de façon a rendre son refus d'y participer ou son envie de contrarier dangereuses. La peur est toujours la meilleure batterie, et l'habilité a presenter un objet comme plus effrayant qu'un autre, fait souvent marcher les plus timides. L'Empereur place les Cosaques dans l'arriere garde pour casser la tete aux fuyards, de façon qu'une mort incertaine vaut mieux qu'une mort certaine. J'ai dit aux Maitres ce que je devois sur la Zelande avec verité, et franchise sans les flatter. Un peu de mal de vous cela s'entend. Men heeft de Schuttery hier van den Eed ontslagen. En de werkzaamheid der welgezinden is geweest om yder te engageeren van het ontslag aan te neemen uyt *vreeze* dat men ze zoude casseeren en een andere Schutterye oprigten. L'Histoire de votre Royaume de Goes est une affaire d'or. Cela fera voir aux villes ou la majorité des Regences est d'accord avec les Bourgeoisies ce qu'il faut faire. A Amsterdam, a Rotterdam c'est le cas — voor Middelburg is het een goede Roede aan den schoorsteen. Les papiers patriotiques s'en taisent; et pourquoi nous taisons nous? Nous le dirons mille fois et nous ne le ferons jamais. Lorsque vos ennemis vous ont battus imités leur courage et leur sagesse, c'est le seul moyen de les battre a votre tour. Les Romains ne revenoient jamais de la Guerre vaincus ou victorieux sans adopter les armes qui leur avoient eté les plus dangereuses — mais halte-là j'allois vous parler de ce qui n'est *ni tactique navale ni pilotage* [2]. S'il y a encore quelque chose a faire avec la Compagnie [3], peut-etre trouveroit on un biais qui dispensat de prendre

1) Association.

2) VAN KINCKELL zal wel eens hebben moeten hooren, dat hy een *would be* diplomaat was, en eigenlyk van beroep zeeman.

3) De O. I. Compagnie.

les *mesures qui ne sont pas de toute saison*, et qui serviroit a ramener la belle saison.

Le systeme de temporiser avec les bonnes dispositions de nos amis s'accordera asséz avec leur situation et disposition actuelle. En disant ces sortes de choses j'entends toujours parler d'au de là des mers — Et je ne pense pas qu'ils soyent inclinés 1) a s'avancer dans l'affaire de la Navigation des Espagnols, plus qu'ils ne l'ont fait aprés la conclusion de la paix dans celle des barrieres, du maintien de la Flandre comme un rempart comun entre la France et eux, L'Escaut et autres objets qu'ils avalent j'espere en retirant le bras pour mieux frapper — J'en ferai cependant bon usage et je vous tiendrai comte de ce que l'on me dira. J'espere que l'operation de Frise suffira. Tout ce que j'ai vu de cette province revient pour la politique aux principes qui dominent a Amsterdam; seulement que l'on y sent le danger plus vivement et que l'on y agit avec plus de force et de consistence pour le detourner. Ce que BOERS m'a dit sur l'ascendant que les François vont prendre dans les affaires de la Comp(agnie) m'a fait dresser les cheveux. — Leurs principes paroissent admettre une alternative: c'est de nous gouverner ou s'ils ne le peuvent de nous detruire.

La nomination de la nouvelle Regence a Amsterdam est une grande affaire. L'ambassadeur de F(rance) y va pour y presider. Je me flatte pourtant que cela tournera bien. Ils sont embarrassés ils n'osent aller en avant ni reculer. Si le Prince vouloit marcher avec une petite suitte a Utrecht, tout le monde lui embrasseroit les genoux et de là il viendroit a la Haye comme protecteur des Democrates avec une armée de cocardes, sans une goutte de sang, j'en repondrois de ma tete. — Voici une petite note sur les objets que j'ai traitté a Nimwegen. J'ai eté extremement content

1) Engeland.

de tout ce que l'on m'a dit: malheureusement on se borne trop au *dire.* J'ai parlé a H(ARRIS) sur la Navigation. Il repond qu'il s'est mis en avant pour cette affaire mais qu'on l'a envoyé paitre et qu'il est impossible de s'avanturer jusqu a ce qu'il y aura un parti et qu'alors il y aura des bras, des vaisseaux, et de l'or.

VAN CITTERS *de Vader aan den Raadpensionaris.*

Hoog Ed. Gestr. Heer,

Ik ben Woensdag laastleden op de middag alhier gearriveerd, wanneer ik nog dien zelven dag de Brieven aan Hunne Hoogheden heb overhandigd.

Beide hebben hun genoegen en satisfactie getoond over het verrigte in het passeeren van de bewuste Acte [1]), en van alle kanten ontfang ik complimenten over het in dezen gehouden gedrag van die Heeren die deel gehad hebben in het opstellen, encourageren en ter conclusie helpen brengen van dat bewuste stuk.

Des niet te min heeft men het in Gelderland zo verre nog niet kunnen brengen om dezelve Acte of eene diergelyke te teekenen. Veele zyn er voor, maar men is het nog niet eens over de form. Sommige denken dat er eenige meerdere restrictien en bepalingen behoorden gemaakt te worden, en andere zyn er tegens, en denken dat in Gelderl(and) zo een stuk in het geheel niet nodig is.

De Burg-graaf, JACOB VAN LYNDEN, de Heer van Enghuizen [2]), en de oudste Graaf VAN RANDWYK vertrekken morgen met het Jagt na den Haag, en zullen dan met elkander

1) De Acte van Verbindtenis.

2) VAN HEECKEREN.

nader spreeken over deze zaak en overleggen of zy het met elkander eens kunnen worden.

Het zal aan UHoogEdGestr. apparent reets bekend wezen dat er voor het vertrek van den Graaf GOERTS een ernstige conferentie is geweest over de zaaken van het Cabinet; dat het eindelyk zo ver gekomen is dat door Z. H. aan den Heer ROIER een voorstel is gedaan, die van de hand gewezen is. Dit is al wat ik er van weet, Hare Koningl. Hoogheid heeft my gevraagd, le Prince n'a t'il rien dit encore, il vous parlera. Z. H. heeft my gevraagd of ik zyne laatste Brief ontfangen had, 't geen ik met neen heb moeten beantwoorden, altans Sondag avond doe ik vertrokken ben, was er nog niets voor my te Middelburg.

Brieven uit Zeeland of uit den Haag heb ik sederd myn komst alhier niet ontfangen.

Over het verzoek om een ander Bataillon te Goes te hebben, heb ik geen decicif antwoord ontfangen, Zyn Hoogheid scheen het meest verlegen hoe te handelen met het Bataillon van HOUSTON omtrend zyne verplaatsing.

Ik heb de eer met de meeste hoogagting te zyn.

Hoog Ed. Gestr. Heer,

Nymwegen
16 Febr. 1787.

UHoogEdGestr. Ootmoedige en
Gehoorzame Dienaar
W. VAN CITTERS.

Hoog Ed. Gestr. Heer,

Ik kan niet nalaten aan UHoogEdGestr. in vertrouwen te communiceeren dat Hunne Hoogheden my heden middag de eer hebben aangedaan te verzoeken wel op my te willen neemen, die post die aan de Heer ROYER was geoffereerd geworden; uwen raad en consideratien over een

zaak van dat aanbelang zal my in dezen byzonder aangenaam en van het meeste nut kunnen zyn.

Op myn 43e jaar alle myne charges neergelegd hebbende, en op zyn 63. op nieuw zig te embarqueeren in een werk geheel vreemd en nieuw voor my, en dat in deze moeielyke en zorgelyke tydsomstandigheden, is een haggelyk stuk, nadat ik 20 jaren my met geen affaires van die natuur heb opgehouden [1]). Ik vinde my niet weinig verlegen, tot dienst van Hunne Hoogheden ben ik bereid alles te doen wat in myn vermogen is, dan ik kenne my zelven niet geschikt om aan alle de vereisten, die tot het bekleeden van die moeielyke post noodig zyn, te beantwoorden.

De Commissie die Zyn Hoogheid my heeft gelieven op te dragen na de Provintie van Utregt [2]) en die ik op advis van UHoogEdGestr. heb op my genomen, heeft my ingesleept in bezigheden daar ik nimmer om gedagt had, en sederd dien tyd heb ik zoo veele blyken van vertrouwen van Hunne Hoogheden ontfangen, dat ik die altoos wensche te erkennen, en bereid ben om tot hoogstderzelver dienst al myne vermogens te besteeden, zo ik my in staat kende om in zo eene carriere van dienst te kunnen zyn. Dit weegt by my het zwaarste, of om beter te zeggen alleen, want ik wil gaarne andere genoegens en aangenaamheden van het leven sacrifieeren, indien ik my zelven in dat geen dat ik onderneeme zouw kunnen voldoen.

Hunne Hoogheden hebben my gepermitteerd UHoogEdGestr. over deze zaak te schryven, de veelvuldige blyken van UHoogEdGestr. vriendschap doen my vertrouwen dat UHoogEdGestr. zig in dezen niet zal ontrekken om my met zynen wyzen raad voor te ligten.

---

1) Verg. deze Verzameling, *Inleiding* Eerste Deel bl. 88 enz, en *Inleiding* Tweede Deel bl. 14 volgg. 51 volgg.

2) 30 July 1786. Z. Deel II. 535.

In dat vertrouwen besluite ik deze, onder betuiging dat met eene ware hoogagting in alle sinceriteit ben.

Hoog Ed. Gestr. Heer,

Nymwege
17 Febr. 1787.

UHoogEdGestr. Ootmoedige en
Gehoorzame Dienaar
W. VAN CITTERS.

DE LARREY *aan* VAN DE SPIEGEL.

Den 17 Febr. 1787.

Gisteren heb ik de Nevens gaende voor Uwe H. E. G. ontvangen, en wagt met verlangen nae eene gelegenheid om dezelve aan U. H. E. G. te doen geworden. Ondertusschen kan ik de eer hebben U. E. te informeeren dat na de gemotiveerde weigering van 389 [1]) 1141. geresolveerd is dezelve offerte aan 1623 te doen. Waarschynlyk is zulks reeds geschied, en indien 1628 het aaneemd, houde ik my verzeekerd, van eene volmaakte verstandhouding tusschen S. E. en 1200 (LARREY zelf) waertoe ook zekerlyk 418 wel zal gelieven te contribueeren. Hieruit gelieve U. H. E. G. te besluiten, dat wy by 1151 veld winnen. 1213 (het Kabinet) eens in ordre zal er veel gewonnen zyn. Ten opzigte van 1585 zyn er by 1469 van 451. zwarigheeden gemoveerd, die 't werk by provisie vertragen zal, by 12 gaat het wel. By 76 zal men tragten de 1515. van 1146. zoo naauw mogelyk te bepaalen, en langs dien weg hoopt 1476 zyn oogmerk te bereiken. Dit 1566. zal moeyelyk te eviteeren zyn. Wat zal 409. van de nieuwe keuse van 1150 zeggen? Hy zal 't waarschynlyk door 1170 met wien hy in reguliere correspondentie is, verneemen. Wanneer zal 1700 het geluk hebben 427 by 1709 te zien? Daer na verlang ik met smerte, blyvende altoos oprechtelyk t. t.

Q. N.

---

1) ROYER, 1623 (VAN CITTERS).

P.S. den 19[den]. 't Is billik dat Uw H. E. G. genaauw geinformeerd zy van 't geene er omgaat in de voor ons alle zeer importante zaak concerneerende 1213. 1142 schryft my dat de propositie van adjunctie aan 1623 gedaan zynde, S. WEd. tyd van beraad verzogt hadde, om er met desselfs familie en Uw H. E. G. over raad te pleegen. Dus is het tydstip gebooren, dat waarschynlyk Uw Ed. de laaste hand aan dit zoo lang gewenscht werk zal konnen slaan. Maar indien het tot stand komt, zal het hoogst nodig zyn, dat het Plan van werken vast gesteld worde. Het gunt nooit geschieden kan indien de inkomende brieven niet dagelyks aan — afgegeeven worden. Zoude het te veel van Uwe H. E. G. gevergd zyn hieromtrend het Plan aan 1151 en 1628 voor te slaan. In cas van reussite zal ook eene vertrouwelyke verstandhouding plaats moeten hebben, tusschen 1625 en 1200. Andere voorwaerden denk ik niet dat aan zwarigheeden onderheevig zullen zyn. Hierby zal ik het voor tegenwoordig laaten berusten, en des noods by 't vertrek nog iets byvoegen, blyvende ondertusschen ut in Litteris.

VAN CITTERS *de Zoon aan den Raadpensionaris.*

Hoog Edele Gestrenge Heer,

's Hage den 20 Febr. 1787.

Myn Vader my de nevensgaande Missive voor UHoog-Ed Gestr. toegezonden hebbende, neeme ik eerbiedig de vryheid dezelve ten spoedigsten te expedieeren; het onderwerp waarover die Missive rouleerd, is zeer gewichtig, dan hoe ik de zaak beschouw, vinde ik 'er veel meer voor, als tegen te zyn, en zoude dus geen de minste zwarigheid maken myn Vader tot de acceptatie der propositie aan te raden, zeer nieuwsgierig zynde wat UHoogEdGestr[s]. raad in dezen zyn zal, hoopende dat UHoogGestr. myn waarde Vade

daarmede ten allerspoedigsten zal willen vereeren, al was het ook noch door brenger dezes, hebbende de Bode expres om deze reden alleen afgezonden. — Ik hebbe met veel leetwezen gezien dat UHoogEdGestr. het plan van de Bedebrief [1]) niet heeft willen op zich nemen, en wachte met ongeduld naar de continuatie der goede tydingen welke UHoogEdGestr. tegen het laatst van voorleede week beloofde, wegens vermeerdering van harmonie in onze Provintie; onwetende of UHoogEdGestr. reeds geinformeerd zyt van de Hollandsche propositie omtrent het Corps van de Rhyngraaf, voege ik dezelve hier nevens: indien UHoogEdGestr. dezelve reeds mocht hebben, verzoeke ik die te mogen weder hebben, UHoogEdGestr. verzekerende van de oprechte veneratie waarmede ik de eer hebbe my te onderschryven

Hoog Edele Gestrenge Heer,

UHoogEdGestr. Onderd. en zeer
Gehoorzaame Dienaar
W. VAN CITTERS.

P.S. Zoude ik UHoogEdGestr. mogen verzoeken *de Acte* voor my te willen teekenen? De Heer VAN LICHTENBERG [2]) zal daarmede wachten totdat UHoogEdGestr. alhier zal hebben gesproken, en denkt dat het 51 articul zyner Instructie daar eenigsints mede stryd; de Heer Griffier BODT vind de teekening onnut, en de Heer President PAUW [3]), zoo als ook eenige andere Raadsheeren vinden, dat de Justitie gecombineerd zynde met die van Holland men beter doed van

---

1) De Zeeuwsche Gedeputeerden ter Generaliteit hadden den 8 January 1787 naar oude gewoonte, het uitschryven van een Algemeenen Dank- Vast- en Bededag voorgesteld, (State-Notulen 8 Febr. fol. 38).

2) Lid van den Raad van State, wegens Zeeland.

3) Verg. wegens de installatie van den President van den H. Raad Mr. W. PAUW, deze Verz. II. 335—342 (1784).

niet te teekenen. De Heer POUS is noch ongedecideerd, en vreest wat voor zyn Stad van Ziericzee.

Zoo even ontfang ik noch deze gecachetteerde Missive van myn Vader voor UHoogEdGestr.

Ik hoope dat ik positif zal mogen weten wanneer of denkt naar 's Hage te komen, vermits men my hier verzekerd heeft, dat UHoogEdGestr. binnen kort staat hier te komen.

Ik hebbe het pacquet aan de Heer Burgemeester GODIN in de Koepoortstraat geaddresseerd, vooreerst in de onzekerheid of UHoogEdGestr. of de Heer W. A. noch in Zeeland waren, ten tweeden, omdat ik de Bode *expres voor my* zend, en ik hebbe willen vermyden dat de Graaf misschien op de recipis zag dat ik eene Missive aan UHoogEdGestr. had geaddresseerd, deze Bode is goed en UHoogEdGestr. kan alle brieven voor my aan hem vertrouwen, ik geloof niet dat de Bode voor zyn vertrek by de Graaf geweest is.

VAN CITTERS *de Vader aan* VAN DE SPIEGEL.

Hoog Ed Gestr. Heer!

De inliggende stukken zyn my heden middag ter hand gesteld door een Heer die uit Overyssel is gearriveerd. Hunne Hoogheden hebben my gechargeerd dezelve ten allerspoedigsten aan UHoog Ed. Gestr. over te zenden, met verzoek UHoog Ed. Gestr de moeite wel op zig gelieve te neemen om dezelve te examineeren, en zyne consideratien te suppediteeren, hoedanig in deze zo door Zyn Hoogheid als door de minderheid of protesteerende Leden van de Ridderschap behoord gehandeld te worden, voor al in cas de meerderheid mogte goedvinden met het afschaffen van het Regerings-Reglement en ontslaan uit den Eed, te willen doorgaan, welke constitutionele mesures alsdan behoorden genomen te worden.

De expresse heeft order om, indien de Beurtman gereed is te vertrekken het Pacquet mede te geven, en andersints in persoon over te komen ten einde alle expeditie te geven aan de verzending, dewyl de Land-dag den 12 der aanstaande maand begint, en men alsdan diend in gereedheid te zyn.

Ik heb geen tyd gehad om de stukken te doorlopen, ik voldoe aan de orders die my gegeven zyn met des te meer empressement om dat my zulks gelegentheid verschaft om UHoog Ed. Gestr. te verzekeren van de ware gevoelens van Hoogagting met dewelke ik de eer heb te zyn.

Hoog Ed. Gestr. Heer,

Nymwegen
21 Febr. 1787.

UHoog Ed. Gestr. Ootmoedige en
Gehoorzame Dienaar
W. VAN CITTERS.

P.S. De gedrukte stukken (zo als my verzekerd word) behoeven niet geheel gelezen te worden maar alleen in zo verre als in het geschrevene daar toe gerefereerd word.

Ik zie met verlangen te gemoed uwe consideratien en antwoord op mynen brief die ik voorleden Saturdag-nagt geschreven heb en Sondag na middag over den Haag is geëxpedieerd geworden.

VAN DE SPIEGEL *„aan dHr.* W. VAN C(ITTERS) *Senr.*"

Hoog Edel Gestrenge Heer!

22 Febr. 1787.

Ik heb de eer gehad gisteren avond te ontvangen UwEdg. twee brieven van 16 en 17 deezer, en ik betuige zeer sensibel te zyn aan de blyk van vertrouwen en vrindschap die UwHEdg. my geeft, in het communiceeren van een zaak van zoo veel gewigt en inzien, als waar over dezelve rouleeren: ik ben verre van my capabel te agten om een Heer

van UwHEdg. kundigheid en ondervinding, van raad te kunnen bedienen [1], nogthans dewyl UwHEdg. dit van my gelieft te eischen, zal ik de vryheid neemen myne eenvoudige reflexien mede te deelen.

Wanneer ik de zaak van de zyde van Hunne Hoogheden beschouwe, en het nut voor het algemeen belang, moet ik de keuze ten hoogsten applaudisseeren, en hartelyk wenschen, dat UwHEdg. zig zal kunnen bepaalen om aan dezelve, door een spoedige acceptatie, te beantwoorden; maar van Uwe zyde geconsidereerd zynde, verdient het zekerlyk een serieuse bedenking.

Ik zal niet allegeeren de tydsomstandigheid, om dat iemand die de vermogens van God ontvangen heeft om nuttig te kunnen zyn, zig nooit door zulke bedenkingen mag laaten afschrikken; hy moet veel eer de moeilykheden beschouwen als het strydperk dat de Voorzienigheid hem beschikt heeft, om zyne vermogens te oefenen en tot volmaaktheid te brengen, terwyl hy verzekerd is, dat hem alleen de rekenschap van zyne bedoelingen en werkzaamheid zal gevorderd worden, en niet van de uitkomsten. Ik breng ook in geen aanmerking Uwen gevorderden leeftyd, vermits dezelve nog geen verzwakking in kragten van den Geest heeft te wege gebragt, en wanneer dit na verloop van eenige jaaren, komt te gebeuren, zal het dan altoos tyd zyn, zig op een convenable wyze te retireeren.

Maar myne voornaamste bedenking is van dien aart, dat ik dezelve naaulyks aan iemand buiten UwHEdg. zou durven opperen, en zy bestaat hier in: dat naar de weinige kennis welke ik heb van de manier van werken in het Cabinet van Zyn H., de Post zeer moeilyk is te aanvaarden, — het is meer-

---

1) In VAN DE SPIEGELS minuut zyn de woorden nog leesbaar, hoewel geschrapt, „en onder wien ik zelfs myne eerste leerjaaren van de publyke affaires gedaan heb." — Te weten, toen VAN CITTERS Raadpensionaris van Zeeland was.

malen geobserveerd, en aan Z. H. zelfs, met behoorlyke reverentie, gerepraesenteerd, dat het de geheele weldenkende Natie aangenaam zou zyn, indien Z. H. zig zelfs wat meerder rust geliefde te geeven, en de affaires onder zekere departementen te verdeelen, om onder hoogdesselfs oog en toezigt gepraepareerd en bearbeidt te worden: — dit is onmogelyk alles door één mensch gade te slaan, al bezat hy de verhevenste kundigheden, en de grootste activiteit — hier toe behoort een zekere orde en methode, hier toe behooren subalterne persoonen, hier toe zyn noodig vaste uuren van audientie, om rapporten te kunnen doen en ordres te ontvangen: in hoe verre nu zulks plaats heeft, zal UwHEdg., die de zaaken meer van naby gezien heeft, beter kunnen beoordeelen dan ik.

Ondertusschen is het zekerlyk tegenwoordig de tyd, om daar op reflexie te maaken; het is UwHWg. door de ondervinding bekend, van hoe veel importantie het zy voor een Minister, goede subalterne te hebben voor de details, en dat zonder orde in het departement, al zyn arbeid slegts verwarring is zonder Eer voor hem, of nut voor z(yn) meester.

Indien UwHEdg. nogthans oordeelt, dat in deeze noodzaakelyke vereischten genoeg voorzien is, heb ik geen rede waarom ik UwHEdg. niet zoude aanraaden deeze Post te accepteeren, en in dien gevalle, wensch ik hartelyk, dat UwHEdg., in vereeniging met den waardigen Man die denzelven nog bekleedt, en dien ik wensch dat God nog lang by het leeven en kragten zal spaaren [1]), het Doorl. Huis VAN ORANGE, en daardoor het geheele Vaderland, die gewigtige diensten zal kunnen bewyzen, welke van UwHEdg. beproefde trouw en talenten, met het hoogste regt verwagt worden

Ik heb de eer met deeze gevoelens en alle respect te zyn etc.

---

1) VAN DE SPIEGEL meent den Baron DE LARREY.

De Graaf VAN BENTINCK *aan* VAN DE SPIEGEL.

Hoog Edele Gestrenge Heer,

Ik heb de Eer U. E. G. zeer te bedanken, voor den aan my geschreeve Brief, en neeme in allereyl de vryheid, U. E. G. hiernevens, eenige stukken te zende die interessant zyn. — Wat 't stuk 't kort Verhaal etc. aangaat, is de Inhoud, van de Vergadering, zoo als ik my die heb hede weder errinnert, en zal U. E. G. 't vervolg een ander occasie zenden. — Wat de Resolutie van de Rid(derschap) van hede, aanbelangt, hebbe ik met eene bygevoegde Missive aan 12 Steden gezonden — ik heb de Eer my met Hoogagting te noemen,

Hoog Edele Gestrenge Heer,

den 23 Febr. 1787.

UEG. onderdaanige dienaer
W. G. F. BENTINCK.

VAN DE SPIEGEL „*aan dHr.* V. CITTERS *te Nymegen.*"

Hoog Edel Gestrenge Heer,

24 Febr. 87.

Gisteren avond laat arriveerde de Courier met de bewuste papieren, en bygevoegde Missive van UHEdG. van den 21 deezer: ik wil gaarn betuigen, zeer in de verlegenheid geweest te zyn; niet anders dan een oppervlakkige kennis hebbende van de omstandigheden en toedragt der zaak 1), moest ik alles doorloopen, waar toe de menigte van andere affaires van den tyd, en de continueele aanspraak van menschen naaulyks gelegenheid geeft: ik moest ook met rede bevreesd zyn, myne opinie op papier te zetten, die

1) Van de zaken in Overyssel.

ik beter mondeling zou kunnen adstrueeren, wanneer ik door de advysen van andere Heeren mogt voorgelicht worden; doch ik heb geconsidereerd, dat het hunne Hoogheden aangenaam zou zyn, hoe gebrekkig ik my acquitteerde, en ik heb het gewaagd de nevensgaande Consideratien UwHEdG. te laaten toekomen, excus verzoekende voor den styl waar in ze gesteld zyn, en in hope, dat zoo dezelve niet aan 't oogmerk voldoen, hunne Hoogheden myne bereidwilligheid zullen gelieven ten goede te houden.

Ik kan niet zien, dat de dissentieerende Heeren Edelen eenige constitutioneele mesures kunnen neemen, buiten hun Protest en treffelyk advys van 30 January. Wanneer een Souverain de hoogste menschelyke magt gebruikt tot onregt, kan men er niets anders tegen opposeeren dan *geweld* of *geduld;* en die het eerste niet kan of mag by de hand neemen, moet het laatste kiezen, mits voorbehoudende om zyn Regt in een favorabler tyd te laaten gelden.

Ik heb wel gedagt, of Z. H. zig niet, te gelyk met de protesteerende Heeren, aan de Bondgenooten zou kunnen vervoegen; maar wat zou doch het effect van die demarche zyn? Men zal het considereeren als een domestique zaak, tot zoo lang, dat zekere party kans ziet, om door een soort van Mediatie, of wie weet door welke andere middelen, de zaak na haar zin te doen uitvallen.

Zyn Hoogh. moet, naar myne opinie, zig altoos welmeenend bereid en genegen verklaaren, en ook waarlyk zyn, om *met onderling overleg*, zoodanige redelyke schikkingen te helpen beraamen, als tot vaststelling van de Constitutie, en bevordering der eensgezindheid, overal in de Republyk, kunnen strekken; maar hy kan of mag, in 't minste niet, berusten in het gene hoogdenzelven, op een wederregtelyke wyze, wordt afgenomen: 't is waar, niemand kan het einde hier van voorzien, en het kan zelfs van de allerergste gevolgen zyn voor het Erfstadhouderschap: — die

van een Eed kan dispenseeren [1]), heeft doch alles in handen; maar hunne H. H. gelieven nu by zig zelven te calculeeren, of zy gemoedigd zijn, om dit uiterste af te wagten, en hunne goede zaak aan de Providentie te betrouwen, onder het standvastig aanwenden van die middelen welke de menschelyke wysheid aan de hand geeft, dan of zy alle hunne belangen willen overlaaten aan de gratie van menschen, wier denkwyze ten dien opzigte niet twyfelagtig is.

Ik heb de eer etc.

Den 24 February 1787.

XXXVI. *Concept-Verklaring ten behoeve van* WILLEM V, *betrekkelyk eene Staats-Resolutie van Overyssel* [2]), „24 *Febr.* 1787."

In het te geven antwoord, zoude gebruik kunnen gemaakt worden van de volgende ingredienten.

Dat Z. H. by de Note van den 24 Oct. 1786 deszelfs gedachten omtrent het Regerings-Reglement heeft voorgesteld, en daarby als nog persisteert, met hetzelve te houden voor de Grondwet waarby de Regeringsform der Provintie is vastgesteld en gereguleerd.

Dat het derhalve Z. H. ten uiterste gesurpreneerd heeft, te vernemen, dat een kleine meerderheid, bestaande uit 8 Heeren Edelen, en der drie Hoofdsteden, tegen het uitdrukkelyk Protest van 25 stemmende Edelen, en zonder communicatie der Steden Hasselt en Steenwyk of andere der kleine Steden, van zich heeft kunnen verkrygen, de respect. Leden, zoo uit de Ridderschap als uit de Steden te dispenseren van den Eed op het Reglement, en zulks in

---

1) Gelyk de Staatsvergadering in Overyssel gedaan had. Zie het volgend stuk.

2) Eigenhandige minuut van VAN DE SPIEGEL. Zie hierby het Tweede Deel van deze Verzameling, bl. 619, 622 volg.

weerwil, ja zelfs buiten legale kennis van Z. H. aan wien een erfelyk verkregen regt competeert, uit krachte van deze Grondwet aangemerkt als een Capitulatie en Contract behelzende de voorwaarden, op welke de Stadhouderlyke waardigheid, door de Heeren Staten ter eene zyde, aan Z. Hoogheids Heer Vader is opgedragen, en op welke Hoogdezelve die waardigheid, als een conditio sine qua non heeft aangenomen.

Dat Z. H. het onnoodig acht in het breede te deduceren de onbevoegdheid van de gemelde Staatsleden volgens Goddelyke en menschelyke wetten, om tot zulk een dispensatie te besluiten, waardoor een solemneel Gontract dat wederzyds met eede is bevestigd, wordt losgemaakt, en het Regt van een derden door een Politique dispositie weggenomen; dat indien de bondige redenen by het Advys der Heeren Droste van Zaland en andere Heeren Edelen den 30 January ter Staatsvergadering aangevoerd, niet in staat geweest zyn, om de andere Leden van dezen gevaarlyken stap te weerhouden, Z. H. zich niet kan verbeelden, dat een herhaling en aandrang van diergelyke redenen zoude strekken om hooggemelde Leden tot het intrekken van dezelve Resolutie te permoveren.

Dat Z. H. behoudens allen eerbied voor de besluiten van den Souverain in alles wat de magt van een regtmatige Regering in een vry Land niet te boven gaat, de voorsz. Resolutie tot dispensatie van den eed op de Grondwet van de Provintie, en alle andere Resolutien die uit kracht derzelve zullen genomen worden, verklaart te beschouwen, en altoos te zullen blyven beschouwen, als wederregtelyk, en onverpligtend, en zich stiptelyk van zyne zyde te zullen houden aan het door Hem, voor God en tegenover den Souverain, bezworen Reglement.

Dat belangende de propositien en advysen, relatif tot de deliberatien van Ridderschap en Steden, concernerende

het veranderen van 't Reglement door de ord(inaris) Gedep(uteerden) overgezonden, met verzoek dat Z. H., indien van zyne zyde eenige consideratien mogt hebben, dezelve vóór het begin van den aanstaanden Landdag zou gelieven in te zenden, Z. H. altoos betuigd heeft gaarn zyne consideratien aan de Heeren Staten te willen suppediteren, wanneer geinformeerd zoude zyn, omtrent welke Articulen van het Reglement HEd. M. oordeelen, dat eenige interpretatie of ampliatie kan of moet plaats hebben; maar dat Z. H. thans gemeend heeft in aanmerking te moeten nemen, *vooreerst*, dat door de meerderheid der Staatsleden reeds werkelyk besloten is tot dispensatie van den eed op 't Reglement, en dat daardoor de zaken buiten haar geheel zyn gebragt; dat het *ten andere* ook blykt uit de Resolutie van 31 January, dat dezelve meerderheid van oordeel is, dat de veranderingen in het Reglement *hetzy in ééns, te zamen, hetzy successivelyk* te maken, alleen afhangen van de deliberatie van Ridderschap en Steden, en derhalve dat alhier geen communicatie of overeenkomst met Z. H. noodig is; en eindelyk, dat de consideratien van Z. H. ook niet worden gevraagd als poincten, waarover een onderhandeling, als met een geinteresseerde Party zou *moeten* plaats hebben, maar op welke in de deliberatien van Ridderschap en Steden zou *kunnen gelet worden* naar behooren; dat voornamelyk om deze redenen Z. H. gepraefereerd heeft zich liefst te onthouden van eenige consideratien te suppediteren, en met gerustheid zal afwachten den uitslag van voorsz. deliberatien.

Dat Z. H. nogthans opregtelyk herhaalt de bevorens gedane verklaring, van bereid te zyn, met H. Ed. M. in overleg te komen omtrent zoodanige poincten, waarin H. Ed. M. zouden oordeelen, dat tot bevordering van 's Lands welzyn noodig was interpretatie of ampliatie, ja zelfs eenige alteratie van het Reglement te maken, en dat wyders ook bereid is, om alle abuisen en practyken die zouden zyn

ingeslopen, strydig met bovengemeld Reglement, zooveel in hem is en wanneer dezelve hem door H. Ed. M. worden onder het oog gebragt, te redresseren.

VAN CITTERS *aan* VAN DE SPIEGEL.

Hoog Ed. Gestr. Heer,

De Ryknegt van Z. H. is heden morgen gearriveerd, medebrengende uwe Missive van den 24 dezer met de Bylagen en eenige daar in geslotene zo voor Z. H. als voor my. Ik heb dezelve aan Z. H. gecommuniceerd, die zeer voldaan is over de Memorie van consideratien en UHoog EdGestr. voor de genomene moeite bedankt.

Om indien mogelyk een afeinde te maken, zo ben ik deze voormiddag den Heer Generaal-Major VAN DER HOOP wezen spreeken, over de verzogte verandering van Guarnisoen; die Heer heeft ook de moeite wel op zig willen neemen van Z. H. daar over te onderhouden gelyk ik mede deze middag gedaan heb, en het is eindelyk zo verre gebragt, dat Z. H. my beloofd heeft met de Bode die dezen nagt na 's Hage vertrekt aan den Heer VAN LYNDEN [1]) de noodige papieren te zullen zenden om daar van gebruik te maken, ten einde een Zeeuwsch Bataillon dat te Sluis in Guarnisoen ligt na Goes te doen trekken, en dat van HOUSTON uit Goes na Sluis. De Generaal VAN DER HOOP was van opinie dat de korste weg was (vermits alles moet gearrangeerd wezen voor den 8 Maart) [2]) om die van HOUSTON te zenden na Veere, en dezelve te doen remplaceeren door twee Compagnien Zwitsers uit Veere, dewyl wat de manschappen aangaat deze 2 Comp. Zwitsers zo sterk zyn

---

1) VAN BLITTERSWYK.

2) 's Prinsen verjaardag.

zouden als het Bataillon van HOUSTON dat op zyn best 80 man in de wapenen kan brengen. Deze orders moeten over den Haag door handen van den Heer VAN LYNDEN passeeren, de korste weg was anders direct over Bergen op Zoom.

Ik moet UHoog Ed. Gestr. communiceeren een stuk dat hier Sondag ontfangen is. Het voornemen was om het zelve ten eersten te laten drukken, 't zy in de Bommelse Courant [1]) of apart. Ik wil niet ontveinzen eenige bedenkelykheden daar omtrend gehad te hebben, wyl ik niet overtuigd ben van de authenticiteit, en zo dit niet kan aangetoond worden, zo vrees ik dat de publicatie van dien meer kwaad dan goed doed, en dat het dan hier mede zal afloopen, gelyk met den bewusten Eed. Ik heb verzogt het aan UHoog Ed. Gestr. te mogen zenden, om deszelfs gedagten daar over te weten, en aan UHoog Ed. Gestr. ook over te laten om er zodanig gebruik van te maken als noodig zal oordeelen. Was men zeker van de authenticiteit, dan kon het zelve op het onverwagts ter Staats Verg^{e} worden gebragt, en te gelyk zorg gedragen worden dat op het zelve ogenblik een duizend exemplaren gedrukt en onder de man gebragt waren, ik verbeelde my dat dit eene goede uitwerking zouw hebben, by-voorbeeld op een marktdag, op den 8ste Maart.

Het is aan de Generaal VAN DER HOOP gezonden door zyn Broeder de Fiscaal, en men heeft om nadere informatien geschreven over de authenticiteit, dog dit onder secretesse.

De gerugten van wapeningen van vry-corpsen vermeerderen steeds. ik heb daar van wederom nieuwe berigten ontfangen. Laat men dan, in Gods naam niet gerust maar op zyn hoede

---

1) Een blad der Oranje-gezinden Z. *Brieven en Gedenkschriften* van G. K. V. HOGENDORP II. 128 volg.

zyn. De verzamelingen van pen(ningen) te Middelburg, doen die niet zien dat men van de andere zyde actiev is? En ondertusschen word er van deze zyde niets gedaan. De Acte van verbintenis blyft liggen, in Gelderl(and) wil men er niet aan.

Ik heb gisteren ogtend vroeg over den Haag ontfangen uwe veel geëerde omtrend de aan my gedane verzoek of propositie, benevens die van myn Broeder en van de Burgemeester W. A. Ik heb dezelve alle drie aan Z. H. gecommuniceerd en ter hand gesteld met verzoek dezelve aan Hare koningl. Hoogheid te communiceeren en te laten leezen. Ik gaf er aan tafel kennis van aan Mev. de Princesse en verzogt haar koningl. Hoogheid te spreken, dat my des avonds geaccordeerd wierd. Ik kwam by Hare koningl. Hoogheid, maar tot myne grote surprise geliefde hare Hoogheid te zeggen, „Mr. je n'ai pas lu encore vos Lettres, le Prince ne me les a pas donné. Je lui ai demandé de voir les Lettres en disant que vous m'en aviez parlé, mais il ne m'a rien repondu." Dit gaf van weerskanten stof van vragen, van verwondering, niet weetende waar aan dit toe te schryven. Ondertusschen had men kunnen remarqueeren dat Z. H. in geen goed humeur was, meer dan een van de gasten en ik ook had al aan de Princesse gevraagd wat Zyn H. scheelde of er kwade tyding was, maar niemand wist er van. Doe begon ik te denken dat myne overhandigde brieven er oorzaak van waren: „mais Mr. il y a t'il donc quelque passage qui puisse donner de l'humeur au Prince?" ik betuigde er niet van te weeten, zo dat het een raadsel bleef, tot van deze morgen, doe heb ik de vryheid genomen Zyn Hoogheid er na te vragen, die my doe geavoueerd heeft dat het waar was, dat er een passage in de brief van myn Broeder was die hy niet kon horen nog leezen zonder uit zyn humeur te raaken, maar dat dit nu over was, en dat we van avond met elkander zouden spreeken. En wat

was die periode? *„van dat ik moest denken* hoe onaangenaam *het zouw zyn van oud* geworden zynde aan den dyk gejaagd *te worden"*, waarom myn Broeder my aanraad daar voor te zorgen, zo ik mogte resolveeren die post aan te nemen, want hy raad het my af, zo als aan UHoog Ed. Gestr. misschien bekend zal zyn. Zyn Hoogheid was nu in een zeer goed humeur, en voegde er by „dat mag dat kan niet wezen, daar moet voor gezorgd worden, dat mag aan geen jongeluiden worden overgelaten."

Ik betuig egter nog niet regt te weeten warom hy juist over die periode kwaad en uit zyn humeur is geraakt.

Oordeel nu eens, mynheer, of zulke voorvallen aangename vooruitzigten geven voor het vervolg.

Zo ik op aannemelyke conditien resolveeren mogt die post te aanvaarden, zo hoop ik dat UHoog Ed. Gestr. my met deszelfs raad en advis wel zult willen adsisteeren en bystaan, in alle gewigtige zaken, daar ik die menigvuldigmaal zouw noodig hebben.

Mag ik ondertusschen UHoog Ed. Gestr. verzoeken eene concept-Instructie te willen formeeren voor de Cabinet-Secretarissen of Commisen, waar van gesproken word in deszelfs P.. M. van de maand December laastleden, en tot het formeeren van welke den Oud Heer (DE LARREY) niemand bekwamer kent dan UHoog Ed. Gestr. en aan welk gezegde ik volkomen myn zegel hang; want wie ook aan den Heer LARREY komt te succedeeren, zodanig Cabinet-Secretaris of Commisen zal er altoos worden vereischt, zullen de zaken wel behandeld worden.

Zie daar myn Heer een zeer lange brief, die ik nu zal moeten afbreeken, tot van nagt na het souper wanneer ik er, nog het een en ander misschien zal kunnen byvoegen, van de Conversatie die ik straks hoop te hebben met H. K. H. en misschien met mynheer de Prins.

Half een uur van het souper retournerende zo zal UHoog-

Ed. Gestr. niet vergen dat hier iets verder by voeg, dan alleen de verzekering dat met de meeste hoogagting ben

Dingsdag. UHoog Ed. Gestr. Ootmoedige
en Gehoorzame Dienaar.

De Prins aan den Raadpensionaris.

Wel Edele Gestrenge Heer,

Om zoo veel ik kan te voldoen aan UwEG. verlangen en de rust in Goes te onderhouden zoo ontvangt UwEG. Vier Patenten en twee Brieven aan Gecommitteerde Raeden welke ik op heden aan den Heere VAN LYNDEN toezende met verzoek om dezelve aen UwEG. toe te zenden, zy zyn alle onder Cachet Volant. Eene dier Patenten is om het Battaillon VAN BRAKEL uit Sluys na Goes te zenden en hetzelve te doen aflossen door het Bataillon van HOUSTOUN thans te Goes Garnisoen houdende: de andere Patenten zyn om een detachement van omtrend 200 Man uit Veere na Goes te detacheeren en het Battaillon van HOUSTOUN uit Goes na Veere te zenden: de Eerste Operatie heevt maer een Inconvenient dat is dat het Battaillon van HOUSTOUN eens uit het Territoir van Zeelant zynde, wel in zyn hooft kan neemen om aen de Staeten van Hollant te vraegen of zy na Sluys gaen moeten en dat zy contra-order krygende misschien na Hollant zullen kunnen gaen in plaetse van nae Sluys, daer ik niet kan verwachten dat zy weigeren zullen om van de eene plaetse van Zeelant na de andere te gaen; in de tweede schikking is dus minder Inconvenient maer alsdan kan ik aen Goes geen Battaillon bezorgen. UwEG. die in loco is kan beter oordeelen wat of het raadzaemste is. Daer is wel noch eene zwaerigheit in de Marsch van het Bataillon VAN BRAKEL en wel deze dat Ik door Haer Hoogmogende ben versogt dit Battaillon te Sluys

te plaetsen en dus dat Ik zonder Hun voorweeten op my neeme daeromtrend verandering te maeken. Waeren alle die nieuwerwetsche Resolutien omtrend de Patenten en Militaire Jurisdictie niet in de waerelt, zoo zoude ik de Heeren Staeten van Zeelant veel beter kunnen helpen: op klachten van de Regeeringe over nalaetigheit van het Garnisoen in hunne Plicht zoude ik daeromtrend behoorlyk onderzoek hebben laeten doen en de schuldige straffen, en de eenvoudigste operatie tot aflosssinge van dat Regiment van HOUSTOUN zoude zyn geweest om uit Bergen op Zoom te doen marcheeren een Bataillon van Bade na Goes, een na Tholen en het Regiment van HOUSTOUN na Bergenopzoom; maer zulks is thans onuitvoerbaer, door dien dat de Repartitie van Overyssel aneschryvinge heeft om zich niet in Burgerlyke Twisten te inmisceeren en dus dat het voors. Regiment niet te Goes kan worden geemployeert. Ik neeme deeze gelegenheit waer om UwEG. te verzekeren van de achtinge met welke ik verblyve,

Wel Edele Gestrenge Heer,

Nymegen den
27 Februarii 1787.

UwEG. d. w. Dienaer,
W. Pr. v. ORANGE.

VAN CITTERS *aan* VAN DE SPIEGEL.

Hoog Ed. Gestr. Heer,

Wegens het ongelege uur van middernagt van twaalf of half een, bevond ik my buiten staat om my verder te extendeeren, ik kan er nu by voegen, dat in de conversatie die ik voor het souper met Hunne Hoogheden had, ik eindelyk er agter ben gekomen wat de ware reden is geweest van Z. H^ds^. kwaad humeur, namentlyk de passage in uwe brief over het Cabinet *en het verlangen der geheele Natie dat Z. H. zig zelfs wat meerder rust gelievde te*

geven; 't geen ik dus in myne vorige van gisteren gemeld had is abusief. Ik kan UHoogEdG. verzekeren dat dit ongenoegen wederom geheel en al over is, dat Z. H. er zelfs over badineerd.

De conversatie heeft zeer lang geduurt, veel geraisoneerd over de tyds omstandigheden, veele raisonnementen die niets afdoen, maar het is niet op de principale zaak gekomen, warom weet ik niet.

Hier nevens gaat een brief, die ik onder secretesse communiceer en te rug verzoeke. Uit deszelfs contenu, schoon hier en daar duister en wat confuis, zal UHoogEdGestr. zien waar het 't huis hoord. Zo er niets gedaan kan worden is die Provintie weg, de wel denkende Burgers, die het jok moede zijn, kunnen en durven niets meer onderneemen uit gebrek van een hoofd, en niemand weet of wil my zeggen waar zo een hoofd te vinden is. Men hoord men verneemd niets van dat quartier.

Nog een point dat my te binnen komt, de Prins heeft een brief van de heer JACOBI uit Vlissingen, waarby orders vraagd hoe te handelen wanneer het Corps Duitsche Trouppes, dat voor de O. I. C. is aangenomen, aldaar aankomt, vermits de Staten of Gecommitteerde Raden daar omtrend orders zouden gesteld hebben. Ik heb de brief niet gelezen, het is een discours aan Tafel, en de bedenkelykheid scheen te zyn of het niet moest worden geconsidereerd als een vreemd Corps; ik nam de vryheid er op tot elucidatie te zeggen dat zodanig een Corps in dienst van de Comp^e^. zynde Eed deed aan de Staten-Generaal. Ik heb naderhand gevraagd of Z. H. die brief al had beantwoord, dog dit is niet geschied, en zal misschien al wederom blyven liggen; mag ik nu verzoeken hier op elucidatie by occasie.

Om alle occasien van eclat te eviteeren zo zal ik zoeken voor te komen het zenden van Bediendens met het Livrey van Z. H. na M(iddelburg.) Dewyl de route over Bergen

evenwel de korste is, zo denke ik dat men in cas van pressante haast daarvan gebruik zouw kunnen maken, maar dan zouw het ook goed zyn een persoon te Bergen te hebben aan wien men de Brieven zouw kunnen toevertrouwen, om ze na Middelburg per schipper te expedieeren. Ik zouw daar toe proponeeren de Burgemeester HENNEVELT; indien *men hem vertrouwen mag.* Zo daar omtrend eenige twyffel is, zo zouw ik UHoogEdGestr. verzoeken my iemand aan de hand te geven. Men zouw langst dien weg ook kunnen brieven afzenden na herwaarts casu quo.

Ik eindige onder verzekering dat met eene ware hoogagting ben.

28 Febr. UHoogEdGestr. Ootmoedige Dienaar.

P.S. De Bode uit den Haag van gisteren is heden voor den eeten gearriveerd met slegte nouvelles van den Haag en Amsterdam. De meerderheid was om het Corps van de Ryngraaf te licentieeren en tegens de intrekking van hetzelve in den Haag, des niet tegenstaande is er geen conclusie op genomen. In Amsterdam was de conclusie des morgens in de Vroedschap genomen tegens het Corps van den Ryngraaf en om het zelve te licentieeren; de majesteit is opgekomen [1]), heeft zig doen gelden, en des avonds is de conclusie veranderd en geresolveerd in de ordinaire en extraordinaire middelen te consenteeren, het Corps aan te houden en het guarnisoen van den Haag te versterken. Nu denk ik dat heden in Holland zal geresolveerd zyn conform den zin en wil der Patriotten, want nu Amst(erdam) afgevallen is zullen er meer volgen.

Het is nu geen tyd meer om aan de oogmerken van de tegenparty te twyffelen, ik heb verzogt een expresse aan

1) Eene zeer verschillende en vergoelykende voorstelling van het voorgevallene te Amsterdam op den 25/26 Febr. 1787, vindt men in de Gazette de Leyde van den 2 Maart daaraanvolgende.

UHoogEdGestr. te mogen zenden en die heden avond afgaat, en waarby ik nog voegen zal een Brief van Hare Koningl. Hoogheid.

De Collecte van geld is van een schromelyk vooruitzigt, en toont dat onze vyanden niet stil zaten. Het was dus te wenschen dat van onze zyde gelyke middelen getenteerd wierden, die hoe ongepermitteerd mogelyk in zig zelfs, door de omstandigheden gewettigd raken. De man in de *Molstraat* was er geschikt toe. Waar komt men aan de penn(ingen) is een andere vraag? Want met een geringe som komt men niet ver. Er dienen grooter plans by de hand genomen te worden. Kan Engeland niet in het spel gesleept worden, zo wel als Frankryk de Patriotten by staat.

De Prinses aan den Raadpensionaris.

ce 28 Fev. 87.

Je profite de cette bonne occasion de faire parvenir quelques lignes surement a 408, et je rend mille graces a 416 de ses lettres et de tout ce qu'il fait pour la bonne cause; 1152 m'assure que 1162 aprouve entièrement les conseils que 428 a donné sur 1213 1) et sa reponse sur 1623 (VAN CITTERS), j'espère que 416 continuera a l'assister de ses lumières et de ses Avis dans sa nouvelle carriére 2), qu'il ne doit comencer qu'avec l'assurance que 1213 sera mit sur un bon pied. Faute de tems je ne puis m'étendre sur tous les objets comme je le desirerois; 1623 fera sans doute le tableau de la situation et envoyera une pièce odieuse qu'on assure autentique; si cela est prouvé, il est question de la remettre a 1018 et par tout ou cela sera jugé nécessaire. Puisqu'en general 1532 et que 1510 de 1476 aug-

1) Over het Kabinet.

2) Van Secretaris van het Kabinet.

mente, qu'avec cela ils ont 1533 et 1540 de 1257, ne seroit il pas nécessaire que 1469 tant de 3 que 396, 602, 451 etc. etc. cherche 1533 chez 1214 en cas de besoin 1)? du moins les moyens et le coment de la chose demanderoit a étre examiné; l'intéret de 1385 sembleroit assurer celle-là, il existe aussi 1585 entre 1428 1430 et quelques autres qui n'aiment pas 1431, pourroit-on la reclamer? Si on ne vouloit pas cela 1226 pourroit entrer en considération et meme 1232, il vaudroit mieux 1570 sans 1214 mais 1455 met le couteau sur la gorge ne doit-on pas prévenir le dernier 1522 qui ameneroit la perte de tout, et si 1447 ou 1448 y est une fois 1536 sera plus dificile a procurer Vous excuserez ce griffonnage informe qui a besoin de toute votre indulgence, et vous ne douterez jamais de ma parfaite Estime, ainsi que de ma sincère reconnoissance.

XXXVII. *Incident* POUS *ter Staatsvergadering van Zeeland, wegens het Nationaal Fonds.* (*State-Notulen* 15 *Febr.* 1787 *fol.* 66).

De Raadpensionaris heeft ter Vergadering gecommuniceerd en voorgeleezen een Missive aan hem geaddresseerd door den Heer Mr. B. MATHIAS POUS, Raad der Stad Middelburg, en gedateerd aldaar den 11 deezer maand, houdende, dat voornoemde Heer zig gaarn, binnen weinige dagen naar 's Hage zoude begeeven hebben, tot de waarneeming

---

1) De Patriotten allerlei steun ook in geld, uit Frankryk hebbende, waarom zoude dit niet ook ten behoeve van onze zaak, in Engeland gezocht worden? VAN CITTERS en de Prinses slaan op hetzelfde aanbeeld. — Het hatelyk stuk door de Prinses bedoeld, was denkelyk de *Note Verbale* van den Franschen Gezant DE VERAC, die WILLEM V niet Stadhouder, maar „Prince DE NASSAU" noemde, en hem onopregtheid aanwreef. State-Notulen 26 Febr. 1787 fol. 105.

zyner Commissie tot de Revisie der Quote [1]), indien hy daar in niet ten sterksten was weerhouden door de Propositie, welke hy Raadpensionaris den 5 deezer ter Vergadering hadt gedaan, met opzigt tot het binnen deeze Stad en andere Steden der Provintie opgerigt *Fonds ter bevordering van de gewigtigste belangen des Nederlandschen Volks*, en de deswegens alhier gehouden eerste Provintiaale Vergadering: — dat het uit de Nieuwspapieren, en onder andere uit de Middelburgsche Courant in de maand December des afgeloopen Jaars, bekend was, dat hy Heer POUS, nevens nog twee Leden van de Regeering dier Stad, en drie geaccrediteerde Burgers, was aangesteld tot mede-Directeur van het voorschr. Fonds in het Departement van die Stad: dat het Zyn Ed derhalven, op het sterkste, moet getroffen hebben, als reeds sedert den Jaare 1765, een Lid van de Regeering geweest zynde, by Eede en volgens Pligt, niet minder dan de Raadpensionaris, verbonden tot maintien van de goede ordre, voorstand en bevordering van de Regten en Hoogheid van de Provintie, niet onverschillig kon zyn [2]), zig by den Souverain van het Land, in het Register van Staat, publyk te zien beschuldigd en aangeklaagd, als iets getenteerd te hebben, tegen de ordre van Regeering, en tegen de Hoogheid en Geregtigheid van de Provintie: dat Zyn Ed. betuigde nooit iets diergelyks in den zin gehadt te hebben, en nooit andere oogmerken gehadt te hebben, dan om het waare welzyn van het Vaderland, en de wezendlyke belangen zyner mede-Ingezetenen, op alle mogelyke wyze, volgens den aart onzer gezegende Constitutie, en de Privilegien van den Lande te bevorderen: dat hy ondertusschen, door deeze Propo-

---

1) Verg. Deel II. 396 volgg. (19 Mei 1785). De brief van POUS aan VAN DE SPIEGEL, is by DE CHALMOT, *Verzamel.* XI. 9 volgg. afgedrukt.

2) Deze woorden staan in de Notulen, maar zyn na het „moet *getroffen* hebben" (van POUS zelf), blykbaar overbodig.

sitie, op een onbillyke en zeer onvriendelyke wyze was gebragt in een verdenking van tegen zyn Eed en Pligt te hebben aangegaan, en dat hy, zig aan de conservatie van zyn Eer en goeden Naam laatende gelegen zyn, en aan een compleete zuivering van den blaam op dezelve gelegd, zig oordeelde onbevoegd te zyn, om zyne voorschr. Commissie waar te neemen, zoo lang hy niet ten vollen van die verdenking was gejustificeerd. Dat hy dienvolgens hem Raadpensionaris vriendelyk en ernstig verzogt, om ten spoedigsten, het ter Vergadering van Hun Ed. Mog. daar heen te dirigeeren, dat in de Registers van Staat, aan hem ter zaake voorgemeld, worde gegeeven een behoorlyke en eclatante satisfactie; of wel, indien hy Raadpensionaris, tegen verwagting, daar in zwaarigheid maakte, als dan uit Zyn Ed. naam, met allegatie van de voorschr. redenen, te verzoeken, dat Hun Ed. Mog. hem geliefden te houden voor ontslagen van de verdere waarneeming der voorschr. Staats-Commissie. en in deszelfs plaats een ander Heer te benoemen, die in 't oog van Hun Ed. Mog. Hoogstderzelver vertrouwen, met meerder grond, meriteert. En heeft de Raadpensionaris na lecture van dezelve Missive ook gecommuniceerd, een visite ontvangen te hebben van den Heer Mr. J. J. MACQUET, Schepen der Stad Middelburg, die hem in substantie hadt te kennen gegeeven, mede aangedaan geweest te zyn, over de voorschr. Propositie, alzoo hy tot de Post van Praesident in de Vergadering van het Nationaal Fonds was aangesteld, en mitsdien ook verlangde een convenable satisfactie: en wyders heeft de Raadpensionaris voorgedraagen, zeer verwonderd geweest te zyn over de instantien van de voornoemde Heeren, alzoo hy door zyne Propositie geen *persoonen* hadt beoogd, maar alleen eene *zaak* aan de attentie van Hun Ed. Mog. hadt gebragt, waar omtrent hy zig zelfs geen beoordeeling hadt gepermitteerd, maar die aan de deliberatie van Hun Ed.

Mog. overgelaaten; dat hij als nog vermeende daar in gehandeld te hebben volgens zyn pligt, en gelyk hy, by het aanvaarden van zyn post Hun Ed. Mog. beloofd hadt, zonder consideratie van lief of leed, of aanzien van persoonen, te zullen handelen: Op al het welke zynde gedelibereerd, hebben de Heeren Gedeputeerden van alle de Leden copie van de Missive van den Heer B. MATHIAS POUS, en van het verder gecommuniceerde van den Raadpensionaris verzogt, ter kennis en deliberatie van de Heeren hunne Committenten.

State-Notulen 22 *February* 1787 *fol.* 91 *volg.*

Is geleezen het Request van de, zig qualificeerende, Directeuren van het ten Jaare 1786 binnen deeze Provintie opgerigt Vaderlandsch Fonds, onder den titul van het *Nationaale Fonds ter bevordering van de gewigtigste belangen des Nederlandschen Volks:* waar by de supplianten te kennen geeven, dat ze tot hun uiterste surprise en innig leedwezen hebben vernomen de Propositie, door den Raadpensionaris den 5 deezer, met opzigt tot het voorschr. Fonds, ter Vergadering van Hun Ed. Mog. gedaan, en in een onlangs uitgegeeven publyk Nieuwspapier geïnsereerd: dat zy supplianten hebben gemeend, zig omtrent de daar by gedaane aanklagte niet onverschillig te mogen gedraagen; te meer, daar, behalven hen, veele Leden van de Regeering in deeze Provintie, in het voorschr. Fonds hebben deel genomen, en dus al mede zouden worden verdagt tegen hunn' Eed, en, als Burgers, tegen hunne verpligting te hebben aangegaan; terwyl de supplianten niet konden penetreeren de aanleidende oorzaak tot die aanklagte, vermits in geenen deele iets was getenteerd tot renversement van de Ordre van de Regeering of tot vermindering van de Hoogheid en Geregtigheid van de Provintie — Dat zy

supplianten nimmer hadden kunnen vermoeden, dat hunne handeling in deezen zoude hebben gediend tot een grond van beschuldiging tegen het Fonds, en deszelfs Directeuren, in het Register van den Souverain des Lands, en welke voorgewende beschuldiging de supplianten in 't breede by hun Request wederleggende, vervolgens aan het oordeel van Hun Ed. Mog. overlaaten, of in allen deezen iets onbehoorlyks, en tegen de ordre van Regeering strydig, gevonden wordt: Verzoekende de supplianten eindelyk, dat Hun Ed. Mog., al het geposeerde by dit Request, in serieuse consideratie neemende, dezelve in hunne voorschr. genoemde qualiteit gelieven vry te kennen van de verdenking, waar onder zy, (zoo ze zeggen) zonder eenige rede zyn gebragt, of wel anderzins in deezen zoodanige favorabele Resolutie te noemen, als Hun Ed. Mog. zullen bevinden te behooren: Waar op zynde gedelibereerd, heeft de Raadpensionaris copie verzogt van het voorschr. Request, om te brengen ter kennis en deliberatie van den Heer Eersten Edelen, zonder nogthans hier door eenigzins te avoueeren de qualiteit, welke de supplianten zig in deezen adscribeeren; veel min te agnosceeren, dat hen, in die genoemde qualiteit, eenige verklaring van vrykenning der verdenking, waar in zy voorgeeven door de voornoemde Propositie van den 5 deezer, te zyn gebragt, van den Souverain van den Lande zoude competeeren. De Heeren Gedeputeerden van Middelburg zyn van advys geweest, dat het zelve Request (waar van zy copie verzogten, om te brengen ter kennis en deliberatie van de Heeren hunne Committenten,) zoude kunnen worden gerenvoyeerd aan een Besogne, het gene zy Heeren voortyds ook geoordeeld hebben, dat over dezelve Propositie van den Raadpensionaris, hadde behooren te worden gedecerneerd, en tot het accedeeren in deezen zy de Heeren Gedeputeerden van Ziericzee en Vlissingen, alléén daar aan mankeerende, als nog adhorteerden. De

Heeren Gedeputeerden van evengemelde twee Steden hebben, benevens die van Vere, simpliciter copie van het voorschr. Request verzogt, om insgelyks te brengen ter kennis en deliberatie van hunne Heeren Principaalen. De Heeren Gedeputeerden van Goes zyn mede van advys geweest, dat het meergenoemd Request behoorde te worden gemaakt Commissoriaal, zonder nogthans daar door op eenige wyze de geadscribeerde qualiteit van de supplianten in deezen te erkennen; en is door de aanweezende Heer Gedeputeerde van Tholen geadviseerd, om dit Request, benevens de Propositie van den Raadpensionaris, en de Missive van den Heer MATHIAS POUS, den 15 deezer maand gecommuniceerd, te renvoyeeren aan één en hetzelve Besogne, op gelyktydig Rapport aan deeze Vergadering.

DE LARREY *aan* VAN DE SPIEGEL.

's Hage 1 Maart.

Niet tegenstaende alle aengespande kragten ligt er provisioneel 1455 onder. De beweegingen in 113 (te Amsterdam) zyn onbegryplyk geweest. Echter heeft het haantje van 1469 boven gekraayt. By 76 is de resolutie favorabel uitgevallen, geen 1590 zal by 1700 geadmitteerd worden. Maar om eenig genoegen aen 1476 te geeven zal men 1541 van 86 ter geruststelling van 1480 inroepen. By provisie is deeze 1570 veel na 1189 's oordeel. 416 zal zeekerlyk bekend zyn dat Gelderland 451. 594 de resolutie van 1029 nopens zeeker 1556 waer over zich 459 beswaard heeft geapprobeerd heeft. Zoude het niet mogelyk zyn dat 396 (Zeeland) zich daarmede conformeerde waerdoor men in staat zoude geraken iets te konnen concludeeren.

P.S. den 3. Met 1623 (VAN CITTERS) zal het zich waarschynlyk schikken. Ik had wel gewenscht dat S. E. zich aan

1189 1) geaddresseerd had, in plaats van 't werk by 16 (te Nymegen) af te doen. 1141 is tot zeekere ordres praeciesheid en details niet opgelegd. Maar het principaal articul, sine qua non behoord te weesen een goed 1213: indien zich 1151 (de Prins) hiertoe niet solemneel verbind is al 't overige vergeefs, dit behoord 1628 met 1162 te overleggen en den raad van 1153 nakoomen. Met 1585 wil 't nog niet gaan, en eenige van de 3 vrienden maken zwarigheid, niet tegenstaende de pogingen van 1157. Ik geloof dat eene kleine aanmaening van wegens 418 aen 36 van vrugt zoude zyn.

De 1508 van 1455 gaat gestadig voort, maer 1480 ondervind meer oppositie als voorheen. 113 blyfd wat swak. 1160 heeft my gelast UHEG. de oprechste dankzegingen uit haer naam te betuigen, naderhand weet ik dat zy selfs occasie gevonden heeft om desselfs verpligting aan 427 te kennen te geeven.

Hier nevens een paar Exemplaaren van 't Supplement der Negotiatie. 1349 is door 1326. 1316 vriendelyk ontvangen, en schynd ten goede veranderd, maar men moet er niet te veel staat op maken, uit vreese van misreekening. Ik ben zonder reserve ad cineres usque ex asse Tuus.

Q. N.

XXXVIII. *Klagten der Regering van Zierikzee over de handelingen van* VAN DE SPIEGEL *met opzigt tot de Dank-Adressen en het Nationaal Fonds.* (*State-Notulen* 1 *Maart* 1787, *fol.* 110 *volgg*).

De Heeren Gedeputeerden van Ziericzee hebben ter Hooggemelde Vergadering voorgeleezen en overgelegd de Ad-

1) 1189 — DE LARREY zelf; 1141 en 1151 WILLEM V; 1153, 1160, 1162 vermoedelyk de Prinses. 1628 VAN CITTERS.

vysen van de Heeren hunne Committenten, betrekkelyk tot de onderscheiden Dankaddressen van eenige In- en Opgezetenen deezer Provintie, den 5 en 12 February jongstleden ingekomen; als mede ten opzigt van de ouverture door den Raadpensionaris ten eerstgemelden dage, en den 15 daar aanvolgende aan Hun Ed. Mog. gegeeven, nopens het Nationaal Fonds, ter bevordering van de gewigtigste belangen des Nederlandschen Volks, en omtrent de Missive van den Heer MATHIAS POUS, als Lid van het zelve, aan hem Raadpensionaris geschreeven, alles breeder vervat in de twee byzondere Extracten uit de Notulen der Stad Zierixzee, hier naavolgende geïnsereerd:

Extract uit de Notulen van den Raad Ordinair der Stad Zierikzee.

Maandag den 26 February 1787.

Gedelibereerd zynde op de onderscheiden Dankaddressen van eenige In- en Opgezetenen deezer Provintie, van tyd tot tyd ter Vergadering der Heeren Staaten ingekomen; is goedgevonden en verstaan, de Heeren Gedeputeerden ter huidige Staats-Vergadering aan te schryven en te gelasten, om deswegens te declareeren: dat Hun Ed. Achtb. zeer gevoelig zyn over de regtmatige goedkeuring van 't Volk, dat zy d' eer hebben te repraesenteeren, en welker waare belangens de onderwerpen hunner deliberatien altoos zyn geweest voor al in die kragtdadige poogingen, welke Hun Ed. Mog. in- en na den Engelschen Oorlog hebben aangewend, tot redding van het zinkend Vaderland, in zoo veele voortreffelyke Memorien ter Generaliteit ingeleeverd, zoo om die fataale werkeloosheid en kwaade directie van 's Lands Zeemagt weg te neemen; den Heer Hertog VAN BRUNSWYK van de directie der zaaken te verwyderen; de Militaire Jurisdictie, zoo gevaarlyk voor de Vryheid der

Ingezeetenen, af te schaffen; als in het bewaaren der goede order by de komst van Zyn Doorlugtige Hoogheid in deeze Provintie 1), en het verstandig menageeren van 's Lands Penningen: alle maatreguls met eenpaarigheid der Staats-Leden, den Heer VAN LYNDEN, als repraesenteerende voor Zyn Doorlugtige Hoogheid, den Eersten Edelen, alleen uitgezondert, genomen; en van zulk een groot en voortreffelyk belang, voor 't welzyn des Vaderlands, dat dezelve de opmerking niet hebben kunnen ontslippen van de eenvoudigste Lieden, die in een groot getal hunne handmerken hebben willen zetten in 't Dankaddres, om de Lands Vaderlyke poogingen Hunner Ed. Mog. goed te keuren, het welk Hun Ed. Achtb. met een zeer groot genoegen en satisfactie aanneemen; schoon Hun Ed. Achtb. van de meerderheid hunner mede-Leden in het Staats-Rapport van 6 October. 1786 devieërden, en niet hebben kunnen adviseeren tot het verlaten van een Bondgenootschap door onze dappere en welberadene Voorvaders, ten koste van goed en bloed gesloten; onder den zegen van den Almagtigen God, die dit Verbond der Zeven Vereenigde Nederlanden op een zigtbaare wyze heeft begunstigt, en in dit te bevestigen, zig voor al heeft getoond de God van Nederland te zyn, is hun Advys egter door geen hunner mede-Leden tot nog toe wederlegt, maar in tegendeel door het beste en verstandigste gedeelte der Natie toegejuigt; des Hun Ed. Achtb. zeer gaarn de goedkeuring van het andere gedeelte van hunne mede-Leden zig kunnen laaten welgevallen, en zig gemakkelyk met de algemeene termen van het geconcipieerd antwoord op het Dankaddres zouden conformeeren, indien zy niet wederhouden wierden door de wyze op welke 't zelve in de waereld is gebragt; Dankadressen moeten uit een beredeneerde, verstandige, en rechtmaatige overtuiginge,

1) In den zomer van 1786.

wegens de poogingen der Overheden tot heil en welvaart van hunne Ingezeetenen aangewend, van zelven voortvloeyen, willen zy de welgeplaatste harten en het goed oogmerk der teekenaaren, en de eer van hun, aan wien zy worden opgedragen, aan den dag leggen; maar Hun Ed. Achtb. kunnen die voorname requisiten, tot hun uiterste leedweezen, in het Dankaddres niet vinden; nademaal het allezints blyken draagt, van met overhaasting, wanorde, en drift te zyn aangebooden, en dat veele der Teekenaaren niet regt geweeten, nog verstaan hebben, wat zy onderschreeven; daar de Heer Raadpensionaris een groot getal van vyf honderd derzelver heeft uitgemonsterd, om dat zy door dwang en geweld genoodzaakt waren hunne naamen te zetten, 't geen ook binnen de Stad Goes aan eenige Ingezeetenen van Ziericzee, zig daar toen bevindende, is gebeurd, en waar van Hun Ed. Achtb. de legale bewyzen in handen hebben: redenen en motiven waarom Hun Ed. Achtb. dat zuyver genoegen en waar vermaak, dat hun anderzints de goedkeuring en lof van een dankbaar Volk zoude verschaffen, niet kunnen genieten, en dit geheel Dankaddres met het antwoord daar op zullen overlaaten aan de dispositie hunner mede-Leden, om daar in te handelen, zoo als het hun zal gelieven goed te dunken; 't geen Hun Ed. Achtb. met des te meerder vryheid kunnen doen, om dat niemand van dat respectabel gedeelte des Zeeuwschen volks, 't geen zy d' eer hebben te repraesenteeren, dit Dankaddres, zoo veel zy weeten, heeft onderteekend.

Hun Ed. Achtb. zouden het by dit hun geadviseerde hebben laaten berusten, indien zy niet, hoeveel condescendance zy voor hunne mede-Leden hebben, genoodzaakt waren hunne uiterste surprise, en allezints gegronde indignatie te toonen, over het gedrag van den Heer Raadpensionaris, die van zig heeft kunnen verkrygen op een gantsch irreguliere wyze, met vyf Leden het antwoord op het Dankaddres

te concludeeren, en op derzelver naam, schoon het aan de gantsche Vergadering van Hun Ed. Mog. is gepraesenteerd, af te geeven en publyk te maaken; daar Hun Ed. Achtb. buiten de mogelykheid waren om op het zelve te adviseeren, alzoo Hun Ed. Achtb. de verzogte copie van het zelve nog niet hadden bekomen, hoe zeer de Heeren Gedeputeerden iterative reizen om dezelve hebben verzogt, en ter Vergadering gedeclareerd, dat deeze de eenige oorzaak was, waarom het Advys hunner Committenten niet was ingekomen: deeze partydigheid van den Heer Raadpensionaris strydt ten eenemale tegen zyn Instructie, dicteerende dat dezelve verpligt is in alles te handelen *zonder begunstiging van eenige Stad of Steden, Landen en Persoonen en ieder Recht en Justitie te doen*, 't geen zijn Wel Ed. Gestrenge hier volstrekt ten opzigt van Hun Ed. Achtb. heeft geomitteerd, en Hun Ed. Achtb. des te meerder grieft, nademaal zy niet weeten den Heer Raadpensionaris hier toe eenige rede te hebben gegeeven, en liefst willen afleiden uit het byzonder attachement die zyn Wel Ed. Gestrenge voor de Stad Goes heeft, wegens het Ampt van Raad, dat hy in die Stad bekleedt, schoon tegen het 10 Artikel der Instructie der Raadpensionarissen aanloopende, waar by duidelyk bepaald wordt, dat de Raadpensionaris in geen dienst van andere Steden mag wezen, nog by desistement van zyn Ampt dezelve ambieeren, zonder verlof der Staaten, die dus ver nooit door dezelve daar in zyn gekend, veel min daar toe verlof gegeeven hebben: zulke willekeurige handelwyzen kunnen niet anders dan alle order der Regeering vernietigen, en loopen direct aan tegen het 13 Artikel der Instructie van den Raadpensionaris, die in alle zaaken waar in na order van de Regeering geconcludeerd kan worden, de schriftelyke Conclusie in de Notulen moet insereeren, en alleen de Conclusie en *niet de byzondere gevoelens* voor Extract, zoo 'er een moet gegeeven worden, laaten uittrek-

ken; waarom Hun Ed. Achtb. het Protest tegen deeze allezins irreguliere handelwyze, door de Heeren hunne Gedeputeerden gedaan, volkomen approbeeren, en niet kunnen nalaaten, dezelve aan de verligte attentie Hunner Ed. Mog. nog nader te brengen, verzekerd, dat dezelve, zoo wel als zy, de gevaarlyke en ver uitziende gevolgen van zulke irreguliere handelwyzen volkomen zullen penetreeren, en Hun Ed. Achtb. by hun Recht als een integreerend Staats-Lid maintineeren, en van dit alles aan Hun Ed. Achtb. de eclatantste satisfactie bezorgen.

En worden de Heeren Gedeputeerden gelast, na gedaane praelecture, de insertie deezes in den Text der ordinaire Notulen van Staat te verzoeken.

(Onder stond) Accordeert met voorschr. Notulen.
(Geteekend) J. VAN DEN HOUTE [1]).

Extract uit de Notulen van den Raad Ordinair der Stad Zierikzee.

Maandag den 26 February 1787.

Gedelibereerd zynde op de communicatie door den Heer Raadpensionaris gedaan, nopens de eerste Provintiaale Vergadering van de Leden van het Nationaale Fonds, ter bevordering van de gewigtigste belangens des Nederlandschen Volks; als mede op de Missive van den Heer BONIFACIUS MATHIAS POUS, als Lid van het zelve daar over aan den Heer Raadpensionaris geschreeven, en door denzelven ter Vergadering voortgebragt; is goedgevonden en verstaan, de Heeren Gedeputeerden te gelasten, hier omtrent te declareeren: dat Hun Ed. Achtb. niet dan met de uiterste sur-

1) VAN DE SPIEGELS schoonzoon. Maar de Leider der Zierikzeesche beweging was naar het schynt, de Pensionaris Mr. F. BREEKPOT, in 1796 Lid der Nationale Vergadering.

prise hebben gezien, dat de Heer Raadpensionaris deeze zyne communicatie alleen heeft gedaan uit de Nieuwspapieren, en egter een diep stilzwygen heeft gehouden, van andere niet minder gewigtige zaaken, in dezelve Nieuwspapieren vermeld; Hun Ed. Achtb. bedoelen hier mede die Acte van Verbintenis tusschen eenige Regenten en Ministers deezer Provintie, (en dat wel met uitsluiting van anderen) aangegaan; als mede de werkeloose onverschilligheid, waar mede de Regeering der Stad Goes, het plunderen van zoo veel Burger-Huizen heeft aangezien, zonder nog door de Justitie, nog door de Militie te hebben mede gewerkt, om dat oproer te stuiten, en de schuldigen te straffen, niet tegenstaande de speciaale Resolutie by U Ed. Mog. daar omtrent genomen; al welk Courante nieuws voor de digniteit van U Ed. Mog. veel mêer beledigend is, en vry meerder ernstig in Besognes behoorde onderzogt te worden dan het Nationale Fonds, het welk uit veel edeler principes bestaat, en niet anders dan de grootste blyken van menschlievendheid, en edelmoedige bystand van ongelukkige aantoont en gegrond is, in dat loffelyk caracter van onze Natie, die om haar mededogenheid en hulpe jegens ongelukkigen zoo beroemt is; waarom alle die in dit Fonds hebben ingeteekend, wel verre van de indignatie van U Ed. Mog., n tegendeel niet anders dan Hoogstderzelver goedkeuring meriteeren; waarom Hun Ed. Achtb. van oordeel zyn, dat den Heer Raadpensionaris behoort te worden gelast aan gemelde Heer B. MATHIAS POUS, in antwoord op deszelfs voorengemelde Missive te declareeren: dat U Ed. Mog. denzelven en alle verdere Leden van dit Fonds volkomen vry verklaaren van de haatelyke illatien, door hem Heer Raadpensionaris in zyn gezegde communicatie aangevoert; dat U Ed. Mog. wel verre van zulks als een attentaat tegen de Hoogheid en Souverainiteit van U Ed. Mog. Vergadering te beschouwen, in tegendeel de edelmoedige

Vaderlandsliefde door de Leden daar in betoond, allezins moeten loueeren en dezelve adhorteeren, om daar in ter bevordering van het welzyn van het dierbaar Vaderland, met allen yver te volharden, op dat alle soupçons niet alleen ten opzigte van gemelde Heer POUS, maar ook van alle de overige Leden van dit Fonds, uit de Registers van U Ed. Mog. mogen worden weggenomen, en eerstgemelde Heer daar door werde in staat gesteld, om in de waarneeming van de hem opgedraage Commissie ter revisie van de Quotes te continueeren, waar toe Hun Ed. Achtb. denzelven by deezen op het allerkragtigste, doch tevens op het minsaamste, solliciteeren en adhorteeren; verklaarende Hun Ed. Achtb. dat alle de voorengemelde illatien hun in het minste niet hebben doen wankelen, in dat goed vertrouwen op zyn Persoon, waar mede zy die Commissie aan zyn Edele hebben helpen confereeren.

En worden de Heeren Gedeputeerden gelast, na gedaane praelecture, de insertie deezes in den Text der Ordinaire Notulen van Staat te verzoeken.

(Onder stond) Accordeert met voorschr. Notulen.
(Geteekend) J. VAN DEN HOUTE.

Van welke beide Advysen der Heeren van Ziericzee, de Gedeputeerden van den Heer Eersten Edelen, en der vyf andere Steden, copie hebben verzogt, om te brengen ter deliberatie van hunne Heeren Committenten. En heeft vervolgens de Raadpensionaris te kennen gegeeven, dat voor zoo verre in de gemelde Advysen zaaken vervat waren, welke hem personeel of in zyne qualiteit raakten, hy van de aequiteit der Leden van Staat verwagte, dat dezelve, alvorens daar op te delibereeren, wel zullen gelieven zyne defensie te hooren en mede in consideratie te neemen; dat hy voor het tegenwoordige alleenlyk verzogt, dat de Leden van de Vergaderinge, die praesent geweest zyn, toen de

Dankaddressen uit de Stad Goes en het Eiland van Zuidbeveland ter Tafel van Hun Ed. Mog. zyn overgelegd, zig gelieven te herinneren de uitdrukking door hem, ter dier tyd, gebezigd, en speciaal of hy (gelyk de Heeren van Zierixzee zeggen) een getal van vyf honderd heeft *uitgemonsterd, om dat zy door dwang en geweld genoodzaakt waren, hunne naamen te zetten.*

VAN DE SPIEGEL *aan de Prinses.*

Doorlugtige en Koninglyke Vorstin!

1152 doet my de eer aan, een reflexie te communiceeren, s'il ne seroit pas necessaire que 1469 tant de 3 que 396 etc. cherche 1533 1214? en ik heb daar op geantwoord dat 1533 ten hoogsten noodzaakelyk is, maar dat ik het bedenkelyk vond of 1475 dit kon zoeken, dan of het niet beter was door 1141? ik decideerde voor het laatste, en was van opinie, dat 1141 zig direct aan 1395 zou kunnen addresseeren, en desselfs gedagten inneemen, ingeval 1257 het Proces tot het uiterste pousseert: ik meende dat het niet kwaad was, vertrouwelyk te spreeken met 1418, omdat ik wist, hoedaanig die persoon gedisponeerd was, en zelfs zou men aan 1426 kunnen proponeeren, of het nuttig was iemand aan 1428 te zenden; waartoe mogelyk de man van 1049 1) zou kunnen dienen.

Uwe K. H. is beter in staat dan iemand, om deeze idées te apprécieeren, als volkomen onderrigt van 1585 met 1428 en 1430; maar ik ben altyd in vreeze, dat de één zoo min als de ander iets doen zal, wanneer zy 1442 aan het einde zien: — ondertusschen zou het wel eens noodig kunnen worden, dat 1385 zorg droeg voor 408;

---

1) VAN KINCKELL.

want men heeft informatien dat het daar op iets getenteerd zou worden, zoo draa 1575, 76 de handen ruim hadt. — 1160 kan zig mede wel verzekerd houden, dat 1589 396 op alles attentie heeft, maar dezelve [1]) kan niet alles wat hy wenschte, en vooral manqueert er een 2008, 2014, 2059, 2006, 2004.

Zoo even kryg ik tyding, dat er een 1561 gemaakt wordt, om 1541 door 1508 uit 429 te houden, maar ik raade het volkomen af, dewyl het kwaalyk gecombineerd is, en aan het zelve gebrek laboreert als hier boven: — het is waar, dat 1545 beter t' huis gebleeven was, maar nu moet men maar zorgen, dat er geen affaires op het tapyt gebragt worden, die zyn langer sejour noodzaakelyk zouden maaken.

Ik heb de eer etc.

den 4 Maart.

VAN DE SPIEGEL *aan* VAN CITTERS.

Hoog Edel Gestrenge Heer!

Deezen morgen is de Courier aangekomen met UwHEdg. brief van den 28 Febr. en de ingeslotene, terwyl ik my in het bezit vond sedert gisteren van die van den 27 Febr. met het bygevoegde stuk.

Ik bedanke U zeer voor de bezorging der verandering van het Garnisoen te Goes, waar aan Z. H. goedgevonden heeft te defereeren, doch welke dispositien na eenige dagen zullen dienen te blyven te liggen, door de opgekomen haspeling om hier in de Stad [2]) Garnisoen te brengen.

Het bewuste stuk kan ik naaulyks gelooven egt te zyn, niet omdat ik de menschen daarvoor te eerlyk kenne, maar omdat het, hier en daar, trekken toont die veel suspicie

---

1) VAN DE SPIEGEL zelf.

2) Te Middelburg.

geeven — ik heb er derhalven, met eenige voorzigtigheid, mede gemanoeuvreerd, en laat men ondertusschen niet stil zitten om de waarheid te ondertasten; — was men zeker van de authenticiteit, dan was men ook zeker van de schillen van de oogen te doen afvallen.

Wat wy hier doen, zal UwHEdg. zien uit de nevensgaande Copie van een Remonstr(antie) die morgen aan de Staaten zal gepraesenteerd, en vervolgens Publyk gemaakt worden: — het heeft moeite genoeg gekost, om het zoo verre te krygen; evenwel het is weder een ostensible stap, die onze Luiden des te meer zal engageeren om door te zetten: — ik begryp uwe exhortatien zeer wel, maar ik verzoek eens te bedenken, of niet te veel van ons gevergd en gewagt wordt: — al was onze party zoo ferm en geresolveerd als ik wenschte, kan ze doch niet alles alléén doen. Wy zyn zonder hoofd, zonder appui, zonder geld: by de andere is een blind devouëment aan de directie, daar is buitenlandsch appui, en in de Provintien overal medewerking, en overvloedig geld om Troupes te betaalen, correspondentie te houden, corruptible persoonen te winnen etc. En in der daad, als ik de zaaken zoo beschouw, dan moet ik niet vraagen, heeft de goede party in Z(eeland) niet meer gedaan? maar, hoe heeft zy nog zoo veel kunnen doen? Want zekerlyk zonder de oppositie van Zeeland, zou het werk al ten einde geweest zyn.

Een groote en decisive Coup te doen, is zeer bedenkelyk; want dezelve moet gedirigeerd worden zal ze gelukken, en wie zal dat doen? de vraag is niet, wie het hart heeft om dat te doen, maar wie zig in de omstandigheden vindt dat hy zig daaraan waagen kan, daar hy genoegzaam zeker is, van met zyn hoofd te speelen, en als het er op aankomt, geen soutien te zullen vinden. — UwHWG. begrypt, dat ik zoo redeneere in abstractie van zedelyke consideratien, die nogthans eerst zouden moeten overwogen worden.

Te Utr(echt) moet het elendig gesteld zyn, gelyk uit den teruggaanden brief blykt; maar het exces van de desordre maakt de Patr(iotten) zoo wel verlegen als ons, en dit weet ik zeker, omdat sommige uit Holland my naloopen, om de Mediatie te helpen praesteeren, onder belofte dat de Stad ze zelfs zal aanneemen *zonder conditien te maaken* —: ik heb dit nogthans wat afgehouden, onder praetext dat *wy* [1]) *aan de Stad* niet schryven kunnen — ik denk best te zyn, dat werk nog wat te laaten aan zyn eigen redding of liever confusie.

Myne nouvelles van de groote Stad (Amsterdam) zyn, dat het laatst gebeurde, de luiden van de Reg(ering) aldaar opgewonden heeft, en dat ze nu meer systema zullen hebben — 't is te wenschen, want tot nog toe is het armhartig geweest — maar mogt ik de kragt van A(msterdam) en eenige goede qualiteiten uit Z. hebben, ik repondeerde voor het gansche werk.

Nu op wat anders: over het arrivement der Wurtembergsche Troupes is zeer veel te doen geweest — de Stad wilde dit doen op eigen auctoriteit: G(ecommitteerde) R(aden) wilden arrangementen gemaakt hebben met den Commandant van 't Garnisoen: anderen wilden alles aan Z. H. renvoyeeren, en dit laatste advys zou ook gevolgd zyn, dog men was niet zeker, of Z. H. zig spoedig genoeg daarop zou kunnen bepaalen. — Toen heeft het sentiment der meeste Heeren G. G. R. R. gepraevaleerd, en daar is Patent verleend om de Troupes te laaten inkomen, mits de Commandant van de Stad met de Regeering de noodige praecautien nam, terwyl ik aan JACOBI gezegd heb, dat hy zig omtrent 't militaire cerimonieel moest addresseeren aan Z. H., en als hy geen antwoord vandaar bekwam, dat hy dan die Troupes

1) De Staten van Zeeland waren op goeden voet met de te *Amersfoort* vergaderde Staten van Utrecht, niet met de Stad, broeinest van het Patriottisme.

zou behandelen naar de Insignia die zy in hunne vaendels voerden, en vermits dat zou zyn het wapen van den Hert(og) van Wurtemb(erg) 1), dat hy dezelve dan ook de honneurs zou geeven die daaraan competeerden; doch dat ik alles aan hem overliet, als geen militair zynde.

Den Burgem^r^. van Bergen (op Zoom) kenne ik niet, maar ik zal myn best doen, een goed addres aldaar te krygen.

Wat zal ik antwoorden op UwHEdg. vraag omtrent Eng(eland)? dit object is sedert eenige jaaren zoodaanig verwaarloosd, en de Polit(ieke) omstandigheden zyn zoodaanig veranderd, dat er niet veel hope is; indien het niet voor lang geschied is, dunkt my dat er *of* een vertrouwelyke correspondentie de *Maitre à Maitre* 2) moest geopend worden, of iemand gezonden met communicatie van H(ARRIS) in den Haag — van deeze beide wegen heb ik voor deezen wel eens iets opgeworpen 3), maar het is zonder gevolg geweest, of ik ben niet in 't geheim genomen.

Ik heb de eer etc.

den 4 Maart 1787.

De Graaf VAN BENTINCK *aan* VAN DE SPIEGEL.

Hoog Eedele Gestrenge Heer,

Ik neeme al wederom de Vryheid, om U. E. eenige stukjes te zenden, neevens 't vervolg van myn *Kort Verhaal.* — 't Eene is eene kleyne Voorreede, met eenige Propositiës, die ik heb voorgedraagen in onse Vergadering van de Minderheid, die ik met veele moeitens heb opgericht, en ein-

---

1) Van Hertog KARL EUGEN, uit het Leven van SCHILLER wel bekend. (1744—1793) Z. J. G. PAHL, *Geschichte von Wirtemberg für das Wirtembergische Volk*. (Stuttgart 1829).

2) Tusschen WILLEM V en GEORGE III.

3) Zie deze Verzam. II. bl. 500 volg. 524. III. 85, 88 volgg. 93 volg. 108 volg. 121, 150.

delyk tot Consistentie heb gebragt, en gefixeert by weege van kransje, op Donderdags avond, blyvende by malkander [1]) met een pypje, en een booteram tot 11 half 12, op oude Vaderlandsche mannier — 't spyt my maar dat onse Vrienden, die niet met de gewenschten yver, en ferveur hebben geamplecteert, ofschoon zy aangenomen, haare principalen daarop te prepareeren — En 't andere stuk is t' gebeurde te Amsterdam — Wat nu myn Kort Verhaal aangaat, zal ik trachten als ik tyd heb, om daar by een Slot te maaken, behelsende eenige reflexien, op 't gepasseerde, en toonende de fouten die door ons in dit werk zyn begaan.

Ik hebbe intusschen de Eer my te noemen, met de Grootste hoogagting

Haag deezen
4 Maart 1787.

U Hoog Edele Gestrenge
gehoorsame dienaer,
W. G. F. BENTINCK.

XXXIX. *State-Notulen* 5 *Maart* 1787. *Officiele mededeeling der Acte van Verbintenis.* (*fol.* 127 *volg.*)

Is geleezen een Remonstrantie van eenige, zig noemende mede Opstellers en onder de eerste Teekenaars van de *Acte van Verbintenis van eenige Leden en Ministers der Regeering en Justitie in Zeeland, tot handhaaving van de waare Republikeinsche Constitutie, tegenwoordige Regeeringsform en Burgerlyke Vryheid;* houdende, dat zy, zoo wel als de verdere Onderteekenaars deezer Acte, met leedweezen gezien hebben uit een Advys der Stad Vlissingen, ter Staats-Vergadering ingeleeverd den 19 February jongstleden, de aanmerkingen van die Regeering op de handelwyze met

1) Vermoedelyk de Oranje-Club in den *Gouden Leeuw*. HOGENDORP, *Brieven en Gedenkschr*. II. 65.

voornoemde Acte [1]: — dat zy Vertooners, om weg te neemen den verkeerden indruk, welke dat Advys op Hun Ed. Mog. en op de goede Ingezetenen zoude kunnen hebben, thans noodig en dienstig hebben geoordeeld, een gedrukt exemplaar van dezelve Acte, zoo als die publyk is gemaakt, en welke zy Vertooners, met de verdere Onderteekenaars, voor de hunne erkennen, ter Tafel van Hun Ed. Mog. over te leggen, en daar by te verklaaren dat zy zeer verre zyn van zulke verfoeilyke bedoelingen, om iemand, wie hy moge zyn, in den haat van het gemeen te willen brengen, of verwarring in de Provintie te veroorzaaken; dat in tegendeel hunne waare oogmerken zyn en altoos zullen blyven, om de verwarring het voedzel te beneemen, en om de Eensgezindheid onder de Regenten te bevorderen, door een openbaare verklaaring te doen van hunne gevoelens, en dezelve met al hun vermogen en invloed in de Posten, welke zy de eer hebben te bekleeden, voor te staan en te mainctineeren; terwyl zy Vertooners verder openleggende de zuivere en welmeenende oogmerken by het onderteekenen deezer Acte, voor het overige betuigen, dat hun niets aangenaamer zal zyn, dan deeze hunne gevoelens eenpaarig te zien aanneemen als het bestendig systema van deeze Provintie, en dat alle de Regenten de gronden van het waare welzyn der Provintie, en van de duurgekogte Vryheid, uit het zelve oogpunt beschouwende, zig in Eendragtigheid met malkander zullen kunnen vereenigen, waar toe de Vertooners verhopen, dat deeze hunne Remonstrantie een gepaste aanleiding zal geeven, alles breeder vermeld by derzelver Remonstrantie en Acte van Verbintenis, agter de Notulen geïnsereerd: Waar op zynde gedelibereerd, zyn de Heeren Gedeputeerden van den Eersten Edelen, en der Steden Middelburg, Goes en Tholen,

---

1) State-Notulen fol. 69—77 (Extract uit de Resolutien ten Raade der Stad Vlissingen, 17 Febr. 1787 get. R. G. VAN POLANEN, tweede Pensionaris.)

van advys geweest, dat de voorschreeve Stukken behoorden te worden gemaakt Commissoriaal, en verzoekende, niet te min, copie van dezelve, om in den haaren breeder te worden gecommuniceerd; en hebben de Heeren Gedeputeerden van Zierikzee, Vlissingen en Vere copie van de voorschr. Remonstrantie en bygevoegde Acte van Verbintenis verzogt, om te brengen ter kennis en deliberatie van de Heeren hunne Committenten.

XL. *Vrees voor onlusten te Middelburg. Voorzorgen.* (5 *Maart* 1787. *State-Notulen fol.* 132 *volg.*)

De Raadpensionaris heeft, uit naam van de Heeren Gecommitteerde Raaden, en tot voldoening aan derzelver Resolutie van den 3 deezer maand, ter Vergadering van de Heeren Staaten gecommuniceerd, dat, ten zelven dage, ten Raade was ontvangen een Missive van de Heeren Burgemeesters, Schepenen en Raaden der Stad Middelburg, van 's daags te vooren, houdende, dat, niet tegenstaande de voorzorgen tot bewaaring van de rust en herstel der eensgezindheid binnen die Stad genomen, het niet zeker was, dat alle dezelve in staat zouden zyn, om het gewenscht oogmerk in vollen kragt te bereiken, dewyl het smeulend vuur van verdeeldheid door een enkel onvoorzien toeval ligtelyk in volle vlam konde uitbarsten, waar van de gevolgen meerder konden worden geapprehendeerd, dan voorspeld: dat welgemelde Heeren van Middelburg derhalven, tot voorkoming van alle gevreesde onheilen, van oordeel waren, dat een Detachement van twee à drie honderd man, of zoo veel zou kunnen gemist worden, uit de nabuurige Garnisoenen van Vlissingen en Vere, ten spoedigsten voor een' korten tyd binnen eerstgemelde Stad behoorde te worden geïnquartierd, waar toe de Heeren van den Raade met die pressance, welke het gewigt der zaak mede bragt, by

deeze Missive op het ernstigste wierden gesolliciteerd de noodige ordres te willen stellen. Dat zy Heeren van Middelburg van deeze instantien aan de Heeren van Vlissingen en Vere bereids dien zelven dag by Missive hadden kennis gegeeven, met verzoek om, in geval de Heeren van den Raade mogten goedvinden Detachementen uit die Steden te employeeren, zulks als dan te willen helpen faciliteeren; verhopende meergemelde Heeren van Middelburg eindelyk, dat van soortgelyke praecautien aldaar nimmer eenig daadelyk employ zou behoeven te worden gemaakt, zig ter gelyker tyd disculpeerende van de gevolgen, die uit het difficulteeren van hun verzoek, onverhoopt, mogten ontstaan: dat by de welgemelde Heeren Gecommitteerde Raaden over den inhoud van de voorschr. Missive gedelibereerd, en gehoord zynde het Rapport van den Heer Secretaris van 't Land [1]), (die op 't verzoek van den Raad deswegens nog nader met den Heer Praesideerende Burgemeester van Middelburg had geaboucheerd;) dat de Regeering van die Stad het intrekken van de voornoemde Militie in den haaren gaarn zoude bepaald zien op heden, en dat, met betrekking tot het Logement, het de Heeren van Middelburg aangenaam zoude zyn, dat daar toe, even als by voorige gelegenheden, door de Heeren Gecommitteerde Raaden het 's Lands Archenaal wierde geaccordeerd, terwyl van Stads wege zoude worden zorg gedraagen, dat al het gene aldaar ten dienste der voornoemde Militie zoude benoodigd zyn, behoorlyk zoude worden vorzorgd; vervolgens by de Heeren van den Raade was goedgevonden, de noodige Patenten af te zenden aan de Commandanten of Commandeerende Officieren van de Militie in Garnisoen binnen de Steden Vlissingen en Vere, met last om op heden, des morgens vroegtydig, uit elk der voornoemde Steden een Detachement van

1) Mr. W A. DE BEVEREN.

150 Man, of zoo veel, als met overleg der Regeeringen van dezelve Steden, gevoeglyk kunnen worden gemist, met de noodige Officieren naar de Stad Middelburg te doen marcheeren, om aldaar Garnisoen te houden tot nader ordre. Dat daar van aan de Heeren van Vlissingen en Vere voornoemd, by Missive was kennis gegeeven, met verzoek, dat dezelve de voornoemde Manschappen, op den gezegden tyd geliefden te laaten uittrekken, om voor een' korten tyd binnen Middelburg in Garnisoen te komen; en dat van deeze gestelde ordres ingelyks, by Rescriptie, aan de Heeren van Middelburg was kennis gegeeven; terwyl eindelyk, overeenkomstig het verzoek der Heeren van Middelburg, het 's Lands Archenaal binnen die Stad, tot Logement der voornoemde Militie was geaccordeerd. En heeft de Raadpensionaris wyders gecommuniceerd, dat heden morgen binnende Stad Middelburg zyn ingemarcheerd, te weeten uit Vlissingen een Detachement van 100 Man, en uit Vere een van 75 Man, ieder met de noodige Officieren: Waar op zynde gedelibereerd, hebben zes Leden van Staat al het verrigte der Heeren Gecommitteerde Raaden in deezen volkomen geapprobeerd, en den Raadpensionaris bedankt voor de gegeeven ouverture; doch hebben de Heeren Gedeputeerden van Ziericzee aangenomen, om zig omtrent de approbatie nader te zullen verklaaren.

De LARREY *aan den Raadpensionaris.*

Geïnformeerd zynde dat er zich een occasie opdoed, profiteer ik er van, echter in grooten haast zynde genoegzaam onder de papieren begraven. Het werk van 1623 (VAN CITTERS) is nog niet geheel in den haak; Syn Ed. kent het interieure nog niet hebbende de vertrouwde brieven van 416 aan 1141 [1]) gecommuniceerd, waer door een quaad humeur

1) Aan den Prins.

veroorzaakt is, en misschien ook wel eenige suspicien als of er 1455 exteerde om 1150 tot een goed 1213 (Kabinet) te obligeeren, en dit articul is altoos by 1145 delicaat geweest. In plaats van de openhartigheid van 1628 zoud S. E. beeter gedaan hebben de demarches met 1189 eerst te concerteeren. Nu gaat 1201 na 17 (Nymegen) en is door 1192 geïnstrueerd, dus hoop ik dat 't werk zich schikken zal. Ik had wel gewenst dat S. E. zich rond uit gedeclareerd had, de zaak niet te konnen aenvaarden, zonder verzeekering van zoodanige ordre, als noodzaakelyk is om te konnen voldoen, zonder 428, 1153 of 1200 te noemen. Ik hoop niet dat van de beide laatste eenig gewag gemaakt is in de missive van 420: indien het echter zoo was diende ik het te weeten, om de snaren er na te stellen. Zeeker is het dat zonder orde alle onze poogingen vergeefs zyn. Het is niet minder nodig dat tusschen 1624 en 1190 (VAN CITTERS en DE LARREY) openhartigheid en vertrouwen plaats moet hebben, waer toe 1194 alles zal aenwenden, maer 1626 moet begrypen dat er veel prudentie vereyscht word in den omgang met 1150 (WILLEM V). Niet tegenstaande alle aengewende middelen is by 3 (den Prins) nog niet geteekend, edog is het beloofd. Hier, en inzonderheid te 113 [1]) staat het gevaarlyk. 1455 gaat gestadig voort met 1511.

'T Is onmogelyk my meer te elargeeren, ik moet het tot eene nadere occasie uitstellen, blyvende altoos met eene oprechte aankleving t. t.

6 Maert 1787. Q. N.

VAN KINCKELL *aan den Raadpensionaris.*

Il n'y a longtems que vous n'avés pas reçu de mes nouvelles, c'est que je me suis trouvé depuis le 25 du mois passé sur le theatre le plus interessant que la Democratie

1) Te Amsterdam.

ait encore presenté a la nation. — J'esperais par mes relations intimes avec quelques peres de la patrie leur inspirer un peu de forces dans une resistance aussi legitime que facile — mes esperances furent trompées. L'on m'a demandé que feriés vous — Je les ai renvoyé a Zutphen s'ils voulaient maintenir l'ordre par l'energie de leur gouvernement, a Goes et a Rotterdam s'ils preferoient detruire leurs ennemis par une vox populi antitodale [1]) et beaucoup plus nombreuse. Het eerste was te gevaarlyk, het tweede zoude een bloedbad veroorzaeken.

L'on a donc preferé de flechir, mollir, faiblir, et cette marche est si conforme au caractere de ces Messieurs que depuis le 26 [2]) chaque jour a produit une nouvelle infamie.

Aujourd'hui La Bourgeoisie a presenté une requette atroce contre le Prince et pour le Corps de SALM: Excepté un petit nombre c'est a qui mieux mieux pour applaudir au Volksstem. — Vous pouvés calculer mieux que moi les suittes de cette grande crise qui surement contribuera a rompre toutes les barrieres. La ressource des malheureux c'est l'Esperance: — nous la saisissons de tous les cotés, meme de celui de France, bien mal apropos a mon avis. Au reste il est sur que l'on y est embarasé sur ce qu'il faut faire avec nous. Je suis bien aise d'apprendre, qu'il y a un petit coin ou l'on pourra se retirer et voir les ravages de cette tempette Democratique zonder den *weerslag* daar van te gevoelen.

La conduitte de M. POES et de ZZ (Zierikzee) est bien scandaleuse.

Les P(atriotes) ici se vantent encore de leur fermeté. Comme si les gens veritablement forts pouvoient etre forcés, quasi vero forti viro vis possit adhiberi — Vous rirés du demi-savant, n'importe vous n'en estimerés pas moins mon

---

1) Lees antidotale.

2) 26 February. Zie bl. 217.

amitié, mon admiration que je vous porte de tout mon coeur. Amsterdam prendra exactement la marche d'Utrecht. Je suis avec un pied dans le carosse pour aller a Nimwegen.

ce 6 de Mars a Amsterdam.

VAN CITTERS *aan den Raadpensionaris.*

Hoog Ed. Gestr. Heer,

Ik heb uwe brief van den heden middag ontfangen, met communicatie van het onaangename nieuws omtrend het verzogt door de Heeren van Middelb(urg) om eenige Troup-pes. — Dit doed my leed en ik vreesch dat de gestelde orders door Z. H. omtrend de Guarnisoens verwisseling te Goes, nieuwe onaangenaamheden zal baren, alzoo de Heer VAN L(YNDEN VAN BLITTERSWYK) den Raadpensionaris van Holland gesondeerd heeft over de march van het Bataillon van HOUSTON en een disfavorabel antwoord ontfangen heeft.

Dit aangehaalde is het antwoord van den Heer VAN LYNDEN op een brief van Z. H., waarby hooggemelde Vorst Zyn HoogEd. communiceerd de aan my gedane propositie. „*Je rens* graces tres humbles a V. A. S. de m'avoir bien voulu communiquer le choix qu'elle a fait de Mr. VAN CITTERS: il me trou *vera toujours* pret a en agir avec lui, aussi franche-ment *et confidemment*, que lors du tems de feu mon Oncle, et durant la minorité; ainsi, qu'il convient *entre des servi-teurs* de V. A. S., parmi les quels *je ne le cede* a personne en fait d'attachement en de *zele pour son service.*"

Zo hy wat veel gedenkt aan de tyden van wylen den Heer V. BORSSELE, doed hy wel [1]); zo hy zig die veel herin-nerd, moet het hem nu en dan al eenig nadenken geven, en dan is er misschien hoop om te regt te komen. En wat zyn attachement en zele aangaat dat hy daar in voor niemand zouw wyken, daarin wil ik met hem niet gelyk

1) Zie het Eerste Deel van deze Verzameling, *Inleiding* bl. 39, 42 volg.

gesteld wezen, dit heb ik de vryheid genomen van in verstaanbaare Fransche taal aan beide hunne Hoogheden voor te stellen, en met daden te toonen is myn wensch en verlangen.

Het doed my leed de belangens van het Huis in sommige opzigte zo met de ligte hand getracteerd worden. UHoog-Ed.Gestr. heeft den zwaren last genoegzaam alleen op zig, en niemand aan het hoofd om het spit af te byten. Wat ongeloofelyke kragt zouw het geven een man van de Prins te hebben gelyk dien Oom wel eer geweest is, dit gaf een vermogen en kragt dat alles weerstaan kon.

Ik moet eindigen in het onzekere of er wederom een Bode dezen nagt vertrekt: zo niet zal er nog overvloedige occasie wezen om er het een ander by te voegen terwyl my ondertusschen met de meeste hoogagting noeme.

Hoog Ed. Gestr. Heer,

den 6 Maart. UHoogEd. Gestr. Ootmoedige en Gehoorzame Dienaar.

Ik heb gisteren avond nog ontfangen uwe veel geëerde met de Courier of ryknegt van Z. H. benevens de daar ingeslotene voor Hunne Hoogheden.

Eer ik verder ga, moet ik UHoogEdGestr. omtrend het Bataillon HOUSTON's Regement zeggen, dat zeker hoge Persone my gisteren avond gelievde te vragen, „le Prince vous a 't il dit comment Mr. DE BL. 1) s'y est pris?" Nu wist ik alleen dat de Raadpensionaris gedeclareerd had, dat het orders had niet te obedieeren.

„Vous savez donc Mr. qu'il avoit ecrit au Prince qu'il vouloit sonder le grand Pens(ionnaire) sous main, sans faire semblant de rien: il a si bien fait, que Mr. le Grand Pensionaire a porté l'affaire en deliberation aux Etats d'Hollande." Men was er, zo als ligt te begrypen is, maar zeer matig

1) De Eerste Edele VAN BLITTERSWYK.

content over. Wat moet er van ons worden als de zaken zo gedirigeerd worden, en dat door voorname verstanden.

XLI. *Baron* VAN HEECKEREN VAN ENGHUIZEN *aan* VAN DE SPIEGEL.

's Hage den 9 Maert 1787.

Wel Edele Geboren Heer!

Voor myn vertrek herwaerts wierd my gecommuniceerd een Acte van verbindtenis, in Zeeland ingegaen daer men vermeende in Gelderland gebruik van te moeten maeken, en aldaer nae te volgen.

Hoe meer ik ook begreep dat volgens bekomen naerigt in de eerstgem. Provintie, zig goede reden en byzondere omstandigheden hebben voorgedaen, die zulks hebben aengeraeden, heb ik die op de onze niet kunnen toepasselyk maeken, maer zyn by my aenstonts veele bedenkingen tegens opgekomen, die my doen vreezen dat zo eene demarche by ons, eene verkeerde uitwerking zal hebben; ik heb egter op de sterke instantien die er gedaen wierden my niet onttrokken, om die acte eenigsints te veranderen en voor onze gesteldheid zo veel doenlyk te adopteren: by naedere overweging zyn de swaerigheden niet verminderd, maer is 't my meer en meer toegeschenen dat daer uit voor ons meer naeals voordeel zal proflueeren.

Ik vertrouw UWEdgeb. deze wel voor zig zal willen houden: daer nu sommige onzer Leeden in een ander denkbeeld zyn, en zig daer uit veel goeds beloven, ben ik te raede geworden, myne bedenkingen aen UWEdgeb. mede te deelen en aan UWEdgeb. meerder kundigheid en doorzigt te onderwerpen.

Dezelve komen hoofzaekelyk hier op uit:

1°. dat in Gelderland zo een groote meerderheid van Regenten gevonden word, die als van zelfs verbonden zyn,

en in zaeken van gewigt, zo eensgezind zyn, dat er geen naedere associatie nodig is, alzo men steeds van een genoegzaeme meerderheid zeker kan zyn.

2°. dat onder die meerderheid wel zommige gevonden worden, daer men niet volkomen op kan vertrouwen die men gevaer zal lopen geheel te verliezen, en zig by de Oppositie te zien voegen, wanneer in 't geval gesteld worden, van party te moeten kiezen, en daer egter veeltyds van nut zyn, en zeer te pas kunnen komen terwyl men, wanneer mede tot d'associatie mogten resolveeren, met dezelve ligtelyk verlegen zou kunnen raeken, vermits men haer uit de byzondere byeenkomsten die noodwendig zouden gehouden moeten worden, niet zou kunnen sluiten, daer zy zig als medeverbondene toe beregtigt zouden kunnen oordeelen, en wanneer mogten bemerken, dat buiten haer, zaeken van aengelegentheid overlegd of verhandeld wierden, daer uit ligt een voorwendsel van dissent of misnoegen kunnen vinden.

3°. dat die acte niets anders kan behelsen, als het geen waer toe ieder Regent reeds met eede aan de Hoge Overigheid verpligt en verbonden is, hoedaene verpligtinge, altoos kragtiger moet gehouden worden, als alle private beloften en engagementen die de belovers nae haere denkwyze uitleggen, en die zelfs geen actie tegens den verbreker produceren.

4°. dat er in andere Provinties inzonderheid in Holland veele voornaeme Regenten zyn, die aen de eene kant wel misnoegd over het bestier, en de willekeurige handelwyze der thans domineerende party, zig gaern met andere Provinties, zouden aenleggen, maer aen de andere ook niet genegen om het gezag van den Heer Erfstadh(ouder) te versterken en vermeerderen, van het eerste uit vrees voor het laeste zullen weerhouden worden, dewyl de bewuste acte ten dien opzigte, met derzelver denkwyze, niet zo zeer quadreerd; daer ondertussen in de tegenswoordige omstandigheid de voornaeme toeleg behoord te wezen, om zig met de Pro-

vinties, en de misnoegde leeden in dezelve te verbinden, ten einde in Holland eene diversie te maeken, en in de zaeken van de Generaliteit met meer eensgezindheid, en gemeen overleg te kunnen werken, wanneer die van Z. Hoogheid ook wel een beter keer zullen nemen.

5°. dat by de leeden van andere Provinties zelfs van Friesland tegens verwagting geen geneigtheid gevonden word om in den haeren zo een Verbintenis integaan.

De aengelegentheid die men in deze zaek stelt, het vertrouwen dat ik op UWEdgeb. heb, het wantrouwen aen myn begrippen, en het oogmerk dat ik heb om met myne geringe vermogens mede te werken tot afwending van het dreigend gevaer, doen my de vryheid nemen, de bovengem. swaerigheden onder het oog van UWEdgeb. te brengen, zullende het my aengenaem en tot gerustheid wezen UWEd[s] gedagten daer over te mogen weten. Ik neem deze gelegentheid waer om UWEd. te verzekeren van de byzondere hoogagting waar mede ik d'eer heb te zyn,

Wel Edele Geboren Heere

UWEdgeb. Ootm. dienr
HEECKEREN VAN ENGHUIZEN.

De LARREY *aan* VAN DE SPIEGEL.

1141 (de Prins) schryfd aan 1189 dat 1623 aengenoomen heeft, en 1200 heefd reets de Commissie opgemaakt en verzonden: de voorwaarden zyn my nogh onbekend, die ik waarschynlyk by de rugkomst van 1201 breeder verneemen zal, en alsdan niet nalaeten dezelve aan Uwe H. E. G. te communiceeren. Dit ogenblik is ten uiterst delicaat en critik. Indien 1628 (VAN CITTERS) niet voorzigtig geweest is, en maar zonder conditien ten opzichte van de schikkingen van 1213 te

werk gegaan is, hebben wy door deeze acquisitie niets gewonnen. Ik wil U. H. E. G. wel bekennen dat ik met smerte het detail te gemoed zie. Met 1150 moet met omzigtigheid te werk gegaan worden. 1626 heeft een groote hulp aan 1154 gehad. Quaeritur is er het gewenscht gebruik van gemaakt? 1193 heeft tot niets konnen mede werken, omdat 1627 zich in 't geheel niet aen hem geaddresseerd heeft.

Hier gaan de zaaken met de gewoone 1511 voort. Wat ik van 1257 zeggen zal weet ik niet, er gaan wonderlyke geruchten, alsof men aldaer tot inkeer komt. By 1379 is het nog zeer zwak. Ik weet haast niet wat ik ten opzigte van 416 uiten zal, ik verlang wel 428 (VAN DE SPIEGEL) te zien, maer vrees dat zyne apparitie te 1700 ('s Hage) aan 396 schaadelyk zoude konnen zyn. U. E. zal weeten dat 1418 te 16 is. Myn aenkleeven aen U. E. zal dueren zoo lang als ik er ben.

11 Maert 1787. T. T. ex asse.

De Graaf VAN BENTINCK *aan* VAN DE SPIEGEL.

Hoog Edele Gestrenge Heer,

Hier nevens hebbe de eer U. E. te zenden een zeer interessant stuk, waarover de Heer VAN TEYLINGEN 1) U. E. zal al reeds, geschreeven hebben of nog schryven, om t' zelve namentlyk te stellen in handen van den Proc.-Gener. om was 't moogelyk, t' te fletrisseeren — daarby zyn nog eenige remarques gevoegd. Bylage sub Lit. B. — En Lit. C. zyn nog een paar noten tot myn Kort Verhaal. — Ik hebbe de eer met de grootste hoogachting te noemen,

U. H. E. G. gehoorsame Dienaer
den 12 Maart 1787. W. G. F. BENTINCK.

---

1) Mr. ISAAC V. TEYLINGEN. Z. deze Verzameling II. 37 volgg. 94—99 enz.

XLII. *De Oud-Griffier van den Hoogen Krijgsraad* VAN REENEN *aan den Raadpensionaris.*

Hoog Edel Gestreng Heer!

U HoogEd. Gestr. is te gunstig dan om kwalyk te duiden dat een onbekende de vryheid neeme, op vriendelyke aanraading van den Heere Staat-Generaal VAN CITTERS 1) Uwer HoogEd. Gestr. pretieusen tyd voor weinige oogenblikken interrumpeere. Hy zou het niet onderneemen indien hy zich niet durfde flatteeren met gunstig getuigenis van welgem. Heere, van zyn Eds. Heer Vader en van den Heer Grave VAN BENTINCK: hy weet zeer wel dat eigen lof stinkt doch meent zulke getuigenissen wel noodig te hebben om onbekent te durven solliciteeren om eenig deel in de gunst, ja in de vriendschap van eenen Heer van UwHEdG. merites, en durft UwHEG. wel verzekeren dat hy zich sal trachten waerdig daaraan te gedraagen. Hy hoopt dat zyne qualiteit van Griffier van het geweezen Monster 2) daarin geene verhindering zal toebrengen: en dat, zo als men oudstyds wel eens probeerde te appelleeren a Principe male informato ad melius informandum, wanneer Uwer H. EG. tyd en lust eens mogt toelaaten te leezen wat hy over de Militaire Jurisdictie heeft by een geraapt in hoop van het tot verdeediging van Z. H. Rechten te kunnen doen dienen, U HoogEd. Gestr. zich wel gepersuadeert zal willen houden dat hy geduurende 36 jaaren het beste van zyn leeven heeft besteed om met eene goede conscientie de rechten

---

1) Mr. W. VAN CITTERS, de Zoon.

2) De Hooge Krijgsraad was in 1783 afgeschaft. Z. de *Inleiding* tot het Tweede Deel bl. 60, 132.

van die Rechtbank te verdeedigen, en die Rechtbank te doen strekken tot een veilige toeverlaat en waarborg der zeekerheid van den geringsten ingezeeten zelfs: waaraan hy zich geduurende allen dien tyd nooit heeft geweigert maar alles wat in zyn vermogen was gewilliglyk te koste gelegt om alle zyne meede ingezetenen daarvan te overtuigen.

Het stuk hetwelk de Heer VAN RHOON voor UHEG. heeft ingeslooten, en waarvan ik de geheimhouding zo volstrektelyk noodwendig reekende totdat men gezamenderhand in staat ware de Aucteurs verdienden loon te bezorgen, heb ik deezen morgen reeds gedrukt gezien, hoewel het nog in secretesse is gezonden; ik had de copie voor UHEG. zo spoedig mogelyk, naar eene geheime geschreeven copie vervaerdigt; en daerby eenige pointen gevoegt, welke ik wel zeeker ben dat, zo min als veele anderen op die materie, Uwer HEG. doorzicht zouden echapeeren; maar opdat UHEG. indien er eenige elucidatien omtrent wist, de communicatie daarvan zoude gelieven te geeven aan zyne welgem. Vrienden alhier.

Ik zal UHoogEdGestr. niet langer ophouden, dan met het eerbiedig verzoek dat UHEG. gelieve verzeekert zyn van het oprechtst respect waarmeede ik de eere heb my te noemen

Hoog Edel Gestreng Heer!

's Gravenhage
den 13 Maart 1787.

Uwer HoogEd. Gestr. zeer gehoorzaame
en zeer ootmoedige dienaar
L. L. VAN REENEN.

DE LARREY *aan* VAN DE SPIEGEL.

Hoog Edele Gestrenge Heer,

Indien het mogelyk geweest was myne gevoelens van eerbied, en durf ik het zeggen van admiratie voor Uwe H. E. G.

te vermeerderen, zoude de Lecture van 't gunt aen 1623 (VAN CITTERS) geschreeven is dat effect gedaan hebben. De vraag is niet of er iets beeters had kunnen uitgedagt worden, als 't geene dat thans existeerd. Wy moeten alleen beezig weesen, om er het nutigst gebruik van de maaken voor de goede zaak, tot redding van 't dierbaere Vaderland en behoud van de Constitutie, en hier omtrend maak ik staat op de getrouwe en oordeelkundige ondersteuning van 416. Van myne kant zal niets verzuimd worden. Kan maer orde by 1213 geobtineerd worden is nae myn oordeel alles gewonnen, maer hiertoe word van 1628 (VAN CITTERS) veel prudentie, geduld en fermityd vereyscht. Wat U. E. van 113 zegd is zeer gegrond. Indien de Matadoors meer voor 1526 als voor eygen belang geliefden te werken, zoude ik minder vrees voor de gevolgen hebben. Dat 1469 merkelyk veld wint verblyd my. God ondersteune verder 428 in desselfs deugzaeme pogingen, en Laat hem de vrugten er van trekken. De gedrukte stukjes zal ik met dankbaarheid verwagten. Hier is alles op den 8sten stil en rustig toegegaen. 1625 heeft my door 1201 doen zeggen dat my eerstdaegs schryven zoude, ik verwagt deeze pas om er het beste gebruik mogelyk van de maken. U. E. zal bewust zyn dat 1418 by 1131 geweest is, en veel goede woorden gegeeven heeft, met byvoeging dat 1385 1) alles doen zal, mits er maar geen 1442 2) uit ontstaa, het gene quovis modo moet geeviteerd worden. Ik zeg er niet meer van om dat 1162 U. E. er over onderhouden zal. Daar is weer ymand van wegens 1476 te 1379 3) met nieuwe 1463: 1455 rust nooit.

NB. 1160 doed wat mogelyk is het quaad voor te komen. Ik vrees somtyds U. E. met te veel details Lastig te

1) De Koning van Pruissen.

2) Geen oorlog.

3) Te Berlijn.

vallen, echter kan U. E. niet te veel van alle omstandigheeden onderigt zyn.

Ik leef en sterf altoos Ex asse Tuus.

13 Maart. Q. N.

VAN CITTERS *de Zoon aan* VAN DE SPIEGEL.

Monsieur,

Je prens la liberté d'accuser vos lettres du 8 et 9 Mars dont vous avés bien voulu m'honorer: le contenu m'en à fait un plaisir infini; je m'assure que la nouvelle que 118 à changé d'avis vous aura fait de la peine, son medecin le lui à deconseillé; on vous à depeint 117 comme etant *tout* feu, on à eu tort, il en à beaucoup, mais il sait prendre en meme tems des mesures fermes, et moderées, il deviendra à coup sur, un grand homme; — je desire infiniment de lire les pieces dont vous avés la bonté de me parler — quel serait la raison du voyage subit de 616, 617, 602, 612, 627, 607, 619, 601, 609, 624, 611, 612. Seroit ce pour travailler contre 315, ou bien pour arrêter les oppositions? il est allé directement à 156 — Vous saurés deja sans doute que 160 à accepté la proposition, ainsi que voila un nouveau conseiller privé.

Tout bien consideré, mon Pere à bien fait, il recoit toutes les marques imaginables de confiance et d'attentions, autant que d'estime; dans ce poste il peut non seulement etre utile à une seule Province mais à toutes; — reste une question à vous faire Monsieur, Si 140 s'en iroit, (car cela serait utile et desirable,) par qui pourait il etre remplacé? ce devroit etre quelqu'un, qui seroit estimé de vous, et qui verroit avec plaisir, et contribuerait tout ce qui serait en lui,

---

1) 160 schynt VAN CITTERS de Vader; 140, 141, 322 VAN LYNDEN VAN BLITTERSWYK 117 BENTINCK-RHOON.

à vous faire gouverner la Province de Zelande à la baguette, au lieu d'y apporter des obstacles, car malgré les tems malheureux ma patrie à changée de face, depuis que vous ettes à sa tête; repondés-moi la dessus Monsieur, puisqu' egalement nous n'avons rien de caché l'un pour l'autre. Je suis persuadé que vous serés indigné des passages indecens que vous trouverés dans la lettre pour le jour de jeune, relativement à l'alliance avec la France, et l'obstacle qu'on dit rencontrer à la reforme à la nouvelle mode; j'etais convenu avec 137, d'exiger qu'on les changeroit, ce qu'il fit, elle fut rendue commissorial, on entra en Besoigne, on y resta longtems mais infructueusement. 141 m'informa, à ma demande, s'il avoit reussi à faire oter ses endroits choquants,) *qu'on n'avait pas beaucoup changé;* Messieurs d'Utrecht disoient, ne pas pouvoir souffrir les passages susmentionnés; à quoi 79 [1]) repliqua, *en wy willen die daarin hebben, wy hebben reeds preuves genoeg gegeven van onze toegeventheid;* je vous avoue que ces belles paroles me fouettoient le sang (comme disent les françois que fait le vin de Champagne) et ma foi 141 (etant à coté de 323) crie fort loin de moi, *wy zullen het overlaten;* j'allois à lui, et lui representois que les paroles du Gr. Pens. d'Holl. etoient insuportables pour moi, que je priai 140 de prendre plutot ce projet de lettre ad referendum que j'aimerai mieux le jetter au museau de 79 que de me conformer avec, surtout apres sa facon de parler inconvenable; que je trouvois que lors qu'il y avait tant de dissensions, on faisait mieux de ne pas avoir cette année de jour de prière du tout, et qu'outre cela il n'y avait point de mal qu'on voyoit que nous n'etions pas d'accord avec la Hollande; point d'affaire, 140 ne voulut point, on n'en faisait n'y plus n'y moins: — celui qui avoit fait le premier les remarques, rengainait son compliment,

---

1) Van Bleiswyk.

lorsqu'il s'agissait de venir au fait et au prendre — Ainsi vous voyés que tout se fait chés le Comte par ostentation, car au fond, nous le connoissons mouton, renard, et lievre, il lui en coute egalement peu d'etre tigre ou lion; ne vous ai je pas souvent averti Monsieur, de ce que vous eprouvés actuellement!

140 à dit a 282 qu'il etait si enchanté de la Resolution de 159, mais je sais de chose certaine qu'il est outré contre 141, 160 et 161 : ainsi il est tems qu'il decampe. — Vous croyés votre courier sûr, Monsieur, et mes gens pensent qu'il est patriotte, — j'espere que cependant il vous remettra celle-ci — j'avais oublié de dire que 322 n'etait pas resté a l'assemblée jusqu'a la fin des deliberations relativement a la lettre du jour de priere; „hy stelde zich geen parthy: mocht wel lyden dat de brief nader commissoriaal wierd," et ensuite il est parti; et puis quelque chose de bien interressant encore; c'est que le Comte a dit au Secretaire ROYER, qu'ayant causé avec Mr. PAULUS sur les affaires actuelles, il avoit trouvé qu'il seroit tres utile au Prince d'avoir une Instruction acceptable, à quoi Mr. ROYER repondit: „Monsieur, j'ai toujours consideré ceux qui pensoient qu'une Instruction etait salutaire au Prince, comme ses plus grands ennemis;" ensuite de quoi 140 palit et s'en alla; 140 m'a conté qu'il avait deja vu ce projet de lettre du jour de jeune 2 ou 3 semaines auparavant, et 236 m'a montré en confidence un 17 billet qu'il avoit reçu de 82 dans laquelle il lui dit que cêtte lettre avait eté approuvée par les deux partis en Hollande. Ce qui y est relativement au Prince est assés bien, mais les passages en question gatent tout. On me dit que 141 part pour 131, le 25 de ce mois; j'espere alors au moins que 144 et W. A. ou bien un des deux resteront en meme tems avec 140 en 136, car sans cela tout sera abimé de nouveau — 128 est toujours 263 : que dites vous de l'affaire d'47? Voici une lettre de *tout*

feu 1) mais point de paille; vous ne prendrés pas de mauvaise part que je vous ai procuré encore un correspondant tres instruit et tres sûr 2); il est ami de *tout feu*, de 160, et de votre serviteur; il a ete jadis Greffier du Haut Conseil de Guerre, aboli en Hollande avec minorité: nous aurons beaucoup d'utilité de cet homme, quoiqu'ayant deja de l'age, il est actif, zêlé, eclairé, bon ami, sûr, furetant tout, il merite votre confiance, il à notre Chiffre.

Monsieur DE HAEFTEN notre Ministre a Vienne ecrit au Greffier 3) par sa lettre secrette du 28 Fevrier, et recue aujourdhui, qu'il est tres persuadé que Le Comte DE BELGIOJOSO 4) est parti de Vienne, muni d'instructions positives, „om op de stelling, die het Oostenryksch Gouvernement omtrent de vaart op het Zwin beweerd, pal te blyven staan, en dat het gevolgelyk te vreezen is, dat, zoo de Monarch, die het Tractaat van Fontainebleau gegarandeerd heeft 5), er zyn zaak niet ernstig van maakt, de Negociatie der grensscheidingen van Vlaanderen niet zal konnen getermineerd worden, en er zoo doende een deur zal open blyven, om by alle gelegentheden die men 'er toe bekwaam zal vinden, nieuwe vorderingen en chicanes te verwekken." Malgré tout cela Mr. LESTEVENON arrivé depuis peu ici de Bruxelles et pour peu de jours, assure, *qu'il n'est pas question de tout cela!* voila du singulier! ensuite Mr. DE HAEFTEN continue: „wat betreft de ruiling van de Oostenryksche Nederlanden tegen Beyeren, zoo is het vast, dat men dezelve hier nimmer uit het oog verliest." Notre Ministre dit aussi que les 3

---

1) Graaf V. BENTINCK-RHOON.

2) VAN REENEN.

3) H. FAGEL.

4) „Ministre-pléuipotentiare aux Pays-Bas," voorganger van den Graaf V. TRAUTTMANSDORFF, GACHARD, *Lettres écrites par les Souverains des Pays-Bas aux États de ces Provinces* (1559—1794) Bruxell. 1851 p. 265.

5) LODEWYK XVI, schoonbroeder van JOSEPH II.

dernieres fois qu'il a eté au cercle, que S. M. J. n'a pas eté à beaucoup pres aussi poli, qu'Elle n'a coutume d'etre.

Mr. de L(YNDEN) DE BLITT(ERSWYK) ayant eté dans la Besogne, où on à fait lecture de cette lettre, il ne manquera pas de vous l'envoyer sans doute. Il nous à montré ce matin une superbe lettre (à Monsieur CAU [1]) et à moi) ou les Etats louent son extreme activité, et sa vigilance sans exemple, à l'egard des digues en Flandre. C'est un homme qui merite *rellement d'etre loué a proportion* de ce qu'il vaut.

VAN KINCKELL *aan* VAN DE SPIEGEL.

S'abstenir pour jouir est un ancien principe d'Epicureisme, et je commence a croire qu'il est utile et agreable, par le plaisir infini que vient de me faire votre lettre: si vous m'aviés seulement dit ou fait dire en deux mots que les miennes vous etaient parvenues, j'aurais continué a vous ecrire, et le theatre a eté si orageux depuis, que vous auriés eté amusé d'apprendre ce qui s'est passé derriere les coulisses, ce que tout le monde ne pouvoit pas vous dire. J'ai le caractere timide surtout vis a vis de ceux que j'aime et que je respecte comme je vous fais de toute mon ame, et j'ai bonnement pensé que vous preferiés de ne pas avoir de mes nouvelles. Les affaires de cette province prennent une tournure que l'on n'aurait jamais pu prevoir. Il y a plus de quatre semaines que le plan de mettre ici une troupe devouée, a couru les villes sans un succés suffisant. L'on voulut donc faire reussir cela par un coup de violence et d'éclat. Samedi passé Dort et Haarlem declarerent qu'ils ne reviendroient plus a l'assemblée a moins que le corps du R. G. [2])

---

1) IMAN CAU, Lid der Staten-Generaal wegens Zeeland.

2) Van den Rhyngraaf van SALM.

seroit a la Haye. Les indecences qui eurent lieu a cette occasion sont sans exemple. Une majorité se decida contre. Le parti sentant la cause perdue evita la Resolution. Chacun retourna chés soi om steene te raapen. Les deputés d'A(msterdam) furent renvoyés Mardi avec la promesse qu'on leur enverrait la Resolution contre le Corps, au lieu de cela ils reçurent hier matin precisement une Resolution de se conformer avec l'avis de Haarlem. De Heer Burgemeester 'T HOOFT [1]) hebbende de absentie en ziekte van eenige Leeden gecaptiveerd om zyne minderheid in meerderheid te veranderen. Niet tegenstaande bleven de andere leeden goed en op het ogenblik van de Conclusie op gisteren komt er een expresse van Schiedam met tyding dat de Burgerye de Regeering gewelddaedig gedwongen (had) om haere Resolutie in te trekken. De scenes daer omtrent te beschryven zoude te lang vallen. Het zy genoeg te zeggen dat den Heere R. P. [2]) dit incident heeft gecapteerd om de Vergadering weederom te scheiden en tyd te winnen. In zoo verre heeft het voorgevallene eene goede uitwerking gehad, dat alle weldenkende boos zyn.

A(msterdam) is opgewonden, men denkt ook aan eene dehortatoire demarche van H. H. M. met de Raed van Staate, waartoe ik myn uiterste aanwend om L(YNDEN) [3]) te bewegen. Zoo die zaak lukte, met een tribunal dat de plano procedeert en een Corps dat men aen die der Condottieris vergelyken kan, staa vast. — Indien U by tyds daar omtrent een Riem onder 't Hart kan steeken doet het dog of een stok in 't Vell aan de quaedwillige. — Les notables francois [4]) veulent reformer le Clergé, etablir la tolerance universelle, le credit

---

1) HENRIK HOOFT DANIELSZ. Overleden 31 Aug. 1794. Z. het *Lyk-offer ter gedagtenis van Amsterdams Burgervader*, enz. (1795).

2) VAN BLEISWYK.

3) VAN BLITTERSWYK.

4) De Vergadering der Notabelen, voorloopers der Etats-Généraux van 1789.

national, aliener les Domaines royaux. Ces belles choses rappellent la sagesse des dernieres années de HENRI IV, Monarchie universelle, ou par un ascendant plein de justice et de moderation, la paix eternelle de l'abbé DE ST. PIERRE. Ce qui est plus probable que tout cela, c'est une banqueroute nationale. Si vous voulés m'ecrire par les voyes ordinaires, ayés la bonté de mettre une envelope a VAN MENNINGHEN, 1) et s'il y a quelques choses qui en vaille la peine, ayés la grace d'envoyer un expres. La mort de Mr. DE VERGENNES est un evenement desastreux pour nos Messieurs 2). Ils se pressent tandis que son esprit domine encore, peu surs de la direction qui suivra: Mr. DE MONTMORIN 3) est neveu de MAILLEBOIS 4). Celui ci ennemi juré du R. G. et des Patriotes. Je suis au désespoir de recevoir votre lettre au moment ou le courier part. Sans cela j'aurais de quoi causer encore quelque tems. L'activité est grande mais elle est isolée. Nous n'avons pas comme chés vous een *middelpunt van credit*. Het is my genoeg nog tyd te hebben om u voor u brief te bedanken. Zoo de R. G. (SALM) hier koomt, moet het u niet verwonderen hem in de Ridderschap van Holland beschreeven te zien. De conduite van POES is verwonderlyk. Ik vleye my een ziertje goed aan Westcappel gedaan te hebben. Les periodes ou vous mettés chacun a sa place est tout de vous, n'oubliés pas de m'accorder celle qui m'appartient par l'attachement et le respect que je vous porte.

Vendredi au soir.

---

1) Raadsheer VAN MINNINGEN. Zie hiervoren bl. 28.

2) De Patriotten.

3) De nieuwe Fransche Minister van Buitenlandsche Zaken.

4) Z. over het voorstel dat deze Fransche Generaal in dienst der Patriotten, de vermetelheid had aan de Prinses van ORANJE te doen, om WILLEM V het Opperbevel van het Leger te ontnemen, MALMESBURY, *Diaries* II. 149 (depêche van 16 Sept. 1785.)

Je fais l'impossible pour engager L(YNDEN) a un concert de L. H. P. avec le Conseil d'Etat pour detourner la garnison provinciale. Le courier part.

VAN CITTERS *aan* VAN DE SPIEGEL.

Hoog Ed. Gestr. Heer,

Ik meen ergens gelezen te hebben, dat de Heer Raadpen^s VAN DE SPIEGEL na den Haag stond over te komen. Ik herrinner my niet omtrend wat tyd, maar dit weet ik met zekerheid dat men zeer verlangt dien heer hier 1) te zien. Dit kan geen groot detour zyn: 't mag een paar dagen op houden, dat is al, indien zyn Hoog Ed. Gestr. by zyn komst of op zyn retour de weg te Land over Nymwegen neemt. Ik denk aanstaande Saturdag of Sondag over 8 dagen na Zeel(and) te komen over de zaken des Boedels; aldaar een groote veertien dagen te verblyven om als dan met alle spoed herwaarts te retourneeren.

Alles is gereguleerd en in order, zo ik denk tot wederzyds genoegen 2). H. K. H. is die geene geweest die de voorname rol in deze heeft gespeeld, het is door den geenen die aangesteld moet worden, en die er dus het meest in geconcerneerd is, aan die Vorstin opgedragen zonder tusschenkomst van een derde. Hij heeft zig wel willen submitteeren aan het oordeel van Hunne Hoogheden in zaken die hem voor zyn particulier concerneeren, en waar omtrend hunne hoogheden zonder rugspraek konden decideeren, maar niet aan het oordeel van een derde, wie het ook zyn mogte —: dit is ook met veel genoegen opgenomen, als toonende het vertrouwen dat in hun hooge Persoonen steld.

---

1) Te Nymegen.

2) Met opzigt tot de benoeming van VAN CITTERS.

De aanstelling is nog niet geschied, het zal egter korte dagen voor de afreize van hier plaats hebben.

Ik heb de eer my met de meeste hoogagting te noemen,

den 14 Maart 1787.

U HoogEdGest^e Ootmoedige
en Gehoorzame Dienaar.

XLIII. Van de Spiegel „aan dHr. Heekeren v. Enghuyzen."

Hoog Wel Geboren Heer!

De eer gehad hebbende te ontvangen UHWg. brief van den 9 deezer, moet ik in de eerste plaats UwHWg. bedanken voor het vertrouwen in my gesteld, en ten aanzien van desselfs onderwerp rescribeeren, dat ik gaarn erkenne, dat de redenen waarom in deze Provintie de Acte van verbintenis noodzaakelyk is geoordeeld, in alle Provintien niet dezelve zyn, en dat de bedenkingen door UwHWg. daar omtrent geallegeerd, van veel gewigt zyn; maar aan de andere kant is het ook waar, dat het adscendant 't welk de domineerende Party gekreegen heeft en nog dagelyks krygt, grootendeels is te attribueeren aan het weinige systema en saamenhang dat er aan deeze zyde is geweest; zoo wel als aan de ligue welke zy genoegzaam in alle de Provintien hebben gemaakt tot styving van hunne Party. — Tot deeze ligue behoorden niet alleen zulke die er openlyk voor uitkwamen, maar ook die schuilende onder praetext van de oude Constitutie toegedaan te zyn, dezelve naar hunne zinnelykheid interpreteerden: — tegen deezen aandrang heeft men zig niet beter kunnen verzetten, dan door het formeeren van een Contraparty, en door teffens een toetssteen aan de hand te geeven, aan welken yders sentimenten kenbaar worden gemaakt, en de band van vertrouwen

tusschen menschen van één en het zelve gevoelen naauwer toegehaald.

Het is waar, dat onze Acte zoodaanig is ingerigt, dat iemand die gewoon is aan alles een wasschen neus te maaken, wel kan voorgeeven zig daar mede te vereenigen, gelyk alle de differente Secten van de Christenheid hunne gevoelens op den Bybel fundeeren; maar behalven dat men de *Betuigingen* in de Acte gedaan in haar verband en samenhang moet neemen, gelyk wy te kennen gegeeven hebben in een Remonstrantie aan de Heeren Staaten, zoo hebben wy bovendien eenige korte explicatien gemaakt, die aan de onderteekenaars, wier sentimenten eenigzins suspect voorkomen, worden voorgehouden; van welke beide Stukken ik hier nevens copie insluite..

Het tweede but met de Acte is geweest, om daardoor een steun te bekomen voor alle weldenkende Regenten, die ziende dat ze niet alléén staan, met des te meerder yver zullen werkzaam zyn, en opdat men zoo wel buiten- als binnen 's Lands moge zien, dat het aan de goede zaak nog geen voorstanders ontbreekt. Met dit oogmerk heeft men *alhier* ook de antidotaale Volkstem opgeroepen, met dat gevolg, dat de sentimenten in de Acte voorgesteld, en by de meerderheid der Regenten geadopteerd, door het adveu van een groote menigte der Ingezetenen is versterkt geworden.

Ik begryp zeer wel, dat de Provintien van Geld(erland) en Friesland diergelyke mesures minder noodig hebben, omdat aldaar, zoodra er een gedecideerde meerderheid der Regeering voor een systema is, het allerbeste constitutioneel middel voorhanden is, naamelyk de supreme Justitie, om het sentiment van de Hooge Overheid te doen respecteeren [1]); maar dit kan in Zeel(and) geen plaats hebben, daar de Justitie is in handen van de Regenten, en derhalven

1) Door het Provinciaal Hof.

in zaaken van de Hooge Overheid niet overal uit hetzelve oogpunt kan behandeld worden.

Ondertusschen komt het my, onder reverentie voor, dat zoo de omstandigheden al niet requireeren, dat de Regenten in Geld(erland) en F(riesland) zig voor hun individu verbinden in zekere Acte, het egter zeer nuttig zoude zyn, dat die Provintien, by bekwaame gelegenheid, 't zy ter Generaliteit of elders, een duidelyke verklaaring gaven van haar systema, en wanneer zoodaanige verklaaring kon ingerigt zyn op de principes in onze Acte aan den dag gelegd, zou het zekerlyk een kragtig soutien geeven, en het zou het vertrouwen tusschen de Provintien van het zelfde systema, ter Generaliteit, meêr en meêr bevestigen: — dit was de ideé in deeze Provintie, met de bekende Resolutie van 16 October 1786, die ik mede hier insluit, doch waarop, zoo veel ik weet, niets gevolgd is.

Wat Holland aangaat, begryp ik, dat men moet afwagten of de minderheid der Leden wat meerder kragt zal krygen, wanneer het ten hoogsten noodig zal zyn, dezelve met de welgezinde Provintien te vereenigen; maar zoo lang de dominatie aldaar zoo violent en sterk is, kan deeze vereeniging niet veel voordeel doen; nogthans hoe sterker men de goede Party in de andere Provintien maakt, zoo veel meerder courage zal men aan de minderheid van H(olland) inspireeren.

Ik verzoek verschooning, dat UWHWg. zoo lang opgehouden heb, en heb de eer my met het meeste respect te noemen

Hoog Wel Geb. Heer etc.

den 15 Maart 1787.

DE LARREY *aan den Raadpensionaris.*

Hoog Edele Gestrenge Heer,

1630 [1]) heeft my de gedructe Stukken gecommuniceerd. Ik heb se met zoo veel genoegen als admiratie geleesen, inzonderheid het Addres aen de Heeren Staaten inhoudende de Verantwoording tegens de beschuldingen van de Heeren van Ziriczee. In deeze omstandigheeden begryp ik dat Uwer H. E. G. praesentie tot uwent aller noodzakelyk is, voor 't behoud der goede zaaken. 1152 (de Prinses) arbeid nog gestadig om 1585 by 12 doortezetten. Van 't succes zal ik nader kennis geeven, zoo ras het doenlyk is. 1141 (de Prins) schryft my dat 1623 voornemens is een tour na 429 te doen, al alvoorens den vereyscten eed staven zal, maer de post niet eerder aanvaarden als na desselfs terugkomst [2]). Deeze korte absentie zie ik als zeer voordeelig aen, terwyl geduirende het verblyf 1628 by 396 alle schikkingen onder 1418 's directie gemaakt konnen worden. Tot nog heb ik niets van 1626 ontvangen, en veronderstel dat men dien pas zal uitstellen tot na de beediging. Zonder een bepaald Plan tusschen 1624 en 1200 onder directie of vermiddeling van 428 is er niets goeds van de maken. 1625 moet het interieur kennen, en voorzigtigheid met standvastigheid gepaart oefenen. Van de opregte dispositien van 1190 kan ik instaan. Weest dan H. E. G. Heer het instrument om dit alles te regt te brengen. Het eenigste dat ik dificiel aenzie is de orde in 1213, en hieromtrend moet 1623 het meeste contribueeren.

Ik ben onophoudelyk ex asse Tuus

16 Maert 1787. Q. N.

---

1) Mr. W. VAN CITTERS de Zoon.

2) Z. wat de oude VAN CITTERS zelf aan VAN DE SPIEGEL meldt bl. 262.

XLIV. Van de Spiegels *Verantwoording ter Staatsvergadering van Zeeland tegen de aantijgingen uit Zierikzee. — (State-Notulen 9 Maart 1787, fol. 136—143.)*

De Raadpensionaris heeft ter Vergadering voorgedraagen, dat hy by gelegenheid van de ingebragte Advysen der Heeren van Zieriezee, den 1 deezer maand, ten opzigt van de bewuste Dankaddressen en het Nationaal Fonds; — te kennen gegeeven hadt, dat, voor zoo verre in de gemelde Advysen zaaken vervat waren, welke hem persooneel, of in zyne qualiteit raakten, hy Raadpensionaris van de aequiteit der Leden van Staat verwagte, dat dezelve, alvoorens daar op te delibereeren, wel zouden gelieven zyne defensie te hooren, en mede in consideratie te neemen; en heeft mitsdien als nu de welgemelde Leden van Staat mondeling voorgehouden en vervolgens schriftelyk overgelegd deszelfs Remonstrantie in deezen, hier naavolgende geïnsereerd:

Edele Mogende Heeren!

Het is voor een' Minister, die zyn tyd nuttiger kan besteeden, altoos een der onaangenaamste bezigheden, wanneer hy zig in 't geval bevindt, om zyn gedrag, met woorden of in geschrifte te moeten verdedigen, vooral indien hy anders het voorregt heeft, dat zyne daaden voor hem spreeken, en zyne beste verantwoording uitmaaken; — Uw Ed. Mog. zullen geremarqueerd hebben, dat ik voor my zelven, de zaak ook in dat licht beschouwd heb, dewyl ik bestendig met veragting heb ter zyde gelegd, de meenigvuldige smaad- en schimpredenen, die my sedert eenigen tyd in de Nieuwspapieren en Periodicque schriften van den hedendaagschen

smaak rykelyk zyn toegedeeld: ik kon dit met gerustheid in diervoegen behandelen, om dat ik eene genoegzaame voldoening genoot in het Getuigenis van een goed Geweeten voor God, in de goedkeuringe van Uw Ed. Mog., en in de agting van het verstandige deel der Natie, die hier uit konden opmaaken, dat ik trouwe en standvastigheid genoeg bezat, om my niet te laaten medesleepen door de heerschende denkbeelden van den tyd, 't welk anders de gereede weg zoude zyn, om met Eere en Lof, door onbevoegde Regters, overlaaden te worden.

Maar ik zoude oordeelen, my aan een al te groote onverschilligheid schuldig te maaken, indien ik voor Uw Ed. Mog. wilde verbergen de aandoening die de Advysen der Heeren van Ziericzee, den 1 deezer ter Vergadering ingebragt, op my gemaakt hebben [1]); waar in myne Conduite in het Ministerie deezer Provintie, en in de directie deezer Vergadering op zoodaanig een wyze wordt afgeschilderd, dat ik zoude toonen weinig prys te stellen op het vertrouwen der Leden van Staat, indien ik niet tragtte Hun Ed. Achtb. te doen wederkomen van hunne abusive stellingen, en door een betaamelyke Verdediging te zorgen, dat myne gerustheid niet voor verlegendheid worde aangezien.

Hun Ed. Achtb. gelieven zig, by die Advysen, uit te laaten, dat zy genoodzaakt zyn hunne *surprise en indignatie* te toonen over myn gedrag; — dat ik my schuldig gemaakt heb aan partydigheid tegen myne Instructie; — dat ik ten opzigte van Hun Ed. Achtb. heb geömitteerd myn pligt, van zonder begunstiging van iemand een yder Regt en Justitie te doen; — dat zulks moet afgeleidt worden

1) Door de ter Vergadering ook nu aanwezige Staatsleden, Gecomm. Raad VAN GELRE en Pensionaris BREEKPOT. — Deze laatste „vermaard door zyn voorstel in de Vergadering, om een *Cronique schandaleuse* te doen beschryven, behelsende de wandaaden der orange-klanten in 87." *Karakterschets der Representanten, Leden der Nationaale Vergadering*, bl. 5.

uit een byzonder attachement voor de Stad Goes, daar ik het Ampt van Raad bekleede tegen myne Instructie; — dat zulke willekeurige handelwyzen alle ordre der Regeering vernietigen, en wederom aanloopen tegen een Artykel myner Instructie; — dat ik wel aan Hun Ed. Mog. heb gedenuntieerd de Vergadering van het Nationaal Fonds; maar een diep stilzwygen gehouden van andere gewigtige zaaken, bedoelende daar mede de Acte van Verbintenis tusschen eenige Regenten in deeze Provintie opgerigt, en (*gelyk Hun Ed. Achtb. het uitdrukken*) de werkelooze onverschilligheid, waar mede de Regeering van Goes de Plundering heeft aangezien."

Harde beschuldigingen, Edele Mogende Heeren! en zoo veel te gevoeliger, omdat ze voortkomen van een kant waar aan men respect schuldig is, en omdat ze niet alleen by den Souverain worden ingebragt, maar ook in de Nieuwspapieren aan de geheele Natie voorgesteld, waar door ik des te meer, op even gelyke wyze, tot zelfsverdediging verpligt worde. — Ik heb doch mynen arbeid wel aan de Leden van Staat verbonden, maar niet myne Eer, en zoo er iets van de Voorouderlyke Vryheid overblyft, hope ik dat het dit moge zyn, dat de Eer, zoo wel als het Leeven en Goed der Ingezetenen, tegen de partydigheid of overyling van Politicque uitspraaken zal beveiligd zyn.

Om dan de beschuldigingen der Heeren van Ziericzee te volgen, in die ordre als ik dezelve uit de Advysen van Hun Ed. Achtb. getrokken heb, komt in de eerste plaats voor, Hun Ed. Achtb. „surprise en indignatie, dat ik op een gansch irreguliere wyze, met vyf Leden, het antwoord op het Dankaddres heb geconcludeerd etc." Tot beantwoording van deeze positive heb ik niets anders noodig, dan my te beroepen op het geheugen der Leden van de Vergadering, dat ik *geen Conclusie genomen* heb op dit antwoord; en de Notulen van Staat getuigen ook voor my, dat het zelve

aldaar niet is geëxtendeerd *in de form van een Resolutie*, maar van een *auctorisatie* door vyf Leden van Staat, yder voor zig zelve, op my gestrekt, om iets, *op hunnen naam*, te declareeren; waar van men genoeg voorbeelden zou kunnen aantoonen, indien ik niet vreesde aan de kundigheid van Hun Ed. Achtb. te kort te doen.

Wat voorts betreft, de *partydigheid* waar van ik beschuldigd worde, en de *omissie van een yder Regt en Justitie te doen zonder begunstiging van eenige Stad of Steden, Landen of Persoonen*, betuige ik niet te kunnen nagaan, in welk geval ik my ooit tegen de Heeren van Ziericzee, in dit opzigt, heb vergreepen; immers daar Hun Ed. Achtb. my te last leggen, dat zy iterative reizen ter Vergadering verzogt hadden, om copie van de Dankaddressen, en dezelve toen nog niet bekomen hadden, gelieven Uw Ed. Mog. te considereeren, dat zulks aan my niet kan worden geïmputeerd, dewyl het bezorgen der copien niet direct tot myn Ampt behoort; behalven dat ik meer dan ééns ter Vergadering heb geremonstreerd, dat de inhoud der Dankaddressen zelve aan Hun Ed. Achtb. bekend was, en dat het moeilyk was te begrypen, welke invloed *de naamen der onderteekenaars* op de deliberatien van een Lid van Staat konden hebben, om een convenabel antwoord te geeven; dat ook het menigvuldig werk van 's Lands Griffie niet toeliet, de gerequireerde copien van een getal van meer dan agt duizend naamen, zoo spoedig, in gereedheid te brengen; zoo dat men eindelyk om aan het empressement van sommige Leden te voldoen, genoodzaakt is geweest, dezelve buiten de Griffie te laaten schryven: voor 't overige beroep ik my op de bewustheid van Uw Ed. Mog., hoe menigvuldige reizen, ik met allen mogelyken aandrang heb gepresseerd op de Conclusie van zaaken, waar in de Stad Ziericzee, of haare Ingezetenen belang stelden, en hoe scrupuleus ik my altoos in agt neeme, om, wanneer ik zelfs de eer heb voor één

ot meer Leden de stem uit te brengen, zorg te draagen, dat zulks niet aanloopt tegen de Neutraliteit, die ik als Minister verpligt ben, voor een ieder der Leden van Staat, te bewaaren.

En hoe kunnen doch, Edele Mogende Heeren! de Heeren van Ziericzee deeze zoogenaamde *partydigheid* afleiden uit myn byzonder attachement voor de Stad Goes, wegens het Raadsampt dat ik aldaar bekleede; want het geeven van antwoord op de Dankaddressen raakte de Heeren van Goes niet meêr dan iemand der andere Leden, en dus kon dit attachement hier niets toe- of afdoen.

Myn attachement ondertusschen aan de Stad Goes ontveinze ik niet: — ik heb gedurende byna 28 Jaaren welke ik aldaar Lid van de Regeering of Minister geweest ben, zoo veel blyken van liefde en agting ondervonden, dat ik een ondankbaar mensch zou zyn, indien ik dit kwam te vergeeten of te ontveinzen; maar nooit hebben de Heeren van Goes van myne betrekking op hunne Stad iets gevergd, dat hinderlyk zou zyn aan de betrekking die ik op de andere Leden van Staat heb, en myne Heeren de Staaten hebben ook nooit van hunne Ministers gevergd, dat zy zig van alle voorige Pligten en Betrekkingen zouden *ontdoen*, maar alleen, dat zy hunne Pligten en Betrekkingen behoorlyk zouden *onderscheiden*, en de eene niet betragten in praejuditie van de andere.

Van myne Raadsplaats te Goes, Ed. Mog. Heeren! heb ik geen het minste voordeel, nog tegenwoordig nog toekomende 1); en de Regeering van die Stad is myn getuige, dat ik voor lang genegen geweest ben dezelve af te staan: — ik blyve ook nog in dezelve gevoelens, altoos bereid zynde die Post neder te leggen, wanneer zulks tot genoegen der Regeering van Goes, en op eene, voor my convenablen,

1) Z. hierby het 1ste Deel bl. 11 volg. (Verklaring aan JOH. VALCKENAER).

tyd en wyze kan geschieden; terwyl ik anders regt heb om te reclameeren het Privilegie der Regenten van die Stad, medebrengende in het 2 Artikel, *dat het Ampt van Raad of Vroedschap der Stad Goes is permanent, zonder daar van, dan om redenen van misdaad, volgens de geschreeven Regten, iemand infaam en inhabiel maakende, te kunnen worden ontzet.*

Het argument door de Heeren van Ziericzee gebruikt, dat het bekleeden van dit Ampt, strydig is met het 10 Artikel van myne Instructie als Raadpensionaris, refuteert (onder reverentie) zig zelfs; want de bepaling in de Instructie van een Minister, *dat hy zig in geen dienst van eenige Prinsen, Heeren, Republyken of Steden mag begeeven, geduurende- of na het verlaaten zyner Bedieninge,* kan zekerlyk niet anders opgevat worden, dan van een *Ministerieelen dienst*, en dat het ook nooit anders opgevat is, bewyzen de Exempels; immers, om van de Stad Ziericzee te beginnen, is het bekend, dat de Heer VERHEYE, vóór- geduurende- en na zyn Raadpensionariaat tot zyn dood toe, is geweest Raad der Stad Ziericzee; dat de Heer RECXSTOOT [1]) mede tot zyn dood toe, is geweest Raad van Tholen, en dat de Heer KEETLAAR, staande zyne bedieninge van Raadpensionaris is verkoren tot Raad van Goes; zonder dat ik weet, dat de Leden geoordeeld hebben, zulks tegen de Instructie te zyn.

Waar zyn nu Ed. Mog. Heeren! *de willekeurige handelwyzen, die alle ordre van de Regeering vernietigen*, over welke de Heeren van Ziericzee zig beklaagen? Hun Ed. Achtb. allegeeren boven het reeds gezegde, slegts nog één exempel, naamelyk, dat het 13 Artikel van myne Instructie

---

1) Mr. JOHAN PIETER RECXSTOOT, aangesteld tot Secretaris van 't Land, 6 Mei 1735; Mr. DIGNUS KEETLAAR, Raadpensionaris van Zeeland 1 November 1734. *Tegenw. Staat van Zeeland* I. 61, 65.

dicteert, *dat in alle zaaken waar in, naar ordre van de Regeering, geconcludeerd kan worden, de schriftelyke Conclusie in de Notulen moet geinsereerd worden, en alleen de Conclusie,* EN NIET DE BYZONDERE GEVOELENS *voor Extract worden uitgetrokken;* doch tegen dit Artikel weet ik niet, ooit gepecceerd te hebben; want het geval waar op Hun Ed. Achtb. het oog schynen te hebben, naamelyk het geeven van een antwoord, was geen zaak, waar in (zoo lang de deliberatie in die termen stondt) naar ordre van de Regeering kon geconcludeerd worden: het genotuleerde dien aangaande was ook geen *Conclusie* of *form van Resolutie*, maar alleenlyk een *declaratoir uit naam van vyf Leden*, gelyk yder Lid van Staat de faculteit hadt, om afzonderlyk voor zig zelven te doen; en het is niet denkelyk, dat de Heeren van Ziericzee zouden willen souteneeren, dat hunne ongereedheid om te antwoorden, de andere Leden buiten het vermogen zoude stellen, om aan zulk een notabel getal der Ingezetenen te verklaaren, hoedaanig zy derzelver Dankaddres hadden opgenomen.

Deeze beschuldigingen van *bedryf* dus hebbende afgehandeld, moet ik komen tot die van *verzuim*, welke Hun Ed. Achtb. oordeelen daar in te bestaan, dat ik alleen aan Hun Ed. Mog. heb communicatie gegeeven van de eerste zoogenaamde Provintiaale Vergadering van het Nationaal Fonds, en „niet van de Acte van Verbintenis tusschen eenige Regenten en Ministers deezer Provintie; of ook van de werkelooze onverschilligheid der Heeren van Goes, welke, nog door de Justitie, nog door de Militie, zouden hebben medegewerkt, om het oproer in hunne Stad te stuiten."

Het zy my gepermitteerd (onder het welneemen der Heeren van Zieriezee) te avanceeren, dat zoo veel aangaat myne communicatie aangaande het Nationaal Fonds, de motiven waarom ik gemeend heb zulks ter kennis van Uw Ed Mog. te moeten brengen, zyn uitgedrukt in myne Propositie, zonder dat ik my zelven daaromtrent eenige beoordeeling

heb aangemaatigd, dezelve aan de wysheid van Uw Ed. Mog. overlaatende: een daad, welke ik vertrouwe, dat alle de Leden van Staat zullen erkennen niet vreemd te zyn van myn Post en Instructie; maar de Acte van Verbintenis kwam my voor, van een geheel anderen aart te zyn, en zoodaanige communicatie niet te requireeren, omdat de Onderteekenaars voornemens waren, die zelfs, by bekwaame gelegenheid, ter Tafel van Uw Ed. Mog. over te leggen, gelyk ook reeds geschiedt is; en indien hier omtrent eenig verzuim door my gecommitteerd is, zoude hetzelve reeds begonnen zyn, in het niet denuntieeren van de Acte van Verbintenis onder eenige Regenten in de Provintie van Holland gemaakt, in de maand Augustus des voorigen Jaars [1]), en (zoo men de publyke geruchten gelooven mag) kort daar na, door de meeste Heeren van de Regeering der Stad Ziericzee onderteekend.

Betreffende nu het voorgevallene binnen de Stad Goes, was het zeer onnoodig een Propositie als Raadpensionaris deswegens ter Vergadering te doen, dewyl die zaak door my, uit naam van de Heeren Gecommitteerde Raaden, by de allereerste gelegenheid, ter kennis van Uw Ed. Mog. is gebragt [2]), en aanstonds daar op, conform myn advys wegens den Heer Eersten Edelen, en de Heeren van Tholen occupeerende, by Uw Ed. Mog. is geresolveerd: „de Heeren van Goes aan te schryven, gepaste maatregelen te neemen, tot herstel van de rust in de Stad, en de Justitie daar toe te doen werkzaam zyn, des noods met de sterke hand van de Militie etc." gelyk breeder in de Notulen deezer Vergadering van den 1 February is geëxtendeerd.

Op deeze aanschryving is door de Heeren van Goes aan Uw Ed. Mog. berigt ingezonden [3]), en aangetoond, welke

1) Zie deze Verzameling, II. 512 volgg.
2) Verg. hiervoren bl. 167 volgg. (1 Febr. 1787.)
3) State-Notulen 8 Febr. 1787 bl. 41 volg.

maatregelen by Hun Ed. Achtb. genoomen zyn, waar omtrent het oordeel aan Uw Ed. Mog., en niet aan my, staat, of derzelver directie verdient als een *werkelooze onverschilligheid* getaxeerd te worden.

Maar ik mag niet voorby gaan, Uw Ed. Mog. nog onder het oog te brengen, dat de Heeren van Ziericzee wederom niet wel geinformeerd zyn, of zig niet exact uitgedrukt hebben, wanneer Hun Ed. Achtb. zeggen, dat ik van de Dankaddressen uit de Stad Goes en het Eiland van Zuidbeveland, „een groot getal van vyf hondert onderteekenaars heb uitgemonsterd, omdat zy door dwang en geweld, genoodzaakt waren hunne naamen te zetten": de eenvoudige waarheid is, dat ik aan den Overbrenger van die Addressen gevraagd heb, hoe verre dezelve geteekend waren, voor dat de desordres te Goes voorgevallen zyn? welke my daar op geantwoord heeft, zulks niet praecies te weeten, maar dat hy dagt, dat 'er omtrent vyf honderd nadien waren bygekomen; waar van ik Uw Ed. Mog. Rapport gedaan heb, met deeze woorden: „dat de voornoemde Addressen geteekend waren door 3492 Manspersoonen, Ingezetenen van Goes en Zuidbeveland, onder welke, volgens informatie, waren geteld omtrent 500 Persoonen, die na de bekende oproerige bewegingen, in de gemelde Stad voorgevallen, hunne naamen hadden geteekend": hetwelk ook alzoo woordelyk in de Notulen van den 12 February is geïnsereerd; zonder dat ik iets hoe genaamd van „uitmonsteren, van dwang en geweld, of van noodzaak tot teekenen," heb gerept; het welk ook, in 't minste niet, van myn departement is, te decideeren.

Ik heb nu Edele Mogende Heeren! deeze verdrietige taak van zelfsverdediging afgedaan: ik heb Uw Ed. Mog. in staat gesteld, om, door het hooren van de tegenredenen, over de accusatien der Heeren van Ziericzee te delibereeren, en te oordeelen, of myn conduite *van zulke gevaarlyke en veruitziende gevolgen is, dat aan Hun Ed. Achtb. deswegens*

de eclatantste satisfactie competeert. — De Eerbied welke ik aan Hun Ed. Achtb. als Lid van Staat verpligt ben toe te draagen, en, niet tegenstaande dit ongelyk, te conserveeren, verbiedt my een diergelyk verzoek aan Uw Ed. Mog. te doen; ik zal liever voortgaan, met de getrouwe waarneeming van myn Post, in de gevoelens welke ik voor Uw Ed. Mog. open leide toen ik de Eer had denzelven te aanvaarden 1), „dat ik niemands gunst op een laffe wyze zoude bejaagen, en niemands ongunst slaafagtig vreezen: dat ik niet dagt af te hangen van goedkeuring of afkeuring, en ongevoelig te zyn voor gevlei of bedreiging": met deeze gevoelens, welke Hun Ed. Achtb. ongetwyffeld approbeeren, zal ik het my altoos tot een Voorregtrekenen, my zoo by de Heeren van Ziericzee, als by een ieder der StaatsLeden te mogen veraangenaamen, en met het diepst respect te verblyven,

Middelburg den 9 Maart 1787.

Uw Ed. Mog. zeer gehoorzaame en getrouwe Dienaar.

(Geteekend) L. P. VAN DE SPIEGEL.

Waar op zynde gedelibereerd, hebben de Heeren Gedeputeerden van de respective Steden copie verzogt van de voorschr. Remonstrantie van den Raadpensionaris, om te brengen ter kennis en deliberatie van de Heeren hunne Committenten.

De Prinses aan VAN DE SPIEGEL.

Nimegue le 19 Mars 1787.

Monsieur

Connoissant votre indulgence je ne balance pas à vous confier les Considérations ci-jointes 2), en vous priant instament,

1) State-Notulen, 22 Sept. 1785. Verg. de Bylage tot de Dissertatie van Mr. M. F. LANTSHEER, *De Rebus a* L. P. VAN DE SPIEGEL *in Zelandia gestis et scriptis* (Utrecht 1843) p. 113, 180—184.

2) Blykens het antwoord van den Raadpensionaris (23 Maart) behelsde het geschrift der schrandere Vorstin, niet enkel Beschouwingen over den staat

Monsieur, de vouloir bien m'en dire tout naturellement votre Avis, et d'indiquer l'usage ultérieur qu'on en pourroit faire; je les soumet à votre examen, et je me flate d'autant plus que vous voudrez vous en expliquer un peu en détail, que vous venez de traiter les memes objets dans l'exellente piéce que Mr. VAN CITTERS vient de me remettre, presqu'au même moment que je lui avois donnée ces considérations; je n'ai pas la vanité de m'imaginer que je sois en état de traiter a souhait des matières si fort au dessus de ma portée: la seule espérance d'engager des personnes éclairées à s'en occuper sérieusement, et a donner ainsi plus d'activité et d'ensemble au bon parti, m'a déterminée a mettre mes idées par écrit, et je ne me persuade quelles sont justes, qu'autant qu'il me semble quelles se raprochent des votres. Je ne cesserois d'être avec une parfaite Estime

Monsieur

Votre affectionnée servante

WILHELMINE.

„19 Mars 1787" 1).

P. S. Les reflexions que 416 m'a bien voulu communiquer dans sa dernière lettre sur la situation et sur ce qu'il y auroit à faire avec 1214 m'a engagée a beaucoup penser a ces choses, il en est résulté cette piéce, pour laquelle 1152 reclame en meme tems l'indulgence et la franchise de 428. 416 est aussi vivement sollicité de tracer une route a 1613 pour sa nouvelle carrière, 420 en aura incessament l'occasion puisqu'il va trouver 396. 1418 2) lorsqu'il a visité 1131 a dit en deux môt 1395 tout exepté 1442 3), 1162 a assuré que

van zaken in de Republiek, maar ook over den *Fürstenbund;* over welken het laatst, RANKE, *Die Deutschen Mächte und der Fürstenbund. Deutsche Geschichte von* 1780 *bis* 1790 (Leipzig 1871) licht heeft verspreid.

1) Deze dagteekening schynt van de hand van VAN DE SPIEGEL.

2) Prins HENDRIK van Pruissen, naar het schynt.

3) Alles behalve een Oorlog ten behoeve van WILLEM V. 1408 en 1521 schynt den Koning van Pruissen en zyn entourage aan te duiden.

c'est ce que 1475 ne vouloit pas non plus, mais qu'il etois nécessaire d'être résolu a tout évenement lorsqu'on entreprenoit une chose; 1426 desiroit qu'on lui prescrive quelque démarche, si on le croyoit utile: 416 en sait-il pour le moment qui viendroit a point? 1152 n'a pû en indiquer mais a promis d'y penser. Tout ce que 1418 a conté de 1403 et son 1521 a fait conclure que toute démarche de 1157 *seul* a cette compagnie ne feroit pas grand chose et l'exposeroit tant que 1585 n'y seroit pas. Les individus dont 1160 a voulu indiquer que l'on pourroit employer a 1214, etoient celui qui vouloit être transplanté [1]) de 120 a 441 et 2002 2014 2005 2017 2018. 428 est encore prié de penser qui seroit ceux de 1469 auxquels cette piéce pourroient être confié, outre le petit conclave qui s'assemble chez 1200 (DE LARREY). 1152 a communiqué la derniere lettre de 416 a 1613; ce dernier témoignant une grande confiance, 1162 a crû devoir y repondre. — Vous excuserez la confusion de ceçi barbouillé a la hate.

De Prins aan den Raadpensionaris.

Wel Edele Gestrenge Heer,

Ik hebbe wel ontvangen UWEG. Missives van den 4 en 9 deezer, Ik ben UWEG. zeer verplicht voor deszelfs zegenwenschingen ter gelegenheit van myne Geboortens verjaeringe, myn grootste verlangen is dat Ik in Godes hant een nuttig werktuig mag zyn tot bevorderinge van 's Lands waere welzyn. God geeve dat de duistere wolken waermede deeze Staet als benevelt is mogen opklaeren en dat met eensgezindheit en nalaeting van alle tweedragt, haet of nyt gewerkt werde om het welvaeren van het Lieve Vaderlant meer en meer te vergrooten en dat alle factien waerdoor dit

1) LAMPSINS, uit Amsterdam naar Vlissingen? Verg. hiervoren bl. 100, 108 volg.

Gemeenebest thans verscheurt word een einde mogen neemen. Het is my zeer aengenaem dat den achtste Maert met ordentelykheit in Zeelant is doorgebracht en dat geene désorders op dezelve hebben plaetse gehad. Het voorgevallene by Heeren Gecommitteerde Raeden omtrend de Patenten tot veranderinge van het Garnizoen van Goes is een bewys hoe nadeelig de Attaches kunnen zyn zoo ras als zy een poinct van deliberatie kunnen worden en dat zy niet per se moeten worden verleent op zicht der Patenten: in tyd van Oorlog byzonder kunnen daeruit de schroomelykste gevolgen voor het behoud van het Vaderlant en van al het geene dierbaer in hetzelve is voortspruiten. Het doet my leed dat UWEG. daerover zoo veele onaengenaamheeden heeft. Tot bewys hoe zeer het Poinct der Patenten in de war is kan dienen het voorgevallene te Veere en Vlissingen omtrend de Patenten van Heeren Gecommitteerde Raeden die maer ten halve zyn gerespecteerd. Ieder Stad begint nu te geloven dat de Militie aldaer zynde haer Militie is en dat daer van zonder Hunne Permissie geen gebruik mag worden gemaekt. Van ouds wierd zulks anders begreepen en tweemael hebben de Heeren Staeten van Zeelant ondervonden hoe volvaerdig ik was aen derzelver requisitien te voldoen en Hun tot herstel der geschonde rust Troupes te bezorgen. Hetgeen thans in het geheel buiten myn macht zoude zyn al was het dat 'er het eminenste gevaer was. Naerdien de Troupes nu niet meer oordeelen verplicht te zyn aen myne Patenten te gehoorzaemen maer alvorens te kunnen marcheeren gemunieert te moeten zyn van attaches of Consenten om te mogen marcheeren, waerdoor myne Patenten zedert eenigen tyd meestendeels infructueus worden gemaekt. Voor het Jaer 1783 [1]), was hier omtrend geen bedenken en zoo 'er Attaches verleent wierden by zommige Provintien wierde het alleen als

1) Verg. de *Inleiding* tot het II[e] Deel, II, 509.

eene formaliteit geconsidereert, en geoordeelt dat de decentie vorderde dat men wist welke Troupes in, uit of door de Provintie passeerde en dat daerom de Patenten vertoont wierden, maer niet dat het een Poinct van deliberatie moest zyn of aen de Troupes toegelaten zoude worden aen de aen Haer verleende Patenten te gehoorzaemen. Ik vreeze dat het aenneemen van het Regiment Wurtembergsche Troupes in Zeelant buiten kennisse van Hunne Hoogmogende van nadeelige gevolgen zal kunnen zyn en zende UWEG. hier neevens onder cachet volant eene Missive aen den Colonel DE JACOBI Commandeur van Vlissingen daertoe relatif. Ik gelove dat geen Provintie strict genoomen bevoegt is om vreemde Troupes binnen derzelver Territoir zonder toestemming van Hunne Hoogmogende als repraesenteerende de gezamentlyke Bondgenoten te admitteeren, en het is daerom dat Ik geene orders hieromtrend aen den Commandeur van Vlissingen hebbe kunnen geeven, jae zelfs zoude ik zulks niet kunnen doen myns bedunkens op requisitie der Heeren Staeten van Zeelant, zonder daervan aen Hunne Hoogmogende te hebben kennisse gegeeven en derzelver aggreatie daerop te hebben verkreegen, en ik geeve noch aen UWEG. in bedenken of het niet nodig zoude zyn om ter Generaliteit eene Propositie te laeten doen, ten einde ik wierde verzogt om de nodige Orders te geeven dat te Vlissingen konde worden ontvangen een Regiment Troupes van den Heere Hertogh van Wurtemberg, welke door denzelve aen de Compagnie [1]) zyn gecedeert, of wel dat de Kamer Zeelant daerover aen Haer Hoogmogende schreef. — Eene der motiven die my zulks met des te meerder yver doet verlangen is dat 'er tydingen zyn alsof een gedeelte der Fransche Armee na Bretagne marcheert ten einde aldaer ingescheept te worden en getransporteerd na deeze Republiq; indien Zeelant

1) Aan de O. I. Compagnie. Zie verder hiervoren, bl. 217, 287.

al was het maer een Battaillon vreemde Troupes admitteerd buiten kennisse van derzelver mede Bondgenoten, zoo kan zy niets zeggen indien Hollant op dezelve wyze eenige duizent Fransche admitteerd. Ik verzoeke UWEG. zulks wel te willen overweegen en te handelen zoo als zal oordeelen te behooren. Het kan zyn dat de bovengemelde tyding voorbaerig is, doch zy koomt my van meer als eene kant en derhalven oordeele ik dat zy niet volkomen te verwerpen is. Ik denke dat het de moeite waerdig is dat men zich 'er op informeere en geeve UWEG. in bedenken of het niet doenlyk zoude zyn een of meer Persoonen van vertrouwen op Coopvaerders na Nantes, Saint Malo of Brest te doen zeilen om te zien of de tyding van de Marsch van de Troupes na Bretagne gefundeert is of niet; en ik gelove dat zoo zy gefundeert is men wel zal doen van in Zeelant op zyne hoede te zyn en de nodige praecautien te neemen om niet gesurpreneert te worden. Waermede blyve met achting,

Wel Edele Gestrenge Heer,

Nymegen den 19 Maert 1787.

UWEG. d. w. Dienaer
W. Pr. VAN ORANGE.

Ingevalle het Regiment al te Vlissingen is vervalt het geene ik voorgedraegen hebbe, maer zoo het 'er noch niet is gelove ik dat eene demarche ter Generaliteit allernuttigst zoude zyn en dat zulks ook Constitutioneel is.

VAN CITTERS *aan den Raadpensionaris.*

Hoog Ed. Gestr. Heer,

Ik had gisteren geen tyd om deszelfs brief van 10 en 12 te beantwoorden.

De bewuste Apologie [1]) heb ik aan hunne Hoogheden mits-

1) De wederlegging door VAN DE SPIEGEL, van de beschuldigingen der Regering van Zierikzee.

gaders aan deze en geene van de goede Vrienden overhandigd, de navraag en aftrek was zo groot dat ik er geen eenig exemplaar van overgehouden heb voor my zelven. My dunkt de zaak is zeer wel en met decentie en moderatie behandeld, en voldoed aan het oogmerk volkomen om namentlyk zig zelven te justificeeren voor de onbevooroordeelde en verstandige.

Ik heb volgens UHoogEdGestr. verzoek aan hunne Hoogheden gecommuniceerd het Opstel dat UHoogEdG. my gezonden heeft, en waar omtrend ik permissie wensch te hebben om er verder gebruik van te mogen maken. Binnen korte hoop ik de eer te zullen hebben UHoogEdGestr. daar mondeling te onderhouden, dewyl na Zeel(and) overkome om te assisteeren by de verkooping der landeryen uit den Boedel van Mevrouw VAN CAMPEN.

De Heer Fiscaal STEENGRACHT is hier gearriveerd en vertrekt morgen, hy chargeert zig met de bestelling dezer, hy zal UHoogEdGestr. eenig verslag kunnen doen hoe hy de zaken hier gevonden heeft. Zyn rapport zal niet heel encouragerende wezen

Dit doed my nogmaal de vryheid neemen te appuieeren en nader aan te dringen op al dat geen dat ik in myne vorige van gisteren heb voorgedragen, van de noodzakelykheid dat er luiden geëmploieerd worden van fermeteit, en dat men zyne plans niet communiceerd dan aan de zulke daar men volkomen van verzekerd is.

Hier ben ik ten minsten volkomen van verzekerd dat zo de Heer V. LUNENB(URG) 1) in de confidentie gebragt word de Heer VAN MARS....N, er ook kennis van krygen zal.

Z. H. heeft een brief geschreven aan de Staten van Overyssel; het opstel kwam uit den Haag en is zeer wel gesteld, alleenlyk had ik wel gewenscht dat men zo ruim schoots

1) BALTH. CONST. V. LYNDEN te Utrecht. Zie hiervoren bl. 28 volg., 29.

niet was geweest, om een aanbod te doen van wederzydsche Commissarissen te benoemen, even als men te Utregt gedaan heeft; nu hoor ik dat de Staten van Overyssel dit aanbod zullen accepteeren, en dit is het, dat ik gevreest heb. Men meende het contrarie egter, men heeft het ten minsten willen doen geloven.

Hoog Ed. Gestr. Heer,

Nymwegen
20 Maart 1787.

UHoogEdGestr. Ootmoedige en
Gehoorzame Dienaar
W. VAN CITTERS.

VAN DE SPIEGEL *„aan* W. VAN CITTERS WZ." 1)

21 M[t] 87.

Vous demandez si 140 s'en va 2), par qui il pourroit être remplacé? à cette question la reponse n'est pas aisée. — Si je savois quelqu'un à qui je voulois du mal, je lui conseillerois d'ambitionner ce poste, surtout dans les circonstances du tems que nous vivons, et je serois sûr de me débarasser bientôt d'un ennemi: etant persuadé qu'il est impossible qu'un homme, quelque grande que soit sa prudence, se soutienne entre deux selles le cul à terre — Je ne vous dirai pas, que les apparences ne sauroient être mieux sauvées qu'elle ne sont à présent, mais je dis, qu'il est toujours dans la nécessité de faire trop ou trop peu, et par consequent, qu'il doit se casser le nez du coté ou de l'autre.

Quant à moi, je n'ai aucune prétention de vouloir gouverner *à la baguette*, mais je ne veux pas aussi marcher à la lisière, et pourvû qu'on me laisse les coudées franches, je n'ai rien à dire: — notre homme n'ignore pas ma façon

---

1) VAN DE SPIEGELS eigenh. minuut.

2) De P. N. VAN LYNDEN V. BLITTERSWYK. Z. hiervoren bl. 255 volgg.

de penser là dessus, et je ne fais aucune difficulté de lui en rafraichir de tems en tems la memoire.

VAN DE SPIEGEL *aan den Prins.*

Doorlugtig en Hooggeboren Vorst en Heer!

Uwe Doorl. Hoogheid respectueuslyk bedankende voor desselfs Missive van den 19 Maart, ben ik gefrapeerd geweest door de juistheid der reflexie die uwe D. H. maakt omtrent het intrekken van vreemde Troupes, zonder kennis van de Generaliteit, en de consequentien die daar uit zouden getrokken worden; schoon men egter moet observeeren, dat deeze Troupes als zynde in dienst van de Compagnie, ook in den eed van de Generaliteit zyn.

Toen het verzoek door de Comp^e aan GG. RR. 1) gedaan is, ben ik van advys geweest, om aan uwe D. H. als Capitein Genl, daar van kennis te geeven, wanneer door de directie van Uwe H(oogheid) deeze zwaarigheid zoude voorgekomen zyn; maar 't was onmogelyk dit geresolveerd te krygen, en de zaak stond zoo geschapen, dat men, op zyn best en met veel moeite, kon bewerken, dat de arrangementen tot securiteit van de Stad, met den Commandant van 't Garnisoen wierden overlegd, dewyl de Heeren van Vlissingen dit onnoodig oordeelden.

Ondertusschen is het nu niet meer mogelyk verandering in de Resolutie te maaken, zoo om de tegenwoordige gesteldheid van 't Collegie van GG. RR., als omdat de tyd te kort is, om door de Compagnie een addres aan HH. M. te laaten maaken, 't welk ook buiten dien, niet gemakkelyk zoude gaan: ik heb met de Heeren KIEN VAN CITTERS en GODIN er over gesproken, die my gezegd hebben dat ze het niet durfden proponeeren, en dat ook de Troupes in het eerste begin van April te Duinkerke moesten zyn.

---

1) Gecommitteerde Raden van Zeeland.

Omtrent de kwaade nouvelle uit de Fransche havens zal ik gelegenheid maaken wel praecies geïnformeerd te worden, en zulks ter kennis van Uwe D. H. brengen.

De nevensgaande Missive van GG. RR. is relatyf tot het gene ik, by myn brief van den 19 deezer, de eer had aan uwe D. H. te melden, nopens de Patenten tot verwisseling van 't Garnisoen van Goes —. Op deeze wyze worden de Patenten compleet aan de dispositie der Steden overgelaaten: ik heb dit met allen mogelyken ernst gerepraesenteerd, en aangetoond hoe bespottelyk men zig maakt, door twee à driemaal, in zulk een zaak, van Resolutie te veranderen, en aan welke gevolgen de Raad uwe Hooghd, en zig zelven, jaa de Provintie exponeert; maar dit alles kon niet helpen, en zoo als tegenwoordig het Collegie geconstitueerd is, kan de praesentie of absentie van één heer dikwils de zaaken geheel anders doen beschouwen.

Het argument in de Missive aan Uwe H. gebruikt, dat men het verblyf van 't Garnisoen van Goes noodig agt, om quasi naar het oproer te laaten onderzoeken, bewyst niets; want voor eerst is dat onderzoek niet in deliberatie, en al ware het in deliberatie, zoude het daarom niet minder mogelyk zyn te Sluis als te Goes, en de Heeren Staaten van H(olland) zouden zeer gecharmeerd zyn, daartoe te laaten mede werken.

Ydere dag verschaft nieuwe desagrementen van diergelyken aart, en men vindt altoos meerdere menschen die moeilykheden maaken, als die moeilykheden wegruimen; anderzins over het algemeen genomen, gaan de zaaken niet agterwaards. — Buiten Zierikzee zyn de Burgersocieteiten, van den nieuwen smaak, overal gedissolveerd, het Vaderlandsch Fonds is te Middelburg opgeschort en de penningen by provisie geseponeerd: in die zelve Stad is het exercitie-Genootschap, *qua talis*, mede gedissolveerd, en voor zoo verre zy praetendeeren als Schutters by één te mogen blyven, zyn

hunne Privilegien gerequireerd over te brengen, welke niet veel in hebben. — De Burgery en de Gemeente blyft wel gedisponeerd.

Ik heb de eer met den diepsten eerbied te zyn

Doorlugtig ctc.

Uwe Doorl. Hooghd. etc.

den 28 Maart 1787.

P. S. Ik heb Uwe H. Missive aan dHr. JACOBI toegezonden.

VAN DE SPIEGEL *aan de Prinses.*

Doorl. en Kon. Vorstin!

Indien de eerbied en admiratie voor Uwe K. H. by my kon vermeerderen, zou het zekerlyk geweest zyn, op het leezen van het uitmuntend stuk, dat hoogdezelve my heeft gelieven te communiceeren, voor welke blyk van gunstig vertrouwen, ik myne respectueuse dankzegging aflegge, en dewyl Uwe K. H. gelieft te requireeren myne gedagten over het verder gebruik daar van te maaken, neem ik de vryheid te zeggen: dat het my voorkomt, dat, wanneer er reeds een geformeerde en gedecideerde party voor de goede zaak was, dit Stuk zou bevatten het allerbeste en compleetste Systema van Directie; maar vermits wy ongelukkig nog zoo verre niet gevorderd zyn, vreeze ik dat de duidelykste en verstandigste voorstellen van 't gene behoort te geschieden, die uitwerking niet zullen hebben welke zy verdienen.

Het schynt, tot nog toe, in G. en Fr. 1) niet mogelyk, onder de Regenten een Vereeniging op den voet van Z(eeland) te bewerken, ik heb daar over particuliere brieven ontvangen met veelerlei zwaarigheden 2), waar van sommige niet te sol-

---

1) In Gelderland en Friesland.

2) Z. hiervoren den brief van VAN HEECKEREN VAN ENGHUIZEN, bl. 248 volgg.

veeren waren, en ik heb daar op geproponeerd dat het ten minsten zeer nuttig zoude zyn, indien deeze Provintien by bekwaame gelegenheid ter General[t] of elders, een duidelyke verklaaring gaven van haar systema, op dezelve principes als de Z(eeuwsche) Acte, en met dezelve geneigdheid tot onderling overleg als de Staaten van Z(eeland) getoond hebben in hunne Resol. van 16 Octob: en welke ik de vryheid neem hier in te sluiten. — Hier door meende ik, dat de mogelykheid zou geboren worden om een vast Concert tusschen de welgezinde Provintien te etablisseeren, dezelve onder de baniere van het Erfstadhouderschap samen te voegen, en een eenpaarige werkzaamheid te geeven, terwyl de individueele Verbintenis van de Regenten tot bevestiging van het aangenomen Systema, daardoor niet zoude uitgesloten worden.

De artikels in de Memorie van Uwe K. H. zoo treffelyk beredeneerd, zyn van dien aart dat ze secretesse vereischen: zy kunnen derhalven niet gecommuniceerd worden als aan persoonen van confiance, en (mag ik het er by voegen) aan zulke persoonen alléén, die buiten het vertrouwen op hunne eerlykheid, nog bekend staan voor Characters van fermeteit en courage —: de weiffelaars en vreesagtige zyn niet vatbaar voor zoodaanige redenen, en de kwalyk gezinden willen er niet vatbaar voor zyn, omdat zy niets zoo zeer schouwen als de mogelykheid van overtuigd te worden. Ondertusschen is er een poinct waar omtrent geen tyd mag verzuimd worden, en 't welk gelykerhand kan gaan met de pogingen tot binnenl(andsche) vereeniging: naamelyk dat, van exact geïnformeerd te zyn van de dispositien van sommige Hoven: ik erkenne, dat indien het noodig was, een directe Commissie te zenden, zulks mogelyk met meerder vrugt zoude geschieden uit naam van eenige Provintien; maar indien het but alleen is, om informatien buiten 's Lands te geeven, en te neemen, zoude (onder verbetering) my praeferabel

voorkomen, dat één of meer persoonen, zonder Character als dat van Reizigers, hier toe door Z. H. wierden geëmployeerd, welke geïnstrueerd zouden kunnen worden, om over al daar het pas geeft, te insinueeren de waare oorzaaken door welke de domineerende party het overwigt gekreegen heeft, en de mogelyke middelen om dezelve te resisteeren, gelyk dezelve met kragt en naar waarheid in de Consideratien van Uwe K. H. zyn voorgesteld: diergelyke praeparatoire demarche zal doch in allen gevalle vooraf moeten gaan, om, wanneer het tyd mogt zyn, een directe Commissie te zenden, niet in twyfel te staan, waar en tot wat einde men zig met vrugt kan addresseeren.

Ik verzoek verschooning indien ik my te veel in detail heb uitgelaaten, en ik submitteer met alle respect myne reflexien aan de wysheid van Uwe Hoogheden; Ik heb de vryheid gebruikt de Memorie onder my te houden om aan den Heer VAN OITTERS, die binnen weinige dagen hier verwagt wordt, ter hand te stellen.

Het is met de meest verschuldigde veneratie, dat ik de eer heb te zyn etc.

den 23 Maart 1787.

P. S. (*Vertrouwelyk aan de Prinses.*) [1].

den 23 Maart.

Het antwoord van 1418, dat men alles wil doen, uitgezonderd 1442, had ik wel voorzien, maar Uwe K. H. heeft zeer juist daarop gerepliceerd: ik kan my ook niet verbeelden, dat 1257 zig bevindt in een positie om 1442 te maaken; de eenige vreeze die ik heb, is voor 1537 1541;

---

1) Antwoord op de berigten uit Berlyn, en over de noodzakelykheid om de gezindheid der Hoven van Versailles en St. James te polsen. Tegenover Holland met Frankryk, Zeeland en andere Provincien op Groot-Britannië te doen steunen.

onder den naam van 76, en in dat geval, zoude men verzekering wenschen van hetzelve van 1385 of 1316, of wel van beide, onder den naam van 396 en deszelfs Vrinden — dit nu zoude door 1152 en 1420 respectivelyk, kunnen getenteerd worden, of door iemand, zonder publyk Character, op de plaats zelve te zenden: — voor het tegenwoordige zoude ik alle ostensible demarches afraaden.

Zoo ik my mogt expliceeren op de keuze uit twee persoonen, zoude 2002, 2014, 2005, 2017, 2018 verre praeferabel zyn, als meerder gewoon met 1215 te handelen; maar het voornaamste in diergelyke zaaken is, dat men eenige relatien op de plaats heeft, 't welk de eenige rede was, waarom ik de Man van 1076 had durven noemen. 1623 heeft my gevraagd een Cyfer, zoude het Uwe K. H. aangenaam zyn, dat het tegenwoordige hem gecommuniceerd wierdt?

Ik zal met hem spreeken op een voet, als ik denk dat meest nuttig kan zyn voor de Post die hy bekleedt, en vooral om het hoogstnoodig vertrouwen tusschen 1200 en hem te bevestigen, en (zoo het mogelyk is) met 409 wat te lieëren; doch aan het laatste twyfel ik zeer 1), [en het doet my leed te verneemen de party die zig tegen 415 2) formeert: ik moet nog ter goeder trouwe verklaaren, dat (behalven eenige onvoorzigtigheden en mogelyk jalousies) ik niets verkeerds in zyne politique conduite bespeurd heb, en wanneer ik dat bemerkte, zoude ik zonder omwegen hem verklaaren, dat ik my verpligt rekende, het ter kennis van 1131 te brengen —] en ondertusschen maakt dit gebrek aan onderling vertrouwen, dat het dagelyks moeilyker valt, om de wagen regt te houden, en dat het een wezentlyk tort doet aan 1469. Ik heb ernstig nagedagt de idée in

---

1) Van hier tot — „1131 te brengen" *geschrapt* en *tusschen haakjes*. (H. S.)
2) 409, 415 VAN LYNDEN V. BLITTERSWYK; 1131 de Prins.

de Consideratien van 1152, betreffende de Ligue Germanique, en ik mag Uwe K. H. niet ontveinzen, dat ik eenige zwaarigheden daarin vinde, behalven dat hetzelve niet uitvoerlyk is ten zy alle de Leden van 1011 daarin komen, vermits het niet denkelyk is dat die Vorsten met eenige van hun, en dat wel zonder 80, zouden willen handelen omdat zy geen reciproque avantages te wagten hebben als van *het geheel* — het belang van 1390 is van een anderen aart, omdat dezelve, zonder de grootste misslag, niet kan permitteeren de dominatie van 1260 — ik heb eens, van zeer verre, geproponeerd of er geen mogelykheid was een defensif Tractaat tusschen 1266, 1386 en 1018 te sluiten, op den voet [1]) als nog eens in deeze eeuw plaats gehadt heeft, en waar van uitdrukkelyk melding gemaakt wordt in de laatste 1436, 1257, 1385 [2]): door dit middel zouden de Troubles in ééns afgesneden worden, en 1020 van langzaamerhand aan 1394 approcheeren.

Het onlangs gesloten Tractaat van Commercie tusschen Engeland en Frankryk [3]) beschouw ik als een meesterstuk van Politique, en het zal strekken naar 't oordeel van de Engelschen zelfs, om de oude en erfelyke vyandschap weg te neemen.

Ik had my voorgesteld, geduurende deeze intermissie van de Staats-vergaderinge, het geluk te hebben myne opwagting aan Uwe HH. te komen maaken, maar de dagelyks voorvallende zaaken zyn van dien aart, dat ze my geen absentie tot nog toe permitteeren.

---

1) „Ten tyde van den in het jaar 1717." (H. S. VAN DE SPIEGEL, maar geschrapt.) VAN DE SPIEGEL bedoelt het defensief Verbond van 4 January 1717 te 's Hage gesloten tusschen Frankryk, Engeland en de Republiek. Z. hiervoren bl. 90.

2) Er stond eerst „tusschen 1257 en 1385."

3) Geteekend te Versailles 26 September 1786. De onderhandelaren waren W. EDEN (sedert Lord AUCKLAND) en GER. DE RAYNEVAL.

DE LARREY *aan* VAN DE SPIEGEL.

Hoog Edele Gestrenge Heer!

Ik verneem met Leedweesen het desagrement waar van Uw H. E. G. gewag maakt, wenschende dat door het voorzigtig beleid van 416 er geene quaade gevolgen uit profflueeren zullen. U. E. kan verzeekerd zyn dat het verzuim van 1623 geen de minste impressie op 1189 maakt, die enkel en alleen de hulp van 1141 en de orde van 1213 in 't oog heeft; kan dit door 1628 bewerkt worden agt ik 1131 gelukkig en 1200 zal gestadig mede werken. Terwyl ik remarqueer dat U. E. van de omstandigheeden van 't gepasseerde niet onderigt is en men zich wat duister geexpliceerd heeft, kan ik er eenigsints dogh niet volkomen aen suppleeren. Betrekelyk tot 1546 word provisioneel 7/m. geaccordeerd, en voor 1537 2/m. Die men soekt in de perzoon van G. die waarschynlyk accepteeren zal. Dit drukt eenigsints 1548 van 1151, maar indien het groot oogmerk bereikt word moet men te vreeden zyn, en zulks zal veel van 1625 1) dependeeren. Ik ben geinformeerd van 't geen U. E. thans zal ontvangen hebben, 1192 is ook door dezelfde confidentie vereerd. Het leeverd een nieuw beweis uit van de schranderheid en uitmuntende talenten van 1160. In de theorie is alles geëpuiseerd, maer in de executie zullen zich oneindige zwarigheeden opdoen. Echter zal men er serieuxlyk op moeten denken, en ik verwagt met groot verlangen op Uwer H. E. G. Consideratien ten dien opzigte.

Ik kan zonder aendoening niet verbergen, dat my voorkomt dat 1469 veld verliest. Met 1585 wil het niet opneemen. Zelfs zyn eenige van 1475 die zich ontrekken, niet tegenstaande de aengewende poogingen van 1157. 409 zegd dat er te 443 gewoed word en dat ymand van 1029

1) 1623, 1628, 1625 de oude VAN CITTERS; 1160 de Prinses.

er na toe is om quaad voortekomen, waer van ik de uitkomst verwagt.

Meer kan ik thans niet zeggen, geobrueerd zynde met beezigheeden en distractien. Sed non cedo malis sed contra audatior ito. Blyvende altoos met hart en ziel

28 Maart. t. t. ex asse.

Mr. W. VAN CITTERS *de Zoon aan den Raadpensionaris.*

Ik ben UHoogEd.Gestr. ten uitersten verplicht voor de toegezondene gedrukte exemplaaren, zoo van de *Verantwoording* van UHoogEd.Gestr. als van de *Remonstrantie*, beide stukken zyn onverbeeterlyk en worden alhier geadmireerd. Maar de Verantwoording is zeer fraay, en voldoende — Zoude UHoogEd.Gestr. denken dat 'er eenige mogelykheid zoude zyn, om binnen korte dagen, onder het praesidie van *Gelderland*, of *Zeeland*, eene *goede* Resolutie te bekomen op het werk van VAN RYSSEL [1]; *dan* is 'er de meerderheid, en de zaak kan ter conclusie gebracht worden, hetgeene een superbe effect zoude doen, *ce serait la, Monsieur, un fleuron de plus, à votre couronne* —! Zoude ik hier op *ten spoedigsten* antwoord mogen hebben, *als ook*, of het waar zoude zyn, het geene *de Graaf* debiteerd, *dat 'er van Zeeland niets favorabels omtrent Utrecht te wachten is, zoo lang Holland niets doed.* — Myn Vader had my verzocht UHoogEd.Gestr. te engageeren, (zoo wanneer in Holland kwam,) een tour in de terugreys naar Nymegen te doen, dat aldaar oneyndig aangenaam zoude geweest zyn, doch ik denke dat UHoogEd.Gestr. meer als ooit, in Zeeland thans nodig zyt; myn Vader denkt, zoo ik verneeme, binnen een dag of 10, voor 12 of 14 dagen in Zeeland te komen, en dan wederom direct naar Nymegen te retourneren. — Myn Vader is noch niet aangesteld, en heeft noch

---

1) Van den Generaal VAN RYSSEL. Verg. hiervoren bl. 29.

geen eed gedaan, dat evenwel apparent, voor zyn vertrek naar Zeeland, zal geschieden; *tout bien compté*, geloof ik, dat myn Vader zeer wel heeft gedaan van de propositie te accepteeren; maar mag ik UHoogEd.Gestr. wel verzoeken, (wanneer myn Vader in onze Provincie zyn zal,) van eenigsints te vigileeren, dat men geen verkeerde representatien deswegens in zyn hooft kan brengen, het geene dikwyls door Vrouwen in deze weereld geschieden kan, welke door groote liaisons van estime, meer geinteresseerd zyn kunnen, dat men in Zeeland is, dan te Nymegen.

J'en reviens toujours à mes moutons; je vous prouve Monsieur, que je ne puis, ni ne veux avoir rien de caché pour vous. — Het doet my insgelyks veel leed, dat onzen Vrind, wegens indispositie, zyn reys heeft moeten staaken, is nu beter, en hoope dat in 't vervolg, zulks zal konnen hervatten; indien UHoogEd.Gestr. te vergeefs eenige onkosten mocht hebben gemaakt omtrent het laten afhuuren van de Pavilloenen van twee Rotterdamsche Beurtlieden (welke de eene, of andere tot het retour van onzen Vrind zouden gediend hebben) verzoeke vrindelyk als dan, daarvan te mogen geinformeerd zyn, vermits ik voor de voldoening van gemelde onkosten *hier*, in dat geval zal zorgen.

Ik hebbe de eer my met allen yver en veneratie te onderschryven,

Hoog Edele Gestrenge Heer,

UHoogEd.Gestr. onderd. en
zeer gehoorz. dienaar
Q. N.

Hiernevens eene Missive
van den ouden Heer.

Wat maaken de gevangenen van het schip Barbesteyn 1) veel gerucht in de weereld. —?

1) Zie wegens de reclame en judicature van de muitelingen van het O. I.

Men denkt dat de voornaamste met het O. I. schip is weehgezeyld.

Weest zoo goed van de SCHUURMANSCHE Courant van *heden* te lezen.

VAN CITTERS *de Zoon aan* VAN DE SPIEGEL 1)

Comment pouriés vous me croire en etat Monsieur, de dire à *tout à feu*, ce que vous m'avés dit à son egard? si cela etoit, comment serois-je en etat d'entretenir une correspondance si intime avec vous? Soyés persuadé mon cher Monsieur, que je n'ai pensé seulement à lui en dire le moindre petit mot, j'ai beaucoup d'amitié pour cet homme, mais celle que vous m'avés permis de vous porter, surpassera toujours toutes les autres.

Votre reponse à certaine question que j'avais pris la liberté de vous faire dernierement peut etre juste, mais pourquoi voudroit-on conseiller cela à quelqu'un auquel on voudroit du mal? pourquoi faut il une prudence si extreme, pour ne pas etre entre deux selles le cul à terre; quand on joint un coeur droit, porté au bien, à quelque prudence, alors en verité on n'a garde de se casser si tot le nez? Si mon ami ne commande pas à la baguette, j'en suis au desespoir, parce qu'il commande bien. Dieu veuille qu'il le fasse de plus en plus.

Hoe moet het fortificeeren verstaan worden te 156; ten goeden of ten kwaaden, want men draait dikwyls met alle winden? — Ik zal nader schryven over den nieuwen Correspondent. — Hier nevens de bewuste Missive over het Zwin,

---

schip *Barbestein*, de Zeeuwsche State-Notulen 18 Maart 1787 fol. 150 volg. (Conflict van den Baljuw van de Wateren van Zeeland en van het Collegie ter Admiraliteit van Zeeland.)

1) Brief genommerd „28."

ik had dezelve reeds lang naar Nymegen gezonden, daar men dezelve zeer interressant gevonden heeft, maar mag ik UHoogEd.Gestr. bidden en verzoeken, die brief van de Heer VAN HAEFTEN niet voortebrengen, want het is van het Departement van den eersten Heer [1]) van die overtezenden wanneer hy hier is, en dan wederom onaangenaamheid met dat lievertje te hebben, daar ik misschien niet genoeg in gesouteneerd zoude worden, daar hebbe ik geen ambitie voor, en daar zoude UHoogEd.Gestr. my weinig dienst mede doen. Mais mon cher Monsieur, je dois vous avertir en ami qu'il se trâme quelque chose contre vous, W. A. et moi — ainsi pour me servir d'un proverbe trivial, Boer wacht u ganzen; il s'agit de vous culbuter, et de vous remplacer par l'homme que vous me dites etre l'auteur de la Missive approbatoire que le Comte m'a montré; à la tête de cette conspiration, sont 140, et tous les 323. — 322 draait zeer by, et recherche 162 — je verrois ce que j'en pourai faire, et CHESTERFIELD dit: Nullum Numen abest, si sit prudentia. — Ce que j'ai l'honneur de vous dire de la conspiration de vouloir culbuter, n'est pas un compte inventé à plaisir, ni a propos de bottes, mais la chose est vraie, et j'ai un Espion qui me l'a assuré, en outre on à dit: vous comprendrés *qui*, qu'on voudroit bien garder l'existence foible de 245 en 131, mais qu'on voudroit en meme tems le garder autant que possible en 14 personellement; ainsi si 245 et 250 [2]), ne renvoyent point cet homme à la premiere occasion, *il* se formera un parti, que ni 245 et 250, ni 141, ni 159, ni W. A., ni 163, ne pouront arrêtter; 245 se sera fait un ennemi declaré mais sourd de 137 qui devroit le respecter, et la peur qu'on aura de lui abimera les affaires pour toujours en 136 (Zeeland). — Adieu Monsieur, je ne man-

---

1) VAN LYNDEN V. BLITTERSWYK.

2) 245, 250 de Prins en de Prinses.

querai pas de faire vos complimens à votre ami 117. — De Biddagsbrief is niet naar myn zin, wat strookt dat politicque bidden weinig! Wat zoude het gelukkig zyn, indien men de echtheid van het te vroeg gepubliceerde stuk, konde bewyzen! —

Wanneer komt 'er een Resolutie op VAN RYSSEL, en VAN PABST? — kan 'er niets in Zeeland gedaan worden voor Utrecht? — Ik bedank UHoogEd.Gestr. zeer voor de deelneming in de geaccepteerde propositien aan 159 gedaan, en ik hoop dat 160 aan UHoogEd.Gestr. zal denken. Le refrein de ma chanson, par la quelle je termine mon verbiage

Núllúm Númen abest si sit
prudentia, et l'autre passage
Manet alta mente repôstum
judicium 137 spretum.

Alors tout ira bien, si non, je n'en donnerois pas une obole.

UHoogEd. Gestr. is zekerlyk geinformeerd dat men staande hout dat de Keyzer naar de Nederlanden komt, en de entrevue met de Keyzerin zoude hebben 1). — *Celle-ci à Vulcàin s'il vous plait.*

Geinstrueerd zynde van de brief van 151 heeft het my verwonderd, of niet verwonderd, (tout comme vous voudrés) van des anderendaags, na dat ik dezelve uit myn Vaders naam aan 141 verzonden had, 131 met 321 wel een half uur, lief en vrindelyk te zien samen praaten.

Wat zegd UHoogEd.Gestr. van de idée van Holland om hunne Admiraliteyts-leden in de zaak van Brest wier commissie met Mey expireerd, een extraordinaire Commissie toetevoegen, en andere in de Admir^{t} te nemen, dus eenige meerder als voorheen?

137 heeft my gevraagd of ik de Heer VAN MOOYLAND 2),

---

1) JOSEPH II en KATHARINA II.

2) G. D. STEENGRACHT DE MOOYLAND en J. J. MACQUET komen hiervoren, bl. 184 als Leden der Tegenparty voor.

en de Heer MACQUET niet had gezien, dat die *Patriotten* — zeide 137 — by hem geweest waren; ik zeide van neen, en vroeg ik, of die reysden op kosten van het fonds 1), het geen my een lief vrindelyk lachje attireerde doch een weinig valschachtigjes.

PS. Voor het sluyten dezer ontfang ik tyding dat myn Vader apparent morgen avond of Zondag morgen in 's Hage zal zyn, en Maandag voor zonnen-opgang zal van hier vertrekken naar Goes, om aldaar des avonds, of Dinsdag morgen te wezen. Zoo even ontfang ik UHoogEd.Gestr. missive van den 21.

Men zegd dat 137 den 9 April naar 131 vertrekt.

De Prins aan den Raadpensionaris.

Wel Edele Gestrenge Heer,

Haer Hoog Mogende thans kennisse door de Heer VAN LYNDEN VAN BLITTERSWYK bekomen hebbende van de aenstaende aenkomst van het Regiment van Wurtemberg in dienst der Oost Indische Compagnie ben ik aengeschreeven en verzogt om den Commandeur van Vlissingen te gelasten het voors. Regiment aldaer te admitteeren, en met overleg der Regeeringe de nodige maetregulen te neemen tot derzelver verblyf en gerief en tot onderhoud der goede Order en om daer van aen Heeren Gecommitteerde Raeden kennisse te geeven. Ik refereere my kortheitshalve aen de Missive die ik met brenger deezes aen Hunne Edele Mogende schryve; daer mede is deeze zaek in de Order. Ik deploreere met UWEG. de geestgesteltenis die thans heerscht en waer uit allerhande inconstitutioneele stappen voortvloeien; het gedrag van Heeren Gecommitteerde en derzelver complaisance

1) Van het dusgenaamd *Nationaal Fonds*. Verg. hiervoren bl. 174 volgg.

voor Vlissingen is daer een bewys van. — Goes verlangt de Vergadering (verandering?) van Garnisoen, de Eerste Edele als Capitein Generael verleent het Patent, dus zien de Heeren Gecommitteerde de duydelyke Intentie van twee leeden van Staet, doch zulks kan niet baeten en de Missive van Vlissingen moet daer boven praevaleeren, hoezeer die Stad geensints in deezen is geconcerneert. Nu verwagte ik dat de Patenten zullen worden overgenoomen, op die wyze word het recht van Patenten volkoomen illusoir gemaekt. Ik beklaege UWEG. voor alle de desagrementen die in zyn Post moet ondergaen, doch men moet weldoen en niet omzien: op het laetst moet de goede zaek bovendryven. Het geene my veel genoegen geevt is van uit UWEG. Missive te verneemen dat de Burgerye en de Gemeente wel blyvt gedisponeert. Voor het overige blyve met achting,

Wel Edele Gestrenge Heer,

Nymegen den
30 Maert 1787.

UWEG. d. w. Dienaer,
W. Pr. v. ORANGE.

De Prinses aan den Raadpensionaris.

Nimegue le 30 Mars 1787 a minnit.

Monsieur,

Je viens d'aprendre qu'il part ce soir, un exprés pour la Zelande, je ne veux pas manquer cette bonne occasion de vous remercier de votre lettre du 23, quoique je ne pourrois guére m'étendre sur son contenu. Les Eloges que vous voulez bien donner a ma piéce, sont bien flatteur et doivent m'inspirer de la vanité, mais je les considére comme un effet de votre indulgence, Monsieur, et je suis charmée que vous ne l'ayez pas entiérement désaprouvé; je tacherai de faire observer les sages conseils que vous nous donné sur l'usage a en faire; le secret est sans doute une chose essen-

tiéle; je sens aussi par là meme qu'il faut faire un choix entre ceux auxquels on pourroit communiquer la piece, et que ceux d'un caractere craintif et indéçis n'y conviendroient pas: je ne sait cependant s'il n'y en aurait pas parmi, qui pourroit étre fortifié dans le bon sisteme, si on leur presentoit a propos tout le tableau de la situation et de ce qu'elle exige. Il seroit exellent que vous puissiez parvenir a faire faire une démarche aux provinces de Gueldre et de Frise telle que vous la conseillé; on m'assure derechef que la Gueldre va former la Confoedération sur le pied de la Zelande, et qu'en general cette idée comence a gagner dans les autres provinces, celle de Frise ne sera pas une des premieres a l'adopter. Mr. v. CITTERS aura pu vous dire que j'ai reçu en dernier lieu un nouveau plan de conciliation qui a été formé a Berlin dans une bonne intention, mais un peu à la hate; cette précipitation n'y a pas fait de bien, cependant j'ai reçu de vives instances pour m'en expliquer franchement, avec l'assurance qu'on ne feroit rien vis à vis de la France, jusqu'a que j'y aurois repondue; en meme tems il y avoit de nos Amis a Berlin qui conseilloit de moin s'astreindre a la refutation de ce plan, qu'a la confection d'un autre, tendant au meme but. C'est ce que je viens de faire ; j'aurois bien desirée d'en savoir votre jugement avant de l'envoyer, mais le tems ne me l'a point permis, il est parti aujourd'hui; je prendrai la liberté de vous en envoyer une copie, en vous priant de nous en dire votre Avis; si vous y avez des objections il me sera aisée de rectifier la piéce, car j'ai prié instament qu'on voulut ne rien précipiter; la copie n'a pû être achevé sans cela je la joindrais içi. Les nouvelles d'Hollande d'aujourd'hui annoncent le triomphe des democrates a Amsterdam, toutesfois la fermentation est violente, et les Amis de la bonne cause avoient bon courage, on croit que le moment de la plus forte crise aproche; Dieu veuille que tout tourne au

bien de l'Etat et des vrais patriotes! Je vous prie de faire mes complimens a Mr. VAN CITTERS, je lui auroit ceécrit soir s'il n'avoit été si tard. Je ne cesserois d'être avec une parfaite Estime

Monsieur

Votre affectionnée servante
WILHELMINE.

Mr. DE LYNDEN est pour peu de jours a la campagne et ne peut ainsi vous repondre ce soir. J'aprend par des Mrss. d'Overissel qui sont içi, que la lettre du Pr(ince) [1]) a furieusement deconcerté les patriotes, dont elle dérangeoit le plan, et ensuite ils se sont flattés qu'il n'envoyeroit pas de Comissaires par ce que leur reponse etoit si impolis, en cela encore ils se sont trompés.

VAN DE SPIEGEL *aan de Prinses.*

Den 1 Apr. 1787.

Doorl. en Koningl. etc.

Het retour van een Bode geeft my de gelegenheid Uwe K. H. met weinige regelen op te wagten, om myn dankzegging te betuigen voor de eer van hoogstderz. Miss. van den 30 Maart: — het bewuste Stuk is te verre boven myn Lof, en ik heb alleen getragt uit te drukken de aandoening welke desselfs lecture op my gemaakt hadt, en zoo het gepermitteerd is nog een enkel woord daarvan te zeggen, zoude het dit zyn: dat het gevaar om hetzelve te communiceeren aan menschen van een vreesagtig en onvast Caracter, minder zou zyn, indien het Plan minder geacheveerd was; dewyl de ondervinding dikwyls leert, dat zulke Carac-

1) Te weten de door VAN DE SPIEGEL opgestelde Verklaring (24 Febr. 1787; hiervoren bl. 208 volgg.)

ters, wanneer men hun de gansche grootheid van een zaak met een opslag van het oog laat overzien, in plaats van gewonnen en versterkt, veel eer afgeschrikt worden, terwyl men vordert, met dezelve van stap tot stap in te leiden.

Ik zal met ongeduld te gemoet zien de idées van schikking te Berlin geformeerd, en het antwoord dat Uwe K. H. de goedheid heeft my toe te zeggen. — Van al zulke Plans van schikking is mêer te hopen dan te verwagten: ondertusschen zy mogen niet te schielyk afgeweezen worden; terwyl egter, zoo als de zaaken thans staan, en buiten onvoorziene omwentelingen die in de hand der Voorzienigheid zyn, de eenige remedie te wagten is van de fermeteit van Uwe Hoogheden, en van de poogingen der Vrinden van het Huis, om wel vereenigd een bestendigen tegenstand te bieden tegen de onwettige aanvallen; of, zoo draa zy ergens sterk genoeg zyn, zelfs aan te vallen om het inconstitutioneele te doen herstellen.

Het is zeker, dat de zaaken in H(olland) erg loopen, maar de exempels zyn ook menigvuldig, dat het kwaad tot een zekere hoogte moet geklommen zyn, eer de menschen capabel worden om de oogen te openen voor de hulpmiddelen.

Ik heb de eer etc.

VAN KINCKELL *aan den Raadpensionaris.*

a la Haye ce 3 d'Avril 1787.

Il est bien tems que je vous donne un signe de vie pour me rappeller a votre souvenir. Soit a Nimwegue ou Amsterdam j'ai fait une absence de quatre semaines pendant lesquelles je ne vous ai pas ecrit. J'ai retrouvé les affaires au siege de L'Empire a peu pres dans l'etat ou je les avais laissées. — Je me rappelle a cete occasion la comparaison si souvent faite entre les corps politiques et les corps physiques, et j'en fais l'application que ceux qui sont robustes

amenent rapidement les crises et ceux qui sont foibles et extenués malgré une complication de maux affreuse, languissent jusqu'a l'eternité. Les P(atriotes) malgré leurs victoires de Heusden et de Hoorn ne gagnent pas. Ils ont essuyé avanthier une petite defaite qui leur fait de la peine, et dans laquelle une majorité de dix contre neuf a nommé une Comission qui leur est odieuse pour examiner les limites van de onvervreemdbaere regten des Volks: — les dix voix prouvent du moins une cohésion. N'admirés vous pas le sort de l'Association par tout excepté dans la province ou l'on avait dit modestement: Men moet van Z(eeland) niet wagten dat zy voorgaen maer wel dat zy volgen zal. Je vous assure que j'ai bien detaillé par tout les raisons de ces succes et mauvais succés respectifs, a votre honneur et gloire. Les embaras pour la finance en H(ollande) sont si pressants que l'on a deja emprunté 100,000 fl. de la Haye et de plusieurs autres corps pour les cas urgents. La detresse qui regarde les Amirautés qui sont parmi les *embarras majeurs* vous les connaissés mieux que moi. La grande affaire c'est toujours les Instructions [1]). Je crois que le R. G. (SALM) en a porté l'Esquisse a Paris, et d'apres les sources ou l'on a puisé, et les gens qui ont puisé, et les juges qui doivent decider, il est probable qu'elles seront telles que GUILLAUME V les refusera. A savoir si ce refus que l'on couvrira de tout ce qu'il y a d'atroce sera suivi de l'abolition. Si c'etoit mon affaire je les previendrois. La fermentation parmi le Volkstem du bon coté augmente et je ne serois pas etonné d'en recevoir bien tot des preuves a Amsterdam. Je n'irai pas en Z(elaude) avec M. DE L(YNDEN) pour quantité de bonnes raisons. L'Election du Secretaire lui plait, mais sa con-

---

1) Resolutie der Staten van Holland en West-friesland 15 February 1787 (Commissie om te onderzoeken de bornes van de uitvoerende magt van den Stadhouder-Kapitein en Admiraal-Generaal; en *Concept-Instructien*) by DE CHALMOT XVII, 48 volgg. 65—205.

duite froide lui deplait. Vous savés le pourquoi de l'un et de L'autre. C'est un role bien embarrassant mais l'on peut dire qu'il a tout voulu comme cela. J'aurois grand besoin de m'entretenir sur plusieurs objets avec vous, mais tout bien consideré il vaut mieux que je n'aille point en Zelande jusqu'a ce que vous m'y appellés pour commander vos vaisseaux. Aprés le retour de Goes cela devient schandelyk. Si vous voulés avoir la bonté de m'ecrire envoyés tout uniment vos lettres a V(AN) C(ITTERS), et donnés moi seulement un vingerwys sur les objets qui excitent votre curiosité, je vous en instruirai a fond. Il seroit fort inutile de vous parler de mes sentiments de respect et d'attachement. Si je voulois les retirer je n'en serois plus le maitre.

VAN DE SPIEGEL *aan* DE LARREY; *aan* 1199.

6 April 1787.

1623 heeft my laaten leezen het stuk van 1379 [1]) en het antwoord van 1153 [2]): ik oordeel over beide volkomen als 1200: het eerste is los opgetimmerd en onmogelyk in de executie, het tweede is wederom gelyk aan alles dat van die incomparable hand komt; het geeft te kennen, dat men niet kan noch wil rebuteeren de vrindelyke officien, maar dat men dezelve voor insuffisant houdt.

Inderdaad moet men niet al te veel prys hechten aan het retour 1131 1700 [3]), het is een oud spreekwoord, dat men goud wel te duur kan koopen, en de zaaken zoo staande zou dat wenschelyk poinct zelfs zyne onaangenaamheden kunnen medebrengen: — wanneer men praeliminaires maakt, diende men wel te kunnen vooruitzien, dat dezelve van

1) Uit Berlyn.

2) De Prinses.

3) De terugkomst van WILLEM V in den Haag.

éen goed gevolg ten principaalen zullen zyn. — Ik wil ook wel bekennen, dat ik zeer huiverig ben van garantie van 1214; want hier door wordt altoos een deur open gelaaten, om, in der tyd op zekere praetexten, een voet in 't huishouden te krygen; behalven dat het onvrindelyk zou zyn voor 1385, en de verwydering met 1394 perpetueeren.

Ik heb u 628 gevraagd, of hy 1189 gesproken hadt, en of hy op een goeden en vertrouwelyken voet met denzelven was, waar op hy my affirmative geantwoord heeft, en volkomen geconvenieerd van de noodzaakelykheid: — onze Conversatie is zeer ernstig en vrindelyk geweest, en ik heb hem veele zaaken gezegd, die, naar myn klein begrip, op dien taerling loopen, en die ik wenschte dat hem niet decourageeren zouden, gelyk in zeker ander geval hem gebeurd was 1): dit alles heeft hy mede toegestemd, en gelyk hy veel veneratie heeft voor 1160 2), verbeelde ik my, dat het onder die verstandige Directie ook wel gaan zal, dit is zeker, dat hy trouw en kundig is.

409 wordt gewagt, en zyn komst zal aan allen niet even aangenaam zyn: hy heeft onder de eerste en beste van 1585 veel oppositie; 416 die veel van hem houdt, heeft Considerable moeite om de riemen met sommige 1585 en 409 in 't water te houden, maar hy gelooft evenwel dat 1522 niet goed is; men heeft onder de hand, op differente wyzen getragt 428 over te haalen, om voor 1525 te adviseeren, en onder andere te verstaan gegeeven, dat er een 1462 tegen hem was, waar van 410 het principaal beweegradt zoude zyn; doch 428 heeft my gezegd, daar niets voor te vreezen, en 410 kent ook te wel, het oude zeggen Frangimur si collidimur.

Ik heb de eer etc.

---

1) In de verhouding van VAN OITTERS als P. N. tot den Hertog van Brunswyk.
2) Voor de Prinses.

De Prinses aan VAN DE SPIEGEL.

Le 8 d'Avrill 87.

Je rend mille graces de votre lettre du 1 d'Avrill et de tout ce qu'elle contient de flatteur. Il me reste encore à repondre au contenu du P. S. de celle du 21 Mars, je n'ai pû y parvenir avant aujourd'hui. Vous me dite que 416 (VAN DE SPIEGEL zelf) juge qu'au cas que 1266 donne 1537, 1541, 2001, 1455 sous le nom de 76, 1385 et 1316 soit reuni soit séparemment ou l'un des deux devroit suivre cet exemple sous le nom de 396 (Zeeland) et de ses Amis, et que ceci devroit etre *tenté* par 1152 et 1420 chacun dans sa sphére. L'Idée est absolument conforme a celle de 1153 (de Prinses) mais l'exécution est infiniment dificile, et (quand a 1152 dumoins) la réussite incertaine. On ne veut pas non plus 1442 chez 1316 et tout ce qui y tient ne fut-ce que de loin effarouche et doit etre ménagé. La replique de 1154 sur le projet venu de 1384, développera davantage son 2018, 2009, 2018, 2019, 2074, 2012, 2005 en general. 1162 raconte que 1152 est d'opinion qu'il devroit y avoir quelque intéret qui vint à 1533 de 1469 pour faire 1507, 1316 et 1475, 1585 ouverte ou caché, et 1153 n'avoit rien trouvé de mieux que de faire porter la parole par 12 et ses Amis, ce qui certainement feroit plus d'impression que 1141 seul. 1156 en augure de meme avec moin de certitude de 1385. La meme raison avoit fait penser a *ligue* G(ermanique); les reflexions de 428 la dessus sont extrémement justes, mais 1161 prie cependant de ne pas perdre cette idée entiérement de vue, parce que l'on ne peut prévoir ce que les circonstances peuvent amener. Celle de 428 sur 1500, 1266, 1385, 1018 sur le pied qu'il propose, ne seroit peut-etre pas impossible apres les arrangemens de 1584 qu'ils viennent de prendre, mais seroit-il impossible que 1266 voyant en perspective la possi-

bilité que de là renaitrois 1501, 1507, 1394, 1028 tacheroit de le prévenir et ne se préteroit a la chose qu'ave c l'assurance que 1521, 1385 ne préteroit aucun 1536 a 1151 et 1475? cette 1463 ne pourroit-elle entrainer a ce 1522 de 1389? 1161 voit peut-etre mal, et le soumet volontier a 415. Je ne diroit rien de la situation de 86, on ne peut pas dire que 1532: cependant 1570 reste incertain, je supose que 416 en sera informé de source; c'est le moment bientôt qui pourra décider entre 1574 et 1532 pour 1475 et la famille de la 1017. 1162 desire beaucoup que 428 reussisse dans ses soins pour 1623 [1]) et cultive avec lui 1501 et 1507, 1628 et tout 1475. 416 pourra le plus y contribuer et 1152 s'en flate aussi exepté 1507, 1623 et 409 [2]); et ceci fait bien du tort; si on peut *adoucir* les sentimens réciproques, c'est tout ce que l'on pourra gagner, du moins dans les dispositions actuelles. Vous voudrez bien excuser le peu d'ordre de ceci et ne jamais douter des sentimens que je vous ai voué, a juste titre.

VAN CITTERS *de Zoon aan den Raadpensionaris.*

Hoog Edele Gestrenge Heer,

Twee brieven na den anderen van de Heer VAN REENEN ontfangen hebbende, waarvan de laatste, op het moment, dat ik de myne aan UHoogEd.Gestr. in haast wilde sluyten, vermits iemand naar dezelve wachte, hebbe ik, (de beide opschriften naar boven leggende,) precis de geopende Missive van de Heer VAN REENEN, (UHoogEd.Gestr. regarderende,) laten leggen, en zyne laatste, welke ik noch niet opengedaan had, aan UHoogEd.Gestr. verzonden, en voor welkers restitutie ik UHoogEd.Gestr. ten hoogsten dankbaar ben;

---

1) VAN CITTERS.

2) VAN LYNDEN V. BLITTERSWYK.

het doed my ten uitersten leed deze misslag te hebben begaan, waarvoor ik eerbiedig vergeving verzoeke, de bewuste Missive thans overzendende — De Graaf heeft my gisteren gezegd, dat morgen avond vertrok, en my H. Ed. Mog. Resolutie en Stukken, rakende het 5de departement der O. I. C. 1) ter hand gesteld, my tegelyk adverterende, dat Holland het Besogne misschien dinsdag aanstaande zoude willen houden; het is singulier dat ik altyd voor zulke onaangenaame ragouts gereserveerd worde; ik twyffele zeer of hy wel eens met de leden van de andere Provincien over die laatste Zeeuwsche Resolutie gesprooken heeft, buiten de Hollandsche. *De Raadsheer* TURCQ *is, zoo ik meene, met de Heer* CASPAR VAN CITTERS *naar Zeeland vereyscht.*

Mach ik UHoogEd.Gestr. wel verzoeken aan myn Vader en de Heer W. A. als ook de *Thoolsche* CASPAR te willen zeggen: dat de Heer DE HAZE BOMME 2) my heeft gezegd: dat vermits de indispositie van de laatst onderhaalde, hy liever had. dat zyn zoon WILLEM niet te Tholen bleef, en om die redenen dien jongen Heer gaarne zoude hebben in de Raad van Vlaanderen. Ik hebbe de Heer DE HAZE BOMME gezegd: dat de Heer BRAAMS my meer als eens had verzocht hem te waarschuwen indien ik iemand wist, die op het tractement van *f* 400, hem wilde succederen, (zynde dat de helft van het ordinaris Tractement,) en dan het volle Tractement hebben by de eerste vacature; ik hebbe zulks vervolgens, op verzoek van de Heere HAZE BOMME aan de Heer BRAAMS geproponeerd, welke dit in geenen deele heeft gerejecteerd; en hebbe de Heer HAZE BOMME (nu naar Amsterdam zynde) daar niet verder over konnen

1) Zie dezen Bundel, II. 555 volgg. III. 151—160.

2) By DE CHALMOT, XLVI^{ste} Deel der *Verzameling* bl. 195 komt Mr. L. H. DE HAZE BOMME (A. 1791) voor als „Bailjuw van de Wateren van Zeeland."

onderhouden, doch alles is noch maar een ongearresteerd plan: hier zoude de Heeren DE HAZE BOMME en BRAAMS mede konnen geholpen worden, als dit plaats had, want extraordinaire Raden in gem. Hove willen H. H. Mog. niet meer aanstellen, en de thans levende zyn zoo oud niet dat 'er zoo spoedig een vacature zoude komen, dus zoude alles door de demissie van de Heer BRAAMS, met het behouden van *f* 400; geschikt zyn; ik denk dat men Z. D. H. dan daar ook een woord van behoorde te spreken.

De receptie van UHoogEd.Gestr. Missive, waarin *franse uyen*... [1]) (welke my byzonder heeft vermaakt) accuseerende, hebbe ik de eer my met de oprechtste veneratie te onderschryven,

Hoog Edele Gestrenge Heer,

UHoogEd.Gestr. Onderd. en Gehoorz. dienaar
Q. N.

den 8 April 1787.

DE LARREY *aan* VAN DE SPIEGEL.

De inleggende is my gerecommandeerd. Ik hoop dat se onder couvert van 1630 [2]) wel ter hand zal komen, en verzoek Uwe H. E. G. den ontvangst met een enkel woord te accuseeren. Onzeeker zynde hoe verre de informatien gaan, meen ik het volgende er by te moeten voegen. Ik kan niet zeggen 1531, ook niet 1532. Er zyn verscheide 1711 geweest, 1507, 717 van 113 en 1469 aldaer. Men is het niet volkomen eens, echter schynt het dat het gaan zal, van weers kanten heeft men zich by 1131 gevoegd, en by 1140 (WILLEM V) moet het heeden of morgen gedecideerd zyn. Ter bevordering van 't werk heb ik 1201 die 't vertrou-

---

1) Zie hiervoren bl. 288.

2) VAN CITTERS de Zoon.

wen van 1469 te 115 heeft, verzogt zich na 16 te begeeven. Dit oogenblik is voor 1526 zeer interessant, terwyl na myn gevoelen 1150 weinig, of om beeter te zeggen niets van 1214 te wagten heeft, en 1476 zoo wel als 1257, 1508 schynen. Ik hoop dat U. E. met 409 te regt zal komen. Meer kan ik niet byvoegen nogh meer als gewoonlyk geaccableerd zynde. Ik ben met eerbied en oprechte vriendschap,

t. t.

Q. N.

De onderhandelingen moet ook heeden by 805 een aanvang neemen. Ik verwagt er weinig van.

11 April.

P.S. Na 't schryven van het bovenstaende ontvang ik Uwer H. E. G. zeer geachte van den 6. De verwarde tydingen waer van U. E. gewag van maakt, bestaen eenvoudig hier in, dat de geweese meerderheid te Amsterdam de minderheid geworden is, door den invloed van eenige burger officieren en Compagnien [1]). Welke de gevolgen er van zullen zyn moet de tyd leeren.

Het gunt U. E. van 1623 zegd is my ten uitersten aangenaem [2]). Ik heb ook een zeer voldoende briev van 1628 ontvangen. Ik bidde U. E. aan 1574 niet te despereeren. Voor 't overige vale et me amare perge. Ut in Litteris Tuus.

VAN CITTERS *de Zoon aan den Raadpensionaris.*

18 April.

Hoog Edele Gestrenge Heer,

De inleggende my ten sterksten gerecommandeerd zynde, hoope ik dat de receptie van dezelve zult gelieven te accu-

1) Z. DE CHALMOT, Verz. XLVI, bl. 1—18 (Adres der Schuttery te Rotterdam, aan „Colonellen, Kapiteinen, Luitenants en Vaandrigs van de Burgery der Stad Amsterdam." (17 Maart 1787).

2) 1623 en 1628 VAN CITTERS de Vader.

seeren. — Het vertrouwen waarmede UHoogEd.Gestr. my wel gelieft, *in der daad*, te vereeren, eyscht van my, van de nevensgaande brief, welke ik gisteren avond van een oud Vrind ontfangen hebbe, aan UHoogEd.Gestr. te communiceeren; verzoeke dezelve ook aan myn Vader, indien hy zich noch in Zeeland bevind, en aan de Heer W. A. te laten lezen, *doch aan niemand anders*, en de goedheid te willen hebben van my dezelve by de *eerste secuure* gelegentheid te rug te zenden. — Hoe facil de Raadpensionaris van Holland in het Besogne over de schikkingen omtrent het 5de departement der O. I. C. is geweest, hebbe ik gezegd, alleen tot de geprojecteerde schikkingen te konnen komen, onder verzekering van een extr. Vergadering van 17, volgens de intentie der Heeren Staten myne principalen, *maar niets daar van*, en dus, hebben de ses andere [1]) goedgevonden de President maar te laten concluderen, want het is my (onder verbetering) voorgekomen, dat, en, uit het antwoord van de Staaten aan Holland, en uit Hoogstderzelver Resolutie van den 15 february aan ons toegezonden, het veel meer scheen, dat H. Ed. Mog. die extr. Vergadering van XVII eerst wilden gehouden hebben, en dan in schikkingen komen, als eerst de arrangementen applaneeren en naderhand de bewuste Vergadering laten beschryven; rapport daarvan in de vergadering gedaan zynde, hebbe ik de Heeren CAU en VAN BRAKELL [2]) myn bedenkingen gezegd, en dat ik van oordeel was, dat wy zouden adviseeren: *ons ten allerspoedigsten te zullen verklaren*; (de Staten by den anderen zynde,) dan eerst wilden die Heeren dat wel, dog naderhand niet, *maar wilden* ZICH CONFORMEEREN; ik hebbe hun gezegd, *evenwel goede Vrinden, maar dat zy my niet kwalyk moesten neemen, dat ik hun declareerde, zulks niet*

---

1) De Leden der zes overige Provincien.

2) Zeeuwsche Afgevaardigden ter Generaliteit.

(*met myn advis*) *te konnen uitten;* indien hier nu remarques over vallen, dat de Gedeputeerden van Zeeland hun met dat rapport hebben geconformeerd, weet UHoogEd.Gestr. *onder de hand*, hoe ik my in dezen hebbe geconduiseerd. Waarom heeft men Holland den 2 dezer laten proponeeren om die zaak commissoriaal te maken, waar men eenvoudig in geconsenteerd heeft zonder by die gelegentheid te insteeren op eene praealable Vergadering van 17...? Waarom heeft Zeeland zulk eene beschryving niet *eerst* ter Vergadering van H. H. Mog. voorgedragen, den 17 of 18 february, toen wy de Resolutie al hadden met de remarques op het plan van redres en de rescriptie aan Holland? waarom heeft de Graaf de Gedeputeerden van de andere Provintien die stukken niet laten zien, hun overreed van de nuttigheid van zoo eene Vergadering? Maar zy wisten geen van alle 'er iets van buiten de Raadp(ensionaris) v. Holland, daar alles mede afgesproken was, en wien ik verschrikkelyk geambarrasseerd hebbe. — De Heer VAN BRAKELL had my verzocht by gelegentheid van eene Missive van de Admiraliteyt in Zeeland te proponeeren, om de authorisatie te verleenen wegens het stellen der gebouwen te Bath en op het Zype, en het point der kosten commissoriaal te maken, dan men heeft dit niet gewild, (dat ik wel dacht,) en de geheele Missive is commissoriaal gemaakt. — Omtrent het geval van de gevangenen over het niet overgeven aan de Water-Bailliu, *tot noch toe*, (wegens het point der kosten,) hebben wy geinhaereerd het gedeclareerde van de Gedeputeerden van Zeeland van den 16 Maart, en geinsteerd (doch vruchteloos) dat het questieuse point der kosten mocht worden commissoriaal gemaakt. Het is onbegrypelyk dat de Graaf in plaats van den 16 Maart de Resolutie van H. Ed. Mog. by forme van declaratoir te doen, die niet heeft laten lezen, zonder dezelve te analyseren, maar 'er moet altyd een krul meer aan; hem wezen als

aan een varkenstaart. Wanneer zal ik doch eens van die Vrind verlost zyn?

Als ik in het geval van de Patriottische Heer Water-Bailliu was, dan zoude ik niet gaarne de kosten aan myn kleederen willen hebben, liet ze weg zeylen en door iemand anders beoordeelen [1]). Doch Holland zegd nu al, dat alles op instantie van Zeeland is geschied, maar als het op het betalen aankomt dat men dan doof is.

P.S. Mag ik verzoeken indien myn Vader reeds mocht zyn vertrokken myne Missive aan zyn HoogEd.Gestr., *aan my* op een zekere wyze te rug te zenden.

XLV. *Mr.* A. J. C. LAMPSINS, *in geheime zending naar Frankryk, aan* VAN CITTERS.

Parys 16 April 1787.

Het spyt my zeer Heer en Vriend! wy elkander zoo hebben mis gelopen, te meer daar wy zoo digt by den ander geweest zyn, en had gaarne UEdele eens gesproken, en zoo UEW. al de omstandigheeden bewust was, die te Amsterdam hebben plaats gehad, zoo zoude myn Apologie ras gemaakt zyn. Ik was aldaar volstrekt onnut, ja nadeelig voor de goede zaak, door dien door myn blyven en het willen volhouden van ons systema, het Stedelyk bestier van Amsterdam nog erger in de war zoude zyn geweest. De regeering was te slap tot maintien van goede order, hoe meerder oppositie hoe meer de patriotten op middelen bedagt zouden zyn geweest tot veroorzaken van wanorder en om hun zin quovis modo door te dryven: ik ben daar in bevestigd door een conversatie met LESTEVENON te Brussel [2]),

1) De muitelingen van het O. I. schip *Barbestein*.

2) Mr. W. A. LESTEVENON van Hazerswoude, een der Ministers-Plenipotentiarissen te Brussel.

die my gezegd heeft Amsterdam gewonnen moest worden; de wyze hoe het zelve, men had zelfs toen ter tyd de regeering moeten veranderen en niet als Vaderlandslievende Regenten aanstellen, dit kan V. D. HOOP UE. ampel detailleeren. Zoo ik nu dan myn Vriend Uw raad volgde, moest ik my verder met niets bemoeyen, en het tegendeel is waar, ik ben hier ook werkzaam, en heb een en andere zaken aan den Heer DE MONTMORIN 1) gezegd, dog welke vrugt dit hebben zal is by my zeer suspect, vraagt aan V. D. HOOP myn correspondentie te leezen en UEd. zal au fait zyn. De Rhyngraaf is nog hier, dog men ziet hem nergens, hy verliest zeer aan CALONNE 2), maar hy is slim genoeg om zig te retourneeren 3), en zeeker zal hy zyn best wel weder doen. Gisteren wierd in een gezelschap daar ik was verteld hy Stadhouder had willen worden, en het niet onmogelyk was hy reusseerde, ik liet de fransjes in dat denkbeeld en sprak het niet tegen.

Zeer ben ik verpligt voor de vriendelyke medewerking aangaande de Baillage van Vlissingen, maar Heer en Vriend, wat zal al dat helpen, als men blyft haspelen, de zaak is van den beginne verbrod, wat nu te doen? myns dunkens nog wat temporiseeren, althans zeeker niet voor den 3 Mey een Bailluw aanstellen: hy moet zyn crediet vestigen en zyn influentie doen zien by het veranderen der Regeering en daar toe zoude hy geen tyd genoeg hebben om de Individus te leeren kennen, het geen de grootste kunst in 't bestier van zaken is; maar Heer en Vriend zal ik niet veel desagrementen, ja onoverkomelyke swarigheeden ontmoeten? Niet zoo zeer vrees ik LAMBRECHTSEN en de zyne, voor het Stedelyke; maar er is geen Eensgezindheyd by de hoofden der

1) ARMAND-MARC, Graaf DE MONTMORIN-ST.-HEREM, Minister van Buitenlandsche Zaken.

2) Minister van Financien.

3) Z. de *Inleiding* tot het Tweede Deel. bl. 29 (Mededeeling van H. FAGEL).

Provintie: den Repres^t. en den Raadpensionaris 1) moesten zig verstaan, want niettegenstaande al hetgeen ik van de Eerste weet, zoo zie ik veel swarigheyd om hem te bedanken, en ik geloof ZP. 2) nog meer voordeel aan de goede zaak kan en zal doen, als wanneer eens uit de Zeeuwsche zaaken geretireerd zynde nadeel zoude kunnen doen. Wy moeten van de patriotten leeren, onse gebreeken in te schikken, en met terzyde stelling van personaliteyten tot eene zaak te werken; en stel eens hy bedankte, had men dan al weder een ander regt daar toe geschikt persoon gevonden? is men nog ferm en wel gemoed en denkt men nog by Uw Holland het hoofd op den duur te kunnen bieden, ik zal zeeker niets onbeproefd laten om in mynen kleynen kring myn best te doen, en ik durf my vleyen met de menschen aldaar te zullen kunnen omgaan en de Stad Vlissingen door haar positie van veel nut voor de provintie zyn kan, als men wel dirigeert en actif is. Het my toegesondene stuk en waar voor zeer dank zegge, komt my niet zoo voldoende voor, ja selfs meen ik dat de decouverte daar van thans nadeelig kan zyn. Het tydstip op welke die resolutie genomen is, de hoge toon van *Obedientie*, *goedvinden* etc. vallen niet in het tegenswoordige systema en ik twyfel of men zig daar nu aan zoude submitteeren; de Influentie moet niet bestaan in de imperative toon, maar in de goede directie; egter blykt daar uit ten klaarste het regt van Z. H. dat my altoos incontestabel is voorgekomen; meld my wat UEd. denkt van myn aanstelling; zoo zulks noodzakelyk is zoo kom ik in 't laatst van Mey over, dog zoo niet, zoo laat my myn Vriend eens adomhalen, van al de ongeregeldheden die ik heb zien gebeuren. Om nog eens op

---

1) Hier straalt het misverstand tusschen VAN LYNDEN V. BLITTERSWYK en VAN DE SPIEGEL, helder door.

2) Zyne praesentie of zyn Praesidium.

Amst(erdam) te komen, myn presentie zoude daar niets hebben uitgerigt, dan hadden zy een andere vond bedagt en er zoude wel een p(atriot) meer zyn opgekomen; zoo dra men geen kragt heeft om zig zelfs te souteneeren, dan verdient men diergelyke evenementen. De Rhyngraaf word zyn goed gepakt om te vertrekken, ik weet zulks door een Heer die in zyn Hotel logeert; de Heer HOPE heeft my zoo verzekert de finantien van Vrankryk zig herstellen zullen en dat er een goed tableau dien aangaande uit zal komen, geverifieerd door de Notables. Men verwagt verandering in het Ministerie, DE CASTRIES 1) als Vriend van NECKER (die 20 uuren van Parys geexileert is over 't schryven van een boekje tegen CALONNÉ, sonder permissie van den Koning) zal geexileerd worden, of ten minsten zyn demissie en dan DE LA VAUGUYON de buytenlandsche zaken. Dog alles is thans in een crisis en staat op losse schroeven, de Americaansche of sogenaamde patriotische cabale, LA FAYETTE 2), LUZERNE etc. zitten niet stil, en wurmen op een reforme. Mev. D'AELDERS 3) laat uw haar complimenten maaken, en nevensgaand billettje in antwoord van 't myne, haar niet gevonden hebbende, hoe uw herrysen door een ander niet vergeeten te zyn geweest.

Ik heb haar nog niet gezien. Vale zegt GODIN en V. D. HOOP veel van my.

---

1) De Maarschalk DE CASTRIES, Minister van Marine; *Mém. de Malouet'* I. 170, 470 suiv.

2) DE LA LUZERNE in 1788 Fransch Gezant te Londen. AUCKLAND, *Corresp.* I. 461, 468 enz.

3) Mevr. D'AELDERS komt herhaaldelyk op VAN DE SPIEGELS verantwoording der geheime diplomatische uitgaven (1794) voor (*Secrete Correspondentiepenningen*). De naam is verminkt in een brief van den Minister DE MONTMORIN aan MIRABEAU (9 Mars 1791) by DE BACOURT *Correspondance* (van den Graaf DE LA MARCK en MIRABEAU, Brussel 1851) T. II. 240: „Il y a surtout une Mme D'OLDUS (AELDERS), Hollandaise, intrigante, vendue à le Princesse D'ORANGE et à la Prusse, qui le travaille assidûment (FRÉTEAU) enz.

VAN CITTERS *de Vader aan den Raadpensionaris.*

Hoog Ed. Gestr. Heer,

Ik heb de eer UHoogEd.Gestr. kennis te geven van myn arrivement alhier, alwaar ik de zaken meest in dezelve situatie gevonden heb.

Ik ben tot nog toe gedispenseerd om na Overyssel te vertrekken, wyl de nouvelles van daar zeer ongunstig zyn, en er weinig apparentie schynt dat de Conferentien verder voortgang zullen hebben: de Heeren VAN LYNDEN en VATEBENDER worden eersdaags hier verwagt, om rapport te doen van hun verrigte.

De zaaken te Amsterdam schynen een keer ten goeden te zullen neemen, altans men flatteerd er zig van 1). De wel geintentioneerde onder de burgery zullen de Regering byspringen zo ras dezelve voor de zaak van de Prins uitkomt, maar tot nog toe heeft men dezelve niet kunnen overhalen om deze stap te doen. Men hoopt dog eindelyk te zullen kunnen reusseeren, de Thesaurier Generaal REIGERSMAN is tot dat einde te Amst(erdam) en de oudste Heer VAN NAGELL is deze morgen vroeg, uit den Haag komende alhier gepasseerd, en, na Hunne Hoogheden gesproken te hebben, na Amsterdam ten spoedigsten voort-gereist 2).

De nieuw opgerigt wordende Vaderlandsche Societeiten hebben een grooten toeloop, in den Hage is het getal der Leden reets tot 800— toegenomen.

De Zeeuwsche Heeren retourneeren morgen, ik profiteer van hun vertrek om deze aan UHoogEd.Gestr. af te zenden. THIBAUT beklaagd zig zeer dat hy als een der onderteekenaars niets weet van het geen gedaan word, hy vreest dat

---

1) Over den stand der partijen in die dagen te Amsterdam, geen betere vraagbaak dan Mr. J. VAN LENNEP, *Het Leven van Mr.* C. VAN LENNEP 1751—1818 (Amsterdam 1861) bl. 86—121.

2) Z. hierbij MALMESBURY's *Diaries* II.284, 290 volgg.

er eenig wantrouwen is, hy wenscht maar dat men hem wilde informeeren wat er geschieden moet, hy is bereid tot alles.

Ik heb dit reets aan de Burgemeester W. A. en aan GODIN gecommuniceerd, en ik neem de vryheid daar van aan UHoogEd.Gestr. kennis te geven, wyl men zo veel mogelyk diend voor te komen alle soupcons dat men elkander niet vertrouwd.

Hy had ook reets van ter zyde hooren spreeken van penningen daar men over konde disponeeren.

Ik neeme de vryheid hier in te sluiten een tweeden brief van den Reiziger uit Parys 1), het komt my voor zyn Ed. wat te veel voor uit loopt.

Ook weet ik met zekerheid dat de heer VAN THULEMEYER reets daar over ombrage heeft opgevat.

Zeker Hooge Personage, die UHoogEd.Gestr. zo wel als ik altoos admireeren moet, steld den Heer GOLTS 2), wat zyne denkenswyze aangaat, egaal met den Heer TH(ULMEYER).

Ik heb de eer van my met de meeste hoogagting te noemen.

Hoog Ed. Gestr. Heer,

den 18 April 1787.

UHoogEd.Gestr. Ootmoedige en
Gehoorzame Dienaar.

DE LARREY *aan* VAN DE SPIEGEL.

Hoog Edele Gestrenge Heer,

Zoo aengenaem het my is Uwe H. E. G. in 't vriendelyke te onderhouden, zoo huiverig ben ik echter om de pen op te vatten, wanneer ik niet essentieels te zeggen heb. In dat geval bevind ik my thans, maer verneemende

---

1) LAMPSINS.

2) Graaf GOLTZ, Gezant van Pruissen in Frankryk.

dat er zich eene occasie opdoed, profiteer ik er van, en kan oppervlakkig kennisse geeven dat van wegens 1469 zoo wel als van 15, 113 verschyningen plaats gehad hebben te 16 zonder echter van elkander iets te weeten; en dat 1711 vry wel afgeloopen zyn. 717 van 120 is bygekomen, en zal zoo ik hoop met vrugt werken: ik vertrouw dus dat het meer aen de executie als aen de goede wil hapert. Het Plan is om in de smaak van 396 te werk te gaan, en te doen zien voor wien de Volkstem pleid, hier toe worden eenige dagen vereyscht. Indien daer omtrend 1570 1) volgd, is veel, en het grooste deel van 119 gewonnen. Hier omtrend binnen korten iets naders. In 827 zyn de 1711 (Conferentien) tusschen de Luyden van 805 en 1141 begonnen. 1200 verwagt er weinig van, echter zal ten minsten de goede wil van 1150 (WILLEM V) klaar blyken. Hier moet ik het thans laten, en blyve met volmaakte hoogagting Ex asse Tuus.

18 April s'avonds. Q. N.

Uw H. E. G. billet van den 16 is my wel geworden. Zoo verward ook de omstandigheeden zyn, reeken ik het altoos als een wezentlyk voordeel door dezelve by 416 te boek te staan als een opregt liefhebber van 't Vaderland, voeg er by ymand die de approbatie van 428 op zyn waere prys steld. Huyden zal waarschynlyk de decisive dag by de familie van 113 zyn. De crysis is 1508. Van de verwarring onderigt zynde zyn den 17den van 1700 na 120 vertrokken 1201. En 1179 na 16 voorzien met al het nodige om 1491 en 1496 te bewerken 1507, 717 van 1116 die gemodereerd is, en de gezeleerde Vrienden van 1140: de difidentie van die beide familien is groot. En yder staat mordicus op zyn stuk. Er is hoop dat door tusschenkomst

1) Amsterdam?

van 1210, 1436 geslooten zal worden. Nog een paar dagen, en 1190 zal in staat zyn iets beslissend mede te deelen. Het detail is volstrekt onmogelyk. Dus moet ik het er thans by laaten na betuiging van myn opregt aenkleeven.

19 April. t. t.

Q. N.

VAN CITTERS *de Vader aan den Raadpensionaris.*

Sondag avond.

De Heer GODIN vertrekt morgen ogtend na Zeeland en zal verslag kunnen doen by monde van het een en ander waar aan ik my durf refereeren. -

Ik profiteere van die occasie om te accuseeren de receptie van uwe laaste.

Het is tans een moment van crisis. De nouvelles van Rotterdam zyn aller onaangenaamst [1]), en vele van de wel-geintentioneerde zyn ter neergeslagen. Het plan der Coalitie te Amst(erdam) is insgelyks kwalyk uitgevallen. De Aristocraten blyven by hun systema, willen van geen jaartal 1766 horen. Zy zyn daar door in den haat geraakt van de Prinsgezinden voornamelyk van de Byltjes, die geen hand willen uitsteken voor deze Regenten, die met reden worden gesuspecteerd met deze gewaande conciliatie in 't oog te hebben gehad, niet de Prins te helpen, maar hun zelven te redden uit het gevaar van door de Democraten uitgezet te worden. VAN TEYLINGEN schryft my *ik had nimmer kunnen vermoeden dat de zaken tot die hoogte zouden kunnen komen*, dog wat grond, wat reden heeft hy dog gehad om dit te denken? De goede trouw waar-

---

1) Verg. DE CHALMOT; Verz. XLIVste Deel bl. 1—69; Berigt van 9 Vroedschaps-Leden, Resol. der Staten van Holland 11 April 1787, en Propositie van H. H. Gedeputeerden van Rotterdam, ter Staatsvergadering van Holland, 27 April.

mede onze party te werk gaat, de vrees voor combustie, voor scheuring en wat al meer, is het bederf van de goede zaak, we hebben onder de tegenparty menschen die niets ontzien en in staat zyn tot alles.

SUIDERAS [1]) schryft my 't geen in de copie dezer gemelde staat, waar aan ik my refereer, en waarop ik uwe consideratien gaarne zal afwagten, ik weet zeer wel dat deze ideés uwe goedkeuring zullen hebben dan het komt aan op de middelen om deze oogmerken te bewerkstelligen.

Ik zal deze vervolgen zo ver de tyd het my toelaat, wyl ik onzeker ben hoe lang my tyd zal worden vergunt.

De tydingen uit Holland dat het Corps Trouppes nieuwe orders zoude gekregen hebben om in de Provintie van Utregt in te rukken, op het eerste signaal, schynt de Utregtse eenigsints wakker gemaakt te hebben en bedagt om op de veiligheid van de Provintie te letten, en ten dien fine te tragten met Gelder(land) de handen in een te slaan en te zien of die hun zouden willen assisteeren: de Heer VAN LUNENBURG heeft hier over aan zyn Broeder geschreven, en indien tot conclusie wordt gebragt zal zulks op Vrydag en Saturdag aanstaande geschieden, dan deze zaak diend zeer geheim gehouden te worden.

De Staten van Overyssel hebben het Regerings-reglement vernietigd en aan Z. H. niets dan den naam van Stadhouder gelaten.

De nominatie van Burgemeester en Schepenen van Rotterdam, door de Staten van Holland geformeerd, is aan Zyn Hoogheid gezonden en heden avond daaruit electie gedaan, en reets geexpedieerd, zo dat waarschynelyk door de Heer Officier [2]) geen captie op de electie zal kunnen

---

1) A. R. VAN HEECKEREN VAN SUIDERAS, te Zutphen.

2) Mr. PAULUS GEVERS. Verg. by DE CHALMOT, Verz. XLIIIste Deel bl. 1—4 de Propositie van dien Hoofd-officier te Rotterdam (7 Juny 1785).

worden gemaakt. Er is wel eenige bedenkelykheid gevallen, en misschien niet zonder grond, over het doen dezer electie, dog dewyl zulks voorleden jaar gedaan is, heeft men gemeend tans dit exempel weder te moeten navolgen.

Ik heb met leetwezen uit UHoogEdGestr. Brief aan H. K. H. gezien dat men op Tholen ook geen vasten staat konde maken.

Ik zie met verlangen te gemoed, de beantwoording van de Remonstrantie van de Heer Gecommitteerde Raad SCHORER c. s. [1]) en wensch dat het nader berigt der Heeren van Goes wegens het voorgevallene [2]) aldaar meer voldoende zal bevonden worden als het vorige en dat het niet bedorven zal worden door menagementen die men heeft voor deze en geene persoonen. Het voorgevallene te Goes, geeft gerustheid dat men in dat Quartier niets te vreezen heeft voor een soortgelyke gebeurtenis als te Rotterdam.

P.S. De Bode gisteren avond niet gedepecheerd zynde heb ik nog gelegentheid hier by te voegen, dat de Heer Burgraaf heden middag met eenige Geldersche Heeren van den Zutphensen Landdag is gearriveerd. Tot myn leetwezen is er op dezelve niets geresolveerd over onze differenten met de Hollandsche Kameren van de Oost Indische Comp(agni)e. Er zyn propositien gedaan op gemelde Land-dag om het Regerings-Reglement te revideeren maar met eene groote meerderheid voor ontydig geoordeeld.

Het zal aan UHoogEdGestr. reets bekend zyn dat de Heer LAMPSINS Balliuw van Vlissingen staat te worden, ik wil hopen dat hy op goede conditien zal worden aangesteld, en hy in zyn post zal kunnen gemaintineerd worden,

1) Z. die Remonstrantie (19 April 1787) by DE CHALMOT XI. 49—58.
2) Verg. dit Nader Berigt insgelyks by DE CHALMOT, Verz XI. bl. 111—144 (Goes, 21 April 1787) get. ANTONI OSSEWAARDE.

opdat hy van nut moge zyn en het werk hem eenigsints aangenaàm zal kunnen gemaakt worden. Het komt my voor eene hasardeuse onderneming te zyn de Regering van de grote Stad [1]) te verruilen tegen een Ampt van die natuur.

Ik ben gechargeerd met de complimenten van Hare Koningl. Hoogheid aan UHoogEdGestr.: misschien word hier nog een brief van Hoogstdezelve ingesloten, dog dit is onzeker.

De Prinses aan VAN DE SPIEGEL.

P.S. Je reserve a une autre fois le plaisir de repondre a votre P.S. Je suis bien mortifié que vos affaires n'ayent pas permis que vous veniez nous voir [2]), je desire beaucoup, Monsieur, que vous remplissiez bientôt cet engagement, et que la situation de votre Prov(ince) n'y mette pas d'obstacle, et sur tout que votre santé n'en soit pas derangée.

VAN CITTERS *de Zoon aan* VAN DE SPIEGEL.

HoogEdele Gestreng Heeer,

Ik hebbe het zoo verre met de Heer DE HAZE BOMME gebracht, dat hy (niettegenstaande, de zoo goed als gemaakte conventie met de Heer BRAAMS) van dat arrangement zal afzien, en wachten naar de dood van de President. — Van de twee Heeren van Tholen doet het my ook zeer leed, maar de zwakke gesteldheid van den voornaamsten, zal, vrees ik, zyn eynde schielyk doen naderen: hy is zekerlyk een braaf, eerlyk, wel geintentioneerd Man, die zich gaarne op de goede zaken toelegd met al zyn hart, doch die in de weereld lang een ongelukkige rol heeft

---

1) Amsterdam.

2) Zie hiervoren bl. 290.

moeten speelen; hy bezit dat oprechte, dat welmeenende, dat standvastige in al zyn doen en laten, het welke sommige van myn Famille, (doch niet alle) bezitten. Ik ben zeer verplicht voor de terugzending der Missive aan myn Vader. De Heer V. R. (VAN REENEN) zal zeer vereerd zyn met UHoogEdGestr. rescriptie, en het zal die braave oude man tot een groot genoegen verstrekken. UHoogEdGestr. doed (onder reverentie) zeer kwalyk van te zeggen, wegens zekere Missive aan UHoogEdGestr. door my toegezonden, van een myner goede Vrinden, „dezelve bevat veele politique complimenten, et nous savons ce qu'en vaut l'aune": ik kenne dien man te veel om niet zeker te zyn dat hy alles van harten meend wat hy geschreeven heeft; onder de oneyndige fauten die ik hebbe, is de minste van lichtgeloovig te zyn, misschien ben ik het te weynig, maar als ik iemand zoo veel kenne als dien Heer, ben ik overtuigd van de welmeenendheid. Morgen denk ik dat men zich zal verklaaren op de zaak der muitelingen, en misschien de Cap. BLOYS V. TR(ESLONG) laten zeylen van de Zeeuwsche stroomen naar Texel om de gevangenen aldaar te laten rechten, en daartoe krygsraad te houden; ik heb (omdat het schip Barbesteyn een O. I. schip is,) nagezien het 12 Articul van den Articulbrief 1) (maar daar wilt men hier niet aan,) en die spreekt ook van het Hof v. Holland te laten beoordeelen, wanneer er iets gebeurd is *op een t'huys komend schip*. — Commissoriaal met de Admiraliteiten, loopt te lang voor die arme zielen aan: — dus denke ik zekerlyk dat 'er morgen een prompte afdoening zal plaats hebben. Men is hier boos, vooral de Adm. Gen. PAULUS 2) — die zeyde het

1) Verg. den *Artikel-Brief van de Geoctroyeerde Nederl. O. I. Compagnie*, by de Hoog Mog. Heeren Staten-Generaal den 4 September 1742 vastgesteld, 11 October 1747 gewijzigd. Art. XII (duistere „capitale of halszaken op de schepen voorvallende").

2) PIETER PAULUS, Advocaat-Fiscaal, hier als alvermogend tegenstander van den Stadhouder, hatelijk Admiraal-Generaal genoemd.

was een daad van geweld van zoo eene Resolutie te nemen; maar hoe het zy, ik meene kans te zien om 'er UHoogEdGestr. af te helpen; doch indien dat werk nader moet commiss(soriaal) worden gemaakt met de Admiraliteiten en dat de Heer PAULUS zich emancipeerd om eenige de minste onaangenaame remarques ten opzichte van H. Ed. Mog. (Zeeland) te maken zal ik zulks niet laten vallen, maar daarvan ilico kennis geven. — Op den dag van wit en zwart, is UHoogEdGestr. na merites van de weldenkénden en allerslechtst van de daartegenovergestelde gehandeld: — ik supponeere dat zulks zal geweest zyn over de approbatie of desapprobatie van de onvergelyke fraaye Verantwoording, en daar zegt UHoogEdGestr. het resultat niet van, doch ik hebbe vernomen dat de approbatie is doorgegaan met 5 tegen 2; de dankbaarheid vereyschte eenparigheid, maar de nyd en jalousie heeft zulks zekerlyk verhinderd. — Omtrent de Resolutie rakende de O. I. C. had men zekerlyk konnen adviseren van zich spoedig op het uitgebrachte rapport ter Vergadering te zullen verklaren, maar indien ik in het Besogne, waarin het rapport geformeerd is, noch eenige kromme sprongen had willen maken, zag ik het oogenblik voor oogen dat Holland de geheele Negociatie afbrak, men begon al te zeggen dat ik het welzyn van het land waagde en dergelyke meer, en de President van het Besogne was *de Graaf* VAN WELDEREN. 1) — Men heeft geen kunstgreepen vergeeten, want men heeft op myn requisitie het rapport en 't besogne moeten resumeeren, vermits ik de extensie niet accuraat met myn geadviseerde vond overeen te komen: daar had men ook al tegen, doch is zulks, *tant bien que mal* geschied, men vond myn vraag singulier, en waarlyk 'er was niets als redelykheyd in. — Hier nevens het veranderde plan

1) Over dien Staatsman, Eersten Gedeputeerde tot het Besogne, zie de Aanteekeningen van H. FAGEL, gedrukt bij BOUWENS, *Aan zyne Committenten* (1797), bl. 161 volgg.

van redres met de Zeeuwsche remarques [1]); ik zal zoo spoedig mogelyk noch eenige gedrukte exemplaren van het gansche gedrukte werk zenden, waarvan UHoogEdGestr. 'er apparent *heden* reeds eenige zal ontfangen; ook zullen reeds zyn gearriveerd onderscheyde exemplaaren van de bylagen by het rapport rakende de W. I. C. Myn Vader is voorleede Maandag te Nymegen in goeden welstand gearriveerd. Heeft UHoogEdGestr. gelezen de Historische Courant van den 10 April, en de Post van den Nederrhyn N°. 555? en wat zegt UHoogEdGestr. van de *Vrye Kenschetse der twee Hooftpartyen in de onderhandeling tusschen den Heere Grave* VAN GOEURTZ *en den Heer* DE RAYNEVAL, *opgemaakt door een jong Patriot?* te bekomen by GILLISSEN. [2]) Hopende haast met UHoogEdGestr. rescriptie vereerd te worden wegens zekere Societeyt, hebbe ik de eer my met het oprechtste en sterkste attachement, en den diepsten eerbied te onderschryven.

Hoog Edele Gestr. Heer,

22 April
excusés le sable.

UHoogEdGestr. onderd. en
gehoorz. Dienaar
Q. N.

P.S. Hebbe dit boek voor UHoogEdGestr. ontfangen, als ook een exemplaar voor myn Vader en een voor my, van myn boekverkooper BOUVINCK, uit naam van de Heer WAALWYK te Breda [3]). Hier nevens een nadere Copye van

---

1) Verg. hiervoren, bl. 151 volgg.

2) Zie *die Vrye Kenschetse der Tweede Hoofdpartyen*, herdrukt in de *Staatkundige Geschriften* van Mr. HERM. TOLLIUS, 's Gravenh. 1815, II bl. 135—283.

3) Auditeur-Militair. Zie hierna den brief van Mr. L. L. VAN REENEN aan VAN DE SPIEGEL.

de propositie over Holl(andsche) Adm(iraliteits) Leden voor Brest; waarin UHoogEd.Gestr. eenige veranderingen zult vinden door H(olland) by de resumptie gemaakt.

Van de spiegel *aan de Prinses.*

Doorlugtige en Koninglyke Vorstin!

Ik onderwerp my volkomen aan 't gene Uwe Koninglyke Hoog(heid) my de eer aangedaan heeft te schryven den 8 deezer, en zoo ik eenige Reflexien gehazardeerd heb, is het alleen geweest om my, des te meer, te convinceeren van de juistheid der denkbeelden van Uwe Kon. Hoogh. over de voorgestelde zaaken: — 1537, 1214 kan in de tegenwoordige omstandigheden weinig helpen; en is zeer difficiel te bekomen, zelfs wanneer het de laatste uitvlugt zou moeten zyn tegen 1508, 1257, hoewel de vreeze van dien kant dagelyks vermindert, wegens de slegte 1546, en 't verlies dat 1590 aldaar op nieuw geleden heeft.

De Heer Godin zal de eer hebben Uwe Kon. Hoogh. mondeling verslag te doen van de omstandigheden alhier: Wy vreezen, dat 443 binnen kort tot 1476 zal overgaan, waartoe de aanstaande 1522 van de 2022, 2005, 2019; 2008 zal contribueeren; 429 is dikwyls zeer criticq, en wordt alleen door directie van 448 gesouteneerd; 435 is boven alle begrip slegt, en heeft daarvan op nieuw een preuve gegeeven omtrent 418; nogthans over 't algemeen genomen, wint 1469 in de approbatie van 't Publyk, en 1585 kan niet missen in het einde te reusseeren, indien men tegenwoordig maar de voorzigtigheid gebruikt, het kind niet te veel op te leggen, voor dat het zyn groei en kragten heeft. — 409 vergt te veele en te groote zaaken van 1588, en men heeft moeite, om hem te beduiden, dat dit het regte middel zou zyn, om alles weder te doen vervallen.

Ik verlang met ongeduld naar iets favorabels van 113, van 't welk 1570 grootelyks afhangt.

Ik heb de eer met diepe veneratie te zyn

Doorl. en Koningl. Vorstin!

den 22 April 1787.

Uwe Kon. H. zeer onderd.
en gehoorz. dienaar.

VAN DE SPIEGEL *aan* VAN CITTERS *den Vader.*

Hoog Edel Gestrenge Heer!

Heden heb ik my vereerd gevonden met UwHEdG. aangenaame brief van den 19 deezer, en daarby gevoegde Fransche Memorie, waarop UwHEdG. myne gedagten requireerd; doch ik vinde my niet minder verlegen, hoedaanig best aan dat vertrouwen te beantwoorden, als geen genoegzaame kennis hebbende van 't gene in de praemissen geavanceerd wordt; en met opzigt tot de voorgedraagen middelen, wordt het eerste zekerlyk met regt genoemd *le plus noble* etc., en hetzelve hadt (naar myn inzien) al voor lang *trapswyze* moeten in 't werk gesteld worden, wanneer de zaaken zoo verre niet zouden verloopen zyn; maar wat het tweede middel aangaat, begryp ik niet wel, waartoe het nuttig zoude zyn, nu eerst te beginnen met een *plein pouvoir de travailler sous main, d'etre l'ame* de etc. et *de la diriger;* want men moet supponeeren, zoo de Heer van wien gesprooken wordt en wiens Talenten ik zeer hoog estimeere, 1) zoo een groot deel gehadt heeft aan de revolutie tot verbetering, dat Z. E. dan reets van zulk een plein pouvoir is voorzien geweest, en van zelfs geworden is l'ame etc., gelyk de Memorie dit ook te kennen geeft: — het overige, naamelyk *moyens reëls,*

---

1) Schijnt op den Britschen Gezant HARRIS te slaan.

sûreté *personnelle* etc. is my ook duister, en ik zeg liever niets op die materie. Onder het leezen heb ik eenige expressien ontmoet, die wel een verandering zouden requireeren, indien dit stuk veel verder moest gaan: by voorbeeld, *que personne n'a osé s'opposer à la Conclusion* etc., en diergelyke, welke aan uwe oplettendheid mede niet geëchapeerd zullen zyn.

In 't generaal is myne opinie altoos geweest, vermits het aan E(ngeland) niet te vergen was een *ostensiblen stap* te doen, om party te neemen in onze zaaken, dat wy dezelve dan ook alleen moesten zoeken te redden, door middelen in onzen eigen boezem, terwyl het nogtans tot een groot soutien zou gestrekt hebben, de *onderhandsche verzekering* te bekomen, van op het einde niet verleegen gelaaten te worden, wanneer het op uiterstens mogt aankomen; doch deze verzekering schynt zelfs zwaarigheid ontmoet te hebben: en ik twyfel, of het tegenwoordig wel het gepast oogenblik zy, om zig diep in de vreemde Politique in te laaten, om verscheiden redenen die zig niet wel by een brief laaten deduceeren.

Ik heb de eer etc.

22 April 1787.

De oud-Griffier VAN REENEN *aan* VAN DE SPIEGEL.

Hoog Edel Gestreng Heer!

Ik neeme de vryheit aan UHoogEd.Gestr. door den Heere Staate Generaal VAN CITTERS, te doen toekoomen, van weegens den Heer Auditeur Militair WAELWYK, een exemplaar van het werk 't welk UHoogEdGestr. in geschrift heeft gezien toen de Heeren HELSDINGEN, VAN OUDERMEULEN en BOERS in Zeelant waren; en 't welke ik, volgens de vriendelyke offerte der twee laatstgemelde Heeren, in 't Jagt aan Hen zou hebben voorgeleezen: misschien, ja

zeekerlyk, met myn persoon eerbiedig aan UHEG. zou hebben aangebooden in Middelburg, by aldien niet *reedenen van Staat* (welk eene absurditeit, ja eene arrogautie, in het gering individu van een arm Ministertje van het geweezen Monster!!!) 1) my niet belet hadden toen in Zeelant te verschynen. En zo avers als ik toen was om aan 't Hof my te vertoonen, zo begeerig en gemakkelyk ben ik geweest om het Hof te devanceeren op 't Loo: denkende eenen dag, na het retour van 't Hof, daar te blyven: ondertusschen heb ik 'er occasie gehad van den 29en Julii tot den 5en November laatstleeden, het Hof te bespieden: en ik wenschte van harte, dat alle eerlyke persoonen, die onder de nieuwerwetsche, zo genoemde Patriotten zyn, eeven zoo goede geleegenheit van bespieden hadden gehad als ik: dan durve ik den Heere VAN DE SPIEGEL wel, op myne eere, verzeekeren dat geene andere vyanden van mynen WILLEM den 5en noch van H. D. WILLEMYNTJE, of drie kinderen zouden zyn gebleeven dan die waarachtig schurken zyn.

Vergeef my de digressie over het Exemplaar van WAELWYK! eenen man die ruim 12 jaaren ouder is dan ik, en ik ben reeds 65. My dunkt dat die man, die haast 78 is, nog al vry sneedig en prompt voor zyne stukken is. Kan de Heer V. D. SPIEGEL resolveeren hem een blyk te geeven dat het present dien Heer aangenaam was, het zou den ouden man oneindig plaisir doen, en versterken in nog grooter voorneemens, die hy heeft, en in staat is door de drukpers uit te voeren. Hy is dezelfde man die den brief over de Militaire Jurisdictie aan wylen den Fiscaal WYBO heeft geschreeven; en naderhand, toen men ons, arme, Militaire Jurisdictie voorstanders, ongehoort, (niet in den zin van onvoorbeeldelyk maar in den zin van *inauditos*) veroordeelt

---

1) Schertsend zinspelende op het Griffierschap van den gewezen Hoogen Krijgsraad.

heeft, nadere Consideratien over de Militaire Jurisdictie uitgaf. En, ofschoon ik, haast, ziddere by 't schryven deezer woorden: „hy heeft niets gezegt of ik neeme aan het te bewyzen DE JURE CONSTITUTO misschien niet DE JURE CONSTITUENDO: ik ben verzeekert dat de Heer VAN DE SPIEGEL wanneer Zyn Ed. zal hebben geleezen een Stukje van myn boerenkrytje, eeven favorabel voor ons arme bloeden zal oordeelen als de Heer TOLLIUS die myn gekrabbel 5 maanden heeft kunnen examineeren en een klein bewys van zyne goedkeuring heeft gegeeven. Ik zeg niet wie [1]) Aucteur is van de Vrye Kenschets: de man beging er een, hoe zal ik het noemen, streek meede: de Heer Raadpensionaris oordeele! in den Haag gekomen kwam de Aucteur my eene visite geeven: wy gingen zamen uit: ik bragt hem t'huis; ondertusschen in 't wandelen, vertelt hy my dat ik onvoorzichtig genoeg was om drie pakken in myne voorkamer te laaten liggen, een voor den Heere VAN RHOON, (mynen lieven) Heer VAN LYNDEN VAN BLITTERSWYK, en een voor my: ik arm schepsel denke dat het ernst was; geen bedrog vermoedende omdat ik het niet pleeg: ik liep naar huis, vinde de pakken en vraage: wie heeft die pakken hier gebragt? antwoord: „die Heer die voor een uur met u is uitgegaan heeft ze needergelegt op den orgel.” UHoogEdGestr. begrypt wel dat dit niet is gepasseert zonder eenige, vriendelyke animadversie in weinige reegels bedroeft rym waarmeede ik UHEG. nu niet zal verveelen: misschien koomt nog wel eens een rymtje onder UHEG. oogen, waartoe ik wel lust, doch nu weezenlyk geen tyd hebbe.

Myn lieve (zo de parenthesis hier boven dubieus mogt zyn) RHOON is Vrydag namiddag naar Amsteldam, Med(enblik) en Hoorn gegaan; is ook, zo ik gehoort heb, in Edam geweest: ik hoope dat hy deezen avond zal terug zyn. Men

1) De Schrijver was TOLLIUS zelf.

had my zeekere tydingen uit Amst(erdam) belooft, door eenen myner zoonen Capitain Lieutenant van de Artillerie [1], dien het niet voor de oogen scheemert, die te Amst(eldam) geëmployeert word tot het beproeven van Canon voor Raad van Staate, Admiraliteit, en O. I. Compagnie (in dien tak zou ik wel voor hem solliciteeren, dat hy van weegens UHEG. Provincie, welke nu toch een klein beetje, ongedwongen, door Holland gelyk heeft gekreegen omtrent het nieuwe departement [2]) en van weegens de andere Provincien, wierd benoemt tot proefmeester-Generaal of eenigen minderen Titul voor de O. I. C. 'T zou hem zeer wel komen met 5 kinderen, en gering tractement en ik staa in dat hy zich wel daarvan zal acquiteeren); doch ik heb geene tyding bekomen: des ik in de onzeekerheit blyve verseeren. De remotie van 9 Leden duidelyk in de Couranten te zien word teegengesprooken door eenen brief Zaturdag avond, *na half neegen*, geschreeven wanneer het niet zweemde naar remotie. Wat er van zy videbitur inferius: en zal ik nader melden zo rasch ik het weete. Meedenblik is behouden gebleeven, ongeacht onze liefste vrienden derwaards eenen hunner vrienden met 300,000 livres gezonden hadden, ik denke dat myn Lieve daar wel wat goeds zal hebben gedaan: een zeeker Graaf heeft voor 60,000 gld. spelden zegt men, gekoft om aan Noord Hollandsche Dames present te doen: ik vreeze dat de verteller zich geabuseert heeft in het *speldengeld* niet te onderscheiden van *spelden*.

Onze Vriend, de onderkoning [3]), is, op eene terrible wyze, inquiet over de augmentatie der Vroedschap en vreest que nous sommes perdus, zo dat heerlyke stuk geen voortgang

---

1) Is vermoedelijk na 1795, als Majoor der Artillerie uit Holland geweken. Z. in den *Navorscher* van 1868, de Bijdrage van Prof. THEOD. JORISSEN, bl. 489. (*Emigranten uit Holland*).

2) Het 5e Departement.

3) Schijnt op den Franschen Ambassadeur te doelen

heeft: hy is zo grommig, zeedert drie vier dagen, dat hy alles uit zyne kamer vloekt of scheld.

In Rotterdam, vreeze ik, zal het rieken op heeden: 1) daar moeten op deezen dag vier Compagnien in de wapenen zyn, om eene allervriendelykste, eerbiedigste, sollicitatie aan de Vróedschap te doen. Waarin dezelve bestaat weet ik nog niet, doch ik vreeze dat men daar, zo als in 't begin van de Troubles over de Staatscommissie, zich zal laaten bedriegen en omleiden (ofschoon men belooft drie man zeeven armen af te slaan) en dan 't gebrek van appui zal stellen op reekening van WILLEM den 5^{en}, ofschoon men dat appui, 't welk naar myn gering oordeel, zo natuurlyk moest gevraagt, en gegeeven zou zyn geworden, nooit heeft ingeroepen.

Excuseer Myn Heer al myn gekrabbel hetwelke ik open zende aan den waerdigen Zoon van den waerdigen Vader, opdat ik niet tweemaal zoude moeten schryven ten einde Hem ook te doen oordeelen over 't weinige 't welk ik weete. Ik bidde U verzeekert te zyn van den opregtsten eerbied van een eerlyk hart.

den 23 April 1787.

XLVI. *De Fiscaal* N. STEENGRACHT D'OOSTERLAND *aan* VAN DE SPIEGEL.

Rotterdam den 24 April 1787.

Hoog Edel Gestrenge Heer!

Na eene lange moejelyke en zeer onaangenaame reis, is eyndelyk Zaturdag, de Commissie ter inspectie, tot Hellevoet, by den ander gekoomen. Wy besagen dien dag alles aldaar, en vonden het in eene perfecten order, met ende beneevens een zeer groote voorraad in de magazynen. De Maas heeft tansch 27 Scheepen, meest alle gekoopert en

1) Zie hierbij het dagverhaal van G. K. VAN HOGENDORP, *Brieven en Gedenkschr.* II. 77 volgg.; en Prof. R. FRUIN, in *de Gids* 1867:

nieuw, het weinige, dat tot haar volle Equipement manqueert kan geen *f* 200000 beloopen.

De Rhee verergert dagelyks, door een plaat welke er voor komt, en meer en meer na Hellevoet zig uitstrekt, tot weering van welke wy by ons rapport zullen voorslaan, het maken van twee zwaare hoofden, aan de kant der Hoornse hoofden, welke nieuwe eene regte zullen hebben, van 50 Roeden, en eene Raaing, van nog 150 R., ten einde de Eb schuuring, te bevorderen.

Zondag voeren Wy na Middelharnis, en reeden ten neegen uuren, in een deplorabel weer, op opene boere wagens na de Goeree, ten einde daar het gat te inspecteeren, 't welk slegt droog en nauw is; blyvende er maar 17 voet, op laag water, en kunnende de Scheepen, zoo de wind omslaat, er noch wenden, noch ankeren: zonder verbeetering word, al het binnewerk, vruchteloos; daar het nu beweezen is, dat voor, het toedammen der hals, het gat beeter was, zal men voorslaan, om dezelve weeder door te steeken, te weeten door een Canaal ter lengte van 1500 R. en weydte van 40 Roed(en) waters; zullende met de dyken, welke teffens ter defensie kunnen strekken, wyd zyn 100 R(oeden). Dit Canaal, zal met Eb dienen in een Sluis, geslooten worden aan de kant der Goerée, ten einde de terugkeering der Eb, door dat Vaarwater, na het Brouwershavense gat te weeren; men zal door hetzelve te weeg brengen, dat de Eb schuuring, door de Goerée zoo veel te langer en sterker geschiede, wyl het water, vroeger, en 4 a 5 voet meerder in het Brouwershavense Gat wassende dan in de Goerée, de voorvloet aldaar, door dat Canaal inkoomende de achter Eb, in de Goerée zal uitmaken. Dit werk alleen zal by de twee millioen kosten. Wy voeren nog dien avond, na de zoogenaamde tien Gemeeten, een Eyland in het Haringvliet, waar men een dek wilde aanleggen; vonden de plaats wel goed, dog de kosten immers zullende syn, verkoozen wy, de moge-

lykheid, wel aan te voeren, dog liever te insteeren, op eene verbeetering, der hals en en dok van Hellevoet gesupponeert het gat verbeetert. Vervolgens kwamen wy gisteren tot de Willemstad, waar het plan is, om van de hals af, vaarende na de ton, een hoofd of berm te brengen, van 350 R(oeden), ten einde, het stroom, 't welk daar over de slikken schiet te leyden na het Haringvliet: dit zullen wy ook voorslaan. Terwyl wy op reis waren, zyn wy nog aangeschreeven, om Enkhuisen te gaan visieteeren, werwaarts wy tansch vertrekken, na alhier de Werf en Magazynen te hebben opgenoomen.

Ik heb d'Eer UEd. hier neevens te zenden, ter lecture, een brief van LAMPSINS, alhier ontfangen, UEd. zult daar uit zien, zyn wys van denken, en ik hem nog in 't geheel, nooit iets gemeld heb, van 't geen UEd. voor myn vertrek voorsloeg, namentlyk om hem de heer VAN LYNDEN te doen remplaceeren. Seedert heb ik er nog een, doch wyl die in 't cyffer is, en UEd. dat niet heb gelaten, zal ik de voornamen inhoud alleenlyk melden, deeze is, dat LA FAIETTE schriftelyk by eene Memorie CALONNE voor een schurk, by den Koning heeft aangeklaagt; dat MONMORIN, CASTRIES zoude remplaceeren, en SEGUR ook weggezonden; voorts, dat zeeker BOURGOIN, herwaarts zal gezonden worden, om RAINEVAL, en COTTELORIE te remplaceeren, en eindelyk dat VERAC, orders bekoomen heeft zich moderater te gedragen, en de zaken te schikken.

Meer kan ik UEd. by deezen niet melden, indien UEd. my te zenden hebbe, zoo gelieft zulks t'Amsterdam by VAN DER HOOP te doen. GODIN is werkelyk hier ook aangekoomen.

Waar meede d'Eer hebbe my te noemen

UWEd. onderd. en geh. dienaer
S. D' O.

Ik schreef UEd. de vorige paginaas, onder het vaaren op de Maas; te Rotterdam binnen loopende zien wy, op

het hoofd, niets dan gewapende persoonen, in volle Uniform met Grenadiers-mutsen en daar zynde, word ons onderricht gisteren avond ten vyf uuren, de burgery in de wapenen is gekoomen, en seeve heeren uit de Vroedschap heeft gezet te weeten VAN DER HEIM, VAN STAVEREN, VAN TEILINGEN, HOGENDORP; D'ECURIE [1]), VAN DER HOEVEN en VAN BAASELEN, waar teegens teffens aangestelt, VAN LINDERT, ELLINKHUYZEN, VAN BEEFTEN, ERBELVELT, MONCHI, TOP, en RAM, alles was zeer bedaart en stil toegegaan; [2]) ook scheen ons de Stad in rust, Wy verkoozen echter, ten eersten door te reysen, en ons geen ogenblik, onder die vryheidstoonen optehouden; teffens wierd ons verzeekert, dat heeden, dezelve operatie te Dort sal plaats hebben, en morgen tot Gouda; UEd. ziet dus, hoe het hier gesteld is, dat van Amsterdam, sal UEd. of reeds bekent zyn, of door de Couranten bekend worden. Niemand gesprooken hebbende dan PAULUS, kan ik niets melden, hoop zulks meerder Vrydag te doen.

STEENGRACHT D'OOSTERLAND *aan den Raadpensionaris.*

Amsterdam den 27 April 1787.

Hoog Edel Gestrenge Heer!

De Couranten zoo omstandig, het gebeurde verhaalende zal ik my enkel borneeren met te melden, 't geen zy swygen. Twyffel ook niet of UEd. zult g'informeert zyn, van het voorgevalle, Woensdag op de Vergadering van Holland en hoe aangenaam de Raadp(ensionaris) weederom, heeft weeten te concludeeren. Alhier blyft alles noch in dezelfde staat, de Raaden zyn geremoveert, doch noch geene andere in plaats benoemt: echter komt my de zaak hier hoopeloos voor, en

1) D'ESCURY.

2) Doch verg. HOGENDORP, II. 82 (VAN TEYLINGEN).

wel door de hoofdigheid van eenige Aristocraten, die nu door hun gedrag, geene partey hoegenaamt hebben, ik meen DEEDEL cum suis, het Volk van Kattenburg etc. stond klaar, om alles te keeren, en wilde een request by de Vroedschap indienen, by welke zy verzochten, dat de zaaken weeder op den ouden voet mochten hersteld worden en de Prins, in de rechten, hem gegeeven in 1747 en 1766, volgende daar in de woorden, van onze Remonstrantie. [1]) D(EDEL) echter wildè alleenlyk die van 1747 toestaan; men ging daar over aan t'onderhandelen, en verloor zyn tyd, het Volk bleef op haar stuk staan, d'andere ook, en de patriotten sloegen hun slag: het verschil nu is, dat in 1766 gesprooken word, van de Militaire charges en Jurisdictie, het begeeven van Ampten, en recommandatie, dit wilde men aan zich houden en het Volk wilde het de Prins geeven: de P(atriotten) nu hebben hier van geprofiteert, en belooft dat de verandering alleen geschiede, om dat zy dit weigerden, en alles geredresseert zynde als dan die voorrechten aan den Stadhouder weeder te geeven; 't welk geloof vindende, de grooste stilte opleevert en die lieden zoodanig indisponeert tegen de hoofden hunner partey, dat zy geene achting, noch vertrouwen, meer in hun stellende, dezelve zelfs zouden wegjaagen. Na men verhaalt zoude Zondag laastleede de Rhyn-graaf hier zyn geweest, by zich hebbende *f* 40000 in billets au porteur, welke door het Comptoir van FUSEAU betaalt zyn, en onder het Volk etc. uitgedeelt. Ook zoude elk, die zich op den Dam posteert, om Hoezee te roepen, tien stuivers daags krygen. De heer HOVY is in triumph, onder het schreeuwen van Hoezee, t'huis gebracht, waar voor hy aan elk een gulden liet uitdeelen. Een zyner collegaas, had dezelve Eer, doch gaf ongelukkig maar een sesde half aan ieder, waar door hy in eens de haat op zich heeft gehaalt. Intusschen ziet

---

1) Verg. hiervoren bl. 186.

het er over al zeer slecht uit. Men verwacht binnen korten de gansche Vergadering van Holland in de war, de Finantien zyn ten einde: het Collegie alhier, [1]) blyft zonder Equipage, en moet van de Provintie alleen 17 ton hebben, die men niet kan voldoen: voor het tableau van schulden, die zy hebben opgegeeven zyn wesentlyk door den Raad van Staaten Ordonnantien geslaagen, dog het Geconsenteerde hunner praetensie, bedraagt maar vyf ton; t'is alles op, en deeze Stad, en derzelver Societeit verloopt in 't geheel: oneindig veel huizen zyn t'ende. Het Gouvernement in Vrankryk, wilt men ook geheel verandert hebben, en in een Republicainsche regeering converteeren. Men wacht daar eene Revolutie, aan 't hoofd van welke de Hr. LA FAIETTE en LUZERNE, (beide in America bekend;) zyn. NECKER is door de Koning uit zyn exil te rug geroepen, en komt aan 't hoofd der finantien, dit geeft te kennen dat de familie van CASTRIES, het te booven is gekoomen.

My is toe gezonden, de Remonstrantie der veerthien heeren, dezelve, komt my, voor ons [2]), in 't generaal, vry laesief voor, voor al van die, aan welke onze Acte, ter teekening is aangebooden; wyl zy ons in dezelve sommeren, kunnen wy, 't zy dierect 't zy door een derden niet wel nalaaten eenig antwoord te geeven. Was zulks niet best in Middelburg gedaan, de meeste tog der inteekenaars, daar t'huis hoorende. De Pens. s(CHORER [3])) schryft my, de heer VAN LYNDEN geweigert heeft, by hem aan huis in een besogne, met de onze, over gemelde Remonstrantie, te koomen; in 's Hage twyffelt men in 't geheel niet meer, aan zyne senti-

---

1) Ter Admiraliteit.

2) STEENGRACHT D'OOSTERLAND was de Tweede onderteekenaar van de Zeeuwsche Acte van Verbindtenis. Zie hiervoren, bl. 139.

3) Mr. J. H. SCHORER, Eerste Pensionaris van Middelburg (zie hiervoren bl. 139), Gouverneur van Zeeland onder Koning WILLEM I,

menten. Hoop UEd. myne vorige uit Rotterdam, zult ontfangen hebben, morgen vertrekken wy na Noordholland en Vriesland, in hoop van wat beeter weeder aan te treffen. Men verzeekert, dat *f* 13000, beneevens eenige fransche galanterie-goederen, na Medenblik gezonden zyn, om daar alles om te koopen, dog de dames verschrikt van de fransche mutsen, zouden een en ander te rug hebben gezonden. Gouda blyft vol houden, zoo veel men ogenbliklyk weet, de Rhyn-graaf word gezegt weeder hier te zyn. Waarmeede etc.

S. d. O.

De Prinses aan VAN DE SPIEGEL.

Le 29 d'Avrill 1787.

Je profite de cette occasion de vous remercier, Monsieur, de votre lettre du 22; depuis ce tems la tournure des affaires dans 76 (Holland?) a subit 1522 qui fait 1532; 113 et 129 en donnent le triste exemple et 1455 poursuit son plan chez 71 par tous les moyens, sous 1533 et 1537 de 1546, 1266, 2018, 2001, 2011; 2012 y joue le role principal et 1570, 1469 paroit plus éloigné que jamais. L'entêtement réciproque a 120 qui a empéché 1500 projetté paroit inconcevable, et a favorisé 1480 qui employe tour a tour 1508, 1511 selon que cela est nécessaire; je crains que les soeurs de 86 ne se ressentent du contre coup; jusqu'içi 12 qui est assemblée (Gelderland), se maintient au mieux, mais cela ne suffit pas pour le salut de la 1011; il paroit que 1475 devra combattre 1455 des armes que 1480 employe, peut-etre avec 1510 mais sans 1514; pour tout cela il manque un 2003, 2008, 2005, 2006 et le 2006, 2005, 2012, 2037, 2019, 2047 et 1491, 1507, 1475. De 1214 il y a peu à espérer, auprès de 1379 (Berlyn) cela reste la même chose; 1418 promet davantage et y fait de son mieux, mais

la décision finale de 1385 n'y est pas encore, 1426 le fait espérer d'un moment à l'autre; 1162 [1]) voit avec une peine sensible les désagremens que 416 (VAN DE SPIEGEL) a à combattre aupres de 396 [2]) quoique 1152 (de Prinses) espère fortement que 418 (VAN DE SPIEGEL) en triomphera et que 1469 s'y maintiendra; ses reflexions me paroissent très justes par raport à 1585, que 409 veut pousser avant le tems; il faut sûrement lui laisser prendre toute sa croissance avant *dans* (d'en) exiger de grandes choses, mais 1161 est obligé de dire que tout ce qu'il aprend de 415 [3]) ne lui plait pas; le porteur de celle-ci en a aussi amplement entretenu 1152; 427 (VAN DE SPIEGEL) sait-il un moyen d'y porter remède? pour moi j'en suis au bout de mon latin. Dans les lettres qui passent par 1623, 428 (VAN DE SPIEGEL) voudra bien un peu ménager cet article, parce que ce seroit jetter de l'huile dans le feu, mais il n'en reste pas moins vrai que la conduite de 414 (V. LYNDEN) laisse beaucoup à desirer, sans que pour cela je suspecte du tout ses intentions pour la bonne cause. Celui qui remettra ceci a eu une idée qui menoit à avoir 1579 pour opposer à 1575, 396; il developpera cela lui meme à 416; dans d'autres tems j'en sens les inconveniens, mais à présent, il paroit qu'il faut songer à rendre la pareille a 1462. 1628 [4]) agit avec feu et intelligence, mais la besogne est bien forte, et les heureux effets de son emplacement ne peuvent pas venir tout d'un coup, il paroit cependant que l'on gagne de ce coté là. Vous voudrez bien toujours vous convaincre des sentimens d'une parfaite Estime et d'une sincère reconnoissance que je vous ai voué pour la vie.

---

1) De Prinses.

2) Staatsvergadering van Zeeland.

3) V. LYNDEN V. BLITTERSWYK.

4) W. V. CITTERS.

LAMPSINS *aan* VAN CITTERS *den Vader.*

Parys 30 April 1787.

Hoog Edele Gestrenge Heer,

Ik heb eenige conversaties met 6 (RAINEVAL) gehad, en altoos geinsteerd op de slegte administratie in 18 (Holland,) en daar van verscheyde staaltjes aangehaald, hy scheen niet te vreeden op 44 (Prins v. O.) en 54 (Princesse), en maakte veel ophef van zyn Republicainsche sentimenten; dat 51 (Prins v. O.) onderworpen was aan de Staten en nooyt boven haar moest zyn; waar op ik antwoorde zulks indisputabel was, maar dat 88 (Prins v. O.) zeer wel in 17 (Gelderland) was en dat er in 18 (Holland) geen gevaar was; dat 66 (Patriotten) daar volkomen meester waren, maar dat ik wel eens wenschte te zien, wat zy zouden uitvoeren, want dat er geen een in staat was om de Republicq wel te dirigeeren; dat ik het oog meest had op 28 (Amsterdam) dat Burg. 1) zonder Minister en 34 (v. BERKEL) zonder die eerste niets konde uitrigten, dat er geen een mensch aldaar was om die Stad wyselyk te gouverneeren; dat aldaar geen systema was, dat 58 (VERAC) zyn keus gedaan had om Burg(emeesteren) te indisponeeren, daar men zeer veel party van haar had kunnen trekken met moderatie, en dat ik zedert lang geinsteerd had op een explicatie tusschen 47 Burg. DEDEL en 34 (VAN BERKEL) om het vertrouwen weder te etablisseeren; dat onze middelen in ons selfs waren en dat met eene goede keuse van Braave Eerlyke en Verstandige Staatsministers, ras de goede order zoude herleeven, dewyl de troubles en wanorder alleen te wyten was aan de onkunde of kwaadwilligheyd van de jegenswoordige. Hy vroeg my

---

1) Burgemeesteren van Amsterdam. — Over den Pensionaris ENGELBERT FRANÇOIS VAN BERCKEL, z. de *Inleiding* tot het Tweede Deel, bl. 7—9; vooral tegenover VAN GOENS (*Politiek Vertoog* bl. 152 volgg.), FAGEL en RENDORP; SCHELTEMA, *Staatk. Nederland* in v.

of ik dat rapprochement tusschen 34 en 47 BERKEL en DEDEL niet bewerken kon, dat hem zulks moeylyk scheen; egter dat als men wist wat 65 Amsterdam begeerde, 1 Koning v. Vrankr(yk) alles zoude doen om de rust te herstellen en door 15 MONTMORIN orders aan 58 VERAC zenden. Waar op ik heb geantwoord, dat my met niets wilde bemoeyen, te meer daar ik niet wist welk systema 28 Amst(erdam) geformeert had; dat haar gedrag altoos inconsequent zou blyven, zoo lang er geen hoofd en staart was dat verstandige lieden waren; dat ik alleen eenige anecdotes had verteld en doen zien hoe slegt de Administratie in alle de Departementen geweest was, en dat 88 (Prins v. O.) niets kon uitvoeren zoo lang 74 (Raadpensionaris [1]) eenige invloed had, en dat men nu alleen bedagt was om zoo veel mogelyk de rust in elke provincie te bewaren en de Ingezeetenen de victimes niet te maken van de heethoofdigheid van onbesonnen menschen; dat er verscheyde zoogenaamde partyen waren, maar dat de regte Vaderlanders die geene waren, die de abuysen overal zonder vooringenomentheyd zagen en ieder in zyn werk wilde behouden; ik heb in al die Conversatie altoos wanneer hy op het sujet van 51 Prins v. O. of 45 Princesse kwan gezegd, „laat die tog buyten het spel, want, daar zit niet het geen geredresseert moet worden, het is de 33 (GYZELAAR, c. s.) die al was het 76 Stadhouder zonder kinders overleeden was en men dus in dat oogenblik hem uit het oog verliesen zoude, de Republicq slegt dirigeeren zoude en verkeerde demarches zoude doen.” — Ik heb zeer wel gevoeld de opvattingen die men zoude kunnen maken, wanneer ik van de kant van 56 (Koning v. Vr.) eenige details aanhoorde, en heb wanneer men my gezegd heeft eens een plan op te geeven om de order en rust te herstellen, altoos geandwoord er geen te weeten en

1) Te weten VAN BLEISWYK.

dáar toe ook niet gechargeerd te zyn; dat ik niet kon nalaten eenige waarheden die ik gezien had aan den dag te leggen, en dat men te 77 (Versailles) daar van 't gebruyk kon maken dat men goed vond. Maar dat de onrust in 28 Amst(erdam) noodwendig 't verval der Commercie en de ruine van de Ingezeetenen na zig sleepen moest en voor al zoo men de scenes van 115 Utregt aldaar herhaalde: waar op wy amicaal gescheyden zyn, 11 GOLTS staat zeer wel by 6 RAINEVAL; ook 39 THULEMEYER; en my is ten klaarste uit alle de Conversatien gebleeken, dat men te 77 Versailles wel verlegen is wy van geen nut zullen zyn, dog zulks liever te zien als dat een goed bestier ons een Existentie bezorgde, waar van zy mogelyk de gevolgen vreezen. Zy zyn hier ook in een staat van Crisis, de Financies in een slegte staat, egter meent men zig alles met er tyd zal schikken. 90 Keizerin v. Rusl(and) spreekt zeer hoog en de Natie heeft geen agting voor 1 de Koning [1]) zoo dat zy myns dunkens niet veel te vreezen zyn, en net zoo als wy om door haar kwade administratie 76 Engeland in de hand werken; er is geen een Minister die een groot man is en de raisonnabele Lieden alhier, hebben my geavoueerd hun aanzien in Europa gedaan was, en zy ten spot der andere Natien waren. Ik heb de Eer met alle consideratie te zyn

Hoog Edele Gestrenge Heer,

UHoogEdGn. ond. dien.

Q. N.

VAN CITTERS *aan den Raadpensionaris.*

Hoog Ed. Gestr. Heer,

De Heer GODIN is eerst heden middag ten twee uren van hier vertrokken, zynde twee dagen door storm opgehouden.

1) LODEWYK XVI.

Ik neeme de vryheid hier in secretesse in te sluiten eenige Brieven van de Heer VAN SUIDERAS waar aan ik, kortheidshalven de vryheid neeme my te refereeren [1]): de Amsterdamse nouvelles, geteekend N°. 1 en 2, behooren tot de Brief van den 30 der vorige maand.

Ik omitteere er by te voegen twee bylagen, waar van in een der Brieven mentie gemaakt word, als de Propositie v(an) Harderwyk en het advis over de zaak van den Vice-Admiraal V(AN) BYLAND, als tans van minder belang zynde.

Het gebeurde in Holland en de gezondene orders van den Generaal V(AN) RYSSEL schynt de geesten wakker gemaakt te hebben, om op middelen bedagt te zyn van eigen defensie en veiligheid, en voor al om de Provintie van Utregt te bewaren, waar toe reets deze dag eene Commissie van wegens de Provintie van Utregt te Arnhem is gearriveerd, om de nodige maatregelen te beramen tusschen de beide Provintien. God geeve dat deze maatregelen met de vereiste spoed en nodige secretesse mogen ter uitvoer worden gebragt, op dat men prevenieeren mag, eer men zelfs gepreveniëerd werde.

De nouvelles v(an) Amst(erdam) blyven even ongunstig en van Rotterdam hoort men niets meer.

Ik heb de eer my met de meeste hoogagting te noemen

den 2 Mai.

UHoogEdGestr. Ootmoedige en
Gehoorzame Dienaar.

---

1) De invloed van den Baron VAN HEECKEREN VAN SUIDERAS gedurende dat tijdperk, is inzonderheid blijkbaar uit den fellen strijd tegen hem gevoerd door den Baron DE LOË, Burger van Zutphen (1789, 1790).

XLVII. *Extracten uit het Register van de Resolutien der Heeren Staaten van Zeeland, van den* 16 *April,* 23 *April en* 3 *Mey* 1787, *betrekkelyk tot de Verantwoording van den Raadpensionaris, tegen de beschuldigingen der Heeren van Ziericzee.* 1)

VOORBERIGT.

Vermits de Heeren van Ziericzee hebben goedgevonden ter Vergadering der Heeren Staaten in te brengen een Resolutie, houdende eene zoogenaamde Adstructie der Remarques, omtrent myn gedrag als Raadpensionaris in verscheiden opzigte, by Hun Ed. Achtb. voorig Advys van den 1 Maart laatstleden voorgesteld, welke Stukken, zoo wel als myne Verantwoording aan Hun Ed. Mogende, door den druk zyn gemeen gemaakt, vind ik my verpligt, om deeze zaak voor de Regtbank van het onzydig Publyk te voldingen.

Myn oogmerk is nogthans geenzins, om op nieuw myne Verdediging op te vatten; het laatste Advys der Heeren van Ziericzee zelve, zal, in het oog van yder onpartydig Mensch, de compleetste Justificatie van myn gedrag tegen de Beschuldigingen van Hun Ed. Achtb. uitleveren; immers zal niemand vermoeden, dat indien de Heeren van Ziericzee betere redenen gehadt hadden om myne Verantwoording te wederleggen, Hun Ed. Achtb. zig zouden vernederd hebben tot eene stekelagtige en spotagtige redeneertrant, die gemeenlyk de laatste schuilhoek is van een zwakke

---

1) Te Middelburg, by HENRIK en MARINUS VAN OSCH.

defensie, om niet te zeggen, dat dezelve ongewoon is aan de ernsthaftigheid van een Lid van Staat, spreekende in de hoogste Vergaderinge van het Land.

Ik heb ook voor de Vergadering van Hun Ed. Mog. geene verdere Verantwoording noodig, vermits alle de overige Leden van Staat (de Heeren van Vlissingen alleen nog niet finaal geadviseerd hebbende) op een zeer vereerende wyze hebben verklaard, myne Verantwoording te approbeeren, en genoegen te neemen met myne directie in 's Lands Zaaken, en my ook gepermitteerd, zoodaanig gebruik van deeze Justificatoire Resolutien te maaken, als ik zoude noodig agten.

Ik oordeel derhalven, door de Uitgaave van deeze Resolutien, de zaak ten principaalen, dat is de aanklagt der Heeren van Ziericzee over myne conduite in het Ministerie, voor afgedaan te moeten houden.

Het ontbreekt niet aan stof, om reflexien te maaken op verscheiden passages van Hun Ed. Achtb. laatste Advys, die myn persoon in 't particulier, schynen te bedoelen; maar ik wil my liever daar van onthouden, als niet kunnende vooruitzien, dat Hun Ed. Achtb. dezelve op eene andere wyze zouden behandelen, dan de demonstratien van onschuld in myne Verantwoordinge zelve geallegeerd; immers wanneer Hun Ed. Achtb. my beschuldigden van partydigheid ten hunnen opzigte, en ik daar tegen reclameerde de bewustheid van de Vergadering der Heeren Staaten, hoe ik altoos getragt had de schuldige neutraliteit, en byzonder ten aanzien der Regeering en Ingezetenen van Ziericzee, in agt te neemen, antwoorden Hun Ed. Achtb., *dat ik my zoek in een gunstig licht te plaatsen, door het bybrengen van loffelyke conduites.* — Wanneer ik zeide, tegen de Lasterschriften voldoening te vinden in het Getuigenis van een Goed Geweeten, in de Goedkeuring van myne Heeren en Meesters, en in de Agting van het verstandige deel der Natie,

welke ik vertrouwde, dat myne grondbeginsels niet ongemerkt voorby zag, stellen Hun Ed. Achtb. dit voor, als *een verheffing tot den volmaakten man, justum et tenacem propositi virum.* — Wanneer ik, by het aanvaarden van myn Ampt, Hun Ed. Mog. beloofde, my met alle trouw en integriteit, gelyk het een' Minister van Staat betaamt, zonder aanzien van lief of leed, te zullen toeleggen op de beste bedoelingen tot eere en dienst van het Vaderland, geeven Hun Ed. Achtb. zulk een tournure aan myne woorden, als of ik gezegd hadt *deeze groote en verheeven Sentimenten te bezitten.*

Indien dan Hun Ed. Achtb. kwaalyk leezen, of kwaalyk uitleggen, kan ik de moeite spaaren van verdere aanmerkingen te maaken, welke doch eenen onpartydigen beöordeelaar niet ontsnappen zullen.

Ongetwyfeld is er niets bespottelyker dan zelfsverheffing; maar dewyl de Heeren van Ziericzee my, voor Hun Ed. Mog. en voor het Publyk, in een zeer ongunstig en veragtelyk licht deeden voorkomen, moest myne Verantwoording juist het tegengestelde behelzen, en het was onmogelyk, by die gelegenheid na te laaten de allegatie van zaaken, die (schoon ze al eenigen lof verdienden) my egter niet zouden verheffen boven den pligt, die Hun Ed. Mog. met alle de Ingezetenen deezer Provintie van my eisschen, en ik mag hier op zeggen met den onvergelyklyken HUGO DE GROOT, welke, na in zyne Apologie het noodige tot vindicatie van zyne eer te hebben bygebragt, het zelve besluit met deze woorden: *Ik bid alle die dit leezen, my 't gene ik hier naar waarheid gezegd heb, niet af te neemen als een roem, maar als een afgeperste Verantwoording.*

Trouwens ik hope, dat het voor geen zelfsvleijery zal gehouden worden, zig de beste bedoelingen en de volmaaktste voorbeelden, zoo veel de menschelyke zwakheid toelaat, *ter navolging, voor te stellen,* en gelyk de Heeren van

Ziericzee het *justum et tenacem* van HORATIUS aanvoeren, zal ik my gelukkig agten in het Ministerie deezer Provintie, dat onbezweeken Caracter altyd voor oogen te hebben, 't welk deeze Digter zoo schoon uitdrukt:

Justum et tenacem propositi Virum
Non Civium ardor prava jubentium,
Non vultus instantis Tyranni,
Mente quatit solidâ;

En aldus wordt overgezet: *Een regtschapen en standvastig man, wordt door geen heete drift van kwaadgebiedende Burgeren, noch door geen dreigend opslag eens Dwingelands, in zyn bedaard gemoed geslingerd.*

Middelburg,
den 4 Mey 1787.

L. P. VAN DE SPIEGEL.

Extract uit het Register van de Resolutien der Heeren Staaten van Zeeland.

Den 16 April 1787.

De Heeren Gedeputeerden van Zieriezee hebben by gelegenheid van de Resumtie, ter Vergadering voorgeleezen en overgelegd, uit naam van de Heeren hunne Committenten, derzelver Advys, met betrekking tot de Justificatie van den Raadpensionaris, den 9 Maart jongstleden ter Hooggemelde Vergadering gedaan, hier navolgende geinsereerd:

Extract uit de Notulen van den Raad Extraordinair der Stad Zieriezee.

Vrydag den 18 April 1787.

By Resumtie zynde gedelibereerd op het uitgebragt Rapport van Burgemeesteren, Thesaurieren en eenige Heeren uit Weth en Raad, over de Verantwoording door den Heer Raadpensionaris ter Vergadering van Hun Ed. Mog. de Heeren Staaten van Zeeland op den 9 Maart 1787 gedaan,

tegen de Advysen der Heeren van Ziericzee, ter Hooggem: Vergadering ingebragt den 1 Maart 1787: Is goedgevonden en verstaan etc.

Extract uit het Register van de Resolutien der Heeren Staaten van Zeeland.

Den 16 April 1787.

De Heer VAN LYNDEN, voor den Heer Eersten Edelen, en de Heeren Gedeputeerden van Middelburg, hebben gezegd volkomen te approbeeren de Justificatie van den Raadpensionaris, en genoegen te neemen met Zyn Ed. directie in 's Lands Zaaken; verzoekende eerstgemelde Heer te gelyk, dat hy Raadpensionaris het adstructyf Advys der Heeren van Ziericzee niet wederom wilde beantwoorden tot voorkoming van verdere onaangenaamheden, en de zaak te willen houden voor afgedaan.

Eodem dië.

De aanwezende Heer Gedeputeerde van Goes heeft ter Vergadering voorgeleezen en overgelegd de Resolutie van de Heeren zyne Principaalen, tot approbatie van het gedrag van den Raadpensionaris in zyn Ministerie, — breeder hier navolgende geïnsereerd.

Extract uit de Notulen van Burgemeesters en Raaden, Regeerders der Stad Goes.

Raad, Saturdag den 14 April 1787.

In deliberatie gebragt zynde de Verantwoording door den Heer Raadpensionaris den 9 Maart laatstleeden ter Vergadering van Hun Ed. Mog. gedaan, tegen de beschuldigingen by de Advysen der Heeren van Ziericzee, den eersten te vooren ingebragt, is goedgevonden en verstaan, de Heeren Hun Ed. Achtb. Gedeputeerden ter Hoogge-

melde Vergadering te laaten declareeren: dat Hun Ed. Achtb. niet dan met de grootste goedkeuring 't gedrag van den Heer Raadpensionaris, van 't begin van deszelfs Ministerie tot op den huidigen dag beschouwen: — dat Hun Ed. Achtb. gemelden Heer volkomen vrykennende van de beschuldigingen zyn Hoog Ed. by de Advysen der Heeren van Zierikzee aangewreeven, zyne Verantwoording overbodig, maar teffens bondig ter wederlegging van die beschuldigingen agten; maar dat, terwyl in deeze iets is, welke Hun Ed. Achtb. byzonder regardeert, Dezelve ook moeten declareeren, dat de behouding van de Post van Raad deezer Stad te gelyk met die van Raadpensionaris, is met adveu en tot een byzonder genoegen van Hun Ed. Achtb., aangezien die Heer daar door behoudt eene betrekking op deeze Stad en Burgery, die zyn Hoog Ed. zoo hoog waardeert, dog welke Hem nooit kan doen afwyken van de verpligting omtrent alle de Leden van Staat in 't gemeen: Dat vermits hier van voorbeelden, door den Heer VAN DE SPIEGEL opgenoemd, in vorige tyden hebben geëxteerd, Hun Ed. Achtb. niet voorneemens zyn meergemelden Heer te disponeeren om van zyn Raadsampt te desisteeren, in tegendeel zyn Hoog Ed. verzoeken daarin te willen continueeren.

Accordeert met voorsz. Notulen.

(Was Geteekend) A. W. VAN CITTERS.

Extract uit het Register van de Resolutien der Heeren Staaten van Zeeland.

Den 28 April 1787.

De Heeren Gedeputeerden van Vere hebben gezegd, door de Heeren hunne Committenten gelast te zyn ter Vergadering van Hun Ed. Mog. te declareeren: Dat Hun Ed. Achtb. gezien en geëxamineerd hebbende de Justificatie van

den Heer Raadpensionaris, zich verpligt oordeelen, zyn Hoog Ed. Gestr. daarmeede te moeten houden voor compleetelyk gejustificeerd omtrent de beschuldigingen, door de Heeren van Ziericzee tegens hem ingebragt, en dienvolgende ook deszelfs gehouden gedrag volkomen te approbeeren.

Dat Hun Ed. Achtb. derhalven dan ook wel gewenscht hadden, dat de Heeren van Ziericzee, indien Hun Ed. Achtb. al niet overtuigd waren geworden door de Justificatie van den Heere Raadpensionaris, hadden kunnen goedvinden het by een generaal desaveu te laaten, in plaats van zich op eene wyze te expliceeren, welke Hun Ed. Achtb. zich verzekerd houden, dat niemand der andere Staats-Leden, en vooral niet die Leden, welke zelve de oorzaak zyn van 't geen de aanleiding tot een der voornaamste poincten van beschuldiging heeft gegeven, met onverschilligheid kan aanzien.

Dat daarom, zoo wel als tot voorkominge van alle verdere onaangenaame discussien en verwyderingen, Hun Ed. Achtb. de Heeren van Ziericzee op het vriendelykste en allerernstigste zouden verzoeken, om derzelver laatst geadviseerde uit de Notulen van Staat te willen ligten, of ten minsten zoodaanig te altereeren en inrigten, dat deze zaak van wederzyden gevoegzaam buiten eenig verder vervolg kan worden gelaaten.

Terwyl Hun Ed. Achtb. by onverhoopt refus van dit verzoek, zich, hoe ongaarne ook, genoodzaakt zullen vinden, om zoo voor zich zelven, als met overleg van die Staats-Leden, welke met hun in dezelfde begrippen staan, bedagt te zyn op zoodaanige middelen, als zy zullen oordeelen noodig en sufficiënt te weezen, om de eere en reputatie van den Heere Raadpensionaris, zoo ter deezer Staats-Vergadering, als des noods voor het Publyk, boven alle kwaade verdenking te stellen.

Den 3 Mey 1787.

De aanweezende Heer Gedeputeerde van Tholen heeft gedeclareerd, dat de Heeren zyne Committenten, overwogen hebbende de Verantwoording van den Raadpensionaris van den 9 Maart deezes Jaars, Zyn Ed. houden voor compleetelyk gejustificeerd, ten opzigt van de beschuldigingen door de Heeren van Ziericzee, by derzelver Advysen van even te vooren, tegen hem ingebragt, en dienvolgende ook deszelfs gehouden directie in zyne Ministerie volkomen te approbeeren; verzoekende hy Heer Gedeputeerde van Tholen, dat de Heeren van Ziericzee dezelve hunne Advysen uit deeze Notulen wilden ligten: waar na de Raadpensionaris heeft gezegd, met erkentenis te hebben aangehoord, dat zyne eenvoudige Verantwoording van die uitwerking op de Justitie der meeste Leden van Staat geweest was, dat dezelve verklaard hadden zyne behandeling van 's Lands Zaaken te approbeeren; dat het hem leed deedt diezelve approbatie by de Heeren van Ziericzee niet gevonden te hebben, en dat de Heeren van Vlissingen, tot nog toe geen Advys, hoe genaamd, daarop hadden uitgebragt; dat nogthans, dewyl het laatste Advys der Heeren van Ziericzee door den druk was gemeen gemaakt, hy oordeelde niet te mogen uitstellen het Publyk van den Uitslag dier zaak te informeeren, en mitsdien verzogt gebruik te mogen maaken van de Declaratoiren, door de Leden van Staat ten dien opzigte gedaan; en vervolgens daar over omvraage zynde gedaan, hebben de Heer VAN LYNDEN, voor den Heer Eersten Edelen, en de Heeren Gedeputeerden van Middelburg, Goes, Tholen en Vere, nogmaals geïnsteerd, dat de Heeren van Ziericzee hunne Advysen wilden ligten, dan, ingeval daar aan niet verkoozen te voldoen, permitteerden zy Heeren aan hem Raadpensionaris, om van hunne voorsz. Declaratoiren het gerequireerde gebruik te mogen maaken, en hebben die van Vlissingen gezegd, dat zulks ook wel

mogten lyden, indien de Raadpensionaris goedvindt om de nadere argumenten der Heeren van Ziericzee te rescontreeren; en voorts dat zy zig op de materie zelve nog ongelast vindende, mitsdien daar omtrent reserveerden de vrye deliberatie van de Heeren hunne Committenten.

Accordeert met voorsz. Register.

VAN CITTERS *aan* VAN DE SPIEGEL.

De Brief onder cachet volant, in dato 29 April ontfangen en daar het behoord gecommuniceerd. Ze was geaccompagneerd van een klein briefje van mynen naasten Vriend, van dezen inhoud. „*Tristes nouvelles. Commencera t'on actuellement a me croire, quand j'assure qu'on travaille sous main pour nuire a mon ami?*" gedateerd 3 Mai.

Ik heb dit laatste briefje aan de Prins om reden niet laten lezen. Ik denk dat de Schryver niet geheel en al mis heeft, en dat de Koningl(lyke) Vorstin te veel verstand en doorzigt heeft om de zaak niet te kunnen penetreeren en de source van het kwaad te kennen, schoon op dit ogenblik nog niet in staat om er aan te remedieeren.

De Geldersche Land-dag staat heden of morgen te scheiden, men had wel gewenscht dat de Staten nog by den anderen gebleven waren, maar te vergeefs, men moest in de aanstaande week Quartier-dag houden. PERPONCHER en ATHLONE [1]) zyn als Gedeputeerdens van Utregt na Arnhem geweest om maatregelen te neemen met de Staaten van Gelder(land) voor de gemeene defensie. Men is het met elkander eens dat er Trouppes na de grenzen moeten gezonden worden om te beletten dat Utregt niet door de

---

1) Mr. W. E. DE PERPONCHER, over wien zie de *Inleiding* tot het Tweede Deel van deze Verzameling: over den Graaf VAN ATHLONE, van wien later brieven volgen, hierna.

Hollandsche Vrycorpsen of Trouppes ter harer repartitie staande en onder Commando van VAN RYSSEL zynde, bezet werde. De Burg-graaf schryft het volgende aan H. K. H. „Si le General VAN DER HOOP se retablit et qu'il puisse avoir la direction avant l'arrivée des Trouppes Hollandoises dans la ville d'Utregt, son nom inspirera de la crainte et tiendra le cordon Hollandois en respect. La Lettre qui sera envoiée aux Etats d'Hollande, aux Etats-Generaux, au Conseil d'Etat et aux autres Provinces, 1) sera satisfaisante pour demontrer que les mesures qu'on prend, n'ont d'autre but que sa propre sureté et defense. Ne seroit il pas bon que Mr. RENGERS écrivit a un des Messieurs du Conclave de Frise, qu'il avoit été prié par quelques notables Regents de cette Province, de les avertir de la Commission d'Utregt, qui a été ici, et que nous avions nommé une Commission pour concerter ensemble les mesures d'une defense commune au cas d'une invasion du coté de la Hollande, dont la Province d'Utregt etoit menacée par les ordres recents du General-Major V. RYSSEL; que nous esperions que ces Messieurs voudroient bien diriger les choses dans leur Province, non seulement qu'au cas que nous eussions besoin de nous servir des Trouppes dans la Province qui sont a la solde de la Frise, nous puissions compter sur l'approbation de leur Province, mais aussi que nous puissions nous assurer de leur appui, suivant l'Union et que dans peu ils recevroient notre Lettre a leur Province? Mr. V. CITTERS ne pourroit-il ecrire sur le meme pied en Zelande?" Tot dus verre de brief des Burg-graafs. Ik acquitteere my dus van die commissie.

Zo op het ogenblik ontfang ik een brief van de heer

1) Hier wordt bedoeld 's Prinsen DECLARATOIR en Missive uit Nymegen gedagteekend 26 Mei 1787, door VAN CITTERS gecontrasigneerd. (Bylage tot de State-Notulen van 22 Juny 1787 fol. 338.)

V. SUIDERAS, heden middag te Arnhem geschreven, meldende onder andereu: dat de Landag zoo stonde te scheiden om Donderdag weer by een te komen 't geen allernoodzakelykst wierd geoordeeld, ten einde te kunnen voorzien in 't geen waarmede men in Gelderl(and) door Holland gedreigd wierd; „indien morgen (schryft hy verder) de nodige maatregelen daar toe maar beraamd worden, en voor al gedagt word om de Trouppes welke door Holland niet mogten worden betaald, voor onze rekening te neemen; zonder prompte en cordate voorziening is het met ons gedaan."

Hier eindigd den brief van S.

Deze vertrekt met een bediende van het Hof, die te gelyk gechargeerd is met een brief van Z. H. voor den Heer V. BLITTERSWYK.

Ik ben door Hare Koningl. Hoogheid gechargeerd om aan UHoogEd.Gestr. te zenden twee copien van Consideratien eerst van het Hof v(an) Berlin, en van het daar op afgezonden antwoord van hier.

Het Berlinse stuk is over een veertien dagen alhier gearriveerd. Hare Koningl. Hoogheid heeft daar op ten eersten gezegd zy zig met deze negociatie niet langer wilde bemoeien, dat dezelve haar veel te lastig en moeielyk begon te worden, dat zo lang het in de termen was geweest van eene correspondentie met de Koning, zy zig niet had willen ontrekken, maar nu het eene formeele Ministeriele negociatie was, zy daar niet tegen was opgewassen, en dat zy het nu zouw overgeven aan die genen wier post het was om haar te helpen. „Le Comte DE FINKENSTEIN est un vieillard [1]) qui ne demord jamais, on a beau argumenter, il revient toujours de nouveau a la charge," dit gelievde H. K. H. by die occasie te zeggen.

1) Deze Minister van Buitenlandsche Zaken sedert 1749, vooral sedert 1760, was in 1712 geboren: hy overleed in 1801. Z. over hem en den tweeden Minister van het Kabinet, V. HERTZBERG, de *Denkwürdigkeiten meiner Zeit*, van V. DOHM, I. 81. IV. 542.

Schoon niemand beter in staat is om dit werk te blyven behandelen, heb ik egter gevonden Mevrouw de Princesse in hare sustenue gelyk had. Hare Koningl. Hoogheid heeft vervolgens op dien voet na Berlin immediaat geschreven. Ik wierd vervolgens verzogt nieuwe consideratien te suppediteeren, ik verzogt daar van te wezen geëxcuseerd, en insteerde dat het Berlinse Plan aan den Heer LARREY mogte werden gezonden, die vervolgens dit nevensgaande stuk onder de naam van *Considerations sur les observations ulterieures* enz. heeft opgesteld. Ik heb het vervolgens in handen gekregen, om myne consideratien op te geeven, waar aan ik naar myne geringe kundigheden hebbe getragt te voldoen; het Opstel van den Heer LARREY is vervolgens geapprobeerd onder eenige weinige veranderingen en byvoegzelen, door my of veel eer door hunne Hoogheden gesuppediteerd en aan de hand gegeven. Zo dit laaste stuk ooit public word en vergeleken zal zyn by de vorige, zal er al ras gezien worden, dat niet meer dezelve hand daar aan gewerkt heeft.

Ondertusschen word deze Illustre Persoon dagelyks door die Berlinse onderhandelingen geplaagd, en de Heer VAN TH. 1) doed er vele kwade diensten in.

Heden morgen heb ik eén Brief van Dord van een Regent dier Stad gelezen, meldende dat wegens die Stad zouw geadviseerd worden om de Trouppes ter hunner repartitie staande uit Gelderland op te roepen, en by weigering met de betaling op te houden.

Ook is er in Holland een plan geformeerd om alle de Trouppes op Hollandse repartitie, van den Eed aan de Generaliteit gedaan te ontslaan. Eindelyk nog om aan Generaal VAN RYSSELT te ordonneeren alle de Officieren die geweigerd hebben zyne orders om na Utregt te marcheeren te pareeren, by provisie te suspendeeren.

---

1) De Franschgezinde Pruissische Gezant te 's Hage V. THULEMEYER.

Goeden Raad is er tans noodig, ik hoope brenger dezer spoedig mag over gaan, en ras zal kunnen te rug zyn, en dat UHoogEd.Gestr. ons met zyn advis eenigen troost zal kunnen by zetten. Sommige denken dat als Z. H. zig vertoonde en in den Hage kwam, de armee en de geheele Natie hem zoude byvallen en het spel gewonnen zouw zyn. Onder secretesse, en met alle ernstige instantie en verzoek van hier van aan niemand hoegenaamd te laten blyken, nog zelfs niet aan h. K. H., kan ik niet langer voor UHoog Ed.Gestr. verbergen eene edelmoedige offerte van de Princesse om met hare twee Zoons zelfs na den Haag te gaan, op het Huis in Bosch, en te zien wat hare presentie en die van de jonge Prinssen zouw kunnen uitwerken. Die edelmoedige aanbieding heb ik met verwondering en verbazing aangehoord, ze is my in tegenwoordigheid van de Prins gecommuniceerd, myn advis gevraagd, en geresolveerd om er in vertrouwen over te raadplegen met de Heeren LARREY, REIGERSMAN en ROYER die het alle drie hebben afgeraden. Gelieft egter te weten dat dit plan van Hare Koningl. Hoogheid is geproponeerd voor dat men iets wist van het gebeurde te Rotterdam en Amst(erdam). En dat het advis van deze drie Heeren gegeven is na dien tyd. UHoogEd. kan ligt begrypen dat ik niet zouw hebben durven op my neemen om dit plan door h. K. H. zelfs uitgedagt en op papier gebragt aan te raden. God beware er my voor, maar ik die er alleen van wist, vond het zo grootsch, zo edelmoedig, zoo waardig hare geboorte, hare edelmoedige denkenswyze, dat ik my zelven kittelde met die hoop en verlangen dat dit plan uitvoerlyk mogte bevonden worden door de geene welker raad ingenomen wierd, en dat ik het geluk mogte hebben hare Hoogheid te vergezellen. Ik heb verzogt om het plan, dat maar eenige weinige regels groot is, te mogen copieeren, en te bewaren, er zal mogelyk wel eens een tyd komen dat zo een heroique daad of voornemen

eens openbaar worde, tot lof en roem van deze waarlyk groote Vorstin.

Princesse LOUISE ziek zynde, konde niet wel van de reis zyn, andersints was het voornemen de Prinssen hier te laten, en LOUISE mede te neemen, dewyl h. K. H. niet wel alleen de reis kon aanneemen. H. K. H. heeft haar plan in originali aan L(ARREY) gezonden, die heeft gevraagd of hy het zouw verbranden, ik heb het uit den brand gesauveerd. De Heer LARREY heeft dit geproponeerd met een goed inzigt om voor te komen dat dit niet bekend wierd. Maar mag ik vragen kan ooit zo een voorstel, tot dishonneur en schande van h. K. H. verstrekken al mogte het eens ontdekt worden? Ik vrage excuus over de langwyligheid en de weinig order waar in deze geschreven is, het is met veel haast en ik ben dikwils geinterrumpeerd geworden.

Het zal er nu op aankomen of Gelderl(and) en Utregt de betaling van de op Hollandsche repartitie staande (Troupes) zullen op zig neemen. Ik vrees van neen. En zo dit niet geschied, is het plan dat men voor heeft onuitvoerlyk.
De maatregels die Geld(erland) en Utregt neemen, zyn, naar het my voorkomt, zwak en niet gealculeerd na de entreprise die men voorheeft, en zo dezelve manqueert, dan zal W(ILLEM) de 5e best doen na zyne Duitsche Staten te retireeren. Oordeel nu in wat onaangename situatie ik my bevinde, en hoe beklagenswaardig het Lot is van die hoge Persoonen.

Het staat er in Gelderl(and) ook niet wel; ik hoor dikwils, dan van den een dan van den anderen dat hy begint flauw te worden. De associatie is nog niet tot stand, [1]) die moet weer worden uitgesteld, zouw nadeelig zyn. De Burggraaf zouw best in staat wezen om dit uit te leggen. Ik begrype het niet regt. Saturdag avond.

1) De Acte van Verbindtenis nog niet geteekend.

Sondag den 6 Mai. De expresse die gisteren avond moest worden afgezonden, zal eerst dezen morgen vertrekken, volgens belofte van Z. H. ten negen uren, dog ik denk het wel wat later zyn zal.

Hare Koningl(yke) Hoogheid heeft my gelast aan UHoog Ed Gestr. te zenden deze ingeslotene brief van de heer VAN REEDE [1]), met verzoek om UHoogEd.Gestr. advis en consideratien, zo spoedig doenlyk daar op te mogen verstaan, dewyl het een zaak is van veel delicatesse. Ik voeg hier nog by, schoon daar toe geen order heb, eenige regels uit een ontcyfferden brief van THULEMEYER van 2 Mai, om dat eenigsints relatie tot deze zaak heeft.

„C'est avec une certaine repugnance etc. Je viens au fait en priant V. A. R. d'observer que ce sont les propres paroles du Cte MONTMORIN, que je lui transmet. Ce Ministre prevenu vraisemblablement par le tableau chargé qu'on lui a fait passer de la part des patriotes, a entrepris Mr. GOLTZ tres vivement. Le Cte MONTMORIN a dit avec beaucoup de chaleur a mon collegue que les associations qui se formoient contre les patriotes sous la baniere d'Orange, confirmoient bien les soupçons que la France avoit pris depuis long-tems d'un projet du Prince d'ammener une revolution. Que cela expliquoit sa repugnance de faire des ouvertures conciliataires. Le Cte DE MONTMORIN en protestant de l'inaction de la France a adopter le plus grand concert avec la Cour de Berlin ajouta cependant, que si on en venoit a la force, la Cour de Versailles, reclamée par ses alliés, ne pourroit leur refuser son intervention. GOLTZ a fort convenablement repondu. Pour ne lui laisser cependant rien a desirer, j'ai tracé un tableau bien different. J'ai observé que les associations qui s'etoient faites dans les differentes

---

1) Gezant der Republiek te Berlyn. — Verg. in de *Histoire secrète de la Cour de Berlin*, T. I. 77, T. II. 117 suiv. een belangryk onderhoud van dien Staatsman met MIRABEAU, (2, 4 January 1787).

Villes n'avoient d'autres objets que celui de maintenir l'ancienne Constitution et de retablir le Prince dans la jouissance de ses prerogatives. Que bien loin d'en vouloir venir a une guerre civile, le projet de requette dont le public avoit connoissance avec moi, tendoit a desaprouver les moiens de force et sur tout le recours aux armes.

C'est sur le meme ton que je me suis expliqué vis a vis du Roi. La sagesse de V. A. R. lui dictera certainement les moiens les plus convenables pour detruire a Berlin l'effet des plaintes que le Cabinet de Versailles pourroit y faire passer. GOLTZ me mande au reste que le Sr. BOURGOGNE [1]) a remis son depart pour la Haie et m'assure que MONTMORIN ne l'a chargé d'aucune commission quelconque, mais lui a simplement enjoint de voir les choses de près et juger par ses propres yeux."

UHoogEd.Gestr. begrypt dat soortgelyk brief niet heel aangenaam kan zyn [2]). TH. weet men, die doed meer kwaad dan goed en heult met de Franschen. H. K. H. en vertrouwt op de Graaf VAN GOLTZ ook niet.

Ik weet niet of UHoogEd.Gestr. reets geinformeerd is dat de 13 Rotterdamse Raden die de meerderheid hebben uitgemaakt, van het gebeurde hebben kennis gegeven aan Z. H.

Dat de Regering van Woerden hare nominatie van Burgemeesters en SS. (Schepenen) ten fine van electie aan het Hof van Holland heeft gezonden, om reden dat Z. H. buiten Holland is residerende; dat het Hof die nominatie aan de Stad heeft te rug gezonden met recommandatie van dezelve te zenden daar het behoord, en dat Z. H. geen nominatie van die Stad ontfangen nog eenige kennis bekomen wat die Stad verder gedaan heeft. Moet Zyn Hoogheid op dit alles

---

1) Moet zyn BOURGOING; van wien SÉGUR *Décade historique*, II. 324 getuigt: „l'ex-ambassadeur BOURGOING, le seul Français qui eût composé un bon ouvrage sur l'Espagne."

2) THULEMEYER.

stil zwygen? en ongemerkt laten passeeren, of zig aan de Staten van Holland of elders addresseeren en protesteeren tegens geweld?

Heden middag komen de Gedeputeerdens van Utregt en Gelderland alhier by een om te spreeken en met Zyn Hoogheid te overleggen de mesures die er genomen moeten worden.

Ik voeg hier nevens de verandering die in de Geldersche Resolutie gemaekt is omtrend het gebruik van de Trouppes.

Den dag van heden zal apparent decideeren moeten van het behoud of val van het Huis, ik schrik en beef wanneer ik er aan denk.

XLVIII. *Geschil met Holland over Essequebo en Demerary. Plan van Accommodement, voor Zeeland niet onaannemelyk.*

De Raadpensionaris heeft gerapporteerd, 1) uit naam der Heeren, by Hun Ed. Mog. Resolutie van den 29 September 1785, speciaal benoemd tot examinatie der zaaken van Essequebo en Demerary, hebbende ter voldoening aan Hun Ed. Mog. Resolutie van den 16 April laatstleden 2), geëxamineerd 1. het Rapport der Heeren VAN WYN, LAMBRECHTSEN en WICHERS, by Hun Hoog Mog. Resolutie van den 27 October 1786, gecommitteerd tot onderzoek der zaaken van de Generaale Nederlandsche West-Indische Compagnie, en van voorschr. Commissie den 16 Maart deezes Jaars aan Hun Hoog Mog. Rapport gedaan hebbende; — 2. de Missive van Hun Hoog Mog. van den 16 April laatstleden, waar by Hun Hoog Mog. de Heeren Staaten deezer Provintie exhorteeren, omme de ingredienten van bovengemeld Rapport in spoedige deliberatie te neemen, en zig met de Heeren Staaten van Holland te verstaan, nopens het ver-

1) State-Notulen 1 Mei 1787 fol. 219 volgg.

2) State-Notulen fol. 170 volg.

schil over de Vaart op Essequebo en Demerary [1]). Dat zy Heeren Gecommitteerden alle de voorslagen by het voorschr. Rapport der Heeren Hun Hoog Mog. Gecommitteerden, zoodaanig ingerigt hadden bevonden, dat zy geen de minste zwaarigheid maakten Hun Ed. Mog. te adviseeren om de Heeren Ordinaris Gedeputeerden deezer Provintie ter Generaliteit te auctoriseeren, ten einde zig daar mede te conformeeren, met uitzondering alleen van den voorslag om Jaarlyks twee Fregatten te zenden naar de Kust van Africa, tot verhindering van den verboden handel aldaar, welk poinct zy Heeren Gecommitteerden zouden vermeenen, dat nader in een Generaliteits Besogne met eenige Gedeputeerden uit de respective Admiraliteits Collegien zoude behooren te worden onderzogt; en dat met relatie speciaal tot het voorgeslagen Plan van Accommodement over de Vaart op Essequebo en Demerary, waar over tusschen Hun Ed Mog. en de Heeren Staaten van Holland verschil ontstaan is en reeds lang heeft gesubsisteerd, zy Heeren Gecommitteerden van oordeel waren, dat, vermits de Reglementen op de voorschr. Vaart nimmer aan het oogmerk van derzelver institutie voldaan hebben, en Hun Ed. Mog. by Missive van den 4 Maart 1784 aan de Heeren Staaten van Holland zig niet ongenegen getoond hebben om daar omtrent eenige redelyke schikkingen te admitteeren; dat ook het voorgeslagen Plan van Accommodement hen Heeren Gecommitteerden was voorgekomen niet onaanneemelyk te zyn [2]), de Heeren Ordinaire Gedeputeerden deezer Provintie ter Generaliteit zouden be-

---

1) Z. hierover reeds het Eerste Deel van deze Verzameling bl. 278 volgg. (1770—1772.)

2) Doch verg. het *Plan van Accommodement*, waardoor de Vaart en Handel op *Essequebo* en *Demerary*, voor alle Ingezeetenen van den Staat het geheele jaar door, *vry en open* zoude worden gesteld; met de *Korte Aanmerkingen* op dat Plan (11 bladz. druks) en de *Pro Memoria*, *dienende tot Refutatie der Consideratien tegen het Plan*, met de *Wederlegging van de Pro Memorie* (19 en 39 bl.)

hooren te worden geauctoriseerd, om zig het voorschr. Plan van Accommodement *met concurrentie der Heeren Staaten van Holland* te laaten welgevallen. Dat zy Heeren Gecommitteerden eindelyk de vryheid namen Hun Ed. Mog. eerbiedig te verzoeken, om deeze deliberatien met allen mogelyken spoed te willen termineeren, vermits alle de poincten daar toe relatyf van de uiterste pressance zyn, en de Vergadering van Tienen anders genoodzaakt zyn zou haare Besognes te staaken, waar uit de grootste confusie en ongelegenheid voor de Commercie, de Colonien en de West-Indische Compagnie noodwendig zouden moeten resulteeren. Terwyl zy Gecommitteerden, oordeelende, dat by het evengemeld Generaliteits Rapport genoeg gediscutieerd zyn alle de poincten, tot welker examinatie Hun Ed. Mog. hen, by Resolutie van 29 September 1785, hadden gelieven te committeeren, en waar toe zy, door onderlinge correspondentie, zoo veel in hun was, hadden getragt mede te werken, ook de vryheid neemen zig thans van deeze Commissie te dechargeeren, in de hope, dat hunne verrigtingen de eere van Hun Ed. Mog. approbatie zullen wegdraagen. En heeft de Raadpensionaris by deeze gelegenheid ter Vergadering overgelegd de Resolutie der Provintie van Over-Yssel, van den 17 April, overgezonden by dezelve Missive als de twee hier voorengemelde van die Provintie, auctoriseerende haare Gecommitteerden, om de poincten in het bovengemeld Generaliteits Rapport van 19 Maart, voor zoo veel dezelve specteeren de mercantiele objecten, als mede die, welke de Politie en Justitie in de daar by genoemde Colonien, en speciaal Essequebo en Demerary betreffen, ten besten van dezelve te helpen arrangeeren; doch dat zal afwagten het gerequireerd Rapport omtrent het pecunieel soulaas aan de West-Indische Compagnie te verleenen, voor en al eer omtrent de geproponeerde Negotiatie van gl. 500000, onder garantie van Hun Hoog Mog. als mede den Jaarlykschen

byslag van gl. 250000, voor den tyd van vyf Jaaren, finaal te resolveeren: Waar op zynde gedelibereerd, hebben alle de Leden copie van het voorschr. Staats-Rapport verzogt, om te brengen ter kennis en deliberatie van de Heeren hunne Committenten; en is de voorschr. Resolutie der Provintie van Over-Yssel aangenomen voor notificatie.

XLIX. *Voorstel van den* P. N. VAN LYNDEN VAN BLITTERSWYK *over het Reglement van Orde der Staats-Vergadering van Zeeland* 1).

Sedert dat op den 12 December des voorleeden Jaars 1786, de deliberatien op het concept-Reglement tot beter beleid der Zaaken ter Staats-Vergaderinge, zyn geïntermitteerd geworden, tot merkelyken ondienst van de Provintie, is de langwyligheid in het delibereeren zoodaanig toegenomen, door het onbepaald overneemen van, en het niet adviseeren op allerhande soort van Poincten, jaa zelfs van de zoodaanige, als het vraagen van Berigten, decerneeren van Commissoriaale Besognes etc., dat daar uit geboren is eene compleete inactiviteit in het afdoen van diverse pressante zaaken, die zomwylen niet vry te spreeken is van injustitie, en het bestier van deeze Souveraine Vergaderinge welhaast zal doen vervallen in den staat van Anarchie.

Het is dan tot het directe bestaan deezer Provintie, zoo wel als tot het maintien van der Ingezetenen belang en rechten allezins noodzaakelyk, dat spoedig voorzien worde tegens de schadelyke inkruipinge van uitvlugten en exceptien op het thans subsisteerende Reglement, en confirmatoire Resolutien van het zelve, door het reënthameeren, en ten einde brengen der deliberatien op het nieuwe Concept: en by zoo verre de Leden zig daar omtrent met den vereischten

1) State-Notulen 1 Mei 1787 fol. 228 volgg.

spoed niet zouden mogen verstaan, diende inmiddels provisioneel te worden ter conclusie gebragt het Staats-Rapport van den 21 December 1780, waar by voorgeslaagen wordt het renoveeren, en zoo spoedig doenlyk wederom in observantie brengen van Hun Ed. Mog. Resolutie van den 18 January 1703, bepaalende, dat alle zaaken, waar in, volgens het thans vigeerende Reglement, overstemminge plaats heeft, door eenig Lid overgenomen zynde, daar op ten langsten binnen vier weeken, zal moeten worden geadviseerd, en met de afdoeninge voortgegaan.

Zoo niet door dit, of ander toereikend hulpmiddel wordt tegengegaan het thans exteerend misbruik der onbepaalde overneeminge van allerley zaaken, welke een *liberum veto* evenaart [1]), is het zoo zeer te vreezen, als te verwagten, Edele Mogende Heeren! dat elk der Staats-Leden van deeze pernicieuse en gevaarlyke styl, wanneer het hem lust, een willekeurig gebruik maakende, 's Lands Zaaken meer dan ooit zullen onafgedaan blyven, en de wezentlykste belangens verwaarloost worden, waar door de Provintie haare eer en agtbaarheid moet verliezen, te gelyk met het dankbaar vertrouwen haarer Ingezeetenen.

Het vooruitzigt deezer akelige gevolgen, heeft my verpligt U Ed. Mog. met den meesten ernst en instantie te adhorteeren, om zonder eenig tydverzuim, het noodige redres in deezen cordatelyk te willen bewerken, en daar door voor te komen, eene anderzints naby zynde totaale confusie.

De Raadpensionaris deze Propositie van den Heer VAN LYNDEN, met aandrang van redenen, aan de ernstige reflexie van de Leden recommandeerende [2]), heeft daar by gerepraesenteerd: dat 'er niets is, 't welk een Land nader aan zyn ondergang brengt, dan besluiteloosheid der Regeeringe: dat

---

1) Zinspeling op de Poolsche Landdagen.

2) Verg. hierby de *Inleiding* tot het Eerste Deel, bl. 83—86.

de Provintie met groote schreeden schynt te naderen tot die ongelukkige situatie, dat nog Regeering nog Justitie, nog Finantien in dezelve zullen kunnen geadministreerd worden: dat Hun Ed. Mog. van deeze waarheid moeten overtuigd zyn, wanneer zy gelieven te reflecteeren op de menigte en importantie der Zaaken, die of door overneeming zyn sleepende gehouden, of waar in de Advysen op het oogenblik der Conclusie zyn ingetrokken, of aan welker afkomst men desespereert, by gebrek van onderlinge inschikkelykheid, of van middelen tot afdoening: dat onder andere, sedert den 2 November 1786 ter deliberatie ligt het Rapport over veelerlei inconstitutioneele nieuwigheden in het Bondgenootschap; dat 'er om die zelve rede, ook geene mogelykheid is om te praesteeren de aangeboden Mediatie naar de Provintie van Utrecht; dat, daar eenige Ingezetenen zig aan Hun Ed. Mog. als hunnen wettigen Souverain, beklaagen over vermeende mishandelingen, de meerderheid der Leden van Staat niet eens informatie van de Justitie kan krygen, omdat de minderheid het Request overneemt: dat deeze Provintie tot haare onëere, en tegen het belang der Ingezetenen, dagelyks het verwyt moet ondergaan, dat haare Admiraliteit buiten eenige werkzaamheid tot Equipagie is; dat de Calamiteuse Polders by aanhoudenheid de kanker der Finantien blyven, terwyl alle de Leden overtuigd zyn, dat 'er in de behandeling van dat geheele werk meer orde en spaarzaamheid moet gebragt worden, en 'er evenwel geen hope van mogelykheid is, om iets daar van tot Resolutie te brengen, zoo lang de styl van delibereeren blyft gelyk ze is. Dat hy Raadpensionaris menigvuldige reizen de vryheid genomen hadt op deeze noodzaakelyke verbetering aan te dringen, en volgens zyn pligt, Hun Ed. Mog. voor de aannaderende confusie te waarschouwen; dat gelyk hy den 10 Maart 1786, Hun Ed. Mog. naar waarheid hadt verklaard, dat de hope op deeze verbetering het kragtigste, zoo niet het eenige, motief is

geweest, 't welk hem had kunnen overhaalen, om in een tyd van zoo veel onrust en verwarring, het zorgelyk Ampt van Raadpensionaris aan te neemen, hy tegenwoordig zig door nood gedrongen vondt, Hun Ed. Mog. onbewimpeld te kennen te geeven, dat indien 'er geen spoedige en efficacieuse middelen worden gearresteerd, om tot een afkomst van zaaken te komen, hy zyne geringe vermogens veel te zwak voelt, om deeze gewigtige Post langer tot wezenlyke Eere en Dienst van den Lande waar te neemen: Waar op zynde gedelibereerd, heeft de Heer VAN LYNDEN deszelfs voorschr. gedaane Propositie geïnhaereerd. — De Heeren Gedeputeerden van Middelburg, Ziericzee, Goes, Vlissingen en Vere, hebben copie verzogt zoo van die Propositie, als van de nadere adstructie van den Raadpensionaris, om in den haaren te communiceeren. En heeft de Raadpensionaris aangenomen van het een en ander kennis te zullen geeven aan de Heeren van Tholen, als voor dezelve tegenwoordig ter Vergadering occupeerende.

L. *P. M. (Eigenhandig) Mei* 1787. *Wat de Britsche Regering voor Nederland en het Huis van* ORANJE *zou kunnen doen.*

Het zou zeer onnut zyn een Tafereel te schetsen van de tegenwoordige omstandigheden der Republiek voor het oog van een Minister welke dezelve met zooveel voorzigtigheid en oplettenheid heeft gadegeslagen 1); de ondervinding heeft de uitkomst getoond van de evenementen, die by de Memorie van wegens Zyne Groot-Britannische Majesteit aan H. H. M. van 20 Nov. 1780 waren vooruitgezien: „*Què la France employe tous les ressorts de sa Politique pour détruire l'ancienne Union entre la Grande-Bretagne et la République;*

---

1) JAMES HARRIS, sedert Lord MALMESBURY.

qu'elle n'y travaille qu'avec trop de succès, étant appuyée par une Faction qui cherche à dominer la République, et qui est toujours prête à sacrifier l'intérêt général à des vues particulières."

Men kan geen praeciser woorden gebruiken, om uit te drukken de kwaal waaraan de Republiek, sedert de laatste 7 à 8 jaren gelaboreerd heeft; men ziet er in, de source van al de onrust, die dezen Staat beroert, van de beschuldigingen tegen den Prins die de eminentste waardigheden in denzelven bekleedt; van de vervolgingen tegen de Leden der Regering, die het nieuwe Systema niet approberen; een Systema, aan 't welk deze Factie de existentie gegeven heeft, en dat zy wil bevestigen ten koste van alles, ja zelfs met omkeering van de gansche Constitutie, ten einde alle wederkeering tot het oude, politiquement onmogelyk te maken.

Het verstandigste deel der Regenten en der Natie hebben deze maatregelen, met droefheid gezien: velen hebben in 't begin getracht te resisteren, maar niet genoeg vereenigd en zonder soutien zynde, heeft een gedeelte zich, uit noodzaak of uit zwakheid, met den stroom laten medeslepen; een aanzienlyk getal nogtans is staande gebleven, en hebben zich met meerder kracht zamengevoegd, terwyl ze ook verzekerd zyn van de goedkeuring van verre het grootste gedeelte der Ingezetenen in hunne Provincien.

Deze Regenten behouden de meerderheid in vier Provincien, en een vry groot getal in de drie andere is hun toegedaan; maar wanneer men reflecteert op de magt der drie andere Provincien, waarin de tegenparty de overhand heeft, op den gewapenden arm der Burgeryen in Holland, op het soutien van de Mogendheid 1), die haren invloed alleen aan die Party verschuldigd is, en met haren val ook alles zal verliezen,

1) Frankryk.

dan is het niet moeilyk te gissen, welke de uitkomst van de tegenwoordige crisis zal zyn, indien geen andere Mogendheden door krachtdadig soutien, de balans van magt doen evenaren.

Men behoeft niet diep te treden in de groote Staatkunde van Europa, om overtuigd te zyn welke Mogendheid de naaste betrekking heeft, om zich voor de bewaring der Constitutie van de Republiek, die de grondslag is van haar oud Politiek Systema, krachtdadig te interesseren.

De edelmoedigheid der Engelsche Natie; de banden van bloed tusschen den Koning en het Vorstelyk Huis, dat het voorwerp der vervolging is; het ontwyfelbaar belang, — alles roept uit eenen mond, dat Groot-Britannië nooit kan gedogen, dat een Mogendheid die altoos nydig is over hare welvaart, zich in effecte meester maakt van een Staat, welke, zoolang zy de handen vry had, bewyzen van vriendschap aan het Regerend Huis en het Ryk van Groot-Britannië gegeven heeft.

Men zal zich niet inlaten in de redenen, die Z. M. 1) tot nog toe hebben kunnen weerhouden, zich te vertoonen met die kracht en digniteit, welke aan Hoogstdeszelfs Kroon eigen is; maar wanneer die redenen eens mogten cesseren, durft men gerust zeggen, dat de middelen waardoor het herstel zoude kunnen uitgewerkt worden, niet gevaarlyk en niet zeer omslagtig zyn; en de wysheid van Z. M. en Hoogstdeszelfs Ministerie zal deze middelen met het eerste opslag ontdekken, zoodra de determinatie gemaakt is om dezelve te doen werken.

Hetgene men hieromtrent zal laten volgen, zyn alleen de gedachten van een Particulier, die getrouw aan de belangen

---

1) Koning GEORGE III. — Z. hierby den brief der Prinses van ORANJE (Mei 1787) aan dien Monarch, in de *Diaries and Corresp.* van Lord MALMESBURY, II. 301. De Gezant noemt haar „*a poor lady in great distress*."

van zyn Land, dezelve altoos heeft beschouwd, als gelieërd aan die van Groot-Britannië. Z. K. M. heeft in 't verleden jaar aan de Staten-Generaal doen notificeren, „*qu'il Lui importe essentiellement, qu'aucune atteinte ne soit portée à l'indépendance de la République.*" — De vraag is, of niet in denzelven geest, maar met meêr decisive bewoordingen, een Memorie aan H. H. M. zou kunnen worden gepraesenteerd, en daarin te kennen gegeven, „dat Z. M. met leedwezen gezien had de tegenwoordige hoogte der onlusten, welke tot gevolg zoude hebben de omkeeringe van de Constitutie — dat Z. M. als Vrind en nabuur van de Republiek te veel belang neemt in deszelfs welzyn, om daarvan langer een onverschillig aanschouwer te blyven, en in die betrekking aan H. H. M. aanbiedt Hoogstdeszelfs officiën, ten einde te praevenieren, dat buiten toestemming van de genen die het Regt hebben, geen atteinte worde gelegd aan de onafhankelykheid van den Staat in 't gemeen, de Constitutie der byzondere Provincien, of de Regten en praerogativen van Z. D. H. den Prins Erfstadhouder, volgens de opdragt in 1747, geconfirmeerd in 1766; dat Z. M. bereid en ook dadelyk gezind is om die officien efficacieus te praesteren, op zulk een tyd en door zulke middelen als H. H. M. in de tegenwoordige omstandigheden, tot de rust en veiligheid van den Staat en tot afweering van alle inconstitutioneel geweld, zullen oordeelen dezelve te kunnen employeren."

In gelyke termen zoude een Verklaring dienen gedaan te worden aan de Hoven van Weenen, Berlyn en Versailles.

Deze officien zouden kunnen bestaan in de medewerking van Z. M. Ministerie by de Republiek, om in vereeniging van pogingen en overleg met den Prins Erfstadhouder, en de Provincien die de Constitutie zyn toegedaan, allen indrang op dezelve te weeren.

Ingeval de Troubles continueren, en met den degen tusschen de Provincien moeten beslist worden, zullen de vier Provin-

cien eenig onderstand van geld noodig hebben, 't welk aan haar by leening zou kunnen verstrekt worden, om na het afloopen van de zaak, te restitueren.

Maar in dit zelve geval, is het meer dan waarschynlyk, dat de Provincie van Holland met de twee andere, [1]) Fransche troupes in haren dienst zullen nemen, en dat het dus noodig zal worden, de andere Provincien op gelyke wyze te versterken, waartoe Z. M. troupes uit het Keurvorstendom Hanover, het naast by de hand zouden zyn.

Men is ook niet zonder vreeze, dat de Cabale niet kunnende sommige Provincien op haar zyde krygen, mogelyk een geweldigen aanslag op dezelve en wel byzonder op Zeeland zoude ondernemen, welke de sleutel is van de Republiek, en van de grootste importantie zou zyn in handen van een Mogendheid, in vyandschap met de Kroon van Engeland. Voor het behoud van deze Provincie, welke door geen Landtroupes alleen te defenderen is, zoude behooren gezorgd te worden door eenige schepen in de Noordzee of in de zeegaten."

Men oordeelt, dat alle deze operatien kunnen werkstellig gemaakt worden zonder gevaar van een openbare rupture tusschen Engeland en Frankryk, omdat men niet-kan vermoeden dat de tegenwoordige omstandigheden van de laatste eenige rede van vreeze permitteren.

De Prinses aan VAN DE SPIEGEL.

Le 5 May 1787.

Quoique je vous ai ecrite par Mr. GODIN, je ne puis me résoudre a laisser partir cet exprés sans vous adresser quelques lignes, dans la facheuse crise ou nous nous trouvons. 416 (VAN DE SPIEGEL) apprendra de 1623 (VAN CITTERS)

---

1) Utrecht en Overyssel.

toutes les nouvelles, et en particulier les mesures vigoureuses que 12 et 451 vont conçerter ensembles, elles ne peuvent balancer dans la situation actuelle et apres les irrégularités 1508, 1511 de 76; les dispositions de ces deux Dames [1]) sont bonnes, mais on ne peut se déguiser que les moyens ne sont pas proportionné a ceux de 1455, 1480, et que le moyen de 1541 que l'on va mettre en oeuvre est le dernier, et s'il manque 1532 totalement. 1152 (de Prinses) ne doute pas que 416 fera son possible pour faire trouver 1540 chez les soeurs de 3 et 459, et qu'il montrera 408 a son avantage pour peu que cela se puisse; si l'on peut trouver 1490 a 1011, peut-étre 1570 n'est-il pas impossible ni éloigné. 1162 (de Prinses) a peint le tableau actuel a 1379 (te Berlyn) et 1160 n'a rien négligé aupres de 1426 qui de son coté fait aussi ce qu'il peut et donne des *esperances* 1475. Si tout manquoit 1216 ne devroit pas etre oublié, et en cas de besoin il pourroit etre sondé par un canal sûr. 1521, 1257 joue son ancien role, et menace déja fortement, celui de 1379, 1427 l'ecrit a 1357. Si 1141 fait 1447, dit-il, 1257 donne 1537, 1533 a ses Amis. 1623 vous envoie les dernieres pieces venu et envoyé a 1384. 1152 s'est excusé [2]) de se méler à l'avenir de cette commission, et c'est 1213 d'ou est provenu la derniere piece; 1200 (DE LARREY) l'a faite et 1623 l'a retouché; je crois que 416 en sera content; peut-etre 1162 ajoutera-t-il (zy de Prinses) encore un plan envoyé de 1379, mais d'un autre coté [3]). Il tachera d'en obtenir l'agrément de 1141 (WILLEM V), et demandera la dessus les idées de 416. Le tems ne me permet pas de rien ajouter que les assurances

1) Van Gelderland en Utrecht.

2) Z. hierby den brief van VAN CITTERS aan VAN DE SPIEGEL bl. 354, 358 (Bedreiging van MONTMORIN aan GOLTZ.)

3) Afkomstig van den Gezant VAN REEDE te Berlyn. Z. de brieven van VAN DE SPIEGEL aan VAN CITTERS 8, 10 Mei 1787.

de la vive reconnoissance et sincère Estime avec laquelle je ne cesserois d'être. (niet onderteekend).

VAN CITTERS *aan* VAN DE SPIEGEL.

Hoog Ed. Gestr. Heer,

In de Couranten is bekend gemaakt dat er van Nymwegen verscheide expressen waren afgezonden, en wel ten getale van 17 aan de Trouppes, waar uit dan vervolgens veele remarques en reflexien zyn voortgesprooten; die uitstrooisels zyn egter in de volgende Couranten tegengesproken, zo als UHoogEd.Gestr. zal kunnen zien uit de Couranten van Maandag, die eerst aanstaande Donderdag te Middelb(urg) aankomen.

Z. H. heeft zelfs by Missives aan den Heer Griffier FAGEL en aan den Thesaurier-Generaal BISDOM [1]) kennis gegeven dat dit gedebiteerde verzonnen was.

De omstandigheden van zaken zyn egter zo dat noodzakelyk schynt er eenige precautien genomen werden in Utregt en Gelderl(and) om hun voor allen aanval en gedreigde invasie te dekken, en derhalven zouw het kunnen gebeuren dat er eenige Trouppes gezonden wierden, na de grenzen, niet om eenen aanval te doen of in de Provintie van Holland in te rukken, maar om eige veiligheid, en indien mogelyk te beletten dat de Provintien van Gelderl(and) en voor al van Utregt, waarop men het vooral schynt gemunt te hebben, door geen Hollandsche Trouppes werden bezet en geïnvadeerd. De bekende orders van den Generaal VAN RYSSELT schynt zoodanige demarche en precautie van die beide Provintien te wettigen, en het is apparent dat eerstdaags daar van by Missives aan de Heeren Staten van de Provintien zal worden kennis gegeven.

---

1) Van wien later brieven volgen. Hy was de opvolger van P. A. GILLES.

Ik heb niet willen afzyn UHoogEd.Gestr. hier van te prevenieeren en capteere deze occasie om UHoogEd.Gestr. te verzekeren van de ware gevoelens van hoogagting met de welke ik de eer heb te zyn.

Nymwegen
6 Mai 1787.

UHoogEd.Gestr. Ootmoedige en
Gehoorzame Dienaar
W. VAN CITTERS.

VAN KINCKELL *aan den Raadpensionaris.*

J'ai fort bien reçu votre lettre avec une nouvelle qui me prepare a une autre nouvelle plus grande. Je suis reconnaissant de vos boutés et de ceux de Mr. DE L(YNDEN). Je commence a aimer la Politique depuis qu'elle prend l'apparence d'un grabuge qui j'espere egalisera les chances. La Resolution d'enquerir contre VAN RYSSEL, et celle passée aujourd'hui de declarer parjures les officiers qui obeiront, a passé sans opposition dans les E. G. (Etats-Generaux). Ce stile passif surprend tout le monde et fait augurer que l'on rumine de grandes affaires. En attendant le concert entre la Gueldre et Utrecht pour la defense commune est etablie. Si la Generalité veut soutenir le Conseil pour assurer une protection efficace pecuniaire aux troupes, il n'y aura presque qu'un avis. La *scission* en Hollande se fera j'espere et viendra a l'appui des provinces avec ce que nous pourrons assembler du vox Populi. V(AN) C(ITTERS) vous envoit la lettre de Gueldre qui est d'un genre a vous plaire. On attend incessament une depeche de Frise sur cette affaire critique. L'Emotion avec laquelle on vous ecoute est de bon augure. J'espere que vous les rangerai (sic) par la puissance victorieuse de vos talents et par le sentiment du danger et de la conscience, et que vous n'aures retiré le bras que pour mieux frappér. Mille compliments a LYNDEN. Ayés

la bonté de lui dire ce qu'il ne sait pas de ceci. Les H. [1]) desireroient de jetter la Legion dans Utrecht, mais cela rencontre des difficultés de la part des Magnats democrates de cette ville. Het vuur is aen de scheenen gelegt van die geene, die geen oogenblik langer moeten wagten om hunne hulp van vrugt te doen zyn. Je vous manderai le resultat et peut etre que je viendrai moi meme vous en parler.

AYLVA [2]) a merité une couronne civique par la demarche du Conseil d'Etat, mais qui auroit jamais cru que son paranimphe pour suivre et soutenir sa demarche dans L. H. P. seroit ROOSENDAAL [3]). Demandés a Mr. DE LYNDEN ce qu'il pense la dessus. Il connait le Personnage. Adieu.

a la Haye ce 8 de May 1787.

La grande affaire serait actuellement de faire proposer par une province et resoudre, dat de R(aad) v(an) S(tate) zal worden geauthoriseerd om de Troupes die door het praesteeren van den Eed aen de Gen(eraliteit) mogten koomen te lyden, inmiddels te betaelen: Er zyn meer armen als ryken en meer onedelen als Edele.

VAN DE SPIEGEL *aan de Prinses.*

den 8 Mey 87.

Doorl. en Koningl. Vorstin,

De Hr. v. c. (VAN CITTERS) zal Uwe K. H. communiceeren myne bekommering over 't gene ik meen uit zyn

1) Les Hollandais.

2) AYLVA. Verg. hiervoren bl. 100, en myne *Gesch. der Diplomatie van de Bataafsche Republiek*, IIe Deel, IIe Stuk, Bylage XVI, bl. 59—64 (1806).

3) Baron TORCK VAN ROOSENDAAL, Gedeputeerde van Gelderland ter Vergadering van H. Hoog. Mog. Z. by R. L. BOUWENS *aan zyne Committenten* (Amsterdam 1797), eene klagt van Leidsche burgers (6 Juny 1787) over het onderscheppen van een brief van THEOD. VAN LEEUWEN te Amsterdam, per post gezonden aan PIETER VREEDE te Woerden; eene schennis van het geheim der brieven, aan TORCK te last gelegd. (bl. 58, 196).

brief te hebben geleezen — waarschynlyk zal die bekommering te laat komen, en dan wensch ik, dat de uitkomst zal toonen, dat ze ydel geweest is — al wat ik in myn kring kan doen, is tot opregten dienst van Uwe HH. en de vryheid welke ik gebruike, om zoo openhartig myn gering advys te zeggen, komt uit geen ander beginsel, dan van waaragtige zugt voor de eer en luister van het Doorl. Huis — Maar ik ben verzekerd, dat de minste vigoureuse stap van G. en U., (Gelderland en Utrecht) die verder gaat als zelfsverdediging, op rekening van Z. H. zal gesteld worden, en door de kwaalykgezinde gearripieerd als een praetext om de Natie van Z. H. te vervreemden; daar in tegendeel de patientie die Uwe HH. tegen al de onderdrukkingen geopposeerd hebben, aan hoogdezelve veele Vrienden onder de bestdenkende heeft geconserveerd, waar van de overtuiging vroeg of laat, verandering ten goede moet voortbrengen. Het is my niet mogelyk, alle de gevolgen van een plan van vigeur op te noemen, omdat ik niet weet, hoe het gecombineerd is, en hoe het gedirigeerd zal worden, maar zoo de gesteldheid van zaaken niet beter is als ze my toeschynt, is het byna onmogelyk te reüsseeren — ik wagt met het grootste ongeduld de tyding van het Contrarie, en ik bid Uwe K. H. te verschoonen de trouble en haast waar mede deeze geschreeven is etc.

VAN DE SPIEGEL *aan* VAN CITTERS.

Post alia — Ik heb geschrikt op het leezen van Uw HEdG: brief — de operatie daar by vermeld, supponeerd dat er een invasie op de Prov(intie) van Utr(echt) van de Holl(andsche) zyde, zou ondernomen worden, en om welke af te weeren eenige Troupes op de grensen zouden by één getrokken worden — indien zoodaanig een onderneeming

werkelyk op til was, zouden de maatregelen tot resistentie buiten twyfel geoorlofd zyn, en door alle redelyke menschen goedgekeurd worden; maar zoo de intentie mogt zyn (gelyk sommige uitdrukkingen daar toe aanleiding geeven) om een coup hier of daar te doen, ben ik ten uitersten bedugt voor de gevolgen, en ik ben verzekerd, dat UwHEdG. dezelve zoo wel penetreert als ik.

Hoe zeer in het eerstgemelde geval het employ der Troupes geoorlofd zy, zal er egter veel voorzigtigheid noodig zyn, om de demarche zoodaanig aan te leggen, dat de 2 Provintien niet voorkomen als aggresseurs, en in allen gevalle behoorde niet verzuimd te worden, onder de Troupes van 't Hollandsch Cordon en andere bekend te laaten worden, dat alle, zoo wel individus als geheele Corpsen, welke door H(olland) buiten betaaling' worden gesteld, in soldy van de andere Provintien zullen overgaan.

Ik heb vernomen, dat er idées zyn, dat Z. H. of wel de Vorstelyke Familie zig in Holl(and) moesten vertoonen, en dat het gevolg daar van allesints goed zou zyn — mogelyk ben ik wat vreesagtiger dan een ander, maar ik zou niet gaarn in deezen tyd zulk een raad geeven: die zaak is vol van 't grootste gevaar; en ik kan my naaulyks voorstellen dat er eenig goed gevolg van te wagten is, ten minsten niet zoo waarschynlyk, dat het de kwaade kanssen kan opweegen.

Het plan van den Heer VAN REEDE [1]) is gecalculeerd op een verkeerden grondslag, naamelyk dat de goede party veld gewonnen heeft, en dus dat de andere handelbaarder zouden zyn — deeze grondslag nu vervallen zynde, is het zeer bedenkelyk, of Hunne H. H., door zig in zulke Negotiatien in te laaten, niet risqueeren alles te verliezen, en zig aan alle evenementen overgeeven.

---

1) Z. hierboven bl. 358, 371.

Ik beken, dat deeze brief weinig troost bevat, en het doet my hartelyk leed; maar ik vreeze, dat de vigoureuse stappen Z. H. meer nadeel dan voordeel zullen doen, terwyl het exempel van Hattem en Elburg geleerd heeft welke party de kwaalykgezinde daar van getrokken hebben.

De twee Fransche stukken welke UwHEdG. my heeft gelieven mede te deelen, heb ik door den haast waarmede ik deeze heb moeten schryven, nog niet kunnen leezen.

Ik heb de eer etc.

den 8 Mey 1787.

De larrey *aan* van de spiegel.

Ik verneem door 1630 dat aan 416 eenige informatien konnen gegeeven worden, maar nooit is 1189 (de larrey zelf) minder in staat geweest om een tafereel optegeeven. De verwarring is tot het uiterste gekomen. U. E. kan wat by 1018, 1029, 12, 76 gebeurd niet ignoreeren: by 451 zyn 1541 in beweeging gecommandeerd door den broeder van 1115. Men meend dat 86 met 1546 haarer 1545 thans in 10 zal ophouden, ten zy men haer de reys laat aanneemen na 1011. Men geloofd dat van de 1480 verscheide boodschappen naer 1257 bezorgd zyn, en dat aangedrongen word op 1537, 1543, na de kant van 77 zonder 1216 aan te doen. Wat het einde van dit alles zal zyn, vraag ik aan 420. Er is wederom een successeur van 1309 by 1700 als den voorigen. [1]) In 80 is de fermentatie groot. Het tekenen voor 1526 continuert. U. E. laatste van den 29 is wel ontvangen. In 16 is het druk, en by 1200 niet minder. Hoe gaat het in 396? Denkt U. E. dat 1141 by 408 geconserveerd kan blyven indien 82 1151 laat loopen? Wat U. E. van 412 zegd verwonderd my niet,

1) Dit slaat vermoedelyk op bourgoing, niet ongelyk aan de rayneval.

maar ik ken een groot Man, van wien ik alles verwagt, en voor wien myne veneratie alles te booven gaat. Ergo ex asse

Tuus

10 Mey.

Q. N.

VAN REENEN *aan* VAN DE SPIEGEL.

Hoog Edel Gestreng Heeer!

Er is een Committé van de O. V. [1]) Soc. alhier, en aan 't hoofd is onze waerdige Ridder [2]); het plan van V(olks)stem te doen spreeken is 'er, zo rasch men aan alle kanten gereed is: doch men is hier nog niet talryk genoeg. Wees verzeekert dat de man aan 't hoofd met zeer veel bedaardheit en fermeteit werkt doch niets wil precipiteeren: actif genoeg mag toch niets doen voor dat wel gesouteneert is, waarop met allen ernst gewerkt word. Hy is zeer verplicht voor de door den Heere Staate Generaal v. C(ITTERS) aan my gecommuniceerde consideratien van U HEg., die heeren konden heeden niet met elkaer spreeken, en daarom heeft v. C(ITTERS) uwe consideratien aan my gezegt, en ik die hier gecommuniceert, en heb de eere het antwoord te melden. 't Hoofd heb ik u genoemt: de harmonie tusschen de Societeiten hier is goed: doch de nervus rerum agendarum [3]) manqueert, waerteegen de antagonisten met ruimste handen (unde het is bekomen quaerat nemo) verkwisten, en 't is hier niet te bekomen voor ons wat men ook doe!

Ik heb by de remotie terstond aangeraaden Addres; niet aan de Staaten alzo ik daar van weigering was verzeekert, niet om Maintenue aen Hof of HR(aad) omdat dit middel

---

1) *Oranje-Vereeniging* of *Vrienden-Societeit.*

2) By BOUWENS, *Aan zyne Committenten* bl. 557 en verder komen stukken voor „presumptif van de hand van VAN RHEENEN, Secretaris van BENTINCK" (VAN RHOON).

3) Geld.

niet prompt noch sterk genoeg voorkwam, maar om Complainte als in beide opzichten volkomen sufficient. Men heeft myne gedachten niet gevolgt. Thans zegt myn Vriend wiens antwoord ik hier boven meldde, dat 'er te Rott(erdam) geen kans is tot redres door de Justitie, maar alleen door eene revolutie.

Er is gewis gisteren een cordon geslaagen, by Utrecht, de Vaart, Seyst, etc. rondom: dit cordon word gecommandeert door den Generaal VAN DER HOOP.

Seinschooten zyn den gantschen nacht gehoort, van 10 uur af gisteren avond. Ook is door reizigers, waarvan ik deezen morgen een, die oordeelen kan over vuuren, gesprooken heb, vernoomen een sterk vuur van klein geweer, ook van canon, tusschen wie, weet men niet; doch supponeert met een gedeelte van 't Corps van den Rhyn-gr(aaf): eenige troupes van 't Holl(andsch) cordon had myn reiziger gezien marchvaerdig, of onder de wapenen; doch dat zy naar Utrecht zouden marcheeren (na het voorleezen der ordres van den Raad van Staate uit naam van H. H. M.) twyfelt men zeer; immers voor verre de meeste Corps.

Ik weet weezenlyk niet waar my het hoofd staat van alle de menschen die hier komen spreeken en hooren, waar ik zit te schryven en dus moet ik krabbelen zonder genoegzaam te kunnen denken wat ik melde.

De bode moet voor vier uur weg, des zal ik heeden niets kunnen melden van Holl(ands) Resolutie heeden omtrent den eedt te neemen. De Resolutie van H. H. M. geeft daar gewisselyk ombrage; en wie weet wat gisteren avond beslooten is in het conclave 't welk altyd, Woensdags is in 't Logement van Amst(erdam) 1) elke week der Vergadering.

1) Het Hôtel der Amsterdamsche Afgevaardigden te 's Hage, thans het Ryks-Archief. — Verg. den *Tegenw. Staat van Holland* (1742) I. 117 volg. (Logementen der Afgevaardigden.) Die byzondere woningen dienden niet enkel tot herberg, maar ook om zorgvuldig de Staatsgeheimen te bewaren.

Zo men durft zal men de geweldigste Resolutien neemen, waar teegen de uiterste fermeteit noodig is, en welke op eene constitutioneele wyze kan getoont worden.

Ik voege hier by een Exemplaar van een Request te Amsteldam gepraesenteert aan de Vroedschap welke het heeft gerenvoyeert aan Burgemeesteren: het gevolg daar van weet ik nog niet: daar word eene teekening van een goed declaratoir ondernoomen welke voortgang maakt, ook worden daar Societeiten opgeregt. Waren die zaaken alle vroeger aangevangen, ze waren nu al in staat tot zelfverdeediging; en had men mynen geringen raad gevolgt, dan zouden, daags na het eerste request van eenige haagsche Burgers teegen Z. H., al declaratoiren in de waereld zyn gekomen voor de Constitutie zo als die wettig is, om de Ridderschap van Holland dank te zeggen, om Z. H. herstelt te hebben. Ik heb meer dan één noodig opstel daartoe gemaakt doch men vond het ongeraaden immers veel te vroeg. Men verzeekert hier nu dat tyding is gekoomen de Rhyngraaf met 500 man uit Utrecht zou zyn gemarcheert en de post die aan de Vaart by de Sluis was zou geforceert hebben. De Heer VAN CITTERS, aan wien ik deezen open zal zenden, zal aan U Hoog Ed. Gestr. misschien meer kunnen melden.

Ik recommandeere my van harte in UHEdgestr. gunstig aandenken en heb de eere met opregtst respect te zyn

Hoog Edel Gestr. Heer,

Donderdag
10 May 1787.

UHoogEdGestr. gehoorzaamste Dienaar.

Zo op 't oogenblik hoore ik van een Rott(erdamschen) goeden heer [1]) dat de geremoveerde Raaden zich aan de Justitie zullen addresseeren en Complainte verzoeken.

1) Verg. BOUWENS, *Aan syne Committenten* bl. 557, (6 Juny 1787.)

VAN DE SPIEGEL *aan* VAN CITTERS.

Hoog Edel Gestrenge Heer!

De inhoud der Resolutie van Gelderland en de propositie door die Provintie ter Generaliteit gedaan heden ontvangen, hebben my wat gerassureerd, omtrent het oogmerk van 't employ der Troupes, naamelyk dat dezelve alleenlyk *tot defensie* zullen dienen — ik ben dus ook te rug gekomen van den schrik; maar ik moet UwHEdg. verklaaren, den dag van gisteren in de grootste bekommering te hebben doorgebragt, als nog de suppositie zynde, dat de intentie was om de Troupes offensief te laaten ageeren; — de discoursen van GODIN, een twyfelagtige passage uit het Billiet van H. K. H., de aandoening waarmede UwHEdg. brief geschreeven was, en de omissie van de Resolutie van Gelderland in te sluiten: dit alles deedt my het ergste vermoeden en myn gewoone openhartigheid permitteerde niet myne apprehensie van kwaad gevolg te verbergen.

De mesure nogthans van onderlinge defensie kan niet anders beschouwd worden, dan als geoorlofd en door den nood gewettigd, en wat daar ook van mag komen, men zal er hier alles opzetten om te maaken dat deeze Provintie geen stok in 't wiel steekt; evenwel wenschte ik, om de minste moeite, dat er geen Troupes van onze repartitie mogen geëmployeerd zyn.

Men heeft zig zeer wel ter General(iteit) gekweeten, maar het importantste 't geen zekerlyk aan de penetratie van Z. H. niet zal ontsnapt zyn, is zorg te draagen, dat de individus en geheele Corpsen, die gesuspendeerd worden wegens het nakomen van hun pligt, door de Generaliteit of door de andere Provintien zullen betaald worden.

Ik heb het Berlyns stuk met attentie geleezen, als mede het antwoord op het zelve, en zoo ik het wel inzie, bewyst dit wederom, dat er niet veel succes te wagten is van het

Plan van den Heer VAN REEDE: — zoo lang de tegenparty dominant is, kan er met geen apparentie van succes aan een Accommodement van de zyde van Z. H. gewerkt, of eenig plan gepraesenteerd worden, want om hetzelve in die omstandigheden acceptabel te maaken, zou het zoo vernederend moeten zyn, dat een particulier, ik laat staan een Vorst, liever alles door geweld zou verliezen, dan zoo veel vrywillig over te geeven; maar zoodraa de tegenparty handelbaar wordt en zelfs naar een afeinde verlangt, zou er misschien mogelykheid zyn om een convenabel Plan uit te denken.

Ik heb de eer met alle respect te zyn

den 10 Mey. UwHEdg. onderd. dienaar.

VAN KINCKELL *aan* VAN DE SPIEGEL.

Je ne vous dirai point les resolutions et demarches qui se prennent et se font puisque votre Correspondant ex officio vous en rend comte. Le tocsin de la guerre civile est sonné par une attaque que les vry corps d'Utrecht ont fait la nuit passée sur le Regiment D'EFFEREN [1]). La suitte de ce grabuge sera probablement que les Hollandais s'empareront d'Utrecht et y jetteront le Corps de SALM. Tandis qu'il y avoit mille moyens de prevenir ce mal, aucun ne se presente pour l'empecher: au reste puisqu'il faut se battre a l'epée au lieu de plumes, j'espere que nos chances s'egaliseront ensembles. Toutes les personnes de sens sont surprises de ce que la Zelande ne se montre pas. Les Resolutions de hier au soir sont arrivées fort apropos. L'on commençoit a dire un peu de mal de vous et beau-

1) Te Jutphaas 9 Mei 1787. Verg. State-Notulen 17 Mei fol. 270. *Gazette de Leyde* 15 Mai. — SÉGUR, *Décade historique* III. 121 (VISSCHER (C. G.) gesneuveld.) Kroniek van het Historisch Genootschap XXVI[ste] Jaarg. (Utrecht 1870) fol. 464.

coup de M. DE LYNDE et quelques personnes se sont permises de dire hauttement qu'il etait P. [1]) Vous savés aussi bien que moi la fausseté de ces calomnies ques j'ai repoussé comme il le falloit. Mais on repond: comment est-il possible dat een meerderheid van 5 stemmen tegens 2, geruggesteunt door een Associatie van alle ordentlyke Lieden, en door een Volkstem die zig beroemt van alle keesen een voor een te sullen dood slaan niet doorslaat — terwyl men hier met minderheiden, tegens de ordentlyke Lieden, en een gedecideerte Volksstem, alles meester word. Zoo UE. tyd heeft zegt my tog een woordje dat ostensibel is. Ik hebbe te laat van het vertrek van een boode onderrigt geweest om meer te kunnen schryven. De fourmilliere van Frankryk vermeerdert hier, en men schynt staat te maaken op Fransche militaire hulp.

'Er is een *Janus*-gezigt van Negociateurs, BOURGOING met moderate Instructien en de Ambassade met violentie. — De uitkomst doet de eene avoueeren en de andere desavoueeren.

Gelderland en Utrecht meenen het. De gemoederen swellen. De antiparty in de Vergadering van Holland hoope ik zal Cohesie en consistentie krygen. En de eerste gelegenheid om de antidotaele vox populi in te schuiven zal niet ontsnappen.

Donderdag middag aen tafel.

VAN CITTERS *aan* VAN DE SPIEGEL.

Nymwegen 12 Mai.

Hoog Edel Gestr. Heer,

Ik heb met de expresse ontfangen beide UwHoogEdGestr. Missives van den 8 dezer loopende maand.

---

1) Patriote of Poltron.

Ik zende hier nevens copie van de Missive van den Collonel Graaf VAN EFFEREN met het rapport van de ongelukkige actie. Uit alle verdere rapporten en tydingen zederd ontfangen schynt men te moeten besluiten dat deze Troupes zig zeer slegt geconduiseerd hebben, dat ze alle zeer spoedig de vlugt genomen hebben, dat er misschien geen een doode of gekweste onder hun is, en dat de meeste zullen te regt komen, met agterlating en verlies van hunne geweeren, horden, Grenadiers-mutsen, Regiments-kas etc. Het vrycorps bestond slegts uit 300 man.

Generaal-Major VAN DER HOOP is te Amersfoort. Zyn Edele schryft my, *ik kan onbewimpeld* zeggen, dat ik *van alle* kanten geinformeerd worde, dat dit Bataillon zig *allerslegts* heeft gedragen, ook ben ik zeer t' onvrede van den Collonel, dat zyn Bataillon niet gerallieerd heeft, en zyn Post niet dadelyk weer bezet, het schynt dat onze Trouppes geen kruid meer kunnen ruiken, dan daar zal *middel zyn* het haar te leeren. Zodra ik zal weten welke het 2e Regiment Infanterie zal zyn, dat hier zal komen, denke ik myne operaties te beginnen, en tragten die gewapende Burgers hare battery aan de Vaart te neemen en die 629, 613, 604, 624, 609, 619, 627, 631, 613, 619, 627, 613, 611, 621, 620, 619, 603, 604, 624, 626 te gebruiken voor 171. 182 heeft van den avond in de Vergadering gezegd, dat zo daar kans toe was, zulks moest ondernomen worden, en ik zal myn best doen de schande uit te wissen.

Alle de Officieren van een der Bataillons van GRENIER hebben geweigerd te marcheren, except de Collonel VAN CITTERS die door den Raad van Staten is opontboden na den Haag om zig te verantwoorden.

Het gerugt loopt dat alle de Officieren van het Regiment van PALLARDY insgelyks geweigerd hebben, en dat de soldaten dat exempel gevolgd hebben.

De Staten van Gelderland hebben geresolveerd den Raad van Staten te verzoeken om by provisie alle de Regimenten die Holland zal weigeren te betalen provisioneel de soldien voor Rekening van Holland te negotieeren en by weigering van dien zelfs daarin te zullen voorzien. 281 komt morgen avond hier, om afscheid te neemen en te gelyk te overleggen wat 626, 604, 602, 620, 628, 624, 626 men hier noodig heeft, met verzekering dat 635, 634, 619, 612, 620, 602 genegen is zig de 635, 600, 614, 607, 619, 600, 606, 619, 627, 609, 627, 624, 604, 614, 614, 604, 619.

16, 22, de oudste 619, 600, 611, 604, 616, zullen morgen avond ook hier zyn.

Zyn Hoogheid schryft dezen avond aan den Heer VAN L(YNDEN) ik hoop dat er occasie zal zyn een expresse direct met deze na Zeeland te zullen kunnen afzenden.

Ik hoop dat UHoogEdGestr. door deszelfs goede directie de zaken zodanig zullen kunnen blyven dirigeeren om het werk dragende te houden, en dat men zig niet zal laten allarmeeren en afschrikken door alle de allarmante gerugten die er uitgestrooit en in de Couranten en door andere schriften zullen verspreid worden.

De Trouppes hebben wel en uitdrukkelyke last en order om geen aanvaller te zyn, en spetiaal bevel om het territoir van Holland te menageeren en niet buiten de Provintie van Utregt te marcheeren.

Alle de maatregelen door Gelderl(and) en Utregt genomen zyn tot eige defensie en om zig tegens allen aanval te dekken. Het is dus te wenschen dat alle de andere Provintien, wel verre van het gedrag van Gelderland en Utregt te disapprobeeren hun veel eer zullen vereenigen om eene gemeene zaak met de twee laatsgemelde Provintien, tegens de overmagt en overheersching van Holland te maken.

De Commis der Magazynen te Arnhem TULLEKEN genaamd is door de Staten van Gelderl(and) by provisie gesuspendeerd omdat geweigerd heeft de orders van hun Ed. Mog. te obedieeren. De zaken zyn nu tot die extremiteit gekomen door de overheersching van de domineerende party in Holland, dat men niet meer van deze kant terug kan, en dat met fermeteit er nog hoop is dat de zaken te regt zullen kunnen worden gebragt. De gezonde orders door haar hoog Mo. en den Raad van Staten, is ondertusschen van dat effect, dat Holland geen vaste staat kan maken op hare Trouppes, en indien men van genoegzame penn(ingen) konde disponeeren, zo zouw er misschien mogelykheid zyn om een coup te doen.

Ik wil egter niet ontkennen dat de zaken zeer criticq staan, en dat indien dezelve tegen vallen, het vooruitzigt aller kommerlykst is, dit behoord de welmeenende aan te spooren om de handen ineen te slaan. Ik heb de eer my met de meeste hoogagting te noemen

Hoog Ed. Gestr. Heer,

den 12 Mai. UHoog Ed. Gestr. Ootmoedige en Gehoorzame Dienaar

Ik hoop dat men niet uit het oog zal verliezen dat dit Bataillon niet was gemarcheerd om eenige vyandelykheden te plegen, maar om eenige dorpen te bezetten om de Provintie van Utregt te dekken, en dat het de Vry-corpsen zyn die uit Utregt marcheerden die hun hebben willen beletten om aldaar te inquartieren.

Hare Koningl(yke) Hoogheid aan wie ik deze heb laten leezen, antwoord my: Je n'ai aucune remarque sur cette Lettre, je suppose que Mr. VAN DE SP(IEGEL) gardera pour lui seul ce qui concerne l'arrivée de H(ARRIS) et la batterie d'Utregt.

Men heeft hier in bedenken genomen om iemand na Z(eeland), Vriesl(and) en Gron(ingen) te zenden, met eene Instructie door de Gelderse Heeren tot het defensie-wezen te formeeren, voorzien. Dat tot ingredienten van zo een Commissie zouw dienen, de handelingen v(an) H(olland), de vrees voor scheuring der Unie, de gemeene zekerheid, en aan die Provintien voor te dragen v(an) de zaak v(an) Gelder(land) en Utregt eene gemeene zaak te maken. Ik neem de vryheid UHoogEd.Gestr. hiervan kennis te geeven en te verzoeken my te willen informeeren of UHoogEdGestr. van oordeel zoude zyn dat zo eene Commissie aangenaam en van nut zoude kunnen wezen. Zoo niet was het best van dat plan af te zien.

VAN CITTERS *de Zoon aan den Raadpensionaris.*

's Hage den 12 Mey 1787.

Hoog Edele Gestrenge Heer,

Ik neeme de vryheid UHoogEdGestr. toe te zenden eene Missive van de Heeren Staten van Utrecht, en daarop gevolgde Missive van H. H. Mog. op propositie van den Raad van State aan de Heeren Staten van Holland en West-Vriesland, welke by H. Ed. Groot Mogende voor notificatie is aangenomen. Verder het geresolveerde van den 10 dezer omtrent den Generaal Majoor VAN RYSSEL, op propositie van den Heer Gedeputeerde van de Provintie van Utrecht, *omtrent welk laatste ik hoope dat H. Ed. Mog. myn verrichte zullen gelieven te approbeeren.* Zullende UHoogEdGestr. ook onder de bylagen van deze myne brief vinden, eene Missive van Z. D. Hoogheid concerneerende eenige valsche geruchten in de Couranten geplaatst. Wyders een conciliatoir door den Raad van State geproponeerd, en op gisteren geconcludeerd, [doch met hetwelk ik, met

alle decentie en verschuldigde beleeftheid hebbe gedeclareerd, my voor myn particulier noch in het Besogne, noch in de Vergadering van H. H. Mog. te konnen conformeeren, niet konnende bemerken dat men zich flatteeren kan van harmonieuse sentimenten uit te konnen werken. — Ook hebbe ik my voor my zelven niet konnen voegen by het geresolveerde rakende de verzoeken van de Heeren VAN DER DUYN en VAN RECHTEREN, vermits ik begreep dat die Heeren, buiten dat derzelver conduite geapprobeerd en gelaudeerd behoorde te worden, men dezelve in H. H. Mog. protectie moest nemen, te meer daar Holland zulks omtrent den Generaal Major VAN RYSSEL hadde gedaan; hebbende den Heer Gedeputeerde van Gelderland in het Besogne daaromtrent een advis uitgebracht waarmede ik my geconformeerd hebbe, maar het welke door de meerderheid is verworpen,]; verder hebbe ik my in het Besogne, als ook in de Vergadering geconformeerd met de genomene Resolutie omtrent den Heer Collonel-Commandant VAN CITTERS welke hier insgelyks nevens gaat; het heeft my gevoelig aangedaan over die materie omtrent een oud Vrind van my te moeten adviseeren, doch aan legale orders gecontravenieerd hebbende, bracht myn *eer* en myn *plicht* mede, in dezen onzydig te handelen, en op denzelven voet als aangaande de Heer VAN RYSSEL. [Aangaande de te entameren Besognes wegens het conciliatoir door den Raad van State geproponeerd en ter Vergadering gearresteerd, hoope ik van UHoogEdGestr. te worden geinformeerd, hoe ik my in de Vergadering als ook in het Besogne des wegens zal moeten gedragen, want het is tot myn leedwezen dikwyls *tot capita tot sensus*. Zo men denkt zullen de Staten van Utrecht moeyelyk tot schikkingen komen, en dus de Besoignes van wederskanten moeyelyk vallen.] Op het dejeuné heden van den Heer Franschen Ambassadeur komende word my aldaar gezegd dat de Rhyngraaf VAN SALM met zyn Legioen in Utrecht zoude getrok-

ken zyn, als ook dat men by Holland zeer sterke Resolutien zoude nemen, zoo dezelve niet reeds genomen waren, (vermits de tydingen dat verscheide Officieren disobedient waren aan de orders van de Gene(raal) Maj(oor) v. RYSSEL en dit meer en meer toenam) om de weygerige Officieren te casseeren. Omdat nu alles hier even desperaat is, zoude het konnen zyn, dat H. H. Mog. genoodzaakt zouden wezen om de Officieren, welke dit ongelukkig noodlot zouden ondergaan, niet alleen in haar protectie te nemen, maar voor hunne betaling, op de eene of andere wyze te zorgen, 'er periculum in mora zynde; waaromtrent ik hoope dat myn verrichte alsdan dienaangaande zoude worden door H. Ed. Mog. geapprobeerd. UHoogEdGestr. begrypt dat myn situatie alhier alleronaangenaamst is, maar in welke omstandigheden ik my ook zoude mogen bevinden hoopende op God alleen, wensche ik myn plicht te zullen doen en door H. Ed. Mog. [en UHoogEd.Gestr.] niet te zullen worden verlaten. Ik hebbe de eer met een onveranderlyken eerbied te zyn,

Hoog Edele Gestrenge Heer,

UHoogEdGestr. onderd. en
gehoorz. dienaar
W. VAN CITTERS.

P.S. Voege hier ook by eene Missive van Z. D. H. heden ingekomen.

VAN CITTERS *de Vader aan* VAN DE SPIEGEL.

Nymwegen 18 Mai.

Hoog Ed. Gestr. Heer,

Sommige Heeren van Gelderland, die sederd het scheiden van de Arnhemse Land-dag, hier zyn, en onder anderen de Heeren VAN ENGHUIZE, SUIDERAS en Burgemeester VAN

LYNDEN, met welke heden eene Conferentie in presentie van Zyn Hoogheid gehouden is, hebben my gecommuniceerd dat men genegen was, van wegen hunne Provintie iemand na Zeel(and) en ook na Vriesland en Stad en Landen te zenden, om te proponeeren van tusschen de respective Provintien eene nadere vereeniging, indien mogelyk, te maken tot voorkoming van eene geheele scheuring en verbreking van de Unie, en hun te verzetten tegens de overheersching en geweld van de heerschende Cabalen in Holland.

Dat indien zulks gegouteerd wierd, men gaarne zouw zien, dat een of meer Heeren van vertrouden uit Zee(land) en andere Provintien, na herwaarts kwamen, om gezamentlyk en met meer vrugt tot dat gewenschte einde te kunnen arbeiden.

Dat men ook genegen was, om gezamentlyk tusschen de welgeintentioneerde Regenten, eene nadere Acte van Verbintenisse, van de respective Provintien aan te gaan, tot maintien en bewaring van de Constitutie etc. Het is tans meer dan tyd om op zodanige middelen van eige redding bedagt te zyn en om de verdere scheuring voor te komen, de Unie, die door de geweldige maatreglen en invasie van Utregt door Holland verbroken is, weder te herstellen.

Het zal UHoogEdGestr. reets bekend zyn, dat Holland geconsenteerd heeft maar voor 6/m in den Staat v(an) Oorlog, en onder conditie dat de Trouppes, die op Hollandsche repartitie staan en in Gelderl(and) in Guarnisoen liggen na de Generaliteit zullen worden gezonden, of by weigering van dien met alle betaling te zullen ophouden. Dat de Stad Utregt door Hollandsche Trouppes reets bezet is, en dus de invasie is werk-stellig gemaakt.

Dat alle de Officieren die geweigerd hebben om zonder Patent in de Provintie van Utregt in te rukken zyn gesuspendeerd. Twee Bataillons van GRENIER, waaronder een gecommandeerd wordende door den Collonel VAN DE POLL

zyn egter ingerukt, het 3de Bataillon heeft zo het schynt niet kunnen marcheren omdat alle de Officieren, except de Coll(onel) v. CITTERS, geweigerd hebben. Gelderl(and) zal zorg dragen voor de betaling van die Trouppes die Holland zal komen goed te vinden onbetaald te laten.

Vriesland schynt zeer wel gedisponeerd te wezen. Men was huiverig om Trouppes op hare repartitie staande te gebruiken, onder de hand heeft men egter eenige verzekering gekregen, dat men op dat point facil zoude bevonden worden. Kon men ook diergelyke verzekering krygen van Zeeland, zulks zoude eene grote gerustheid geeven, schoon ik UHoogEdGestr. egter kan verzekeren, dat er van de Trouppes op de Zeeuwsche repartitie staande tot heden toe geen gebruik is gemaakt, als misschien alleen (schoon ik dit niet stellig kan verzekeren) van eene Compagnie Artillerie, op Zeeland wel gerepartitieerd, maar die door de Generaliteit word betaald, en waarvan dus de Provintie van Zeel(and) niet als betaalsheer kan worden geconsidereerd.

Ik zal UHoogEdGestr. niet langer ophouden, en met verlangen zyne consideratien zo spoedig doenlyk afwagten, het spreekt egter van zelfs dat de expresse zo lang mag worden opgehouden, dat er UHoogEdGestr. behoorlyke tyd gelaten worde om te schryven.

Ik heb de eer met de meeste consideratie te zyn

Hoog Ed Gestr. Heer,

UHoogEdGestr. Ootmoedige en
Gehoorzame Dienaar
W. VAN CITTERS.

De Prinses aan VAN DE SPIEGEL.

Le 18 May 1787.

Je sens bien vivement la facheuse situation de la patrie, et la justesse de vos reflexions sur les dangers et les suites

de tout ce qui ressemble a 1481, mais ni plus ni moins Nous en sommes réduits là par 1508, 1514, de 76. Il paroit a 1152 qu'un homme impartial et neutre qui liroit attentivement la suite des démarches de 86 d'un coté et celles de 12, 451 de l'autre, ainsi que *la manière* dont 1151 [1]), a exécuté les volontés de ces deux derniers, devroit étre intimément convaincu, qu'on a constament opposé la sagesse et la modération a une suite de violences, d'injustices les plus criantes; ceci surtout se manifeste clairement par les démarches vigoureuses et constitutionnelles de 1018, 1029, qui mettent 76 complettement dans son tort. Dans cette intime conviction, et dans la ferme persuasion qu'ayant une cause juste a défendre nous pouvons nous flatter de la protection du Ciel, il semble que l'on peut étre tranquile sur les suites quelles quelles puissent étre, et qu'il ne reste plus qu'a mettre en oeuvre les mesures les plus promptes et les plus vigoureuses possibles, pour repousser la force par la force; en méme tems 3 et surtout 459 a l'espérance la mieux fondée d'être assistée de ses soeurs, pour sauver par leur 1500, 1506, 1491, *toute leur famille;* je ne doute pas que 416 déployera toute l'énergie de son ame, et tous les moyens a sa portée, pour effectuer ceci chez 396; il apprendra avec plaisir que les dispositions de 602 sont tres bonnes a cet égard, et que les Matadors *promettent* de le montrer par les actions; 1162 fera de son mieux avec les meilleures tétes de 1469 [2]) qui se trouvent chez 1140, de tirer parti de l'apparition de 1418 [3]), qui vient aujourd'hui pour les raisons que 1623 vous mande; et 1156 véra s'il y a quelque moyen encore de *rechaufer* la bonne volonté de 1316 et d'en diriger les effets pour le vrai bien de 1011.

---

1) WILLEM V.

2) De Geldersche Staatsleden, vermeld by VAN CITTERS.

3) HARRIS.

444 ne croit pas 1257 en etat de 1442. *L'Ami* du nouveau 1267 est chez 78, mais il ne donne pas signe de vie. C'est peut-être une occasion unique pour 1385, dont il seroit inpardonnable de ne pas savoir profiter, et quand a 1475, 1570 ne me paroit nullement impossible encore, malgré les 1566. Il paroit qu'a 113 les choses changent en bien, 1585 y fait de grands progrès, c. a. d. celle qui suit les traces de la Haye et aussi des requêtes pour 1766. L'Espérance que vous me donné Monsieur, de venir Nous voir, me fait un sensible plaisir, je desire beaucoup que les circonstances vous le permettent, et que j'aie dans peu la satisfaction de vous renouveller de vive voix l'assurance de la sincere reconnoissance et de la parfaite Estime avec la quelle je ne cesserois d'être

---

De Fiscaal STEENGRACHT *aan* VAN DE SPIEGEL.

Amsterdam den 14 Mey 1787.

Hoog Edel Gestrenge Heer,

Ik heb my tot Groningen vereert gevonden, met UEd. Missive van den 2 deezer, en neem myn retour alhier waar, om UHEdGestr. voor dezelve te bedanken. Het verwondert my in 't geheel niet de gehoude Conferentie, vruchteloos is afgeloopen, het saamenstel my bekend zynde; meer heeft het my gesurpreneert dat de heer L. 1) daar by heeft geassisteert, wyl de Pens(ionaris) S. 2) my kort te vooren had gemeld, hy hem, zulks volstrekt, had geweigert; voor my, hoe weinig ik hem redouteer, had ik liefst, hy by die idées had volhard, want het opperen van wonderlyke, doet andere, die zoo slim niet zyn, aarzelen, om te saam

1) 's Prinsen Representant VAN LYNDEN VAN BLITTERSWYK.

2) SCHORER.

de handen in een te slaan, en eene consideratie van pas opgegooit, alhoewel in schyn van eenstemmigheid, doet dikwyls meer kwaad, dan eene volkoome weigering, die niemand misleid; de Man achter de kerk, is voornamentlyk hier vatbaar voor, zyn zwakheid my bekend, en men heeft hem zoo weeten t'inbibeeren, dat men eene famielie-regeering zoekt t'introduceeren, dat ik hem liever aan een luchtpomp dan in onze Conferentien zie; de daaglyks voorvallende gebeurtenissen, behoorden immers een ieder te overtuigen, dat wy door onze swakheid alleen verlooren gaan, daar eene miserabele minderheid door kracht en geweld, zig van alles heeft meester gemaakt; ten vollen ben ik het met UEd. eens, dat men het publiecq moet desabuseeren [1]); het zal my aangenaam zyn, de Pens(ionaris) s. daar in slaagt, dog die man is ook swak, ik heb hem reeds wat opgewonden en zal het blyven doen, men moet hem een riem onder het hart steeken. In Vriesland, is en blyft men het ten vollen meester: buiten eenige weinige Grieteneyen, en Franeker, spreekt niemand; zoo dra men in Gelderland, zal verbooden hebben alle Vrycorpsen, of armades, buiten en in afzondering der burgereyen 't geen reeds is geschied, of staat te geschieden, zal dat voorbeeld aldaar ook gevolgt worden, 't geen nergens dan in Franeker weerstand zal vinden, dog werwaarts dan troepes zullen marcheeren: de Burgereyen, daar teegen, zyn op eene zeer goede voet, wel gedisciplineert, en g'exerceert en alle, voor al te Leeuwaarden zeer goed gezind, zoo dat aldaar, van 20 Capit(einen) en 40 L^{t}. en Vaendrigs, geen een patriots-gezind is. Te Groningen is het zoo niet gestelt, alles is daar in de war, en d'Ommelanden teegen de Stad aanstaanden, word

---

1) Verg. hierby DE CHALMOT, Verz. XI. 59—66, en aldaar de *Nadere Remonstrantie* van eenige onderteekenaren der Acte van Verbindtenis. (21 Mei 1787.)

er hoegenaamt niets geconcludeert. By onze aankomst ontfangen wy eene deputatie uit d'Ommelanden, welke ons verwittigde, dat men nog disputeerde, of het Collegie van Gedeputeerdens, dan de Leeden tot het defensie weezen benoemt, onze zoude na Delfziel vergezellen; dus niemand benoemt zynde, wy op ons zelfs konden dryven; dat zy echter, in haar particulier zig aanbooden, om ons aldaar te recipieeren, en ouverture te doen 't geen wy aannaamen, wordende door hun, zeer vriendelyk en wel onthaalt. Wy vertoefden twee dagen te Delfziel, ten einde alles exact op te neemen, en ik durf zeggen, dat, indien men zoo na aan Pruissen niet was, en langs deszelfs kust moest passeeren, om in zee te koomen, er nergens in de Republieck, zeeker geleegentheid zig opdoet; het bassein is superbe, en gemaakt, zoo als dat van Cherbourg, tansch bewerkt word; in d'Ooster-Eems blyft ook altoos by laag water op het droogst 30 voet en by ordinair tey vermeerdert dat, met nog 12 voet. Het Nieuwe Diep, kan ik niet zeggen, dat toeneemt, dan in diepte, dog daar teegen versmalt het. Meedenblik is ook eene perfecte bergplaats, om scheepen op te leggen, dog wyl dezelve altoos op cameelen daar binnen moeten koomen, kan men voor g'armeerde scheepen daar geen gebruik van maken; het aanhoudend slegt weer, en d'ieval [1]), welke wy daar door geleeden hebben, maakt my bleyde, de Commissie tot heeden volbracht is. Wy vertrekken nu na het Loo, om Zyn Hoogh(eid) rapport te doen, en zullen als dan zoo ik hoop ten eersten aan H. H. M. verslag geeven; Wanneer ik terstond afkom, dat ik denk heeden acht dagen te zyn. De Leydsche Courant van Maandag 7 deezer, zal UEd. overtuigen wel te doen, met niet te presseeren omtrent de Mediatie; zoo UEd. dezelve niet geleezen hebt, zoo doet het: de brief van PALUDANUS en de

---

1) Zeeuwsche tongval voor *euvel*, ongemak, armoede en ellende.

onmiddelyk daar op volgende van Heusden [1]), zyn zeer curieus; denkt men nu nog, na het afzetten der Officieren, die volgens haar Eed, weigeren op een anders territoir te marcheeren, er by Holland geene overheersching plaats heeft? Eerstdaags verwacht men in Groningen hetzelfde spul als hier, het Vrycorps is 400 man sterk, zy zullen, aangezien haare meerderheid, by de Stadsregeering, welke par parenthese, in 't geheel niet meer verandert word, tegen deeze, denkelyk, niet ageeren, maar de Vergadering der Ommelanden bezetten en deeze forceeren; buiten de Hr. VAN HOORN en SICOAMA uit de Regeering, hebben zy aan hun hoofd tot Geconstit(ueerden) twee Roomsche en een Menist. VAN DER HOOP blyft zyne metaphysische sentimenten nog behouden, en maakt UEd. zyn compliment. Zyn broeder den Generaal commandeert te Amersfoort, met vier Regimenten Infanterie en een Cavallerie, dog ik vrees, men niet veel staat op de troupes kan maken, dit is gebleeken aan d'actie aan de Vaart, en meer andere; men zegt EFFEREN zig uit desperatie heeft verdronken. De Rhyngraaf is te Utrecht, zyn housaaren hebben bezit van de Vaart genoomen, tot heeden, heeft men niet alleen zyn Corps, maar alle troupes binnen de Stad geweigert, dit weet ik door iemand, welke gisteren van daar gekoomen is; hier is het ook gansch niet stil, de Patriotten hebben een soldaat dood geslagen; het contra-request, daar nu 1766, dog te laat is ingevoegt, is reeds door 30000 geteekend; de Fransche Commissaris BOURGUIN [2]) is met eene volkoome macht tot schikking in den Haag gekoomen. Morgen gaan wy met een jacht na Elburg, en zoo na Nimweegen.

Waar meede d'Eer hebbe te zyn

UHEdGestr. Onderd. en Geh. dienaer

S. D'O.

---

1) Z. hierby DE CHALMOT, XXII. 84 volgg. (12 Juny 1787).

2) BOURGOING.

Op het ogenblik, kryg ik de zeekere tyding, dat HARRIS met NAGEL [1]) na Nimweegen vertrokken is [2]), hy retourneert morgen van daar, en is op ontbooden na Engeland, werwaarts hy Vrydag vertrekt, men heeft hem gerequireert te Londen, om te beramen welke middelen bestaan te wenden om den Stadh(ouder) te herstellen, zynde men daar geresolveert ons by te springen; zoo men verzeekert, worden daar in alleryl 25 scheepen uitgerust.

By H. H. M. zoude ook in questie zyn, om de 6000 man Zwitsers aan de Prins aftestaan.

Het Guarnisoen van Weesep, weigert ook te marcheeren en men verzeekert, ook dat te Naarden.

Op het moment zyn de burgers weeder in de wapenen alhier, en op Kattenburg groot gemor.

VAN CITTERS *de Vader aan* VAN DE SPIEGEL.

1418 [3]) is gisteren avond gearriveerd en retourneerd dezen nagt, zeer voldaan over zyne receptie en over de goede dispositie waar in hy 1141 en 1152 [4]) gevonden heeft, en genoegzaam geinstrueerd van de goede dispositie van 1151 en 1162. In zo verre dat zo men te 1428 (Londen) gedisponeerd is om gehoor te geven er alle reden is om te denken dat deze zaak een goeden keer zal neemen. De spoed is vooral gerecommandeerd, dewyl er periculum in mora is, en vooral gezorgd moet worden voor 1546 (geld), 't geen beloofd. 1152

---

1) A. W. C. VAN NAGELL, sedert Gezant te Londen, en onder Koning WILLEM I, Minister van Buitenlandsche Zaken.

2) Verg. hierby de depêche van HARRIS aan den Minister Markies CARMARTHEN, uit 's Hage 11 Mei 1787. *Diaries* II. 301 volgg. *Considerations to be employed with Ministers to prevail on them to support the Republic of Holland.*

3) De Britsche Gezant HARRIS.

4) Den Prins en de Prinses.

heeft voor al geinsteerd dat 1385 niet slegts moest declareren in cas van 1442 van de kant van 1257 [1]), zig daar tegen met 1508 te zullen 2014, 2015, 2015, 2014, 2018, 2005, 2017, 2005, 2013, maar voor al in cas van 2013, 2005, 2007, 2014, 2003, 2009, 2001, 2019, 2009, 2005, mede van de party te zullen zyn en niet toe te laten dat 1257 alleen zig daar mede bemoeit. — Den 14 Mai. — Laat ik tot slot hier nog alleen byvoegen om de fermeteit te mogen recommanderen.

Den 17 Mai.

Of er nog occasie zyn zal dezen avond myn brief te verzenden weet ik niet, maar in dit criticq moment mag er geen ogenblik verzuimd worden. Deze morgen is er uit den Haag gearriveerd eene Memorie van reflexien, van dewelke geen copie heeft kunnen worden gemaakt voor UHoogEdGestr. wegens het menigvuldige werk, waarom ik de moeite genomen heb, de voornaamste pointen kortelyk te extraheeren.

Op het eerste point kan ik UHoogEdGestr. informeren dat Z. H. in de Conferentie dezen morgen gehouden geliefde te zeggen, *ik weet er* niets anders op dan aan den Heer v. L(YNDEN) te schryven dat zo zyne presentie in Zeel(and) niet absoluit noodig is, en hy *aldaar kan* gemist worden, alsdan na den Haag te *komen*. — Of dit schryven voortgang zal hebben durf ik niet verzekeren, veel min decideeren waar Zyn Excellenties [2]) presentie het meest gerequireerd word.

Op het 2de Point, kan de daarby gedane vraag met ja worden beantwoord.

Aan N°. 1 van het 3. art. is niets gedeeltelyk voldaan

---

1) Van Frankryk.

2) Het misverstand van VAN CITTERS en VAN LYNDEN VAN BLITTERSWYK, straalt in deze hatelykheid door.

dewyl Z. H. reets zodanig een brief geschreven heeft om het gedrag dezer Officieren te laudeeren, schoon minder geextendeerd als hier word voorgesteld.

N°. 2 van hetzelve 3e art. om mesures te neemen omtrend de gelicentieerde Officieren, is een point waaromtrend door de Heeren Staten van Utregt en Gelderl(and) met overleg van Z. H. en principaal den Gene(raal) Major VAN DER HOOP de vereischte schikkingen behoorden te worden gemaakt.

N°. 3 van hetzelve 3e art. omtrend contante penn(ingen) is ook een zaak die de Staten van Gelderl(and) en spetiaal die van Utregt raakt, het is te wenschen men daarin spoedig zal kunnen voorzien. Dan tot myn leetwezen zie ik dat de deliberatien over een point van dat gewigt traag, langzaam en schoorvoetende worden voortgezet, spetiaal by de Staten van Gelderl(and). Het plan eener subscriptie komt my in deze tydsomstandigheid bedenkelyk voor.

Het 4e art. is van het aller uiterste gewigt, aan het Manifest voor Z. H. is men reets bezig. Voor een Manifest dat op naam van de Staten van Gelderl(and) en Utregt zouw voor den dag komen is reets in zo verre gezorgd dat het Concept in gereedheid ligt, dat hetzelve maar te approbeeren en te arresteeren is; dan dit kan niet geschieden voor den Landag, die aanstaande Donderdag, heden 8 dagen byeenkomt. Dan verondersteld dat hetzelve op den eersten dag der Verg(adering) konde worden gearresteerd, 't geen niet waarschynelyk is, loopen er nog veele dagen eer het afgedrukt is, dus er een langen tyd verloopen moet eer hetzelve het ligt ziet, 't geen onverantwoordelyk is. Ondertusschen zo men iets doen wil zo presseerd de zaak en alle uitstel is ruineus.

De propositie door Overyssel gedaan toond dat men in Holland met het werk verlegen word: het is egter te hoopen dat men door schoonschynende voorstellen zig niet zal laaten misleiden; van het tegenwoordige tydstipt, de goede dispo-

sitie van de Armée, het verlangen van de goede burgery om van de tyranie ontslagen te worden en blykbare genegentheid van het grooste en beste deel der Natie voor het Huis van ORANGE behoord gebruik gemaakt te worden. Zo men begint te negotieeren en de zaken worden op de lange baan geschoven, is het te vreezen dat de zaken wederom den zelven gang zullen gaan. Ik moet deze eindigen onder verzekering dat met de meeste hoogagting ben

UHoogEdGestr. O. en G. Dienaar.

Den 18. Met deze gunstige Ooste wind zal ik het wagen deze per scheeps-occasie te zenden op eene secure wyze, en hoop van een spoedige bestelling. Dit extract is met zooveel overhaasting op papier gebragt dat er geen tyd is geweest om hetzelve na te lezen.

Heden geen occasie geweest zynde om deze te verzenden alzo de Beurtman reets vertrokken was, zo kan ik dezelve vervolgen en UwHoog Ed. Gestr. verder informeeren, dat men in Friesland van begrip is, dat eene byeenkomst in eene der Provintien, van Gedeputeerden der Provintien welke de Unie willen bewaren, aan het gewenschte oogmerk niet zoude beantwoorden; dat deze byeenkomst hunnes oordeels, te veel de gedaante zoude hebben van eene nieuwe Vergadering van Staten-Generaal en van het oprigten eener nieuwe Unie tusschen die Provintien, met wegwerping van de oude, waarvan alle schyn en zweemsel diende te worden geeviteerd. Dat zy vermeenen dat het regte point d'appui, tegen de overheersching van eene der Provintien, moet gezogt en gevonden worden in de hoge Generaliteits-Collegien, resideerende in 's Hage en wel spetiaal in het Collegie van den Raad van Staten Dat vervolgens de weldenkende Gedeputeerdens in hunne Hoog Mog. van die Provintien welke de Unie willen bewaren, door den Raad van Staten op alle mogelyke wyze behoren te maintineeren, te styven en te

sterken, en dat de kwalyk denkende Gedeputeerde, in hun Hoog Mogende door de Resolutien van hunne Principalen tot het zelve einde behoren te werden geconstringueerd, gelyk de Prov(intie) Friesland daar van een voorbeeld komt te geven met het neemen eener Res(olutie) tot het in protectie neemen en indemniseeren der Officieren, welke getrouw aan hunnen Generaliteits Eed, aan de orders v(an) den R(aad) v(an) Staten hebben geobedieerd. De deputatie uit Overyssel is in Friesland koel ontfangen, men schynt niet zeer greetig in dat plan te zullen inkomen. De Heer RAVESTEIN gezonden wegens Overyssel na Friesland, is aldaar in het Mindertal gecompareerd [1]), maar was zeer weinig beslagen, by gebrek van Instructie, voor reden daar van gevende den haast met welke men hem had laten vertrekken, dog het rapport van het Mindergetal en daar op genome resolutie is my nog niet bekend.

Den 19 — Het lang ophouden deser Missive zal in een zaak van nut zyn, dat in plaats v(an) Extract ik in staat zal wezen de geheele Memorie hier in de sluiten. Ik kan UHoogEdGestr. ook informeeren dat het Manifest voor Z. H. ook in gereedheid is, en alleen requireerd nog eens nader geresumeerd te worden, en zo ik meen in dien staat is dat met weinige veranderingen zal kunnen gearresteerd worden.

De expresse met UHoogEdGestr. Brieven zo aan hare K. H. als aan my, als mede die van de Burgemeester W. A. VAN CITTERS en andere, is gisteren voor middag te rug gekomen.

---

1) Het personeel der Vergadering van de *Staten in 't Mindergetal* in 1787, wordt vermeld in den *Tegenw. Staat van Friesland*, IV. 35 volg. (8 Leden).

LI. *Brief der Staten van Utrecht uit Amersfoort, aan de Staten van Zeeland. Voorstel van den P. N.* VAN LYNDEN, 17 *Mei* 1787. *State-notulen fol.* 269—275.

Is geleezen een Missive van de Heeren Staaten van den Lande van Utrecht, geschreeven te Amersfoort den 11 deezer maand, en houdende, dat ter oorzaake van de bekende gegeeven ordres door den Generaal Major VAN RYSSEL, zig genoodzaakt hadden gevonden eenige veranderingen in de Cantonnementen in die Provintie, te moeten maaken, ten einde de daar door opgevatte vrees van hunne Ingezetenen, zoo niet geheel weg te neemen, immers te verminderen: dat dan ook vervolgens een begin met de verschikking dier Cantonnementen maakende, den Colonel Grave VAN EFFEREN hadden gelast den 9 te vooren, met zyn Regiment te marcheeren, in dier voege, als by deeze Missive, en bygevoegde aanschryving van Geputeerde Staaten aan voornoemde Colonel, gemeld is, en wyders met de stipte ordres nogthans van wel zorg te draagen, dat geene zyner onderhebbende Manschappen, in eeniger wyze, het Territoir der Provintie van Holland, of ook de Vryheden van Utrecht of Wyck by Duurstede kwame te betreeden. Dat zy Heeren Staaten niet anders verwagt. hadden, dan dat deeze hunne ordres, op die wyze, enkel ter beveiliging van hunne Provintie tegen de inconstitutioneele ordres van voornoemde Generaal Major VAN RYSSEL afgegeeven, gesteld, ook alzoo zouden zyn beschouwd, en zy Heeren Staaten niemand beledigende of daar toe eenig oogmerk hebbende, ook door niemand beledigd zouden zyn geworden: dat ook de Provintie van Holland geene de minste oogmerken zoude hebben om hun in

derzelver wettig gezag te verkorten, en alzulks wel hebben willen zorg draagen, dat de gegeevene ordres door voornoemde Generaal Major VAN RYSSEL wierden ingetrokken, ten minsten niet ter executie gelegd; dan dat zy Heeren Staaten van Utrecht Hun Ed. Mog. moesten communiceeren, dat in een tyd, dat zy, zig verlaatende op de aan hun zoo gedienstig geoffereerde mediatie der Hooge Bondgenooten, en binnen korten het herstel der zaaken binnen hunne Provintie daar door verhoopten, alle orde verbroken en van de zyde der Stad Utrecht zoodanige vyandelykheden gepleegt zyn, die zy nimmer hadden kunnen gelooven, en welke zy niet verwagteden, dan ook geen ordres daar tegen hebben kunnen geeven; terwyl, op den avond van dien zelfden 9 Mey, een Corps gewapende Burgers, Auxiliairen en anderen, uit Utrecht waren getrokken, by zich hebbende drie Stukken Geschut, en met dezelve het eerste Bataillon van denzelven Colonel Grave VAN EFFEREN, tusschen Jutphaas en de Vaart, vyandelyk hadden bejegent, en het voornoemde Bataillon, ofschoon vermoeid door een zwaaren marsch, en geen de minste vyandelykheid tegen iemand, veel min, volgens de strictste ordres, tegen de Burgers van Utrecht in den zin hebbende, en, zoo de tyding tot dus ver behelsde, bereids in derzelver Quartier veel al ontwapend, gekomen, deerlyk gehavent, en zonder Kanon zynde, dan ook hadden op de vlugt gejaagt, waar by vervolgens nog is gekomen, dat op de gegeeven seinschooten de ordres by den Generaal Major VAN RYSSEL afgegeeven, daadelyk hebben begonnen gerealiseerd te worden. Dat zy Heeren Staaten voor Hun Ed. Mog. niet konden verbergen hunne ontroering over deeze beginselen van openbaare vyandelykheid, en ten uitersten waren verwonderd over de stappen, welke ten deezen zoo door of liever op naam der Utrechtsche Burgery waren gedaan, om de Stad en Provintie te doen te gronde gaan, als ook by denzelven Generaal Major VAN RYSSEL, zoo zy

Heeren Staaten nu moesten vast stellen, zoo niet op expressen last, ten minsten met mede weeten en bewilliging, van de Heeren Staaten van Holland, tot totaale verbreeking van het Bondgenootschap, ondermeining en vilipendeering van alles wat dierbaar en heilig was, en dus tot bederf en ondergang van de geheele Republyk gedaan. Dat zy Heeren Staaten van Utrecht vertrouwden, dat Hun Ed. Mog. niet minder dan zy over deeze tydingen zullen zyn aangedaan, en met Hoogstdezelve begrypen, dat het hoog tyd wordt om te overleggen, of de respective Provintien alle gezag zullen moeten laaten vaaren, en zig rangeeren onder de ordres van andere, of dat de overige Bondgenooten zoodaanige efficatieuse maatregelen zullen gelieven te employeeren, als nog by de hand genomen zouden kunnen worden, om het waggelend en genoegzaam verbroken gebouw van het Bondgenootschap staande te houden; en dat zy Heeren Staaten dus op het ernstigste verzogten die hulpe en spoedige assistentie, als Hun Ed. Mog. zelve begrypen, dat zoo immers te passe komt, en waar toe de Unie de respective Provintien eigenlyk verbonden houdt, in deeze tydsomstandigheden, zy Heeren Staaten volkomen geregtigd zyn van Hun Ed. Mog. te vorderen, en te kunnen verwagten, om haare zoo gefolterde en gedeeltelyk door haare eigen Ingezetenen, gepaard met assistentie van die uit andere Provintien, gedeeltelyk door de dreigementen en inlegering van de Troupes, welke door de Generaliteit ter haarer mede defensie waren geschikt, geruïneerde Provintie, van haaren totaalen ondergang nog te redden, en, ware het mogelyk, weder te brengen. Dat Hun Ed. Mog. ligtelyk begrypen, dat, zal zulks nog mogelyk zyn, eene onverwylde hulpe van de Bondgenooten zonder tydverzuim noodig is, immers zoodaanige middelen, welke den voortgang van deeze desordres en inconstitutioneele passen, daadelyk by provisie zullen kunnen stuiten en doen cesseeren. Vervolgens heeft de

Raadpensionaris ter Vergadering voortgebragt de Stukken, aan hem by particuliere Missives van den Heer ordinair Gedeputeerden deezer Provintie, VAN CITTERS, gedateerd den 14 en 15 deezer maand, toegezonden, te weeten: Hun Hoog Mog. Resolutie van den 13 te vooren, genomen op het uitgebragt Rapport over de Addressen van Officieren van onderscheiden Regimenten, alle concerneerende de strydige ordres, door Hun Hoog. Mog. en de Heeren Staaten van Holland aan hun gegeeven, waar door zy in de uiterste verlegenheid waren gebragt; — en tendeerende, om op de gronden daar by vervat, de Heeren Staaten van Holland nader en met allen ernst te verzoeken van wel die voorziening te doen, dat geen verder effect sorteere de gedecerneerde suspensie van zoodaanige Officieren, die aan den Raad van Staate opening hebben gegeeven van de ordres, die ze van den Generaal Major VAN RYSSEL op 't marcheeren, hadden ontvangen, of aan dezelve niet geobedieerd; en om mitsdien af te zien van door eene vervulling der plaatsen van dezelve Officieren, de zaaken onherstelbaar buiten haar geheel te brengen: — en voorts, in afwagting van het succes deezer repraesentatien, den Raad van Staate verzoekende, om aan de Officieren, welke reeds hebben verklaard, en aan die gene, welke nog verder mogten verklaaren zig te hebben of te zullen gedraagen naar de ordres van Hun Hoog Mog. en van den Raad van Staate, van den 30 der voorige en 8 deezer maand, aan te schryven, dat Hun Hoog Mog. derzelver conduites ten deezen opzigte gehouden, volkomen laudeeren en approbeeren, en vastelyk vertrouwen, dat zy daar in conform hunn' pligt zullen persevereeren, in welk geval zy buiten twyfel van Hun Hoog Mog. en respective Hooge Bondgenooten kunnen en mogen verwagten de protectie en schadeloosstelling wegens het geen hen ter voorschr. zaake mogt overkomen: hebbende nogthans de Heeren Gedeputeerden van Friesland en Stad en Lande zig wel ge-

conformeerd met de te doene aanschryving aan de Provintie van Holland, en de approbatie van 't gedrag der voorschr. Officieren; doch overgenomen het poinct der protectie en schadeloosstelling van dezelve, en aangezien, des niet tegenstaande met de Conclusie was voortgegaan, hadden zy Heeren dezelve gecontradiceerd en daar tegen geprotesteerd; en hadden die van Holland zig in de zaak ten principaale niet ingelaten, doch gelet op de form van de Conclusie, hadden zy dezelve aangezien als onwettig, en gehouden voor nul en van geener waarde, en derhalven daar tegen geprotesteerd: terwyl *op de Resumtie*, den 14 deezer, door die van Holland was geïnhaereerd hun te meermaalen gedaan declaratoir en nader geprotesteerd; door die van Friesland gezegd die Conclusie te houden voor alzins illegaal, met reserve van zoodaanige middelen, als hunne Principaalen zouden vermeenen daar tegen te moeten in 't werk stellen; door die van Over-Yssel gedeclareerd, dat, ofschoon zig hadden geconformeerd met het deswegens uitgebragt Rapport, zy egter verpligt waren het zelve te moeten overneemen uit hoofde eener ten zelven dage by hun ontvangen last hunner Principaalen, om alle de voorkomende poincten, welke specteeren de tegenwoordige dissentien binnen deeze Republyk, of de gevolgen van dezelve, over te neemen, zoodraa Gedeputeerden van drie Provintien inclinatie toonen, om zulks mede te doen, of daadelyk overneemen; hebbende voorts die van Stad en Lande nogmaals de Conclusie gecontradiceerd, dezelve gehouden voor illegaal, als zynde een poinct van bezwaar, het gene dus door de overneeming van eenige Provintien niet konde worden geconcludeerd, — en reserveerende voor hunne Principaalen daar tegen aanteekening te doen, terwyl eindelyk door die van Gelderland en Utrecht waren gereserveerd om daar tegen te doen zoodanige contra-aanteekeningen, als hunne Principaalen zouden vinden te behooren. En nog Hun Hoog Mog. Resolutie van den

13 deezer, Commissoriaal maakende met den Raad van Staate, een Brief by den Heer Praesideerende ter Vergadering van Hun Hoog Mog. onder een Adres aan hem ontvangen, en aldaar gecommuniceerd, welke was onderteekend *het Committé etc.* TH. VAN LEEUWEN, *Praesident*, geschreeven uit Amsterdam den 11 Mey en geaddresseerd aan den Heer P. DE VREEDE, te Woerden [1]), Addres den Wel Ed. Heer COSTERUS, Burgemeester etc. etc. aldaar, en hoofdzaakelyk inhieldt eenige praeparatoire ordres ten opzigt van het marcheeren van Corpsen gewapende Burgers en Auxiliairen naar Utrecht: voorts een Plan op het invadeeren van Gelderland: — het disponeeren over Penningen van het Nationaal Fonds, en het overzenden van nog gecolligeerde Penningen door een groot aantal Departementen, en over het doen werken van het Cordon in Holland ter adsistentie van de Stad Utrecht; — alles en meer daar by breeder gemeld: welke voorschr. Brief copielyk was overgenomen door Gedeputeerden van Gelderland en Zeeland, als mede by copie authentyk door die van Utrecht, Friesland, Over-Yssel en Stad en Lande, gelyk ook door die van Holland daar van copie was verzogt, en teffens visie te mogen hebben van het origineele Stuk, als zynde het *corpus delicti*, ten einde de noodige informatien daar op te kunnen neemen, het gene geaccordeert was, mits het origineel te rug leverende: Waar na de Heer VAN LYNDEN mondeling heeft gedaan, en daar na in geschrifte overgelegd de Propositie, hier naavolgende geïnsereerd:

---

1) VAN REENEN aan VAN DE SPIEGEL, 19 Mei 1787; „De origineele brief door Baron TORCK, als Praesident in H. H. M. Vergadering gebragt, geteekent TH. LEEUWEN aan P. VREEDE op verzoek van Hollant, overgegeven zynde, tegen belofte van restitutie, is commissoriaal gemaakt met die van de Posteryen." Zie hiervoren bl. 374.

Edele Mogende Heeren!

Het is met de leevendigste aandoeninge, dat ik uit de Stukken ter Vergadering geëxhibeerd, verneeme, hoe de verwarringen binnen de Provintie van Utrecht, thans niet alleen tot schroomelyke dadelykheden, maar zelfs tot een werkelyk exsteerende Civielen Oorlog zyn overgeslaagen.

De naauwe betrekkinge tusschen de onderscheidene Bondgenooten, het gemeen belang in elkanderens bestaan, en de verpligtinge die den band van Unie onmiddelyk vergt, komen my voor van U Ed. Mog. volstrektelyk te eisschen, om niet langer aanschouwers van deeze calamiteiten te zyn; maar ingevolge de pressante instantien door de Heeren Staaten van Utrecht heden vernieuwt, de meest gepaste middelen in het werk te stellen, ten einde alle verdere dadelykheden in de voorschreeve Provintie te helpen stuiten, en de rust aldaar, onder den Goddelyken zegen, te helpen herstellen.

Er is dog immers niet anders te wagten, als dat het voortduuren van den hachelyken staat van zaaken aldaar, de allerergste gevolgen ten opzigte der andere, en dus ook van deeze Provintie zal hebben; en het is dan meer als tyd om daar tegens met den meesten spoed te voorzien, tot voorkominge van verdere onheilen, in dit imminente en het Bondgenootschap met ondergang dreigende gevaar.

Ik hebbe daarom gemeent aan U Ed. Mog. te moeten voorslaan, het decerneeren eener plegtige Commissie, bestaande uit een Heer uit ieder Lid van Staat, met de Heer Raadpensionaris, welke Commissie zig ten spoedigsten zoude behooren te transporteeren na 's Hage, en aldaar in conferentie treeden met Gedeputeerdens uit de overige Provintien, die men by circulaire Missives zoude verzoeken, dat ten zelven einde mogten worden gecommitteerd; voorts ter Generaliteit, en waar het verder nodig zoude wezen, te beraamen, en zoo veel de nood vordert, dadelyk in 't werk

te helpen stellen die middelen en mesures, waardoor de verdere dadelykheden binnen de Provintie van Utrecht werden gestuit, en voorkomen dat niet een gedeelte der Armée van den Staat vyandelyk tegens de andere ageeren, maar daar en tegens de Troupes wederom gebragt worden tot de stricte observantie van die ordres, waaraan zy by Eede zyn verbonden. Terwyl deeze Commissie al verder diende geauctoriseert te zyn, tot het neemen van maatregulen, welke tot maintien van den band der Unie, en van de tegenwoordige Constitutie, zullen geoordeeld worden geen uitstel te konnen lyden; in hope, dat dit expedient, op voorige exempelen gegrond, zal mogen wezen van zulke heilzaame uitwerkinge, dat de rust en eenigheid door de kragtdaadige medewerkinge van U Ed. Mog. zal mogen worden herstelt in de beroerde Provintien; voorts onder Gods zegen bewaart en versterkt in die van U Ed. Mog.; of dat by onverhoopt non reussit deezer pogingen, U Ed. Mog. mogen worden in staat gesteld om in den haaren zoodaanig te resolveeren, als van haar bestaan en belang noodwendig zal komen te vorderen.

Indien U. Ed. Mog. mynen voorslag gelieven te agreëeren, zoude van deeze dispositie dienen te worden kennis gegeeven aan Hun Hoog Mog. en aan de overige Provintien, gelyk mede aan Zyne Hoogheid als Capitein Generaal van de Unie. En zouden de Leden al verder behooren te nomineeren, ter naastvolgende Sessie, een Heer ieder uit den haaren, tot het bywonen der geproponeerde Commissie; terwyl geduurende den tyd van derzelver afweezigheid de Staats-Vergadering zoude konnen worden geïntermitteerd.

Welke Propositie van den Heer van lynden met allen aandrang van redenen door den Raadpensionaris is gesecondeerd, onder allegatie van het gene in voorige tyden by perplexe omstandigheden van de Republyk, van

wegens deeze Provintie is gedaan, en welk gewenscht succes diergelyke demarches dikwyls gehadt hebben: Op alle welke Stukken zynde gedelibereerd, heeft de Heer VAN LYNDEN zig gerefereerd tot de Propositie, zoo even door Zyn Hoog Ed. gedaan, en is wyders van advys geweest, dat de voorschr. en andere tot de zaaken van de Provintie en Stad Utrecht relative Stukken, zouden behooren te worden gesteld in handen van de Heeren, tot de *casu quo* te decerneeren Commissie wegens deeze Provintie naar 's Hage. De Heeren Gedeputeerden van Middelburg, Goes, Tholen, Vlissingen en Vere, hebben gezegd, dat niet dan met de uiterste aandoening hadden vernomen den smertelyken toestand, waarin zig de Provintie van Utrecht gebragt vindt, terwyl de akelige gevolgen daar van ten uitersten apprehendeeren: dat mitsdien verklaarden bereid te zyn, om tot bewaaring van den band der Unie, alle mogelyke Bondgenootschappelyke Officien te helpen aanwenden, en de voornoemde Provintie uit haare calamiteiten te redden; verzoekende voorts copie van de Propositie van den Heer VAN LYNDEN, en aanneemende om by de Heeren huune Committenten deswegens een spoedigen last te zullen uitwerken; en heeft wyders de aanweezende Heer Gedeputeerde van Ziericzee [1]), de voornoemde ingekomen Stukken aanneemende voor notificatie, gedeclareerd volkomen geconvinceerd te zyn van het gene by de evengenoemde Propositie vervat is, en wyders dezelve ook copielyk overgenomen, om daarop te verstaan de intentie van de Heeren zyne Principaalen, aanneemende zig zoo draa mogelyk te expliceeren. En hebben wyders de Heeren Gedeputeerden van de respective Steden copie verzogt van den voorschr. onderschepten Brief van TH. VAN LEEUWEN, om in den haaren te communiceeren.

---

1) Pensionaris BREEKPOT. State-Notulen fol. 268.

VAN DE SPIEGEL „*aan den Heer* VAN CITTERS." [1])

tot den brief van den 18 Mey.

P.S. myn lieve Vrind, ik heb medelyden met Uwe situatie, en de poging die wy doen, om ze door een expresse Commissie te soulageeren [2]), bewyst dit immers; maar vergt my doch het onmogelyke niet — affirmative resolutien van vigueur kunnen *hier* niet zoo spoedig genomen worden, en weest doch te vrede, dat er geen prohibitive komen.

Voorts weet ik niet, hoe overeen te brengen met Uwe idée, om voor rekening der 4 Provin(tien) te Negotieeren, daar Mynheer Uw Vader my den 1. of 14 Mey heeft geschreven in antwoord op myn brief, „dat G(elderland) geresolveerd hadt den R. v. S. [3]) te verzoeken, om by provisie *voor rekening van* H(olland) te Negotieeren, en *by weigering van dien zelfs daarin te voorzien*" — dit is immers prompt en goed, niet dat ik het voor rekening van G(elderland) zou laaten; maar om in 't praesente geval te werken — Geld(erland) heeft huismiddelen om in 't vervolg (si salva manet Respubl.) dit geld te rug te krygen, behalven dat men alles zal inspannen om by te springen — houdt doch maar moed, en gaat voort quo pede coepisti.

DE LARREY *aan* VAN DE SPIEGEL.

Het gunt ik door 1630 van wegens 416 ontvangen heb doordringt my van dankbaarheid. De Justificatie daarby gevoegd [4]) eyndigd dit singulier Proces op de voldoendeste

1) Het Lid der Staten-Generaal.

2) Voorstel van den P. N. VAN LYNDEN VAN BLITTERSWYK, ondersteund door VAN DE SPIEGEL.

3) Raad van State.

4) VAN DE SPIEGELS Verantwoording tegen Zierikzee.

wyze. 420 weet wat zich in deeze laaste dagen toegedragen heeft. 1189 kan in geen detail treeden; wat er zich by 1131 gepasseert is, is aan 428 bekent, van zynen raad zal veel afhangen. By 1379 (Pruissen) blyfd men zwak. Hoe 1394 denkt en in hoe verre op de beloften van 1418 gereekend kan worden, moet zich haast openbaren. Hetgeen by 1103 van wegens 1029 op goedvinden van ten minsten een gedeelte van 76 aan 451 voorgesteld is kan U. E. niet onbekend zyn. In hoe verre de intentie opregt is, leerd de tyd, of er 1463 van 1462 onder verborgen is moet zich schielyk toonen. En men moet zien hoe 459 het opneemen zal: 1200 denkt dat de basis behoord te weesen, yder meester in den zynen, en 1541 van weerskanten te rug, zonder welk beding 458 de Duppe zoude weesen. Of U. E. de maatregulen van 17 (Nymegen) ten opzichte van 1390 approbeerd verlang ik met een enkel woord te verneemen. Ondertusschen wascht myn aankleeven voor 428 dagelykst; van 1481 1) spreek ik niet U. E. weet zonder twyfel zoo veel er van als de geene die ad rogum usque is t. t.

18 Mey. Q. N.

P.S. Immediaat na 't eindigen van het bovenstaende waervan ik de confusie verzoek te verschoonen, genoodzaakt zynde alles genoegzaam hals over kop te expedieeren, ontvang ik Uwer H. E. G. geerde van den 16, waeruit ik niet zonder veel aandoening verneem het derangement van desselfs gezondheid, daar ik de beeterschap van harten van wensche, en de tyding met veel verlangen van te gemoed zie.

't Is waar dat 1152 (de Prinses) vol moeds is, echter geloof ik dat 't oogmerk van diergelyke uitingen ook is om de Vrienden te encourageeren.

1) Denkelijk 1418 (Harris).

De heimelyke vrees van 418 is niet zonder grond. 1190 verteld my dat hy meer of min aan dezelfde ziekte laboreerd, edog zonder de moed te verliesen. Een menigte van 1469 verbeelden zich dat 1570 voor haer naby is, en zy gronden zich op zeekere omstandigheeden die niet onwaarschynlyk zyn. Zeeker is het dat 1476 voor 1566 bedugt is. Voor 1537, 1257 is 1200 mede bekommerd. 't Is waar dat 1633 zich in moeielyke omstandigheeden bevonden heeft, 1190 hoopt dat 1630 door 396 ondersteund zal worden. Ik ben meede van begrip dat 3 en 451 zich met zekere last behoorde te chargeeren, en dat 1385 1546 diende te suppleeren volgens de gedagten van 428. Hierby moet ik het thans laten, in afwagting van goede gelegenheid. Iets meer verneemende zal het bygevoegd worden. 19. Mey.

P.S. 409 my een briev aan 1141 toegezonden hebbende addresseere ik de accusatie aen Denzelven en zal er verder niets byvoegen als de herhaalde verzeekeringen van myne oprechte veneratie.

LII. *Rapport van* VAN DE SPIEGEL, *over de onlusten te Goes.*

Extract uit het Register van de Resolutien der Heeren Staaten van Zeeland.

Den 21 Mey 1787.

De Raadpensionaris heeft gerapporteerd, uit naam van de Heeren Commissarissen tot de Ordinaire Besognes, hebben de, ingevolge en ter voldoening aan Hun Ed. Mog. Resolutie Commissoriaal van den 23 April deezes Jaars, geëxamineerd de schriftelyke Berigten der Heeren van Goes, met de Bylaagen, door Hun Ed. Mog. gerequireerd en ingekomen

den 8 February en voornoemden 23 April, ten opzigt van de omstandigheden der oproerige beweegingen, binnen de voorschr. Stad voorgevallen in de maand January te vooren, alles breeder onder de voorschr. Notulen vermeld.

Dat, om met de vereischte orde en klaarheid te voldoen aan het oogmerk, waartoe dit Besogne is gedecerneerd, Heeren Commissarissen zig hebben bepaald tot de volgende vier Hoofd-Poincten:

1. Het onderzoek naar den oorsprong en de omstandigheden der oproerige beweegingen?

2. Of de Regeering der Stad Goes, geduurende dezelve beweegingen, die ordres heeft gesteld, welke de omstandigheden toelieten, om het oproer te dempen?

3. Of de Militie aldaar in Garnisoen haar devoir gedaan heeft?

4. Wat in de tegenwoordige gesteldheid, door Hun Ed. Mog. ten aanzien van deeze zaaken, zoo voor het voorleden als het toekomende, best zoude kunnen geresolveerd worden?

Tot compleet onderzoek van welke Poincten de Heeren van het Besogne niet alleen gebruik gemaakt hebben van het gene by de onderscheiden Berigten der Heeren van Goes is geallegeerd, maar ook van de mondelinge elucidatien op verscheiden Vraagen, door de Heeren Gecommitteerden uit de Regeering dier Stad, door den Bailliu, en door den Commandeerenden en andere Officieren van het Garnisoen, aan het Besogne gegeeven.

Dat in 't byzonder de eerstgemelde hebben voorgedraagen, dat schoon de voornoemde Berigten vry ampel zyn gevallen, er egter nog aanmerkelyke omstandigheden waren over 't hoofd geslagen, die zeer mede gewerkt hadden om het ongenoegen onder de Burgery te foveeren, waar toe zy Heeren voornaamelyk bragten het zoogenaamde Vaderlands Fonds; de nadeeligheid van het zelve in hunne Stad beweerende, uit hoofde van de sobere gesteldheid van sommige

deelgenooten, die niet in staat zynde hunne mede-Burgers wegens regtmaatige praetensien te voldoen, of zelfs naaulyks kunnende aan den kost komen, egter vrywillig, of door persuatie contribueerden tot een Fonds, 't welk gesoupçonneerd werdt te dienen, om de Burgery tot onredelyke eisschen en addressen by de Regeering aan te zetten: gelyk ook in het Besogne zyn geproduceerd eenige quitantien van zeer bedenkelyke betaalingen, voor rekening van het Nationaal Fonds te Goes gedaan, en onder andere, *aan de Commissie van gewapende Burger Corpsen ter expeditie van Militaire zaaken te Woerden resideerende.*

Dat de voornoemde Heeren Gecommitteerden van Goes verder verzogt hebben, dat het Besogne geliefde in agt te neemen, schoon by het nader Berigt wel gezegd wordt, dat het Exercitie Genootschap *de Vryheid* op den 6 October 1786 resolveerde, om in correspondentie te treeden met de *groote Vergaderinge der Vaderlandsche Regenten*, welke te Utrecht stonden by één te komen, het egter gebleeken is, dat, reeds lang te vooren, een correspondentie was aengelegd met de *algemeene Vergadering der Genootschappen* binnen Utrecht zig verzamelende.

En dat eindelyk tot bewys van 't gene in 't Berigt wordt geallegeerd, van eerroovende Spotprenten, met infaame vertooningen en vervloekingen van de notabelste Leden der Regeering, de voornoemde Heeren Gecommitteerden eenige van dat soort in het Besogne hebben geëxhibeerd, die of aan sommige huizen aangeplakt of door de Stad gespargeerd zyn; terwyl zy Heeren zig verder refereerden tot verscheiden gedrukte pampheletten, in welke de persoonen en het bestuur der Regeering op de schandelykste en leugenagtigste wyze worden ten toon gesteld.

Dat Heeren Commissarissen dit alles rypelyk hebbende overwogen, met de meerderheid van advys geweest zyn, op het eerste Poinct: dat zeer omstandig en klaar in de

Berigten der Heeren van Goes is aangeweezen, en uit het mondeling gededuceerde nog nader consteert, dat de onvoorzigtigheden (om niets meêr te zeggen) van eenige Burgers ten opzigte van hunne mede-Burgers, hunne irreverentie tegen de Regeering, het verderfelyk misbruik van de Drukpers, door het spargeeren van blaauwe Boektjes, en de continueele leugen- en lastertaal van sommige Couranten, aanleiding gegeeven hebben om de gemoederen van het Volk zoodaanig tegen malkanderen te verbitteren, dat de partyschappen eindelyk tot een toomelooze woede zyn uitgebarsten; gelyk de gewoone oorsprong en voortgang is in alle Volksberoerten, daar de Gemeente lang gedrukt en getergd, zig eindelyk op een gedugte wyze wraak verschaft.

Dat de Heeren Commissarissen verre zyn van dit te allegeeren tot verschooning van het bedryf der Gemeente, 't welk zy in tegendeel als ten hoogsten misdaadig en strafwaardig beschouwen; maar zig niet kunnen onthouden om deeze aanmerking te maaken, uit vreeze, dat (gelyk reeds in het Rapport van 12 February is gezegd) zoo de oorzaaken der Partyschappen in de Provintie niet spoedig en kragtdaadig worden weggenomen, alle plaatsen van dezelve vroeg of laat, haar deel van zulke ongelukkige wanordens zullen krygen.

Dat het opmerkenswaardig is, dat alle de objecten, welke Commissarissen in het evengemelde Rapport opgeeven als de oorzaaken der onlusten in de Provintie, in den hoogsten trap en met verwerping van alle menagement voor de Regeering en mede-Burgers, te Goes hebben plaats gehadt, zoodat het niet te verwonderen is, indien 'er zulke ongelukkige uitwerkzels van haat en partyschap uit ontstaan zyn.

Dat wel is waar, men in gesprekken en geschriften, als een voornaame oorzaak der onlusten te Goes, heeft geallegeerd het teekenen van het bekende Dank-Addres; maar dat hierop alleen noodig is te reflecteeren, dat de beginzels

der ongeregeldheden zig gemanifesteerd hebben den 1 January, vóór dat het Dank-Addres in de waereld was, en dat schoon de toenmaalige beroerte door het voorzigtig beleid van de Regeering, en de uiterlyke onderwerping der Burgers, wier woorden en daaden het meest in 't oog liepen, was gedempt, het vuur nogthans met meerder woede is uitgebarsten op het lezen van een leugenagtig, en voor de Regeering zeer laesief verhaal in de Courant, van die zelve ongeregeldheden, welke den 1 January hadden plaats gehadt.

Dat ten opzigte van het tweede Hoofd-Poinct dezelve Heeren Commissarissen in aanmerking hebben genomen, dat 'er natuurlyk in een geval als het tegenwoordige, onderscheiden opinien moeten zyn, omtrent hetgene de Regeering tot stillen van het oproer hadt kunnen doen, of gedaan heeft; maar dat het ook een zekere waarheid is, dat men by de omstandigheden hadt moeten praesent geweest zyn, om regt te kunnen beoordeelen, wat in het midden der confusie best gedaan of gelaaten ware [1]); en dat de vraag zoo zeer niet is, of 'er met tyd van beraad en in een bedaarden zin, betere maatregelen hadden kunnen genomen worden; maar, of de maatregelen welke de Heeren van Goes toonen genomen te hebben, naar tydsomstandigheid geschikt waren, en prompt genoeg konden werken, zoodat 'er geen nalaatigheid of verzuim van de Regeering heeft plaats gehadt? en dat in zoo verre, aan voornoemde Heeren Commissarissen volkomen gebleeken is, dat zoodraa het laatste oproer begonnen was, en vóór dat de Regeering nog by den anderen hadt kunnen komen, de Bailliu der Stad, met de bedienden van de Justitie, alle mogelyke devoiren heeft

---

1) Niet onaardig by een soortgelyk geval — oproerige bewegingen te Amsterdam, in veel lateren tyd, te verg. den brief van FALCK van 24 October 1837, aan den gewezen Burgemeester Mr. F. VAN DE POLL, *Brieven* (1ste uitg.) bl. 370 volgg.

aangewendt; dat hy zig heeft laaten adsisteeren door de Militie; dat de Regeering vergaderd zynde, aanstonds een strenge Publicatie tegen de desordres heeft laaten doen, dat zy aan de Militie schriftelyk stellige ordres gegeeven heeft, eerst, *om met 3 à 4 sterke detachementen door de gansche Stad te doen patrouilleeren geduurende den aanstaanden nagt; alle Burgers hunne Huizen of Goederen te defendeeren, alle geweld te beletten, den Heer Bailliu en de bedienden van de Justitie des gerequireerd, te doen alle behoorlyke adsistentie, en voorts zoodaanige ordre te stellen, waardoor de Stad, onder den Goddelyken zegen, tegen verdere onheilen en ongeregeldheden kan worden bewaard;* en wanneer de Officieren van de Militie hadden te kennen gegeeven, door den grooten hoop Volks te worden opgedrongen, en buiten de mogelykheid te zyn, om het geweld te beletten, dat de Regeering toen de voorige ordres wederom schriftelyk heeft vernieuwd met byvoeging, van *geweld met geweld te keeren.*

Dat de Gecommitteerden van Goes in een der Besognes over deeze materie gehouden, praesent, hadden doen opmerken, dat alle deeze ordres waren gesteld met eenpaarigheid van alle de Leden der Regeeringe, en dus ook van die Heeren, welke wegens hunne denkwyze zelfs het meeste gevaar liepen van overlast te lyden, en die derhalven niet zouden nagelaaten hebben, indien de ordres met nalaatigheid of verzuim waren gegeeven, zulks in de Vergadering van den Raad te allegeeren, of betere middelen aan de hand te geeven.

Dat ook op de vraag aan dezelve Heeren Gecommitteerden gedaan, waarom de Justitie niet werkzaam geweest is na het eerste oproer, met de schuldigen te apprehendeeren? door dezelve is geantwoord, dat men toen zoodaanig meende verzekerd te zyn van een hartelyke verzoening tusschen de twee Partyen, dat de beledigde Burgers zelfs hadden verzogt,

dat de zaaken buiten vervolg mogten blyven, en overal beloofden zig zorgvuldig te zullen wagten, dat er niets mogt voorvallen, waardoor de oude wonde wederom wierd opengescheurd.

Dat eindelyk gevraagd zynde, waarom na het tweede oproer, op de serieuse aanschryving van Hun Ed. Mog. van den 1 February, de Justitie niet gevigileerd hadt, de voornoemde Heeren hebben geantwoord, dat zulks wel in aanmerking was gekomen, maar onmogelyk bevonden in de executie, dewyl het getal te groot was; dat men ook moeilyk particuliere bewyzen tegen één persoon kon krygen, of bepaalen wie de meeste schuld hadt; dat hoe zeer het te wenschen ware, dat het gezag der Wetten en der Justitie in dit geval kon worden gehandhaaft, zy Heeren van Goes dit egter voor als nog, beschouwden, als een aanleiding om de woede weder op nieuw te doen beginnen.

Dat belangende het 3. Hoofdpoinct de Conduite van de Militie in Garnisoen te Goes, verscheiden vraagen zyn voorgehouden aan den Commandant en andere Officieren, die geduurende de beroerte, de wagt of het piquet gehadt hebben, nopens de mogelykheid om het geweld te beletten; welke vraagen alle op zulk een voldoende wyze beantwoord zyn, dat de voornoemde Heeren Commissarissen zig hebben geconvinceerd, dat er jaa wel mogelykheid was geweest, om onder den hoop te schieten, en misschien tien onschuldige, of ten minsten nog niet handdaadige, aanschouwers, tegen één schuldigen te massacreeren 1); maar dat, behalven het bedenkelyke van zulk een stap, men dan nog verre zou geweest zyn, van het oproer meester te wezen, en hetzelve

1) Z. hierby het nog zeer versch verwyt, dat VAN DE SPIEGEL „zig niet geschaamd heeft, om het oproerige en plunderziek grauw, zoo veel in hem was, van alle wereldsche straffe te bevryden,” het Advies van VALCKENAER, en het zoo even verschenen belangryk werk van Mr. J. A. SILLEM, *Het Leven van Mr.* JOHAN VALCKENAER (1759—1821) I, 249, 252 volg.

misschien van ernstiger aart zoude gemaakt hebben, jaa in een bloedbad van Burgers en Militairen verkeerd: dat de Commandant ook hadt verzogt, dat Hun Ed. Mog. geliefden te reflecteeren, dat hy van het geheele Battaillon naauwlyks een honderd weerbaare Mannen in de wapens hadt kunnen brengen, dat afgetrokken zynde de Manschap, die by de Barakken, op de Wagt, en uitgezette Posten moesten blyven, het ligtelyk te begrypen was, dat het overschot niet lang bestand zoude geweest zyn om resistentie te bieden, wanneer het met geweld geattaqueerd wierdt.

Dat de voornoemde Heeren Commissarissen derhalven geen bedenking hadden, voor hun advys te verklaaren, dat hun geen pligtverzuim van iemand van 't Garnisoen der Stad Goes was voorgekomen, zoo veel betreft de mogelykheid van de executie der ordres tot beteugeling van het oproer; maar dat zy verder, zoo aan den Baillin der Stad als by de Militaire Officieren, onderzoek gedaan hebben naar de waarheid van zeker verspreidt gerugt, dat een groote kwantiteit van geplunderde goederen was gezien in de handen van Militaire persoonen, en dat wanneer de Justitie gepoogd hadt recherche te doen in het geweezen oud Manhuis, zynde de Soldaaten-wooningen, daar in was belemmerd geworden door de Militie, zonder dat de Commandant genoegzaam adsistentie aan de Justitie gegeven hadt, en dat het hun Commissarissen was voorgekomen dat deze zaak nader eclaircissement noodig hadt, en mitsdien aan Hun Ed. Mog. zouden adviseeren, den Bailliu en de Heeren van den Geregte der Stad Goes aan te schryven, hier op, met alle mogelyke attentie, te inquireeren, en aan Hun Ed. Mog. nader van hunne bevinding te berigten.

Dat overgaande tot het 4. Hoofdpoinct van onderzoek, de voornoemde Heeren Commissarissen maar twee wegen kennen, die in deezen van gebruik zouden kunnen zyn, naamelyk rigueur van Justitie te laaten werken, of gratie te

verleenen: dat ten opzigte van het eerste middel reeds is aangemerkt de difficulteit die de Heeren van Goes gevonden hebben, om de Justitie de vereischte activiteit te doen hebben, terwyl het getal der voorwerpen zoo ontzaggelyk groot is; dat wel is waar, hier tegen kan worden geallegeerd, dat de Militaire arm in de Stad en Eiland zou kunnen versterkt worden, en alzoo de Justitie in staat gesteld om te ageeren; maar dat de Gecommitteerden van Goes hier op hebben in consideratie gegeeven, of het wel te vermoeden is, dat een Volk, 't welk zig voor het grootste gedeelte schuldig voelt, en vooruitziet, dat de vermeerdering van de Militie moet dienen, om eenige hunner medepligtigen tot straf te vorderen, wel ligtelyk zal gedoogen, dat de Stad en het Eiland genoegzaam onder een Militaire magt worden gesteld, en of zulks niet aanstonds gelegenheid zal geeven tot nieuwe combustien: en of een Regeering die wys en voorzigtig handelen wil, niet verpligt is die aanleiding te beletten, door geen meerder Militie in te neemen: dat de Regeering van Goes moet gecenseerd worden best over de gesteldheid van haare Stad te kunnen oordeelen, en het meest by haare rust geïnteresseerd te zyn; en dat zy Gecommitteerden in conscientie verklaarden, geen ander middel daar toe open te zien, dan 't welk by het Berigt aan Hun Ed. Mog. was geproponeerd een *generaale amnestie.* [1])

Dat de voornoemde Heeren Commissarissen deeze zaak met de vereischte naauwkeurigheid in alle haare omstandigheden, hebbende gewikt en gewogen, voor hun advys aan Hun Ed. Mog. moesten verklaaren: dat de voorzigtigheid in het tegenwoordige geval, den weg van gratie verre praeferabel stelt; en dat zy te meêr daar toe adviseeren, om dat

1) Verg. het in 1789 te Dordrecht uitgegeven boek, *Nederlandsche Amnestien*, van de jaaren 1485, 1488, 1787 en 1788. (374 bl.) en Mr. A. D. DE VRIES, *Onderzoek betrekkel. vroegere en latere Amnestien* (Art. 66 der Grondwet). Utrecht 1870.

in een geval in de voorige Eeuw gebeurd, Hun Ed. Mog. tot amnestie zyn bewogen juist door dezelve redenen welke in het tegenwoordig geval van applicatie zyn, uitgezonderd dat 'er toen eenige notable Persoonen in het oproer gemêleerd waren, waar van hier geen de minste schyn gebleeken is, terwyl alle de overige redenen, vervat in de Propositie van den Raadpensionaris [1]), ter Vergadering gedaan den 10 December 1658 volkomen parallel zyn, naamelyk: *dat de schuldigen te veele in getal zynde, kwaalyk tegen alle eenige correctie zoude kunnen worden gedecerneerd, behalven, dat uit de exempelen van andere Natien en Provintien, by klaare experiëntie is bevonden, dat zoodaanige publyke ongelegenheden en zwaarigheden, met meerder rust en zekerheid worden afgedaan, by wege van een Minnelyk en Burgerlyk accommodement, als naar rigueur van Regten.*

Dat zelfs deeze redenen nog te meer stringeeren in het tegenwoordige geval, omdat in 1658 niet alleen veele schuldigen waren bekend, maar dat zelfs crimineel tegen hen werdt geprocedeerd, daar hier tot nog toe niet is aangeweezen, wie onder den grooten hoop, de meeste straf verdient.

Dat op deeze motiven de meergemelde Heeren Commissarissen van advys zyn, dat by een beraisonneerde Publicatie op naam van Hun Ed. Mog. de Heeren Staaten, aan de Ingezeetenen van Goes en Zuidbeveland, voor zooveel zy aan de oproerige beweegingen schuldig zyn, zoude kunnen onder 't oog gebragt worden het horrible en strafwaardige van de begaane faiten, met een ernstige waarschouwing aan een yder Burger en Ingezeeten tot gehoorzaamheid aan de Wettige Overheid, en vreedzaame saamenleeving met huune mede-Ingezeetenen; dat Hun Ed. Mog. onder deeze voorwaarde, hun accordeeren een algemeene vergee-

1) Mr. ADRIAAN VETH, Raadpensionaris van Zeeland sedert 29 November 1658. *Tegenw. Staat van Zeeland*, I. 60.

vinge en vergeetelheid, onder bedreiging, dat de genen die zig in 't vervolg aan diergelyke desordres schuldig maaken, naar strengheid van Regten zullen worden gestraft, en op geenerhande vergiffenis zullen kunnen wagten, en voorts *mutatis mutandis*, op zoodaanige wyze, als in het Jaar 1704 een amnestie over het bekend oproer te Middelburg is gearresteerd.

Accordeert met het voorschr. Register.

LIII. *Nadere Remonstrantie van de Onderteekenaars der Acte van Verbintenis van eenige Leden en Ministers der Regeering en Justitie, betrekkelyk tot de Remonstrantie op naam van eenige actueele Leden en Ministers van Collegien te Middelburg, van den* 19 *April. Relatif tot de Staate Notulen van den* 21 *Mei* 1787.

Edele Mogende Heeren!

Uit naam van dezelve Leden en Ministers der Regeering en Justitie in Zeeland, welke de *Acte van Verbintenis tot handhaaving der Constitutie, Regeeringsform en Vryheid*, hebben aangegaan 1), vinden wy ondergeteekende ons wederom genoodzaakt, Uw Ed. Mog. met schuldigen eerbied te adieeren.

Wy hadden op den 5 Maart dezes Jaars dezelve vryheid genomen, ten einde ons, en onze mede onderteekenaars by Uw Ed. Mog. te verdedigen, tegen den blaam aan dezelve by zeker Advys der Heeren van Vlissingen te laste gelegd, als of deeze Acte op eene heimelyke wyze, en met het strafbaar oogmerk om andere Regenten in den haat van 't Gemeen te brengen, was geteekend; en wy vleiden ons toen ter tyd de wettigheid en deugdelykheid der Acte en de

1) Verg. den brief van den Fiscaal STEENGRACHT, bl. 337.

zuiverheid onzer oogmerken, ten klaarsten aan Uw Ed. Mog. te hebben getoond; terwyl wy nogthans verklaarden geen zwaarigheid te zullen maaken (indien zulks noodig was) de naamen van alle de Onderteekenaars der Acte voor Uw Ed. Mog. en zelfs voor het Publyk open te leggen, met de redenen, waarom wy in het begrip stonden, dat *niet alle Regenten zonder onderscheid, zig met ons konden vereenigen.*

Sedert dien tyd, is aan Uw Ed. Mog. ingeleverd en met den druk gemeen gemaakt, een Remonstrantie op naam van eenige actueele Leden en Ministers van Collogien, een directe relatie hebbende tot de Regeering in Zeeland, en wonende binnen Middelburg, in welke die Heeren *schoon ongevergd* (gelyk zy erkennen) *en zonder zig daar toe eenigzins gehouden te rekenen*, egter hebben willen voorkomen als Regenten, die redenen hebben zig over ons te beklaagen, en ons provoceeren, om aan Uw Ed. Mog. op te geeven de redenen en gronden waar op zoude berusten een beschuldiging, die de Vertooners zig verbeelden dat wy ten hunnen laste hebben.

Deeze Remonstrantie derhalven Edele Mogende Heeren! geeft ons aanleiding, om nader te detailleeren de redenen waarom wy gemeend hebben en nog meenen, dat niet alle Regenten zonder onderscheid tot de onderteekening van onze Acte konden toegelaaten worden.

Wy zullen dit nogthans ten aanzien der Vertooners met alle discretie doen, om meerder verwydering tusschen de Persoonen van Regenten voor te komen [1]), opdat de eensgezindheid, waar henen onze pogingen strekken, niet voor altoos worde uitgesloten; en het is ook om die rede, dat wy dezelve Remonstrantie niet van Periode tot Periode zullen volgen, om niet in de noodzaak te komen van sommige uitdrukkingen en argumenten te moeten opvatten, die, wel

1) De Secretaris van 't Land b. v. Mr. W. A. DE BEVEREN, in wien de Raadpensionaris zyn steun had moeten vinden, was Lid der Tegenparty.

is waar, een tweederlei zin toelaaten, waarvan de uitlegging altyd blyft aan de zyde van den Schryver, maar die zoo ze alles beteekenen, 't welk een eenvoudig leezer daaruit begrypen zou, voor ons ten uitersten injurieus zyn.

De hoofdzaak in de Remonstrantie aan Uw Ed. Mog. onder differente gedaanten voorgedraagen, komt hier op neder: *dat de Acte van Verbintenis door ons onderteekend, niet aan alle Regenten en dus ook niet aan de Vertooners, ter teekening is aangeboden, maar aan sommigen geweigerd, ja zelfs, na dat daar over ten Raade der Stad Middelburg, door een Lid van de Regering een propositie was gedaan*, etc.

Wy erkennen Ed. Mog. Heeren! in 't generaal deeze waarheid, dat de Acte niet aan alle Regenten [1]), en dus ook niet aan de meeste der Vertooners is aangeboden; doch indien dezelve aan iemand mogt geweigerd zyn, is dit zeekerlyk niet geschiedt met oogmerk om iemand personeel uit te sluiten, maar juist om dezelve redenen waarom wy oordeelden, dat niet alle Regenten, zonder onderscheid, in staat waren zig met ons te vereenigen, en deeze redenen zullen wy nu de eere hebben aan Uw Ed Mog. op te geeven.

Dezelve bestaan eenvoudig hier in: dat wy zeker wisten en by ondervinding geleerd hadden, dat niet alle de Regenten even dezelve denkbeelden hadden omtrent de zaaken tot welker handhaaving wy ons hadden verbonden, en dat wy niemand willende misleiden, ook niet gaarn zelfs misleidt wierden; het zy egter verre van ons, dat wy daarom de Regenten die van ons verschillen, zouden in verdenking brengen of beschuldigen van daaden gepleegd te hebben die tegen hunnen Eed en Pligt strydig waren, welke consequentie de Vertooners zonder eenigen grond uit onze woorden trekken; wy weeten zeer wel, dat men ter goeder trouwe met

---

1) Verg. hiervoren bl. 131 volg. de Circulaire van 27 January 1787, en de *Acte van Verbintenis* zelve bl. 134—140.

malkanderen in begrippen kan verschillen, en gelyk wy die vryheid voor ons zelven wenschen te behouden, betwisten wy ze ook niet aan anderen; maar wy beöogen alleenlyk, de verschillende gevoelens ook als verschillend te laaten voorkomen, en geen strydige zaaken als eensluidende te laaten passeeren.

Wy hebben met opmerkzaamheid geleezen de verklaring door de Vertooners in hunne Remonstrantie aan Uw Ed. Mog. gedaan, van *zonder de minste reserve en op den eed, zig te vereenigen met de* BETUIGINGEN, BELOFTEN *en* GEVOELENS *in de Acte van Verbintenis in 't byzonder opgegeeven etc.:* en dit schynt in den eersten opslag te kennen te geeven, dat 'er tusschen de voornoemde Heeren en ons geen verschil is, nog eenige rede, waarom wy dezelve op die verklaaring niet zouden admitteeren tot een gelyke Verbintenis; doch zonder in twyfel te trekken de sinceriteit deezer verklaaring, mogen wy nogthans daar op reflecteeren, dat wy dit soort van uitdrukking ook in andere stukken gebezigd vinden, en altoos met Cursive Letters gedistingueerd, even als of dezelve iets anders beteekende, als zig te vereenigen, *met de geheele Acte;* en wanneer wy nagaan, wat 'er verder in de Acte gezegd wordt, buiten de *betuigingen, beloften* en *gevoelens*, vinden wy, dat het juist zulke zaaken zyn, waarmede de vereeniging het moeilykst te plooien is; want de gantsche rede van onze Verbintenis wordt afgeleid uit de *overweeging van de verwarringen in de Republyk, veroorzaakt door verschillende begrippen, etc.:* en deeze overweeging noopte ons, om met zulke betuigingen, en daar na ingerigte daaden, de vreemde en schandelyke 1) nieuwigheden tegen te gaan, zoodat onze betuigingen niet in het afgetrokken moeten beschouwd worden, maar in het verband met het tegengaan der nieuwigheden.

---

1) Zoo staat er: zal wel moeten zyn *schadelyke*.

En ten einde duidelyk te doen blyken, dat men zig zeer wel zoude kunnen vereenigen met de *betuigingen*, *beloften* en *gevoelens* in onze Acte voorgesteld, en nogthans in den grond der zaaken verschillen, gelieven Uw Ed. Mog. slegts te reflecteeren op deeze weinige exempels.

Het is by onze voorige Remonstrantie gezegd, dat wy tragten te weeren alle nieuwigheden, welke onder den schoonen naam van *herstelling* worden getenteerd, gelyk ook de middelen waardoor deeze nieuwigheden worden voortgeplant: de Heeren Vertooners geeven ook aan Uw Ed. Mog. te kennen, afkeerig te zyn, van de zo zeer gewenschte *herstelling* te willen bevorderen, door ongeoorloofde middelen en schadelyke nieuwigheden; wy schynen dus oppervlakkig het eens te zyn, maar zoude het overtollig zyn, alvoorens op die eenstemmigheid volkomen te vertrouwen, dat men malkanderen duidelyk versta, wat de één en de ander voor ongeoorloofde middelen en schaadelyke nieuwigheden houdt? immers worden sommige Societeiten en Exercitie-Genootschappen, die iets meer beôogen dan gezelschap en vermaak; immers wordt een zoogenaamd Vaderlands Fonds, de onbepaalde licentie der Drukpers, en meer diergelyke zaaken, uit een te verschillend oogpunt beschouwd, dan dat men zoude oordeelen opregtelyk en in trouwe vereenigd te zyn, terwyl de één die zaaken voor heilzaam, een ander voor schadelyk en een derde voor onverschillig aanziet.

Het oogmerk van onze Verbintenis, Edele Mogende Heeren! was, om het systema door de Heeren Staaten deezer Provintie, schoon met meerderheid der Regeering, aangenomen, meêr en meêr eenparig en bestendig te maaken; maar om daar toe te komen, hebben wy geoordeeld, dat het niet genoeg was, met malkander in bloote klanken over een te stemmen, en met de hand woorden te onderschryven, waar aan ieder de explicatie, naar zyne opvatting zou kunnen geeven; maar dat het boven al noodig was, malkander in

den groud der zaaken wel te begrypen; en uit dit rondborstig beginsel te werk gaande, hebben wy de handteekening van niemand verzogt, althans niet aangenomen, dan van de zoodanige, waar van wy meenden verzekerd te zyn, dat zy door de gebruikte bewoordingen even dezelve zaaken verstonden, die wy 'er door verstonden, zonder dat wy door deeze handelwyze (gelyk de Vertooners ons verdenken) ons wilden aanmaatigen *de beoordeeling van 't gene ieder eerlyk Regent verpligt is by zig zelven te beslissen:* Neen! wy laaten die beoordeeling aan 't gemoed van ieder Regent over, maar wy gebruiken alleen de omzigtigheid, die de goede trouw in alle Verbintenissen eischt, dat men malkander verstaat over de termen, en onderscheidend kent dat gene waar toe men zig verpligt.

De Heeren Vertooners allegeeren zekere gebeurtenis, om te bewyzen, dat wy in effecte eenige Regenten der Stad Middelburg hebben willen uitsluiten; maar deeze gebeurtenis in haar waaragtig licht geplaatst, zal juist het tegendeel bewyzen, naamelyk dat wy geen Persoonen, maar wel gevoelens hebben willen uitsluiten; want toen het Lid der Regeering van voornoemde Stad de propositie deedt, in de Remonstrantie opgegeeven, meenden die Leden van ons, die ook Leden van dezelve Regeering zyn, dat het gewenschte tydstip geboren was, om tot een hartelyke vereeniging van gevoelens te komen, door een openhartige explicatie, niet alleen van de maximes die ieder Regent voor de ware gronden van onze Constitutie, Regeeringsform en Burgerlyke Vryheid aannam, maar ook van de middelen waardoor hy oordeelde, dat dezelve worden bevorderd of tegengewerkt, en met dit loffelyk oogmerk werdt, door een der eerste onderteekenaars onzer Acte op de gemelde Propositie geadviseerd in zulke termen, als hy nog voor 't grootste gedeelte in *scriptis* onder zig heeft, en de meeste van de Vertooners zig ook wel zullen kunnen herinneren, dat het

hier op neder kwam: „dat indien alle Regenten het éëns waren, men geen Acte noodig hadt; dat niemand 'er aan kon twyfelen, of 'er waren dissensien, en wel zulke die de gronden van de Constitutie raakten: dat de Acte van Verbintenis, welke hy zig tot een eer reekende geteekend te hebben, geen stuk was, daar men een wasschen neus aan geeven kon, maar dat men door daaden moest toonen zonder restrictie bereidt te zyn, het zyne toe te brengen tot herstel van de rust, en tot wegneeming van de oorzaaken der onrust: dat niemand wordt uitgesloten van het teekenen, mits hy volkomen instemme, niet alleen met de woorden, maar met de gronden der Acte, en dat men vast geresolveerd is, dezelve door niemand te laaten teekenen, dan door zulke van wier gronden men volkomen overtuigd is: dat alvoorens eenige poincten moeten geconstateerd worden, eer men kan zeggen het in den grond éëns te zyn etc."

Het is dienvolgens, Edele Mogende Heeren! aan ons niet te wyten, dat een eenig Regent van onze Verbintenis uitgesloten is, en opdat niemand aan de opregtheid van onze verklaaring twyfele, staat het aan ieder Regent om daarvan de proef te neemen; en zoo zeer als wy afkeerig zyn, om een gelykformigheid van woorden en klanken voor eenstemmigheid van gevoelens aan te neemen, zoo zeer zullen wy altoos bereid zyn, hart en handen te vereenigen met alle de genen, die door onbewimpelde woorden en spreekende daden toonen, waaragtige liefhebbers te zyn van 's Lands gevestigde Constitutie, en vyanden van alle nieuwigheden, die, *of* in haare bedoelingen, *of* in haare gevolgen, tot veranderingen uitloopen.

Tot besluit van dit Vertoog vinden die der ondergeteekenden, welke geen actueele Leden of Ministers van de Hooge Vergadering van Uw Ed. Mog. of van Steden deezer Provintie zyn, zig verpligt te declareeren, dat zy oordeelen geconsidereerd te mogen worden als zoodanige, die in

de Posten welke zy actueel bekleeden, niet uitgeslooten zyn van de kennis en behandeling der zaaken van Regeering en Justitie, en die boven dien door hunne Geboorte, Bezittingen en Betrekkingen, in den welvaart van de Provintie grootelyks deelen, en zig daarom ook gehouden rekenen voor de bewaaring der Constitutie, waar op de Publyke Veiligheid en Burgerlyke Vryheid is gegrondvest, openlyk uit te koomen, hunne mede Regenten en Burgers met raad en daad te adsisteeren en voor te gaan, laatende niet te min het dagelyks bestuur van zaaken aan die geenen die zulks wettig toekomt, zonder eenig aandeel daar in te begeeren.

Wy zullen ons allen gelukkig agten, indien deeze Remonstrantie, en de Stukken daar toe betrekkelyk, een onderwerp van Uw Ed. Mog. deliberatien mogen worden, ten einde door wyze maatregelen de eenpaarigheid en onderling vertrouwen tusschen de Regenten en Ingezetenen meêr en meêr te bevorderen, waartoe wy hartelyk bidden, dat de Opperste Wysheid haaren gezegenden invloed mildelyk over Uw Ed. Mog. believe uit te storten.

(Geteekend)

VAN DE PERRE, *de Nieuwerve.*
W. THIBAUT, *d'Aagtekerke.*
G. F. GODIN.
CORNELIS KIEN VAN CITTERS.
J. H. SCHORER.
J. P. V. D. BRANDE, *Baronet.*
J. J. DE BRUYN.
WILHEM AARNOUT VAN CITTERS.
1)

DE LARREY *aan* VAN DE SPIEGEL.

Ik ben Uw H. E. G. van (harte) dankbaar voor desselfs geërde van den 22 deezer, en voor de communicatie van de Nadere Remonstrantie, wel begrypende dat se niet volmaakter

1) By DE CHALMOT, XI. 66 leest men, aan het slot: „NB. De Heer N. STEENGRACHT D'OOSTERLAND, absent zynde."

na den zin van den opstelder heeft konnen gebeezigd weesen, se onthoud echter alles wat in deeze omstandigheeden geschieden konde.

Ik had eenige informatien van het Plan om eene plegtige Commissie herwaerts te zenden [1]), en verneem nu met leedweesen dat zulks niet geschieden kan, terwyl dezelve met geene genoegzaeme instructien zoude voorzien geweest zyn. Dus beeter t' huis gebleeven. Ik kan UwE. maar oppervlakkig zeggen, dat men 17 goede maatregulen met 1418 genoomen heeft [2]), te 1700 heeft men ook tyding van 1426, en dat men ten eersten te verneemen staat wat Mevrouw 1385 (Engeland) denkt. Uwe beoordeeling van 1476, 86 komt zeer met de manier van denken van 1200 overeen. Er is op de manier van handelen van 1141 en 451 veel te zeggen, maer de verbeetering is dificiel, en men heeft de kans verkeeken waardoor 1570 ongemakkelyk word. 1189 weet dat men by 1131 werkt: of het met vrugt zal weesen moet ons de tyd leeren. 1463 en 1508 van 1455 gaat alle gedagten te boven, en 1469 laat de moed zoo 't schynd zinken. Van 418 en 1192 heb ik andere gedagten. Zoo ras als ik iets van 1393 verneem, zal ik het meede deelen, als meede van 16. Ondertusschen blyf ik met eerbied t. t.

25 Mey. Q. N.

VAN CITTERS *de Zoon aan den Raadpensionaris.*

Hoog Edele Gestrenge Heer,

Ik hebbe van myn indispensabelen plicht geacht UHoog-Ed.G. ten spoedigsten te informeeren van het geene ik na het vertrek der post hebbe vernomen, dat *heden* in de

---

1) Zie hiervoren het Voorstel van den P. N. VAN LYNDEN 17 Mei 1787. Z. ook bl. 411.

2) Te Nymegen met HARRIS.

Vergadering van Holland is voorgevallen; te weten: dat aldaar een Request is gepresenteerd van de Groote Vergadering der respective Vrycorpsen van de Provincie van Holland.

1°. ten eynde Z. D. H. in Zyne qualiteyt als Stadhouder en Admiraal Generaal van Holland te suspenderen.

2°. om geene quote meer te contribueeren in de Generaliteyts-cas verder, of anders dan nodig is tot betaling van haar aandeel in de interessen van de obligatien ten laste van de Generaliteyt.

3°. om den Raad van State dadelyk op te breken; en is dit verzoek door de Ridderschap en vier Steden gedeclineerd, en door de overige Steden overgenomen.

Men pretendeerd dat deze zaak spoedig ter conclusie zal worden gebracht. Noch kan ik UHoogEdg. in allen eerbied melden dat de gesuspendeerde Officieren zeer moeyelyk konnen veelen, dat dezelve niet worden geprotegeerd en zoo men verzekerd van voornemen zouden zyn zich aan den Raad van State, en ook aan H. H. Mog. te addresseeren, ten eynde dadelyke, en efficacieuse protectie, of dat zy zich andersints zullen houden voor ontslagen van den eed aan de Generaliteyt gedaan, ten ware zy misschien door eene Provinciale Resolutie van Gelderland en Utrecht dadelyk wierden geaccepteerd, en aangewezen waar te konnen verzamelen. Hier tegenswoordig van geene de minste utiliteyt meer konnende zyn, zal ik waarschynelyk, binnen kort, voor eenige weeken, een keer naar de Provincie doen, ter verrichting myner particuliere affaires, welke myne presentie aldaar zeer noodzakelyk vereisschen, na eene zeer lange afwezigheid. Ook om my eenigsints op te beuren, hebbende myn gestel zeer veel geleden, door de gevoelige aandoening van buiten staat te zyn eenige hulp aan myn zinkend Vaderland te konnen toebrengen: — hoewel een zuiver geweeten, en eene bekende eerlykheid een groot ge-

noegen voor my zyn, kan het besef van de onmacht om nuttig te wezen, my die uitneemende genoegens, veele oogenblikken doen vergeeten. De nevensgaande Missive van Groningen ontfangen hebbende, voor H. Ed. Mog. neeme ik de vryheid UHoogEd.Gestr. dezelve ten eersten te laten geworden, de eer hebbende van my met de oprechtste veneratie te onderschryven,

HoogEdele Gestrenge Heer,

's Hage
den 25 Mey 1787.

UHoogEdGestr. onderd. en
gehoorzaame dienaar
W. VAN CITTERS.

Zoude ik UHoogEdGestr. ook mogen, met brenger deses een antwoord, op deze vraag verzoeken te weten: zoo het mocht komen te gebeuren dat aan Gedeputeerden van sommige Provincien, (voor een oogenblik van Gelderland en Utrecht genomen) de toegang der Vergadering van H. H. Mog. wierd belet, of de Vergadering alsdan niet voor onwettig moet gehouden worden, ik alsdan ook niet moet protesteeren van geweld, en verder declareeren, niet meer op de Vergadering te konnen verschynen, dan na bekomen orders daaromtrent van H. Ed. Mog. — ook wat my verder zoude te doen staan.

VAN REENEN *aan* VAN DE SPIEGEL.

Hoog Edel Gestreng Heer!

Was Nymegen een brug voor den Zeeuwschen Heere Raad Pensionaris, om in diezelfde qualiteit in Holland Moderator te worden van de Vergadering, wat zoude ik arm oud man my verheugen over dat desiderium, tot noch toe, alleen pium; toch niet onmogelyk. Ik profiteere van drie

minuten tyd om aan UHEg. te Nymegen te verzeekeren zo als ik het in alle plaatsen altyd zal begrypen, en te gelyk te vernieuwen het reeds aangenoomen aanbod van het opregtst respect waarmeede ik de eere heb te zyn

Hoog Edel Gestreng Heer,

's Hage
4 Juny 1787.

UHoog Ed. Gestr. Gehoorzaamste Dienaar
Q. N.

LIV. *De Graaf* VAN ATHLONE *aan* VAN DE SPIEGEL 1).

Wel Edele Gebore Gestrenge Heer!

De zaaken zyn heeden morgen op onze Staate Vergadering afgeloopen naar onze verlangen, alhoewel in de Ridderschap vier teegens drie daar teegen, Zyn Doorl^e Hoogheid is verzogt te komen op den voet als by ons afgesproken en den Courier gaat heeden avond naar Nymegen: dus verwagten wy Zyn Hoogheid binnen korten dagen.

Verders is goed gevonden, Gecom(mitteerden) ter Generaliteit te gelasten, indien de tyding van de door Holland gegeevene orders aan VAN RYSSEL om offensief te ageeren, waar zyn, om met comunicatie van de drie andere Provincien het by HHM. daar heen te dirigeeren, dat aan de trouppes van het Cordon orders gezonden worden, om te retireeren hetzy naar het territoir van de Generaliteit, hetzy naar de naast geleegene Provincie om niet te worden blootgesteld om aan de orders van VAN RYSSEL te moeten pareeren: twyfele niet of UWEdGeb. zal hier over aanschryving van Nymegen gehad hebben.

---

1) Jonkheer FREDRIK CHRISTIAAN REINHARD Baron VAN REEDE en AGRIM, Grave van *Athlone*, Vryheer van *Amerongen*, Hoofd-Officier der Stad Utrecht. — Zie deze titels volledig vermeld in het Vertoog van ADRIANUS HOEVENAAR, *Het wederrechtelyke en nietige der crimineele Procedures*, enz. Duinkerken, 1791.

Verders is niets nieuws gepasseert als alleen de 12 stuivers toegelegt aan de soldaten.

By myne komst by myn buiten te Amerongen vonde ik aldaar 25 Deserteurs uit het Cordon van verscheydene Regimenten.

Na my in UWEdGeb^e^. zeer geachte vriendschap te hebben aanbevolen verblyve met veel agting

Wel Edele Gebore Gestrenge Heer

Amersfoort,
5 Juny 1787.

UWEd. Geb. Gestr. Gehoorsaame. Dinaar.

ATHLONE.

Alle de tydingen die wy van de zyde van het Cordon ontfangen zyn zeer vreedzaam en niet minder als offensief.

VAN CITTERS *de Vader aan den Raadpensionaris.*

Hoog Ed. Gestr. Heer,

Ik accuseere de receptie van UHoogEdGestr. Missive van eergisteren en zende hier nevens een concept resolutie om morgen ter Generaliteit geconcludeerd te worden. Ik ben heden voormiddag in de conferentie by hunne Hoogheden verzogt wanneer dit stuk door den heer VAN LYNDEN is voorgelezen, het is het resultat van de lange conferentie die er gisteren avond tusschen Hunne Hoogheden en Zyn Hoog Ed, is gehouden. Hunne Hoogheden waren niet gestigt in het rapport. De heer V. LYNDEN is vervolgens genoodzaakt geweest een ander concept te formeeren en dit stuk is eindelyk na dat er veele veranderingen in gemaakt waren voor den dag gekomen. Zyn Hoogheid schryft er over aan de Burg-graaf die dezen avond of morgen vroeg in den Haag

zal zyn, alsmede aan de Griffier [1]). De Heer v. LYNDEN heeft my verzogt het zelve aan myn Zoon te zenden, dan dewyl de Raadpen(sionaris) van Zeel(and) in den Haag is, zo heb ik beter gedagt en gevoegelyker geoordeeld er over te moeten schryven aan Zyn Hoog Ed. Gestr. niet twyffelende of Zyn Ed. zal er aan myn Zoon wel willen kennis van geven, en voor het aangaan der Verg(adering) met eenige Leden over spreken.

De heer VAN LYNDEN zeide my dat Gelderl(and) of Utregt die resolutie moesten inbrengen.

De heer VAN LYNDEN vertrekt op het ogenblik, hy had de moeite van de reis kunnen sparen, het geen nu hier gedaan is, had in den Haag ook kunnen geschieden, want dit stuk komt zakelyk over een met de Propositie van Zeeland, met onderscheid dat dit nevensgaande eenigsints gedetailleerder is, ik moet eindigen onder verzekering dat met de meeste hoogagting ben,

den 7 Juny.

UHoogEdGestr. Ootmoedige
en Gehoorzame Dienaar

W. V. CITTERS.

In tegenwoordigheid van hunne Hoogheden, heeft de Heer V. LYNDEN staande gehouden, dat POUS, LAMBRECHTSEN en soortgelyke [2]) geen stem hadden in de Verg(adering): dat gem(elde) Heeren dat regt nooit pretendeeren, dat hy het ook nooit erkennen zouw nog erkend was. Ik heb gezegd ik myn Zoon hier van zouw kennis geeven, om zig daarna te reguleeren, want dat de zaak anders wierd gepractiseerd. Ik wenschte op dit stuk eenige informatie van den Heer Raadpen(sionaris) en van myn Zoon, van den eersten quo

1) FAGEL.

2) Leden van eene of andere Staats-Commissie, geen gewone Afgevaardigden van Zeeland ter Vergadering van H. Hoog Mog.

ad het regt en de order, en van myn Zoon omtrend de practyck. Het is onaangenaam zulke discoursen te moeten aanhooren, als men van het contrarie overtuigd is.

LV. VAN DE SPIEGEL'S *minuten van het verhandelde ter Generaliteit.* (*te verg.* HARRIS, *Diaries and Correspondence*, II. 309—311, 314—319, 321; HOGENDORP, *Brieven en Gedenkschriften*, II. 96.)

7 Juny 1787.

Dat de Gedeputeerden van Zeeland niet zullen ophouden te blyven compareren op deze plaats, en dezelve buiten ordre van hunne Principalen, niet zullen verlaten ten ware zy door overmagt daaruit geweerd wierden; dat zy protesteren tegen alle daden van geweld, welke tegen de Vergadering van H. H. M. of andere Generaliteits-Collegien of tegen derzelver Leden mogten ondernomen of gepleegd worden, reserverende aan de Heeren Staten hunne principalen, om in gemeenschap met de andere Provincien, die getrouw aan de Unie blyven, zoodanige maatregelen in 't werk te stellen, als hoogstdezelve tot afweering van alle violentie en maintien van hunne onafhankelykheid zullen dienstig oordeelen; dat wyders insteren, dat ten spoedigste aan den commanderenden Officier van de Militie van den Staat garnizoen houdende in 's Hage, zal worden aangeschreven, geenerhande ordres, van wien het ook zy, te pareren, welke aanleiding zouden geven tot feitelykheden tegen eenige Vergadering of Collegie van de Generaliteit, of tegen de Leden, Ministers en suppoosten daartoe behoorende, maar integendeel dat hy, ingevolge zynen Eed en trouwe aan de Generaliteit verschuldigd, dezelve met de magt van het Land zal hebben te beschermen tegen allen overlast en geweld.

LVI. *De Thesaurier-Generaal* BISDOM *aan* VAN DE SPIEGEL.

Hoog Edel Gestrenge Heer!

By lecture van UwHEdG. propositie of advis van heden morgen waarvan ik daar zoo aanstonds een afschrift ontvang, dunkt my, dat door den haast niet precise is uitgedrukt, dat ook de *Steden in het Stigt* van *wegens de Staten* niet zouden kunnen worden geattaqueert of benaauwt. Zoo dit echter UwHEdG. intentie is, gelyk ik meen te hebben verstaan, zal de vraag zyn, hoe dit best worde geretoucheert by het Rapport, dat daar op zoude worden uitgebragt.

Byaldien UwHEdG. genegen mogte blyven om *onder vier of zes oogen* te spreeken, of en in hoe verre de Unie zoude kunnen worden bewaart, en de verwarringen geredresseert of gestuit, flatteer ik my, dat daar toe gelegendheid en genegentheid zal worden gevonden. De *dag* en *tyd* zoude alsdan daar toe nader kunnen worden bepaalt, mitsgaders de *plaats*, waar toe misschien zoude kunnen dienen het huis van t. t.

Woensdag avond. Q. N.

ATHLONE *aan* VAN DE SPIEGEL.

Wel Edele Gebore Gestrenge Heer!

UWEd. Geb. Missive ontfange ik op het ogenblik dat onze Staate Vergadering begint; wy hebben echter van te vooren met eenige Heeren gesproken over de Propositie van

UWEdGeb. Provincie; wy hadden wel gewenscht dat de Propositie van onze Provincie gaaf ter Generaliteit hadde kunnen worden geconcludeert, er zyn verscheyde reedenen van gewigt die daar voor militeeren, maar die ik liefst niet aan het pampier wilde toevertrouwen, en dus zoude ik als nog UWEdGeb. op het sterkste versoeken, indien mogelyk het daar heen te dirigeeren dat die Propositie pro ut jacet door de vier Provincien ter Generaliteit wierde geconcludeert [1]; dan indien zulks onverhoopt niet konde geschieden, zyn onze Gecommitt(eerden) ter Generaliteit geauthoriseert zich met de Propositie van Zeeland te conformeeren alleenig met repetitie van de woorden, *welke getrouw zyn gebleeven en nog blyven zullen aan den Eed en orders van de Generaliteit,* achter de woorden *door trouppes van den Staat bezet.*

Wy hebben heeden geresolveert het Comptoir alhier te openen tot betaling of liever voor uit schieting voor die Officieren, welke by Holland reeds afgeweesen of nog afgeweesen zullen worden, in verwagting dat de andere Bondgenoten zig insgelyks hier by zullen voegen, om die brave lieden te betalen; UWEdGeb. begrypt licht dat onze Comptoiren hier niet toerykende zyn, en dat men nu gebruik zal moeten maken van de offerte aan ons te Nimweegen op Zondag avond door den Heer VAN NAGEL gecommuniceert; nu zoude myn versoek zyn of UHEdGeb. met den Heer VAN ZUYLEN eens wilde spreeken, met den Heer R... v. H.. om te informeeren op welke wyze men die belofte zoude kunnen en moeten doen zyn effect sorteeren en my hetzelfde te willen laaten weeten, ten einde door ons daar van gebruik kan worden gemaakt.

---

1) De vier Provincien die 's Prinsen zyde hielden, waren Gelderland, Zeeland, Utrecht (Amersfoortsche Staten), en Friesland. Verg. de depêche van HARRIS, *Diaries* II. 309.

Zyn Hoogheid verwagten wy hier op morgen, hoopende dat zulks van eene goede uitwerking mag zyn.

Hebbe de eer met veel agting my te noemen

Wel Edele Gebore Gestrenge Heer!

Amersfoort 8 Juny 1787. UWEdGeb. Gehoors. Dinaar

ATHLONE.

Waarom word het niet daar heenen gedirigeert by HHM. dat VAN RYSSEL word gesuspendeert en de trouppes verboden aan zyne orders te pareeren, en zoude de kennisgeeving die wy heeden doen, van het op nieuws inmarcheeren en opwerpen van fortificatien in onze Provincie op speciale ordre van dien Heer daar toe geene aanleyding kunnen geeven, op het zelve ogenblik dat Holland verklaart geene offensive orders teegens onze Provincie te hebben gegeeven.

ATHLONE *aan* VAN DE SPIEGEL.

Wel Edele Gebore Gestrenge Heer!

Wy hebben heeden ieder byzonderlyk ontfangen eene Missive geschreeven op last van de pretense Magistraat der Stad Utrecht, om ons te convoceeren op eene pretense Staate Vergadering binnen Utrecht teegens Maandag aanstaande, en vermits men van die Luyden alles moet en kan verwagten, zoude het ons niet verwonderen, dat zy of andere Gedeputeerden afzonden ter Vergadering van Haar Hoog Mogende om daardoor de meerderheid te verkrygen, of patent aan de Trouppes van het Hollandsche Cordon gaaven om binnen deeze Provincie in te rukken, quasi op naam van de Staaten, hebben wy nodig geoordeelt eene Missive hier toe relatif aan Haar Hoog Mogende toetezenden ten einde nog onder het presidie van Vriesland eene Resolutie

by Haar Hoog Mogende dien conform kan worden genoomen, versoekende UWEdGeb. tot dit heylzaam einde meede met alle kracht te willen werken; Zyn Hoogheid is het volkomen met ons eens.

Verblyve met alle hoogagting

Wel Edele Gebore Gestrenge Heer,

Amersfoort, UWEdGeb. Gehoorsaame Dinaar.
9 Juny 1787. ATHLONE.

LVII. Van de Spiegels *minuten van het verhandelde ter Generaliteit.*

„10 Juny 87."

Men kan zich niet conformeren met eenig conciliatoir Plan, waarvan het but alleenlyk is een stilstand te bewerken, ten einde *een enkel poinct* van de differenten in de Republiek te schikken, gelyk ten deze alleen in consideratie schynen te komen de zaken van Utrecht; maar men oordeelt, dat er dadelyk praeliminaire demonstratien moeten gedaan en gepraesteerd worden van goeden wil, om *alle de* Troubles in de Republiek simul et semel te doen bedaren, beginnende met de persoon van Z. H., zonder wien alle voorslagen tot schikking onnut zullen zyn; en tot dit effect zou misschien dienen het volgende:

I Men zal ter goeder trouwe, en onder de sterkste reciproque verzekeringen, convenieren van een stilstand van hostiliteiten, 't zy op den voet van het geproponeerde Conciliatoir, of zoo als men zal oordeelen tot meerder securiteit te behooren.

II De Heeren Staten van H(olland) zullen consenteren, dat Z. H. door H. H. Mog. worde verzocht in den Haag te komen, om, zoo met de Generalt[e] Collegien als met H. Ed. Gr. M., middelen te helpen beramen tot bevrediging van

de Republiek; en met verzoek aan hoogg. Heeren Staten, om aan Z. H. by deszelfs arrivement, wederom op den vorigen voet over te laten het Commandement van het garnizoen van den Haag, behoudens de faculteit die aan H. Ed. Gr. Mog. (gelyk aan alle Provincien in den haren) competeert, om in extraordinaire gevallen van seditie of tumult, hetzelve Commandement aan zich te nemen, wanneer zulks tot securiteit van gem. Plaats, zal noodig geoordeeld worden; mitsgaders om op te heffen de suspensie van het Capiteinschap-Generaal, en Z. H. te herstellen in de exercitie van die functie, zooals dezelve volgens hoogdeszelfs commissie competeert.

III Dit gedaan zynde, zal men ten eerste een Commissie benoemen, om met Z. H. in overleg te treden, omtrent zoodanige maatregelen, als tot voorkoming van dissensien over het verstand van hoogdeszelfs onderscheiden functien zullen noodig geoordeeld worden; behoudens dat hetgene het *domestique* van iedere Provincie regardeert, alleen door de Gedeputeerden van die Provincie met Z. H. zal worden gereguleerd.

---

den 11 Juny.

De Heeren Gedeputeerden van Gelderland en Zeeland hebben met leedwezen vernomen dezen stap van de Stad Utrecht, waardoor de verwarring in die ongelukkige Provincie nog wordt vermeerderd, dan, vermits H. H. M. en de Staten der respective Provincien, door menigvuldige daden hebben erkend de wettigheid en Souvereiniteit der Vergadering van de Heeren Staten van Utrecht welke te Amersfoort hare zittingen houdt en continueert, en het een absurditeit zoude zyn, twee Souvereine Vergaderingen in één en dezelve Provintie te erkennen, zoo volgt daaruit dat de Vergadering, welke onder den naam van Staten, te Utrecht thans beschreven is [1]), door H. H. M. in die qualiteit niet

1) Verg den brief van ATHLONE, 9 Junij 1787.

kan worden erkend, en zyn van oordeel, dat tot voorkoming van misverstand en desordres welke uit het subsisteren van twee Staatsvergaderingen zouden kunnen ontstaan, H. H. M. derzelver intentie hieromtrent aan de Militie van den Staat behooren te kennen te geven, op zoodanige wyze als door de Gedep(uteerde) St(aten) van Utrecht is verzocht.

De Prinses aan VAN DE SPIEGEL.

Le 11 Juin 1787.

Les bonnes résolutions qui viennent d'etre prises aux Etats Généraux sont sans doute l'effet de votre présence à la Haie, il n'y a qu'une voix sur cela, et je vois avec bien du plaisir que vous avez différé votre départ, je me flate ainsi que vous inspirerez au bon parti la sagesse et la fermeté nécessaire dans ces momens infiniment critiques, je m'attend que la majorité d'Holl(ande) va redoubler de violence, et dans de tels momens, il est de la dernière nécessité que de l'autre coté on soit conséquent et ferme et qu'il régne un ensemble et un concert entre les Amis. Je n'ai pas besoin de vous faire observer a quel point cela manque, je voudrai qu'il fut possible que vous soyez toujours le point de réunion. Les deux extremes dans lesquels 409 [1]) est tombé, surprennent dans un homme d'esprit, il est vrai que 1131 a taché de l'encourager et de le déhorter du gout des Conciliatoires tant que la Cabale actuelle a le sçeptre en main, mais 1152 ne s'attendois pas qu'il en feroit usage avec si peu de discernement, et 1140 n'a jamais parlé des extrémités, dont il doit avoir fait mention, que comme des choses que les circonstances devroient amener, mais pas du jour au lendemain, ni comme le but du voyage de 1150. 1141 est assé

1) VAN LYNDEN VAN BLITTERSWYK.

content jusqu'ici de son nouveau séjour [1]), mais 1623 y trouve la besogne exceive [2]) pour lui, et la responsabilité bien grande, il faut avouer que ce n'est pas sans fondement. 1162 est chargé pendant ce tems de mettre en ordre 1213, ce qui est une marque de confiance trés flatteuse, mais qui donne bien de l'occupation, et m'empéche de vous en dire davantage. Vous ne me devez aucune obligation, Monsieur, pour votre séjour a Nimégue, si vous ne vous y este pas déplû, la meilleure maniere, de m'en convaincre c'est de revenir nous voir aussitôt que vos affaires vous le permettront. Je ne cesserois d'être avec les sentimens d'Estime et de reconnoissance que je vous ai voué pour la vie.

W.

VAN CITTERS *de Vader aan den Raadpensionaris.*

Hoog Ed. Gestr. Heer,

De Generaal DU MOULIN wenscht 20 of 25 Mineurs alhier te emploieeren, maar dezelve zyn op de Provintie Zeeland gerepartitieerd, en men vreest dat zulks offensie zouw kunnen geven, men heeft dus geen orders willen geven, zonder daarop UHoogEdGestr. consideratien te weeten. Indien UHoogEdGestr. daarin eenige zwarigheid vind, dan zouw men verloven kunnen geven aan twintig of 25 van dezelve, en ze dan alhier kunnen emploieeren.

Mag ik hierop ten allerspoedigsten antwoord verzoeken. Ik hoop dat na UHoogEdGestr. vertrek uit den Haag, het werk niet zal bedorven worden door eene verkeerde directie.

In dit critique moment ware het te wenschen dat zeker hooge Persoon [3]) zig hier bevond, om meer activiteit aan de deliberatien te geeven. Het 3de Bataillon van GRENIER en

1) Verblyf van WILLEM V te Amersfoort.
2) Excessive.
3) De Prinses.

de vier Compagnien van STUART zyn behouden te Amerongen gearriveerd.

Ik heb de eer met de meeste hoogagting te zyn.

Hoog Ed. Gestr. Heer,

Amersfoort
12 Juny 1787.

UHoogEdGestr. Ootmoedige en
Gehoorzame Dienaar
W. VAN CITTERS.

De Thesaurier-Generaal BISDOM *aan* VAN DE SPIEGEL.

Hoog Edel Gestrenge Heer!

Gelyk ik terstond, na het overneemen van de bewuste concept-praeliminaire pointen, daarvan het gepaste gebruik heb trachten te maaken; meende ik ook UwHEdgestr. over deze materie nader te onderhouden. Hiertoe ben ik *Dingsdag avond* en *Woensdag voormiddag* aan UwHEdgestr. Logement geweest; en met die intentie liet ik Donderdag my wederom informeeren naar een quartier uurs van UwHEdg. convenientie, dog tot myn leedwezen waart UwHEdg. even te voren vertrokken. De Hemel, bid ik, zal de gevolgen, die uit den tegenwoordigen stand van zaaken te wachten zyn, nog in zyne gunst verhoeden; en aan ons Land, tot dus verre door zyne goedheid bewaart, de vorige rust weder schenken! Dan *ten wederzyden* heb ik in weinige uuren zoo veele blyken gezien van onverzettelykheid, dat ik de suites zeer apprehendeer. UwEdGestr. praesentie konde zekerlyk van veel nut *alhier* zyn geweest; dog ik voel wel, dat zy ook elders [1]) wierd geroepen.

Ik heb de eer met alle verschuldigde hoogachting te zyn

Hoog Edel Gestrenge Heer!

's Hage
15 Juny 1787.

UwHoogEdGestr. zeer Gehoorz. en
Ootmoedige Dienaar
D. R. WYCKERHELD BISDOM.

1) Naar Middelburg.

VAN DE SPIEGELS *minuten*.

15 Juny 1787.

Nopens de illegale conclusie, gisteren ter General[t] genomen tot admissie der nieuwe Gedeput[s] van Utrecht, wordt in consideratie gegeven het nemen der navolgende mesures door Zeeland:

1°. Te approberen het gedrag der ord[s] Gedeput[s] in het niet admitteren van voors[e] Heeren, en het weigeren om met dezelve te besogneren.

2°. Te declareren, dat men deze handelwyze houdt voor eene violatie en verbreking van de Unie.

3°. De ord[s] Gedep[s] aan te schryven, om met die van de andere Provincien, die met ons in hetzelve begrip staan, en waar het verder van vrucht oordeelen, te overleggen de middelen om dezen grief te doen herstellen.

4°. De nationale Militie, staande op Hollands repartitie, uit de Provincie te doen vertrekken; en dezelve met Troupes van onze eigene repartitie te doen remplaceren; gebruikende te dien einde de patenten van Z. H. reeds in de maand April laatstl[n] zoo tot het marcheren van het regiment van HOUSTOUN, als tot remplacement van hetzelve geëxpedieerd.

5°. Ter Generaliteit te doen denuncieren, dat de Provincie provisioneel geene gelden ten Comptoire Generaal van de Unie zal overmaken, wegens verschuldigde Generaliteits renten en intressen.

6°. Dat zy zich reserveert om nadere en meer efficacieuse middelen in het werk te stellen, ten einde haar recht als Lid van het Bondgenootschap te vindiceren, ofte by weigering van voldoening, onafhankelyk van de Unie te bestaan.

7°. In dit laatste onverhoopt geval, zoude zy de navigatie op hare stroomen naar goedvinden kunnen regelen; en naar protectie kunnen omzien tot maintien van haar bestaan en Souverainiteit.

De Prinses aan den Raadpensionaris.

Le 17 Juin 1787.

Je profite avec empressement de l'occasion que me procure l'incluse, pour vous adresser ces lignes, Monsieur; Mr. v. CITT(ERS) me prie de l'expédier promptement, je le fait partir tout de suite par exprès. Les choses sont encore bien empirées depuis ma derniére, par l'admission des députéz des nouveaux Etats d'Ut(recht) a l'Assemblée de L. L. H. H. P. P. et par les résolutions défavorables que cette prétendue majorité met au monde qui contredisent toutes les résolutions précédentes: ceci est un mal, qu'il importe d'arréter a tout prix, sans cela tout est perdu et en fort peu de tems: la Gueldre y fait son possible, je me flate que les autres provinces bien intentionnées s'évertueront aussi, et qu'on pourra faire adopter des moyens vigoureux, car je ne vois plus que ceux là, à employer. Cela est d'autant plus nécessaire que les trouppes du Cordon arrivent en foule, mais qu'il est impossible que ces deux provinces gardent longtems tant de monde, que c'est ainsi le vrai moment d'en faire usage, pendant que leur zèle est le plus exité, le plus ardent, et avant que la Holl(ande) aye le tems de réparer ses pertes. Quand a l'expédition qui pourroit étre tentée, cela est difficile a dire pour moi qui ne suis pas militaire et qui ne vois pas assé l'ensemble. Je suis tres impatiente de connoitre votre opinion sur les idées que Mr. v. CITTERS vous communique, je vous avoue Monsieur, que je suis tout a fait d'opinion que la seconde alternative devroit étre suivie si la première ne se pouvoit, et si on ne trouvoit un appuy de dehors qui voulut se montrer efficacement pour la bonne cause; c'est la foiblesse de Nos Amis que je redoute le plus, et qui seront enfin cause que Nous perdrons tout, et c'est cette foiblesse, le peu d'ensemble et d'union, qui nous fait perdre les plus belles

chances. Je joins encore ici quelques idées qui m'ont été supéditées et sur lesquelles j'ose également vous prier de vouloir bien me donner votre Avis. La triste nouvelle qué nous avons recu aujourd'hui de la mort du digne Bourgrave [1]) vous fera aussi une peine sensible, c'est doublement une grande perte dans les circonstances actuelles. 1385 ne seroit-il pas dans le cas de se montrer a présent autant que si 1257 donnoit 1541? 1522, 1526 existe et si 1394 ne l'empéchent 1532 doit venir par 1561, 1511, 1507 déja faite. 1162 fait sentir ceci chez 1418, 1152 ne sait s'il a bien jugé. Je ne cesserois dêtre avec les sentimens de la plus parfaite Estime W.

LVIII. G. K. VAN HOGENDORP *aan* VAN DE SPIEGEL.

125. 17 Juny 87.

Het is 4 uur in den ochtend, en ik wacht myn rytuig om naar 174 te vertrekken. Onze Vriend vandaar heeft my door eenen brief, gisteren ontfangen, zo dringend verzocht om er te komen, en de omstandigheden zyn zo veranderd, dat ik my ten spoedigsten aangegord heb. Onze acht Vrienden hier durven geen pen op het papier zetten, omdat zy niet voor hunne Meesters kunnen instaan. Zy vinden het goed, wys, nodig, maar — zy zien 'er geen

---

1) Dood van den Baron VAN LYNDEN VAN HEMMEN. „Le souvenir de ce respectable Régent vivra toujours dans la ville de Nimégue. — Citoyen vertueux et honnête! Régent digne de gouverner les citoyens d'une République! ah! si tous ceux qui avoient la confiance du Stadhouder, vous eussent ressemblé, jamais nos troubles n'auroient fait ces progrès, et je ne m'exposerois pas à la haine de ceux qui n'ont pas vos principes. Vous n'avez pas rejetté les supplications avec hauteur, puisque vous pensiez aux tems et connoissiez les hommes" enz. Baron DE LOË, *Recherches sur la vraie cause de nos troubles, et sur le moyen de les faire tourner au bonheur de la Patrie*, A Munster 1789, p. 30 suiv.

gat door. Zy zyn kleinmoedig gemaakt door het zot gedrag van 217. Men weet niet meer wat men aan die heeft. Het werk van over acht dagen is te niet gedaan, maar 222 weigert om dit te erkennen, en te doen erkennen. Gisteren avond zyn 216 en hy wederom byeen geweest. Maar hy is standvastig, en 219 kan niets doen. 187 heeft den 603, 602gen tegen 603, 610, 629, 607, 624, 612, 620, 628, 616, 627 (dog na de scheiding, en buiten) 611, 604, tr. 625, 614, k. 607, 619. Heden om ¼12 wil men wederom probeeren. 303 zyn gedeeltelyk uit, om ongelegenheid. In 30 heeft men de geheele week eigentlyk niets als de 603, 609, 619, 630 nic 610, 621, 615, 604 aan 219 tot stand gebracht, om gelyke rede van verwarring, voortvaarenheid, angst, furie, enz. In 191 is alles best, zy komen nu byéén. 18 is nog in leven. 173 en 13 ga ik opneemen. Hoe is 131? Wil men, zoo kan nog alles goed komen. Zo ik kan schryf ik vandaar.

LIX. *Nota (naar het schynt) vóor den* P. N. VAN LYNDEN VAN BLITTERSWYK.

Indien er tusschen heeden en morgen ogtend geene merkelyke beeterschap van de Heer V. D. S(PIEGEL) komt, kan de Staats Vergaderinge [1]) geen plaats hebben, alzoo uw qualificatie persoonlyk op hem luid.

U Ed. praesentie in den Haag niet kunnende gemist worden, zoude het noodzaakelyk zyn dat U E. spoedig eene gesubstitueerde qualificatie op de Heer DE BEVÉREN [2]) wilde zenden, dezelve aan den Heer Raadpens(ionaris) of aan my adresseerende om ze al of niet te overhandigen, zoo als men het naa de omstandigheden zal oordeelen.

1) Te Middelburg.

2) Den Secretaris van 't Land, die den Raadpensionaris by ziekte of afwezigheid, verving.

Nopens de weigering der Gedeputeerdens om met eene Vergadering te besoigneeren welkers legaliteit zy niet erkennen, is de Heer v. d. s(piegel) van gevoelen dat U. E. met de verdere Gedep(uteerdens) die Vergadering moeten blyven bywoonen, en tegen derselver besluiten protesteeren. De scissie die daar uit onstaat kan wederom eene meerderheid worden, als het arrivement der Heeren van de Ommelanden, de stem van Stad en Lande ten mintsten lam maakt en die van Vriesland zoo als waarschynelyk is andere last of andere Gedeputeerdens zal zenden.

De absentie der Heeren van Gelderland en Zeeland geeft eene schynbaare legaliteit aan de besluiten, die sommige der Officieren en gemeenen der Armee mitschien al te gereed zullen zyn om te amplecteeren. Ten einde dit laatste inconvenient voor te koomen, behoorden de Heeren Commandanten en Officieren kennis van die illegaliteit dier besluiten te krygen, en dat zy by aanhoudendheid zullen blyven jouisseeren van de indemniteit, betaalinge, protectie Hun door H. H. M. toegezegt.

Betrekkelyk tot die consideratien wat men in Zeeland behoorde te doen, is het gevoelen over het eerste poinct

1) te approbeeren het gedrag der Heeren Gedep(uteerden) in het niet admitteeren van voorz. Heeren: ten aanzien van de weigering om te besoigneeren, gaat hier nevens een eventueel idée reeds in 's Hage geschreeven, 't welk gedeeltelyk uit delicatesse, gedeeltelyk omdat U E. elkanderen den laatsten dag hebt mis geloopen, niet is overgegeeven. [1]) En men wenschte op de gronden hier boven aangehaald dat die mesure was het mogelyk wederom konde worden ingepakt: men zal egter zorge draagen tegens improbatien of desaveu.

---

1) Verg. hiervoren, bl. 446 de minute van 15 Juny 1787.

2) De Declaratie dat men die handelwyze houd voor eene violatie en verbreeking is volmaakt nuttig en dienstig, doch men oordeeld dat zulks een point van de Unie zynde, op redelyke gronden door de protesteerende Leeden kan belet worden.

3) Om aanschryving tot het herstellen van de grief etc. te doen; is men van gevoelen van alle de stukken betrekkelyk tot de laatste gebeurtenissen ter Vergadering voor te draagen, commissoriaal te maaken, van U E. advis en de idées van de Heer v. d. s(piegel) gebruik maakende een Rapport uit te brengen waarin bepaald zal worden wat men ter Generaliteit behoorde te doen; zulks indien mogelyk geheel of gedeeltelyk ter conclusie te brengen; en in allen gevalle zooveel het zyn kan public te maaken.

4) Het werk van de Militie oordeeld men beter in statu quo te laaten. De weinige Troupes die men hier 1) zoude kunnen reclameeren dienen tegenwoordig voor de goede zaak; en die welke men weg zoude zenden, konden waarschynlyk de kwade zaak helpen bevorderen: ook zyn de patenten waarvan het gebruik word voorgeslaagen reeds wederom afgegeeven.

5) Omtrent de denunciatie is het gevoelen eene volmaakte goedkeuring maar active Resolutien zyn niet te verkrygen, daar Unanimiteit nodig is, en UwEd. kan door eene weigering alleen tegenhouden het overmaaken van renten en intressen.

6) Het reserveeren van efficacieuse middelen etc. onafhankelyk van de Unie bestaan etc. heeft ten uitersten de goedkeuring maar zal in het Rapport ingewoven werden. Diergelyke propositien rouw ter tafel brengende is men bevreesd minder wel te reusseeren.

7) Het laatste Artiekel omtrent de schikkinge in het onverhoopte geval, word insgelyk goedgekeurt; er is nog

1) In Zeeland.

by te voegen dat men twee pylen op de koker heeft; wat men niet in het Rapport kan krygen, kan namens U Ed. geadviseerd worden: al wat met betrekking tot de Zeeuwsche Commisie gezegt is, vermeent men ook applicatie op die van Gelderland te moeten hebben.

VAN CITTERS *de Vader aan den Raadpensionaris.*

Hoog Edele Gestr. Heer,

De kommerlyke omstandigheden waarin de zaaken tans zyn, en die sederd UwHEdGestr. vertrek gantsch niet ten goeden veranderd zyn, verpligten my om aan UHoogEdGestr. voor te dragen het gevaar waarin de goede zaak en de belangens van het Huis zig bevinden. Sederd de admissie van de nieuwe Gedeputeerdens wegens de Provintie van Utregt is men niet meer zeker van de meerderheid ter Generaliteit en dus is men in gevaar dat verscheide resolutien zullen worden ingetrokken en tegens Z. H. en de goede zaak zullen werken. Dus schynen er maar twee middelen meer over voor Z. H. en zyne Vrienden. Het eerste middel zouw hierin bestaan, dat de Provintien van Gelderl(and), Zeeland, Utregt en Vriesland bewogen wierden tot het neemen eener vigoureuse Resolutie ter Generaliteit (hetzy door het zenden eener extraordinaire Commissie of wel door eene expresse Resolutie te neemen en aan hunne Gedeputeerdens te zenden) om de illegale Deputatie van wegens de Staten van Utregt binnen die Stad vergaderd te recuseeren en van de Verg(adering) van Haar Hoog Mog. te weeren, en de Vergadering van Holland, gecomposeerd uit Leden die op eene onwettige wyze en door geweld in de Regering van eenige Steden zyn gesteld voor illegaal te verklaren, en in cas er door de Staten van Holland geweld getenteerd wierd, zig van de Trouppes te

verzekeren, en dat te gelyker tyd en op hetzelve ogenblik na de Stad van Utregt Trouppes marcheerden en Z. H. Patenten zond aan alle de Trouppes van het Cordon om hun by Zyn Hoogheid te voegen, of na de Generaliteit te marcheeren, naar tyds omstandigheden. Utregt ingenomen zynde, dan spreekt het van zelfs wat er verder te doen zouw zyn.

Dog indien men meende dat men zyn tyd niet zoude moeten verliezen met het beleg of attaque van de Stad Utregt[1]), zo souw Z. H. kunnen verzogt worden zig in Persoon na den Haag te begeven om de rust te herstellen en het Vaderl(and) uit zyn eminent gevaar te redden.

Zoo men oordeelde dat dit plan onuitvoerlyk was, of aan te vele zwarigheden onderworpen, zo de Staten beschroomd mogten zyn om tot zo eenige vigoureuse Resolutie te komen, dan is de vraag of er eenige andere parti te kiezen zyn voor Z. H. dan zig met zyn Huis na zyne Staten in Duitschland te begeven, met verklaring dat hy niet langer van nut kunnende zyn voor zyn Vaderl(and) omdat men hem weigerd de noodige hulpmiddelen te gebruiken, hy niet langer responsief kan nog wil zyn en daarom verkiest een honorable retraite boven eene schandelyke wegzending en verjaging uit hetzelve etc. — Veele zwarigheden kunnen tegen deze laaste party geopperd en bygebragt worden, maar men moet tegelyk daarby in aanmerking neemen, dat zo Z. H. verpligt is alles in het werk te stellen voor het behoud van het lieve Vader(land), hy zulks alleen niet doen kan maar dat Hy daarin geholpen en bygestaan moet worden door de geene die er het zelve belang in hebben en wier pligt het is. Dat zo men de meerderheid ter Generaliteit verliest, en men wil blyven menagementen te gebruiken

1) De bedenking door den Thesaurier-Generaal BISDOM geopperd, was dus niet ongegrond. Z. bl. 488.

voor die geene die zig nog aan wet nog regel houden, Z. H. ongetwyffelt alles verliest. De Staten behooren dus te verkiezen welke van die twee middelen by de hand genomen moeten worden. Z. H. kend geen derde.

De zaak presseerd, er moet geen tyd verloren worden met delibereeren. Binnen korte dagen moet er tot een besluit gekomen worden, langer in Amersfoort te blyven is niet raadzaam. Van de kant van Hunne Hoogheden is men vry vast gedetermineerd op de laaste party; na alles te hebben aangewend wat in hun vermogen was om de goede zaak en de Vrienden van het Huis te helpen souteneeren, schynt men vryheid te hebben om eene honorable retraite te verkiezen boven alle de woelingen, vervolgingen en onaangenaamheden, waar tegens men sederd zo veele jaaren geworsteld heeft.

Ik beklaag myn Vaderl(and) en de eerlyke en brave Regenten en Vrienden van het Huis, maar ik ben verpligt onbewimpeld de waarheid voor te stellen, ik ben verzekerd het besluid genomen is.

Laat men zig niet flatteeren dat by uitstel kan gewonnen worden; de Trouppes komen dagelyks uit het Cordon herwaarts: van dat moment moet gebruik gemaakt worden.

P.S. Kunnen de Gedeputeerdens van de respective Provintien in den Haag blyven resideren als er een Corps Waardgelders in Guarnisoen, en wel een Corps dat door de Generaliteit is afgedankt.

Van de spiegel *aan de Prinses.*

Doorlugtige en Koninglyke Vorstin!

By myn vertrek uit den Haag had ik weinig gedagten op het gene eenige uuren na dien gebeurd is, dewyl men

toen nog geen kennis hadt van de aankomst van nieuwe Gedeputeerden van U(trecht). Nogthans waren er wel eenige praecautien genomen om het kwaad effect van diergelyk evenement voor te komen, gelyk Uwe K. H. zal gezien hebben uit de contenance van den Raad van Staate, en van de Provintie van Friesland, die door d'Heer VAN AYLVA was geadverteerd: — de kwaade tydingen mogen dan in het eerst wat aandoening gemaakt hebben, maar kunnen ons niet ter nederslaan, om alle hope op te geeven; en het schynt my in tegendeel, dat wanneer men met fermeteit voortgaat, de Cabaal welhaast in het naauw zal geraaken.

Ik erkenne met Uwe K. H. dat er spoedige en vigoureuse maatregels noodig zyn; maar dezelve zullen geboren worden zoodra de menschen ryp genoeg zullen zyn om ze voort te brengen, en hier toe doet zig dagelyks meerder hope op.

Ik neeme de vryheid my te refereeren tot myn schryven aan den Heer VAN CITTERS, en Uwe K. H. hier by te smeeken, van zig niet te laaten overhaalen tot zulke uiterstens, als in de tweede alternative worden voorgeslaagen; niet alleen omdat het belang van het Huis, en van de Republyk, daardoor onherstelbaar verloren wordt, maar omdat Uwe Hoogheden daardoor zouden te kort doen aan dat standvastig en grootmoedig caracter, zoo eigen aan haare illustre afkomst, en 't welk haar zoo beminnelyk gemaakt heeft by het beste deel der Natie.

Uwe K. H. vergeeve my, dat ik met te veel vryheid myne gedagten over dit plan uitte; de zaak is van het uiterste gewigt en gelyk ik nooit van my zou hebben kunnen verkrygen zulk een raad te geeven, mag ik ook niet naalaaten te beantwoorden aan het gedistingueerd vertrouwen dat Uwe Hoogheden my gelieven te bewyzen, met onbewimpeld myne particuliere opinie daaromtrent voor te draagen.

Wat de Politicque werkzaamheden aangaat, kan ik Uwe

K. H. verzekeren, dat er nooit meer yver en vereeniging geweest is als tegenwoordig; 't is waar, dat het nog niet zoo volmaakt is als men wel wenschte, maar alle goede zaaken moeten een begin hebben, en voor eenige maanden kon men nog weinig verwagting hebben op het gene tegenwoordig exsteerd.

Geen kennis hebbende van de Militaire operatien, durve ik my hier niet inlaaten, maar ik verbeelde my, dat zoo er ooit mogelykheid geweest is om een militaire onderneeming te doen, zulks tegenwoordig plaats heeft, nu de schrik in het Hollandsch Cordon geslaagen is; doch wat er ook ondernomen wordt, komt het my voor, zeer noodzaakelyk te zyn, dat hetzelve te vooren met de hoofden van de Gedeputeerden der weldenkende Provintien ter Generaliteit worde overlegd, opdat de werkzaamheden niet tegen malkander inloopen.

Ik heb 1418 [1]) dagelyks gesproken en ben ten uitersten content van hem geweest, en de veneratie die hy voor 1152 heeft zal hem alles doen opzetten, wat mogelyk is.

De dood van den braaven Heer VAN HEMMEN heeft my zeer aangedaan; zyne eerlykheid en deugd heeft hem het vertrouwen van Uwe Hoogheden, en de agting van alle zyne Vrienden waardig gemaakt.

Ik heb de eer etc.

den 20 Juny 1787.

VAN DE SPIEGEL *aan* VAN CITTERS *den Vader.*

Hoog Edel Gestrenge Heer!

De eer gehadt hebbende te ontvangen UHEdG. brief van den 17 dezer, zal ik denzelven by deezen punctueel tragten te beantwoorden.

---

1) Met HARRIS, gedurende VAN DE SPIEGELS verblyf te 's Hage.

Vooreerst, betreffende het recuseeren der Gedep(uteerden) van de praetense Staaten van Utrecht, is het aan UHEdG. bekend, wat de Gedeput(teerden) deezer Provintie, zoo te vooren als op dat oogenblik, daaromtrent gedaan hebben, en hier nevens gaat het Rapport van een Besogne op heden gehouden, waaruit UHEdG. onze verdere werkzaamheid in de Provintie zal kunnen afneemen; ook heeft de contenance van den Raad van Staaten en het desaveu van de Provintie van Friesland het kwaad effect van deeze nieuwe apparitie genoegzaam gepraevenieerd.

Het tweede voorstel, om de Vergadering van H(olland) onwettig te verklaaren, is meermaalen in consideratie genomen, maar om dit te doen op het Territoir van Holland zelfs, en zonder verzekerd te zyn van soutien, is een zeer roekelooze onderneeming; nogthans zou dezelve veel gefaciliteerd worden, indien de minderheid van H(olland) beliefde op te komen, en zig aan de Provintien te beklaagen, of appui te verzoeken.

Ten derden, Z. H. te verzoeken zig in persoon naar 's Hage te begeeven, is een zaak die aan alle welgezinden zeer aangenaam zou zyn; maar de vraag is, hoe zal Z. H. komen met Troupes zonder adveu van Holland? dit is een invasie en moet niet begonnen worden, of Z. H. moet ze kunnen souteneeren, waartoe geen Resolutien helpen, maar alleen kragt: zal de overkomst zonder Troupes zyn, dan is de vraag of dit te waagen is? behalven dat Z. H. ook nog nooit te kennen gegeven heeft, of zoodaanige roeping hoogdenzelven aangenaam zou zyn, zonder opheffing der Resolutien over 't Commando en Capiteinschap-generaal, welke opheffing niet staat in de magt van de Generaliteit.

Ten vierden, de militaire operatien; dezelve zyn buiten myne kundigheden en bereik: — van de zyde der goede Provintien is aan dezelve alle mogelyke faciliteit toegebragt door de twee Resol(utien) van 10 Juny, welke ook haar

effect gedaan hebben, en indien er mogelykheid geweest was om iets op Utr(echt) of elders te onderneemen, was het zeker het moment toen de nieuwe Staaten te voorschyn kwamen, en de gemelde Resolutien een fermentatie in het Cordon hadden veroorzaakt. Het alternatyf waarvan UHEdG. mentie maakt, komt my (onder reverentie) voor, direct in te loopen tegen de standvastigheid die Hunne Hoogheden in alle deeze omstandigheden getoond hebben, en die niet weinig heeft gecontribueerd om de voorstanders en aankleevers van het Huis tot gelyke fermeteit op te wekken; gelyk ik nu wensch en vertrouwe, dat deeze alles decideerende stap niet zal gedaan worden, zonder een ryp overleg, hope ik ook, dat de deliberatie daar over zeer geheim zal gehouden worden, dewyl het juist het middel zoude zyn om veele menschen te decourageeren, en voor de veiligheid van hun persoon te doen zorgen eer het te laat is.

Ik kan in de daad niet zien, dat de zaaken zoo desperaat staan; ten minsten word er niets verzuimd om de Cabaal te resisteeren, en indien UwHEdG. oordeelt, dat er andere middelen moeten gebruikt worden, om dit laatsgem(elde) alternatyf voor te komen, verzoek ik niet alleen de aanwyzing van die middelen, maar te gelyk van de mogelykheid om die te doen reusseeren; en schoon ik gepersuadeerd ben alles gedaan te hebben voor de goede zaak, wat van iemand in myne omstandigheden kan gewagt worden, zal het my egter altoos aangenaam zyn in de mogelykheid te worden gesteld om nog meer te kunnen doen.

Ik heb de eer etc.

den 20 Juny 1787.

LX. *Rapport* [1]) *van* VAN DE SPIEGEL *ter Staats-vergadering van Zeeland, over de tweespalt te Utrecht; over het gedrag der Gedeputeerden van Zeeland te 's Hage, en over hetgeen in het geval van verdere Unie-braak, dat Gewest te doen stond.*

De Raadpensionaris heeft gerapporteerd, uit naam van Heeren Commissarissen, ter voldoening aan Hun Ed. Mog. Resolutie van den 18 deezer, hebbende geëxamineerd zoodaanige van de, ten dien dage, ter Vergadering geëxhibeerde Stukken, betrekkelyk tot de tegenwoordige Publyke Zaaken en Omstandigheden, als Heeren Commissarissen hadden vermeend, dat als nog een object van deliberatie by Hun Ed. Mog. zouden behooren uit te maaken, en dat zy Heeren begreepen hadden, zig voornaamelyk tot deeze twee poincten te moeten bepaalen, als *eerst:* de Conduite door de Heeren Ordinaire Gedeputeerden van deeze Provintie, gehouden, by gelegenheid van de apparitie der nieuwe Gedeputeerden wegens de Provintie van Utrecht ter Generaliteits Vergadering; en *ten tweeden:* welke Instructien aan gemelde Heeren Ordinaire Gedeputeerden deezer Provintie, in de tegenwoordige tydsomstandigheden door Hun Ed. Mog. zouden behooren te worden gegeeven? dat ten opzigt van de Commissie op naam der Staaten van Utrecht gegeeven aan eenige Heeren, om ter Vergadering van Hun Hoog Mog. te verschynen, het een zekere waarheid is, dat Hun Hoog Mog. en de Staaten der respective Provintien, die van Holland niet uitgezonderd, door menigvuldige daaden hebben

1) Zeeuwsche State-Notulen, 22 Juny 1787 fol. 847—851.

erkend de Wettigheid en Souverainiteit der Vergadering van de Heeren Staaten van Utrecht, welke te Amersfoort haare zittingen houdt en continueert, zonder dat 'er iets tusschen beiden gekomen is, waar door die Vergadering ten aanzien van de Generaliteit of der andere Provintien, minder wettig zoude geworden zyn, en vermits het een absurditeit zoude zyn [1]), twee Souveraine Vergaderingen in één en dezelve Provintie te erkennen, daar uit notoir volgt, dat de Vergadering, welke onder den naam van Staaten, te Utrecht beschreeven is, door Hun Hoog Mog. en de Provintien, die de eerstgemelde Vergadering voor wettig gehouden hebben, niet kan worden erkend, nog de Commissie op Gedeputeerden uit dezelve kan worden aangenomen; dat mitsdien Heeren Commissarissen van oordeel zyn, dat Hun Ed. Mog., zonder te treeden in het huishoudelyke van de Provintie van Utrecht niet anders kunnen, dan volkomen te approbeeren de conduite der Heeren Ordinaire Gedeputeerden deezer Provintie ter Generaliteit, in het recuseeren van de nieuwe Gedeputeerden van Utrecht; en dat welgemelde Heeren Ordinaire Gedeputeerden verder behooren aangeschreeven te worden, om nevens die van de andere Provintien, alle poogingen aan te wenden, dat dezelve uit de Vergadering van Hun Hoog Mog. worden geweerd, op dat verdere verwarring in het Bondgenootschap worde gepraevenieerd; dat nogthans zy Heeren Ordinaire Gedeputeerden zouden kunnen worden geauctoriseerd, om inmiddels, onder protestatie tegen de praesentie der onwettige Gedeputeerden van Utrecht, en in verwagting van spoedig redres, ter Vergadering van Hun Hoog Mog. op de dagelyksche zaaken te adviseeren, en wanneer de Conclusie by meerderheid tegen hun Advys met de stem der voornoemde onwettige Gedeputeerden wierdt opgemaakt, alle

---

1) Zie hiervoren bl. 442 (11 Juny).

hunne poogingen aan te wenden zoo by den Raad van Staate, als daar het verder van vrugt zal zyn, ten einde zoodaanige Conclusie voor geen wettige Resolutie van Hun Hoog Mog. worde gehouden. Dat wyders, hoezeer het niet mogelyk is, de Heeren Ordinaire Gedeputeerden op alle gebeurlyke gevallen van een bepaalde Instructie te voorzien, en zulks aan de prudentie van dezelve Heeren moet worden toevertrouwd, blyvende by de intentie door deeze Provintie, op onderscheiden gelegenheden, gemanifesteerd, dezelve egter nog in 't generaal zouden kunnen aangeschreeven worden: dat Hun Ed. Mog. vastelyk gezind zyn, de Unie te blyven behouden met alle de Bondgenooten, zoo lang zulks eenigzins mogelyk is, en alle hunne vermogens zullen employeeren, om de wanorden en inconstitutioneele demarches, die tegenwoordig den Staat beroeren, te helpen tegengaan en herstellen; dat nogthans indien onverhoopt door een der Bondgenooten de Unie wierdt verbroken, of geweldige stappen ondernomen tegen de Vergadering van Hun Hoog Mog., eenige van derzelver wettige Leden, of andere Generaliteits-Collegien, de Heeren Gedeputeerden deezer Provintie als dan zullen moeten protesteeren tegen zulke daaden van geweld, en reserveeren aan Hun Ed. Mog., om in gemeenschap met de andere Provintien, die getrouw aan de Unie blyven, zoodaanige maatregelen in 't werk te stellen, als tot afweering van alle violentie zullen dienstig geoordeeld worden. Dat ondertusschen zy Gedeputeerden deezer Provintie, zoo veel mogelyk is, met die der andere Provintien die getrouw aan de Unie blyven, hunne Vergaderingen op een veilige Plaats [1]) zullen gehouden zyn te continueeren, daar van kennis te geeven daar 't behoort naar exigentie van de omstandigheden, en met den Raad van Staate, in de eerste en voornaamste plaats zorg draa-

1) Z. hiervoren de vraag van VAN CITTERS (P. S. bl. 454).

gen, dat het wettig gezag en dispositie van de Generaliteit over de Troupes van den Staat, en over de Generaliteits-Kas worde bewaard, en vervolgens met dezelve overleggen welke mesures door de Provintien zouden behooren genomen te worden, om de regten van het Bondgenootschap met alle vigueur en nadruk te vindiceeren. Dat Heeren Commissarissen deeze generaale Instructie genoegzaam geoordeeld hebbende voor de Ordinaire Gedeputeerden deezer Provintie, in de hope en vertrouwen, dat de Unie zal kunnen bewaard blyven, egter gemeend hebben, Hun Ed. Mog. onder 't oog te moeten brengen, dat indien 'er (dat God verhoede) een scheuring in de Unie mogt komen, het van de uiterste importantie voor deeze Provintie is, in tyds bedagt te zyn op zoodaanige mesures als in staat kunnen zyn, om haare onafhankelykheid te bewaaren, en haare Eigendommen, Commercie en Navigatie in veiligheid te stellen; het zy dat eenige van de Provintien vereenigd blyven, of dat deeze Provintie genoodzaakt zal worden op haar zelven te staan, in welk laatste geval zy tot maintien van haare Souverainiteit en Welvaart, naar andere Protectien zoude moeten omzien [1]). Dat vervolgens in het Besogne zynde geëxhibeerd een Missive van den Raad van Staate der Vereenigde Nederlanden aan de Heeren Staaten deezer Provintie geschreeven den 17 deezer maand, welke Missive Heeren Commissarissen, onder 't welneemen van Hun Ed. Mog. mede als een object van examinatie gemaakt hebben, wegens de connexiteit van de zaak, als inhoudende de redenen, waarom de Raad van Staate niet hadt gedefereerd aan de praetense Resolutie van Hun Hoog Mog. van den 15 Juny, met de Stem der nieuwe Utrechtsche Gedeputeerden genomen, om *in te trekken alle onlangs genomen Resolutien betrekkelyk*

1) Des noods, van Groot-Brittannië. Verg. reeds het IIe Deel van deze Verzameling, bl. 524 volg (1786).

tot de Troupes ter Repartitie van Holland staande; dat Heeren Commissarissen van advys zyn, dat deeze Missive ten spoedigsten behoort beantwoord te worden, en de Raad van Staate daar by bedankt voor deszelfs betoonden yver en standvastigheid in het bewaaren der Regten van het Bondgenootschap, met verzoek van daar in te continueeren, en verzekering, dat deeze Provintie niet zal nalaaten de loffelyke poogingen van den Raad, allezins zoo veel in haar vermogen is, te secondeeren: Waar op zynde gedelibereerd, hebben alle de Leden copie van het voorschr. Rapport verzogt, om te brengen ter kennis en deliberatie van de Heeren hunne Committenten. En heeft vervolgens de Raadpensionaris, voor den Heer Eersten Edelen, geproponeerd, of Hun Ed. Mog. niet zouden gelieven goed te vinden om, wegens de uiterste pressance van de zaak, een korteren tyd, als by de Resolutie, heden genomen, is gesteld, te bepaalen tot afdoening der deliberatien op het voorschr. Rapport; met welken voorslag de Heeren Gedeputeerden van Middelburg, Goes en Vere zig hebben geconformeerd, als volkomen overtuigd zynde van de hooge noodzaakelykheid eener spoedige Conclusie in deezen; doch hebben de Heeren Gedeputeerden van Ziericzee, Tholen en Vlissingen aangenomen van deeze Propositie kennis te zullen geeven aan de Heeren hunne Committenten, en wyders gedeclareerd, dat zig niet konden inlaaten op het bepaalen van een dag; — dan is, in aanmerking, dat de omstandigheden niet gehengen een langen uitstel in deezen, door den Raadpensionaris geconcludeerd, dat aanstaande Maandag over agt dagen, zullende zyn den 2 July eerstkomende, de deliberatien over het voornoemde Rapport zullen moeten zyn afgedaan en ter Conclusie gebragt. De Heeren Gedeputeerden van Ziericzee en Vlissingen hebben tegen het neemen van de voorschr. Conclusie, tot bepaaling van dag ter afdoening van dit Rapport, op het kragtigste geprotesteerd, en die

van Vlissingen daar benevens gezegd, dat zig genoodzaakt vonden om de Vergadering te moeten verlaaten, zoo als dan ook *alle* de Gedeputeerden van die Stad zyn heen' gegaan: waar op de Raadpensionaris aan de overige Leden heeft herinnerd het Reglement op de Vergadering, medebrengende, dat in zoodaanige gevallen, na het gebruik van middelen van inductie en persuasie, de praesente Leden met de Besognes van den Lande mogen voortgaan, en dat de te neemen Resolutien zoo wel kragt hebben ten opzigt van de absente als van de praesente Leden.

LXI. „*Extract uit de Missive geschreeven aan den Heer Thes(aurier) Gen(eraal)* BISDOM, 27 *Juny* 1787."

Meermaalen de eer gehad hebbende over zaaken van deezen aart te saamen te spreeken, zal UWHEdG. zig ook herinneren, dat ik altoos heb gewenscht, dat de verwarde zaaken van de Republyk, langs den weg van schikking, mogten worden hersteld; maar dat ik ook gezegd heb, my nooit te kunnen voegen by eenig conciliatoir Plan, waar van het but alleenlyk is, een stilstand te bewerken, ten einde *een enkel poinct* van de differenten in de Republ(yk) te schikken, gelyk ten deezen alleen in consideratie schynen te komen de zaaken van Utrecht: dat naar myn begrip, moet consteeren van den goeden wil der partyen, *om alle de Troubles simul et semel* af te doen, en dat by aldien men verkiest (om niet te veel teffens over hoop te haalen) met het een of ander poinct een aanvang te maaken, alsdan, naar myn inzien, het principaalste poinct is Z. H. in den Haag te brengen, zonder wien toch alle voorslagen tot schikking onnut zullen zyn, vermits desselfs persoon, om veelerlei redenen, daar toe gerequireerd wordt.

Ik moet nog by dezelve gedagten blyven, en ik zie met leedweezen dagelyks minderen vrugt van Conciliatoiren te gemoet, daar de inzigten van sommige Steden en Burger-societeiten (gelyk de nieuwspapieren ons berigten) naar geheel andere maatregelen gerigt zyn.

Zoo ik de zaaken wel inzie, is er niets dat de Republ(yk) kan sauveeren, als een ferme en aanhoudende resistentie tegen alle inconstitutioneele stappen, die tot nadeel van de vryheid en Regten van een der Bondgenooten konden uitloopen; en deeze resistentie moet, zoo lang het mogelyk is, op een constitutioneele wyze ingerigt zyn, totdat, aan de eene zyde die wetten vertreeden wordende, men ook genoodzaakt wordt met gelyke wapenen te stryden; wy bidden, dat de Hemel ons voor zulke uitersten bewaare; maar, indien ons geen andere alternative voor oogen is, dan den hals te bukken of een vigoureuse résistentie te bieden, dan dunkt my, is de keuze voor een man van Eer niet moeilyk.

De Raad van Staate (gelyk wy meermaalen beredeneerd hebben) kan onder Gods zegen een middel zyn om de Republyk nog te redden: dit Collegie is altoos aangemerkt als de waarborg van de Unie: de influëntie der partyschappen behoort daar buiten te blyven, omdat het alleen dependent is van desselfs Instructie: en de schoone contenance welke het deezer dagen gehouden heeft [1]), tot admiratie van alle menschen die de zaaken ter harte neemen, geeft ons hope, dat de Raad in dezelve fermeteit volhardende, anders denkende Regenten eens zullen bewogen worden, om de verwarringen het voedsel te beneemen, en Z. H. in staat te stellen, om behoudens Eer en waardigheid, tot

1) Zie de Missive der Staten van Zeeland aan den Raad van State, 9 Juli 1787, „dat de Raad van Staten door de gezamentlyke Bondgenooten is ingesteld, om de waarborg te zyn voor de zekerheid der executie van de Grondwetten der Confoederatie."

bevrediging der onlusten met de hooge Collegien mede te werken.

L. P. V. D. SP.

VAN CITTERS *aan* VAN DE SPIEGEL.

Sondag avond.

Uwe laaste is van den 20 dezer. Hare Koningl. Hoogheid is Donderdag avond alhier 1) gearriveerd en heden middag ten half twee van hier na Nymwegen geretourneerd en alleen hier geweest alleen verzeld van een Staat-Dame en een Kamerheer.

250 2) zal 603, 613, 619, 611, 626, 603, 600, 611 in de 619, 606, 611, 627. Van 2. 629, 604, 624, 627, 624, 607, 614, 614, 609, 619, en 631, 620, 604, 619, 626, 603, 600, 611, tegens de 618, 613, 603, 603, 600, 611, in het 612, 628, 613, 626; in 601, 625, 626, 600, 624, 624, 613, 629, 609, 624, 607, 624, 609, 619. Dit geschied op 600, 603, 629, 613, 626. Van 121, 616, 600, 624, 609, 634, en 624, 604, 613, 611, 604, 624, 624, 618, 606, 619. 160 heeft zeer ge626, 620, 616, 613, 602, 613, 627, 604, 607, 624, 627, om 250 te 600, 602, 602, 620, 618, 621, 606, 611, 619, 604, 624, 604, 619, maar 245 heeft niet 611, 604, 631, 613, 618, 627. 160 moet met 245 te 173. 601, 616, 634, 629, 609, 619.

251 wenschte dat 141 3) in 125. — 631, 600, 626. Kon 631, 613, 616, 612, 604, 618, 600, 606, 624, 619, 620, 628, 627, niet dien avond of des anderdaags te 125, maken 627, 604. — 635, 634, 619, in suppositie dat 141 er niet zyn kan, maar alles in 626, 604, 602, 624, 607, 627, 604, 626, 626, 604. Het is van 252

---

1) Te Amersfoort.

2) De Prinses; 245 de Prins.

3) VAN DE SPIEGEL.

250 prinses

zelfs die het eergisteren middag aan 160 heeft 611, 604, 602, 620, 618, 628, 619, 613, 602, 604, 607, 624, 627. Maar 159 schoon het zelve ten uitersten lauderende dorst het niet voor zyn rekening neemen, dus proponeerde 160 om een retirade na 125 te 635, 604, 619, 603, 609, 619.

Indien 141 schryft aan 250 kan hy de brief zenden onder couvert v(an) 163 zonder uitdrukking van 125. 161 is niet van het 611, 604, 612, 604, 613, 618, tot nog toe, en van 611, 604, 612, 604, 613, 618. 612, 600, 619, 611, 627, veel af.

Al wederom uit 125 iets naar de smaak van 238 en 239. SPAAN VAN HARDESTEIN is er mede overgekomen, het is al wederom in dezelve smaak, opgewarmde kost. 137 heeft voor het uiterlyk er zig niet mede gemoeid, hy wilde er niet mede te doen hebben, hy heeft by de Besoigne niet geassisteerd. 93, 98, 238, 239. WELDEREN, SPAAN [1]), KELL, LAAN, VAN MARLE, 194. Of de Gedeputeerde van 211 present is geweest kan ik niet verzekeren, maar niemand van 136. 245 en 250 zyn er niet zeer mede ingenomen. God geve dat als 255 gelukkig in 126 [2]), 613, 226, 249, 624, 606, 262, mag 629, 620, 616, 611, 604, 619.

DE LARREY *aan* VAN DE SPIEGEL.

Tibi soli.

Het oogmerk van 1162 door deeze demarche 1496 tusschen 416, 1628 en 1200 meer en meer te bevestigen. Ik heb eenige huiverigheid in 't adieeren van 1214 waer van ik op 't ogenblik geen reedenen kan opgeeven, de tyd

---

1) VAN SPAEN, V. HEECKEREN VAN KELL; LAAN, uit de Staten van Utrecht (Amersfoort).

2) De Prinses te 's Hage?

en beezigheeden zulx niet toelatende. Voor 't overig ben ik ut in Litteris.

Het antwoord van 1160 aan 1384 is reets verzonden.

LXII. *Handhaving van het Reglement van orde der Staatsvergadering. — Geschil met Vlissingen.* [1])

Missive aan de Heeren Burgemeesters en Regeerders der Stad Vlissingen.

Edele, etc.

De précipitance waar mede de Heeren Uw. Ed. Gedeputeerden op den 22 deezer maand, voor het afloopen der Conclusie, Onze Vergaderinge verlaaten hebben, permitteerde niet, dat iemand van de praesente Leden het woord opnam, om de voornoemde Heeren van zulk een irregulieren stap te dissuadeeren; Wy vleiden Ons egter, dat Uw Ed. uit derzelver Rapport hier van geïnformeerd wordende, van zelfs zouden begreepen hebben, dat zoodaanig een daad regelregt strydig is met de goede Ordre, en met de Eendragtigheid, welke de raadslagen der Vergaderinge, vooral in deeze kommerlyke dagen behoort te bestieren, en dat Uw Ed. derzelver Heeren Gedeputeerden zouden geauctoriseerd hebben, de zaken van den Lande wederom met derzelver Stem en Advys, nevens Ons, te behandelen.

Het heeft Ons derhalven zeer leed gedaan uit het geproponeerde van den Heer Pensionaris van Uw Ed. Stad [2]) op heden te verneemen, dat Uw Ed. de conduite van derzelver Gedeputeerden approbeerende, geresolveerd hadden geene Gedeputeerden ter Staats-Vergadering te zenden, zoo lang

---

1) State-Notulen, 26 Juny 1787 fol. 355 volg.

2) Mr. N. C. LAMBRECHTSEN. Verg. zyn Declaratoir (26 Juny 1787) ter Staatsvergadering van Zeeland, by DE CHALMOT, *Versameling van Placaten enz*, XXV. 22 vlg. en daartegen het protest van Dr. A. MULLER, bl. 24—26.

een Resolutie en Conclusie tegen Uw Ed. opinie genomen, blyft stand grypen, terwyl dezelve Pensionaris alleenlyk gequalificeerd was *ad audiendum.*

Wy behoeven Uw Ed. niet onder het oog te brengen, wat het Reglement op het beleid der affaires van den Lande dicteert, in het geval wanneer een der Leden de Vergaderinge verlaat, of weigert te besogneeren op praetext *dat aan zyne sustenuës geen gelyk of contentement zoude wezen gedaan;* doch Wy hebben niet van Ons kunnen verkrygen, de klaare letter van deeze Wet aanstonds te executeeren, zonder dat Wy alvorens een vriendelyken weg van persuasie hadden ingeslagen, dewyl Wy niets meerder behartigen, dan door het betoonen van onderlinge egards en complaisance, de eensgezindheid onder de Leden van Staat te bevorderen.

Tot een preuve van 't welke, Wy op heden de deliberatien Onzer Vergadering hebben gesurcheerd tot aanstaande Maandag, zullende zyn den 9 July, wanneer ook de Resumtie van het geresolveerde op de laatst voorige Sessie zal gehouden worden, op welken dag Wy verzoeken, en van Uw Ed. liefde tot de ordre vertrouwen, dat Uw Ed. derzelver Gedeputeerden zullen afzenden om, niet alleen op alle voorvallende zaaken te delibereeren en te helpen resolveeren, maar speciaal om te helpen resolveeren op het Rapport ter voorige Sessie uitgebragt, waar op de Conclusie zoo zeer presseert, dat Wy Ons genoodzaakt gevonden hebben met de meerderheid van de Leden een dag tot afdoeninge te bepaalen. Hier mede:

Edele, etc. In 't Hof van Zeeland, te Middelburg, den 26 Juny 1787.

STAATEN.

DE LARREY *aan den Raadpensionaris.*

De ontmoeting van den H(eer) v(AN) K(INCKELL) heeft my zeer verblyd; en 't gunt ik by deeze geleegenheid van den tegenswoordigen staat Uwer H. E. G. gezondheid vernoomen heb heeft my wederom opgebeurt. Ik had waarlyk dien troost nodig, dezelve zoude oneindig toeneemen, indien het mogelyk was spoedig aen de invitatie van 1152 te beantwoorden. Van 1189 heb ik vernoomen dat zonder 416, 1162 en 1200 geen goed bier brouwen zullen. De diversiteit van opinien 1507, 1469 vereischt 428; men kan met waarheid zeggen, aut nunc, aut nunquam. Zoo het thans niet tot klaarheid en praesiesheid gebragt word, moet het opgegeeven worden, en dit kan myns bedunkens buiten hulp van 419 niet geschieden. Binnen weinig uiren zal 1700 ('s Hage) het geluk hebben 1159 (de Prinses) te bezitten. Voeg 425 daar by en ik voorzie 1570. Van 1630 1) verneem ik dat er morgen occasie zal zyn, dus praepareer ik dit, met intentie om er nog iets by te voegen wanneer ik 1154 gesprooken zal hebben. Blyvende ondertusschen met de sinceerste hoogagting t. t.

den 28 savonds Laat. Q. N.

My word verteld dat H. K. H. voorneemens geweest zynde om herwarts te komen, te Haasdrecht gearresteerd is geworden, en met haar gevolg naar Leerdam geescorteert is, als niet konnende doorgelaaten worden, de plaats dewelke zy verkooren heeft. Men segd verder dat H. K. H. Haer beklag gedaan zou hebben aen H. H. M., en aan de Staaten van Holland, en dat over den inhoud dier brieven gedelibereerd word. den 29sten Juny.

---

1) Van Mr. W. VAN CITTERS, den Zoon.

WILLEM V *aan* VAN DE SPIEGEL.

Wel Edele Gestrenge Heer,

UWEG. zal zeker niet zonder de grootste surprise verneemen dat de Princesse op haere Reise na 's Hage is gearresteerd en in bewaeringe gehouden word te Schoonhoven. Ik schryve daer over aen Haer Hoog Mogende, aen de Staeten van Hollant en aen de Heeren Staeten der respective Provintien 1) om te verkrygen dat de Princesse spoedig op vrye voeten werde hersteld, ik hoope dat UWEG. zal gelieven uit te werken dat de Provintie van Zeelant de zaek voor my opneeme. Ik schryve er over aen den Koning van Engelant, doch wyl de weegen zoo onveilig zyn kan ik er niet over aen den Heere HARRIS schryven en moet dus myn brief over Zeelant zenden.

De Heer VAN CITTERS zal ze aen UWEG. addresseeren en ik verzoeke UWEG. om ze door een vertrouwt Persoon over Oostende of Veere te doen verzenden. Ik neeme deeze gelegenheit waer om UWEG. te verzekeren van de achting met welke verblyve

Wel Edele Gestrenge Heer,

Amersfoort,
den 29 Juny 1787.

UWEG. Dw. Dienaer,
W. Pr. V. ORANGE.

DE LARREY *aan den Raadpensionaris.*

1189 verondersteld dat 416 bepaaldelyk door 1630 en ook 409 2) van 't gunt by 1018 gedaan is, ook hoe de ad-

---

1) Verg. Mr. HERM. TOLLIUS, *Staatk. Geschriften*, III. 59 volg. (*Echte bescheiden, aangaande het gebeurde aan Hare Kon. Hoogheid — op Hoogstderzelver reize van Nymegen naar de Oranje-zaal*, den 28 Juny 1787.)

2) VAN CITTERS en VAN LYNDEN VAN BLITTERSWYK, Leden der Staten-Generaal te 's Hage.

specten zich in de familie van 76 vertoonen, niet minder als 1531. 1191 geloofd dat goedkeuring van 1508 genoeg doed zien dat er geen dispositie tot retrogadeeren [1]) te vermoeden is. Omtrend het verder gedrag van 1152 en van haer Vriend 1141 [2]) verlangd 1200 de gedagten van 428 te verneemen. By 1190 word de zaak te verward en geleerd. Met 1162 word 1711 in scriptis gevaarlyk zoo niet onmogelyk. Wat 1379 (het Hof te Berlyn) zeggen zal weet ik niet, mogelyk maar half heusch. Indien 419 het niet opgeefd, denkt 1192 dat eenig 1522 verwagt kan worden.

30sten.

t. t.

Q. N.

VAN CITTERS *de Vader aan* VAN DE SPIEGEL.

De Courier met UHoogEd.Gestr. Brief van voorleden Dingsdag is heden middag gearriveerd, er word eene andere te rug gezonden met de allerfacheuste nouvelles van het gevangen neemen van Hare Koningl(yke) Hoogheid Mev. de Princesse. Z. H. schryft aan haar hoog Mo(gende) en aan alle de Provintien, ook aan den Koning van Pruissen en Engeland.

Hier nevens de Brief geaddresseerd aan de Heer HERMAN BERENS, in dezelve is de brief voor de Koning. Het zal aan UHoogEd.G. worden overgelaten om de voorn(oemde) brief direct met de post over Ostende te verzenden, of wel dezelve per expresse aan iemand van vertrouwen te Oostende te addresseeren, waar toe UHoogEd.Gestr. wel occasie te Veere of Vlissingen zal vinden, het zal dan niet noodig zyn, denk ik, iemand er mede te zenden na Londen.

1) By het Engelsch Kabinet.

2) WILLEM V.

Hogendorp *aan* van de Spiegel.

Het oogmerk is dit. De Minderheid in 26 is zwak. De Meerderheid in 220 wankelt. 290 is niet verééénigd genoeg. 245 komt tot geen besluit. Dus verloopt alles. Daar moet kracht en 294 aan 288 gegeeven worden. 247 [1]) wil geroepen zyn. Men durft hem niet roepen. Om dit alles te verhelpen besluit 255 [2]) te gaan, te spreeken, de verdere wanorde door meer beleid te stuiten, en eindelyk was het mogelyk eene 613, 619, 624, 622, 604, 621, 615, 619, 611, te bewerken. Kon 251 anders? 't oogmerk is edel, de wyze van 'er toe over te gaan was groot. [De Adm(iraal) Gen(eraal) heeft kennis gegeeven dat het jacht van de Maas heeft moeten bydraaien, scheepen zyn aangehaald, cotters worden gecommandeerd zonder commissie van hem, enz.] De uitkomst valt tegen. Dog is 'er party van te trekken, om rede van het ontzachelyk 296 en 295. 627, 629, 620, 618, 614, mort. 303 insgelyks. 250 heeft geinsteerd om de reis te mogen vervorderen, zo by 220 als by 30. By de laatsten overgenomen, by de eerste met 5 een sterke Missive aan 216, en van den avond al wederom met 5 een nog sterkere. 253 zal ook niet stil zitten maar staat op haar recht. Maakt toch in 131 [3]) dat er goede Res(olutien) komen. Wy doen al wat wy kunnen om 300 te handhaven. Het kan zo niet duuren. Het geduld is zo taai niet.

Van Reenen *aan den Raadpensionaris.*

Hoog Edel Gestreng Heer

Weinig oogenblikken kan ik slegts besteeden om UHoog-

---

1) Naar het schynt, de Prins.

2) De Prinses. De brief (zonder dagteekening) zinspeelt op hare aanhouding by Schoonhoven.

3) In Zeeland.

Ed.Gestr. myne smerte te betuigen. Haare Kon. Hoogh(eid), in plaats van naar Leerdam, werwaards verkoozen had te worden gebragt, word in Schoonhoven in arrest bewaart zonder met iemand te mogen spreeken except de Freule VAN STARRENBURG: de Edelman VAN RANDWYK, Adjudant Generaal BENTINCK, en Major STAMFORT, nog adjudant van Z. Pruis(sische) Majest(eit), die de reize met H. K. H. deeden, worden in eene andere kamer opgeslooten gehouden.

H. K. H. heeft een wacht van 2 kaerels met ontbloote sabels in de kamer; beneeden een wacht van 50 man en bovendien gaan dag en nacht sterke Patrouilles door de Stad. Zie daar myn Heer het geene ik met een bloedend hart schryve, alleenlyk beklaagende dat de magt my ontbreekt om, zelfs ten koste van myn leeven, ja van duizend zo ik die had, die Dame, welke zo veel eerbied en liefde verdient en gewoon was van de Natie te ontvangen, oogenblikkelyk te verlossen; en het ergste is, dat bewaarers en garnizoen zyn Vry-Corporisten, en van het ergste soort: bedreigingen, schelden, en wat men verder ysselyks kan verwachten word niet gespaart.

God vergeeve aan den geenen die de raad gegeeven heeft om de reize op die wyze aan te leggen als geschied is en scheppe uit deeze duisternis, door zyne onbeperkte magt, Licht!

My eerbiedig recommandeerende heb'ik de eere met het zuiverst respect te zyn

Hoog Edel Gestreng Heer

30 Juny 1787.

UHoogEd.Gestr^{s}
gehoorzaamste Dienaar.
Q. N.

LXIII. *Oproer en plunderingen te Middelburg. Concept-Publicatie der Staten van Zeeland.*

De Raadpensionaris heeft, na het Gebed, aan de praesente Leden voorgedraagen, dat hy met de uiterste aandoening en leedweezen deeze Vergadering op een zoo ongewone dag en uur [1]) hadde moeten convoceeren, en zulks ter oorzaake dat de Stad Middelburg, de Plaats daar de Hooge Vergaderingen van het Land zitting houden, van de gezegende rust waardoor zy, tot nog toe, boven veele andere Steden van de Republyk, heeft uitgeblonken, eensklaps vervallen is tot de grootste desordre, en geworden tot een afschuwelyk toneel van oproer, plundering en moord [2]); dat hy Raadpensionaris oordeëlde dat soortgelyke ongeregeldheden ten sterksten behoorden te worden tegengegaan en gestuit, en derhalven aan Hun Ed. Mog. proponeerde om by een nadrukkelyke Waarschouwinge, alle samenrottingen van gewapende of ongewapende persoonen, die niet uit ordre van Hun Ed. Mog. of van de Regeering der Steden zyn opgeroepen, te verbieden, met last aan de Militie en Justitie om dezelve te weeren, en onder ernstige waarschouwing aan de oproermaaker sen plunderaars van zig te onthouden van alle daadelykheden, en met belofte van een praemie van één duizend guldens, voor de gene, die een plunderaar of oproermaker op heeter daad gevat in handen van de Justitie

---

1) Zondag 1 July 1787, 's avonds te 8 ure. State-Notulen fol. 857 volg.

2) Zie by DE CHALMOT, *Verzamel.* XI. 169 volg. de Lyst der geplunderde Huizen, binnen Middelburg, op den 29, 30 Juny, 1 en 2 July 1787; praemie van *f* 1000 tegen den Medic. Dr. LUCAS VAN STEVENINCK uitgeloofd, enz.

zal overleveren, alles breeder gemeld by de concept-Waarschouwing, hier naavolgende geïnsereerd:

De Staaten van Zeeland, allen den genen die deezen zullen zien of hooren leezen, *Salut!* doen te weeten, dat Hun Ed. Mog. met de uiterste aandoening hebben vernomen, dat de Stad Middelburg, de Plaats daar de Hooge Vergaderingen van het Land zitting houden, van de gezegende rust waardoor zy, tot nog toe, boven veele andere Steden van de Republyk, heeft uitgeblonken, eensklaps vervallen is tot de grootste desordre, en geworden tot een afschuwelyk toneel van oproer, plundering en moord: dat Hun Ed. Mog. wel moeten pryzen het loffelyk gedrag der goede Burgery, welke door onvermoeiden yver en moed heeft getragt deeze ongeregeldheden tot bedaaren te brengen, dat ook ten zelven einde eenige Militie is ingeroepen, maar niet te min het kwaad zien toeneemen, en zoo wel de Justitie als de gewapende magt der Burgery en Militie trotseeren; en vermits soortgelyke ongeregeldheden in geen Land van Justitie, veel min onder het oog der Hooge Regeering kunnen gedoogd worden; *Zoo is het*, dat Hun Ed. Mog. by deezen op het nadrukkelykste verbieden alle samenrottingen van gewapende of ongewapende persoonen, die niet uit ordre van Ons of de Regeeringen der respective Plaatsen zyn opgeroepen, ordonneerende aan de Militie onder Onze gehoorzaamheid staande, en alle Onze Officieren en Justicieren dezelve te weeren en zelfs, des noods in geval van tegenstand, kragtdaadig met geweld te beletten; dat Wy ook een yder die het aangaat op het ernstigste waarschouwen, dat de plunderaars en oproermaakers, als mede opstookers en aanvoerders van dezelve naar alle strengheid van Regten zullen worden gestraft; en hebben Wy nog goedgevonden te beloven een praemie van duizend guldens te betaalen aan den genen die een plunderaar en oproermaaker op heeter daad gevat in handen van de Justitie zal

komen over te leveren, zoodaanig dat dezelve van het fait wordt overtuigd.

En op dat niemand eenige onweetenheid zou voorwenden, zal deeze worden alomme gepubliceerd en geaffigeerd ter plaatse daar zulks gewoon is te geschieden.

Aldus gedaan etc. den 1 July 1787.

STAATEN.

En heeft hy Raadpensionaris vervolgens nog geproponeerd, of, in aanmerking, dat het detachement Militie, hetwelk op verzoek der Heeren van Middelburg en Patent der Heeren Gecommitteerde Raaden, uit de Garnisoenen van Vlissingen en Vere, deezen nagt alhier was binnen gemarcheerd, veel te zwak is om by aanhoudendheid de noodige resistentie te kunnen doen tegen de desordres die nog schynen voort te gaan; Hun Ed. Mog. niet zouden gelieven goed te vinden het voorschr. Detachement te versterken, en ten dien einde den Commandeerenden Officier van het eerste Battaillon van den Generaal Major VAN BRAKELL, tegenwoordig in Garnisoen te Sluys in Vlaanderen, en staande op de repartitie van deeze Provintie, aan te schryven, om zig op de best mogelyke en meest spoedige wyze, met zyne onderhebbende Manschappen, naar de Stad Middelburg te begeeven, en 'er te verblyven tot nader ordre, aan welke aanschryving hy Raadpensionaris rede hadt te vertrouwen, dat ten spoedigsten zoude worden voldaan: Waar op zynde gedelibereerd, hebben de praesente Leden zig met de beide Provintien van den Raadpensionaris geconformeerd, en is mitsdien goedgevonden de voorschr. Waarschouwing te arresteeren, gelyk geschiedt by deeze, en zal dezelve op naam der Heeren Staaten, worden gedrukt en gedepecheerd aan de Regeeringen van de respective Stemmende Steden in Walcheren, ten fine van publicatie en affixie: en is voorts goedgevonden, dat ten voorschr,

einde de aanschryving voor het eerste Battaillon van VAN BRAKELL zal worden opgemaakt en ten allerspoedigsten aan den Commandeerenden Officier van hetzelve afgezonden; mitsgaders dat aan Zyne Doorlugtige Hoogheid den Heer Capitein Generaal, van deeze noodzaakelyke demarche, by Missive zal worden kennis gegeeven.

De Prinses aan VAN DE SPIEGEL.

Monsieur,

J'ai crû de mon devoir d'envoyer aux Etats de toutes les provinces un préçis de ce qui m'est arrivée en Hollande [1]) et les lettres relatives a ce procédé inoui et inattendu des Etats d'Hollande, j'ose me flatter, Monsieur, que vous lirez ces pieces avec quelque intéret et je serois tres charmée que vous aprouviez ce que j'ai faite a cette occasion, mes intentions ont été pures et bonnes il est bien facheux que je n'aie pû atteindre mon but. Je saisie cette occasion de vous assurer de la parfaite Estime avec laquelle je ne cesserois d'être.

Monsieur,

Nimégue
le 2 Juillet 1787.

Votre affectionnée servante
WILHELMINE.

P. S. La lettre que vous avez bien voulu m'écrire par KINKEL [2]) m'a manqué, et elle est resté a la Haie jusqu'ici

---

1) Verg. by TOLLIUS, *Staatk. Geschr.* III. 55—58 (Brief van H. K. H. aan de H. H. Staten van Gelderland, Zeeland, Utrecht, Vriesland, Overyssel, Stad en Lande, en Landschap Drenthe, Nymegen, 2 July 1787); MALMESBURY, *Diaries and Corresp.* II. 325—327.

2) MALMESBURY II. 328, 330. „A person of confidence (KINCKEL) is gone this moment at my request (van HARRIS) to try whether he can get access to the Princess."

par excés de préoaution. Vous sentirez que j'ai passée de tres mauvais moment mais je ne me suis pas repentie un instant de la résolution, et je trouve que la Cabale a montré bien de la mauvaise volonté et peu d'esprit, car apres le premier pas leur jeu etoit d'aller plus loin et de ne point me relacher; j'espére que vous voudrez bien me dire franchement votre opinion sur la maniére que j'ai tachée de conduire cette affaire et ce que vous pensé pour l'avenir; pour moi il me semble qu'il ne reste plus que partis de vigueur a suivre. Içi tout est Orange des pieds jusqu'a la tête, et ma reception étoit infiniment touchante, lés témoignages d'intéret et d'affection ont surpassé mon attente. Toutes les Villes de Gueldre suivent l'exemple que Zutphen a donné mais par cy par là il y a beaucoup de désordre, surtout a Arnhem; içi j'espère que tout restera tranquile grace a une tres sage publication du Magistrat. Je desire beaucoup que votre santé soit parfaitement remise, et que vos vues aussi sages qu'éclairée ayent tout le succes possible. Je ne cesserois dêtre avec les sentiments que vous me connoissé.

Van citters *de Vader aan den Raadpensionaris.*

Hoog Ed. Gestr. Heer,

Ik heb zo uit UHoogEd. Gestr. Missives als uit die van de Fiscaal steengracht informatie ontfangen van het gebeurde in Middelburg en elders, het is in Middelburg wat ruw toegegaan, en men heeft de zaken beter behandeld te Vlissingen.

Ik vinde de remarque van de Walchersche Landlieden zeer juist en gefundeerd, te weeten de eerste in UHoogEd. Gestr. Missive van den 3 dezer vermeld.

C'est du veritable bon sens, waar tegens niet te zeggen

valt, en waaraan behoorde te werden voldaan om de kwaal eenigsints in zyne source aan te tasten.

Mag ik by deze gelegentheid eene vraag doen. Meend UHoogEd. Gestr. dat men van dit moment behoorde te profiteeren om een Balliuw te Vlissingen aan te stellen? Zo ja moet men eerst wagten dat hy [1]) *zyn borger-regt* hebbe? Of is dit onnodig? Ik vraag dit, omdat er van gesproken is om van deze occasie te profiteeren.

Wat ik gesouffreerd en uitgestaan heb deze dagen, zal nooit uit myn geheugen gaan, maar ik ben buiten staat om er een regte beschryving van te geven. Hare Koningl. Hoogheid is en blyft in alle occasien, vooral in de aller-onaangenaamste en moeielykste voorvallen, een waarlyk groote Vorstin, getuigen daarvan zyn ook nog hare brieven by deze occasie geschreven.

Mogte het voorgevallene in Zeeland eens met hetzelve gelukkige succes over slaan na Holl(and) even gelyk wel eer in 1747.

Ik heb de eer met de meeste hoogagting te zyn

den 5 July.

UHoogEd. Gestr. Ootmoedige en
Gehoorzame Dienaar

LXIV. *Voorstel van* VAN DE SPIEGEL *tot demping der onlusten in Zeeland.*

De Raadpensionaris heeft ter Tafel van Hun Ed. Mog. mondeling gedaan, en daar na in geschrifte overgelegd de Propositie, betrekkelyk tot de tegenwoordige omstandigheden in deze Provintie, — breeder hier navolgende geïnsereerd: [2])

---

1) Mr. A. J. C. LAMPSINS. Verg. boven bl. 100.

2) State-Notulen 9 July 1787 fol. 364—366.

Edele Mogende Heeren!

Daar de Vergadering van Uw. Ed. Mog. eenigen tyd heeft moeten afgebroken worden, door de akelige omstandigheden waar in deeze Stad zig bevonden heeft, moet het buiten twyfel aan alle de Leden van Staat tot een hartelyke blydschap strekken, dat de rust en publyke veiligheid in zoo verre hersteld is, dat Uw Ed. Mog. en de verdere Collegien van Regeering hunne raadpleegingen wederom kunnen aanvangen, en onbelemmerd voortzetten.

Ik feliciteer Uw Ed. Mog. met deeze uitkomst, die ik wensch en bidde, dat door den zegen van God Almagtig, en de voorzigtige besluiten van Uw Ed. Mog. bestendig moge gemaakt worden! de Opperste Wysheid bestuure ten dien einde de deliberatien van Uw. Ed. Mog., opdat ze ter bevordering van rust en vrede, en het waaragtig welzyn van het Algemeen mogen uitloopen!

Ik zal, Edele Mogende Heeren! geen patheticq verhaal doen van het gene in deeze beroerde dagen gebeurd is; de omstandigheden zyn by de meeste Leden deezer Vergadering maar al te versch in het geheugen, en ik wenschte veel liever alle gedagtenis derzelve aan het Nageslagt te kunnen onttrekken 1); maar laat het my alleen gepermitteerd zyn, Uw Ed. Mog. te herinneren, hoe de bekommering van Commissarissen van Staat ongelukkiglyk is bewaarheid, wanneer zy, by hun Rapport van den 12 February deezes Jaars, aan Uw Ed. Mog. onder het oog bragten: „dat de *generaale* oorzaak der oneenigheden in de Provintie alleen te vinden was in de Partyschappen, waar door de eene Burger zig van den anderen onderscheidt, en die op differente wyzen werden voortgeplant en aangekweekt; terwyl het overwigt van de eene party boven de andere of het exçes van drift,

1) Zie hierby het Eerste Deel van deze Verzameling, bl. 11, 45; *Inleiding*, bl. 88.

of particuliere gebeurtenissen, de *byzondere* oorzaaken zyn, waarom de oneenigheden op sommige Plaatsen, eêr en meêr, tot daadelykheden uitbarsten dan op andere, schoon het egter te vreezen zy, dat alle Plaatsen van de Provintie, vroeg of laat, haar deel in die ongelukkige uitersten zullen hebben." 1)

Het zy verre van my, dit op te haalen met oogmerk om eenig verwyt te doen aan degenen, die in dien tyd het gevaar nog verre af rekenden; het geschiedt alleen om te vertoonen, waar de wortel van het kwaad te zoeken is, en dat zoo lang deeze niet is uitgeroeid, men zig te vergeefs met de bestendigheid der tegenwoordige kalmte zoude vleiën: het vuur dat onder ons gewoedt heeft, is wel onder de assche gedempt, maar het smeult nog, en het kan, op het onverwagtste, met veel grooter woede ontbranden.

De oogen van het gansche Land zyn nu op de byeenkomst deezer Hooge Vergadering geslagen: in derzelver hand is, menschelyker wyze, de rust of onrust van de geheele Provintie: — indien de nieuwigheden, die onder den schyn van *Herstelling* 2), onze oude wettige Constitutie en Regeeringsform hebben aangetast en met omkeering gedreigd, nu nog langer worden gedoogd: indien met onverschilligheid wordt aangezien, dat de Grondwetten en Regten van het Bondgenootschap nog langer, door overmagt, met voeten getreeden: indien de Prins Erf-Stadhouder en het Huis van ORANGE nog langer by sommigen het voorwerp van laster, hoon en vervolging moet zyn, dan vreeze ik, dat het ongenoegen onzer beste Ingezetenen, en de drift der Gemeente, nog op verre na niet gestild is; maar vonden Uw. Ed. Mog. goed, harten en handen te vereenigen, om mede te werken

1) Zie hiervoren bl. 181 volgg.

2) Verg. Mr. JOHAN CANTER DE MUNCK, *De tegenswoordige Regeeringsvorm der zeven Vereenigde Provintien gehandhaafd en verdeedigd* (Middelburg 1787).

in die maatregelen, waarvoor zoo veele duizenden van Ingezetenen, hunne dankzegging by eerbiedige addressen, in het begin deezes Jaars, hebben te kennen gegeeven: geliefden Uw Ed. Mog. alle de gehaatte nieuwigheden eens voor al te verbieden en kragtdaadig tegen te gaan: inclineerden Uw Ed. Mog. om *Provintiaal* zulk een ronde verklaaring omtrent het Erf-Stadhouderschap te geeven, als door sommige Steden by deeze gelegenheid gedaan is: mogt die verklaaring daadelyk gevolgd worden, door een Instructie aan de Gedeputeerden ter Generaliteit, om alle hunne poogingen aan te wenden met de Gedeputeerden der andere Provintien die in dezelve gevoelens staan, ten einde Zyne Hoogheid wederom in den Haag worde geroepen, en in de uitoeffening zyner Wettige Voorregten hersteld, om alzoo gemeenschappelyk te kunnen medewerken tot redding van het Vaderland: en mogten alle de rampzalige twisten gesmoord worden door het afkondigen van een generaale vergetelheid en vergeeving van al het gepasseerde ter oorzaak van Burgerlyke onlusten, van het jaar 1778 1) tot heden toe, zonder uitzondering van iemand, dan alleen van de zulke die zig, buiten dien, aan misdryven hebben schuldig gemaakt, waardoor zy in de saamenleeving niet kunnen worden geduld: dan, Edele Mogende Heeren! en dan alléén heb ik hope en verwagting, dat de onrust zal bedaaren; dat Uw Ed. Mog. zig weder als te voren, aan het hoofd zullen bevinden van een stil en gezegend Land; dat het wantrouwen en de verdenking uit het bestier der zaaken verbannen zynde, Uw Ed. Mog. al hun zorg en yver zullen kunnen besteeden, tot vermeerdering van alle de takken van 's Lands welvaart; jaa dat eindelyk het gezag der Wet-

1) Verg. het Eerste Deel van deze Verzameling, bl. 422—432 (Walchersche *Boeren-Politie*). Publicatie der Staten van Zeeland 18 Juny 1787 en 16 Nov. 1778 betrekkelyk J. L. BURGGRAAF, Mr. Timmerman te West-Capelle; DE CHALMOT, *Verzamel.* 42ste Deel bl. 291, 299 volg.

ten en der Hooge Overheid, zonder welke geen Burgerstaat gelukkig kan zyn, eens met nadruk zal kunnen gehandhaafd worden.

Ik neem de vryheid, deeze of diergelyke maatregelen aan de wysheid van Uw Ed. Mog. aan te beveelen; maar het is thans, daar de gemoederen zoo geweldig aan 't gisten zyn, geen tyd om langduurige deliberatien over deeze poincten te houden; het uitstel van het Besluit zou doen vermoeden, dat het schoorvoetende was genomen; indien derhalven myne repraesentatien als Minister van Staat, ooit van eenigen ingang by Uw Ed. Mog. geweest zyn, verzoek en bid ik, om de liefde van ons dierbaar Vaderland, dat het thans moge blyken, en dat Uw Ed. Mog. ten spoedigsten zoodaanig gelieven te resolveeren, als Hoogstdezelve in de tegenwoordige omstandigheden zullen oordeelen tot den meesten dienst van den Lande te behooren.

LXV. *Baron* VAN SPAEN *aan* VAN DE SPIEGEL. 1)

Wel Edele Gestrenge Heer!

Ik vermeene het UWel Ed. Gest. niet onaangenaam te zullen zyn, denzelve te communiceeren, dat de Koning van Pruissen gevoelig aangedaan over de Hoon, die zyn Zuster, door het berugt arrest heeft ontvangen, den Heer VON THULEMEYER heeft gelast, deswegens een dadelyke en eclatante satisfactie te vragen aan de Provintie van Holland, en by onstentenisse dat hy die zig zelfs verschaffen zal.

---

1) VAN SPAEN (LA LECQ), Schrijver der *Oordeelkundige Inleiding tot de Historie van Gelderland.* Op het titelblad van dit beroemd werk, in 1802 verschenen, heet hy „in 1795 Extraordinaris Raad in Gelderland; Scholtus en Dykgraaf binnen en buiten Hattem; Hoogschout van Maastricht." — Geboren 26 January 1750, overleden 20 April 1827. Z. Mr. S. DE WIND, *Naamlyst der Nederlandsche Geschiedschryvers*, bl. 29.

De Courier is gisteren gepasseert en de stelligste orders aan de Domeyn-kamer en Militie aangekomen. Alle Troupes hebben order binnen 3 dagen marchvaardig te zyn, en tot de Expeditie tegens Holland, waartoe men ten vollen gedecideert is, indien men de kop niet ten eenemaal bukt, zyn gedistineert alle regimenten van de Westphaalsche, Magdenburgsche en Halberstadsche Inspectien, bestaande in 40 Bataillons en 36 Escadrons, te zamen uitmakende by de 40000 Man; de Armee zal in twee Colonnen afkomen, en daar worden twee campementen getraceert, de eene by Cranenburg, aan deze zyde, en de andere by Sevenaar, aan geene zyde van den Rhyn. De Lt Generaal GAUDI zal commandeeren, die gisteren een Courier deswegens aan THULEMEYER gezonden heeft, zynde een Officier, die hy gelast heeft dezelve Route als de Princesse te neemen, om te zien of hy ook in zyn weg zal belemmert worden. Een ander Courier is naar GOLTZ te Parys afgevaardigt.

Deze tyding is groot en alles is hier in beweeging. Nimmer had ik gedagt dat de Koning nog zo veel kragt aan 't werk zou byzetten, maar hier word een distinctie gemaakt, dat hy zig niet moeit met de inwendige onlusten der Republiek, maar dat het affront de Princes aangedaan, concerneert Hem en zyn geheele Huys. Ik ben verzekert dat de Hoofden der Majesteyten, aan de Staten van Holland niet zullen toelaten eenige Excuses of wyze demarches te doen jegens H. K. Hoogheid; de gemoederen zyn daartoe te veel verbittert, en haar situatie vereischt om verder door te gaan. Zy hebben een groote dwaasheid gedaan, de Princesse in handen hebben, die stap niet verder te pousseeren en haar te houden.

Een Zwitsers Officier die hier is en Lid der deux cent, heeft tyding ontvangen, dat het Canton Bern geresolveert heeft, indien Holland zig van de Unie mogt scheyden, de Compagnien op repartitie van die Provintie staande provisio-

neel zelfs te betalen, maar dezelve hier te laten blyven, tot dienst der Unie, en zulks tot tyd en wyle de zaken hier geschikt zyn.

Ik vleye my dat UwEdGest. de wanorder van deze brief zal willen ten goede duiden, maar ik heb groote haast en Haar Kon. Hoogheid, heeft zig geannonceert met de Vorstelyke kinderen, heden by ons te willen komen eeten.

My in UwEdGest. dierbaare vriendschap aanbeveelende, hebbe de Eer my met alle hoogagting te noemen

Wel Edele Gestrenge Heer

Bellevue by Kleef
den 9 July 1787.

UwEdGest. ootmoedige en
gehoorzame dienaar
W. A. VAN SPAEN.

Ik wensche dat de rust thans weder in de voortreffelyke Provintie van Zeeland zal hersteld zyn, en dat de convulsive Bewegingen geen kwaad zal gedaan hebben aan de gezondheid van UwEdGest. zo onontbeerlik voor 't Vaderland en zo dierbaar voor desselfs goede Vrienden.

VAN CITTERS *aan* VAN DE SPIEGEL.

Hoog Ed. Gestr. Heer,

Ik vinde my vereerd met UHoogEdGestr. veel geagte van den 8 dezer. Ik kan UHoogEdG. verzekeren dat men hier geen de minste zwarigheid vind om gebruik te maken van een zeker patent aan UHoogEdGestr. bekend, en het komt my voor het ten uitersten noodzakelyk is dat er eenige Trouppes na Brouwershaven gezonden worden en wel hoe eerder zo beter, ten einde de Regering en wel geïntentioneerde burgery te maintineeren, tegens allen aanval van Patriotten of Auxiliairen uit Holland. Dog Dragonders of Cavallerie zyn er niet, men zouw die uit Gelderl(and) moe-

ten doen marcheeren, dan de onmogelykheid om daar aan te voldoen die is UHoogEdGestr. bekend.

Ik sluite hier in copie de Missive heden morgen van hare Koningl(yke) Hoogheid uit Nymwegen ontfangen:

Ik wensch dat deze demarche van een gewenscht gevolg mag zyn, en moet deze besluiten onder verzekering van de ware gevoelens van hoogagting met welke ik de eer heb te zyn.

Hoog Ed. Gestr. Heer,

(Amersfoort)
den 10 July.

UHoogEdGestr. Ootmoedige
en Gehoorzame Dienaar.

VAN CITTERS *aan* VAN DE SPIEGEL.

Hoog Ed. Gestr. Heer,

Doe de expresse na Middelburg den 10 dezer des avonds wierde geexpedieerd, was er geen gelegentheid om myn brief te extendeeren wegens menigvuldige bezigheden, ik had anders gewenscht tyd te mogen hebben om my over eene en andere pointen breeder te extendeeren en eenige informatien te hebben mogen mede-deelen omtrend den stand der zaaken in deze quartieren

Sederd dat Wyk [1]) is ingenomen of met Trouppes bezet is er niets voorgevallen dat eenige attentie meriteerd; alle militaire operatien staan, zo het schynt, stil, er word veel over geredeneerd, veele raadplegingen gehouden, men hoord van alle kanten als uit eenen mond spreeken, dat men vooruit moet gaan, den eenen wil de Vaart in-neemen, een ander wil de Stad Utregt attaqueeren, een derde wil digter by de Stad post vatten, de Stad insluiten, veele willen dat de Trouppes nader op de grenzen van Holland gelegd wor-

---

1) By Duurstede.

den, alle convenieeren dat er iets gedaan moet worden dat uitstel nadeelig is, en ondertusschen blyft het er by en men komt tot geen besluit. Men pretendeerd dat in 26, 301. Men heeft ons menig-maal gevleid met 297.

Men zouw hebben moeten verwagten dat het geval van 250 [1]) aanleiding zouw gegeven hebben tot 286, 297, 295, maar niets van dit alles. 13, 131 zyn voortgegaan, in 13 is het compleet. Twee 37 manqueeren nog in 132. Indien 147 mede van de party is dan zal het geheele over 608, 616, 600, 614, ki en 616, 600, 619, 603, 629, 620, 622, 624, 619 volgen, het laaste is reets volkomen, 611 620, 604, 603. Dit maakt een geheele schakel. In 145 is het wat ruw toegegaan, 297 was er hoog noodig.

Ik heb het Cyffer geaug-menteerd met N°. 324, voor 631, 600. En met 500 — 505, voor 624, 604, 613, 611, 607, 624, 625, 618, 606, 619. [2])

250 schryft my, encore deux fois 24 heures sans que nous aions reçu de vos nouvelles. Cela paroit doublement long lorsqu'on nous annonce la prise du 629, 600, 606, 624, 627, avec touts les details, et que nous ne savons qu'en croire, je n'y ajoute pas foi. Il semble que c'est a present le 618, 620, 618, 604, 619, 627, 603, 609, 618, 607, 627, 627, 624, 604 touts les ressorts en oeuvre pour 629, 600, 613, 619, 602, 624, 604, la Cabale. In een brief van 250 aan 245 [3]) staat, il me paroit qu'il y a une stagnation dans les operations, waar op dan eenige reflexien volgen, als onder anderen dat al wierd het getal van 40 tot op 60/m. vermeerderd [4]), het zelve nog niet helpen zouw 635, 620, 631, 634, 626, 627, 617, 616, 601, 616, 634ven.

1) De aanhouding der Prinses.

2) Zie de *Inleiding* tot het IIe Deel bl. 59.

3) Aan den Prins, naar het schynt.

4) Namelyk van het Pruissisch Leger.

De questie zal zyn waar in die satisfactie en reparatie zal bestaan moeten die geëischt word. 293 zal misschien alles toegeven, mits men maar niet raakt aan de differenten met 249, die men zal tragten te doen considereeren als eene domestique zaak, of met negociatien zoeken op de lange baan te schuiven. Men behoord de Chefs van de 602, 600, 601, 606, 616, 604, 604, 619, 291, te eloigneeren, de 266, 628, 626, 621, 604, 619, 626, 613, 607. 620, 621, 627, 604, ligten en 't Commando te doen 631, 607, 603, 609, 624, 611, 604, 629, 607, 619.

Men diend wel te onderscheiden dat de 40/m. niet marcheren 1) maar order hebben om op de eerste order zulks te doen. De geheele zaak is nu binnen korte weeken of dagen geheel af te doen. Zo 274 maar wil 2) en het hem regt ernst is. Het kan hem niet haperen aan onderrigting omtrend den waren toestand der zaken, nog hem nog zyne Ministers. 250 is genoeg in staat om hem of hun au fait te stellen, maar is dag en nagt daar mede bezig.

Ik moet deze besluiten onder verzekering van de ware hoogagting met welke ik ben.

den 12 July.

UHoogEdGestr. Ootmoedige en
Gehoorzame Dienaar.

DE NYS, V(AN) DER KEMP 3) en LA FAILLE zyn in Wyck geweest en in bewaring gesteld. de laaste is op vrye voeten

---

1) Verg. den brief van V. SPAEN, en de depêche van den Britschen Gezant te Berlyn EWART, 7 July 1787 „to hold themselves in readiness for marching". MALMESBURY, *Diaries*, II. 332.

2) De Koning van Pruissen.

3) MALMESBURY, *Diaries* II. 333 „particularly a Dissenting clergyman named VAN DER KEMP, famous for being the original institutor of the Free Corps."— Over hem en zyn edelmoedigen lotgenoot ADRIAAN DE NYS, in 1836 te Batavia na eene woelige loopbaan overleden, zie de belangwekkende byzonderheden, vermeld door Mr. C. L. VITRINGA, *Staatk. Geschiedenis der Bataafsche Republiek*, 3e Gedeelte, bl. 161—163 (Arnhem 1864.)

gesteld de twee eersten na 178 [1]) getransporteerd, en worden aldaar buiten acces gehouden, onder bewaring van een of twee Bodens of deurwaarders en eenige schildwagten. Er is een Amnestie verleend, en deze twee genoemde Persoonen zyn in de Amnestie begrepen, dog niet te min geresolveerd deze by provisie gedurende de tegenwoordige troubles te bewaren.

167 was voor de Amnestie. 169 was verdeeld, 3 voor, 4 tegens [2]); 37 tegens. 245 die in de Verg(adering) present was vond goed zig by de drie van 169 te voegen, uit een principe zo hy meende dat het zyn pligt en belang is altoos na de zagte kant te moeten overgaan. Maar indien 249 absent was gebleven dan had hy zig er buiten kunnen blyven houden. Ik heb al dikwils geinsteerd dat 245 nooit moest compareeren dan in zaken van 611, 604, 631, 613, 611, 627, en dan nog nooit ten zy hy te voren wist wat er voorkomen en geresolveerd zouw worden.

Ik voorzie dat deze gevangene 612, 600, 606, 626, 627, 611, 604, 607, 602, 612, 610, 621, 607, 609, 624, 627 zullen zyn.

LXVI. *Concept-Placaat tot herstelling van de publyke Rust en Eensgezindheid binnen de Provintie van Zeeland* [3]). (*Amnestie*).

De Staaten van Zeeland, allen den genen die deezen zullen zien, of hooren leezen, *Salut!* doen te weeten: dat Wy met het uiterste leedweezen hebben gezien, hoe, sedert een geruimen tyd herwaards, deeze Provintie door veele ongenoegens en verdeeldheden is ontrust geworden, welke in sommige Plaatsen tot de schroomelykste daadelykheden zyn uitgebarsten, waar van verscheiden Ingezetenen in hunne

1) 178 — Utrecht.

2) 245 en 249 de Prins.

3) State-Notulen 12 July 1787, fol. 405 volgg.

Persoonen, Familien of Goederen, de ongelukkige gevolgen ondervinden: dat Wy deeze daadelykheden op zig zelven als ten hoogsten strafwaardig beschouwende, nogthans niet nagelaaten hebben de oorzaaken en aanleiding daar van, zoo veel mogelyk, na te speuren, en dat Wy dezelve voornaamelyk gevonden hebben in de byzondere begrippen van een gedeelte Onzer Ingezetenen over zaaken van Staat en Regeeringe, welke uit een zugt tot nieuwigheden of door misleiding van anderen, zig zelven zoodanige daaden en gesprekken veroorloofd hebben, waar door zy in verdenking zyn geraakt, van onder den naam van *Vryheid en herstelling der Grondwetten* verandering in Onze gevestigde Constitutie en Regeeringsform te willen invoeren; terwyl anderen, en verre het grootste gedeelte der Ingezetenen, te vreden met de oude Constitutie en Regeeringsform, onder welke de Republyk en deeze Provintie, den hoogsten top van luister en welvaart beklommen heeft, zoodaanige denkbeeldige veranderingen afkeurende, zig bestendig verzet hebben tegen de middelen en wegen, welke door de Voorstanders derzelve werden gebruikt tot voortplanting van hunne ontwerpen.

Dat hoezeer de Regeeringen van eenige Steden, door Publicatien en Resolutien wel getragt hebben deeze nieuwigheden tegen te gaan, derzelver beveelen egter niet met die volvaardigheid zyn nagekomen, als een Wettige Overheid, welke alleen voor oogen heeft de veiligheid en welvaart haarer Ingezeetenen, regt heeft te verwagten: dat hier uit dagelyks meer en meer wantrouwens ontstaan zyn, zoo tusschen sommige Leden van de Regeering als Burgeryen en Ingezetenen onderling, welke door Nieuwspapieren, publyke Geschriften en kwaadaartige Gesprekken aangestookt wordende, eindelyk het vuur van tweedragt, op een verschrikkelyke wyze heeft doen ontbranden.

Dat ofschoon de drift niet op alle Plaatsen met dezelve hevigheid gewoedt heeft, en sommige zelfs tot nog toe in

uitwendige ruste zyn gebleeven, Wy nogthans met rede bedugt zyn, dat de vrees voor verandering overal dezelve zynde, ook met der tyd dezelve uitwerksels zoude kunnen voortbrengen.

Weshalven Wy noodig en dienstig geoordeeld hebbende, voor de goede Burgeryen, In- en Opgezetenen deezer Provintie by deezen open te leggen Onze denkwyze en welmeeninge ten deezen opzigte, *Zoo is 't*, dat Wy, op dezelve wyze, als breeder in Onze Resolutie van den 16 October 1786 is vervat [1]), wederom by vernieuwinge en op het plegtigste verklaaren, dat Wy niets meerder ter harte neemen, dan de bewaaring van de Constitutie deezer Republyk, gelyk dezelve door de Unie tot onderlinge defensie vereenigd is; de handhaaving der Souverainiteit deezer Provintie; de bescherming der Vryheden en Voorregten der Ingezetenen; en dat Wy vastelyk gezind zyn de Hooge Waardigheden van Erf-Stadhouder, Capitein- en Admiraal-Generaal te maintineeren, met alle de Regten en Praerogativen, zoo door Ons in deeze Provintie, als door de gezaamentlyke Bondgenooten met betrekking tot den gemeenen Staat, in de Jaaren 1747 en 1766 wettig en erfelyk opgedraagen. Dat Wy ook in gemeenschap met de andere Provintien, die met Ons in dezelve gevoelens staan, alle Onze vermogens zullen aanwenden, ten einde Zyne Doorlugtige Hoogheid worde in staat gesteld, om door de uitoefening van deszelfs Hooge Waardigheden mede te werken, tot redding en bevreediging van het lieve Vaderland.

Dat Wy mitsdien ten sterksten afkeuren en verbieden alle middelen en wegen, die of in haare bedoeling of in haare gevolgen zouden uitloopen tot verandering van Onze wettige Constitutie en Regeeringsform, of eenigzins aanleiding zouden kunnen geeven tot partyschappen, en in 't byzonder de Wapenoeffening der Ingezetenen in byzondere

1) Verg. deze Verzameling, Deel II. 603 volgg. 631 volgg.

Corpsen of Genootschappen, afgescheiden van de Ordinaire Burgerwagten; en het Collecteeren van Penningen onder den naam van een Vaderlands fonds, dienende quasi tot bevordering der gewigtigste belangen des Nederlandschen Volks; mitsgaders alle zoodaanige Daaden, Gesprekken en Schriften, waardoor het zaad van wantrouwen zoude gespreidt worden, of iemand in zyn Persoon, Eere of Goederen worden beledigd, niet willende dat iets van de voorgemelde zaaken voortaan in deze Provintie zal plaats hebben, verzoekende mitsdien de Regeeringen der Stemmende Steden, en gelastende die der Smalsteden, mitsgaders alle Onze Officieren daar tegen te waaken, dezelve kragtdaadig te weeren, en de overtreders te doen corrigeeren en straffen als verstoorders der publyke Rust.

Dat Wy vertrouwen, dat na deeze ernstige Waarschouwinge, een yder zig in stilheid en onderwerping aan de wetten en beveelen der Hooge Overheid, zonder welke geen Burgerstaat bestaan kan, zal gedraagen; maar dat Wy met droefheid hebbende gezien, dat veelen Onzer Ingezetenen en vreemde in de Provintie verkeerende, zig zoo verre hebben laaten vervoeren, dat zy zig schuldig gemaakt hebben aan daaden van geweld, waardoor de rust en publyke veiligheid op een schrikkelyke wyze is gestoord geworden, en de schuldige zeer regtmaatige redenen hebben, om voor de vervolging der Justitie te vreezen, hebben Wy nogthans om een blyk te geeven, hoe zeer Wy genegen zyn de Burgertwisten te smooren, en de onderlinge Eenigheid, Rust en Vrede te bevorderen, goedgevonden uit Onze Souveraine magt, en zonderlinge gratie, vast te stellen en te doen verkondigen een generaale Amnestie, Vergetelheid en Vergeeving, zoo als Wy dezelve generaalyk vast stellen by deeze, over alle en een ygelyk die dezelve eenigzins aangaan mag; uit kragte van welke generaale Amnestie, by deezen van nu af aan worden vergeeven alle woorden, geschriften en daaden, die ten principaalen of by consequentie, sedert

den Jaare 1778 tot heden toe, zyn gesprooken en verrigt, en welke direct of indirect mogten hebben gediend tot het verwekken of voortzetten van onrust, verdeeldheid, misnoegen, en geweld tegen de Persoonen of Goederen van iemand Onzer Ingezetenen; verbiedende dat daar over ooit eenig nader onderzoek door de Justitie zal mogen worden gedaan, behoudens nogthans zoodaanige Civile Actie als aan de beschadigde Ingezetenen tot wederverkryging van hunne vermiste Goederen in Regten zal competeeren; wordende alleenlyk van deeze Amnestie uitgezonderd zoodaanige Persoonen welke zig, onder vóorwendsel van de Burgertwisten aan roof, dievery en andere strafbaare misdaaden hebben schuldig gemaakt, of tegen welke de Justitie reeds begonnen heeft informatien te neemen.

Vertrouwende Wy dat alle Persoonen onder deeze Onze gratie begreepen, en alle anderen, zig voortaan jegens Ons als Hoogste Overheid, mitsgaders omtrent de Regeeringen en Magistraten over hen gesteld, en jegens malkanderen zullen gedraagen als vredelievende, getrouwe en gehoorzaame Onderzaaten, en Leden van de Burgerlyke Maatschappy betaamt, zonder met woorden of daaden daar tegen aan te gaan, op poene niet alleen, van naar strengheid der Wetten te zullen worden gestraft, maar ook het genot van deeze Onze gratie geheel te zullen verliezen, en aanspreekelyk te zyn, over al het gene voor- en na de tegenwoordige zal zyn misdaan.

Gelasten en beveelen derhalven alle Onze Officieren, Procureur-Generaal en Fiscaal van den Hove Provintiaal, Rentmeesters Bewesten- en Beoostenschelde, de Baillinwen der Steden, en voorts alle Magistraaten en Ingezetenen, tegenwoordig en toekomende, zig naar den inhoud deezes te reguleeren, en een ygelyk, buiten de voorschr. uitgezonderde, het effect en gevolg van deeze Amnestie rustelyk en vredelyk te laaten genieten; nademaal Wy verstaan, dat over alle de Burgertwisten en derzelver gevolgen hier vooren gemeld,

een altoosduurende vergeeving en vergetelheid zal blyven; want Wy zulks ten dienst en nutte van de Provintie van Zeeland, Steden en Leden van dien, en van alle Burgers en Inwoonders in het particulier hebben bevonden te behooren.

En op dat niemand hier van eenige onweetenheid zoude voorwenden, zal deeze aan den Procureur-Generaal van den Hove Provintiaal en aan alle Officieren Crimineele Jurisdictie oefenende worden toegezonden, en voorts alomme gepubliceerd en geaffigeerd, daar men gewoon is publicatie en affictie te doen.

Aldus gedaan etc. STAATEN.

LXVII. *Publicatie tot geruststelling en beveiliging van Zeeland.*

De Raadpensionaris heeft gerapporteerd de Consideratien en het Advys van Heeren Commissarissen van Staat, ingevolge Hun Ed. Mog. Resolutie Commissoriaal van den 9 deezer, geëxamineerd hebbende de Propositien der Heeren Gedeputeerden van Vlissingen en Vere ten zelven dage gedaan, waar by in consideratie wordt gegeeven, het neemen van maatregelen, om tegen te gaan de opgevatte vrees van sommige menschen, als of deeze Provintie in gevaar zoude zyn van door Gewapende Manschap van buiten geattaqueerd te worden: dat Heeren Commissarissen van oordeel zyn, dat tot geruststelling der ontstelde gemoederen, Hun Ed. Mog. by Publicatie zouden kunnen verbieden het inkomen of heen en weder trekken van Gewapende Manschappen, en het vervoeren van Ammunitie van Oorlog, buiten consent en permissie; mitsgaders het Collegie ter Admiraliteit auctoriseeren, om eenige ligte Vaartuigen of Gewapende Poonen in dienst te stellen, tot beveiliging van de Stroomen en Zeegaten, en handhaaving van deeze te doene Publicatie, onder toezegging aan welgemeld Collegie, dat de kosten van dat

Equipement door de Provintie, buiten de Petitie, zullen worden voldaan, alles breeder vervat in de concept-Publicatie, hier nevens gevoegd:

Onze Gecommitteerde Raaden, of de Staaten van Zeeland, allen den genen, die deezen zullen zien, of hooren leezen, *Salut!* doen te weeten: dat Wy tot geruststelling van Onze Ingezetenen, en om andere goede redenen Ons daar toe moveerende, hebben goedgevonden te statueeren, gelyk Wy statueeren by deeze: dat geen Gewapende Manschappen, 't zy Burgers of Militairen van buiten deeze Provintie in dezelve zullen mogen trekken, doorpasseeren, of van de eene plaats van de Provintie naar de andere zig begeeven, zonder expresse ordre van Ons, of onze Gecommitteerde Raden, of op Patent van Zyne Doorlugtige Hoogheid den Heer Prins van ORANGE, als Capiteiu Generaal deezer Provintie, met Attache van Onze Gecommitteerde Raaden, op poene, dat zoodaanige Manschappen als Vyanden zullen worden behandeld, en met de magt van het Land tegengegaan.

Dat Wy ook verbieden het vervoeren van Kanon, Wapenen of eenige Ammunitie van Oorlog, zoo binnen als naar en van buiten deeze Provintie, zonder permissie van het Collegie ter Admiraliteit alhier resideerende, op poene van confiscatie.

En eindelyk, dat Wy goedgevonden hebben by Onze Resolutie van heden, het gemelde Collegie ter Admiraliteit te auctoriseeren, om op de nakominge deezes, zoo veel mogelyk, agt te geeven, en ten dien einde eenige Gewapende Vaartuigen in dienst te stellen tot beveiliging van de Zeegaaten en Stroomen deezer Provintie.

En op dat niemand etc.

Aldus gedaan en gearresteerd in 't Hof van Zeeland, te Middelburg, den 12 July 1787. [1])

STAATEN.

1) State-Notulen fol. 408 volg.

VAN CITTERS *de Vader aan den Raadpensionaris.*

Hoog Ed. Gestr. Heer,

De brief van den 14 heb ik heden morgen vroeg ontfangen, en de nouvelles daarin vervat zyn my byzonder aangenaam. Ik haaste my om wederom eene expresse te zenden met copie van een fransch stuk dat reets na de plaats zyner destinatie 1) is afgezonden en waarvan ik ten allerspoedigsten een copie getrokken heb voor UHoogEdGestr. Uit wiens pen het gevloeit is, is ligt te begrypen, daar hoeft niet na geraden te worden. 2) Men verzoekt er UHoog Ed.Gestr. consideratien over.

Ik ontfang zo even het volgende van Mev. de Princesse. „J'envois aujourdhui des nouvelles au Prince, qui prouvent qu'au dela des mers on ne nous oublie pas non plus; cette nouvelle est tres bonne." En die nouvelles bestaan in het volgende. „*L'on ecrit demain a Berlin afin de faire contredire par un ami sûr, les fausses notions que Mr.* THULEMEYER *a jugé a propos de donner a sa Cour et sur les dispositions de l'Angleterre relativement a ce pays-ci, et sur ce que* M. PITT *auroit declaré, suivant les connoissances de M.* THULEMEYER. *L'on ecrira en Angleterre afin de pouvoir contredire plus authentiquement un mensonge aussi grossier* 3). *Il est tres sûr qu'on n'ignore pas a Versailles les dispositions de l'Angleterre: dans peu des jours l'on pourra vraisemblablement donner des renseignements plus clairs, sur les resultats des conferences, que les Ministres ont eu entr'eux. Il est hors de tout doute, qu'une Escadre Angloise demontrera que l'on se prepare a soutenir les interets politiques que l'on avance.*"

---

1) Naar Berlyn.

2) Te weten van de Prinses van ORANJE.

3) „Atroce mensonge de ce faquin THULEMEYER, Ministre de Sa Majesté Prussienne à la Haye, mais dévoué à la France." Z. MALMESBURY, *Diaries* II. 338.

Een andere brief van een groote, verstandige Vrouw meld. „*J'apprens qu'on est fort mecontent a la Haie, non sans raison, de ce que M.* DE LYNDEN *n'a pas conclu le rapport sur les nouveaux Etats d'Utregt.*"

De Bode van de Generaliteit is deze middernagt eerst gearriveerd, en is op verscheide plaatsen door Vrycorpsen opgehouden en heeft terug moeten keeren en omwegen neemen. HOGENDORP is op zyn terug reize van Nymw(egen) na den Haag mede opgehouden geweest. De correspondentie word dus moeielyk en gevaarlyk. Te water is het niet minder moeielyk, alle schepen de Zuiderzee of het Y passeerende en na Amersfoort willende worden opgehouden. Het berigt van de Admiraliteit van Amst(erdam) is weinig voldoende. Men heeft zelfs het Friesche Jagt opgehouden, 't geen zeker de wil niet had na Amersfoort. Dit alles word, zo het schynt, ongemerkt gepasseerd, ten minsten met veel lauw- en flauwheid behandeld, als of de meeste Provintien er geen belang in namen.

Ik heb by een myner vorige UHoogEdGestr. consideratien gevraagd over de begeving der Balluage van Vlissingen, of het tans de geschikte tyd niet zouw zyn om die plaats te vervullen, en of het burger-regt hier ook in aanmerking kwam. De gebeurtenis is nu nog versch in geheugen, maakt tans indruk op de gemoederen.

Ik heb de eer my met de meeste hoogagting te noemen

Hoog Ed. Gestr. Heer,

den 15 July 1787.

UHoogEdGestr. Ootmoedige en
Gehoorzame Dienaar.

P. S. UHoogEdGestr. Missive tot geleide van een brief van myn Broeder, heb ik nog niet ontfangen. De militaire operatien staan hier nog als sederd de occupatie van Wyck; de magt in de Stad Utregt versterkt zig meer en meer; van

onze zyde is men niets meer geavanceerd. In Holland is men ook meer en meer op zyn hoede, en zoo er aan de Verg(adering) van Haar Hoog Mogende geen meer activiteit kan worden gegeven zie ik er geen herstel op; by de Leden van die Ver(gadering) moet meer nerf, meer activiteit gevonden worden.

De LARREY *aan den Raadpensionaris.*

HoogEdele Gestrenge Heer

Myne gevoeligheid en verpligting voor 't gunt Uwe H. E. G. de goedheid gehad heeft my den 14^{den} te melden is onuitspreekelyk. Ik heb van tyd tot tyd in generaele bewoordingen door 1630 vernoomen wat er tot uwent voorgevallen is, ik heb ook inzonderheid oorzaak het gedrag van 409 't myvaarts te roemen, S. E. my eenige uwer brieven gecommuniceert. Maar nooit heb ik zoo een juist denkbeeld van de situatie der zaaken in 396 (Zeeland) gehad, als nu by Leesing Uwer zeer geërde letteren. Ik zoude dezelve gaarn in détail beantwoorden indien de tyd zulx toeliet, maer men verwagt aenstonds myne antwoord, dies borneer ik my by 't noodzakelykste. Ik heb reeden om te denken, dat na 't gebeurde, men het werk by 1316 [1]) ernsthaftiger als voor deezen aensiet. Den aanmarsch zal ook geen onverschilligheid toelaeten, inzonderheid, wanneer men het declinatoir antwoord [2]) zal ontvangen hebben. 1152 werkt in de beste smaak. By 76 gaat 1508 zynen gang en zelfs neemt ook 1510 toe: 1283 zegd thans het loopt te hoog. 1266 en 1325 moet het tot stilstand brengen en 1500 bewerken. Wat zegd Uw vriend 428 van die bemiddeling. Ik denk dat U. E. van 't Plan van 1160 het

1) Het Hof van Pruissen.
2) Der Staten van Holland.

zy door 1152 of 1623 [1]) geinformeerd is. Zoo niet zal ik er ouvèrture van geven. Het is noodzaakelyk dat 408, 12, 459 en 594 eene lyn trekken, en daar op hoop ik dat 417 meede werkt. Men verzuymt 1385 ook niet. Tot myn leedweezen moet ik afbreeken geinterrumpeert wordende. Duyzendmaal heb ik in deeze laatste tyden aan 421 gedagd. God zy gedankt die hem ondersteund en bewaard heeft!

Ik ben ad rogum usque t. t.

16 Jul. s'avonds laat. Q. N.

VAN DE SPIEGEL *aan* VAN CITTERS *den Vader*.

Hoog Edel Gestrenge Heer!

Deezen middag vind ik my vereerd met UwHEdg. brief van den 15 en het bygevoegd Fransch Stuk, het welk ik geleezen heb met al de admiratie die ik gevoel voor alles wat uit dat excellent verstand en Pen voortvloeit — ik ben volkomen van oordeel, dat de K(oning) zig met geen andere Satisfactie kan vergenoegen, dan met de vernedering van een Cabaal, die de oorzaak is niet alleen van deeze insulte maar van zoo menigte andere als een Vorstin waar toe hy zoo naauwe relatie heeft, overgekomen zyn, en het was zeer te wenschen, dat Z. M. deeze distinctie tusschen Staaten en Cabaal voor 't oog van de Natie declareerde, waar door teffens zou versterkt worden 't gene Z. H. de Pr(ins) van O(RANGE) op dit subject gezegd heeft.

Ik heb maar een bedenking, en deeze is op de idée om de plaatsen van de General(iteit) te doen occupeeren door Pr(uissische) Troupes: — het is zeer wel begreepen in 't bovengem(elde) Stuk, dat zulks niet geschieden kan, als de l'aveu et de concert avec les E. G. (Etats-Généraux); maar het zou zeer moeilyk zyn de zaak in die termen te brengen,

---

1) Door de Prinses of door VAN CITTERS.

behalven dat men de andere party auctoriseert, om een diergelyke demarche met Fransche Troupes te doen; de vraag zou derhalven zyn, of er geen korter en zekerder middelen zyn om de Cabaal uit malkander te krygen.

Ik durf hier niets meer van zeggen; maar ik moet, by deeze gelegenheid de vryheid neemen UwHEdg. onder 't oog te brengen, dat niemand hier begrypen kan, dat er zoo weinig voortgangen worden gemaakt, terwyl yder het zyne toebrengt wat hem mogelyk is, en reikhalst om er eenig effect van te zien. Ik mag UwHEdg. wel rappelleeren, hoe voor 8 maanden men niets anders van deeze Prov^e (Zeeland) durfde vergen of verwagten, dan dat ze zig maar niet opposeeren, en slegts volgen, zoude; nogthans is hier veel meer gedaan, Zeel(and) heeft niet alleen gevolgd maar is zelfs voorgegaan, door de Acte van Verbintenis, door 't oproepen van de Volksstem, jaa door het omslaan van de geheele Prov(intie). — Wy hebben ter Generaal(iteit) de vlag opgestoken, het Cordon is uit één geslagen, de Troupes van G(elderland) en U(trecht) zyn versterkt, de apparentien op Buitenl(andsche) hulp realiseeren zig, en met dit alles zien wy geen vordering. — Voor eenige weeken schreef UwHEd. my een melancholiquen brief, dat er niets op was, dan Z. H. in staat te stellen om te ageeren, of dat het Hof de Repub(lyk) zou moeten verlaaten en de goede Vrinden abandonneeren: ik zag toen de zaaken zoo duister niet in, maar tegenwoordig begin ik te vreezen, dat de goede Vrinden, die zig zelven genoegzaam gesacrifieerd hebben, den moed zullen verliezen, en schoon niemand ligtelyk tot de infamie zoude overslaan, om een andere Party te volgen, is het egter niet onmogelyk, dat sommige zig al spoedig zullen retireeren van de gevaarlyke posten, daar zy geen nut kunnen doen.

Ik bid UwHEdg. laat dit doch in consideratie komen — wat er gedaan kan en moet worden, hangt af van de be-

paalingen *in loco*, maar ik vreeze, dat de beste tyd om te ageeren verloopen is, terwyl H(olland) is wederom gekomen van de schrik wegens het aftrekken van zoo veel Troupes, en dat verlies door Burger-Corpsen gesuppleerd heeft.

Ik heb de eer etc.

den 16 July 1787.

P.S. Nopens de Baill(uage) van Vl(issingen) heb ik niet geantwoord, weetende dat de Hr. STEENGR(ACHT) daar over geschreeven hadt: het is zeker nu de regte tyd, doch Z. H. zal wel eerst dienen te antwoorden, om de zaak liquide te maaken — het komt my natuurlyk voor, dat de aan te stellen persoon burger zy, doch ik weet er geen wet van.

LXVIII.. *Memorie der Prinses van* ORANJE *aan den Koning van Pruissen.* 1)

Le Roi a daigné approuver que la Princesse d'O(range) se rendit a la H(aye) pour tenter un dernier effort sur les esprits divisés, afin de moienner un arrangement juste et raisonnable et de prevenir une guerre civile.

Cette demarche entreprise dans un but salutaire, avec des intentions vraiement patriotiq(ues), a été traversée de la maniere qu'on le sait. L'attentat des Corps francs et de la Commission des Etats d'Hollande residants a Woerden a excité la juste indignation de Sa Majesté. Elle a developpé a cette occasion tout l'interet qu'elle prend a Mad. sa Soeur, Elle a considerée l'affront comme fait a elle meme, Elle en demande une reparation prompte et eclatante et l'on est informé qu 40/m(ille) Prussiens ont reçu ordre d'être prets a marcher dans les 24 heures.

Le Roi, en donnant ces ordres, ne savoit point encore

1) Naar het afschrift van Mr. W. VAN CITTERS.

que la pluralité des E. d'H. [1]) n'avoit, non seulement point fait d'excuses a S. A. R. du traitement qu'elle avoit essuiée, mais qu'elle avoit *approuvée* la conduite de Messrs les Com(missaires) de Woerden [2]) et que jusqu'a ce moment les E(tats) de cette Province n'ont pris aucune resolution sur le contenu des Lettres que S. A. R. leurs a adressée après sa detention a Schoonhoven, et après son retour a N(ymegue), malgré les instances energiques et reiterées des E. G. (Etats-Generaux). Ce procedé en agravant leurs torts, doit augmenter le mecontentement de S. M. et semble les devoir exposer aux effets de son juste ressentiment. L'honneur et la dignité du Roi se trouvent tellement compromis, que cet Etat en a tout a craindre, et que les auteurs des troubles devroient se hater d'implorer la clemence de S. M. et de Lui donner la satisfaction la plus complette, qu'elle en puisse exiger.

Mais ici s'elevent plusieurs questions auxquelles on supplie d'accorder une attention serieuse, parce que de leur developpement peut dependre le salut de la Republique et de la Maison d'O(range). Les Chefs du parti dominant en Hollande peuvent ils faire prendre une resolution satisfaisante pour S. M. P. sans exposer leurs personnes a la rage des Corps francs, et sans detruire eux memes l'influence de leur parti? Supposé qu'ils veulent s'y exposer, le Rhyngr(ave) l'ame des Corps francs, dont le regne finira avec eux, ne tentera t'il pas l'impossible pour les en detourner? La Commission de Woerden s'y trouve personellement interessée, elle est munie d'un plein pouvoir des E(tats): ne doit on pas s'attendre qu'elle en fera usage au moment qu'elle craindroit de se voir abandonnée des Chefs du parti, qui portent

1) Etats d'Hollande.

2) Verg. by TOLLIUS, III. 174, 178—189 het Antwoord der Staten van Holland (10, 14 July 1787) op de Memorie van den Pruissischen Gesant V. THULEMEYER.

les voix dans l'Assemblée d'H(ollande)? Si ceci prouve les difficultés que ces Chefs euxmemes auroient a combattre, s'ils vouloient adopter un autre systeme, cela montre en meme tems les divisions qui se manifestent dans ce parti et les facilités que cela donne pour le vaincre. D'un autre coté on ne met pas en doute qu'une demie satisfaction, une reparation platrée, ou une negociation qui tireroit les choses en longueurs, jusqu'a ce que la mauvaise saison empecheroit les Trouppes d'agir et favoriseroit les retranchements des Hollandois dans leurs marais, ne peut étre acceptée par S. M. Cela seroit en opposition avec la magnanimité dont Elle donne l'exemple dans ce moment, et il seroit au dessous de sa Gloire d'en supposer un instant la possibilité. Il ne reste ainsi qu'a demander, de quelle maniere le Roi peut-il se procurer la juste satisfaction qu'il a droit d'attendre, de la façon la plus equitable et la plus conforme aux sentiments de bonté et d'humanité, qui caracterisent S. M. sans toutefois deroger a sa Dignité? Mais est ce bien a une simple reparation que S. M. devroit borner sa satisfaction? Ne pourroit Elle tirer parti de la circonstance actuelle, delivrer cet Etat de ses tyrans, et y retablir solidement l'ordre et la tranquilité? Un grand Roi ne menace jamais en vain, mais il sait en meme tems discerner l'innocent du coupable; c'est cette certitude qui encourage a placer ici quelques reflexions sur les moiens d'achever le grand ouvrage que S. M. a commencé; et on ose le faire avec d'autant plus de confiance, que le succès paroit certain et que l'execution est beaucoup plus aisée qu'elle ne paroit au premier abord. Les relations les plus intimes de la Princesse d'O(range) lient etroitement les interets de cette Princesse a ceux de la Rep(ublique) [1]; quelque vif que soit son tendre et respectueux

1) Ranke, *Die Deutschen Mächte u. der Fürstenbund*, (1871) I. 319. „Man durfte nicht sagen, dasz sie preuszisch, noch weniger dasz sie englisch gesinnt gewesen sei. Sie hatte sich ganz mit der Sache ihres Gemahls *identificirt.*"

devouement pour le Roi son Frere, son attachement pour sa famille et pour le païs qui Lui a donné le jour, Elle n'oubliera jamais que l'Epouse du St(adhouder), la Mere de ses Enfants, doit considerer cet Etat comme sa premiere Patrie, et si Elle a osée reclamer la protection du Roi pour le maintien des justes droits de la Maison d'O(range), c'est autant pour le vrai bien de ce païs, que pour l'interet de cette Maison. C'est (a) ce meme point de vue qu'elle ne craint pas d'exposer maintenant sa façon d'envisager les objets. Si la Rep(ublique) s'etoit attirée le ressentiment de S. M., Elle eut été la premiere a essaier touts les moiens a sa portée de desarmer le courroux du Roi son frere, pour en prevenir les funestes effets. Elle eut sacrifiée tout ressentiment particulier, comme Elle proteste encore dans cé moment, que celui-ci n'entre pour rien dans son jugement actuel. Mais ce n'est pas la Rep(ublique) qui a manqué a S. M., ce n'est pas meme la Prov(ince) d'H(ollande), ce n'est qu'une *Cabale*, qui pour s'assurer la préponderance dans l'Assemblée des Etats et parvenir a executer ses pernicieux desseins a excité une emeute dans deux des principales Villes, [1]) en a fait deposer les Regents legitimes, d'une maniere violente, et remplacer ceux-ci par ses creatures. En admettant ensuite a l'Assemblée des Etats les Deputés de ces Regences illegales, elle a rendu cette Assemblée illegale elle meme. C'est une verité qu'il importe de demontrer a la Nation et au public eclairé. C'est faussement que les arrêts qui emanent d'une telle Assemblée sont qualifiés de resolutions d'Etat. Si les Membres de la minorité et la plus part des Villes d'H(ollande) etoient affranchis du sceptre de fer, avec lequel les Corps

---

1) Amsterdam en Rotterdam. Verg. hiervoren III. 309, 312, 316, 319, 332, 335 en RANKE, *Die Deutschen Mächte*, I. 313: „Ob ein paar Magistratspersonen von Amsterdam in ihren Stellen bleiben wurden oder nicht, bedeutet an sich sehr wenig; es war aber in diesem Augenblick fast eine europaeische Frage."

francs les gouvernent, on entendroit un langage different, mais malheureusement le bon parti en H(ollande) quoique de beaucoup le plus nombreux, n'est pas le plus fort, parce que il n'est pas armé et que ses adversaires ont depuis long-tems ourdis leur trame odieuse. En eloignant les Chefs de cette Cabale, et quelques-uns de leur principaux satellites, on rendroit la Nation a elle meme. La veritable voix du peuple se feroit entendre, et la paix.

LXIX. Van de Spiegels *gedachten over de bemiddeling der Staatsgeschillen door vreemde Hoven.*

P. M. 1)

I. Het woord van *Mediatie* zeer vague zynde, komt in bedenking, of hieromtrent geen essentiele bepalingen behooren plaats te hebben:

namelyk:

a. Omtrent de wyze, op welke de officien der Vreemde Hoven zouden geëmployeerd worden.

b. Omtrent de poincten, welke de objecten zouden zyn.

Omtrent de wyze. Men oordeelt, dat het gevoeglyk zoude zyn, indien de Negotiatien over de geschillen in de Republiek konden aangelegd worden onder Gedeputeerden van de Provincien, te dien einde door een specialen Eed verbonden, en onder het auspice (toezigt) van de Ministers der ingeroepen Hoven; terwyl de poincten, welke door de voorn. Gedeputeerden niet konden worden getermineerd, aan de arbitrage der Ministers van de medierende Hoven zouden kunnen gesteld worden.

Omtrent de objecten:

Twee poincten behoort men te secluderen van alle discussie, namelyk:

---

1) Van de Spiegels eigenhandige minuut.

I. De essentiele Constitutie en Regeringsvorm van de Republiek, waaronder men ook begrypt, al wat aan het Erfstadhouderschap etc. by Commissien of expresse delatie competeert, en de Regerings-Reglementen in de onderscheiden Provincien, welke gedurende de tegenwoordige troubles geen infractie geleden hebben; behoudens zoodanige inwendige schikkingen, als in iedere Provincie te dien opzigte en door de intercessie als voren, kunnen of behooren gemaakt te worden.

II. De Satisfactie aan Hare Koningl. Hoogheid.

De objecten derhalve, welke in de Negotiatien zouden moeten verhandeld worden 1), zoowel ten aanzien van de Provincien, of Leden van Staat tusschen welke de differenten exsteren, als van Z. H. den Prins Erfstadhouder, zyn alleen zoodanige, over welker existentie of uitoefening tusschen de wederzydsche geinteresseerde Partyen eenig different kan plaats hebben. Men begrypt wel, dat een praecise optelling van dezelve zeer moeilyk is; dat ook sommige der geinteresseerde Partyen de differenten zouden willen houden voor reeds afgedaan, of nog *domesticq* af te doen. Waarom men in consideratie geeft, of niet alles wat door de eene of andere der geinteresseerde Partyen in de Provincien daar differenten plaats hebben, namelyk Holland, Utrecht en Overyssel, als differentiaal wordt opgegeven, (mits niet vallende in de termen der gesecludeerde poincten) tot een object van Negotiatie, tusschenspraak, of eindelyke arbitrage behoort gemaakt te worden.

Het laatste zal den meesten tegenstand ontmoeten, omdat elke Provincie hare differenten wil geconsidereerd hebben als domesticq; doch hiertoe zoude een speciaal Com-

---

1) Er stond vroeger eenvoudig, maar niet zoo helder: „zyn alleen zoodanige, die quaestieus zyn, of in hare delatie of in hare uitoefening, zoowel ten aanzien van de Generaliteit, als van de Provincien in welke de differenten exsteren."

promis en overgifte gerequireerd worden [1]; terwyl men ook nooit een Mediatie of arbitrage kan begrypen, zonder speciale overgifte der geinteresseerde partyen.

II°. Is de vraag, of deze generale poincten niet vooraf behoorden gearrangeerd te zyn, eer men tot het verzoeken der Mediatie ter Generaliteit concludeert? maar vervolgens komt in bedenking, hoe men hiertoe geraakt, en of dit de zaken niet te veel achteruit zal stellen.

Men heeft gedacht, of niet de Provincie van Utrecht een Missive aan de Bondgenooten zou kunnen laten afgaan, daarin ouverture gevende van deze Poincten als verhandeld onder Leden van de Regering van eenige Provincien, en door die van Utrecht uit hoofde van haar meer immediaat belang, geadopteerd; en genegenheid toonende, om wanneer dezelve, binnen een zekeren te bepalen tyd, geapplaneerd waren, alle hostiliteiten te laten stilstaan, mits reciprociteit van de zyde van Holland. Men diende nogtans vooral zorg te dragen, dat de operatien tot het bekomen van Satisfactie, hierdoor niet *gegeneerd* worden; 't welk mogelyk zou kunnen geschieden, indien Z. Pr. M. [2]) denzelven peremtoiren termyn tot de Satisfactie geliefde te bepalen, als de Staten van Utrecht zouden doen tot het aannemen dezer praeliminaire schikkingen; op welke wyze de Mediatie altoos gesepareerd zoude blyven van de Satisfactie; voor zoo verre zulks de intentie van Z. M. schynt te zyn.

---

1) Zoo als niet lang geleden, met opzigt tot Overyssel. Zie het Tweede Deel van deze Verzameling, bl. 461, 622.

2) Koning FREDERIK WILLEM II van Pruissen, broeder der Prinses.

LXX. Van de Spiegels *Rapport en Concept-Staatbesluit over hetzelfde onderwerp.*

De Raadpensionaris heeft gerapporteerd [1]), uit naam van Heeren Commissarissen tot de Ordinaire Besognes, ter voldoening aan Hun Ed. Mog. Resolutie Commissoriaal van den 12 deezer maand, hebbende geëxamineerd de Propositie van wegens de Heeren Staaten van Holland en West-Friesland, den 7 daar te vooren ter Vergadering van Hun Hoog Mog. gedaan, om de Mediatie van het Hof van Frankryk in te roepen, ter vereffening van de ongelukkige verdeeldheden, tusschen eenige Provintien tegenwoordig plaats hebbende, breeder onder de voorschreeve Notulen vermeld: dat de Heeren Commissarissen van advys zyn geweest, dat de Heeren Ordinaire Gedeputeerden dezer Provintie door Hun Ed. Mogende zouden behooren te worden aangeschreeven en geauctoriseerd, om ter Hooggemelde Vergadering van Hun Hoog Mogende te declareeren: dat Hun Ed. Mog. niet minder als de Heeren Staaten van Holland zyn aangedaan over het gevaar der tegenwoordige omstandigheden, en dat zy de droevige gevolgen daar van even zeer apprehendeeren. Dat deeze Provintie altoos genegen is geweest, om niets onbeproeft te laaten 't geen strekken kan tot herstel der zoo zeer gewenschte Eendragt, en tot in standhouding der Unie, waar by zy plegtig verklaard volvaardig te willen blyven persevereeren. Dat Hun Ed. Mog. hartelyk wenschen, dat de dissensien en verwyderingen, dewelke in verscheide Provintien, over objecten van diversen aart zyn ontstaan, en die tot beklaaglyke uitersten ten koste van wettig ver-

1) State-Notulen 16 July 1787 fol. 424 volgg.

kregene Regten, politique Vryheid, en personeele Veiligheid zyn geklommen, door de Bondgenooten zelfs, en zonder tusschenkomst van eenige Vreemde Mogendheid mogen bemiddelt en vereffent worden, waar toe het Verbond van de Unie middelen aan de hand geeft, welke nog niet met dien ernst zyn beproefd, dat van derzelver succes moet gedesespereerd worden. Dat Hun Ed. Mog. mitsdien van oordeel zyn, dat de Bondgenooten eerst deeze constitutioneele middelen, en speciaal (het gene op de tegenwoordige omstandigheden van de meeste applicatie is) die van het 16 Artykel van de Unie behooren by de hand te neemen, waar by duidelyk bepaald wordt: „of het gebeurde (dat God verhoede) dat tusschen de Provintien eenig onverstand, twist of tweedragt geviel, daar in zy den anderen niet konnen verstaan, dat hetzelve, *zoo verre het eenige van de Provintien in 't particulier aangaat*, ter neder gelegd en beslist zal worden by de andere Provintien, of den genen die zy daar toe deputeeren zullen." Dat vervolgens, indien dit middel kragteloos mogt bevonden worden, of na de beslissing der Bondgenooten de vrees voor een Burgeroorlog nog bleef exsteeren, als dan eerst de noodzaak zoude gebooren zyn, om Buitenlandsche en Vriendnabuurlyke Officien van Mediatie in te roepen, en dat als dan zelfs, nog voor af, zouden dienen bepaald te worden de poincten, welke de objecten zouden uitmaaken, waar omtrent de Mediatie der Buitenlandsche Mogendheden zoude verzogt worden. Dat in zoodaanigen gevalle, Hun Ed. Mog. ook met de Heeren Staaten van Holland in het zelve begrip zouden staan, dat het Hof van Frankryk, uit hoofde van deszelfs Alliantie met deezen Staat, en de gemanifesteerde deelneeminge in deszelfs welstand en belangens, in de eerste plaats zoude behooren geadieerd te worden. Dan, dat ook gewigtige redenen zig opdoen, voor de Republyk, om niet alleen den bystand van het Hof van Frankryk, maar ook van andere

Mogendheden in te roepen. Dat de Republyk geduurende de tegenwoordige troubles, meermaalen het genoegen heeft gehad, om van wegens haare verdere Nabuuren successivelyk te ontvangen de sterkste betuigingen van welmeenendheid en verlangen, om de rust en eendragt in deezen Staat wederom hersteld te zien. Dat Zyne Pruissische Majesteit nog in de maand September van het voorleden Jaar, door eene buitengewoone bezendinge [1]) heeft getoond, hoe zeer de bloei en welstand van deezen Staat Hoogstdezelve interesseerde; en daar by ten sterksten heeft geconfirmeerd de welmeenende aanbiedinge van Mediatie, door wylen den Koning zyn Voorzaat omtrent een Jaar te vooren aan Hun Hoog Mog. gedaan. Dat geene mindere verzekeringen van genegentheid en vriendschap aan de Republyk iterativelyk zyn gedaan geworden, van wegens Zyne Groot Brittannische Majesteit, speciaal by de Memorien op Hoogstdeszelfs ordre gepresenteerd den 20 Mey 1784 en 5 July 1786, met herinnering van den bystand meermaalen door de beide Natien aan elkanderen beweezen, tot bewaaring van haaren Godsdienst en Vryheid. Dat men zig ook met allen grond vleyen kan van het byzonder belang, 't geen het Hof van Weenen zal blyven stellen in den welstand deezer Republyk, zoowel wegens de oude Verbintenissen met hetzelve, als de Interessen van Nabuurschap, en uit hoofde van het Tractaat ten Jaare 1785, met die Mogendheid geslooten: boven de byzondere betrekkingen, die het voorschreeve Hof met Hun Hoog Mog. ten opzigte van Zyne Allerchristelykste Majesteit gemeen heeft. Dat Hun Ed. Mog. daarom begrypen, dat alvoorens by Hun Hoog Mog. finaal te resolveeren op den voorslag door de Provintie van Holland ter Generaliteit gedaan tot het inroepen der Mediatie van Frankryk, behoorde gedecideerd te zyn, of de Provintien tusschen

1) Van Graaf v. GOERTZ.

welke de ongelukkige dissensien plaats hebben, op geenerhande constitutioneele wyze zyn te vereenigen, en dienvolgens geen andere weg openstaat, dan de intercessie van Buitenlandsche Mogendheden te verzoeken; en dat in dien gevalle, Hun Ed. Mog. van oordeel zyn, dat de bovengemelde voorslag diende te worden geamplieerd met het doen van gelyktydig verzoek aan de Hoven van Weenen, London en Berlyn ten fine voorschreeve, en dat de Heeren Ordinaire Gedeputeerden deezer Provintie worden geauctoriseerd, hier van aan Hun Hoog Mog. ouverture te doen; met bygevoegd declaratoir, dat Hun Ed. Mog. op deezen en geen anderen voet, tot de geproponeerde Mediatie zullen concurreeren, en by ontsteutenisse van dien, onaanspreekelyk willen gehouden worden voor de verdere gevolgen, welke uit de voortduuringe der subsisteerende omstandigheden noodwendig moeten profluееren: Waar op zynde gedelibereerd, hebben alle de Leden copie van het voorschr. Rapport verzogt, om daar op te verstaan de intentie van de Heeren huune Principaalen, en is mitsdien de finaale Conclusie aangehouden tot nadere deliberatie.

LXXI. *Brieven der Staten van Zeeland aan den Prins en de Prinses over het gebeurde by Schoonhoven.*

Aan Zyne Doorlugtige Hoogheid, den Heer Prins van ORANGE etc.

Doorlugtig, Hooggeboren Vorst en Heer!

Uit eene Missive van Uwe Doorlugtige Hoogheid van den 29 laatstleden, en nader uit eene Missive van Haare Koninglyke Hoogheid van den 2 deezer, vernomen hebbende, dat Hoogdezelve op Haare reize van Nymegen naar 's Hage, door een party gewapende Manschap uit naam der Heeren

Gecommitteerden van de Heeren Staaten van Holland was opgehouden, en eenigen tyd in een naauwe detentie bewaard, zyn Wy zeer gevoelig aangedaan geweest over deeze insulte; en het was Ons byzonder welgevallig dat Onze Gedeputeerden ter Generaliteit met die van Gelderland, Utrecht en Friesland hebben medegewerkt, om de kragtigste en geïtereerde instantien by Hooggemelde Heeren Staaten van Holland over deeze zaak te doen.

Wy hebben ook by Onze Resolutie van heden welgemelde Onze Gedeputeerden aangeschreeven, om zonder ophouden te continueeren in derzelver poogingen, ten einde dit voorgevallene op een convenable wyze te doen repareeren, en aan Haare Koninglyke Hoogheid een behoorlyke satisfactie te doen erlangen. Hiermede:

Doorlugtig, Hooggeboren Vorst en Heer! zullen Wy God Almagtig bidden, Uwe Doorlugtige Hoogheid lange Jaaren, by gewenschte Lyfsgezondheid en vermeerderinge van allen Vorstelyken Welstand en Eere te willen behouden. In 't Hof van Zeeland, te Middelburg, den 16 July 1787.

Uwe Doorlugtige Hoogheids Goede Vrienden.

De Staaten van Zeeland.

Ter Ordonnantie van Dezelve.

Aan Haare Koninglyke Hoogheid Mevrouw de Princes van ORANGE *en* NASSAU.

Doorlugtigste, Koninglyke Princesse en Vrouwe!

Uit de Missive, welke Uwe Koninglyke Hoogheid Ons heeft gelieven te addresseeren, uit Nymegen den 2 deezer,

omstandig geïnformeerd zynde van de zoo onaangenaame als onwaardige ontmoeting, aan Uwe Koninglyke Hoogheid bejegend, op Hoogdeszelfs voorgenomen reize naar 's Hage, hebben Wy Ons niet genoeg kunnen verwonderen over deezen violenten stap, in allen opzigte aanloopende niet alleen tegen de egards, welke de Illustre Geboorte, Betrekkingen en Personeele Hoedaanigheden van Uwe Koninglyke Hoogheid, regt hebben te vorderen; maar zelfs aanloopende tegen de onschendbaare Regten aan yder particulier Ingezeten competeerende, van in een Vry Land een vry en veilig transport van zyn Persoon en Goed te moeten hebben.

Wy hebben ondertusschen met welgevallen vernomen, dat Onze Gedeputeerden ter Generaleteit aanstonds hunne poogingen hebben in 't werk gesteld, om wegens Hun Hoog Mog. gepaste instantien by de Heeren Staaten van Holland over dit voorval te doen, terwyl Wy verder by Onze Resolutie van heden de gemelde Onze Gedeputeerden hebben aangeschreeven, om te continueeren in dezelve efforts, ten einde deeze zaak op een convenable wyze te doen repareeren, en aan Uwe Koninglyke Hoogheid een behoorlyke satisfactie te doen erlangen. Waar mede:

Doorlugtige, Koninglyke Princesse en Vrouwe! etc.

In 't Hof van Zeeland, te Middelburg, den 16 July 1787.

Uwe Koninglyke Hoogheids Dienstwillige
Goede Vrienden.

De Staaten van Zeeland.

Ter Ordonnantie van Dezelve.

WILLEM V *aan* VAN DE SPIEGEL.

Wel Edele Gestrenge Heer,

Ik hebbe vernomen het Groote Changement die in de denkenswyze van veele in Zeelant heeft plaetse gehad en hoope dat nu alles stil mag zyn en blyven en dat de Rust eens voor al zal zyn hersteld, ik hoope dat het niet nodig zal zyn lange Garnisoen in Middelburg te houden, want zoo als UWEdG. het voorlede Jaer zeer wel aenmerkte is een koopstad weinig geschikt voor Garnisoen, het doet my leet dat de omwenteling te Middelburg het leeven aan eenige menschen heeft gekost, in de overige Steeden schynt het dat de Constitutioneele Party het met minder oppositie is te boven gekomen en dus heeft minder woede plaetse gehad. Ik vinde my genoodzaekt om UWEdG. te verzoeken het daer henen te dirigeeren dat aen de Zeeuwsche Repartitie eene toelaege werde gegeeven vermits zy niet van het gewoone verlof kunnen gaudeeren en dat ten minste aen het 2de Bat(taillon) van DOUGLAS liggende te Nymegen werde gegeeven eene Gratificatie van 12 stuivers in de Week, wyl zy noch werkpassen noch verloven kunnen verleenen en in een Garnisoen liggen waer alle de andere Manschappen deeze Gratificatie genieten. Een weigering daervan kan geeven aenleidinge tot desorders en ik achte verplicht te zyn om zoo veel in my is daer tegens te waeken. Ik hoope dat men niet te schielyk zal zyn met het werk der Mediatie en dat men vast stellen zal de Poincten waerover eene Arbitrage vallen moet zoo geene vriendelyke schikking doenlyk is alvorens de Mediatie te accepteeren. Voor het overige feliciteere ik UWEG. met de Conclusie van het Rapport waerby de Tyd van afkomst der zaeken is bepaelt en hoope dat Zeelant zich nu met meer Energie zal toonen en toestaen dat van deszelfs Repartitie gebruik zal kunnen worden gemaekt. Ik hoope dat de aennaderinge der Pruissische

Armee de Heeren van Hollant, Overyssel en Stad en Lande tot eene betere denkenswyze zal overhaelen en dat alles wel ten beste van het Vaderlant zal schikken, doch voor als noch schynt het dat de Memorie van den Heer VAN THULEMEYER niet veel impressie maekt by de Matadors in Hollant, ik vreeze dat het zyn zal *quos Deus vult perdere prius dementat.* En blyve wyders met achting,

Wel Edele Gestrenge Heer,

Amersfoort,
den 17 July 1787.

UWEdG. Dw. Dienaer,
W. Pr. v. ORANGE.

VAN CITTERS *aan* VAN DE SPIEGEL.

Hoog Ed. Gestr. Heer,

Ik accuseere de receptie van UHoogEdGestr. beide Missives van den 12 en 16 dezer.

UHoogEdGestr. ontfangt by een expresse van Hare Koningl. Hoogheid eene Note Verbale omtrend het point der Mediatie van Vrankryk en Pruissen, met uitsluiting van Engeland. Dit is een zaak van de aller uiterste delicatesse. Zoo ze van wederzyden geaccepteerd word, zoo is en Zyn Hoogheid en Zyne Vrienden aan de ergste party. Wy kunnen tegen Vrankryk en de Cabaal, samen vereenigd, niet aan. Dus ware het te wenschen dat wy ons van het accepteeren (van) deze Negociatie konden excuseeren of dat de Cabaal zelfs de preliminaire als onaannemelyk rejecteerde.

Dan men diend alvorens tot zo een stap te komen wel in aanmerking te neemen de omstandigheden waar in wy zyn. Onze Armee is te zwak om iets van aangelegenheid te durven ondernemen, dezelve behoord nog met twee of drie Regimenten gerenforceerd te worden en die kan men bezwaerlyk bekomen, ten zy de Provintie van Gelderl(and)

consenteere om eenige Trouppes uit hare Provintie te laten marcheeren. Wenschelyk ware het dus dat laastgem(elde) Provintie daartoe konde gepersuadeerd worden, dan de Staten meenen geen Trouppes te kunnen missen.

In de Provintie van Utregt begint men merkelyk te verflauwen, zo Utregt niet ingenomen word, wil men er uitscheiden, men kan het onmogelyk langer uithouden. Men schreeuwt ook dat men zo veele ongelukkige menschen niet langer kan laten souffreeren, als onder anderen eenige Heeren en Dames die binnen Stad Utregt in bewaring buiten acces gehouden worden of in huisarrest zitten, en onder dezelve Vrienden van de Heeren van de Regering die hier te Amersfoort zyn, en die in Utregt als gyzelaars bewaard worden tot een securiteit van de behandeling die men met VAN DER KEMP, DE NYS etc houd. De Amersfoortse Staatsleden zeggen liever de Regering te willen verlaten, opdat de Provintie niet verder geruineerd worde; tot nu toe heeft men ze nog by een gehouden, maar zo het nog eenige weeken duurt en er geschied niets, dan voorzie ik dat er geen mogelykheid meer zyn zal om het hier gaande te houden. Ondertusschen versterkt men zig in de Stad Utregt meer en meer.

In Holland te marcheeren is tans difficielder dan ooit en men mag het by na onmogelyk stellen, ten zy de minderheid der Staatsleden, met de afgezette Regenten van A. en R. 1) Zyn Hoogheid inriepen, maar ook dit middel is niet ligt, als men de zwakheid van de individus die deze Regeringen uitmaken kent.

Eindelyk blyft er nog een laaste hulpmiddel over, en die resideerd in de Verg^{e} van Haer Hoog Mog. over de Ged(eputeerden) der vier wel geintentioneerde Provintien, indien dezelve zig vereenigen willen en met kragt verzetten tegen

1) Van Amsterdam en Rotterdam.

de overheersching der Cabale, Zyn Hoogheid verzoeken om de Constitutie te bewaren, en de zaaken door zyne tegenwoordigheid te helpen herstellen, ten einde de Republ(yk) voor haren verderen ondergang te bewaren.

De zaken kunnen niet blyven zo als ze tans zyn, er moet meer activiteit en fermeteit getoond worden, men bedriegt zig indien men meend op den tegenwoordigen voet blyvende voortgaan, het lang te zullen kunnen uithouden, veelmin een goede uitkomst van zaken te kunnen verwagten.

Men wil dat Utregt belegerd, ingenomen word, men steld het by de meeste veel (te) ligt en ondertusschen als men raadpleegd met die geene wier post het is om zo een entreprise te doen werkstellig maaken, dan hoord men menigvuldige zwarigheden.

Terwyl Mevrouw de Princesse my occasie verschaft aan UHoogEdGestr. te schryven, zo heb ik gemeend aan UHoogEdGestr. de ware stand der zaken te moeten voorstellen, dewyl men dezelve diend te weeten om daaruit te kunnen beoordeelen in hoe verre men zig in eenige Negotiatie al of niet behoord in te laten.

Beklaaglyk is het dat daar wy de middelen in onzen eigen boezem hebben, zonder Mediatie van buitenlandsche Mogendheden, om ons tegen geweld en overheersching te verzetten, wy er geen gebruik van maken.

Ik stelle de zwarigheden voor niet met oogmerk, om ons in handen van Vrankryk over te geeven, maar om UHoogEdGestr. voor te houden de noodzakelykheid om alle onze vermogens in te spannen om het Vaderl(and) te redden. UHoogEdGestr. heeft in zekere aanspraak onlangs uitgesproken [1]), den weg aangewezen die men behoorde in te slaan, het is tans nog de tyd om iets te kunnen doen, de gantsche Natie zugt onder het juk, onze resources zyn

1) Verg. hiervoren bl. 481—484.

nog niet uitgeput, ons Vaderl(and) te verlossen uit de Fransche slaverny is de grooste dienst die aan ons zinkend Vader(land) en aan het Huis van ORANGE geschieden kan.

Ik heb de eer my met de meeste agting te noemen

Hoog Edel Gestreng Heer,

Amersf. 22 July.

UHoogEd.Gestr. Ootmoedige
en Gehoorzame Dienaer.

P. S. Ik zal by de eerste occasie aan de Heeren GODIN, STEENGRACHT en Burgem(eester) v. CITTERS schryven, het is my tans onmogelyk.

DE LARREY *aan den Raadpensionaris.*

Hoog Edele Gestrenge Heer,

Gisteren avond heb ik de eer gehad Uwer HoogEd. Missive van den 20 deezer, uit handen van den Zeeuwschen Bode te ontvangen zullende niet nalaeten de ingeslootene brieven zoo goed doenlyk ter plaatsen haerer destinatie te bezorgen. Ik ben zeer gevoelig aen de attentie Uwer HoogEd. Gestr. om my met eenige woorden van den inhoud Hunner Ed. Mog. Missivens aen Haere Hoogheedens kennis te geeven, en blyve respectueuselyk

HoogEdele Gestrengens Heer,

Den 22 July.

Desselfs Onderd. Dienaer
Q. N.

DE LARREY *aan den Raadpensionaris.*

Hoog Edele Gestrenge Heer,

Myne Laatste niet konnende geconsidereert worden als een antwoord op Uwer H. E. G. zeer geerden van den 14e verzoek ik alleen te considereeren als eene eenvoudige accusatie. Thans my gehonoreert vindende met Uwe nadere rescriptie

profiteer ik van deeze occasie om Uwe H. E. G. iterativelyk voor den inhoud van de Missive van den 14 hartgrondig te bedanken. Den inhoud heeft my de klaarste denkbeelden van de situatie tot Uwent, en van den ongelooflyken arbeid daar door U. E. te beurt gevallen. Gode zy dank, dat dezelve niet vrugteloos geweest is! Voor de bestelling der brieven zal ik tragten te zorgen ofschoon het tegenswoordig dificiel geworden is, de wegen niet meer secuur zynde. Ik heb met aengenaemheid vernoomen dat Uwe Provintie gedisponeerd is om meede te werken tot optineering van reparatie en satisfactie. Wat ik omtrend deze zaak vernoomen heb kan aen Uwe H. E. G. mede niet onbekend zyn. Het antwoord van Haer Ed. Gr. Mog. op de Memorie van den Hr. THULEMEIER is declinatoir en zeer geextendeert[1]). De Hr. VAN REEDE had kennis gegeeven, van de oogmerken des Konings om zich eene satisfactie te procureeren, niet twyfelende of zulx zoude bewerkstellig gemaakt worden, door 't zamen trekken van Trouppes; maar Z. E. had er echter geene legale kennisse van. My is verzeekerd dat in eene nadere Missive kennis geefd; dat de trouppes Ordre zouden hebben gekreegen om te vergaderen, en den march aan te vaarden Het geen waarschynlyk niet gestuit zal worden na den ontvangst van de Resolutie van Holland. Ik moet evenwel byvoegen, dat ik den tweeden brief van den Hr. VAN REEDE niet geleesen heb. 1189 heeft my verteld, dat 1385 [2]) aen 1316 op dezelfde wyze zich aangeboden heeft tot meedewerking in de smaak van 396. — 1394 heeft ook ronduit aan 1257 zyne gevoelens nopens 76 te kennen gegeeven, het gunt sensatie gegeeven heeft. Van eene andere kant is men geinformeerd dat 1266, 1541 by provisie ordres bekoomen hadden om te supercedeeren, het geene mogelyk aan de

---

1) Verg. by TOLLIUS, *Staatk. Geschr.* III. 112 volg. de Fransche Memorie (10 July 1787) van dien Gezant.

2) 1385 (Engeland) aan 1816 (Pruissen).

demarche van 1390 geattribueerd kan worden, 1387 zich ook aan 1216 geaddresseerd. 1141 eenige informatien aan 1230 gegeeven hebbende, heeft een zeer vriendelyk antwoord van 1225 ontvangen, en degeene die het overgezonden heeft, verzeekerd, dat men in 't generaal te 1229 ongaarn ziet hoe 1455 werkt om 86 in de dependentie van 1260 te brengen. Ik moet er echter byvoegen dat 1217 geene belofte geefd zich direct te laaten zien. — 1463 en 1508 van 1476 gaat zynen gang en verergerd: by 113 staat het beklaaglyk, 1152 heeft ymand by 1379 gezonden met de nodige instructien [1]). Het effect van alle deeze batteryen moet men nu met geduld, altoos Laborando afwagten. Ik vrees haast U. H. E. G. vergeefsche moeiten gegeeven te hebben, vertrouwende dat dezelve van het voorstaande in 't breede door andere canaalen verwittigd is, dit zoo zynde, ziet U. E. ten minsten in hoe ver 1200 onderigd is. Door den Boden zal U. H. E. G. pro forma de accusatie van de receptie ontvangen. Deeze onder 't couvert van 1630 gaande. Ik beveel my in Uwer H. E. G. dierbaere vriendschap, en ben ad rogum usque t. t.

22 July. Q. N.

De Prinses aan den Raadpensionaris.

Nimegue le 24 Juillet 1787.

J'aurois eu depuis longtems le plaisir de repondre a votre lettre du 4 si je n'avois été empechée par la dificulté de faire parvenir surement mes lettres, ne pouvant trop accumuler l'envoy des expres; j'avois résolue d'attendre l'arrivée d'un Bode que je m'imaginois devoir être porteur de la reponse a ma lettre aux Etats, mais les circonstances actuelles me font juger nécessaire de ne pas tarder davantage a vous

1) Zending van STAMFORD, door de Prinses naar Berlyn. Verg. TOLLIUS, *Staatk. Geschr.* III. Voorrede, bl. XII. volgg.

en entretenir. Je vous remet, Monsieur, une Nôte du Ministère de Berlin a celui de Versailles, en reponse a des instances tres pressantes de ce dernier, pour engager le Roi de Prusse à joindre sa Mediation à celle de la France, et à en exclure l'Angleterre; vous observerez que dans la reponse on n'accepte la Médiation qu'a condition que les Etats-Généraux la demandent, et qu'on comence par s'expliquer sur des préliminaires qui certainement ne seront du gout, ni de la France ni des Patriotes; une troisiéme circonstance non moins essentiéle, c'est qu'en même tems les ordres ont été donné de rassembler tout de suite un camp dans le païs de Cléve, des troupes de Westphalie et de Magdebourg, qui avoient déja reçu l'ordre auparavant de se tenir prétes à marcher, et je viens d'aprendre par une lettre du Président de la Chambre a Cleves, que le camp sera rassemblé aux environs de Wesel en moins de 3 semaines; ceci est surement le moyen de rendre la Médiation respectable. Tout cela etoit arreté avant que le Roi eut recu le Memoire, dont Mr. v. CITTERS vous a envoyez une copie, cette piéce lui est parvenu sur ces entrefaites mais n'a produit aucun changement; de depuis il aura recu la reponse peu convenable des Etats de Hollande, mais nous en ignorons encore l'effet a Berlin: elle n'est pas faite certainement pour altérer les favorables dispositions de cette Cour pour Nous, et pourra peut-étre dissuader d'une Médiation exclusive avec la France, puisque dans le même tems on aura reçu de fortes déclarations des sentimens de l'Angleterre, qui a fait donner ouverture à Berlin: de l'intéret qu'elle prenoit à la Republique et de son desir de concourir avec S. M. P(russienne) au maintient de la Constitution. Mr. HARRIS a même été authorisé de démentir de faux raports de Mr. DE THULMEYER, et de faire connoitre ses instructions jusqu'a un certain point. Dans les lettres qui accompagnoient la Note Verbale ci-jointe, on me temoigne que le Roi desireroit beaucoup que je facilite

sous main la demande de sa Médiation par les Etats-Généraux, et qu'ou empéche l'Angleterre de s'en méler, parce que cela feroit reculer la France et empécheroit tout l'effet de la Médiation; il y avoit meme de mes Amis qui alloient jusqu'a m'insinuer, que si je ne profitois des favorables dispositions du Roi en acceptant tout de suite la Médiation, et m'y employant de tout mon pouvoir, le Roi pourroit bien retirer son épingle du jeu, et ne plus s'en méler. Tout cela joint à la situation de la Prov. d'Utr(echt) (dont vous vérez le tableau dans la lettre de Mr. v. CITTERS) et joint à notre position vis a vis de l'Angleterre et à la duplicité de la France, m'a beaucoup embarassé dans le premier moment. Voici à quoi je me suis determinée, j'ai d'abord repondue à Berlin, pour témoigner ma reconnaissance, mais je me suis excusée de m'expliquer sur l'offre de la Médiation, parce que je n'avois pas eu le tems encore de recueillir les differens Avis des Membres du Gouvernement; je n'ai point cachée les dispositions generales sur cet objet, jusqu'au moment de l'arrivée de ces preliminaires, et de la connoissance des dispositions a cet égard de S. M. P.; j'ai ajoutée que pour complaire au Roi autant qu'il étoit en moi, je ferai prier les Regens les plus acrédités de Gueldre de se rendre içi; que je leur donnerai ouverture des préliminaires proposés par le Roi à la France afin de vivifier de plus en plus leur confiance dans S. M., et de les rassurer de leurs justes apréhensions de la France; que je prendrai en meme tems des informations des autres Provinces, et que de l'un et de l'autre je ne manquerai pas d'informer le Roi; que quand a l'Angl(eterre), je n'en pouvois rien dire, mais que S. M. sentiroit bien Elle meme qu'apres les déclarations qu'elle venoit de faire, elle ne véroit pas tranquilement une Mediation dont on voudroit l'exclure, et que grace à l'etat où les Amis de la France avoient réduit la Republiq(ue), celle-ci devoit ménager tout ses voisins. A tout cela j'ai ajoutée quelques remarques à

la Note Verbale, que je joins içi, et j'aurai demain plusieurs Mrss. Gueldrois des 3 Quartiers [1]), que j'ai déja prévenus, et qui formeront un Avis sur la matiére, auquel je desire vivement que vous veuilliez ajouter le vôtre; j'en ferai l'usage que vous souhaiterez, et n'en communiquerez que ce que vous voudrez. En meme tems on a eu soin que 1418 [2]) sache l'état de 1463, 1266, chez 1316 et ce que 1326 avoit dit 2001, 1257; de plus 1152 a donné en considération si ce ne seroit pas le moment de 2013, 2014, 2019, 2047, 1385, 2026, 1013 a quel but 1283 avoit tracé le chemin, quoique 1162 y desiroit quelque 1522. J'espére que vous ne désaprouverez pas tout cela. J'ai crû devoir entrer dans quelques détails, afin de vous mettre parfaitement au fait, je passe sous silence bien des reflexions jettées en avant dans ma lettre au Roi sur notre situation et sur ce qu'elle demande, je n'ai dit içi que l'essentiel: je dois encore ajouter que Mr. DE STAMFORD qui est aupres de mes fils, est allé pour une quinzaines de jours à Berlin, et que je l'ai chargée de faire de bouche un tableau fidéle de la Republiq(ue): il en est tres capable et le Roi a des bontés pour lui, il est dans le cas de lui parler avec plus de franchise que bien d'autres, et j'ai eu soin qu'il fût bien instruit. — Mr. DE BLITTERSWYCK m'écrit que l'on goute dans votre Province quelques remarques que j'avois faites sur un projet de résolution qu'il m'avoit envoyez, j'espère qu'il vous aura comuniqué ma lettre, c'etois du moins mon intention. 1152 est chargé de la part de 1141 [3]) de demander l'avis de 416 sur 409, beaucoup de 1469 sont violens contre 415 et ne s'en cachent pas, depuis 1522, 1531 chez 396, 1143 croit que 1475 et surtout ce qui porte le nom 1623 (VAN CITTERS)

---

1) De kwartieren van Nymegen, Zutphen en Veluwe. Verg. Mr. G. A. DE MEESTER, *de Staten van Gelderland, onder het licht der Geschiedenis.*

2) HARRIS.

3) WILLEM V.

sera encore plus aigris, et qu'il est plus difficile de se refuser a 1522 demandé; d'un autre coté 1146 ne veut pas faire 1511, il craint 1525 parce qu'il veut quelque bien a 415 et parce qu'il ne sait qui prendre, et aussi parce qu'il craint que le proche de 1623 ne se mette sur les rangs; surtout 1145 desire que 428 donne 2036, 2021, 2009, 2018, il est demandé et il sera recu a l'insçu de 1624. Vous voudrez ainsi engager 427 a le donner sur une feuille séparé, et arrangé *pour* 1151 [1]) qui ignore ce que 1152 en a dit précédament; sans prescrire 1525, 1162 trouve que 414 se conduit bien singulièrement depuis quelque tems, et qu'en particulier a l'égard de la nouveauté de 522, 498, 451, sa conduite a été inconcevable. 1162 croit avoir pénétré qui 1626 [2]) voudroit a la place et qui a ses yeux donneroit le moins de jalousie; 2007, 2069, 2004, 2058, 2013, il a aussi donné l'idée avec le tems, de 1163 ou 1164. — Je crains, Monsieur, d'avoir abusée de votre patience par cette longue lettre. Je ne cesserois d'étre avec une parfaite Estime

Monsieur

Votre affectionnée servante.

Le Pr(ince) a préferez de ne pas faire la demande aux Etats d'Holl(ande) que vous proposiez.

VAN DE SPIEGEL *aan de Prinses.*

Doorlugtige en Koninglyke Vorstin!

De eer gehadt hebbende deezen avond te ontvangen Uwe K. H. gerespecteerd schryven van den 24, zal ik de expresse

1) Voor den Prins.

2) VAN CITTERS.

nog deezen nagt tragten te expedieeren, weshalven ik eerbiedig verschooning verzoek voor de desordre die in myne depêche kan insluipen.

De zaak die het sujet der Note verbale uitmaakt is zeer embarrassant, en men ziet weder duidelyk 1463, 1257 in het gansche beloop — ik weet niet, of Uwe K. H. gezien heeft het Rapport hier uitgebragt, hetwelk ik, om zeker te gaan, hier insluite, gelyk het waarschynlyk morgen ter Vergadering zal geconcludeerd worden: de Heer VAN BLITTERSWYK) heeft my geen Missive of reflexien van Uwe K. H. gesuppediteerd, maar alleenlyk een Concept-Resolutie van zyne hand, waarin ik gemeeud heb eenige veranderingen te moeten maaken, naamelyk om eerst de constitutioneele middelen te laaten vooraf gaan, en vervolgens in cas van Buitenlandsche Mediatie, alvoorens de poincten te bepaalen — ik zal my gelukkig rekenen, zoo ik in deeze veranderingen de Reflexien van Uwe K. H. gerencontreerd heb.

Waarschynlyk zal Uwe K. H. uit den Heer V. K. [1]) verstaan hebben, dat 1418 onder de hand heeft te kennen gegeeven zyne genegenheid, om een demarche te doen in den smaak van 1283, mits hy op gelyke wyze wierd ingeroepen; ik heb hem doen begrypen, dat een exclusive inroeping niet mogelyk was, maar dat, wanneer onze Resolutie wierd ingebragt, hy de gelegenheid zou kunnen aangrypen, om daarop iets te zeggen, en dat men zelfs verwagtede, dat hy iets zeggen zoude, om te toonen dat het werk by 1385 (Engeland) ernst was.

Ik flateere my, dat 1326, na de Ministerieele declaratie van 1394, minder geëloigneerd zal zyn, om dezelve te admitteeren, doch 1216 zal meer bedenking lyden; ondertusschen verbeelde ik my, dat 1225 ons zeer noodig en favorabel zal zyn, omdat hy geïndigneerd is over 't gene

1) VAN KINCKELL; 1418 HARRIS.

in de nabuurschap gebeurt, en zekerlyk door 1266 met 1476 bewerkt is.

De praeliminaires zullen zekerlyk niet naar den smaak van 1260 zyn, en zoo men verzekerd was, dat 1326 daarby blyven zou, was het allerbest een refus van 1480 af te wagten, maar (Uwe Kon. H. neeme het my niet kwaalyk) ik vreeze al wederom 1463, 1257, en men zal alle kunstenaryen aanwenden, om de rede waarom 1543 1316 geordonneerd zyn, uit het oog te doen verliezen, door het praesenteeren van een ander object.

Ik heb behalven de juiste Consideratien van Uwe K. H. op de Note verbale, nog een reflexie van minder belang, naamelyk dat 396 (Zeeland) genoemd wordt by de drie andere [1]) a Reglemens.

Ik heb de eer zeer respectueus te zyn

Doorlugtige etc.

Middelb.
den 25 July 1787.

Uwe Kon. Hoogheids onderd. en
zeer gehoorz. dienaar
(get.) L. P. VAN DE SPIEGEL.

VAN DE SPIEGEL *aan de Prinses.*

Doorlugtige en Koninglyke Vorstin!

Het gene Uwe Koningl(yke) Hoogheid my de eer aandoet by hoogdesselfs Missive van den 24 deezer, te schryven op 't subject van 409 [2]), moet ik tot myn leedweezen zeggen, dat my al sedert langen tyd, maar allermeest na de revolutie in deeze Provintie is voorgekomen. — Ongewoon Uwe Hoogheden lastig te zyn met zaaken die niet tot myn kring behooren, en buiten dien een afkeer hebbende van alles

1) Gelderland, Utrecht en Overyssel.
2) VAN LYNDEN V. BLITTERSWYK.

waarmede men iemand, meêr of min, in verdenking zoude brengen [1]), heb ik gemeend, dat deeze omstandigheden, buiten my, wel ter kennis van Uwe Hoogheden zouden komen; nogthans dewyl Uwe Koningl(yke) Hoogheid my de gelegenheid gelieft te geeven van my daarop te moeten expliceeren, verzoek ik de vryheid te mogen hebben, om onbewimpeld te verklaaren, dat hoezeer ik wel wenschte dat 415 zig in sommige zaaken met wat meerder voorzigtigheid conduiseerde, ik egter nooit anders in hem bespeurd heb, dan trouw en yver voor de Persoonen en belangen van Uwe Hoogheden; behalven dat de omstandigheden tegenwoordig zoodaanig zyn, dat om veel redenen 1522 niet raadzaam is voor den dienst van 1141, en ik ben verzekerd, dat het aanstonds gelegenheid zal geeven tot veelerlei 1463, 1507, 1469, zoodat 1141 door 1525 niet alleen 409 tot vyand zou maaken, die met zyne Talenten vry gevaarlyk kan zyn, maar bovendien nog indisponeeren zoude persoonen of Familles die zig de depouille mogten toegelegd hebben. [2])

Hoedaanig Uwe H. H. nogthans hier over gelieven te denken, ik zal my altoos een pligt maaken op het meest te harmonieeren met den genen die [3]) met het vertrouwen van Uwe H. H. vereerd is, en met alle respect te zyn etc.

den 25 July.

in een apart briefje.

Ik hope dat dit bygevoegde omtrent 409 aan het oogmerk van Uwe K. H. voldoen zal — ik moet als een Man van eer zoo adviseeren: indien ik niet zag op den dienst van Uwe H. H., en alleen my zelven beoogde, zou myn interest een ander advys dicteeren, maar ik zou onwaardig

1) Geschrapt „kunstgreepen."

2) Uit de minuut nog geschrapt: „Ook kan ik niet zien dat van alle adspiranten er één is, wiens Talenten die van 409 evenaaren."

3) Te weten als Representant van den Eersten Edele.

zyn het vertrouwen waarmede Uwe H. H. my gelieven te vereeren — ik vreeze, dat 1623 en zyn naastbestaande 1) al te weinig neutraal zyn op dit stuk: — de persoon die Uwe K. H. gelieft te noemen als de minste jalousie zullende geeven, weet ik niet of genoeg bekend is by Uwe K. H. — een derde adspirant is de eerste Minister van 1049, en dit zou juist het middel zyn om al wat aan 1623 behoort te alieneeren — de idée omtrent 1163 of 1164 heb ik lang gehad en aan 1623 gecommuniceerd, doch dezelve verdient veel praealabel overleg, en hangt af van schikkingen omtrent deeze twee personagien, die niet van 't ressort van particulieren zyn.

LXXII. *Een Britsch Krygsman aan* VAN DE SPIEGEL.

HoogEdel WelGebooren Heer

De gevoelens van eerbied, welk my, van myn kindsheid ingeboezemd zyn, voor het doorluchtig huis van Orangien, noopen my by aanhoudentheid myne diensten als een plicht aen Zyn DHoogheid te considereeren. Uit dien hoofde en op het volkomen vertrouwen, dat myne poginge om Zyn D.H. te dienen by U HoogEd. WelGeboore zal geheim blyven? neem ik de vryheid een audientie te verzoeken? Dan dewyl de Heeren van Vlissingen in het jaar 1772 goedgevonden hebben; my, voor een onecht kindt, die in *Aardenburg* geboren was, (en dus buiten hun Ed. Achtb. jurisdictie) de Provintie van Zeeland te verbieden, is het nodig U HoogEd. WelGeboore; my een *sauf conduit*, ofte wel iemand van groot vertrouwen zende, daar ik meede kan aboucheeren? en dat wel zoo spoedig moog'lyk. Ik heb deeze reize, zonder kennis van myn Souverain den Koning van England, (die ik d' eer heb als Officier te dienen) ondernoomen, en in myn

1) VAN CITTERS, Vader en Zoon beide.

doorreize te Dunkerque, iets van het uitterste moment vernoomen, dit is all ik durf zeggen, en hieruit zal U HoogEd. WelG. zien, dat ik wensche Zyn D.H. (wien ik hulde deed in het jaar 1766 als Captein van de voornaamste Burgers van Vlissingen) te dienen.

Ik heb d' eer my te noemen

HoogEdel WelGebooren Heer

U HoogEdWelGebooren Zeer ootmoedig en onderdanige Dienaar,
SAMUEL KEMPTHORN.

In het Logement Amsterdam
in Sluys in Vlaanderen,
den 25 July 1787.

VAN DE SPIEGEL *aan* VAN CITTERS.

„Dhr. 1623."

29 July.

Ik betuig myne dankzegging voor de Missive van 22 deezer etc. UwEd. zal gezien hebben onze gedagten over de Mediatie, naamelyk om dezelve te accepteeren van de vier groote Nabuuren, en ik denk, dat zulks morgen zal worden geconcl(udeerd), waarop ik wensch dat het gevolg zal zyn een diergelyk declarat(oir) v(an) Enge(land) als de Amb(assadeur) v(an) F(rankryk) gedaan heeft. — Ik gevoel zeer wel de intrigue, die er agter de *Note Verbale* steekt, maar ik verbeelde my, dat dezelve niet beter is te contramineeren, dan door 't vuur aan de schenen te leggen.

Het komt my, onder verbet(ering) voor, dat de zaaken zoo blyvende, gelyk ze thans zyn, H. K. H. niet in den H(aag) kan komen, al ware het op invitatie van H(olland) by wyze van reparatie en satisfactie, dewyl die komst niet anders ten gevolge kan hebben, dan dat door de menigvuldige praecautien, die de domin(erende) party zal noodig oordeelen, haare K. H. niet veel beter als op den voet van een Staatsgevangen zou zyn. Uit al het gene UwEd. my

schryft, consteert het ten vollen, dat het touw moet gekapt worden en de Repub(lyk) gepacifieerd; ik heb altoos veel inconveniënt gezien in een particuliere Mediatie der U(tregtsche) geschillen; maar kunnen alle de diff(erenten) in de Rep(ublyk) en byzonder die het H(uis) v(an) O(RANGE) aangaan, te gelyk worden getermineerd; of zelfs, is de dispositie tot de Mediatie van de 4 Nabuuren slegts generaal, dan zie ik geen zwaarigheid om van beide kanten, als een praeliminair poinct en onder behoorl(yke) verzekering, te ontwapenen.

Het gene Uwd. beschouwt als een laatste hulpmiddel, om naamelyk Z. H. te verzoeken de Constitutie te bewaaren, en de zaaken door zijne tegenwoordigheid te herstellen, is geduurende myn aanweezen in Holl(and) wel gediscutieerd; maar permitteer my, deeze reflexien daarop te maaken: zal dit iets anders beteekenen dan bloote klanken, dan moeten HHM. Z. H. in staat stellen om aan dit verzoek te voldoen; maar hoe zal dit geschieden, als Holl(and) zig opposeert met magt van wapenen? Zullen HHM. Z. H. auctoriseeren om de Prov(incie) van Holl(and) vyandelyk te attaqueeren? en gesteld eens, dat de auctorisatie compleetelyk daar ware, zullen HHM.. dan in staat zyn, om Z. H. de noodige forçes by te zetten om een Oorlog tegen Holl(and) te voeren, daar het Terrein van pas tot pas zal bedisputeerd worden? Ik begryp, dat indien de Staaten van G(elderland) en U(tregt) redenen genoeg hadden, om een aanval op H(olland) te doen, en indien zy sterk genoeg van Troupes waren, men mogelyk, met een *onverwagten coup* te doen, vóór eenige weeken, de zaaken hadt kunnen redresseeren, maar tot een formeelen inlandschen oorlog, waar toe men in H(olland) zou gepraepareerd zyn, verklaar ik, met zoo weinig middelen, geen courage te hebben.

Daar is dus voor onze Rep(ublyk) en voor Z. H. geen andere uitkomst, als de Mediatie der 4 Mogend(heden),

want om F(rankryk) en P(ruissen) alléén kan niet gedagt worden, nadat Eng(eland) zig zoo verre *en avant* gezet heeft.

LXXIII.

1er Aout.

„Nous verrons si le ton fier de certains Personnages se soutiendra: on va en prendre un vis à vis d'eux qui fera peut-être sensation, et cela incessamment. l'Etat Major de l'Armée du Rhin a passé hier à Minden. Le Duc part la nuit du 2 au 3; et se rend directement à Vezel. 20 Esc(adrons) de Hussars ont passé avant hier: voila du serieux! les objets relatifs à la Mediation prennent une tournure favorable."

Is uit Brunswyk, en ik maake er volkomen staat op. 1)

WILLEM V *aan den Raadpensionaris.*

Wel Edele Gestrenge Heer,

Ik hebbe op zyn tyd UWEG. Missive van den 28 deezer ontvangen en Ik gelove niet veel gebruik te kunnen maeken van de offerte der 130 Officieren die als Volontaires hier zoude willen dienen. 2) Wy zyn niet verleegen om Officieren integendeel Wy hebben 'er meer als wy plaetsen kunnen door het groot aental welke in Hollant hunne demissien verkreegen hebben. Ik wenschte dat 'er maer gelt was om ze te betaelen en om met hoop van succes noch eenigen tyd de Oorlog te kunnen uithouden, maer Ik vreeze dat zulks binnen korte zal manqueeren en dan zyn wy verlooren. De Staeten van Utrecht hebben verzocht de Heeren Staeten

---

1) Medegedeeld door VAN BEENEN; zyn zegsman zal BENTINCK VAN RHOON geweest zyn.

2) Schynt in verband te staan met den brief van SAMUEL KEMPTHORN.

van Gelderlant, Zeelant, Vrieslant en Stad en Lande om herwaerts den 15 Augustus Gecommitteerdens te zenden om met dezelve te overleggen het geene tot maintien der Unie zoude kunnen worden gedaen. Ik kan UWEG. verzekeren dat het een groot genoegen aen alle de geaccrediteerde leeden der Regeeringe zal geeven zoo UWEG. herwaerts wierde gecommitteerd of zoo de Commissie niet kan worden gedecerneert, dat UWEG. overquam al was het voor korte daegen om met UWEG. te kunnen overleggen wat in deeze neetelige omstandigheeden kan worden gedaen. Ik hebbe op my genomen om UWEG. daerover te schryven en ik voege hier by myne Instantien om zoo UWEG. Praesentie eenige dagen zonder nadeel van de goede zaek in Zeelant kan worden gemist UWEG. te beweegen om de reyse herwaerts aen te neemen, terwyl ik volkomen overtuigt ben dat UWEG. Praesentie zeer veel zal kunnen toebrengen om deeze Conferentien een goede keer te doen neemen. Voor het overige blyve met achting,

Wel Edele Gestrenge Heer,

Amersfoort den 1 Augustus 1787.

UWEG. Dw. Dienaer
W. Pr. v. ORANGE.

LXXIV. *De Britsche Gezant* HARRIS *aan* VAN DE SPIEGEL. (2 *Augustus* 1787.)

La Résolution de votre Province est parfaite, c'est une obligation de plus que nous vous avons: je viens de l'envoyer par un paquetbot extraordinaire à Londres avec le projet d'un Mémoire qui je ne doute nullement, sera approuvé. Il est en substance que nous prenons le plus vif intérêt dans le bien être de la République, que nous sommes prêts à coopérer comme Médiateur en conséquence des sentimens exprimés dans les résolutions de la Z(élande) et de la F(rise),

et de travailler avec zèle et droiture à la conservation de la Constitution, la réligion, l'Indépendance etc. des Provinces-Unies. J'espère l'avoir de retour d'ici à 8 jours. — Si les affaires viennent à une Négotiation, je ne vois pas comment je puis me passer de votre présence ici — c'est avec une peine infinie que je conserve l'ensemble dans ce moment. J'espère d'ici alors vôtre Province sera arrangée de manière que vous pouvez vous en absenter sans risque de rechûte. — La Prusse ainsi que la France se présente jusqu'à présent sous deux faces — peu de jours doit l'obliger à ne prendre qu'une. — Je n'ai pas le temps de vous détailler notre conduite vis-à-vis d'elle, mais je suis sûr que vous en seriez satisfait [1]).

Le Duc de Brunsvic (le régnant) paraît destiné à jouer le role principal dans cette occurrence. Il doit arriver le 4 c(ouran)t à Wesel.

J'espère que vous ne faites aucune attention aux méchans propos des gazettes: vous pouvez-vous assurer que nous sommes dans les mêmes intentions que quand j'ai eu le plaisir de vous voir ici.

Je suis peu content de L(YNDEN-BLITTERSWYK) mais je suis au moins accoutumé à ses faiblesses [2]).

Ce Mercredi 2 d'Août.

VAN CITTERS *aan den Raadpensionaris.*

Hoog Ed. Gestr. Heer,

Ik meende deze morgen, terwyl Zyn Hoogheid na het Camp gereden is, te besteden om de Brieven die ik per Bode uit Zeelant ontfangen heb, alle of voor een gedeelte

1) Z. hierbij *Diaries and Corresp.* II. 389; HARRIS aan de Prinses van *Oranje*, 20 Julij 1787, en II. 346.

2) Niet onderteekend, maar naar het kennelyk H. S. van den lateren Lord MALMESBURY.

te beantwoorden, en dus de Bode te expedieeren, die ik misschien reets te lang heb opgehouden, dan ben daarin op het onaangenaamst en onverwagts gestoord, door eene explosie die zeer geweldig was, en eenige minute duurde, zo dat wy meenden dat de Stad geattaqueerd wierd. De kleine kerk word gebruikt tot een pulver-magazyn; was vervuld met kogels, granaten, bomben en 26000 ℔ buspelver, daar kwam de brand in, dit gaf een groote vlam en verlegentheid te meer daar de Prins na het Camp was en men reden had te dugten dat er verraat was en dat Zyn Hoogheid zelfs of het Camp te Seyst zoude hebben kunnen geattaqueerd worden. De alarm wierd geslagen, de poorten gesloten, gelukkig na een paar uuren arbeidens is de brand geblust, de kerk van binnen, gelykt na een puinhoop, het wulf dat de pylaren samen hegt is ingestort, schoon de pylaaren en een gedeelte van het dak nog zyn blyven staan, men meend dat er tien of twaalf dooden en gekwesten zyn, dog men is nog bezig dezelve van onder de puinhoopen te halen. In zo eene omstandigheid begrypt UHoog EdGestr. het onmogelyk was, gezet op zyn plaats te kunnen blyven, ik zal dus my moeten bekorten en reserveeren UHoogEd. Gestr. Missive te beantwoorden met de Bode die ik alle ogenblikken van Middelb(urg) verwagt met de nominatie van B. B. en S. S. [1])

Alleen kan ik niet voorby UHoogEd. Gestr. te melden, dat in de voorlede week 250 een eigenhandig brief ontfangen heeft van 272 waarby kennis geeft van de gestelde order tot het byeen trekken van het Leger onder commando van den Prins van BRUNSWYCK. 603, 620, 611, 603, 610, 627, 620 en 621 of 627, 604, 611, 607, 619, 26, 611, 607, 609, 619. 600, 627, 627, 606, 623, 628, 609, zoude geschieden. Deze 603, 604, 619, 628, 619, 602,

1) Burgemeesteren en Schepenen.

613, 606, 627, 615, 604, moet allersecreest gehouden worden, zo als ligt te begrypen is, want indien dezelve ellumineert 1) is al de 629, 624, 628, 611, 627. Van vertooning 629, 604, 629, 616, 620, 624, 607, 619 en te vergeefs dus is het zelve maar aan zeer weinig gecommuniceerd en ik bid UHoogEdGestr. zulks insgelyks aan niemand hoegenaamd buiten, 631, 600 te communiceeren. Bovendien wierd er geinsteerd op de 618, 607, 603, 613, 600, 627, 613, 607 van 261 en 272 met 628, 613, 627 626, 616, 628, 613, 627, 617, 619, 611 van 278.

Heden morgen ontfang ik van 250 de aengename nouvelle que 272 paroit guerie de son apprehension de 280 et que depuis les ouvertures de celle-ci, on veut tres volontiers sa 618, 604, 603, 613, 600, 627, 620, 619.

Ik heb de eer met de meeste hoogagting te zyn

den 2 Aug^s. 1787.

UHoogEdGestr. Ootmoedige en
Gehoorzame Dienaar.

De Larrey *aan* Van de Spiegel.

Hoog Edele Gestrenge Heer

Ik ontfang oogenbliklyk Uwer HoogEd. Gestr. geërde van den 7^den en desselfs commissie zoo goed en zoo schiellyk mogelyk bezorgen, ofschoon het thans moeielyk word. Ik verlang zeer dat alles op gisteren in goede orde, en met bedaardheid zal afgeloopen zyn, zoo wel als U. E. een afkeer van ongereegelheeden hebbende. Den invloed van de bajonetten de Z. 2) is ongelukkig, 't is zeer te wenschen dat men scheuringen zal konnen voorkomen. Hoe het 1700, 12, 17, 1018 ook 451 staat zal U. E. door 415 en 1630

1) Zoo dit geheim uitlekt.

2) De Z. (de Zwitsers), of te Zierikzee?

breedvoerig van tyd tot tyd verneemen. 1556 van 1541, 1316 is te 16 en de Vriend van 1418 1) te 17, 1509, 1325 en 1385 staat het wel. 1555 zich vertoonende komt 1257 voor den dagh met goede woorden om 1379 te doen afzien van 1508, 1266 preek nu 1436 en tusschen komste. 1189 hoopt dat men tegens 1463 waaken zal. By 86 gaat het slegt. Den almagtige verleene moed aen 427 en 1570. Wat 1215, 1028 te 1380 verteld kan U. E. niet onbekend zyn.

Ik ben altoos met hart en ziel t. t.

9 Aug. Q. N.

P. S. 10den. 1560 is by 1131 geweest, en volgens zeggen van 1162, daer U. E. staat op kan maken, is 1153 ten uitersten voldaen: binnen korten iets meer. 1556 voeld het gewigt van 1561 zodanig dat 1200 met er tyd aen 1570 niet twyfeld. Indien U. E. 416 ontmoed bid ik hem er een woordje van in 't oor te luisteren. Ik ben ut in Litteris.

VAN CITTERS *de Vader aan* VAN DE SPIEGEL.

Amersfoort den 10 Augustus 1787.

De menigvuldige bezigheden hebben my belet om aan UHoogEd. Gestr. te schryven en gebruik te maken van de twee gunstige gelegentheden die zig hebben opgedaan van een Zeeuwsche State- en een Stadsbode van Middelburg. Sederd zyn er wederom zo veele zaken bygekomen dat het volstrekt onmogelyk is om het alles, wat ik alsdoe wilde schryven op nieuws op te haalen.

Ik ben laastleden Maandag 6 dezer met Z. H. na Nymwegen vertrokken en gisteren 9 weder hier geretourneerd.

De Hertog van BRUNSWYCK is Dingsdag te Nymwegen gearriveerd en Woensdag nagt vertrokken na Wezel.

---

1) De Vriend van HARRIS — V. KINCKELL?

Volgens informatien uit Holland heeft zyn komst geen geringe sensatie verwekt by 93 c. s.

Hy is 619, 613, 604, 627: 626, 616, 607, 611, 627, 626, 620, 629, 609, 624, 611, 604, 614, 620, 618 en om 627, 607, 602, 620, 618, 618, 600, 619, 603, 604, 624 en maar 620, 622, 614, 627, 607, 619, 607, 611, 625, 627, 613, 604, 624, 607, 619.

Hy is een man van veel verstand, vriendelyk en heeft het talent om iedereen op zyn gemak te zetten, een talent dat alle groote Heeren niet eigen is.

Hy is te groot om 635, 613, 611, 627, 604, 616, 600, 627, 607, 619, 604, 618, 621, 616, 620, 613, 607, 624, 607, 619 in 604, 620, 618, 618, 613, 626, 626, 615, 609, 603, 600, 606, 624. 604, 607, 624, 619, 620, 611, 624, 625, 604, 618: te 612, 606, 616, 604, 619, 613, 626, 272. Ziet dat door 261. 601, 604, 603, 624, 620, 611, 604, 619, 631, 620, 624, 603. 273 is voor 618, 607, 603, 613, 600, 627, 615, 607, van 280; maar niet van 603, 607, 614, 607, 613, 635, 607, 624. 272 wil voor dit laaste egter niet uitkomen. 279 daar en tegens wil er 603, 607, 614, 607, 613, 635, 607, 624, 601, 634. Over dit laaste is in een Conferentie die 's nagts ten uur begon en ten half drie by het aanbreken van den dag eindigde gesproken met eenige 13sche, de conclusie of afspraak is geweest dat in de Resolutie van 603, 607, 614, 607, 613, 635, 607, 624, maar in generale termen zal worden gesproken, maar de deur opengelaten worden zo andere Provintien daar op insteeren er hem in te kunnen krygen. De meeste der 14sche waren tegens 603, 607, 614, 607, 613, 635, 607, 624, men begreep egter dat men geen offensie behoorde te geeven, eenige onder dezelve oordeelden dat als men tot 618, 604, 603, 613, 606, 627, 617, 604, komen moest, het alsdan beter was voor ons met veele dan

weinige 618, 625, 611, 604, 619, 627, 612, 607, 603, 604, 619 te doen te hebben.

In die zelve Conferentie wierd ook gevraagd hoe de 15sche gezind waren in cas de 603, 620, 622, 624, 618, 600, 624, 602, 612, 629, 604, 624, 635, 625, 611, 627 voor 303; en tot myne groote verwondering vond ik by veele van 13 groote bedenkelykheid. Sommige wilden dat men het moest aanzien, andere dat als het gevraagd wierd, dan, alvorens te antwoorden, men een brief moest schryven aan 77.

603, 604, 612, 607, 624, 627, 620, 611 heeft zeer geinsteerd dat 303 in de 164 en principaal 173 zig in staat moesten houden en niets moesten 631, 600, 611, 604, 619; dat voor het 604, 613, 619, 603, 609, 603, 604, 618, 600, 606, 619, 603 men weeten zouw waar zig aan te houden, 285 of 284. Dat voor die tyd een 619, 604, 617, 624, 616, 600, 610, 611, 620, 619, 612, 609, 624, 626, 627, 609, 616, 601, 610, 606, 624, was. 603, 604, 612, 607, 624, 627, 620, 611 zal ik voortaan geeven 330. 1)

Over 10 of 12 dagen ontfing ik een Brief van den Hertog L. VAN BRUNSWYK, geweze Veldmarchalk van den Staat, in faveur van eenen Baron WALDHEER, die gedurende den jongsten Engelschen Oorlog een Corps heeft willen oprigten voor de O. I. C. met een zeer gracieus compliment over myne aanstelling, die brief zond ik aan den Heer BOERS met verzoek om eenig onderrigt over die zaak. Die brief is geraakt in handen der Patriotten, by gelegentheid dat de Heer BOERS van Amst(erdam) na Amersfoort gereist is. Hy had zyn knegt met zyne bagage gezonden, die wierd te Ankeveen opgehouden, en de bagage gevisiteerd benevens de Brieven, waaronder ook de bovengem(elde) met

1) Nieuw Cyfer.

een brief van my aan de heer BOERS, waarin by geval niets anders stond dan dat ik sederd 20 jaren in geen correspondentie met Z. H. ben geweest. Dit exempel toond dat men met correspondentie voorzigtig zyn moet, want schoon men tot op dit oogenblik de Generaliteits-boden ongemoeid gelaten heeft, zo kan men niet weeten voor hoe lang dit duuren zal, en dit heeft my genoodzaakt myn toevlugt te neemen tot het lastig Cyffer, ruim zo lastig voor den geenen die de brief ontfangt en leezen moet als voor den Schryver zelfs.

Uit UHoogEd. Gestr. laaste Missive aan Zyne Hoogheid zie ik met genoegen UHoogEdGestr. voornemens zyt over te komen 't zy in persoon, 't zy voor zyn particulier. Ik hoop dat 63̆1 en 60͡0 mede van de party zyn zal. Uit 173 verlost te wezen, is de wensch en het verlangen van 249 en van alle die het wel met 245 meenen. Zeker is het dat er onder de 178 tans te 173 veele zyn die het niet wel meenen.

Zoo er een byeenkomst zyn moet uit 13, 131, 164, 189 en 211, dan was 13 daartoe om meer dan een reden geschikter dan 174. Ik heb de eer met de meeste hoogagting te zyn

UHoogEdGestr. Ootmoedige en
Gehoorzame Dienaar.

Geeindigd den 12 Aug^s^.

VAN CITTERS *de Zoon aan den Raadpensionaris.*

Hoog Edele Gestrenge Heer,

Volgens myne informatien is het canon in den Brielle, op order van Gecommit(teerde) Raden wederom van de wallen gebracht, en heden zal 'er, (of binnen kort,) by Holland' patent aan de Zwitsers van STURLER worden verleend, om van daar uit te marcheeren, of dezelve zullen andersints buiten betaling worden gesteld. — Indien men

zich van den Brielle meester maakt, waarop het toegelegd word, zal men aldaar ook de Regering afzetten, en vervolgens ook in de Noord-Hollandsche Steden, om langs dien weg eene *unanimiteyt* in de Vergadering te zetten, en dus de Constitutie op eene constitutioneele wyze te veranderen.

Er legd dierhalven te veel gelegen aan den Brielle: bovendien is het immers zoo goed omtrent als de voormuur van Zeeland. — Zoo men die plaats heeft, kan men aldaar zyne magazynen van ammunitie houden, alles gemakkelyk op Brouwershaven zenden, en aldaar die zelve ondernemingen doen, als de Friesen te Franeker.

Zeeland heeft buiten dat, een zeker eygen op den Brielle, en in de Commissie van Stadhouder van Zeeland, stellen de Staten van Zeeland den Prins aan als Stadhouder over den Brielle en den Lande van Voorne. — By dat alles is den Brielle een sterkte en frontier van Holland. Volgens het 7de articul van de Unie *hebben de State-Generaal* het recht om bezetting te leggen in de frontiersteeden, en ook in alle andere plaatsen, als het de nood vereysschen zal, — ik hebbe derhalven aan den Heer VAN LYNDEN gezegd, dat het my ten hoogsten nodig voorkwam dat H. H. M. by provisie de Zwitsers aldaar, en te Helvoet leggende, betaling deden beloven uit de Generaliteyts-cas. — Dat H. H. M. de Commandant van den Brielle aanschreeven zonder Hunne order met uit den Brielle of Hellevoet te marcheeren, daar bezetting te blyven houden, en de Stad en forteres tegen alle in- en uitlandsch geweld, naar vermogen te bewaren, en te beschermen, want dat Zeeland anders kon weg zyn, of ilico voor haar eyge veyligheid moest zorgen, dat die zaak my al te important voorkwam om die te negligeeren, dan men heeft gezegd: *dat ik gelyk had, doch het niet te executeeren zoude zyn.* — et voila M(onsieur) où en sont les choses. — Ik kan niet nalaten aan UHoogEd.Gestr. te communiceeren, dat de animositeyt hier alle dag aangroeyt,

dat men de kundigste en welmeenendste lieden alle onaangenaamheden zoekt aan te doen, en dat my verzekerd is, dat indien 141 thans alhier of elders in Holland wilde komen, hy niet zeker van zyn leven zoude zyn; — ik ben UHoogEdGestr. zeer verplicht voor *het toegezondene stuk*, dat veel effect zal maken, ten minsten denk ik dat men zal uitstellen met — — — de Heer VAN LYNDEN heeft my gezegd het noch geen tyd was om gebruik te maken van de laatste Resolutie van H. Ed. Mog. om redenen in de Missive van heden, aan de Staaten afgezonden, welke ik niet geteekend heb.

In Vriesland gaat het zeer slecht, zoodat, indien 'er niet spoedig hulp komt, alles verloren is. Het Haagsche Genootschap heeft heden eed gedaan aan H. Ed. Gr. Mog.

Verzoek deze aan de Heer STEENGRACHT, W. A. en H. B. te communiceeren, — ook aan de Heer G. 1)

De Fiscaal STEENGRACHT *aan* VAN DE SPIEGEL.

Middelburg, den 18 Augustus 1787.

Hoog Edel Gestrenge Heer!

Het geen d'eer had, UEd. by desselfs vertrek te voorspellen omtrent Schouwen en Duiveland, is bewaarheid; Woensdag morgen beezig zynde den L^{t}. HELLEMAN, zyn examen af te neemen, ontfong ik ten twaalf uuren, een expresse, van den L^{t}. CUPERUS 2), met de brief, van welke copie, hier neevens sub. litt^{a}. A. Terstond liet ik de heer President der Admiraliteit SCHORER, opzoeken, die men vond, op eene verkooping van boeken, welke hy niet voor

1) W. A. (VAN CITTERS), HAZE-BOMME, GODIN.

2) Van dezen Zeeofficier, en niet van den Regtsgeleerde-Patriot is hiervoren gewag gemaakt in een' brief van H. A. V. KINCKELL. Zie bl. 98.

een uur wilde verlaaten; ik gaf intusschen van dezelve kennis aan de heeren ROSEVELD en CLYVER [1]); ten half twee kwam SCHORER voor den dag; die weigerde iets te doen, als Admiraliteits-heer, om dat ROSEVELD twee actens geteekend had, zonder hem, en als Gecommitteerde Raad, omdat UEd. vertrokken waart zonder hem kennis te geeven. Ik deed hem begrypen, dat UEd. vertrek, in Commissie der Provintie geschied zynde, niet als met een stille trom kon gereekend worden, en de daad van de heer ROSEVELD alleen konde g'attribueert worden, aan een point van oeconomie, om voor vyf schellingen geen bode na buiten te zenden, wyl het alleen was, de acte van het jacht voor UEd.; doch dit alles daar laatende, ik, als Minister, hem sommeerde, als President, om de brief van een Officier van het Collegie, aan te neemen, en voorts als Ambachsheer in Duiveland verzogt, als Gecommitteerde Raad om voorziening; deeze laaste, kon hy niet geeven, voor dat er legaale adsistentie gevraagt wierd, 't welk hem avoueerde, doch voorsloeg om in affwachting van die vraag, de nodige arrangementen te maaken, om terstond klaar te zyn; hy nam voorts de brief aan, om voor te brengen, op het kransje, dat ten zynen huize gehouden wierd. Dit diné geleeken eer na een poolse landdag, dan na eene vriendelyke maaltyd; voor het zelve wierd er heevig gedisputeerd, tusschen ROSEVELD en SCHORER, over het teekenen, vervolgens tusschen ons alle, over de te stellen orders tot immediate voorsiening, wanneer die gerequireert wierden, en aan tafel tusschen SCHORER en VAN DEN BRANDE, over de daad der eerste, in het weigeren der randsoen-penningen te Serooskerke, waar aan de laaste, alle de Combustien, onder de boeren heerschende toeschreef; dit maakte het vry scherp en onaangenaam, tot dat eyndelyk ten vyf uuren, twee Burgemees-

---

1) Gecommitteerde Raden van Zeeland.

ters, met den Baillin van Brouwershaven, welke door die Stad, aan UEd. en my, afgezonden waaren om adsistentie te vragen van Militie, en scheepen, aankwaamen: deeze had Mevrouw VAN DE SPIEGEL, gerenvoieert aan de heer ROSEVELD, na welke zy vroegen; ongelukkige aanstoot, voor den directeur van Gecommitteerde Raden. Wy hielden dierect gezamentlyke Collegien, de heer DE BEEVEREN viel in de gevoelens van de heer SCHORER, en vond de Militie onnodig; ROSEVELD, had vaak, en d'overige spraken niet veel, wanneer ik oordeelde het myn tyd te zyn, om by te springen, en sprak zoo hartelyk in teegenswoordigheid van die Gedeputeerdens, dat de heer DE BEEVEREN, overtuigt, bekeerd, of wel voor de goede Gemeente van 2 July [1]) bevreest raakte, en terstond, met zoo veel nadruk aandrong op Militie als hy er te vooren teegen was geweest; begrypende geloof ik, dat in UEd. absentie, het hem geraaden was, het gemanifesteert Sisthema te omhelsen, 't geen ik kan getuigen, hy seedert, ook voor het uiterlyke is doende: men besloot dan, om van de heeren van Middelburg hondert Switsers te vragen, en die na Brouwershaven te zenden; wordende DE BEVEREN verzogt die aan Burgemeesters te vragen; SCHORER had gaarn den volgenden dag, nog eens daar over gedelibereert, dog VAN DEN BRANDE verkiesende niet in Stad te koomen, insteerde deeze Vergadering voor legaal mochte gehouden worden, dat geschiede, en my zeer aangenaam was, geene waarschynlykheid daar zynde, ik in de volgende zoude teegenswoordig zyn geweest. Intusschen kwam een expresse van VERDOOREN, met het rapport van het voorgevalle hier by sub. Litt. B. en kort daar na eene deputatie van Sonnemair, zynde de domenie VAN DER LEEUW, beneevens een uit de Wet, zoo als ook naderhand, een dito uit Noord-

---

1) Voor de hernieuwing der Middelburgsche plunderingen. Verg. hiervoren, bl. 475 volgg.

Gouwe [1]), alle adsistentie imploreerende; doende den domeni, een mondeling verslag van het gepasseerde 't welk hem op schrift, voor UEd. heb laten stellen en hier by gaat sub litt. C. In Stad geretourneert zynde, liet ik des avonds alle die lieden by my koomen, en maanden hun aan om haare instantien tot Militie te verdubbelen, en niets daar van loslaaten, 't welk aannaamen en trouw achtervolgden; my eenparig verzeekerende, dat zonder de goede directie van VERDOOREN, zy met den ander, zouden handgemeen geworden zyn, wanneer zeekerlyk die van Brouwershaven de neerlaag hadden gekreegen; den domenie tusschen vier oogen neemende, verklaarde my ook, dat er hoegenaamt geene ongereegeltheeden waaren voorgevallen; dat de Chirurgyn, voor zyne ORANJE-gevoelens, lang een aanstoot in de Stad was geweest, zoo als hy zelfs; dat men hem ook, zoude meedegenoomen hebben, doch dat by tyds van hun aankomst verwittigt uit zyn bed, in zyn hembd gevlugt was, beneevens alle de inwoonders van Sonnemaire, na Brouwershaven. Vervolgens vervoegde ik my, by de heeren HAAZE BOMME en Pens(ionaris) SCHORER, om te insteeren, op d'afsending der Suitsers, die zulks aannaamen te ondersteunen, 't geen ook den volgenden morgen, nietteegenstaande de geweldige teegenstand, van de heer van Westcappelle [2]) gelukte, en men niet alleen de hondert van Veere, maar nog de sestig van Vlissingen alhier guarnisoen houdende aanbood; in de morgen van donderdag, kwam een expresse uit de Vierbannen, by Mevrouw VAN DE PERRE, met een brief van haar Bailliu, houdende kennis, alles daar in beweeging was, en de

---

1) Noord-Gouwe, dorp en Heerlijkheid op Schouwen. *Tegenw. Staat van Zeeland*, II. 416 volgg. En verg. DE CHALMOT, Verz. XXV. 96 volgg. (Missive van Praesident en 's Gravenmannen beoosten Schelde, aan de Staten, 14 Aug. 1787).

2) MARTINUS JOHAN VETH VAN DE PERRE. State-Notulen van Zeeland, 13 Aug. 1787 fol. 518.

Parochianen versochten om geweeren en ammunitie, ten einde hun te verweeren, teegen die van Zzee (Zierikzee). Terstond ging ik met die brief na Gecommitteerde Raden, welke vergaadert waaren, en verzogt adsistentie van Militie, kunnende ik hun tegens het placaat van 12 July 1), van geene ammunitie voorzien. Gaarn zoude ik die 60 man derwaarts gezonden hebben, om aldus de Stad in te sluiten, doch toen kwam de swakheid van CLYVER boven; zy waaren van Vlissingen, en die Stad zoude niet permitteeren dezelve vertrokken, ik zat dus zonder appui, en kon zulks niet verkrygen, doch nam die geleegentheid waar, om d'instructie van den Commandant der 100 voor Brouwershaven in te zien, die zoo gesteld was, dezelve alleen die Stad aanging, en hy geen voet in het platte land konde stellen; op welk remarqueerende, deeze verandert wierd, en hem gelast zoo wel in Schouwen als Duiveland, alle adsistentie te verleenen, wanneer hem dit gevraagt wierd: de heeren van Zierikzee beneevens S'Gravemannen, hadden dien morgen, twee brieven gezonden aan Gecommitteerde Raden, houdende beklag over VERDOOREN en versoekende, een eclatante satisfactie; te gelyk had ik toen ook de tyd, hier in te spreeken, en ik vertrouw, dat zoo de brief verzonden word, zoo als de meerderheid het toen, besloot de heeren van Z(ierik)zee, merkelyk zullen verwondert zyn; wordende het gedrag van VERDOOREN gelaudeert en zy in het ongelyk gesteld, als hebbende gewapende Burgers, by hunne Militie gevoegt, en die laten door trekken, tegen het placaat van 12 July. Ook werd hun versoek om open patent afgeslagen, tot welk te verkrygen ik veel moeite had; gaarn had ik nog willen hebben, men gedisaprobeert had, den Officier der Switsers auxiliairen onder zyn commando heeft genoomen, en daar over den Commandant te Veere was aangeschreeven, doch zulks heb

---

1) Zie hierboven, bl. 495 volg.

ik niet kunnen verkrygen; POUW [1]) zal UEd. copie zenden van een en ander. Om nu echter voor te koomen, dit geen meer plaats zoude hebben, heb ik de heeren van Veere, g'engageert Gecommitteerde Raden voor te slaan, een Commandeerenden Officier, meede te zenden; aan die, de dierectie te Brouwershaven te geeven, en onder zyne immediate orders te brengen het guarnisoen te Zierikzee: dit is g'amplecteert by Gec(ommitteerde) R(aden), en hier door word men nu meester, om in de Stad te koomen zoo men het goed vind. Zoo als donderdag avond de Suitsers zouden uittrekken, begon alles weeder in beweeging te geraken te Middelburg: zeeker APPELTERN, Schipper op Gorcum kwam binnen, en wierd door het Volk gedreigt om vermoord te worden, als hebbende zyn broeder te Dort verraden, dat Oranje-lint aan boord had; na lange deliberatien, zond men er 24 Soldaten, die de Schipper op het gevangenhuis brachten, waar door alles weeder gestild was, dog toen weigerde men de Suitsers te laten marcheeren. Ik ging daarop gisteren morgen na Vlissingen, om te zien 50 man, van daar te krygen, dog daar toe was geen gehoor; eyndelyk in de middag, accordeerde men de 100 te Middelburg, en deeze trokken terstond na Veere, van waar ik vertrouw, zy heeden onder zeyl zyn gegaan. Ten ses uuren ontfang ik een brief van CUPERUS [2]), in welke my meld, possessie te hebben genoomen van twee Metaale Stukjes kanon, op de buitenplaats van de heer POUS, en die in bewaaring te houden. Ook versogt hy om eenige Veldstukjes, welke ik hem, zyne los-

---

1) CORNELIS DE POUW, sedert 1791 klerk van VAN DE SPIEGEL, als Raadpensionaris van Holland. *Bericht wegens de gesteltenisse der Hooge Vergaderingen en Collegien in 's Gravenhage, met de benamingen der Leden, Ministers, Beampten en Suppoosten;* voor den Jaare 1794. (by THIERRY en MENSING).

2) State-Notulen, 12 October 1787 fol. 628 „Lieutenant CUPERUS, commanderende de Brik de Meermin."

heid kennende, niet durf zenden; hy meld my verder, alles daar ook op de been is, 't geen my kort daar na geconfirmeert wierd, door eene expresse van myn Baillin [1]; wiens brief, hier byvoeg sub litt. D. ik heb zoo aan hem, als in de Vierbannen toegesonden eenige publicatien van Amnestie, om te affigeeren, en voorts geschreeven, dat het Request aan de Magistraat onnodig was, zoo ook aan de Staaten wyl deeze nu reeds verbooden hadden, 't geen zy wilden vernietigen; dat men daarom moest afwachten de gevolgen te Zierikzee, en wanneer men er niet aan voldeet, zig als dan, aan de Staaten met een dankaddres addresseeren, en teffens versoeken d'executie van het placaat. Waar meede ik hoop de rust zig wat zal herstellen, wordende de menschen het moede, die eeuwigduurenden onrust, en het daarom meer dan tyd, de zaaken, in het generaal en spetiaal te Zierikzee geredresseert worden.

Ik heb UEd. nog vergeeten te melden, dat den domenie van Sonnemair, een Request heeft overgegeeven, conform aan dat, 't welk UEd. van Brouwershaven hebt. 't Zelve is door 200 geteekend; dat, 't welk door JAN VAN DE VELDE, gepresenteert wierd, en van Zierikzee kwam, hield een verzoek in, om geene Militie, en was juist teegen de geest der ingelanden.

Te Vlissingen word een redres ook ten hoogsten nodig; men zoekt daar de Krygsraad te verdeelen, en heeft reeds de twee Collonellen, NOSSE en DE RUITER, met elkander gebrouilleert. Ook is den Capitein TRET zeer gebelgt men zyn Vader niet wilt vernietiging van sententie geeven: zy zyn in eene eeuwigduurende vrees, voor de Auxiliairen; ik heb gisteren lange conferentien met hun gehad, zoo ook Dingsdag avond, wanneer een plan van defensie geconcie-

---

1) Van Oosterland, Hoogheerlykheid in Duiveland. *Tegenw. Staat van Zeeland* II. 514 (Regtsgebied over Oosterland en Oosterstein.)

pieert hebben, dat ik voor hun, door PUUST heb laten maken, en deezen morgen aan Burgemeesters is overgegeeven. Zy zouden nog benodigt hebben, 10 en 12 ℔, en 2 a 18 ℔ kanonnen, beneevens vier Veldstukjes; of dit nu door de Stad aan Gecommitteerde Raden zal gevraagt worden, weet ik niet, zende hier by, het plan van PUUST sub litt. E. Met dit houde ik ze nu weeder wat leevendig, in vertrouwen de Prins terstond zyn Bailliu zal zenden; want ik kan UEd. verseekeren dat zonder dat, alles omslaat, zynde het my onmogelyk om in alles te voorzien, hebbende het voornamentlyk nu, zoo volhandig, dat ik niet weet waar my te keeren, kunnende maar aan een te gelyk voldoen, en bevindende my zonder hulp van iemand, daar het over al te doen is. SCHORER beklaagt zig ook zeer, niemand nu in de Regeering heeft, en wenschte my onophoudelyk in Middelburg; ik bidde UEd. dus van tog ten spoedigsten te retourneeren, zonder welk ik kwaade gevolgen vrees, vooral indien UEd. by de Staats Vergadering niet teegenwoordig waart, daar zeeker Zierikzee, een groot object zal weezen. 1) Ook gelieve UEd. zig te voorzien van een patent voor troupes in geval men die voor gemelde Stad nodig heeft, zynde my dunkens, de Switsers nog sterk genoeg, nog te vertrouwen. Onder de boeren is het ook nog niet zuiver: zoo men my verseekert werkt LE SAGE 2) geweldig onder dezelve; waarlyk UEd. presentie is veel noodzaakelyker hier, waar men iets uitvoert dan daar niets gedaan word: de bagagie van LAMPSINS is reeds aangekoomen, dog wenschte zyn persoon met eene goede rescriptie te zien. GODIN retireert zig, en maalt om een Commandant, die en Chef de troupes commandeert. Het zal my zeer aangenaam zyn,

---

1) Verg. State-Notulen, 28 Aug. 1787 fol. 515—525.

2) Mr. J. D. GHYSELIN LE SAGE, Raad en oud-Burgemeester te Middelburg. Z. DE CHALMOT, Verz. XXV. 47—50 (Advertentien van 5 en 6 July 1787).

UEd. de aan my bevoole sorg, over te geeven, vooral wyl in verscheide gevallen, buiten staat ben, iets te doen. Versoek haare Koning(lyke) Hoogh. van myn respect te verseekeren, en UEd. terstond verwagtende, zoo blyve met alle Hoog(agting) etc.

LXXIV. *De Zierikzeesche Baljuw* VAN YSSELSTEYN *aan* VAN DE SPIEGEL.

Middelburg den 22 Augustus 1787.

Hoog Edelen Gestrengen Heer,

My thans hier bevindende, hebbe ik my vervrymoedigt, aan Mevrouw U H. Ed. Gestr. Beminde te soliciteeren, deesen by geleegentheyd syn addres te doen erlangen, waar door d'eer hebbe U H. Ed. Gestr. te informeeren, dat laatsleede Donderdag de bewuste Publicatie van H(un) E(del) Moogenden by ons is gepubliceert, waar na ik, ingevolge myn pligt, ter uitvoering van gemelde publicatie, evenwel op de sagts moogelyke wyse den Heer Burgemeester hebbe versogt, Syn Ed. by die luiden van de Jonge Schuttery veel vermoogende intercessie te willen aanwenden, tot aflaating van alle uiterlyke teekenen, spetiaal van Panassen, Cocardes etc. tot voorkooming van verdere partyschappen. Welk versoek de Burgemeester my accordeerde, die ook geeffectueert heeft, dat de eerste daadelyk zyn afgelaaten; dan 't tweede teeken bleeff voortduuren, het geen hebbe aangesien tot laatsleede Sondag; maar als toen ziende, dat die niet 't minste verminderen, vonde ik my genoopt, ingevolge de orders van myne Hooge Superieuren d'Heeren Staaten deser Provintie, in meergemelde Publicatie vervat, het draagen van dien, werkelyk tegen te gaan en te verbieden, soo als ik dan ook de alle myn die Sondag middag teegen koomende luiden met Cocardes, vrindelyk dog ernstig aan-

maande, dezelve na dien dag niet meer te draagen, of in geval van contrarie dat se myn in de noodtsaakelykheydt zoude brengen, met gewelt er af te neemen, dewyl se als teekenen van partyschap (dat niemandt kan ontkennen) door den Souverain verboden zyn.

Hetgeen van dat gevolg is geweest, dat se den volgende dag, daags voor myn vertrek, alle (ten minsten soo veel my bekent is) syn afgelaaten. Edog waardoor alle die luiden, en zelfs verre 't grootste deel van de leeden der Raadt, teegen myn zyn gepiqueert geworden, om reeden zoo als die werde voorgegeeven, dat ik zulks zelfs door partyschap doen, als in 't placcaat niet verbooden zynde; waarom ook al ben bedreygt, om gemaltraiteert te worden. Dog waarvoor niet het minste vreese.

Hoe het nu gedaurende myn absentie zal plaats hebben, is my onbekent, alleen, meen ik wel deegelyk geinformeert te zyn, dat die luiden by het uittrekken na hunne gewoone Exercitieplaats, nimmer alle hunne onderscheyde cieraadien zullen afleggen.

'T is daarom Hoog Ed. Gestr. Heer dat ik de vryheydt neeme, door deesen te soliciteeren my te informeeren, of ik zulks overeenkomstig myn pligt oogluikende by continuatie kan passeeren, waartoe ik ter bewaaring van de rust by ons, wel zoude inclineeren, dog indien ik my daardoor verantwoordelyk zoude stellen, dan ook absoluut niet.

In hoop dat deese myne vrypostigheydt, niet ten quaaden zal werden genoomen, soo neeme de vryheydt deesen te eindigen. Terwyl d'eer hebbe my zeer onderdaanig te onderschryven

Hoog Edelen Gestrengen Heer

UHEGestr. Dw. en Ond. Dienaar

GILLIS VAN YSSELSTEYN.

De Fiscaal STEENGRACHT *aan* VAN DE SPIEGEL.

Middelburg den 24 Augustus 1787.

Hoog Edel Gestrenge Heer!

UEd. Missive van 19 deezer, is my gisteren, onder couvert van een, van de heer VAN CITTERS uit 's Hage per post, zeer wel geworden, ben UHEdGestr. verplicht, voor desselfs vriendelyke attentie, en hoop het Jacht op zyn tyd, ter bestemder plaats zyn zal, en UEd. als dan, spoedig zult zyn geretourneert; zynde UEd. tegenswoordigheid, alhier ook zeer nodig, alhoewel ik het tot heeden, vrywel houde. De Switsers zyn te Brouwershaven zeer wel aangekoomen, en vreedsaam gedebarqueert, alles is daar volkoomen in rust, edog in Zierikzee, blyft het Genoodschap nog hardnekkig volhouden, zoo als UEd. zal consteeren, uit de neevensgaande brieven, van VERDOOREN en P. A. DE JONG(E). Den Baillin YSSELSTEIN, is deezen morgen weeder na Zierikzee vertrokken; die man heeft het placaat willen executeeren, en gevordert, de Vrycorporisten hunne panaches aflieten, dit is gedaan, dog toen heeft men hem getrotseert met cocardes; uitgejouwt, en tot in de kerk vervolgt en teegen het lyf geloopen. Weederom heeft hy gezegt, men het placaat in zyn vollen zin zoude uitvoeren, en alle nieuwigheeden weeren dog toen, kreeg hy eene deputatie aan huis, van Burgemeesters, welke hem verzogten tot spaaring van bloedvergieting en veiligheid voor zyn eigen leven, niet verder daaraan te tornen, 't geen hy my verseekert te hebben gedeclineert en hun gedreigt, zig aan de Souverain te zullen beklagen koomende nu om raad. Waarop ik hem heb aangeraaden, dat zoo die distinctien aanhielden, de wachten, exercitien en Societeiten in weezen bleeven, hy geene verdere moeite zoude aanwenden om die te vernietigen, door zyne bediendens veel min eenige bedreigingen doen, aan

de heeren van Zierikzee; maar schriftelyk aan hun zyn beklag inleeveren, en verzoeken Steedelyke voorziening, zynde verplicht het placaat te achtervolgen; en zoo zulks niet geschiede, alsdan dierect zig aan de Staaten te addresseeren, met verzoek van adsistentie; hy oordeelt dat het kuaad niet by het Vrycorps is, maar nog in de Regeering, die het op hun werpt en onder hun schuilt. Gisteren heeft de Stad; andermaal g'insteert by Gecommitteerde Raden, om een open patent, ten einde de Militie te kunnen zenden waar leeven was; ik vertrouw men hun zulks genadig heeft afgeslagen; dog daar moet ik wat werken door anderen, die niet altoos de zaken terstond begrypen, en de Minister draait licht [1]). By verschillende reisen had men YSSELSTEIN aangeweest, om in de uitoeffening der Justitie zich te bedienen van Vrycorporisten, zooals zyn broeder gedaan heeft, edog had hy zulks constant geweigert. Ten platte lande is het stil, men loopt zig daar wat voorby, en wilt nu reeds een Request aan de Staaten ter weering van het Genoodschap indienen; zoodra ik het vernam, heb ik het gestuit en verzogt, men wilde afwagten, of dezelve aan het placaat voldeeden wanneer er niets te vragen was; zal d'eer hebben, UEd. het concept te vertoonen, by deszelfs terugkomst.

LAMPSINS meld my gisteren, de Prins eerst zal schryven aan Vlissingen, en na het antwoord hem benoemen, zullende hy zoo lang by HABREN [2]) daar na blyven wachten; ik had wel gewild, hy met UEd. en de rescriptie meede was gekoomen; want vroeg men — maar weeder tyd en conciliatoiren zal zouken te winnen en voortebrengen; het verzoek van de Krygsraad aan de Stad om haare batteryen aan de Zeekant te voorzien, is g'accordeert. Nu zullen zy weeder vragen om g'armeerde scheepen, dit kunnen wy wat uitrekken, en

1) DE BEVEREN.

2 VAN HAREN.

is onnoodig. Het voorgevalle met het Woerdsche Camp en zoo men zegt inneemen van Delft, maakt hier veel gerucht.

Zeeker POMPE VAN MEEDERVOORT (sic) heeft my overgegeeven, het ingesloote Addres, welk ik d'eer hebbe hier by te voegen, om indien UEd. de man konde helpen, en voor deszelfs retour, eenige informatien bekoomen, zulks te doen, zynde hy my ten vollen onbekend, en ik my de zaak niet kunnende aantrekken. Alles is hier voorts stil en wel, het illumineeren [1]) is deezen avond verbooden; men zegt de Vlissingers, dagelyks by LE SAGE vergaderen; deeze is zeer misnoegt POUS, KATTENDYKE en MACQUET, ook niet afgezet zyn, en de boeren mompelen zeer tegen Westcappel, met wiens Burgemeesterschap zy gansch niet content zyn. Verzoek myn compliment aan de heer VAN CITTERS, en hebbe d'eer, my met alle Hoogachting te noemen

UEd. ond. en geh. dienaer.

De Ceilonsvaarder, het hof ter Linde is Woensdag g'arrieveert.

De Prinses aan den Raadpensionaris.

Le 30 d'Aout 1787.

Je profite du départ de Mr. DE KINCKEL pour vous adresser ces lignes, qui, je me flate, vous trouverons en parfaite santé, et reposé du voyage. Les nouvelles que nous avons recu de Londres et de Berlin depuis votre départ, Monsieur, sont tres favorables, Mr. HARRIS n'entre pas dans les détails mais il assure quelles sont exellentes, il a remis son voyage a cause des nouvelles de France, on dit Mr. DE VÉRAC rappellé, dumoins ce qui est certain, c'est qu'il y a une grande consternation à son hotel depuis le retour de BOUR-

1) Het was de verjaring van den Erfprins, later Koning WILLEM I (geb. 24 Aug. 1772).

GOIGNE, [1]) et qui dit à l'orreille que l'Ambassadeur a son rappel; ce dernier a dit à Mr. DE THULMEYER qu'il avoit ordre de procurer une satisfaction des Etats de Hollande, qui ne seroit donné qu'avec la connoissance et l'agrement de la France; vous sentirez comme moi, que ceci est insidieux et perd le tems, HARRIS a crû qu'il ne lui convenoit pas de quitter la Haye dans ces circonstances, d'ailleurs nos Amis y sont frappés d'une terreur panique et plusieurs ne vouloient pas le laisser partir. A Berlin on continue a étre ferme et décidé à sontenir la gageure; selon ce que REEDE me marque, on sentoit la nécessité de pousser la chose quand même la satisfaction seroit donnée, et on pensoit a des prétextes tres plausibles qui fourniroient l'occasion de faire avancer les trouppes, mais jusqu'ici le Duc n'en a pas l'ordre formel a moins d'une réponse negative sur la satisfaction. Les nouvelles d'Hollande sont des plus allarmantes, et il n'y a plus a ce qu' il paroit que les secours du dehors qui peuvent conserver l'espoir d'y voir rétablir les choses. Le Prince me marque qu'il a envoyé à Mr. DE BLITTERSWYCK le projet de résolution sur la Médiation comme une suite de nos conférences, en le priant de la conclure pendant son préside, est-ce là exactement ce qui avoit été arrété? Il me semble que non. Le camp de Zeist va se transporter au dela du Bilt, déja les trouppes se sont emparés de ce poste avec facilité, quoique ceux d'Utrecht avoient faits une sortie pour l'empécher. On a pris un espion a Amersfoort, un homme d'importance, le bras droit du Rhyngrave; on à découvert par ce moyen plusieurs complots, en particulier sur la personne du Prince, ce qui l'engagera j'espère a un peu plus de prudence: on tache de tenir la chose secrète, croyant de cette maniére pouvoir en retirer plus de fruit.

---

1) BOURGOING.

De tout le tableau de notre situation il me paroit que l'on peut conclure qu'il y a autant a craindre qu'a esperer de cette crise; si on laisse écouler le tems, je ferai de mon mieux pour presser les opérations, et je répond que le Duc est de moitié avec moi sur cet article; aussitôt qu'il m'arrivera quelque nouvelle importante, j'aurois soin de vous en informer. Je ne cesserois dêtre avec tous les sentimens d'Estime et de reconnoissance que je dois a tant de titres

W.

Les Etats-Généraux sont la foiblesse même, et ils ne veulent rien faire pour *ne pas exiter la violence de la Hollande*, comme s'il y avoit encore quelque chose a ménager

---

WILLEM V *aan* VAN DE SPIEGEL.

Wel Edele Gestrenge Heer,

Ik hebbe UWEG. Missive van den 3de deezer wel ontvangen, het is my aengenaem dat UWEG. heeft geconcludeert omtrend de Mediatie en hoope dat deeze deliberatien eens een gelukkige keer voor de Republiq moge neemen en dat de Rust, Eendracht en Harmonie tot welzyn van het Lieve Vaderlant aldaer moge herleeven. Ik approbeere ten volle de Missive omtrend het maeken van een Praesident van den Hogen Raede. Ik denke niet dat Hollant die zaek zal kunnen doorzetten. Ik zie geen kans om het Regiment van HOUSTOUN in deeze omstandigheeden te doen aflossen, en verzoeke zeer instantig dat UWEG. het daer heenen dirigeere dat de Provintie van Zeelant zorge voor de betaeling zoo van dat Regiment als van de twee Compagnien van het Regiment van STOKKAR, van ZWEIFEL en LEGLER, beide op Hollantsche Repartitie, ten minste voor het Regiment van HOUSTOUN voor de Maend ingaende den 9[de] deezer en dus voor ses weeken en van de twee Compagnien Zwitsers

voor de Maenden September en October. Zulks is nodig om alle confusie te praevenieeren. Ik zal zien of het mogelyk is alsdan een ander arrangement omtrend de Zeeuwsche Garnisoenen te maeken, maer thans is my zulks ondoenlyk, en Ik denke niet dat die Battaillons gaerne na de Generaliteits-landen zoude gaen zonder verzekert te zyn dat zy aldaer zoude betaelt worden. Die betaelinge kan geen groot object voor de Provintie uitmaeken. Ik hoope dat alsdan Middel zal kunnen gevonden worden om Hollant te engageeren om de zaeken buiten confusie te houden, en te betaelen de Troupes op haer Repartitie staende waer of zy zich ook bevinden. Men zegt, doch Ik durve voor de waerheit niet instaen dat Dingsdag de Pruyssissche Troupes op de Hoogte van Amersfoort zullen campeeren. Ik hebbe niet willen afzyn UWEG. van dit Gerucht dat my niet onwaerschynlyk voorkomt te praevenieeren, en blyve met achting,

Wel Edele Gestrenge Heer,

Amersfoort
den 7 Septbr. 1787.

UWEG. Dw. Dienaer,
W. Pr. v. ORANGE.

De Prinses aan den Raadpensionaris.

Nimegen le 8 Sept. 1787.

J'ai vue avec bien du plaisir, Monsieur, par votre lettre votre heureux retour chez vous, et que vous avez trouvé la Province dans d'assez bonnes dispositions, je suis charmée aussi que le plan de résolution pour la Médiation aît été conclu, et je me flate que Mr. DE BLITTERSWYK sera a présent moins scrupuleux a la faire passer a la Généralité. Si l'on veut une Médiation il est plus que tems de se hater de la conclure, car les choses ne font qu'empirer dans notre intérieur, en revanche les nouvelles du dehors nous donnent les meilleures espérances comme vous vérez par la copie de

la lettre ci jointe; c'est au dela de ce qu'on pouvoit attendre. Les nouvelles de Berlin arrivées aujourd'hui portent l'Ultimatum à la Hollande, on éxige qu'elle se déclare pour une satisfaction convenable dans l'espace de quatres jours, on en prescrit les termes qui sont a peu prés les mêmes que j'ai demandée, avec cette différence que les Etats d'Holl(ande) me laisseront Maitresse d'infliger une punition aux coupables, c. a. d. a ceux que je croirois m'avoir manqué; selon les dernieres nouvelles de la Haye il n'y avoit aucune apparence qu'on donneroit une telle satisfaction, on délibéroit sur un projet de reponse à la Prusse consçu en termes tres différents, et calqué sur un raport de la Comission de Woerden et des Officiers du Corps franc; celte pièce sembloit agraver l'injure au lieu de l'effacer. Si la reponse n'est pas plus satisfaisante, il *est apparent* que le Duc *sera obligé* de marcher vers la Hollande Mècredi 12 de ce mois, toutes les mésures sont prises en conséquence [1]).

Le G(eneral) FAUCET [2]) a été ici, ma parlé de la comission dont il est fait mention dans la lettre de Mr. HARRIS, c'est principalement pour couvrir la Zelande qu'il etoit autorisé a l'acquisition d'un Corps de trouppes, et ses ordres lui enjoignoient expressement de se concerter avec vous; ne vous trouvant pas ici, il a été fort embarassé et son tems etoit trop limité pour aller vous trouver où pour attendre une reponse a une lettre au cas qu'il vous écrive, ce qu'il n'osoit guere disoit-il, vue la nécessité du secret *le plus absolue;* par les memes raisons il n'a parlé a aucun Regent de Gueldre ni d'Utrecht, mais j'ai pris sur moi de faire connoitre a HARRIS la determination des Provinces sur ce grand point; voici en peu de môts de quoi il s'agit. Si les Provinces bien intentionnés croyent avoir besoin, soit de lever un Corps, soit de prendre

1) Z. hierby MANDRILLON, *Mémoires pour servir à l'Histoire de la Révolution des Provinces-Unies, en* 1787. (Paris, 1791) p. 43 suiv.

2) FAWCETT, by HARRIS, *Diaries* II. 366.

des troupes d'une autre puissance pour un certain tems, il suffit que ces Provinces se déclarent et prétent leur nom, l'Angl(eterre) fournira a l'essentiel; Mr. FAUCIT peut aller jusqu'a 5000 hommes. — Maintenant donc il ne s'agit que de s'entendre sur la chose et de se décider promptement sur cette acquisition; quand a l'Angl(eterre) il lui est égal le nombre de Provinces qui s'y engageront, mais quand a nous, pour rendre la chose plausible, en retirer plus de fruit, je crois qu'il seroit bon que 3 ou 4 Prov(inces) s'y déterminent, et qu'on se fixe d'abord si l'on préfère des auxiliaires ou une nouvelle levée; le premier seroit plus prompt et meilleur a quelques égards, mais il sera dificile de s'en procurer, l'Angleterre etant préte a conclure *pour Elle* un traité de subside avec le Landgrave de Hesse, FAUCIT doit y arreter 12000 hommes pour faire paroli au camp de Givet. Il ne paroit pas douteux que la Gueldre et l'Utrecht seront charmées de ce plan, la Frise au plus fort de ses embarras sera trop heureuse qu'elle puisse se procurer des trouppes dont elle a un besoin urgent, et que nous ne pouvons lui faire avoir; reste donc la Zelande, — c'est a vous, Monsieur, a prononcer si cela lui convient ou non; j'ose vous demander vos considérations sur toute cette affaire; je dois ajouter que dans la conversation Mr. FAUCIT m'a dit qu'il y auroit peut-etre moyen de m'avoir le recru en Ecosse, et que plusieurs de nos anciens Officiers Ecossois ne demandoient pas mieux que d'être employé dans un tel Corps; je supose que celui qui a été chez vous sera du nombre, Mr. HARRIS pourra peut-etre vous dire davantage a son sujet. Le Pr(ince) paroit incliner a compléter nos Régimens par ce moyen sans appeller des corps Etrangers; il a formé l'esquice d'un plan, mais je ne sait si des auxiliaires ne seroient pas plus convenables vue *la manière* de les acquérir, les troupes de Brunswic et Anspach entrent surtout en considération. Le tems ne me permet pas d'en dire davantage, quoiqu'il y ait encor nombre d'ar-

ticles intéressants a parcourir. Je serai a jamais avec la plus parfaite Estime W.

LXXV. *De Fries* Jr. RENGERS *aan* VAN DE SPIEGEL.

Nimeegen d. 8. Sept. 87.

Hoog Edel Gestrenge Heer,

UHEG. zult de kwaade tyding uit Friesland gedeeltelyk weeten. De leeden van de minderheid in handen van den Procureur-Generaal moetende vallen hebben geen ander middel gezien om zig te redden, dan te executeeren het plan vervat in de instructie voor de Hr. DE TERNANT 1), welke ik hier de eer had UHEG. meede te deelen. Zy hebben canon in de Provintie weeten te krygen, en hebben den Standdaart van Rebellie binnen Franecker opgerigt 2). Daarna hebben zy zig van Mackum eene zeehaaven, digt by Harlingen, meester gemaakt. BEIMA 3) is de Auxiliairen uit Holland gaan haalen, en dan zullen zy waarschynlyk grootere ontwerpen ten uitvoer brengen, voornaamentlyk in de Steeden, want op het platte land is zulks minder gemakkelyk. Het grootste gedeelte van de Provintie, ten minsten van 't Noordelyke gedeelte, loopt te waapen. De Staaten en alle andere Collegien zyn eensgezind en ferm, dog in groot gevaar, en myne vrienden herhaalen my telkens, dog in confidentie, dat zy het niet lang houden kennen, indien men haar niet spoedig byspringd, en dat zy haer leeven niet zeeker zyn, veel min hunne bezittingen. Zy dringen daagelyks op het

---

1) LAFAYETTE aan WASHINGTON schryvende, (9 October 1787) beweert, dat TERNANT „a joué un grand et noble rôle au service de la Hollande." Mémoires I. 231.

2) Verg. hierby Mr. J. A. SILLEM, *Het leven van* Mr. JOHAN VALCKENAER, I. 72—74; P. SCHELTEMA, *Het Leven en de letterkundige verrigtingen van den Geschiedschryver, Mr.* JACOBUS SCHELTEMA, (Amsterdam 1849) bl. 18 volg.

3) VAN BEYMA. — Zie verder DE CHALMOT, Verz. XIV. 288—314.

ernstigst aan om troupes te hebben. Z. D. H. en de Gelдersche Heeren zyn bereid ze te geeven, dog weeten ze er niet te krygen. Een Hollandsch vaartuig gecommandeert door PELT is voor de Lemmer geweest en maakt de zee onveilig. De Provintie van Overyssel zal den doortogt weigeren. Door Munster en Bentheim is de weg lang, en het verzoek om vryen doortogt zal veel tyd weg neemen. De Admiraliteit in Friesl(and) heeft maar een vaartuig dat op de Z(uider)Zee vaaren kan en dat is van geen defensie. Ik heb aan den Hr. RENGERS, die zig in den Haag bevind, in consideratie gegeeven, of Hy zig niet aan de Zeeuwsche Heeren zou addresseeren, om zoo moogelyk scheepen te krygen, waarmeede onze kust beveiligd kan worden; want hiervan zal alles afhangen. Indien men ons in Zeel(and), daar men gemakkelyker ligte vaertuigen kan krygen, helpen kon, zou ons en de gemeene zaak eene groote dienst ge schieden. Ik heb daarom gedagt de vryheid te moogen neemen van UHEG. onse verleegendheid meede te deelen, en UHEG. te verzoeken de Heer RENGERS daaromtrend met een letter te willen onderrigten.

Had men zyn raad gevolgd en de Vrycorpsen by tyds ontwaapend, dit alles zou niet voorgevallen zyn. De Staaten hebben daartoe nu de resolutie genoomen, maar het is voor een groot gedeelte te laat. Het Hof heeft 3 voornaamste leeden van het Franecker defensie-weesen, waarvan BEIMA de eerste is, by oopen acte geciteert, en alle de Geregten aangeschreeven om den Grietman DE BEER [1]), die de expeditie op Mackum gedaan heeft, te vatten en na 't Blokhuis te zenden; dog die resolutien zullen waerschynlyk executie ontbeeren.

Het is te hoopen, dat de demarches van het Hof van Berlin eenige verandering in de zaaken zullen te weeg

1) A. J. C. DE BEER. Te verg. BAERDT VAN SMINIA, *Naamlyst der Grietmannen.*

brengen. De requisitoriaale brieven van doormarsch voor Gelderland, Utrecht, en Overyssel zyn gekoomen, en zullen met den eersten gezonden worden. Gepasseerde nagt is hier een adjudant van den Hertog v. B(runswyk) gepasseerd, welke aan THULEMEYER order brengd van binnen 4 daagen, dat is uiterlyk den 12 deeser [1]), voldoende antwoord te eisschen. Indien Holland hetzelve gaf zou' men misschien verleegen zyn wat te doen, en daarom zag men gaarn, dat de Provintien den Koning om bystand vroegen. Ik weet nog niet, of men zulks by ons doen wil.

Ik bidde UHEG. weegens den haast dit gekrabbel te verschoonen, en heb de eer my met de meeste hoogagting en vriendschap te noemen

Hooy Edel Gestr. Heer,

UHEG[s] onderdanige en gehoorzame Dienaer

P. U. RENGERS.

VAN DE SPIEGEL *aan de Prinses.*

Doorlugtige en Koninglyke Vorstin en Vrouwe!

De tydingen die Uwe Koningl. H(oogheid) my de eer aandoet, mede te deelen by haare Missive van den 8[sten] verblyden my met de hope, van eerlang de ordre en rust in de Republ(yk) te zien herstellen; ik wensch over de voorneemens al het succes, dat men verwagten kan van de wysheid waarmede dezelve staan gedirigeerd te worden.

In 't byzonder ben ik Uwe K. H. zeer dankbaar voor den brief van H(ARRIS), welke geen twyfel overlaat aangaande den goeden wil van die kant; en dewyl Uwe K. H. myne consideratien gelieft te requireeren op het Plan daarby voorge-

---

1) TOLLIUS, *Staatk. Geschr.* III. 268—274 (Note Verbale, 9 Sept. 1787).

slagen, zal ik de vryheid neemen daaromtrent te repraesenteeren: dat, indien het adveu van vier Provintien gevraagd wierdt, ik al myne vermogens zoude aanwenden, om die zaak hier te doen passeeren; maar vermits de Heer H(ARRIS) niet insteert op het getal der Provintien, komt het my praefarabel voor, dat de onze niet openlyk daarin paroisseert; myne reden is, dat een zaak van dien aart by ons niet secreet kan blyven, en dat, vermits er tusschen het vraagen en het verkrygen, een geruimen tyd zal verloopen, men [1]) ondertusschen welligt een onderneeming op Zeeland zou kunnen waagen, die ons van deeze demarche zoude doen berouwen; maar wanneer 1537 werkelyk daar is, behoeft men zig maar te praesenteeren met de gewoone verzekeringen, en men zal ongetwyfeld met opene armen ontvangen worden.

Het is van de uiterste importantie 148 te conserveeren, en ik heb daarover aan 1418 (HARRIS) laaten schryven: — zoo men meer kragt hadt by 1018 was dit gemakkelyk te doen, met een ordre te zenden aan 1541 die aldaar zyn, van niet te vertrekken.

In deeze Provintie komt het my voor, dat wy niets te vreezen hebben van een invasie te Lande, maar het zou niet onmogelyk zyn, de communicatie der Eilanden ons af te snyden, waar tegen wy eenigzins gewapend zyn, en in cas van nood, nog eenige ligte Fregatten zouden ontbeeren.

3 en 451 zyn genoegzaam gedekt door de praesentie van 1545, 1316, maar 't is voornaamelyk voor 594, dat 1385 zou dienen te zorgen: — men moet erkennen, dat het hun eigen schuld is waardoor zy in deze ongelegenheid zyn geraakt, maar zy moeten doch geholpen worden, en de onmogelykheid om zulks te Lande te doen, verpligt ons een anderen weg te kiezen, die altoos voor 1394 open staat.

De Reflexien van Uwe K. H. omtrent de oprigting van

1) Uit Holland.

eeu nieuw Corps in tegenstelling van Auxiliaires, zyn volmaakt juist: het eerste was praeferabel, om de zaaken op *den ouden voet* te herstellen, indien er de recruteering by komt, maar het laatste middel zoude prompter werken; mogelyk zoude uit beide die projecten één kunnen gemaakt worden, indien de Auxiliairen bestonden uit een Natie, die op den ouden voet in dienst konden overgaan, en gecommandeerd worden door de Officieren, waarvan Uwe K. H. mentie maakt: — dit schynt my toe, ook het plan te zyn van de Persoon die by my is, en van verscheiden andere, die zig, van tyd tot tyd, by my geaddresseerd hebben.

Ik kan nog niet eindigen zonder de importantie van 154 te repraesenteeren: Uwe K. H. gevoelt zulks, zonder dat ik het zegge; maar de middelen om hier voor te zorgen, worden niet gebruikt door de genen die ze in handen hebben: er zal dan niets anders op zyn, dan dat 1390 ten spoedigsten de plaats laat suppleeren van 1542 die ordre heeft om te vertrekken, door welk middel men het pendant van 471 voor 1469 kan maaken, behalven veel andere avantages die daaruit moeten voortkomen.

Men zal ook zeer spoedig voor het quartier van 1011 moeten zorgen; zoodra 1141 (de Prins) de handen wat ruim krygt, door de praesentie van het gezelschap van 1316, zoude het raadzaam zyn, dat van onze eige 1549 derwaards wierd gezonden.

Uwe K. H. gelieve my te pardonneeren, dat ik haar zoo lang opgehouden heb: het is met den uitersten eerbied, dat ik bestendig verblyven zal.

Doorlugtige en Koningl. Vorstin en Vrouwe!

Uwe Koningl. Hoogh. zeer onderd.
en gehoorz. dienaar.

Den 11 Septb. 1787.

VAN CITTERS *aan* VAN DE SPIEGEL.

Hoog Ed. Gestr. Heer,

Ik heb de eer van aan UHoogEd Gestr. kennis te geven, dat de Pruissische Trouppes reets heden in de Provintie van Gelderland zyn ingemarcheerd, God geve dat deze stap ten beste van het Vaderland moge gerigt zyn en met zynen zegen moge bekroond worden om het veege Land te redden en het Huis van ORANJE tot zyn vorig aanzien te herstellen.

Ik heb de eer met de meeste hoogagting te zyn

Hoog Ed. Gestr. Heer,

Amersfoort
18 Septb. 1787.

UHoogEd.Gestr. Ootmoedige
en Gehoorzame Dienaar
W. VAN CITTERS.

P. S. De Staten van Overyssel hebben de passage van de Pruissische Trouppes geweigerd, dog niet aan den Hertog VAN BRUNSWYK maar aan den Koning geantwoord.

Ik heb per deze expresse eenige exemplaren van het Declaratoir [1]) te Tholen, Goes en Zierikzee laaten bestellen.

VAN DE SPIEGEL *aan den Prins.*

Doorlugtig en Hooggeboren Vorst en Heer,

De critique omstandigheden der zaaken in de Republyk, en de onzekerheid der uitkomsten, heeft de Heeren Staaten dezer Provintie doen bedagt zyn op maatregelen tot beveiliging tegen onverhoedsche aanvallen die op dezelve zouden kunnen ondernomen worden, en de Heeren Gecomm(itteerde) Raaden hebben ten dien einde ook gebruik gemaakt van de Patenten, welke Uwe D. H. my hadt gelieven te confiee-

---

1) 's Prinsen *Declaratoir* uit Nymegen, 26 Mei 1787, met het contreseign van VAN CITTERS. (Bylage tot de Zeeuwsche State-Notulen).

ren vóor het 2de Bat(taillon) van den Genl. Major VAN DOPFF, waaromtrent de intentie zoude zyn, hetzelve te laaten cantonneeren te Brunisse in het Eiland van Duveland; doch vermits de dispositien tot beveiliging en des noods defensie, niet dan zeer gebrekkig kunnen gaan, zoo lang er geen militair Chef is, hebben de Heeren Gecomm. Raaden, mede conform aan de intentie der Staaten, heden goedgevonden Uwe D. H. te verzoeken, een bekwaam Officier daartoe te ordonneeren; en ik neem de vryheid myne sollicitatie daarby te voegen, gelyk ook (indien het zyn kon) om een goed Officier van de Artillery met eenige Canonniers, al was het maar zoo veel noodig is, om Burgers of Boeren te dresseeren, om met het geschut en de veldstukken om te gaan.

Ik begryp wel, hoe moeilyk het Uwe D. H. zal vallen, in de tegenwoordige omstandigheden, aan deeze verzoeken te voldoen; maar ik mag niet nalaaten onze situatie aan Uwe D. H. voor te stellen, gelyk ze waarlyk is, als zeer precair.

Wy hebben in onzen boezem een menigte menschen, die door de laatste omwenteling wel wat gefnuikt zyn, maar niettemin de gelegenheid zoeken, om zig te revengeeren; behalven dat ik voor my zelven een vrees heb, die ik niet gaarn aan andere buiten Uwe D. H. zou communiceeren, namelyk, dat er in het depôt van de Oost Ind(ische) Comp(agnie) te Vlissingen, van tyd tot tyd persoonen worden geëngageerd die my zeer suspect zyn, wegens de plaats van waar zy komen: ik ben ook in 't zekere geinformeerd van correspondentien, die tot doelwit hebben, om op de minste attaque of allarm van buiten, een groote confusie van binnen te maaken, 't zy door opstand van luiden, die men van langzamerhand heeft ingebragt, of door brandstichting. — Het is ook aan Uwe D. H. bekend, hoe de gesteldheid is te Z(ierik)zee, welke men niet met geweld kan veranderen, zonder gevaar te loopen van nog grooter oppositie.

Alle deeze omstandigheden maaken my mêer bezorgd dan ik durve zeggen, en ik bid Uwe D. H. dezelve te willen pondereeren in al haar gewigt en gevolgen, en een Provintie die zooveel gedaan heeft nu te willen praeserveeren van niet het slagtoffer te worden van een woesten hoop, die misschien van elders verjaagd wordende zig hier zou komen nestelen. Ondertusschen is myn hartelyke wensch, dat het den Hemel behaage aan de tegenwoordige operatien een spoedige en gezegende uitkomst te geeven tot herstel van de rust en wettige Regeering in het Vaderland!

Ik heb de eer met den meesten eerbied te zyn.

Middelburg den 19 Sept. 1787.

LXXVI. *Na de herstelling van het Stadhouderschap.* Willem V *aan* van de Spiegel.

Wel Edele Gestrenge Heer,

Ik hebbe op zyn tyd wel ontvangen de Missive van de Heeren Staeten van Zeelant waer by Hun Edele Mogende my qualificeeren om tot herstel van de Rust de Collegien van Justitie en Politie in de Steeden en plaetsen te veranderen en my verzoeken om in Zeelant te koomen of eene Commissie ten dien einde derwaerts te zenden; Ik ben zeer geneegen om aan deeze aen my opgedraegene last te voldoen en zoude zelve overkoomen zoo 's lands zaeken het my toelieten, maer zulks is my thans absoluut ondoenlyk 1); Ik zal dus eene Commissie moeten zenden, en geeve UWEG. in bedenken of Ik daertoe niet twee Raedsheeren uit den Hove zoude kunnen nomineeren, en om twee Neutraele Persoonen daer toe te kiesen geeve ik UWEG. in bedenken of ook oordeelt dat de Raedsheeren de Wilhem en van Minning-

---

1) State-Notulen, 19 Oct. 1787, fol. 641, 646 (15 November).

HEN zoude convenieren, [1]) of wel anders de Heeren MERENS en REYGERBOSCH. Onder deeze vier zoude ik myns bedunkens er twee kunnen kiezen. Ik zal hoe eerder zoo liever hierop van UWEG. antwoort verwachten en blyve met achting,

Wel Edele Gestrenge Heer,

's Hage
den 6 Oct. 1787.

UWEG. d. w. dienaer,
W. Pr. v. ORANGE.

LXXVII. (*Secreet Register van Zeeland*). *Conclusie van 't Rapport over de Memorie van de Oost-Ind. Comp. Kamer Zeeland (van de hand van den Commies* J. C. TE WATER).

Den 19 November 1787. [2])

De Raadpensionaris heeft gerapporteerd, uit naam van Heeren Commissarissen, ter voldoening aan Hun Ed. Mog. Commissoriale Resolutie van den 15 dezer maand, hebbende geëxamineerd de Memorie van Bewindhebberen van de Oost-Indische Compagnie ter Kamer Zeeland, ten voorschr. dage ter Vergadering ingekomen, houdende verslag van den toestand der Negotiatie van de drie millioen guldens onder garantie van Hun Ed. Mog. ten behoeve van de voorn. Kamer gearresteerd en voorts betreffende de mogelykheid om een aanmerkelyke som van buiten s' Lands in dezelve Negotiatie te bekomen, ingeval de Compagnie andermaal met Hun Ed. Mog. protectie en medewerking mogt worden begunstigd, breeder onder de voorschr. Notulen gemeld [3]).

Dat [4]) de Gecommitteerde Bewindhebberen in het Besogne

---

1) Zie hiervoren bl. 28. — VAN MINNINGEN „een slim man."
2) Provinciaal Archief van Zeeland.
3) Tot daartoe, van de hand van den Commies TE WATER.
4) Concept van den Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL.

praesent, nader by monde hebben gedetailleerd hetgene in de voorn. Memorie, aangaande den staat der Negotiatie was voorgedragen, en teffens aangedrongen de noodzakelykheid dat deze Kamer tegenwoordig van een ruime kas van penningen wierdt voorzien, zoo tot het goedmaken van hare agtèrstallige verzendingen van specie naar Indiën, zonder 't welke geen Retouren te verwagten waren, als tot uitzetting van haren Handel, voornamelyk op het Ryk van China, een van de rykste sources waaruit de Compagnie hare geleden verliezen eenigzins, met der tyd kan herstellen; imploreerende zy Bewindhebberen mitsdien Hun Ed. Mog. favorable dispositie, om het garand dezer Provintie, by Resolutie 13 Augustus 1787 [1]), geaccordeerd tot drie millioenen guldens, op denzelven voet te extendeeren met nog één millioen, en dus tot vier millioenen guldens in 't geheel.

Dat wyders ten aanzien van het poinct mede in de voorsz. Memorie aangevoerd, rakende de mogelykheid om een som van consideratie van buiten 's Lands in de openstaande Negotiatie te bekomen, welgem. Bewindhebberen ouverture hebben gegeven, dat aan hun, uit eenige onderhandelingen gebleken was, dat het Gouvernement van Groot Brittannien niet ongenegen zoude zyn, om de Kamer Zeeland in de tegenwoordige ongelegenheid, te gemoet te komen met een somme van twee millioenen guldens, op den voet van de gearresteerde, en actueel openstaande Negotiatie à 4 en 4½ pCt. respectivelyk; om welke penningen te verkrygen niets anders zoude worden gerequireerd, dan dat Hun Ed. Mog. de Heeren Staten, als intercedeerende en zig interesseerende voor de Oost-Ind. Comp[e] in hare Provintie geëtablisseerd daartoe op een convenable wyze, aanzoek gelieven te doen, en zig voor de Compagnie ten aanzien van de Kroon van Groot-Brittannien, tot principale schuldenaars stellen, zonder eenig ander

1) Verg. ook de State-Notulen 28 April, 24 Mei, 22 Juny 1787, en fol. 510 volgg.

verband of verpligtinge, dan alleen van aflossing op de termynen als by het gearresteerde Plan van Negotiatie is bepaald.

Dat Heeren Commissarissen deze ouverture van Bewindhebberen overwogen hebbende, van advys zyn dat daar Hun Ed. Mog. reeds zoo efficacieus hoogstderzelver faveur aan de Kamer Zeeland hebben bewezen, van wier bloei en welvaart die der gansche Provintie afhangt, en daar Hun Ed. Mog. zulks gedaan hebben in de allergevaarlykste tydsomstandigheden, toen de situatie van de Compagnie, zoowel als van de geheele Republyk ten hoogsten criticq was, Commissarissen nu met veel meêr ruimte H. Ed. M. durven aanraden, om de Compagnie met het Provintiaal credit en appui te souteneeren, nu hetzelve zouden dienen tot voortzetting en uitbreiding van een handel, waardoor de Finantien van de Provintie, en de welvaart der Ingezetenen zoo aanmerkelyk wordt gestyft.

Dat op dezen grond het aan het Besogne is voorgekomen, dat H. Ed. Mog. in de eerste plaats zouden kunnen resolveeren, om een der Heeren ordinaire Gedeputeerden dezer Provintie ter Generaliteit aan te schryven en te auctoriseeren, om zig in naam van H. Ed. M. te vervoegen by den Heer Ridder HARRIS, Extraordinair Envoyé en Minister Plenipotentiaris van Zyne Gr. B. Majesteit, en aan denzelven te kennen geven de verlegenheid waarin de Oost-Indische Comp. ter Kamer Zeeland was geraakt, door onderscheiden ongelukkige evenementen, en onder anderen, door de Troubles welke de Republyk een geruimen tyd hebben geagiteerd; dat de voorn. Kamer tot kwyting van schulden gedurende dien tyd, gemaakt, en tot voortzetting van den handel der Compagnie in haar Departement, had opengesteld een geldligting van drie millioenen guldens, waarvan een millioen by forme van Lotery was volgeteekend, terwyl de twee overige millioenen, schoon op zeer avantageuse voorwaarden en op vaste termynen van aflossing, onder garand der Heeren

Staten van Zeeland, nogthans weinig deelnemers hadden gevonden; 't welk voornamelyk veroorzaakt werd door de onvoorbeeldelyke schaarsheid van penningen in de Republyk, een gevolg zynde van de bovengem. beroerten.

Dat de Heeren Staten van Zeeland, zig interesseerende, en intercedeerende voor de Oost Ind. Comp. in hunne Provintie geëtablisseerd, en van welker behoud, de welvaart van de Provintie grootelyks afhangt, gelyk mede zig verlatende op de welwillendheid van Zyne Groot Brit. Majesteit voor dezen Staat, en in 't byzonder voor de Provintie van Zeeland, de vryheid gebruikten hun recours te neemen tot hoogstgedagte Zyne Majesteit, en te verzoeken dat hoogstdezelve deze Provintie in de tegenwoordige ongelegenheid zoude gelieven te gemoet te komen, door dezelve in staat te stellen met een leening van twee millioenen guldens, ten einde Hun Ed. M. dezelve aan de Compagnie zouden kunnen uitreiken tot gaande houding van haar zaken, en zulks op zoodanigen voet van interest, termynen van aflossing, en verdere voorwaarden als in het Plan van Negotiatie van de Oost-Indische Compagnie is bepaald, hetwelk door hem ordinair Gedeputeerde aan den Heer Ridder HARRIS zoude behooren ter hand gesteld te worden, met instantig verzoek in naam van de Heeren Staten, dat Zyn Ed. (Exc.?) zoude gelieven dit belang van H. Ed. M. favorabel aan Zyne Majesteit voor te dragen, en met zyne goede officien en appui te secondeeren.

Dat vervolgens, in afwagting van den goeden uitslag van deze demarche, Heeren Commiss(arissen) van oordeel zyn, dat Bewindhebberen van de O. I. Comp. ter dezer Kamer door H. Ed. M. behooren te worden geauctoriseerd om de openstaande Negotiatie, waarin (volgens derzelver Memorie) boven het millioen van de Lotery, reeds zes Tonnen Gouds was ingeschreven, te laten voortloopen tot het millioen, onder even gelyk garand van de Heeren Staten, als by Resolutie van 13 Augustus 1787 ter concurrentie van drie millioenen

was toegezegd, en, welke toezegging en praestatie dus met nog één millioen zoude worden geamplieerd [1]).

Waarop zynde gedelibereerd, hebben zes Leden zig met het voorschr. Rapport geconformeerd, de Heer VAN LYNDEN nogthans met byvoeging, dat de Heer ordinair Gedeputeerde dezer Provintie, welke over het daarby gemeld onderwerp met den Heer Envoyé HARRIS in onderhandeling zal treden, tegelyk zoude behooren te worden gelast om ten spoedigsten en by continuatie van zyn wedervaren aan Hun Ed. Mog. kennis te geven en over deze zaak te correspondeeren. De aanwezende Heer Gedeputeerde van Z(ierik)Zee heeft aangenomen zig hierop nader te zullen verklaren.

LXXVIII. *Réflexions sur la réponse aux Considérations relatives au Traité avec Sa Maj. Prussienne* (24 *Nov.* 1787) [2]).

I.

Il sera aisé d'extraire des anciens Traités les articles qui peuvent être applicables aux circonstances actuelles.

II.

On laisse à la Puissance requerrante le choix de demander le secours, en réalité ou en forme de subside, mais comme il pourrait arriver, que la République se trouvât dans l'impossibilité de fournir les secours stipulés en troupes; que d'ailleurs le cas où S. M. Pr. en aurait un besoin indispensable, peut difficilement exister, l'on proposerait de

---

1) Tot zoo ver het eigen schrift van VAN DE SPIEGEL.

2) Blykens VAN DE SPIEGELS brief aan de Prinses van ORANJE uit Middelburg van dezelfde dagteeekening, opgesteld door dien Staatsman, toen nog Raadpensionaris van Zeeland.

laisser à la République un choix de convenance, à fournir les secours stipulés en troupes ou en argent.

III.

On s'accorde sur cet article.

IV.

C'est l'objet le plus difficile à régler: l'on sent parfaitement la difficulté de faire une exception déterminée sur la Ligue Germanique [1]), mais de l'autre coté, on prévoit, que si la République s'ingère dans les affaires de l'Allemagne, et nommément pour le maintien de l'équilibre dans l'Empire, elle s'exposera indubitablement à se trouver plus souvent dans le cas de donner des secours, que dans celui où elle en aurait besoin.

L'on ne saurait lever cette difficulté en passant la Ligue Germanique sous silence, puisque S. M. Pr. en qualité de Chef de cette Ligue, pourrait dans peu, se trouver obligé à faire des demarches qui entraînent inévitablement une guerre, et qu'alors la République serait obligée de fournir les secours, quoique dans le Traité on eût omis de faire mention de la Ligue.

L'on est bien persuadé que le plus grand nombre des Membres du Gouvernement feront cette Réflexion, qui naturellement nuirait au désir de voir la République alliée de S. M. Pr.: il serait donc à souhaiter, que l'on pût trouver un expédient convenable, et si ce n'est trop hazardé, l'on proposerait les termes suivans, ou à peu près:

„Le secours stipulé par les deux hautes parties contractantes sera donné dans le cas où l'une des parties est hostilement attaquée, pour des raisons qui se rapportent unique-

---

1) Verg. hiervoren VAN DE SPIEGELS bedenkingen in den brief aan de Prinses, bl. 290, 305, (28 Maart, 8 April 1787).

ment et directement à la partie attaquée, et qui ne dérivent point de ses engagemens avec d'autres Puissances."

V.

Quelque juste qu'il soit de considérer la reciprocité comme la base naturelle de tous les Traités, il sera impossible à la République de garantir toutes les possessions de Sa Maj. Pruss. sur un pied égal à celui que Sa Maj. pourrait promettre à la République, par rapport à ses possessions en Europe: — et l'on demande là-dessus les éclaircissemens ultérieurs qui ont été offerts, et qui satisferont en même tems aux Réflexions relatives à l'article VI.

VII.

Exige que l'on soit plus particulièrement informé.

VIII.

L'on s'accorde sur cet article.

IX.

L'on tombe d'accord si cela paraît universellement préférable, quoiqu'il n'existe dans la République aucune raison (que l'on sache) qui puisse l'engager à préférer des Traités séparés à une Triple Alliance défensive.

Qu'il soit encore permis de remarquer sur la Réponse à la Réflexion générale, que la République doit soigneusement s'abstenir de l'idée de se procurer l'appui des autres Puissances, sans leur accorder de son coté une assistance reciproque; mais la bonne foi qui doit être le principe de tous ses Traités, exige, qu'elle ne prenne aucun engagement qui ne puisse et ne doive (conformément à ses intérêts) être religieusement rempli: les intérêts que les grandes Puis-

sances ont à discuter ensemble, sont ordinairement étrangers à la République; si elle s'en mêle imprudemment, il en arriverait, qu'elle se trouvât engagée au delà de ses forces, et elle deviendrait par là même inutile à ses Alliés. — Ce fut l'unique motif de cette Réflexion.

Au reste l'on adoptera volontiers le Tableau de la situation des deux Cours, comme devant rassurer dans les circonstances actuelles; mais il est de la plus grande importance, dans la conclusion d'un Traité pour un tems indéfini de, le digérer [1]) de façon qu'il soit applicable à tous les changemens qu'il est possible de prévoir, aussi bien qu'à la situation présente.

LXXIX. VAN DE SPIEGEL *aan de Prinses van* ORANJE, *over het Tractaat van Alliantie met Pruissen.*

Doorlugtige en Koninglyke Vorstin en Vrouwe,

Ik neem de vryheid aan Uwe Kon. Hoogh. te addresseeren eenige reflexiën betrekkelyk tot het Stuk van den Heer VAN REEDE, 't welk Uwe K. H. my de eer aangedaan heeft toe te zenden: ik begryp, dat deze zaak zeer presseert, en dat het van importantie is, spoedig een Concept op 't papier te hebben, tot een grondslag van de conferentiën; maar ik kan niet verbergen myne huiverigheid, dat de Republiek zich zoude steken in de zaken van het Ryk [2]), zonder vooreerst, te weten, in hoeverre Engeland daarin geëngageerd is, en zonder te kennen de relatiën en engagementen tusschen Zyne Pr. Maj^{t}. en de Vorsten van de Ligue.

De zaak wordt minder bedenkelyk voor de Republiek, wanneer Engeland ditzelve systema adopteert, en dan verbeelde ik my, dat men niet te praecies kan spreken, en dat

---

1) Rédiger.

2) Te weten van Duitschland.

eenige confidentiele ouvertures dienden vooraf te gaan, om malkander te verstaan.

Ik hope niet, dat het voor een excessive timiditeit zal worden aangezien, wanneer men de Republiek eenige jaren buiten oorlog zoekt te houden; want het komt my voor, dat een schielyke oorlog niet alleen onze ruïne zoude acheveeren, maar duidelyk in de hand werken aan de party, die de herstelling van de Constitutie zoekt te beletten, door het foveeren van de confusie.

Deze zaken zyn minder susceptibel voor een schriftelyke als voor een mondelyke discussie, en ik had my voorgesteld voor het einde van deze maand, de ordres van Uwe K. H. te komen vragen, doch heden is maar eerst ingekomen de Missive van Holland aan Zeeland, om dispensatie voor my te vragen tot het aannemen van den dienst van Holland: deze Missive kan niet vóór aanstaande Maandag in de Vergadering zyn, en wordt dan commissoriaal gemaakt, waardoor het moet aanloopen tot den 3 December, vóórdat ik hier afscheid kan nemen [1]). Het is mogelyk in zekeren opzigte niet onnut, terwyl ondertusschen nog eenige zaken alhier worden afgedaan.

Ik heb de eer met diep respect te zyn

Doorlugtige, *etc.*

Middelburg,
den 24 Novemb. 1787.

Uwe Kon. Hoogh. zeer onderd.
en gehoorz. Dienaar,

V. D. SP.

---

1) Verg. de *Brieven en Gedenkschr. van* G. K. VAN HOGENDORP, II. 303 volg. (HOGENDORP aan VAN DE SPIEGEL, 18 October 1787), en VAN DE SPIEGELS *Afscheid genomen ter Vergadering van de E. M. Heeren Staten van Zeeland*, *den* 8 *Dec.* 1787, Middelburg 1787, 8°.

VAN DE SPIEGELS *meening aangaande de Concept-Artikelen van het Tractaat* (*van* 1788) *met Pruissen* 1).

De Tractaten van 1655 en 1666 bevatten verscheiden Artikels, die van geen gebruik kunnen zyn, door de verandering van omstandigheden, zoodat ze naaulyks meer verdienen gementioneerd te worden; het zal genoeg zyn eenige daaruit te trekken, die nog applicatie kunnen hebben.

Het gestipuleerd *secours*, is door de verandering der relative magt van de twee hooge Partyen, buiten proportie: zynde dat van Z. Keurv. Doorl. 2) gesteld op 2000 man infanterie, en dat van de Republiek op 4000.

De geproponeerde verandering in het 18 Art. van 1655 hangt af, van de manier, waarop men deze Alliantie zal beschouwen, 't zy gesepareerd op zich zelve, of gecombineerd met Engeland, waaromtrent het moeilyk is te decideren, zonder te kennen den stand der zaken tusschen de beide Hoven.

De invitatie van de Ryksvorsten heeft mede eenige bedenkelykheid, ten minste zou de uitdrukking van *Princes intéressés à la conservation des Intérêts de l'Empire* eenigzins bepaald moeten worden; en in 't generaal diende men te expresseren, of deze Alliantie betrekking heeft tot de Duitsche Ligue of niet; namelyk, of ingeval Zyne Pruiss. Majesteit uithoofde van dat Verbond in oorlog geraakte, de Republiek verpligt zoude zyn tot het secours.

De Guarantie van het Erfstadhouderschap zoude mogelyk op deze wyze kunnen uitgedrukt worden:

„Sa Maj. garantit, de la manière la plus efficace, le Stadhoudérat héréditaire dans la Séren. Maison D'ORANGE, avec

1) Het Tractaat van 1678 heeft van de zyde van den Heer Keurvorst 3000 infant. en 1000 cavallerie, en van de zyde der Staten 4500 inf. en 1500 cavall. Voor 't overige heeft dit Tractaat zeer goede Art(ikelen) waarvan gebruik kan worden gemaakt.

2) Van den grooten Keurvorst, Schoonzoon van Prins FREDERIK HENDRIK

toutes ses charges et prérogatives, comme faisant partie essentielle de la Constitution des Provinces-Unies, conformément à l'arrangement fait en 1747, confirmé en 1766, et tel qu'il vient de nouveau être rétabli 1) en 1787, s'engageant à maintenir cette forme de Gouvernement, contre toute attaque ou entreprise directe et indirecte, de quelque nature qu'elle puisse être."

Voor 't overige kan de guarantie van de possessien blyven, als geproponeerd is.

Men heeft geen kennis genoeg van de praetensien der wederzydsche Mogendheden, om hierop iets te durven zeggen.

De overige geproponeerde Artikels zyn zeer goed, met uitzondering van dat van eene *Triple Alliantie*, om reden hiervoren geallegeerd.

Zoo het gepermitteerd is een generale reflexie te maken met betrekking tot deze Alliantie, zoude het deze zyn: dat vooral behoort gezorgd te worden, dat de Republiek hierdoor niet ingewikkeld wordt in een oorlog met den Keizer en Frankryk, terwyl het te voorzien is, dat deze Mogendheden de eerste gelegenheid zouden aangrypen om een Verbond te breken, 'twelk zoozeer tégen hare *vues* is; in welk geval het Hof van Pruissen van een andere kant de handen vol krygende, niet in staat zoude zyn, om de Republiek efficacieus genoeg by te staan, en dezelve dus tusschen twee vuren zoude gebragt worden.

LXXIX. *De Gezant* HARRIS, *sedert Lord* MALMESBURY, *aan* VAN DE SPIEGEL, *Raadpensionaris van Holland en Westfriesland.*

Monsieur, 2)

Vous me permettrez de passer chez vous demain matin à 1e heure accoutumée en cas qu'elle vous arrange.

---

1) Er stond eerst affermi.

2) Naar den eigenhandigen brief.

Je soumets en attendant a votre sentiment sur la feuille ci-jointe les changemens à faire, dans l'art. troisième; je vous prierai de me les renvoyer avant ce soir, *avec votre décision finale* pour que je puisse faire mettre le projet à net afin de le produire demain à la conférence qui doit se tenir à une heure.

Il reste après tout à savoir si le changement proposé ne fera pas naître des difficultés dans les Provinces qui donneraient lieu à des longueurs très mal à propos, et si l'intégrité des règlemens qui m'en paraît le motif principal n'est pas suffisamment assurée par la citation des trois époques, quand les Provinces se sont engagées à les observer sans restriction aucune et sans s'être menagées le droit de les changer. Je me réglerai cependant là dessus, Monsieur, entièrement d'après votre jugement et vos lumières auxquelles comme de raison j'ai la plus juste confiance.

J'ai l'honneur d'être avec respect et attachement,

Monsieur,

Votre dévoué et humble serviteur,
J. HARRIS.

La Haye
ce 23 Décbre 1787.

Brief der Prinses aan VAN DE SPIEGEL.

29 Décembre 87.

Je n'ai point communiqué au P(rince) les pièces intéressantes que je vous remets ci-joint; il me semble que s'il doit en avoir connaissance, que cela devrait être par vous même directement dans une conférence, dans laquelle vous vous borneriez à les *lui faire lire*, sans les lui laisser. Cela pourrait se faire après que vous auriez fixé vos idées sur les Articles du Traité, ce que vous communiqueriez en même tems; je ne vois point d'autre inconvénient à une telle communication que le secret absolu exigé par Mr. DE HERTZBERG. Aussi faudrait-il faire auparavant une autre copie de déchif-

frement, pour y changer le passage qui en fait mention. Je crains qu'en l'observant *à la lettre*, que cela ne fasse un mauvais effet ici, si cela perçait tôt ou tard; l'essentiel c'est de ne pas compromettre Mr. DE HERTZ(BERG) qui agit sans ordre, et pourrait être perdu si cela s'ébruitait, et c'est à quoi il faut veiller. Il va sans dire que jusqu'à la conférence je suis censée ignorer tout ceci. Il me paraît que ce projet se rapproche beaucoup de celui de l'Angl(eterre): il y a même des Articles qui sont mot pour mot les mêmes. Quant à l'idée d'éteindre toute prétension réciproque par un Article séparé, il me paraît fort sage, mais quant à celui de la Neutralité maritime armée je n'ose prononcer, et je m'en remets sur celui-là et sur tous les autres à ce que vous jugerez le mieux; j'ajoute ici la dernière lettre de REEDE; vous voudrez bien me la renvoyer par Mr. DE LARREY avec celle de Mr. DE HERTZBERG que je vous ai envoyée hier avec le paquet de REEDE.

Hors le P(rince) et Mr. DE LARREY je crois *que personne* 1) ne devrait voir le projet.

(Niet onderteekend).

HARRIS *aan* VAN DE SPIEGEL.

Monsieur,

Comme il y aura Cercle jeudi le soir à la vieille Cour, je me rendrai chez vous mercredi à six heures et demie en cas que cela vous soit égal.

Des lettres que je viens de recevoir de Londre me fait voir que notre Ministère ne consentira jamais à restituer *Negapatnam* à la République *sans condition*, et que cette cession de notre part doit nécessairement dépendre des arrangemens à prendre dans les Indes sur les principes que vous

1) Niet eens derhalve de Griffier FAGEL.

avez sous les yeux. J'ai cru (sans entrer dans des détails) qu'il était essentiel de vous prévenir de cette nouvelle que je viens de recevoir, afin qu'elle entre dans les réflexions que vous aurez à faire sur les papiers que j'ai laissé entre vos mains. — Je me réserve à notre entretien pour m'expliquer plus amplement. — En attendant rien ne peut être plus vrai que les sentimens d'estime et d'attachement avec lesquels je ne cesserai d'être,

Monsieur,

La Haye
ce 31 Xbre 1787.

Votre dévoué serviteur
J. HARRIS.

A Monsieur

Monsieur VAN DER SPIEGEL Grand-Pensionnaire d'Hollande en son Hôtel.

LXXX. *De Griffier van Hun Hoog Mogenden* FAGEL *aan den Raadpensionaris* [1]).

Hoog Edele Gestrenge Heer.

Ik heb de eer, met veel dankzegging aan UHo.EdGestr. te restitueeren het Project van den Heer HARRIS, met UHo.EdGestr. reflexien daarop, die my zeer solide zyn voorgekomen. UHo.EdGestr. kan verseekert zyn, dat hetselve onder ons zal blyven, en aan den Heer HARRIS niet zal blyken, dat ik hetselve heb gezien.

Ik blyve met veel respect.

Hoog Edele Gestrenge Heer.

's Hage
den 5 Jan. 1788.

UHoogEdeleGestr. zeer oodm.
en geh. dienaer
H. FAGEL.

1) De gemeenzame omgang van den Raadpensionaris met den Griffier, is bekend uit de Aanteekeningen van den jongen FAGEL, gedrukt by BOUWENS, *Aan syne Committenten*, bl. 148—172.

De Prinses aan VAN DE SPIEGEL.

Le 24 Janv(ier) 88 (1788).

C'est avec bien des remercimens Monsieur, que je vous remets ces pièces que vous avez eu la bonté de m'envoyer.

Mr. DE HOGENDORP [1]) vous aura rendu compte de ma conversation avec lui touchant la mention à faire dans l'Amnistie de ceux qui ont eu la part principale à mon arrêt; il m'a paru qu'ils ne devoient pas en être exceptés, pour ce qu'ils ont fait dans cette affaire particulière: la satisfaction ayant été complétement donnée je ne puis rien exiger à cet égard, et c'est une affaire finie. Mais dans mes demandes j'ai toujours dit que je laissois un libre cours à la justice, en limitant pour ce qui me regardoit la punition des coupables, et les principaux auteurs de l'arrêt tomberont bien je crois dans les termes d'exclusion que vous avez fixés, d'après le principe général que vous avez établi; mais dès lors ce n'est plus mon affaire, cela ne me regarde point, et ne peut m'être imputé. Vous jugerez le mieux, Monsieur, s'il est nécessaire de faire sentir ceci, et s'il seroit à sa place d'en dire un mot dans l'Amnistie parce qu'on en a parlé dans l'avis de la Cour, ou s'il vaut mieux le passer sous silence: — je m'en remets absolument à ce que vous trouverez bon, et il dépend de vous de dire là où vous le jugerez convenable et nécessatre, ma façon d'envisager ceci si vous l'approuvez.

Mon intention étoit de vous envoyer ce billet de bonne heure, mais j'en ai été empêchée, entre autres, par une longue conversation du Prince qui est fort embarrassé avec la prochaine *Assemblée des dix-sept*, qu'il a fait convoquer. Ne seroit-il pas bon que vous ayez une conférence avec le Pr(ince) sur cet objet, et que vous y appelliez aussi Mr. V. CITTERS qui en est fort occupé? Je ne sais si vous

1) GYSBERT KAREL.

voudriez en admettre d'autres *de la Compagnie*; peut-être Mr. v. TEILINGEN, pourroit-il aussi en être [1]). Mon but seroit qu'on débattît cette matière en présence du Pr(ince) et que l'on donne ainsi occasion au Prince de fixer ses idées sur le rôle qu'il doit y jouer pendant cette Assemblée, et sur les points principaux qui y seront traités. Vous apprécierez la valeur de cette proposition; il y a beaucoup d'intrigues et de fermentation de différens côtés, par rapport à ces affaires; c'est pourquoi je désirerois tant qu'elle pût être examinée à tems avec le Pr(ince) et que ce dernier ne reste pas ballotté entre tout plein d'opinions contradictoires [2]). — Le Pr. n'a pas vu votre lettre à Mr. DE REEDE, j'ignorois si c'était votre intention; j'ai taché autant que possible d'appuyer vos idées, et j'ai ajouté à REEDE que si on insistoit absolument à vouloir étendre le *secours* de la République plus loin que nous le voulions, savoir, *jusqu'à la Ligue*, il falloit commencer à nous procurer une *ouverture confidentielle* du Ministère sur *toutes* les conditions et *tous* les engagemens de la ligue, et ne rien négliger pour y faire accéder l'Angleterre; que c'étoit-là la seule façon de lever les difficultés ici, insurmontables d'ailleurs.

(Niet onderteekend.)

LXXXI. *De Gezant* HARRIS *aan den Secretaris van Staat voor de Buitenlandsche Zaken*, *Markies* CARMARTHEN [3]).

„8 Febr. 1788."

My Lord

General WELDEREN who commands at Maestricht and who

---

1) De Bewindhebber Mr. ISAAC VAN TEYLINGEN. Verg. deze Verzameling, II. 87 volgg. 94—99 enz.

2) Z. hierna (18 Maart 1788) VAN DE SPIEGELS Gedachten over de O. I. Compagnie.

3) De dagteekening van de hand van den Raadpensionaris, de dépèche van het schrift van v. KINCKELL, Vertrouweling van HARRIS.

is charg'd by the Stadholder to be attentive to what is passing in the french Flandres writes to his Highness to the following effect. Il est enjoint ce —. Mr. HOP, Minister from the Republic at Brussels contains exactly the same information but he attributes these orders to appearances of a revolt in the Austrian Netherlands and particularly from the connection of dates to what passed at Brussels the 22 of Jan. and he seems to think France is under engagements to restore the tranquillity in Brabant while the main force of the Emperor is occupied on the side of the Turcks. Several Emissaries Mr. V. DE SPIEGEL employs in the low Countries confirm the reports of General DE WELDEREN and Mr. HOP, and one of them particularly reports the great preparations making at Lisle where Barraks are building to receive a considerable Corps of Cavalry. The Great Pensionary is not inclined to consider these preparations in a serious light, or to believe that there exists any real intention at Versailles to attempt by force to disturb the present Government of this Country, or to interrupt its tranquillity. The general situation of Europe and the particular one of France haves no reassonnable grounds for such an apprehension. The object of the French is to keep up the spirits of their friends here; to appear as still determined to keep the promises they have so repeatedly made and to prevent their party from falling into that state of oblivion and insignificancy to which it is so nearly reduced. The conduct of the secret emissaries of France within the Republic corroborate this opinion: they are as lavish of their promises of support as ever, and strange as it may seem after what has past they find people credulous enough to give credit to their assurances. This credulity may be productive of very unpleasant effects if precautions are not taken in time to prevent its spreading, and the Great Pensionary with whom I have been in conversation to day on this subject conceives it in so very serious

a light and is so much in earnest that it should not be suffered to get head that He wishes that I may be allowed immediately and without the loss of a moment to give in a short Memorial expressive of H. M. satisfaction at the restablishment of the ancient and legal Constitution of the Republic and declaratory of His intention of not seeing with indifference any attempts which should be made either hostilely or by intrigue from without or from within to rally or support that faction which separated the Republic from its natural and best friends and brought it to the edge of its ruin. The G. P. (Great Pensionary) thinks such a measure would be of the utmost utility and that it is the more necessary, as, tho' every member of the Administration here knows full well the great share England had in the late revolution, yet there has been since that Epocha no one public or ostensible act by which Great Brittain declares ministerially Her concern, Her intention and Her sentiments on that occasion; as to the expressions and spirit He is desirous the Memorial should be drawn up, He does not think we shall object to them; they are but a short anticipation of the Engagements which we are on the Eve of contracting by the alliance. They pledge us (even supposing a small declaration of this kind to be binding) to nothing more than what is to be stipulated in this treaty and by coming just at this well timed moment, they would by inspiring our friends here with courage, confidence and activity compleatly and effectually ballance the effect of the artfull measures France affects to adopt on the side of Flanders, and at the same time give us a degree of credit and good will with the Dutch, which would make the treaty as popular with the Nation at large as it is considered salutary by these who have the direction of its Government.

Such My Lord are the language and sentiments of Mr. V. D. S(PIEGEL) and I venture to confess mine correspond entirely

with his. If they should meet the approbation of H. M. Ministers I hope no time will be lost in sending me orders to carry them into execution. If we mean to keep the high ground we have got, we must set our faces against the operations of our ennemies the moment they begin to appear, and if we do this in the two or three first attempts the work will become dayly less difficult. If your L(ordship) should agree to me the principle on which Mr. v. d. s. founds the eligibility of a short Memorial, the wording it will be a very easy task, and if I receive the general consent to present it, I can in a very short time give it a proper form. The declaration sign'd by France deprives that Court of every pretence they might have to take umbrage at our declaring our intentions in the way Mr. v. d. s. wishes, even supposing that to be a consideration of any weight.

General MUNSTER etc.

Willem V *aan* VAN DE SPIEGEL.

Wel Edele Gestrenge Heer,

Ik zende UWEG. de Missive die ik heden morgen van den Generaal-Major VAN DOPFF hebbe ontvangen. Ik weet de source waarvan komt de in de bylage vervatte tyding, en by herdenking komt zy my minder alarmerende voor als zy in den eersten opslag schynt. Ik denke evenwel dat niets moet worden verzuimd en zal daarom nog heden aan de Admiraliteit van Zeeland aanschryven om eenige vaartuigen uit de equipagie van 's Lands Schip *Thoolen* te bemannen. Ik schryve ook aan den Heere Fiscaal VAN DER HOOP [1]) om over te komen en om inmiddels te trachten uit te werken dat eenige kleine Fregatten of Cotters ten spoedigste worden bemand en in gereedheid gebragt om naar

1) Te Amsterdam.

Zeeland te kunnen zeilen. De Heeren Grave VAN WELDEREN en Griffier FAGEL zyn by my zoo even geweest om aan de Princesse en aan my te communiceren de concept-aanschryvinge aan den Heere VAN BERKENROODE 1); eene remarque die my van den morgen niet ingevallen is toen ik UEWG. gesproken hebbe, maar die ons allen gefrappeerd heeft, is dat eene communicatie aan het Hof van Vrankryk van de aan te gane Alliantie met het Hof van Berlyn zonder voorkennisse van den Koning, veel ongenoegen aan den Koning zoude kunnen geven, en daarom is het ons voorgekomen dat UWEG. wel zoude doen om den Heere VAN ALVENSLEBEN 2) te spreken over dit dessein alvorens hetzelve werde geexecuteerd; en voorts is ons voorgekomen dat het goed zoude zyn om tegelykertyd aan het Hof van Vrankryk kennisse te geven van het voornemen om eene Alliantie met Engeland aan te gaan. Doch dit laatste zoude misschien kunnen geschieden by eene andere gelegenheid en als men zoude hebben gezien, hoe of de communicatie van de Alliantie met Pruissen zoude worden opgenomen. Ik denke dus nadat ik wel op de materie hebbe gedacht, dat de Republiek geene openinge aan Vrankryk kan doen van deszelfs voorgenomene Alliantie met Pruissen zonder voorkennisse van Zyne Pruissische Majesteit, vermits men dien Monarch exponeert aan onaangenaamheden met het voorgem. Hof, zoo de Republiek alleen en niet beide contracterende Partyen van hun voornemen kennisse geven; en het is daarom dat ik oordeele, dat zulks nog eenige dagen zoude moeten worden uitgesteld. Ik geve UWEG. in bedenken of het niet goed was dat de Princesse of ik eene Expresse naar Berlyn zonden om te verzoeken dat de Koning van Pruissen orders gelievde te geven aan de Troupes in garnizoen

1) Ambassadeur in Frankryk LESTEVENON.
2) Opvolger van THULEMEYER.

te Wesel om op myne requisitie uit naam van Hunne Hoog-Mogende naar *Venlo*, *Maastricht*, *'s Hertogenbosch*, *Grave* of elders in Staats-Brabant te marcheren, en of UWEG. niet met den Heere HARRIS zoude gelieven te spreken om te zien of de Kroon van Groot-Brittannien eenige Cotters en diergelyke Vaartuigen naar de Zeeuwsche stroomen tot dekking dier Provintie zoude gelieven te zenden. Ik weet met geen mogelykheid eenige andere mesures in deze omstandigheden uit te denken, en blyve met achting,

Wel Edele Gestrenge Heer,

's Hage
24 Februarii 1788.

UWEG. d. w. dienaar
W. Pr. v. ORANGE.

LXXXII. VAN DE SPIEGELS *Idées omtrent de Oost-Indische Compagnie.* (18 *Maart* 1788) [1].

De extraordinaris Vergadering van XVII thans op aanschryving van Z. D. H. vergaderd, zich bezig houdende met na te gaan den waren staat van haren Handel, Bezittingen, Benoodigdheden en Ressources, is het ligt vooruit te zien, dat (welke ook over het generaal de uitslag van dit onderzoek moge zyn) daaruit echter resulteren zal een vertoog van de noodzakelykheid van een spoedige en importante ondersteuning met penningen.

De vraag is: waar zal de Compagnie zich adresseren om dit te verkrygen? Zal de Vergadering van XVII hare benoodigdheid voorstellen aan H. H. M? zullen de respective Kameren zich vervoegen aan de Staten der Provincien daar zy resideren? Beide deze wegen schynen ontoereikende te zyn; de eerste, omdat waarschynlyk de Provincien die geen onmiddelyk belang by de Compagnie hebben, niet gemak-

1) Z. ook hiervoren, bl. 151—160.

kelyk te permoveren zullen zyn: en de tweede, omdat apparent het aan de Provincie van Zeeland niet convenieren zoude, haar Kamer in evenredigheid met de Hollandsche van geld te voorzien. Ondertusschen hebben de Provincien van Holland en Zeeland beide het eerste en directste belang by het behoud der Oost-Indische Compagnie, en het schynt derhalve natuurlykst, dat de Comp[e] zich aan beide te gelyk adresseerde, indien men konde verwachten, dat by beide zoude gevonden worden die eenstemmigheid van gevoelens en goeden wil, om door dezelve middelen tot één en hetzelve einde mede te werken.

Sedert eenigen tyd heeft er tusschen deze twee Provincien, welke zooveel reden hebben om de Unie te bewaren, die haar reeds lang vóór de oprigting van de Republyk had verbonden, een ongelukkige nayver geheerscht, waardoor zy al dikwyls malkanderens beste maatregelen hebben gedwarsboomd. Van deze Unie is geen schaduw meer overgebleven, dan in de gemeenschap van de Supreme Justitie: 1) dit is het eenige onderwerp, waarover gemeenschappelyke deliberatien worden gehouden; de overige onderwerpen die geschikt waren, om malkanderens welvaart te bevorderen, en voornamelyk de Oost- en West-Ind. Compagnien, worden meer met een geest van tegenkanting dan van onderlinge behulpzaamheid beschouwd.

't Is onnoodig te onderzoeken, wie het meeste daarby verliest, maar 't is in allen gevalle zeker, dat het gemeen belang door deze gedurige wryving wordt benadeeld, en dat men een wezentlyken dienst aan de beide Provincien zoude doen, met dezelve tot eenparige maatregelen te doen medewerken.

De tegenwoordige toestand van de O. I. Comp. levert

---

1) Zie het Tweede Deel van deze Verzameling, bl. 387 volgg. (1784) (Nominatie van een President van den Hoogen Raad).

daartoe een zeer dringend motief op: Holland is voor $\frac{3}{4}$, Zeeland voor $\frac{1}{4}$ in de Compagnie geinteresseerd: beide de Provincien staan of vallen met de Comp.; wat is dan natuurlyker, dan dat zy de handen inéén slaan, om tot conservatie van dat nuttig en noodzakelyk ligchaam te contribueren? Men vermeent derhalve, dat de Vergadering van XVII zich wel in generale termen behoort te adresseren aan H. H. M., en te kennen geven haar onvermogen, om aan hare uitgestrekte Bezittingen en Handel die militaire protectie ter Zee en te Lande te geven, welke dezelve noodig hebben, en daartoe verzoeken het secours van den Gemeenen Staat; maar dat dezelve Vergadering zich in 't byzonder behoorde te vervoegen aan de Staten van Holland en Zeeland, met praesentatie om aan een *Secreete Commissie* open te leggen de tegenwoordige gesteldheid van de Compagnie, te gelyk met hare Benoodigdheden en waarschynlyke middelen van Herstel. — Deze Commissie gestrekt zynde, zoude dan ook aan dezelve ouverture moeten gedaan worden van de ontwerpen waarmede de Vergadering zich thans occupeert, om door uitbreiding van den Handel de geleden verliezen te recupereren: in deze zelve Commissie zoude kunnen geëxamineerd worden op welken voet het Bestier hier te lande behoorde gereguleerd te zyn: op welke wyze de benoodigde penningen te bekomen: hoedanig de militaire defensie moest ingerigt zyn, en diergelyke objecten van belang welke uit den aard der ouverture zelve zullen voortvloeien.

Men vleit zich, dat er uit deze behandeling van zaken verscheiden nuttigheden kunnen geboren worden: 1°. Zoo het project van uitbreiding van den Handel executabel is, kan men niet nalaten er den lof aan te geven, dat het waarlyk een grootsch ontwerp is, omdat door hetzelve een nieuw leven aan de Compagnie wordt gegeven, en nieuwe sources van bestaan voor de Ingezetenen geopend; maar hiervan be-

hooren de Staten der beide Provincien geconvinceerd te worden, en om dit uit te werken behoort niet de last op één enkele Provincie geschoven te worden, maar de benoodigde penningen behooren door beide Provincien pro rata gefurneerd, of ten minste gegarandeerd te worden. De Compagnie moet aangemerkt worden als één Huis van Commercie, dat zyne expeditien uit differente havens doet, maar voor één gemeene rekening: de Finantien van de Kamers moeten minder onderscheiden zyn, en men behoort onderling securiteit te hebben, dat een ieder voor zyn aandeel equipeert, en in de retouren herideert, te welken einde een vaste form van liquidatie kan worden gereguleerd.

2°. Niemand zal ontkennen, dat er verbeteringen zyn te maken in de form van het Bestier: men heeft dit getracht te effectueren door het oprigten van het 5e Departement [1]: de objectien die men, van den beginne af tot heden toe, tegen dat departement gemaakt heeft, schynen te kennen te geven, dat het oogmerk daarmede niet bereikt is; althans dat de harmonie in het Bestier niet vermeerderd is met de vermeerdering van hoofden, zonder 'twelk nogtans geen verbetering is. Een Commissie uit de beide Provincien zoude, met overleg van de Bewindhebbers, deze zwarigheden kunnen wegruimen, en een groot gedeelte van deze zwarigheden vervalt reeds wanneer het wantrouwen kan weggenomen worden, dat dit Departement praejudiciabel is of aan de Directie van sommige Kamers, of van de overige Bewindhebbers in 't byzonder; en dit kan ongetwyfeld geschieden door dit Departement meer te vereenigen en in te lyven in het geheel ligchaam van de Compagnie, en met de Directie van Z. H. als Opperbewindhebber en het Ministerie der Advocaten [2].

---

1) Verg. het Tweede Deel, bl. 555 volgg. (1786).

2) T. a. p. „l'influence Stadhoudérienne — y est exercée par le ministère du Sieur BOERS, Avocat de la Compagnie," enz.

3°. Considereert men, dat de Oost-Ind. Comp^{e}. thans niet meer is 't gene zy in haren aanleg en nog vele jaren nadien geweest is; zy bestond namelyk uit een Fonds van Handel door zekere Deelgenooten uitgemaakt [1]), onder het uitsluitend Octrooi van den Souverein; derhalve was niets natuurlyker dan dat de Deelgenooten hun eigen goed bestierden, en de inspectie van den Souverein was tot niets noodig, dan om te letten of de conditien van het Octrooi niet overtreden werden; maar thans is de zaak merkelyk van gedaante veranderd: door het geld 'twelk de Provincie van Holland, en ook voor een gedeelte die van Zeeland, tot soutien van de Compagnie gefurneerd hebben, is het regt en de actie van die twee Provincien ruim twaalf maal zoo groot geworden, als dat van de deelgenooten. Derhalve eischt de billykheid, dat de Souverein van dezelve Provincien ook een gepasten invloed hebbe in het Bestier, om zich te allen tyde rekenschap te doen geven van het employ, dat van de immense gefurneerde massa van penningen gemaakt wordt.

Hiertoe meent men, dat een permanente Commissie van weinige der geaccrediteerdste Leden van de Regering in de beide Provincien zoude kunnen opgerigt worden, met Z. D. H. als Erfstadhouder aan het Hoofd, welke Commissie een generaal toezigt zoude hebben over alle de Compagnies-zaken, en voornamelyk, zoo veel het Politiek en Militair bestier betreft; niet zoozeer om zich te mengen in de dagelyksche details, als wel om het oog te houden over de onderhouding der goede ordre in de onderscheiden Departementen, en de verpligting van de Compagnies dienaren, om aan de eene kant het Bewind tot een rugsteun te zyn, en aan de

---

1) B. VAN DER OUDERMEULEN, Memorie. *Iets dat tot voordeel der Deelgenooten van de O. I. Compagnie en tot nut van ieder Ingezeten van dit Gemeenebest kan strekken* (10 November 1785), in 1801 herdrukt by DIRK VAN HOGENDORP, *Stukken rakende den tegenwoordigen toestand der Bataafsche Bezittingen in Oost-Indië, en den Handel op dezelve.*

andere kant een waarborg voor het Publiek, van een oplettende directie, waardoor ongetwyfeld het crediet van de Compagnie zal toenemen.

4°. Zal het gevolg zyn, dat de banden van Vereeniging tusschen de twee Provincien naauwer toegehaald worden, en 't gene te voren objecten van jalousie waren, zullen nu objecten van onmiddelyker gemeen belang en bestier worden: Zeeland zal in 't vervolg niet meer in de ongelegenheid komen, om hare Kamer particulier te moeten bystaan, én de Compagnie zal den last niet moeten dragen van zulke onereuse Negotiatien, als de Kamer Zeeland heeft moeten doen; enz.

Poincten waarop zal moeten gedacht worden in de Besognes over de O. I. Comp. 1)

I. Het Departement voor de Indische zaken te reguleren.

II. Een politique Commissie te introduceren, om oog te houden op het goed employ van 's Lands penningen.

III. Egaliteit te doen observeren in de Equipagien, verzendingen en retouren, zoodat wanneer de Kamers op zekeren tyd zullen moeten declareren, of in staat zyn de equipagien en verzendingen voor haar contingent te doen, of dat het door andere Kamers by wyze van extra-equipagie, zal worden gedaan.

IV. Jaarlyks te liquideeren in gelde, met middelen van contrainte tot het recupereeren der ten agterheid.

V. De Commissie tot de Indische zaken advys te vragen op de volgende poincten.

a. Of — waarin — en tot hoeverre de uitzetting van den Handel voordeelig is.

b. Of de C(ompagn)ie niet met voordeel eenige etablissementen zoude kunnen laten varen?

---

1) Eigenhandig.

c. Of er geen nuttige vermindering van uitgaven of vermeerdering van inkomsten in Indiën zyn te vinden.

d. Of- en in hoeverre de binnenlandsche Handel in Indiën aan particulieren behoort overgelaten te worden.

e. Of het niet voordeelig voor de C(ompagn)ie zoude zyn, *hier te Lande* zekere takken van den Handel aan zekere Kamers te adsigneren, zoodat by voorbeeld de eene Kamer al de Thee ontving en verkocht, een andere de Lywaaten, een derde de Speceryen van de Moluques, een vierde de Caneel, en 't gene verder van *Ceilon* komt.

VI. Holland de C. en CC. penning op de actien hebbende gecedeerd, moet Zeeland het zelve doen, [1]) of dezelve last moet weder aan Holland betaald worden als voren, en Zeeland moet concurreeren in middelen om met H(olland) dit te kort te vinden.

VII. Hoe is 't mogelyk, dat de Kamer Zeeland kan goedmaken de interessen van hare ten agterheid op den Staat, waartoe zy zich verpligt heeft in 1783 en 1784? en gesupponeerd, dat het mogelyk was, dat deze gelden en het verder benoodigde voor de Comp^{e} reeël gefurneerd wierd voor rekening der Provincie of Kamer Zeeland, van waar moeten de interessen komen?

Wanneer de Besognes tusschen Gedeputeerden der Provincien en Bewindhebberen gehouden worden, zullen er zeer vele objecten van importantie voorkomen, waarop men met ernst de aandacht zal moeten vestigen.

Vooreerst, moet uitgemaakt worden de quaestie, in hoeverre de Comp^{e} den Binnenlandschen Handel in Indië aan de particulieren behoort over te laten: de Heer VAN DER

---

1) NB. Holland moet de reeds kwytgescholde C. penning terug hebben, of Zeeland moet daartegen, even zooveel in proportie geven. Dit heeft voor Holland bedragen jaarlyks *f* 331, 217.

OUDERMEULEN heeft in zyne gedrukte Memorie met zooveel kracht beweerd, dat de grootste verachtering van de Comp^e in Indië veroorzaakt wordt door de verliezen op den Binnenlandschen Handel, dat men deze stelling *of* behoort te wederleggen, *of* de waarheid daarvan erkennen, en maatregelen nemen in overeenkomst met dezelve.

Ten tweede, is het uit een Staat gevoegd by zekere Memorie gebleken, dat de generale Indische Lasten tegenwoordig het alterum tantum bedragen van 't gene zy in het begin dezer Eeuw bedroegen, waardoor de Comp^e jaarlyks met circa 4 millioen bezwaard wordt: in dezelve Memorie wordt daaruit besloten, dat het Bewind hier te lande zeer te kort schiet in het Bestier in Indië; misschien is dit besluit voorbarig, maar de zaak zelve vordert, met reden, opheldering; en 't verdient ook opmerking 't gene de H^r. OUDERMEULEN p. 87 aantoont, dat de fortuinen van de Dienaren in de dienst der Comp^e overgegaard in 't begin van deze Eeuw, nog geen 9 ton jaarlyks door malkander bedroegen, en thans omtrent 30 tonnen.

Ten derde, zal het Militaire wezen, zoo ter Zee als te Lande en de fortificatien van Compagnies Bezittingen een voornaam onderwerp van deliberatie uitleveren. Te voren had de Compagnie niets te vreezen, als van oorlogen waarin de Republyk in Europa, of waarin de Compagnie zelfs tegen den Inlander was ingewikkeld; tegenwoordig moet zy zich voorstellen, dat hare voornaamste Bezittingen de speelbal zullen zyn van andere Mogendheden, die by het eerste uitbarsten van een oorlog, onze Bezittingen en havens in bewaring zullen nemen, om te beletten dat haar Party er geen voordeel uit trekke. Zulk een weerlooze en genoegzaam precaire staat kan niet blyven duren, zonder de Compagnie verachtelyk te maken by de Indische Vorsten, en eindelyk haren Handel te doen verliezen; maar aan de andere kant is het te vreezen, dat de Finantien van de Comp^e. buiten

staat zullen gevonden worden, om den last te dragen van zoodanig Militair etablissement als tot hare veiligheid vereischt wordt: hetwelk al wederom de noodzakelykheid bewyst, dat het Bewind van de Compagnie met het Gouvernement van de Republyk naauwer verbonden wordt.

(Naar de eigenhandige minuut.)

De Prins aan VAN DE SPIEGEL.

WelEdele Gestrenge Heer,

Ik zende UWEG. eene Missive van den Heere VAN REEDEN [1]), welke de Princesse my verzocht heeft aan UWEG. mede te deelen. Ik achte my verplicht hierby te voegen dat Ik oordeele noodzakelyk te zyn dat hoe eerder hoe liever de order aan den Heere VAN REEDEN werde afgezonden om te mogen sluiten en teekenen. Ik vreeze dat wy anders quaad humeur te Berlyn hebben te verwachten, dat Ik wilde voorkomen. Ik denke dat ten minste het goed zoude zyn dat de Conclusie van de Alliantie met Pruissen eenige dagen vroeger was dan die met Engeland, opdat alsdan beide Alliantien omtrend denzelven dag kunnen worden geteekend. Zoo Woensdag of Donderdag de Alliantie met Pruissen wierde geconcludeerd en de authorizatie aan den Heere VAN REEDEN met een courier verzonden, kon Maandag uiterlyk die met Engeland worden geconcludeerd en denzelven dag getekend. Voor het overige blyve met achting

WelEdele Gestrenge Heer,

's Hage
den 31 Maart 1788.

UWEG. d. w. dienaar
W. Pr. v. ORANGE.

---

1) Verg. in *Le Conservateur* T. II. 151 suiv. een drietal depêches van dien Gezant te Berlyn aan VAN DE SPIEGEL, uit hetzelfde jaar 1788, over de slechte verhouding van Pruissen en Oostenryk.

De Prins aan VAN DE SPIEGEL.

WelEdele Gestrenge Heer,

Ik restitueere UWEG. hiernevens de Missives van de Heeren VAN REEDE en VAN NAGEL 1). Ik hebbe heden avond by my gehad de Heer VAN ALVENSLEBEN: dezelve scheen te vreden dat de Alliantien niet gesloten wierden vóór dat de mutuele Garantie onder de Bondgenoten van het Erfstadhouderschap wierde geconcludeerd; doch hy verlangde dat de Authorizatie aan den Heere VAN REEDE alsdan spoedig wierd afgezonden en dat de dag om het Tractaat met den Heere HARRIS te teekenen zoodanig genomen wierde, dat de teekening van het Tractaat te Berlyn konde geschieden zoo niet eerder, ten minste denzelve dag als het Tractaat met Engeland zal worden gesloten. Ik vinde dat zulks niet onbillik zoude zyn, en zoo per exempel de Alliantie op Saturdag wierd geresolveerd, zoude de Authorisatie aan den Heere VAN REDEN denzelven dag met een courier verzonden worden en geresolveerd om den volgende Vrydag den Heer HARRIS in eene Conferentie te verzoeken om het Tractaat te teekenen. Waarmede blyve met achting,

WelEdele Gestrenge Heer,

'S Hage
31 Maart 1788.

UWEG. d. w. dienaar,
W. PR. V. ORANGE.

---

1) A. W C. VAN NAGELL, Envoyé aan het Hof van Groot-Britannië, tot 1795. Verg. in *Le Conservateur*, *Revue de droit international* T. II. 195—207 depêches van dien Gezant aan VAN DE SPIEGEL. (*Documents inédits relatifs à l'alliance de l'Angleterre et de la Hollande, conclue en* 1788. Utrecht, 1870).

De Prinses aan VAN DE SPIEGEL.

Ce 1 d'Avril 1788.

J'écris aujourd'hui à Berlin dans les termes que vous l'avez désiré, Monsieur; ALVENSLEBEN est venu me voir après qu'il avait été chez vous: vous l'aviez parfaitement convaincu, et il me paraissait dans de très-bonnes dispositions. Cela me prouve que HARRIS l'avait bien jugé, dans le propos qu'il vous a tenu à son sujet. — La seule chose qui m'embarrasse, c'est que je prévois que les Pro(vinces) ne porteront point leur résolution sur *la Garantie* dans cette semaine, celle de Gueldre du moins sûrement pas, puisque le rapport de la Cour ne sera remis qu'à la Diète du 19 Mai; je ne doute pas que vous ne soyez informé de ceci, et que vous aurez pensé au moyen de parer à cet inconvénient. — ALVENSLEBEN s'attend qu'après cela l'Alliance Prussienne passera la première; j'espère ainsi qu'au moins on pourra mettre un intervalle de quelques jours entre la signature du Traité avec Mr. HARRIS, et le départ du courrier pour Berlin. Vous excuserez, Monsieur, ces réflexions qui sont une suite de la confiance que vous voulez bien me témoigner, et des sentimens que je vous ai voués.

(Ongeteekend.)

LXXXIII. *Onze diplomatische Vertegenwoordiging in het Duitsche Ryk, na* 1787.

P. M. 1)

L'on peut placer à la paix d'Aix la Chapelle l'époque où la République a cessé de porter de l'attention aux affaires d'Allemagne. Les alliances qui l'unissaient avant ce tems, aussi bien que La Grande-Bretagne à la Maison d'Autriche

1) Naar het schynt, van de hand van H. A. V. KINCKELL.

n'ont fait que se refroidir depuis, et le système qui avait été si longtems et si fidèlement suivi pour prescrire des bornes à l'ambition de la France, fut entièrement renversé par la guerre de sept ans. La République eut le bonheur de conserver une stricte neutralité pendant cette grande querelle, et cette neutralité même contribua à détourner les yeux de notre Gouvernement, des affaires de l'Empire. Après la paix de 1763, l'Alliance entre l'Angleterre et la Prusse ne subsista plus, et les deux Puissances restèrent isolées, c'est-a-dire l'une et l'autre sans liaisons continentales. Elles s'aperçurent bientôt toutes les deux combien cette situation leur était dangereuse. L'Empereur en profita envers nous par le coup de pied avec lequel il nous chassa de la Barrière aussi injustement qu'ignominieusement; et la France ne perdit point l'occasion de susciter à l'Angleterre la guerre d'Amérique et d'opérer l'indépendance de ses Colonies, sans qu'aucune des autres Puissances se mît en peine de nous aider. La guerre de l'Escaut est une autre suite de cette situation précaire. Si nos anciennes liaisons avec l'Empereur avaient subsisté, il se serait bien gardé de nous faire cette incartade. — Si le Roi de Prusse avait été notre allié, il n'aurait osé nous la faire. L'Angleterre qui dans l'affaire des Barrières et de l'Escaut avait le même intérêt avec la République, n'avait point la même inclination de nous assister, et peut-être n'en aurait-elle pas eu la faculté. Malgré ces considérations, une espèce d'inertie paraît encore avoir caractérisé les Conseils de la République sur ces objets, lorsque l'heureuse Révolution d'Hollande opérée par Leurs Majestés Prussienne et Brittannique, est venue indiquer l'expédience d'un système général d'Equilibre. Les Alliances déjà conclues par les deux Rois font espérer que les noeuds de ce système se multiplieront et se resserreront de plus en plus; et ce petit précis est destiné à prouver la nécessité où se trouve la République d'avoir un oeil

attentif à ce qui se passe en Allemagne, d'y seconder par tous ses efforts les intérêts de leurs Alliés qui sont devenus les siens; d'y traverser les vues de leurs ennemis; en un mot, d'y avoir des personnes fidèles et intelligentes qui veillent et qui observent.

L'acquisition que l'Empereur veut faire de la Bavière tentée d'abord par un traité avec l'Électeur Palatin, ensuite par une guerre, et en dernier lieu par le projet d'un troc contre les Pays-Bas, est le premier objet qui se présente sous un point dé vue dangereux. Toute l'Europe connait les traités solemnels qui ont stipulé que les Pays-Bas seraient inaliénables, ainsi que les motifs sages qui ont dicté ces stipulations. Il n'est pas moins évident qu'un pareil arrondissement de la Monarchie Autrichienne et une acquisition si considérable de territoire, lui assurerait une prépondérance décidée et qui deviendrait dangereuse à la liberté du reste de l'Europe. Il s'agit donc d'empêcher l'exécution de ce projet. Peut-être que la guerre contre les Turcs justifie dans ce moment, de nouvelles inqiétudes chez les Puissances justement jalouses de l'ascendant que l'Empereur cherche à acquérir. Sa Majesté Prussienne a donné déjà les soins les plus actifs aux mesures nécessaires pour traverser les vues du Cabinet de Vienne étayées actuellement par celui de Versailles. L'Association Germanique en fait foi. Les Ministres du Roi ne se relâchent point dans leurs efforts, et il paraît que nous devrions aussi sortir de l'insouciance où les circonstances nous ont retenus [1]). Sans enumérer toutes les mesures qu'il conviendra de prendre d'après ce plan, nous nous bornerons de rappeler que dans ce moment nous n'avons personne à la Cour Bavaro-Palatine, ni à Mayence, dont l'Electeur est le premier État de l'Em-

1) Er staat *retenues;* misschien bedoelde de steller der P. M. „les Puissances maritimes," of „les Provinces-unies."

pire; sa Résidence le foyer de tout ce qui se traite dans ce moment de plus important pour les affaires de l'Allemagne. Nous n'avons personne aux Deux-Ponts, où régne l'héritier présomptif de la Bavière et du Palatinat: à Stoucard 1) où le Duc donne une légion à notre Compagnie des Indes; à Anspac où le Margrave vient de nous accorder des troupes en subsides. Le Landgrave de Hesse a toujours été un des plus fermes appuis des intérêts des deux Puissances Maritimes; sans compter plusieurs autres où il serait peut-être utile de porter de tems en tems quelques soins.

N'oublions pas que la longue paix, et surtout les atrocités commises dans les derniers troubles, ont entièrement privé la République de la considération politique dont elle jouissait à si juste titre: cette considération est une chose fort essentielle: il faut travailler partout à la rétablir.

LXXXIV. *Handhaving van het evenwigt in het Noorden. De Britsche Ambassadeur* JAMES HARRIS, *sedert Lord* MALMESBURY, *aan* VAN DE SPIEGEL.

Londres ce 30 d'Août 1788 2).

On croirait manquer ici, Monsieur, à la confiance que vous méritez à tant de titres, si on ne vous fesait pas part de toutes les démarches essentielles, qu'on allait prendre dans les circonstances actuelles de l'Europe.

C'est pourquoi, Monsieur, j'ai ordre de vous envoyer copie des dépêches qu'un courier porte aujourd'hui au Sieur EWART à *Berlin*, ainsi que de celles que ce Ministre doit expédier aux Ministres du Roi à *Stockholm*, *St. Petersbourg*,

---

1) Stuttgart.

2) Naar den oorspronkelyken brief.

et *Copenhagen*, en cas que Sa Maj[é]. Prussienne agrée l'intervention que nous lui suggérons.

Dès que nous sommes instruits ici de ses sentimens, nous ferons une proposition formelle aux Seigneurs États-Generaux de coopérer avec ses Alliées dans cet ouvrage salutaire; mais nous n'osons pas faire cette demarche plutôt pour qu'elle ne transpire.

En attendant cette communication *confidentielle* vous mettra à même de préparer les esprits d'avance, et je suis sûr que vous le ferez avec cette adresse qui vous appartient presqu'uniquement.

Quant à la demarche même, je suis assez au fait de votre manière de penser pour être persuadé qu'elle aura votre approbation, et que vous la trouverez sage et très-propre à donner du lustre à notre alliance dans son début. Il paraît très-important que l'équilibre de la Baltique soit conservé et que les trois Puissances qui l'entourent, restent dans leur intégrité.

Il se peut vû les engagemens de la Suède et de la Russie que cette médiation devienne generale — les trois Alliées dans ce cas n'en auront que plus de gloire [1]).

Je n'ai pas besoin, Monsieur, de vous détailler toutes les raisons qui nous engagent à cette mesure. Elles se présenteront desuite à votre esprit, et je me flatte qu'elles seront envisagées comme très-valables à Berlin.

J'ose vous prier Monsieur, de vouloir bien communiquer à L. L. A. A. Monsieur le Prince et Madame la Princesse les pièces que je vous envois, ainsi qu'autant de cette lettre que vous jugeriez à propos: vous voudrez bien en leur fesant part de cette demarche me mettre respectueusement à leurs pieds.

J'ai reçu avant-hier la lettre que vous avez eu la bonté

1) Groot-Britannië, Pruissen en Nederland.

de m'écrire en date du 22: je n'ai pas besoin de vous dire combien je suis charmé que nos idées se rencontrent si parfaitement sur les mesures de précaution à prendre dans les Indes, ni avec combien de satisfaction et d'admiration pour vos talens nous voyons ici la manière prompte et efficace dont vous rétablissez les finances [1]).

Je ne vous dirai rien aujourd'hui de notre Convention pour l'Inde, sinon [2]) que nous travaillerons de notre mieux de la dresser d'une manière propre à cimenter l'union politique aussi bien que les intérêts commerçants des deux Nations.

Il paraît très-certain que l'expedition du Comte CONWAY était effectivement destinée contre *Trincomale*. Les Français en conviennent, mais ils persistent dans leur intention *de tout* continuer. Le développement de cette affaire est trop important pour ne pas l'attendre avec impatience. Il doit nécessairement arrêter pour le moment le progrès de toutes les mesures qui ont l'Inde pour l'objet. J'ai l'honneur d'être avec un attachement inviolable,

Monsieur,

Votre fidèle ami et serviteur

J. HARRIS [3]).

---

1) *Regeling der Quotes* „P. M. 9 July 1788." — „Zyne Hoogheid zoude (onder verbetering) kunnen zeggen: Dat met leedwezen vernomen had, dat de deliberatien van de Commissie tot het reguleren der Quotes" enz. WILLEM V nam het hem door den Raadpensionaris in de pen gegeven, *letterlyk* over. Verg. *Staat der Financie van de Republiek der Vereen. Nederlanden* (11 July 1788) I. 47—49.

2) Of wel soyez persuadé.

3) Tot het Pairschap verheven, 19 September 1788. MALMESBURY, *Diaries and Correspondence* II. 433.

LXXXV. *Onderhandelingen met Engeland, over een verdrag van Handel en Scheepvaart.* *P. M.* 1789 [1]).

De verdere schikkingen tusschen Groot-Britt(annië) en den Staat kunnen betrekkelyk gemaakt worden tot drie hoofdobjecten.

I. een Conventie van 't gene de beide Natien zullen in acht nemen omtrent het vervoeren van koopwaren over zee, naär vreemde havens, zoo wel in tyd van vrede als van oorlog, en omtrent de ontmoetinge der wederzydsche schepen in zee.

Hiertoe kan tot een grondslag gelegd worden het Tractaat van Marine van 1674, met die veranderingen, welke de tegenwoordige aangenomen principes van het Regt der Volken, en de belangen der wederzydsche Natien noodzakelyk maken.

II. De Lyst of Tarief van Regten welke in de beide Staten zullen betaald worden van de koopmanschappen, welke de twee Natien malkander zullen aanvoeren.

Hiertoe behoort vooraf geformeerd te worden een Lyst van de koopmanschappen, die tusschen de beide Natien het meest in commercie zyn, en welker reciproque vervoering het meest verdient gefaciliteerd te worden.

III. De Commercie in Oost-Indiën; onder welk object behoort al hetgene tot wederzydsche securiteit der Bezittingen en van den Handel, zoo binnen 's Lands als op Europa kan dienen; en men behoort daaromtrent zoodanige schikkingen te maken, welke de Commercie faciliteren, en, zoo

---

1) Eigenhandig van den Raadpensionaris.

veel mogelyk, *de rivaliteit* — een bron van politique oneenigheden, uitsluiten.

Deze drie objecten dienden van de zyde van de Republiek behandeld, immers gepraepareerd te worden door geaccrediteerde Leden van de Regeeringe uit de drie zee-Provintien, Holland, Zeeland en Friesland, welke te gelyk een byzondere studie of practyk hebben gemaakt van de zaken van Commercie; by welke zoude behooren gevoegd te worden een Heer, die particulier ervaren was in de belangen van de Oost-Ind. Compagnie.

Terwyl met den Heer Ambassadeur HARRIS zou moeten overlegd worden, de wyze waarop deze onderhandelingen van de zyde van zyn Hof zouden worden aangevangen en voortgezet.

P. M. [1])

Men verlangt in Zeeland, tot een equivalent voor het 4de Articul, van het Tractaat van 1674: Dat men uit de Republiek met onze eigen schepen, in het Ryk van Groot-Brittannien, behalve de producten en manufacturen derzelve, ook zoude mogen invoeren,

1°. de producten van onze eigen Colonien, die nu een dubbel recht moeten betalen, en vooral de koffy.

2°. Alle waren, manufacturen en producten van vreemde, (mits alhier in de Republiek geladen zynde, of wordende) op, en tot die regten als dezelve uit die landen, met Engelsche schepen, direct aangevoerd wordende betalen moeten. En indien men hier niet toe wilde komen, zulks alsdan ten minste zoude mogen geschieden tot die rechten, als de schepen van zoodanige vreemde, by den invoer, verplicht zyn te betalen.

---

1) Onbekende hand. Misschien van den Fiscaal der Admiraliteit N. STEENGRACHT D'OOSTERLAND.

3° Dat de vuur- licht- en andere scheepsongelden voor de Nederlandsche schepen, welke in Engelsche havens binnenloopen, egaal gesteld worden met die belastingen, op d'Engelsche schepen; welke des te redelyker voorkomt, wyl dezelve in onze havens geen meerder last, ton, baken, vuur of andere ongelden betalen, dan onze eigen nationale schepen, ten minste in Zeeland.

4°. den vryen invoer van versche en gezouten visch in Groot-Brittannien, ofte wel eene zwaardere belasting, op het inkomen der vreemde visch, hier te lande.

Eigenhandige minuut van V. DE SPIEGEL.

„Les 3 points que le Ministère Britannique désire de constater par le Traité sont:

I. Qu'aucune marchandise comprise sous la dénomination de contrebande de guerre ne pourra être portée aux Ports ennemis en des vaisseaux neutres, soit que ces marchandises appartiennent à la nation ennemie ou neutre.

II. Qu'il ne résultera par la guerre aucun droit à la Nation neutre, de faire aucune espèce de commerce avec la Nation ennemie, que celui dont elle a joui avant le commencement de la guerre; et particulièrement que les neutres ne navigueront aux Ports des Colonies ennemies, ni de ces mêmes Ports, ni ne protégeront le commerce de ces Colonies dans leur passage vers l'Europe, soit au *moyen des Ports neutres en Amérique* 1) ou ailleurs, soit par manière de changer de vaisseaux, nommée *transshipping*.

III. La propriété de l'ennemi non comprise sous l'une ou l'autre des restrictions sus-nommées, peut librement être transportée en des vaisseaux neutres vers des Ports ennemis."

---

1) Cela s'étend beaucoup plus loin que le Chev. YORKE (Britsch Gezant te 's Hage (Sir JOSEPH)) n'a jamais prétendu. V. le projet remis le 20 Février 1759.

LXXXVI. *Zaak van den Hertog* LOUIS VAN BRUNSWYK. — *Projet d'une Note pour le Sieur* RENFNER [1]), „*26 Mars* 1789" (VAN DE SPIEGEL.)

On approuve entièrement les deux remarques de Mr. RENFNER, savoir sur le passage qui commence par ces mots *l'effrayant tableau des trames odieuses* etc. Et à la seconde page relativement aux Résolutions des Provinces de l'an 1784. On désirerait que Mr. RENFNER voulût jeter sur le papier la tournure qu'il voudrait donner à ces deux Articles, et qu'il nous le communique avant de le faire partir.

On observe de plus, qu'il serait à souhaiter que les prémisses de cette pièce fussent en général plus courts, et que l'on n'y dise point, que le Duc LOUIS [2]) a été accablé pendant quatre années consécutives par la Cabale, ceci n'étant pas dans l'exacte vérité, puisque les personnes qui ont occasionné la première attaque contre ce Prince en 1781, ne sont pas les mêmes qui ont causé le mal en 1784; cette dernière époque est celle de laquelle il s'agit proprement ici, l'autre affaire devant être considérée comme finie depuis longtems. Il faut ainsi se garder de confondre les deux époques dans cette pièce, laquelle doit servir à procurer une explication de la Résolution de L. H. P. de l'été dernier qui puisse tendre à faire voir au Public que L. H. P. regardent les Résolutions prises par différentes Provinces en 1784 comme annulées de fait par la susdite Résolution.

---

1) Pruissisch Secretaris van Legatie (Zaakgelastigde) te 's Hage.

2) De Hertog van Brunswyk, gewezen Voogd van WILLEM V.

De Hertog VAN BRUNSWYK *aan* VAN DE SPIEGEL.

Monsieur

Ayant reçû la Reponse de Leurs Hautes Puissances M[rs]. les Etâts Generaux des Provinces-unies, à ma lettre du 10me d'Avril dernier, et sachant que je dois principalement à vos soins cette promte et juste Reponse, je croirois manquer à mon devoir si j'hesiterois un moment d'en marquer à Votre Excellence mon contentement parfait. J'espere que toute la maison pensera comme moi à cet egard. Recevés donc Monsieur mes plus vives actions de graces pour toutes les peines que cette Affaire vous a couté, et soyés persuadé que je saisirai chaque occasion avec plaisir par laquelle je pourrai vous prouver les sentimens de la plus parfaite consideration avec lesquels je serai pour jamais

Monsieur
de Votre Excellence

à Brunsvic
ce 17 May 1789.

le trés affectionné et devoué
Ami et Serviteur
FERDINAND, Duc DE BRUNSVIC
et DE LUNEBOURG 1)

A S. E. Monsieur le Grand-Pensionaire
VAN DE SPIEGEL à la Haye.

---

1) Naar den eigenhandigen brief.

LXXXVII. *Belangen van Holland en Zeeland, op finantieel en koloniaal gebied. Uitzigt op de verkryging van Ostende.*

De Premier Noble VAN LYNDEN V. BLITTERSWYK *aan* VAN DE SPIEGEL.

Middelburg den 22 Nov. 1789.

HoogEdele Gestrenge Heer,

Ik heb uitgesteld om UHEG. te bedanken voor desselfs vrindelyke brief van den 6 dezes, tot dat er wat interessants van hier te melden was; en dit genoegen heb ik thans, namelyk, dat ons Plakaat tot introductie van den 25ᵉ penning morgen zal worden geconcludeerd, tot suppletie der vrywillige Negotiatie, die nog iets meer dan ik gedacht had heeft opgebragt, en wel circa $\frac{1}{3}$ der benoodigde som. Voorts flatteer ik my van binnen 8 dagen geconcludeerd te zien ons Rapport van de laatste Besognes met Holland over de directie der O. I. C. zonder eenige essentiele veranderingen; zoodra 't gedaan is, zal UHEG. de Resolutie bekomen, om daarvan *by zyne Provincie* 1) het noodige gebruik te maken.

---

1) Als Raadpensionaris van Holland en Westfriesland. Onder de papieren van VAN DE SPIEGEL is te vinden het *Verbaal* (eigenhandig) van het gebesoigneerde (sedert 22 Mei 1788) tusschen de HH. VAN WASSENAER V. CATWIJK, VAN TETS, BOERS, MEERMAN VAN DER GOES, JAGER en R. P. VAN DE SPIEGEL, „om van Bewindhebberen der O. I. Comp. te requireren ouvertures van den staat der gemelde Comp.;" en gelijk *Verbaal* (eigenhandig) sedert 9 October 1788 (praesent als voren; en met de HH. VAN LIJNDEN V. BLITTERSWIJK, SCHORER, DE MAUREGNAULT, en R. P. VAN CITTERS wegens Zeeland), nog 22 April, 16 en 17 September, 5—8 October 1789.

Ik heb reden om zeer content te zyn van de faciliteit ten opzigte der laatste propositie van Z. H. betreffende de Quotes en Staat van Oorlog, bevonden by die genen, aan wie wy gemeend hebben dezelve onder 's hands te moeten communiceren en ophelderen. Zoo 't zich laat aanzien, zal men zich hier des noods, tot alles laten vinden, except de liquidatie, die ik reeds voorlang de vryheid heb genomen om UHEG. te zeggen, dat voor Zeeland *onaannemelyk is:* de Heer van Westkapelle 1), die gisteren tot het bywonen der besognes vertrokken is, zal zich op dezen voet kunnen gedragen; trachtende echter, zoo mogelyk, de som van depence eenigzins verminderd te krygen; waartoe hy eene korte Memorie mede heeft, houdende diminutie op verscheidene posten, te zamen circa van 6½ ton.

'T geen in Vlaanderen voorvalt weten wy hier, zoo als UHEG. het teregt denkt, uit de eerste hand. 'T is my lief, dat door het bergen van 't garnizoen van 't Hazegras binnen *Sluis*, de Keizer zal zien, dat onze plaatsen zoowel aan de zyne, als aan de Insurgenten openstaan. Byzonder interessant is, 't voor ons, wat het einde van dit alles wezen zal: konde het 't zy door habiliteit, of door een Hollands geluk zoo draayen, dat *Ostende* aan de Republiek kwam, 't was, naar myn inzien, een overheerlyk voordeel voor onze Commercie: de Raadpensionaris DE WITT is, zooveel ik weete, de eenige die dit doorzien, en er op geloerd heeft 2): hoe gaarne feliciteerde ik UHEG. met de uitwerking en reussite van dat plan!

Ik heb van OUDERMEULEN eene brief sedert dat hy gequitteerd heeft, en zy doet my groot plaisier, omdat hy zegt byzonder content te zyn van zyne laatste conferentie

1) Zie hiervoren, bl. 545.

2) DE WITT, *Brieven* IV. 603, 611, 675, 678, 679, 680 (A 1668) kunnen min of meer tot aanwyzing van het feit, door VAN LYNDEN vermeld, worden bygebragt.

met UHEG. en gereed om over te steken; zoo hy zich nu maar verder door UHEG. wil laten dirigeren, en voet by stek houden, zonder te ver uit te weiden in abstracte theorie, dan heb ik moed op een goeden uitslag zyner reize: ik zal hem in dien geest schryven.

Ik zie uit UHEG. brief van den 6^{en} dat geen zin hebt in het plaatsen van 't fregat *de Eensgezindheid* op de Schelde; en dus ben ik van myn concept afgestapt: nu wordt het ook te laat in 't jaar.

Over het Gouvernement van *Demerary* heb ik apart geschreven in de nevensgaande brief, om, volgens UHEG. intentie ostensibel te zyn: ik bid UHEG. van WENDORP niet te willen protegeren; om meer als eene reden dient hy ons niet. Voor TOR ben ik aan UHEG. ordres tot een der opgegevene baantjes: LODER wil zoo ver niet loopen, en vooral niet zyne belle; dit heb ik, toen ik nog in 's Hage was, reeds gesondeerd.

Wy zyn druk bezig om een rapport uit te werken tot aanpryzing van 't concept-Reglement over de calamiteuse Polders: ik meen goed werk te doen, wanneer bezig ben, om uwe kinders 1) fortuin te doen maken; maar nog beter, wanneer ik u niet onnuttig ophoude, en daarom zeg ik plotselyk T. T.

LYNDEN.

LXXXVIII. *Academische studien te Leiden van den Erfprins, sedert Koning* WILLEM I.

VAN DE SPIEGEL *aan „den Heer Professor* TE WATER."

HoogEerwaarde en Hooggeleerde Heer!

Ik heb de Eer gehad Z. D. H. mede te deelen den in-

---

1) Dat ontwerp over de Polders, was nog meest eene vrucht van VAN DE SPIEGELS nadenking en arbeid.

houd van UwHE. brief van den 12 deezer en der bygevoegde Memorie betrekkelyk tot zekere plegtigheden in agt te neemen by de aanstaande komst van den Erfprins op 's Lands Universiteit, en Zyn Hoogheid heeft my geauctoriseerd UwHE. te bedanken voor de betoonde attentie, en in 't algemeen te antwoorden, dat het hoogdezelve aangenaam zal zyn, dat by die gelegenheid zoo weinig cerimonie plaats heeft, als met gevoeglykheid zyn kan, immers dat er niets buitengewoons worde gedaan; en ten aanzien van de byzondere poincten, waar op UwHE. antwoord verlangt, heb ik gebruik gemaakt van de permissie die UwHE. my geeft, om tot bekorting van 't werk, de gedagten van Zyn Hoogheid in margine aan te teekenen.

Waar mede ik de Eer heb, met alle hoogagting en vrindschap te zyn

HoogEerwaarde en Hooggeleerde Heer!

UwHE. onderdaanige dienaar
L. P. VAN DE SPIEGEL.

's Hage den 15 Septr. 1789.

Zyne Doorl. Hoogheid de Heer Erf-Prins zal zich, als Civis Academicus laten immatriculeeren, naar 't voorbeeld van alle Vorsten, die ooit deze Universiteit met Hunne tegenwoordigheid vereerden, en byzonderlyk van Prins MAURITS.

„Z. H. heeft hier op geen bedenking."

De Rector Academiae zal eenigen tyd te voren aan den Senaat proponeeren het doen van eene plegtige Commissie aan den Heer Erf-Prins, om HoogDenzelven te verwelkomen aan deze Universiteit.

Deze Commissie zal bekleed worden door den Rector M. en de vier oudste leden van de Faculteiten.

Zy zal uitgevoerd worden of op denzelfden dag, waarop de Heer Erf-Prins is geimmatriculeerd, of op eenigen anderen dag, zoo als aan Z. D. H. best zal gelegen komen.

„Dit wordt aan den Heer Rector M. overgelaaten."

De aanspraak zal geschieden in 't Latyn of Nederduitsch, ter keuze van den Heere Erf-Prins.

„Zoo als het aan den Heer die het woord voeren zal, best bevalt, indien de Erfprins te vooren geïnformeerd wordt; doch liefst in het Nederduitsch."

Indien H. D. en K. Hoogheden zulks goedkeurden, zou op zekeren dag, kort na de komste van den Heer Erf-Prins, eene Oratie in 't openbaar kunnen gehouden worden. Dit is altyd te Franeker geschied, wanneer iemand der Vorsten uit den Huize van ORANJE en NASSAU aldaar aan de Academie kwam. By de komste van Prins MAURITS aan deze Universiteit heeft dit geen plaats gehad, maar wel, nu ruim honderd jaaren geleden, by gelegenheid der komste van eenen der Vorsten uit den Huize DE MEDICIS.

Deze Oratie kon gedaan worden, of door den Rector, of door iemand anders, wien de Heer Erf-Stadhouder daar toe liefst zou verkiezen.

„Z. H. oordeelt, dat het houden van een opzettelyke Oratie kan nagelaaten worden."

Indien zoodanige Oratio Panegyrica geschiedde, zou het cerimonieele, by die gelegenheid te observeeren, nader dienen bepaald te worden. Zoo deze sollemniteit gedeclineerd wierde, zou *en* de aantestellen Professor Juris *en* de Rector op den 8 Febr. den Heere Erf-Prins kunnen complimenteeren, indien HoogDezelve die Oratien met Zyne tegenwoordigheid geliefde te vereeren.

„Indien deeze complimenten niets extraordinairs inhouden, zal het Z. H. niet onaangenaam zyn, dat de praesentie van den Erfprins, immers by de Oratie van den Heer Rector, geremarqueerd worde."

Wanneer ik vryheid kreeg, om, in naam van Z. D. H. den Heere Erf-Stadhouder, kennis van de aanstaande komste van den Erf-Prins aan den Senatus Academicus te geven,

zoude ik in denzelven eene plegtige Commissie aan den Prins Erf-Stadhouder proponeeren, om aan HoogDenzelven het genoegen te betuigen over deze voor deze Universiteit zoo belangryke gebeurtenis.

„De Heer Rector heeft volkomen vryheid aan den Senaat kennis te geeven, en Z. H. wil gaarn de Heeren dispenseeren van de moeite der Commissie, doch zal dezelve, wanneer ze gestrekt wordt, met aangenaamheid ontvangen."

F. W. PESTEL *aan den R. P.* VAN DE SPIEGEL (*eigenhandig*).

Hoog Edele Gestrenge Heer, Ik hebbe de eer uwe H. E. Gestr. het manuscript van den Heer WEIS met de grootste dankbetuiging te overhandigen. Ten hoogsten waardeerende hetgeen myn waarde Predecesseur en Vriend gedaan heeft, hebbe ik uit het eerste hoofdstuk van dit werk met veel genoegen gezien, dat hy reeds in zyn tyd de tractaten van ons Land voor een wezentlyk gedeelde (sic) van Nederlands Staatsrecht gehouden heeft; een denkbeeld, waardoor ook ik bewogen ben, in de prefatie van myne Commentarii de republica Batava te beloven, dit stuk in eene nieuwe editie uitvoerig te verhandelen, zoodat ik nu genootzaakt ben, woord te houden.

Den by uwe Hoog Edele Gestrenge opgestelden Plan van myne mondgesprekken met den Heer Erfprins zal ik met alle mogelyke neerstigheid zoeken uit te voeren; verzoekende uwe Hoog Edele Gestr. om verdere directie in 't vervolg, en om gunstige medewerking om my het vertrouwen van Hoogstdenzelven te verwerven. Ik twyfele niet, of myn project van de manier den Plan uit te voeren, zoo verre dezelve my betreft, zal U H. E. Gestr. onder het oog komen. In haast is daarin veel uitgelaten, hetwelk ik evenwel inderdaad behoorlyk toevoegen werde. Ik hope met U H. E. G. nadere bepalingen en verbeteringen, en met

haar Koninglyke Hoogheid hooge ordre vereert te worden, en zal naar den Haag overkomen, zoodra ik weet, dat U H. E. G. eenige weinige minuten winnen kan, om over deze zaak met my te spreken. Om redenen, die ik mondeling openhartig open leggen zal, wenschte ik wel, dat myn Opstel' aan myne Collegaas niet worde medegedeeld. Myn oudste zoon heeft zyne cahiers tot zyne verdere instructie mede naar *Vlissingen* genomen, en de jongste heeft de zyne met abbreviatures geschreven en met byvoegsels uit zyn eigen lectuur verrykt, zoodat ik geen een zuiver en leesbaar manuscript van myn eigen Collegie over de foedera Belgica voor alsnog U H. E. G. aanbieden kan.

Uwe Hoog Edele Gestrenge gelieve over mynen iever en hetgeen in myn gering vermogen is, volstrekt te disponeeren, en den byzondern respect goed te keuren, waarmede ik de eer hebbe, my te noemen

Hoog Edele Gestrenge Heer

Leiden d. 7 October 1789.

Uwe H. E. G. ootmoedige en
zeer gehoorzame Dienaar

PESTEL.

LXXXIX. *De Prinses van* ORANJE *aan haren Broeder, den Koning van Pruissen,* FREDERIK WILHELM II [1]). *De bevrediging van Europa, 's Konings pligt.*

Le 28 Avril 1790.

Je reçois à l'instant votre gracieuse Lettre mon très-cher Frère, et je m'empresse à vous en témoigner par ces lignes

---

1) Copie de la Lettre autographe de S. A. R. Madame la Princesse D'ORANGE au Roi de Prusse. Noch deze brief, noch een der voorgaande diplomatische bescheiden zyn afgedrukt in het *Résumé des Négociations, qui accompagnèrent la Révolution des Pays-Bas Autrichiens; avec les pièces*

ma respectueuse et vive reconnaissance. Accoutumée à vous dire librement ma pensée, je ne crois pas devoir vous dissimuler combien j'apréhende les suites funestes de la guerre si vous la préfériez à l'armistice proposé par l'Angleterre. Je ne hazarderais point mon opinion sur le fond des questions importantes qui feraient sans doute la matière des Négociations, mais je ne puis vous cacher quelques réflexions que je me suis permises sur la situation des choses et sur l'influence que cette situation peut avoir sur les évènements futurs. — Je vous avoue d'abord mon cher Frère, que ce serait avec ravissement que je vous verrais remplir le beau role de pacificateur de l'Europe, dans un moment où il ne tiendrait qu'à vous d'étendre le feu de la guerre et d'exposer cette partie à un embrasement général. Ce serait à votre modération, à votre sagesse et à votre fermeté que l'on devrait le rétablissement de la tranquillité sur une base équitable et solide; cette nouvelle preuve de votre magnanimité ne pourrait manquer de renforcer la confiance de vos Alliés, et de détruire les espérances de vos ennemis qui voudraient ternir votre gloire, en vous attribuant une façon de penser absolument opposée à votre caractère; mais outre ces avantages que j'envisage comme plus réels qu'ils ne le paraissent peut-être à bien des gens, j'en vois d'autres encore qui me paraissent dans un rapport direct avec vos vrais intérêts. — D'abord si je considère votre position vis-à-vis de l'Angleterre et si (comme je le crois) cette Puissance agit de bonne foi, une telle conduite ne saurait manquer de vous l'attacher plus que jamais et vous mettrait à même d'en retirer d'autant plus d'utilité dans d'autres occasions; si au contraire votre supposition était fondée, si elle avait quelque prédilection pour l'Autriche, il ne serait

---

justificatives. Par L. P. J. VAN DE SPIEGEL (Amsterdam 1841); de veelbelovende Proeve van VAN DE SPIEGELS waardigen Kleinzoon, in den bloei zyner jaren, te Stuttgart overleden.

certainement pas d'une bonne politique de leur donner le plus léger prétexte de s'en raprocher. Quelques soyent les vrais sentimens du Ministère Brittannique, ceci me paraît un point très-décidé, c'est qu'on ne l'entrainera pas au delà des bornes où il veut aller, pour peu qu'il paraisse que la Prusse soit l'agresseur vis-à-vis des Cours Impériales; et cette circonstance me paraît d'autant plus digne d'attention que la France par l'épuisement de ses finances et l'extrême désordre de son administration est devenue de toute nullité, et le restera encore longtems. Quant aux Belges, j'ai toujours jugé que la Révolution pouvait devenir avantageuse sous deux points de vue, 1°. relativement à la diminution du pouvoir de la Puissance Autrichienne, et 2°. relativement aux liaisons permanentes qui auraient pu se former entre cette République et la nôtre 1), *par lesquelles Elles se seraient entre aidées mutuellement* et seraient devenues l'une et l'autre plus respectables. Mais avant tout, ces Belges devaient avoir des gens de génie à leur tête; ils devaient s'entendre entr'eux, prendre de bonnes mesures dans leur intérieur et suivre de bons conseils. Mais ils sont divisés entre eux, ils sont allés le plus souvent sur leurs propres erremens sans se montrer fort éclairés dans leur Administration et dans la situation où ils se trouvent actuellement, il semble que ce qui pourrait leur arriver de plus heureux, ce serait que l'on discutât leurs intérêts dans les Négociations que l'on entamerait pour la pacification générale, et par ce moyen on parviendrait également au premier but, savoir, à quelque diminution du pouvoir de l'Autriche. Si les Belges se jettaient entre les bras de la France, ce serait le triomphe du parti démocrate, et par là cette fausse idée de liberté qui bouleverse ce Royaume, s'étendrait de plus en plus; — non — seulement notre République en

1) Verg. het merkwaardig boek *La République Belgique*. Tome premier. A Rome, chez les frères GRACQUES (1789).

deviendrait la première victime, mais vraisemblablement ses ravages iraient plus loin; l'Allemagne n'en serait pas exempte et bien loin que votre rupture avec l'Autriche en arrêtât les progrès, je craindrais plustot qu'elle produirait un effet tout contraire. D'ailleurs les Belges seraient un Allié fort onéreux, leur armée est dans le plus piteux état, ils auraient besoin d'un nombre considérable de vos troupes, si vous vouliez les assister avec quelque apparence de succès. — Pardon mon cher Frère, de ce long bavardage que mon zèle ne m'a pas permis de supprimer; veuillez toujours rendre justice à la pureté de mes intentions, et surtout aux sentimens de l'attachement le plus inviolable.

De Prinses aan VAN DE SPIEGEL.

J'ai relu avec attention toutes les pièces venues de Berlin, et je restitue celles qui vous étaient adressées, Monsieur; vous observerez qu'il y manque une pièce annexe, celle qui contient *les questions* que REEDE vous a soumises; elle n'était pas, la seconde fois, dans le paquet que vous avez envoyé au Prince. Plus j'étudie ces pièces, et plus j'y trouve de difficultés pour en faire quelque chose qui remette la confiance entre Londres et Berlin, et mène au but général, savoir à une paix solide. Je crains beaucoup que l'Angleterre ne voudra pas retourner aux termes de sa déclaration du 26 Février, après tout ce qui s'est passé de depuis; si elle y consentait, je crois que pour le moment ce serait tout ce qu'il y aurait de mieux. C'est principalement le Traité avec la Porte qui a déplu à la Cour de Londres; comme il s'écartait des instructions de KNOBELSDORF [1]) qu'elle avait approuvées, elle s'est cru jouée; les ouvertures flat-

---

1) Pruissisch Gezant te Konstantinopel. Verg. L. P. J. VAN DE SPIEGEL, *Résumé des Négociations*, enz. p. 177.

teuses du Roi d'Hongrie sont venues à l'appui de ces dispositions. En même tems elle a cru qu'en vertu de ce Traité avec la Porte, la guerre allait éclater; elle a voulu l'empêcher à tout prix, et ce sont toutes ces raisons ensemble, jointes à beaucoup d'humeur entre les Ministres, qui ont occasionné la déclaration précipitée de l'Angleterre aux Puissances Belligérantes, sans se concerter avec ses Alliées; — à l'égard de quoi la République pourrait autant se plaindre que la Prusse, et peut-être plus, parce que l'Angleterre considérait cette dernière comme faisant elle-même partie des Puissances Belligérantes, et par cette raison elle ne pouvait être médiatrice; au lieu que cette raison ne pouvait certainement pas exister vis-à-vis de la République. Cependant l'Angleterre est allée en avant, sans lui donner aucune connaissance formelle de ses intentions; je ne sache pas du moins que ni l'Ambassadeur, ni NAGELL ayent été autorisés à les communiquer *en forme* à L. H. P. Croyez-vous, Monsieur, que cette manière d'envisager la conduite de l'Angleterre soit entièrement juste, et que je puisse la représenter ainsi à Berlin? Je voudrais cependant *un peu moins* insister sur les sujets de plaintes qu'elle aurait aussi données à la République. Il m'est veuve une autre idée que je soumets à votre examen. Si l'on pouvait avoir *une certitude* que l'Angleterre resterait *ferme* dans son Alliance avec la Prusse, et reprendrait les termes de la déclaration du 26 Février dans toute leur étendue, (mais pas comme HERTZBERG l'explique), à condition que la Prusse laisserait tomber présentement sa demande de *Dantzig* et *Thorn* [1]), et

1) „Stukken rakende de Commercie van Dantzig en Thorn, en Negotiatien omtrent die steden geëntameerd in 1789, 90, 91" (VAN DE SPIEGEL). — „Brieven van den Commissaris JACOB ROSS te Dantzig." — „Brouillons van Projecten rakende de Negotiatien over Dantzig en Thorn, en het Tractaat van Commercie met Polen (1790)." „Memorien en Nota's van de Ministers van Engeland, Pruissen en de Republyk rakende de Poolsche zaken, byzonder *Dantzig* en *Thorn* (1790, 1791)."

un nouvel arrangement de limites avec la Pologne, ne pourrait-on pas s'employer à cela à Berlin? *Quant à moi personnellement,* je ne me refuserais pas de faire *un essai* là-dessus auprès de Mr. DE HERTZBERG, et même du Roi, et je trouve que la Prusse gagnerait déjà considérablement en affaiblissant la Puissance Autrichienne, sans avoir besoin encore *d'avoir part au gâteau.* D'ailleurs la cession de ces 2 villes aura pourtant bien lieu un jour ou l'autre, et dans ce moment elle ferait presque partout une très-facheuse sensation; et puis la Prusse ne prenant rien pour elle pourrait *faire valoir* son désintéressement; elle regagnerait *un peu* dans l'opinion publique, et pourrait par là même parler plus haut sur les autres points. Je vous supplie, Monsieur, de peser ceci, et d'en faire l'usage qu'il vous plaira; je ne tiens à cette idée qu'autant que vous la jugerez bonne.

En tout cas il me semble qu'il y a deux points sur lesquels il serait à souhaiter que l'Angleterre s'explique avec franchise. D'abord, comment elle considérerait une attaque hostile de l'Autriche dans les termes où les choses en sont, *avant la ratification* du Traité avec la Porte; et secondement ce que ferait l'Angleterre, si le Roi d'Hongrie faisait la paix et que la Prusse se vit forcée à soutenir une guerre avec la Russie? A l'égard de celle-ci nous avons été surpris de voir par les dépêches du Ministre d'Angleterre à Varsovie, que le Traité de Commerce entre l'Angleterre et la Cour de Pétersbourg était tout près de sa conclusion. La manie des longues écritures me gagne; j'ai presque honte de vous arrêter par une si longue lettre. Je ne cesserai d'être avec les sentimens que vous me connaissez

ce 25 Avril 1790. W(ILHELMINE).

XC. Van de spiegels *beschouwing der Oostersche quaestie.*

P. M. ce 30 Janvier 1791 1).

Lorsqu'au printems passé, l'Angleterre offrit sa médiation pour une paix générale, c'était dans le dessein de sauver l'Empire Ottoman de sa ruine; et en même tems de prévenir que le feu de la guerre ne s'étendît plus loin. — Bien que la guerre avec l'Autriche soit mise de côté, les circonstances sont à peu près les mêmes, relativement à la Russie; en ce que le progrès des armes Russes menace l'Empire turc en Europe de sa destruction totale, et que la guerre est sur le point d'éclater avec les Puissances qui s'intéressent à sa conservation; mais la différence est, que maintenant la paix peut être obtenue par un sacrifice dont les conditions sont articulées à plusieurs reprises.

La question n'est donc point, s'il faut entrer en guerre pour sauver les Turcs? mais elle revient à ceci: s'il faut attaquer la Russie pour forcer l'Impératrice 2) à se désister des conditions sur lesquelles Elle offre la paix aux Turcs.

Pour peu qu'on connaisse le caractère de cette Princesse, et la confiance que doit Lui inspirer le succès de ses armes, il est à prévoir, qu'Elle ne se prêtera jamais de bon gré à cette complaisance, mais qu'il faudra nécessairement choisir entre ces deux alternatives; ou de consentir qu'Elle fasse la paix sous les conditions proposées, ou de la forcer les armes à la main au *status quo* strict. Or, si l'on examine

---

1) „V. D. SP." — Deze aanduiding, en de eigenhandige titel op de ommezyde, „P. M. sur la paix entre la Russie et la Porte," wyzen den Raadpensionaris ontwyfelbaar aan.

2) KATHARINA II.

sans prévention le pour et le contre de ces alternatives, il me paraît que le résultat ne doit pas être très-difficile. En effet, quel est l'objet qu'on pourrait gagner en risquant la perte d'hommes et d'argent? quelles pourraient être les suites de cette guerre? Voilà des choses qu'on doit mettre dans la balance, et comme la prudence dicte, de ne jamais risquer au delà de la valeur de l'objet que l'on a en vue d'obtenir, je ne crois pas que l'on peut être embarrassé sur la conclusion à tirer: puisque l'objet n'est plus la paix, ni la conservation des Turcs, mais une ville entourée d'un pays inculte et désert, dont l'acquisition n'ajoutera rien aux forces de l'empire Russe, et ne diminuera en rien celles des Ottomans.

Cette considération serait peut-être assez forte pour déterminer l'Angleterre à ne pas mettre obstacle à un arrangement pareil, mais comme le Cabinet de Berlin ne semble pas envisager les choses sous le même point de vue, il faut penser à un moyen de l'en persuader, et qui soit en même tems assez efficace pour conduire les choses à une bonne et prompte fin: et cela ne pourrait, à mon avis, pas mieux être obtenu, que par l'Evoi d'une personne de confiance à Berlin, qui tant à l'occasion de la dernière réponse remise à Mr. JACKSON le 23 Janvier, que des progrès considérables des armes Russes, entrerait dans une explication franche et amicale avec le Ministère Prussien, Lui exposerait les dangers de la crise présente, essayerait des propositions conciliatoires, telle par exemple de faire raser les fortifications *d'Oczakow*, et de rendre la ville dans cet état aux Turcs, ou de la laisser aux Russes, avec la stipulation dans les deux cas, de ne jamais y faire de nouveaux ouvrages · Que si le Ministère Prussien ne voudrait absolument pas se prêter à un arrangement convenable, cette même personne serait autorisée de déclarer confidentiellement que Sa Majesté Brittannique ne se mêlerait pas de la guerre,

que dans le cas que la Russie voudrait pousser ses conquêtes sur les Turcs, ou qu'elle attaquerait le Roi de Prusse: qu'enfin on devrait signifier cela à la Russie et aux Turcs, et proposer un armistice sur la base alternative, ou de rendre *Oczakow*, et le terrain jusqu'au Dniester, après avoir démantelé la ville, ou de la retenir dans le même état, selon ce qu'on pourrait le mieux convenir.

(Afschrift van de hand, naar het schynt, van den Commies TINNE.)

Grondslagen van den Vrede in het Oosten, door VAN DE SPIEGEL *geschetst* 1).

Cour de Vienne et Porte-Ottomane.

Limites de la Paix de Passarowitz, 1718.	Limites de la Paix de Belgrade, 1739. — État actuel.
Thémeswar et son Bannat cédés à l'Empereur.	La Valaquie Autrichienne passera sous la domination Ottomane, de même que la Servie et une partie du Bannat depuis les frontières occidentales de la Valaquie jusqu'au Zerna qui se jette dans le Danube vis-à-vis de Semendria.
Toute la partie de la Valaquie qui s'étend jusqu'à l'Alauta, cédées de même. L'Aluta sert de borne aux deux Empires de ce côté.	L'Empereur conservera Meadia en s'obligeant d'en détruire les fortifications.
Les limites seront dix lieues au-dessus l'embouchure du Timoch, desorte qu'Isperléebancq	Le Danube depuis l'embouchure du Zerna en remontant jusqu'à celle de la Save, et

1) Eigenhandig opstel van den R. P.

et son territoire reste au Grand Seigneur, et que l'Empereur soit maître de Ressova.

La ville de *Parakin* sera cedée à l'Empereur, et la Porte conservera Refna: de cet endroit on tirera une ligne droite jusqu'à *Istolaz:* on en formera une seconde *d'Istolaz à Bredka;* ensuite contourant le territoire de Zokol on ira par une ligne droite à *Bellina* sur la Drinne.

Le Grand Seigneur possédera tout ce qui se trouve à l'Orient de ces lignes, et tout le territoire à l'Occident appartiendra à l'Autriche.

La Save depuis l'embouchure de l'Unna jusqu'à celle de la Drinne est cedée à l'Empereur, de même que les isles de cette rivière et les forteresses.

L'Autriche possédera sur la rive droite de l'Unna, Jassenowitz, Dobisc et nouveau Novi.

cette rivière depuis Belgrade jusque *Wivar*, serviront de limite aux deux Puissances, et leurs sujets y auront une liberté égale de pêcher, naviguer etc.

Belgrade sera cedé au Grand Seigneur, de même que *Sabatch*, mais les fortifications de ces deux places seront démolies.

Les limites de la Servie et de la Bosnie resteront les mêmes qu'à la paix de *Carlowitz*.

La plaine vis-à-vis l'île d'Orsova et le bourg d'Alt-Orsova est cédée aux Turcs.

Dans la Croatie chacun des contractans retiendra les places dont il est en possession; mais ils ne pourront élever de nouvelles forteresses.

L'Autriche et la Porte Ottomane.

Dans la déclaration faite à Reichenbach S. M. Apost.

s'engage au rétablissement de la Paix sur la base du status quo strict, *tel qu'il a été avant la guerre*, toutefois dans l'espérance que la Porte eu égard à la restitution de tant de conquêtes importantes, se prêtera à quelques modifications conciliatoires, mesurées sur la plus stricte exigence de la sûreté des frontières Autrichiennes; et que l'effet d'un tel arrangement sera facilité par le concours et les bons offices de la Prusse et des Puissances Maritimes.

Sa Majesté Prussienne en acceptant cette déclaration, ajoute, que quant à l'espérance des modifications conciliatoires, elle entend, que ces modifications soyent absolument volontaires et dépendantes du bon gré de la Porte, et de la Médiation des Cours alliées, et que si Sa Majesté Hongroise en retire quelques acquisitions ou autres avantages, Elle en donnera un équivalent à Sa Maj. Prussienne.

Les Ministres plénipotentiaires du Roi de Hongrie ayant examiné la contre-déclaration de la Prusse et le sens dans lequel cette Cour entendait l'espérance que Sa Maj. Apostol. s'était reservée, ont observé à leur tour que le passage regardant l'équivalent pour la Prusse, ne saurait être appliqué aux acquisitions que la Cour de Vienne pourrait retirer de la Porte à titre onéreux, ou à raison de la propre convenance de cette Puissance, mais uniquement à celles qu'on en pourrait obtenir gratuitement.

Sur quoi le Comte DE HERTZBERG a observé, que le Roi son Maître ne saurait aucunement admettre la distinction à l'égard du passage ci-dessus mentionné, mais que Sa Maj. insiste sur le sens littéral de Sa déclaration.

Les Ministres Plénipotentiaires du Roi de Hongrie ont demandé la garantie des Puissances Maritimes de la déclaration où cette réserve est insérée, et l'acte de garantie donné par les Ministres des Puissances Maritimes porte également sur les deux déclarations, quoique dans le fond elles ne fussent pas entendues dans le même sens.

Le Prince DE KAUNITZ a dit à cet égard ne pas espérer que la Porte se prêtera de bon gré aux modifications désirées par l'Autriche, à moins que les Puissances Maritimes ne veuillent sincèrement l'y disposer, soit la Porte à y consentir ou la Cour de Berlin à ne point l'empêcher.

Les seuls objets auxquels les désirs de S. M. Apost. se bornent, sont le district de *L'Unna* et *Orsowa:* le premier servant à couvrir les frontières de la Croatie, et le second pour garantir l'entrée du Bannat et de la Transylvanie.

Il se contenterait même de la partie du District de l'Unna qui fait le coude dans le territoire Autrichien, et du seul vieux *Orsowa* situé à la rive gauche du Danube.

Le seul objet de compensation qu'il pourrait offrir, si absolument il en fallait un, consisterait dans la conservation des nouveaux ouvrages ajoutés par les Autrichiens aux Forteresses conquises sur les Turcs, et qui devront être restitués, mais dont les nouvelles fortifications suivant les conditions du status quo strict, pourraient être rasées.

Pour l'équivalent auquel la Prusse prétend, il ne croit pas que la situation de la frontière vis-à-vis de cette Puissance, permet aucune cession de ce côté: et bien que ce qui a été dit dans les deux déclarations respectives touchant le cas où cet équivalent pourrait avoir lieu, ne soit pas pris de part et d'autre dans le même sens, il espère néanmoins que S. M. Prussienne voudra dans le cours de la Négociation, admettre le sens que les Ministres Autrichiens y ont attaché.

Cependant le Prince DE KAUNITZ entend que l'exposé de cette opinion ne doit point être regardé comme des prétentions, mais comme des désirs, des espérances.

Les conditions articulées par le Ministère Ottoman comme la base de la Négociation sont qu'outre la restitution des conquêtes sur le pied du statu quo strict avant la guerre, le Roi de Hongrie I° s'engage à se desister du droit de navigation sur la Mer Noire: II° de rembourser tous les

frais de la guerre, dont l'Empereur a été la seule cause; III° qu'il cède à la Porte la Bucowine située du côté de la Wallachie; IV° que la Porte ne sera plus tenue à la garantie du Traité de l'Autriche avec la Régence d'Alger.

(Naar VAN DE SPIEGELS eigenhandige minuut.)

Aanmerkingen van den Raadpensionaris op eene depêche van den Hertog VAN LEEDS, Secretaris van Staat voor de Buitenl. Zaken, door het Hof van Berlyn niet wèl begrepen 1).

Depêche du 26 Février.

Le Roi a vu avec une très-grande satisfaction par le projet du Traité proposé à la Porte Ottomane et l'objet des Instructions de Mr. KNOBELSDORFF, que les vues de Sa M. Prussienne sont dirigées vers le rétablissement de la Paix, sur le grand principe du *status quo*. Sa Maj. Britannique est prête à concourir avec S. M. Prussienne et les États-Généraux dans des représenta-

Dans la réponse de la Cour de Berlin du 10 Mars, il paraît que cette Cour n'a pas trop bien saisi le sens de la Déclaration de S. M. Britannique relativement au secours promis, puisqu'il y est dit, „que S. M. Prussienne a vu avec la plus grande satisfaction que l'Angleterre regarderait toute agression d'une Puissance quelconque comme un *casus foederis*, et que S. M.

---

1) De Hertog VAN LEEDS trad kort daarna af. Het heette te Londen, dat Lord AUCKLAND meer had kunnen doen, om Holland tot den oorlog tegen Rusland aan te hitsen („that you have not done all that Administration wished you to do, in order *to excite Minheer to a Russian war.*") — AUCKLAND, *Corresp.* II. 388 (6 Mei 1791). — Te verg. MALMESBURY, *Diaries*, II. 471; en meerdere vroegere depêches van den Hertog VAN LEEDS, in het *Résumé des Négociations* van L. P. J. VAN DE SPIEGEL.

tions nécessaires aux Puissances Belligérantes.

Au cas que ces représentations fussent infructueuses, S. M. Brit. s'engagera de prendre des mesures pour empêcher que le Roi de Prusse soit attaqué par la France ou par le Danemark à la suite des opérations qu'il viendrait à faire pour parvenir à son but: laquelle attaque sera considérée comme le casus Foederis.

Sa M. Brit. est d'avis que de telles démonstrations pourraient être faites par l'Angleterre et la Hollande qui assisteraient très essentiellement Sa Maj. Prussienne, en jalousant et en inquiétant ses ennemis.

Le Roi de Prusse peut donc compter dans la poursuite de ses mesures pour le rétablissement de la Paix sur le pied du status quo, sur l'appui le plus décidé de cette influence qui peut être dérivé des représentations de l'Angleterre, et du soutien qui peut être donné aux mesures de S. M. Prussienne par l'approbation et le concert de l'Angleterre.

Et le Roi de Prusse peut compter sur l'assistance de suppose que le cas existe déjà en quelque manière par le Traité conclu avec les Turcs. Sur quoi l'Angleterre a expliqué clairement ses intentions dans une dépêche du 26 Mars, en déclarant que S. M. Britannique s'est engagée à secourir la Prusse contre une attaque de la France ou du Danemark en haine des mesures que le Roi de Prusse prendrait pour le rétablissement de la Paix sur le principe du status quo, mais que Sa Majesté Britannique ne regardera pas comme tel le Traité fait avec la Porte-Ottomane si le Roi de Prusse est attaqué par l'Autriche en haine de ce Traité.

Que Sa Maj. Britannique n'a jamais approuvé les différents projets mis sous ses yeux de la part de la Cour de Berlin, quoiqu'elle ne s'opposera pas à un agrandissement que le Roi de Prusse pourrait obtenir par la voie de la négociation.

Dans la dépêche du 30 Mars est proposé un armistice pour donner un tems propre à la négociation pour la Paix sur

l'Angleterre pour empêcher ou repousser les attaques de la France et du Danemark en haine des mesures adoptées pour l'exécution de son Plan [1]).

le principe du status quo ou quelque chose d'approchant!

De Gezant A. W. VAN REEDE (*uit Berlyn*) *aan de Prinses* VAN ORANJE.

„A S. A. R."

18 Avril.

La voix publique est contre l'A(ngleterre): le cri est qu' elle veut favoriser l'Autriche. Nous ne pouvons pas aller contre le torrent; il faut garder un juste milieu.

L'Angleterre avait (aurait?) dû suivre sa marche précédente en combinant l'intérêt général qui demande la Paix, avec l'intérêt de la Prusse qui à moins d'une impuissance absolue de l'effectuer, exige que l'Autriche fasse quelque perte.

L'Angleterre avait dû communiquer à Berlin sa depêche pour Vienne, au lieu de l'envoyer directement.

Avec de la complaisance, de la douceur et du tems, on pourrait conduire la Cour de Berlin au but proposé; — les circonstances n'étant plus les mêmes, les espérances et les Plans qu'on avait pu concevoir, deviennent aussi impossibles.

Changement considérable entre les sentimens que l'Angleterre a énoncés le 26 Février, et les dépêches du 26 et 30 Mars. L'Angleterre se croit trahie, jouée et n'accorde plus aucune confiance au Comte HERTZBERG: — il faut raccommoder cela, et il faut du côté de l'Angleterre quelque démarche.

---

1) Naar VAN DE SPIEGELS H. S.

VAN REEDE *aan den Raadpensionaris.*

„A. V. D. S."

(18 Avril).

L'Angleterre avait pris l'engagement volontairement, sans y être invitée, de faire présenter seule ou conjointement avec la Prusse, un Mémoire ou Manifeste aux Cours Belligérantes pour les exhorter à la paix, sur les principes du *status quo:* aujourd'hui elle change ces principes et établit pour base le *status quo ou quelque chose d'approchant.*

Dans la Réponse à EWART il est dit, que par cette dernièreclause on pourrait encore beaucoup plus ôter à la Porte-Ottomane.

On sait positivement à Berlin, que le Roi de Hongrie, si on veut lui rendre les Pays-Bas, acceptera le status quo vis-à-vis des Turcs: au contraire la Russie ne veut pas le *status quo*, mais insiste sur la cession de la Walachie et de la Móldavie.

Il résultera de là que la Cour de Vienne pourra faire sa Paix particulière avec la Porte, et que la Prusse se trouvera dans la nécessité d'entrer en guerre avec la Russie.

Note remise à Mr. EWART.

(15 Avril).

La Prusse veut prendre pour base ou le rétablissement du status quo tel qu'il avait été avant la guerre, ou un arrangement général selon un plan conciliatoire.

Si le Roi de Hongrie accepte le status quo, et fait en conséquence une Paix particulière, il faudra qu'il promette de ne plus assister la Russie durant le cours de cette guerre.

Si ce Roi accepte l'armistice, et le status quo de son côté, mais qu'il y aura encore à négocier là-dessus, la Prusse croit devoir y mettre trois conditions.

Si on adopte un plan conciliatoire, on propose à la Cour de Vienne les limites de la Paix de *Passarowitz*, et une partie de la Gall(icie), avec la restitution des Pays-Bas avec une condition limitée.

Pour la Russie, de garder le désert de *Bucziak* jusqu'au Dniester, restituant la Moldavie et la Valachie.

Pour la Pologne, la restitution de la Gallicie. Pour la Prusse, *Danzig* et *Thorn*."

(Naar VAN DE SPIEGELS H. S.)

Resol. voor den Heer VAN REEDE in antwoord op de Pruissische Nota over de guarantie der Conventie van *Reichenbach*. — July 1791 1).

Dat de Heer VAN REEDE H. H. Mog. extraord. Envoyé en Minister-Plenipotentiaris aan het Hof van Berlyn, zal worden aangeschreven, aan het Ministerie van Zyne Pruissische Majesteit, in antwoord op de *Note Verbale* aan hem overgegeven den te kennen te geven:

dat Haar Hoog Mog. geen de minste bedenking hebben, van met die openhartigheid welke zy altoos ten aanzien van hare Geallieerden getoond hebben te verklaren, dat wanneer onverhoopt het Hof van Weenen de onderhandelingen over het herstel van den Vrede met de Porte kwam af te breken, door een formeel refus van zich aan den grond der Conventie van *Reichenbach* te houden, H. H. M. zich nevens hare Geallieerden zouden verpligt rekenen, om de aangenomen garantie van de gemelde Conventie te praesteren; maar dat H. H. Mog. zich niet kunnen voorstellen dat dit geval reeds dadelyk plaats heeft, dewyl de affirmatie daarvan zou moeten

1) Van den Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL (eigenhandig opschrift). — De Verklaringen van Reichenbach (25—27 Julij 1790) zie men afgedrukt in het *Résumé* van L. P. J. VAN DE SPIEGEL, p. 297—302.

afgeleid worden, uit een van deze twee redenen; vooreerst uit het vertrek van de Keizerlyke Plenipotentiarissen van Sistove naar Bucharest, en ten anderen uit de praetensien door dezelve geformeerd op eenige districten, die vóór het begin van den oorlog niet onder de Dominatie van Zyn K(eizerl.) M. waren.

Dat belangende het eerste, men niet kan nalaten te observeren, dat de Keizerlyke Commissarissen niet vertrokken zyn, als onder protestatie, van het Congres *niet* af te breken, of zich *niet* te ontslaan van hunne Commissie, maar altoos gereed te zyn hunne functien te hernemen op de eerste invitatie; en dat zooveel aangaat de tweede reden, H. H. M. niet gevonden hebben, dat Z. K. M. ooit gerefuseerd heeft aan de conditie van het stricte *status quo* te voldoen, maar veeleer getracht heeft, hoogstdeszelfs eischen daarmede te concilieren; en schoon H. H. M. niet begrypen, dat de volle uitgestrektheid van die eischen met den geest en de ware meening van de Conventie is overeen te brengen, de gevolgen echter al te serieus zouden zyn, om in een zaak, die door de principale Hooge Partyen als een quaestie van Regt en niet van Fait wordt beschouwd, een besluit te nemen, vóórdat dezelve nader is gediscutieerd, en alle middelen van vereeniging zyn getenteerd.

Dat wyders H. H. M. oordeelen, dat de Geallieerden de qualiteit van *garandeurs* op zich genomen hebben, alleen met die intentie, om een aequitablen en duurzamen Vrede tusschen Zyn Keizerl. Maj[t] en de Porte te bevorderen, en dat derhalve de eerste uitwerking van die Garantie behoort te zyn, een onderling concert tusschen de Geallieerden, ten einde te beramen, door welke amicale middelen gezamentlyk in 't werk te stellen, de beide Hooge Partyen nader byeen kunnen worden gebragt, en de eischen van Zyne Keizerl. Maj[t] gerestringeerd tot die conciliatoire modificatien, welke Hoogstdezelve zich tot zekerheid zyner Frontieren, en tot

bevestiging van de rust der twee Ryken, by de Conventie van *Reichenbach* heeft voorbehouden; en aan de andere kant de Porte gepermoveerd daarin op een redelyke wyze, toe te voegen; dat voorts van het wel- of kwalyk gelukken dier gecombineerde instantien en van de demarches der Hooge principale Partyen, zullen afhangen de mesures die de Mogendheden-*garandeurs*, dan verder zullen moeten daarstellen, om hare aangenomen garantie met kracht te souteneren.

Dat Haar Hoog Mog. yverig wenschen, dat na het eindigen van de armistice, geen van beide der voorn. Hooge Partyen aanleiding zal geven om de vyandelykheden weder te beginnen; doch tevens van oordeel zyn, dat zelfs in dat onverhoopt geval, de vernieuwde pogingen tot conciliatie, altoos de eerste vruchten van de garantie behooren te zyn, dewyl de garantie wel medebrengt een verpligting om de herstelling van den Vrede op den voet van den stricten *status quo* te bevorderen, maar dezelve verpligting niet borneert binnen den tyd van de nu geeindigde armistice, als welke korter of langer had kunnen genomen worden, naarmate van de obstacles die men toen meende te kunnen voorzien, en thans ook gecontinueerd of vernieuwd zou kunnen worden, nadat deze obstacles duidelyker gekend zyn.

XCI. *Onderhandelingen met Engeland, over een handelsverdrag.* 1791.

Lord AUCKLAND *aan* VAN DE SPIEGEL [1]).

Hague April 26th.

Dear Sir,

I am not so Utopian as to persuade myself that our Treaty of Commerce is to please all the World: but if its

---

1) Naar den oorspronkelyken brief: „A Monsieur, Monsieur le Grand-Pensionaire."

principles are sound, and if in its tendency it may maintain thro ages a good understanding between our two Countries, we may both of us I think in good morals and in just Policy treat the Critics with supreme disregard; because our memories will be blest when their nervosities [1]) are forgotten.

The difficulty in comprehending the last change which I proposed in England and which *I am sure* is consonant to what you and the Commissaries and M. DE WELDEREN and others wish' d, arises from the want of method in my part in stating the idea which in itself is rather complex — but if you reduce it to writing in the following manner it is void of all doubt.

„Il y aura une liberté de commerce pendant les guerres supposées, dans tous les ports et places non assiégées, et avec tous les chargemens et marchandises quelconques, (ceux même qui appartiendront aux sujets d'une Puissance ennemie); mais avec les exceptions suivantes:

1re excn. On ne naviguera pas pendant la guerre aux ports des Colonies hors d'Europe de la puissance ennemie de l'autre H. P. C. [2]), et conséquemment on n'y portera aucun chargement.

2de excepn. On ne portera en Europe aux ports de la dite Puissance ennemie des chargemens venant des dites Colonies ou Possessions.

3me excepn. On ne portera en Europe même à ses propres ports des chargemens étant la propriété de l'ennemi et venant des dites Colonies ou Possessions."

I confess to you, that if there is any doubt upon so clear a statement as the above, and if the wide facility given and established by the first Article is not thought infinitely

---

1) Zoo staat er en niet „animosities."

2) Haute Partie Contractante.

to counter-balance the three exceptions which follow, and which will equally well exist without the Treaty, I despair utterly as to the business, and shall think it best to urge the answer from your Committee, and to place the total failure of the business upon that answer.

I will send the Prussian paper as soon as it is copied.

Believe me dear Sir

Most sincerely yours

AUCKLAND.

Projet du second article 1).

„rec. 5 Avr. 1791"

Les vaisseaux, appartenans aux sujets de l'une des Hautes parties contractantes, ne pourront naviguer aux ports ou autres lieux des Colonies ou possessions hors d'Europe, d'aucune Puissance ennemie de l'autre des Hautes Parties contractantes. Ils ne pourront par conséquent y porter aucun chargement, ou marchandise que ce soit. Ils ne pourront non plus porter aux Ports Européens de la Puissance ennemie aucun chargement ou marchandise que ce soit, venant directement ou indirectement des dites Colonies ou possessions; ni porter en Europe aucun chargement ou marchandise que ce soit, étant la propriété de l'Ennemi, et venant directement, ou indirectement des dites Colonies ou possessions. Le principe de cet article étant que dans le cas où l'une des Hautes Parties contractantes serait engagée dans une guerre avec quelque autre puissance, il n'en résultera pas, à la Nation neutre, le droit de faire aucune espèce de commerce avec les sujets de la Puissance ennemie, que la dite Nation n'aura pas ordinairement exercé avant le commencement de la guerre. Et tous les cas qui pourront survenir seront interpretés et reglés entre les deux

---

1) Waarschynlyk van de hand van Lord HENRY SPENCER.

Hautes Parties contractantes avec amitié et bonne foi conformément au dit principe.

Reflexien van de Heeren Commissarissen op het project-Tractaat van Commercie met Engeland: rel. 4 Maart 1791 1).

Wordt niets gemeld
1. van de restitutie van Negapatnam 2)
2. van de vaart in de Oostersche zee.
3. van de restitutie van Brochia.
4. van het Regt der O. I. Comp. om paspoorten te geven op hare Comptoiren in Bengalen.

Voor het 1ste was geen equivalent te vinden.

Het 2de was reeds by het Tractaat van Vrede opgegeven.

Het 3de moest ministerieel behandeld worden, gelyk ook de vergoeding der schaden in Bengalen.

Het 4de is gerefuseerd, omdat de paspoorten van het Engelsch Gouvernement te bekomen zyn.

De contrebande-specien in het 3de Art. zyn vermeerderd, waarop Engeland insteerde als praeliminair.

Ad Art. 1 en 2 zouden alle zwarigheden vervangen worden, door de overneming van Art. 20 van het Tractaat tusschen Engeland en Frankryk 3), of anders moeten de woorden veranderd worden, en ingevoegd „non seulement d'un lieu ennemi à un lieu neutre, mais aussi d'un lieu ennemi à un autre lieu ennemi" etc.

Ad Art. 2 kunnen niet geadmitteerd worden de woorden

---

1) Eigenhandige minuut van VAN DE SPIEGEL.

2) Er staat *Nagapatnam.*

3) Hier wordt bedoeld het Tractaat van Koophandel en Scheepvaart, door WILLIAM EDEN, (Lord AUCKLAND) den 26 September 1786 gesloten te Versailles. (Groot 47 Artikelen) Verg. CH. DE MARTENS en DE CUSSY, *Recueil manuel et pratique de Traités, conventions* etc. T. I. 358—374. Vooral AUCKLAND, *Corresp.* I. 479—519.

„ou indirectement, en *à cause de l'espèce de la marchandise;"* 't welk met voorbeelden van gevallen wordt opgehelderd.

Ad. Art. 4 daar gerefereerd wordt tot het Tractaat met Frankryk, praefereert men de artikelen uit te drukken, of ten minste aan te wyzen.

Ad 5 en 6 geen remarques; ook niet op 8 en 9.

Ad 10. „Le prix acthellement payé par la Nation française," is volgens informatie hooger, dan de prys waarvoor de Compagnie tegenwoordig de opium en salpeter van de Engelschen ontvangt. — v. exempl. Ook moet de opium en salpeter te Calcuta geleverd worden, en de opium moet Braliase 1) zyn.

Ad 11, 12, 13, 14 geen remarques.

Ad 15. De belasting van 2½ pCt boven hetgene de Engelsche onderzaten betalen: de O. I. Compagnie meent regt te hebben in alle gevallen nooit meer dan 2½ te moeten betalen: — redenen van den Ambassadeur daar tegen.

Waren nog andere voordeelen voor de ingezetenen van de Republiek wenschelyk te bedingen. By voorbeeld: een uitkoop van 't vuur- en bakengeld; het furneren van scheepsmaterialen uit 's Konings magazynen — voorzorgen tegen het afnemen van matrozen van Hollandsche schepen 2).

Conclusie. Wanneer het 1ste Art. geamplieerd wordt met de noodige byvoeging, in het 2de uitgelaten de geremarqueerde woorden, en de ingezetenen van den Staat altoos open houden de Commercie op onze Colonien, dan moet men balanceren het voordeel van het al- of niet sluiten van het Tractaat.

Het toegeven omtrent de vaart op vyandelyke Colonien in tyd van oorlog is minder, dan H. H. M. genegen waren

---

1) Hierna staat Bahaarse.

2) Het pressen.

te doen in 1759, toen men dezelve voor *altoos* wilde toegeven.

Men moet nogthans hier niet cederen, indien Engeland een meerder vryheid aan andere Natien accordeerde.

Reflexien van den Heer GRAAFLAND [1]).

Ad Art. 1. De woorden à moins d'être engagée dans la dite guerre, uit te laten.

Het 20 Art. van het Tractaat met Frankryk te volgen, te meer, omdat de vryheid van navigatie aldaar ook geëxtendeerd wordt tot *personen:* behoort ook bygevoegd te worden, dat de onderzaten van de Republiek altoos van dezelfde vryheid moeten jouisseren, die aan andere Natien wordt toegestaan.

Ad Art. 3. De uitbreiding der Artt. van contrebande is alleen toegestaan op de verzekering, dat aan de Republiek genoegen zou gegeven worden betrekkelyk tot Oost-Indien.

Art. 4. De Artt. die uit het Fransche Tractaat overgenomen worden, alhier te insereeren, en voor zoo verre in eenige derzelve mogelyk verandering noodig is, behooren de gedachten van onze commercierende Ingezetenen ingenomen te worden.

Art. 5 en 6 geen remarques.

Art. 7. De woorden van het Tractaat van Breda [2]) zouden, tot meerder klaarheid, kunnen geinsereerd worden, of door eenig byvoegsel opgehelderd.

Art. 8 kan geadmitteerd worden.

Doch Commissarissen hebben nog 2 Artt. voorgesteld nopens de afkoop van vuur- en bakengelden, het furneren

---

1) Als voren, van de hand van den Raadpensionaris.

2) Dat van 1667.

uit 's Konings magazynen, en het afnemen van matrozen van Hollandsche schepen.

Ad Art. 9. Commissarissen hebben opgegeven den inhoud van alle de Privilegien aan de Comp^e^ door de oude Souvereinen van het Land gegeven, en door het Engelsche Gouvernement geconfirmeerd, welke hier behoorden geinsereerd te zyn, en het 10de Art. beginnen met de woorden: *en outre.*

Ad 10. De prys van de opium en salpeter te bepalen: de plaats der leverantie behoort ook bepaald te zyn, van de salpeter te Chenesura [1] of Calcuta, en van de opium op Calcuta; gelyk geschied is sedert de Conventie, dat de Nederlandsche Compagnie zoude afzien van de inzameling van opium, en dezelve van de Engelsche zoude ontvangen tegen 125 ropyen per kist. — De opium moet ook Bahaarse zyn.

Art. 11, 12, 13, 14 geen remarques.

Art. 15. Dezelve reflexie op de $2\frac{1}{2}$ pCt. als hierboven.

Wyders zyn nog eenige Artt. door de Heeren Commissarissen opgegeven, en zy hebben byzonder geinsteerd op twee, te vinden onder de Bylagen, te weten, den onbelemmerden Lynwaat-handel, en het andere, het geven van Passpoorten, 't welk van veel aanbelang is.

Nog verder *Nagapatnam*, — verzekering van geen misbruik te zullen maken van de navigatie in de Oostersche zee, restitutie der Factorie van Brochia. Voor Nagapatnam is aangeboden als een equivalent Brochia of Padang, of een ander etablissement op Sumatraas Westkust.

Propositie omtrent de bepaling van de Vaart in de Oost (ersche) zee, en dit poinct had volgens het Tractaat van Alliantie moeten afgedaan zyn.

Restitutie gevorderd van 't gene aan de O. I. Comp. in den oorlog ontnomen is op neutrale plaatsen, en tegen de Garantie van het Engelsche Gouvernement zelve.

---

1) Chinsurah?

Voldoening gevraagd der achterstallige baren zilver door de Nederlandsche Comp. in de Munt van Carrien gebragt, waarvan de betaling by de gemelde Conventie van 23 Aug. 1760 1) is gestipuleerd, — bedragende alles te zamen *f* 5,025068—18.

Men had ten minste daarvan mentie moeten maken in het Tractaat, al ware het maar, om de zaak in Regten te renvoyeren.

BIJLAGEN.

N°. I 2). Dat aan welgem. Heer Ambassadeur tot antwoord zal worden toegevoegd, dat H. H. Mog. geexamineerd hebbende het Concept-Tractaat van Commercie tusschen Groot-Brittannien en dezen Staat, hetwelk hy Heer Ambassadeur geauctoriseerd is te teekenen, tot haar leedwezen hetzelve Concept niet gevonden hebben in die termen, dat een gelyke auctorisatie en plein pouvoir van wegens H. H. M. daartoe kan gegeven worden. Maar, dat de intentie van H. H. M. gelyk van zyne Gr. Br. M. altoos geweest zynde, om door een Tractaat van Commercie, de volkomen eensgezindheid tusschen de twee Natien te bevestigen, en alle zaden van desunie weg te nemen, het aan H. H. M. is voorgekomen, dat het gem. Concept-Tractaat, om aan die einden te voldoen, in sommige Artikelen zal behooren veranderd te worden; dat H. H. Mog. derzelver gevoelens daaromtrent hebben medegedeeld aan de Commissarissen,

---

1) Zie dit Tractaat van 1760 en in 't algemeen, de onvruchtbare Negotiatie in 1791 met Lord AUCKLAND, aangehaald in de *Bydragen tot de Gesch. der onderhandelingen met Engeland betreff. de Overzeesche Bezittingen*, 1820—1824 uit de nagelaten papieren van den Minister ELOUT ('s Gravenh. 1868) bl. 33 volg. 40 volg. 54, 64, 86, 88, 102, 107 enz. Z. ook Mr. C. M. SMULDERS, *Gesch. en Verklaring van het Tractaat van 17 Maart 1824 — tusschen Nederland en Groot-Brittannie* (Utrecht 1856), bl. 121.

2) Beide stukken eigenhandig van VAN DE SPIEGEL.

die tot heden toe met den Heer Ambassadeur over het Tractaat hebben gehandeld, en in het vertrouwen verseeren, dat hy Heer Ambassadeur, schoon in deszelfs confidentiele Memorie den 17 Febr. laatstleden overgegeven, gezegd hebbende, dat Hem niets meer overbleef te discuteeren met de Heeren Commissarissen, nogthans den draad dezer onderhandelingen wel wederom in zoo verre zal willen opvatten, om door dezelve Heeren geinformeerd te worden van de Reflexien van H. H. M., en dat in die onderhandelingen middel zal worden gevonden, om een zaak, waarby de beide Natien zoo grootlyks belang hebben, tot wederzyds genoegen ten einde te brengen.

Concept-Resolutie voor de Heeren Commissarissen 1).

N°. II. Dat welgem. Heeren H. H. M. Commissarissen zullen worden geauctoriseerd, aan Mylord AUCKLAND, Ambassadeur van Zyne Groot-Britt. Majesteit, te kennen te geven de redenen waarom H. H. M. niet hebben kunnen besluiten tot het verleenen van auctorisatie en plein-pouvoir, om het concept Tractaat van Commercie door welgem. Heer Ambassadeur overgegeven, te teekenen; welke redenen bestaan in de navolgende Reflexien:

Dat het begin en aanleiding tot deze onderhandelingen is genomen uit het 10 Art. van het Tractaat van defensive Alliantie van 15 April 1788, waarby gestipuleerd is, dat Z. Groot-Br. Maj. en H. H. M. zouden handelen over de restitutie van *Nagapatnam*, en over het fixeren van den praecisen zin van het 6e Art. van het Tractaat van Vrede

1) Z. hierbij in de *Brieven en Gedenkschr.* van HOGENDORP, III. 18 volgg., VAN DE SPIEGELS schrijven aan GIJSBERT KAREL, toen Pensionaris van Rotterdam, 4 Sept, 1791; MALMESBURY, *Diaries* II. 407—412.

van 1784, rakende de navigatie in de Oostersche Zeeën 1), ten opzigt van welke objecten hooggem. Z. M. zich genegen verklaarde aan de begeerten van H. H. M. te gemoet te komen, en zelfs aan de Republiek nieuwe en zeer reële avantages van Çommercie te verzekeren, zoodra men zou kunnen overeenkomen over een équivalent, en waarvoor Z. M. niets zoude exigeeren, dan 't gene favorabel was aan de belangen en veiligheid der beide hooge Partyen contractanten, in de Indiën.

Dat nogthans H. H. M. in het Concept-Tractaat geen mentie gevonden hebben van deze twee objecten, niettegenstaande door de Heeren Commissarissen zoodanige offertes gedaan zyn voor de retrocessie van *Nagapatnam*, welke rykelyk konden aangemerkt worden als een équivalent voor die possessie, welke aan het Ryk van Groot-Brittannië van weinig nuttigheid kan zyn, en alleen strekt, om de gevolgen van de ongelukkige rupture tusschen de twee Natien levend te houden.

Dat H. H. M. wel advoueeren, dat het van Z.G. B. Maj. afhangt, de geproponeerde equivalenten voor voldoende aan te nemen of niet aan te nemen, en ingevolge daarvan, den grond daar *Nagapatnam* gestaan heeft, te behouden of te cedeeren; maar dat het zoodanig niet gelegen is met het object van de Navigatie in de Oostersche Zeeën, welke H. H. M. altoos geconsidereerd hebben als een enkele Concessie van Navigatie voor de Britsche onderdanen, met uitsluiting van allen Handel in die Zeeën, welke aan de Oost-Indische Compagnie dezer Landen onder de Souvereiniteit van H. H. M. gereserveerd behoort te blyven; en dewyl het groot oogmerk van alle Tractaten, en vooral van een Tractaat van Commercie tusschen twee zoo naauw verbonden Natien

---

1) Zie den tekst van het Verdrag van 20 Mei 1784 bij RENDORP, *Memorien* 2e Deel.

behoort te zyn, om daardoor weg te nemen alle oorzaken van oneenigheid, waardoor die banden verslappen en eindelyk gebroken worden, meenen H. H. Mog. niet te kunnen afzien van het engagement by het voorgemelde 10de Art. der defensive Alliantie aangegaan, ten einde de ware zin en bedoeling van de Navigatie in de Oostersche Zeeën, tot gemeen genoegen bepaald worde.

Dat verder uit dat zelve redelyk en billyk Beginsel, om eens voor altoos alle steenen van aanstoot tusschen de twee Natien weg te nemen, H. H. M. van hare zyde niet ongenegen zouden zyn om toe te geven aan de begeerte, sedert zoo veel jaren door het Hof van London getoond, omtrent de Vaart en Handel op Colonien van een Mogendheid, die met een van de Hooge Partyen Contractanten in oorlog is, alsmede omtrent een extensie der specien van koopmanschappen, die in tyd van oorlog als contrabande worden gehouden; maar dat H. H. M. dan ook aan de andere kant redenen hadden van een wederkeerige inschikkelykheid te verwachten, zoo op het artikel van de Navigatie in de Oostersche Zeeën, als op differente andere poincten, waarop de Heeren Commissarissen, gedurende de Negotiatien, hebben aangedrongen. — Waarmede wel voornamelyk beoogd worden de restitutie van de Factorie van Brochia, welke buiten eenige bedenking, volgens het Tractaat van Versailles had behooren te geschieden; de vergoeding van hetgene de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie, gedurende den laatsten oorlog ontnomen is, in die Landen, daar dezelve nevens de Engelsche Compagnie, vreedzame Etablissementen hadden, en daar het tegen alle Regt der Volkeren aanliep, malkander te attaqueren of te beschadigen: gelyk ook de onvermydelykheid voor de Nederlandsche Oost-Ind. Comp^{e}, om te continueren in het Regt van Paspoorten te geven op hare Comptoiren in Bengalen.

Dat wel is waar, sommige van die poincten en andere

door de Heeren Commissarissen in de Conferentien geopperd, niet geschikt waren om plaats te vinden in een Tractaat van Commercie; maar dat nogthans aan de andere kant waar is, dat wanneer H. H. M. in het Tractaat van Commercie zich zullen schikken naar het verlangen van Zyn Gr. Britt. Maj., deze inschikkelykheid haar volkomen effect niet hebben kan, tenzy ook te gelyk de reclamatien van H. H. M. worden afgedaan, opdat de toegeeflykheid wederkeerig zy, en er geen oude differenten tusschen de twee Natien blyven subsisteren.

Dat vervolgens overgaande tot het concept-Tractaat zelf, een gewigtige bedenking gevallen is op het 1 en 2 Art., welke in dier voegen als dezelve gesteld zyn, met geen mogelykheid kunnen worden geadmitteerd; vooreerst, omdat de Regel, waarvan H. H. M. nooit kunnen afgaan van *vry schip vry goed* daarby niet genoeg, en niet in alle gevallen verzekerd is, gelyk zulks geschied is by het 20 Art. van het Commercie-Tractaat tusschen Frankryk en Engeland van 26 Sept. 1786, welk artikel H. H. M. dan ook zouden verlangen dat in dit Tractaat worde overgenomen, zoo verre het van applicatie is; maar ten tweede, dat schoon H. H. M. al genegen zouden zyn, om tegen reciproque faciliteit, toe te geven dat de Vaart en Handel van hare Ingezetenen op de Colonien van een Mogendheid die met Groot-Britannië in oorlog mogt geraken, voor geprohibeerd worde verklaard, zy echter nooit kunnen toegeven, dat die prohibitie zoodanig worde ingerigt, dat de Vaart en Handel van en op de Colonien van den Staat daardoor worde gegêneerd, of aan moeilyke bewyzen subject gemaakt, gelyk zekerlyk gebeuren zoude, indien in het 2de Art. bleven subsisteren de woorden *venant indirectement des dites Colonies*, en *à cause de l'espèce de la marchandise.*

Dat derhalve alle toegeeflykheid die te dezen opzigte kan gebruikt worden, hierin behoort te bestaan, dat na de in-

sertie van het 20 Art. van het evengem. Tractaat tusschen Engeland en Frankryk, als een exceptie van den generalen Regel zoude kunnen volgen: „Bien entendu que les vaisseaux appartenants aux sujets de l'une des Hautes Parties Contractantes, ne pourront naviguer aux Ports ou autres lieux des Colonies ou possessions hors d'Europe d'aucune Puissance ennemie de l'autre des Hautes Parties contractantes; qu'ils ne pourront par conséquent y porter aucun chargement ou marchandise que ce soit, ni porter de ces mêmes Colonies ou possessions à quelque port de l'Europe que ce soit, aucun chargement ou marchandise quelconque, étant la propriété de l'ennemi et venant des dites Colonies ou possessions, — laquelle exception cependant ne sera pas observée au cas que l'une des H. P. contractantes étant en guerre, accorde soit expressément ou par connivence, à quelque autre Nation l'exercice de la Navigation, ou le Commerce des Colonies de son ennemi.

Dat in het 3e Art. daar onder de Contrabande goederen verscheiden specien worden opgenoemd, wier transport te voren vry was, H. H. M. wederom uithoofde van het bovengemelde principe, daarin zouden kunnen toegeven 1), maar niet in zoodanige algemeene bewoordingen als dat Art. gesteld is, namelyk autres bois et choses nécessaires ou servant à construire ou à radouber des vaisseaux; dat wanneer men een specifique optelling van contrabande waren maakt, gelyk in 't begin van dat Art. geschiedt, het onnoodig is dezelve met een generale te besluiten, waarin altoos een stof tot disputen gelegen is.

Dat met opzigt tot het 4de Art. daar de visitatie der schepen provisioneel gerefereerd wordt aan het Tractaat met

1) Er stond in VAN DE SPIEGELS minuut eerst: „nogthans met eenige modificatie omtrent de specien van yzer en lood, namelyk dat niet voor contrabande zullen gehouden worden, zulke werken die voor een ander gebruik als voor dat van den oorlog zyn geschikt."

Frankryk gemaakt, de relative artikels van dat Tractaat behooren uitgedrukt, of ten minste specificq opgenoemd te worden.

Dat betrekkelyk tot het 9 Art. H. H. M. redenen hadden zich te flatteren, dat de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie onder het Engelsch Gouvernement in Bengale, van geen mindere Privilegien zoude jouisseren, dan zy te voren van de Inlandsche Vorsten had geobtineerd, en ook nog van oordeel zyn dat dezelve Privilegien alhier behooren geinsereerd en geconfirmeerd te worden, op zoodanig een wyze als met de tegenwoordige administratie van dat Land bestaanbaar is.

Dat in het 10de Art., daar de prys van de Opium en de Salpeter aan de Nederlandsche O. I. C. te leveren, zich refereert tot dien, welke door de Fransche Natie betaald wordt, dezelve prys behoort uitgedrukt te worden, en immers niet hooger genomen, dan de O. I. C. dezelve tot nog toe heeft betaald; gelyk ook daar behoort bygevoegd te worden de plaats daar die goederen moeten worden ontvangen, en derzelver onderscheidende qualiteit.

Dat in het 15de Art. de belasting van inkomende Regten, welke de schepen van de Republiek in de onderscheiden havens van Indië onder het Engelsch Gouvernement, zullen betalen, wordt gesteld op 2½ pCt. boven hetgene de onderdanen van Zyn Gr. Br. Mog. betalen, daar deze Regten te voren nooit hooger zyn geweest dan 2½ pCt., zoodat, wanneer H. H. M. ook op dit poinct glisseeren, zy vertrouwen, dat hetzelve zal gerekend worden by de overige complaisances, waarvan in den verderen inhoud van dit Tractaat zoo veel blyken voorkomen.

Dat mitsdien zy Heeren Commissarissen zullen trachten, en met allen mogelyken aandrang van redenen insteren, dat de hiervoren opgegeven Reflexien van H. H. Mog. in het Concept-Tractaat worden geinsereerd, en speciaal daarop

blyven insteren, dat zonder de verandering in het 1e en 2e Art., en zonder de bepaling van de Vaart in de Oostersche Zeeën, mitsgaders der billyke middel(en) van afdoening der overige praetensiën van de Oost-Indische Compagnie, H. H. Mog. vreezen, dat door een Tractaat van Commercie niet zouden bereikt worden de salutaire oogmerken, die Zyn Gr. B. Maj. en H. H. M. zich daarvan hebben voorgesteld.

---

a. *Concept-Artikelen. Minuut van de hand van den Raadpensionaris.*

„Les deux hautes Parties contractantes, pour mieux assurer la garantie de leurs Possessions respectives, stipulée dans l'art. 2 du Traité d'Alliance défensive signé à La Haye le 15 Avril 1788, s'engagent de maintenir leurs Etablissemens militaires dans l'Inde en bon état de défense, et elles ne se refuseront reciproquement les éclaircissemens qu'elles pourraient désirer à cet égard.

Et particulièrement, vû l'importance de la Forteresse et du port de *Trinconomale*, les Seign[s] États-Généraux obligeront la Compagnie Hollandaise des Indes, de faire munir cette place et le port susdit des fortifications suffisantes, et d'y entretenir constamment une bonne garnison de 1800 à 2000 hommes de Troupes Europeénnes; et afin de mettre la Compagnie d'autant mieux en étant de fournir à la dépense, Sa Maj. Brit. lui accorde un subside annuel de à condition que Sa Majesté aura la faculté de se procurer les informations et les assurances requises tant de l'état où ces fortifications seront tenues, que du nombre et de l'état de la garnison.

Article.

En considération des avantages réunis que Sa M. B.

vient d'accorder à la Compagnie hollandaise des Indes par la présente Convention, L. H. P. consentent de leur coté et s'engagent [1]), qu'aucun vaisseau de guerre ou armé en guerre de quelque Nation étrangère que ce soit, ne sera admis dans le port ou la baye de *Trinconomale*, à l'exception des vaisseaux appartenans à Sa Maj. Brit. sauf toutefois le cas de détresse ou de nécessité urgente [2]), et le cas où L. H. P. en vertu du Traité d'Alliance avec S. M. le Roi de France, signé à Fontainebleau le 10 Nov. 1785 fourniraient effectivement le secours stipulé par le dit Traité."

b. *Remarques op het Concept-Tractaat van Commercie.* (*Eigenhandige minuut van* VAN DE SPIEGEL).

Art. 2. „Porter en Europe aucune etc. venant *directement* ou *indirectement* des Colonies ennemies."

De uitdrukking van *indirectement* is zeer vague, en kan aanleiding geven tot disputen; by voorbeeld, een Hollandsch schip zal in een van de Colonien van den Staat suiker of koffy geladen hebben, welke men aanziet voor *Martinique* — gewas of welke het waarlyk is. Zal men deze lading voor ongepermitteerd houden, omdat die goederen *indirect* van de Martinique gekomen zyn? indien men dit Art. admitteert, moet er noodwendig by staan, et *étant propriété ennemie.*

Dit is te meer noodig omdat men inroept de stipulatien van het Tractaat met Frankryk, ten opzigt van de visitatie in zee, volgens welke Artt. een neutraal schip alleen moet produceren bewyzen van den neutralen eigendom, of dat

---

1) „De donner des ordres" later geschrapt.

2) Tant que le Traité avec la France subsiste, on doit supposer la possibilité que la République sera obligée de fournir le secours stipulé, dans lequel cas il serait absurde de refuser l'entrée de ses ports aux vaisseaux d'un Allié, tandis qu'on l'accorde à ses ennemis.

de ingeladen goederen niet behooren onder de geprohibeerde, en derhalve behoort in dit geval ook alleen gerequireerd te worden een bewys, dat het is een neutraal schip, en dat het niet komt van een vyandelyke Colonie, en de ingeladen goederen geen vyandelyken eigendom zyn: in welken gevalle men zelfs meer toegeeft, dan men ooit te voren heeft willen doen, namelyk dat een vry Nederlandsch schip geen Vyands goed direct uit vyandelyke Colonien mag voeren.

Wyders is er nog een reden waarom dit Art. groote bedenkelykheid lydt; want het Engelsch Ministerie heeft hier het oog alleen op Fransche Colonien, maar stellen wy, dat Engeland in oorlog komt met de Staten van Noord-America, in dat geval zouden onze Colonien, niet mogende varen op N. A. zich zelfs de keel toebinden: derhalve moet er by gevoegd worden Colonies ou Possessions hors d'Europe d'aucune Puissance *Européenne*, ennemie de l'autre.

De laatste stipulatie van dat Art. kan nog minder geadmitteerd worden, prout jacet, want dit restringeert onze Navigatie in Europa zelfs, en doet derzelver legitimiteit afhangen van een ongedetermineerde conditie, namelyk *l'espèce de la marchandise.*

Stellen wy wederom het geval dat een Hollandsch schip van Amsterdam naar Frankryk gedestineerd, suiker of koffy onder zyn lading heeft, zoo kan men zeggen dat dit geen ordinaire Commercie is in tyd van Vrede, omdat Frankryk dan genoeg uit haar eigen Colonien voorzien wordt — en in 't generaal — op welke wyze zal men bewyzen dat het *ordinair gepermitteerd* geweest is in tyd van Vrede die goederen te voeren? dit bewys kan alleen daarin bestaan, dat er geen *verbod tegen* geweest is, maar dit is een negatief bewys, 't welk men niet oplegt aan iemand die in de goede trouw is; en zoo men het Art. al admitteerde, behoort aan den nemer of opbrenger van die goederen het bewys opgelegd te worden, dat ze in tyd van Vrede verboden waren in te

voeren. Maar zoo als het Art. geëxtendeerd is, kan het nooit geadmitteerd worden: het eenige dat men kan toegeven is, que les vaisseaux appartenants à la Nation neutre, et naviguant des autres parties du Monde en droiture en Europe, ne pourront porter aux ports même Européens etc. met byvoeging, „ce que celui qui soutient la prohibition sera tenu de prouver."

XCII. *Marine — Ruw Ontwerp van het te formeeren Bestuur der Zeezaken* 1) (*April* 1791).

Alle de Rapporten van onderzoek tot deze materie betrekkelyk, en alle de Advysen van de Provintien zeggen als uit één mond, dat er groote verbeteringen in het Bestuur der Zeezaken behooren gemaakt te worden; maar men vindt weinig eenstemmigheid aangaande de wyze en den voet waarop die verbeteringen best kunnen worden ingerigt; en geen wonder; want men moet hier twee voorname zaken te gelyk in het oog houden; het gene best in zich zelven, en 't gene best is relatief tot de tegenwoordige gesteldheid, en particuliere plaats hebbende belangen; en daar deze twee objecten malkander dikwyls in den weg staan, moet noodwendig hieruit een verschil van opinien geboren worden, 't welk des te sterker werkt, omdat de Regering veeltyds geen meester is, om die strydigheden te concilieren.

Het is daarom onmogelyk een Plan op te geven, dat niet aan menigvuldige Reflexien zal bloot gesteld zyn: vooral, zoodra men treedt in de details van 't plaatselyk Bestuur; men advoueert ook gaarn dat dikwyls op verschillende wy-

---

1) Eigenhandig opstel van den Raadpensionaris. Dit is, naar het schynt, het zoogenaamd oorspronkelyk *Plan conciliatoir*, van hetwelk G. K. VAN HOGENDORP in zyne briefwisseling met den Raadpensionaris gewaagt. — (Verg. NYHOFFS *Bydragen voor Vaderl. Gesch. en Oudheidk. Verz.* FRUIN 1878.)

zen een even goed oogmerk kan bereikt worden, doch men dient zich doch [1]) eindelyk op één wyze te bepalen; en hoe meer men dezelve constitutioneel maakt, en hoe minder de veranderingen zyn (buiten absolute noodzakelykheid) van de tegenwoordige form van Bestuur, des te grooter reden heeft men van zich te vleyen, dat een gepróponeerd Plan ingang zal vinden.

Buiten tegenspraak zyn er twee hoofdbedoelingen, welke men zich in zoodanig Plan dient voor te stellen, namelyk *éénheid in het Bestuur*, waaruit de ordre en werkzaamheid geboren wordt, en *menage*; indien men deze hoofdbedoelingen niet bereiken kan, ware het beter de zaken te laten zoo als ze zyn, dan oude palen te verzetten.

In het algemeen schynen de meeste gevoelens zich daarin te vereenigen, dat de vyf, van malkander independente, Admiraliteits-Collegien tot één Hoofdcollegie behooren gebragt te worden, en dat de werkzaamheid in de onderscheiden Departementen van de Admiraliteiten met minder omslag en kostbaarheid, en tot meerder dienst van den Lande kan worden ingerigt, wanneer de personen waaraan dat werk bevolen is, alle een eenparige verantwoording hadden te doen aan het gemeen middelpunt der Directie.

In de suppositie dan, dat dit denkbeeld den grond uitmaakt, waarop men de voorslagen van verbetering, met de meeste hope van succes bouwen mag, zal men het wagen, eenige generale hoofdtrekken van een Superintendent, en van het daaraan ondergeschikt bestuur, te ontwerpen.

Het Hoofdbestuur moet *per se* geplaatst worden in een Collegie, waartoe de Heer Admiraal-Generaal in der tyd altoos dezelve relatie zal behouden, als gebeuren zoude, indien de Directie by vyf separate Collegien ware verbleven; maar dit Collegie, zoo het op zich zelven moet be-

1) Zoo schryft VAN DE SPIEGEL meermalen voor *toch*.

staan, zal altoos als een rad geconsidereerd worden, dat op nieuw in onze Constitutie is ingedrongen, en zal de wryving in de reeds genoeg gecompliqueerde machine vermeerderen. Om dit voor te komen, zou men kunnen wederbrengen het denkbeeld onzer Voorouders welke het uitvoerend gedeelte van het Generaliteits-Bestuur te Water en te Lande opdroegen aan den Raad van State, en dus ook de zaken van de Admiraliteit, gelyk dit overbekend is uit de Instructie van den Raad van 1584, en er ook nog overblyfsels van gevonden worden in de tegenwoordige Instructie.

Maar, dewyl de omslag der zaken van den Raad van State nu ongelyk grooter is dan by de eerste Instructie, zou het ondoenlyk bevonden worden de tegenwoordige Leden nog bovendien, met een Bestuur van die uitgebreidheid als dat der Marine te chargeeren: een enkele vermeerdering van het getal der Leden zoude even weinig aan het oogmerk voldoen, indien ze alle *pro indiviso*, over alle de objecten van het Ressort van den Raad moesten delibereren, en hetzelve zou mogelyk meêr strekken om verscheiden wel geëtablisseerde schikkingen van ordre in dat Collegie om verre te werpen, dan te verbeteren.

Men zou nogthans het Collegie 't welk het Hoofdbestuur van de Marine zal hebben, zoodanig kunnen inrigten, dat het gerekend worde een deel uit te maken van den Raad van State der Vereenigde Nederlanden, alleenlyk onderscheiden in Departementen en werkzaamheid, zoodat de tegenwoordige Raad blyve by deszelfs Instructie en aangenomen form, en de nieuwe Raad zoodanig worde georganiseerd als by de te maken Instructie zal worden dienstig geoordeeld.

De beide Departementen zouden derhalve afzonderlyk Besogneeren, en in dat opzigt niets gemeens met malkander hebben; maar zouden van denzelven Rang en Praerogativen zyn, zouden ook te zamen vergaderen in publieke

cerimonien, en zoo dikwyls derzelver gecombineerd Advies in 's Lands zaken van groot aanbelang zal worden gerequireerd; in welk geval de Gedeputeerden in de beide Departementen zich zouden schikken onder de Provintien uit welke zy gecommitteerd zyn, naar de ancienniteit of voorrang die zy onder malkander hebben.

Dit Departement van den Raad van State zoude de titulature kunnen voeren van *Raden van State der Vereenigde Nederlanden tot de zaken van de Zee.*

Het spreekt vervolgens van zelf, dat dit Collegie in den Haag moet resideren, de ordinaire Vergaderplaats van H. H. M. en residentie van Z. D. H. den Heer Admiraal-Generaal.

Deze Raad zou kunnen gecomponeerd zyn uit 12 Leden, behalve den Heer Admiraal-Generaal in der tyd, of deszelfs Lieutenant-Admiraal, by welken altoos het praesidie behoort te zyn, en wyders uit de Provintie van Holland vier Leden, uit Zeeland en Friesland ieder twee, en uit elk der andere Provintien één Lid.

Zoude verder by zich kunnen hebben een Fiscaal, of wel anders den Fiscaal van de Generaliteit, om te instituëren en te prosequeren alle actien, waarin anders het officie van een Fiscaal van de Admiraliteit is te pas gekomen, en welke ter eerste instantie voor dezen Raad zullen aangelegd worden; mitsgaders om zich te voegen in zoodanige actien en zaken, waarin de Fiscaals of Commisen-generaal van de Collegien kunnen ageren (waarvan de onderscheiding zal afhangen van de Instructie); wyders zou dit Collegie nog geadsisteerd moeten zyn door een Controlleur-generaal der Finantien, een Ontvanger-generaal, een of twee Secretarissen en verdere Bedienden.

De Instructie kan, mutatis mutandis, gevolgd worden naar die, welke by het Rapport van de personele Commissie is voorgeslagen, waaruit dan ook het byzonder werk

aan dit Gemeen Bestuur verknocht, zal kunnen gezien worden; doch in 't generaal kan men zeggen, dat aan hetzelve moet behooren, al wat regardeert het Militair, Politiek, Mechaniek, Finantieel en Commercieel gedeelte van een Opperbestuur ter Zee.

Het Hoofdbestuur op deze of diergelyke wyze gereguleerd zynde, zal noodwendig de dagelyksche executie op de plaatsen daar 's Lands schepen gebouwd, bewaard en van het noodige voorzien worden, een andere gedaante behooren te ontvangen.

Om hier wederom zoo weinig veranderingen te maken, als behoudens de hoofdbedoelingen van ordre, activiteit en menage noodig is, zoude men de particuliere Collegien of Departementen van de Marine van den Staat kunnen laten ter plaatsen daar dezelve nu reeds byna twee eeuwen geweest, en als 't ware geworteld zyn; maar dezelve zouden important in omslag moeten verminderd worden, en ook zoodanig geschikt, als de verandering van omstandigheden der Havens en Zeegaten noodzakelyk maakt.

Wanneer men by voorbeeld, supponeert, dat de Zeemagt van den Staat zal bestaan (gelyk by het Rapport van het Defensie-wezen is voorgeslagen), in 80 schepen van Linie en 40 Fregatten, zoude men de eerste kunnen verdeelen tusschen Amsterdam, Rotterdam en Vlissingen, onder die van Amsterdam begrypende een zeker getal, die altoos in een staat van meerder gereedheid in het Nieuwe Diep en te Medenblik zouden dienen gehouden te worden; waardoor dan de stad van Medenblik rykelyk zou gededommageerd worden voor het verlies 't welk zy zoude ondergaan, van niet meer te behooren tot het tegenwoordig Collegie in West-Vriesland en het Noorderquartier.

De Fregatten zouden egaal kunnen verdeeld worden onder de vyf Departementen, waarvan er mede altoos eenige in staat van klaarheid zouden dienen gehouden te worden.

De aanbouw van de zware schepen moet zekerlyk alleen bepaald worden aan zulke plaatsen, daar dit met het meeste voordeel, en prompste dienst van den Lande kan geschieden; nogthans behooren alle de Zeeplaatsen een zeker gedeelte der werkzaamheid ten dienste der Marine te behouden, om dezelve schadeloos te stellen wegens het verlies der Werven of der Equipagien.

Doch in deze details kan men alhier niet treden, dewyl dezelve susceptibel zyn aan schikkingen, welke onverminderd 's Lands dienst kunnen ingewilligd worden, en de objecten van nadere Besognes zouden dienen te worden.

Hoedanig ook de schikkingen in de onderscheiden Departementen mogen vallen, het is zeker, dat by ieder van de vyf Departementen (indien ze geconserveerd blyven, gelyk men dit volstrekt noodig oordeelt) een toeverzigt moet zyn.

Hier kan men wederom onderscheiden wegen inslaan, met opzigt tot het getal der personen, derzelver qualiteit, benoeming etc. en dit doet inderdaad niets tot het wezen van de hoofdzaak, wanneer men maar in het oog blyft houden de menage van kosten, en de ondergeschiktheid van dit plaatselyk toeverzigt aan het Hoofdbestuur.

Het getal der tegenwoordige Raden bestaande uit 55 personen, verbeeldt men zich, dat zeer gevoeglyk op 25 kan gebragt worden onder den titel van *Raden gecommitteerd tot de zaken van de Admiraliteit*, en dit getal zoodanig verdeeld als de omslag van ieder Departement vereischt.

Het werk van deze Raden (of hoe men ze ook noemen wil) zoude bestaan in het executeren der ordres van den Heer Admiraal-Generaal, en al het gene hun door het Hoofdbestuur wordt opgedragen; voorts dagelyks opzigt op Werven, magazynen, werkplaatsen etc., expeditie van alles wat tot den dagelykschen loop der Commercie behoort; cognitie ter eerste instantie over fraudes en contraventien

in de Middelen te Water; mogelyk ook cognitie over *Beuiten en Prinsen* [1]), en differente andere zaken die by de Instructie nader kunnen omschreven worden, mits altoos vaststaande, dat zy weekelyks van het voorgevallen in hun Departement, Rapport zullen moeten doen aan den Superintendenten Raad.

De Ministers van deze Departementen, en ondergeschikte Bedienden behooren geevenredigd te zyn naar de meerdere of mindere omslag die in dezelve zal zyn; terwyl in allen gevalle de billykheid vordert, dat wanneer iemand door de introductie van dit of diergelyk Plan, in zyne pecunieele voordeelen kwam te verliezen, hy daarvoor behoort gedédommageerd te worden.

Wat nu betreft de menage van kosten, welke over het algemeen, door deze verandering in het Bestuur van de Marine zou gemaakt worden, zal het meerdere of mindere veelal afhangen van de schikkingen van detail. Het is echter niet tegen te spreken, dat de afschaffing van vele Commissien, de vermindering van het getal der Raden, de nutteloosheid der Logementen in 's Hage, de minder noodzakelykheid van het aanhouden van sommige Jachten, alles te zamen genomen, nog al een som van consideratie zal uitmaken; waarby men nog vooral voegen moet de besparing die noodwendig uit een verbetering der ordre en uit de eenparigheid van het Bestuur moet geboren worden, welke te wenschen is dat haar invloed ook zal uitstrekken tot een vermeerdering van inkomsten door een rigtiger invordering van de Middelen te Water.

Alvorens van dit Plan af te scheiden, kan men niet nalaten, als een consideratie van veel aanbelang aan de hand te geven, of het mogelyk zy, het Opperbestuur over de Colonien van den Staat, thans nog onder het Octrooi

---

1) „Geschillen in zaken van pryzen en buit", zegt Art 89 der tegenwoordige Wet (28 April 1835) op de regterl. organisatie.

van de West-Ind. Comp[e] zynde, gelyk hetzelve wordt voorgeslagen by het Generaliteits-Rapport van 21 Maart 1791, te demandeeren aan het Superintendent-Collegie van de Marine, en dus den Raad van Staate tot de zaken van de Zee te doen subintreren in de plaats van den aldaar geprojecteerden Raad der Colonien [1]).

Het is onbetwistbaar zeker, dat hierin niet alleen een groote menage van kosten zou te vinden zyn, maar ook een groote vermeerdering van inkomsten, indien de waren en koopmanschappen die uit America buiten onze Colonien, worden aangebragt en derwaarts verzonden, aan de betaling der Regten op den voet der Lyst van 1725 wierden subject gemaakt; behalve dat deze voet van Directie wederom meêr zou contribueren tot de uniformiteit, en ook de defensie der Colonien meêr immediaat zou verbinden met die van den geheelen Staat [2]), en teffens prompter en gemakkelyker maken.

XCIII. *Zelfstandigheid der Nederlandsche Politiek.*

Lord AUCKLAND *aan den Raadpensionaris.*

Private. Beckenham, December 16th 1791.

My dear Sir,

I am duly sensible of the kindness and candour which dictated your private Letter of the 28th Nov[r]; and tho the friendship which prevails, and will (I trust) ever prevail, between us, has more value in my estimate of wordly advantages than any political consideration of the present versatile age can have, it is always a pleasure to me when I can apply your confidences to those public interests which

1) Verg. hiermede HOGENDORPS *Brieven en Gedenkschr.* III. 28 volg.

2) Z. hiervoren, bl. 596 VAN DE SPIEGELS *Idées omtrent de O. I. Compagnie.*

we mutually and honestly serve and promote. — I accordingly thought it right to shew your letter to M^r^. PITT and to L^d^. GRENVILLE, and I did this without scruple, because it contain'd nothing but what must necessarily increase the esteem and respect which they both feel for you. Your Letter is of a kind to be beneficial and conciliatory in many respects, even if there should be some little shade of difference in the point of view in which the Austrian overtures and the ratification of the Hague Convention may respectively appear to us.

I do not mean to enter into those subjects; I am at present a quiet Gentleman in the Country in the full enjoyment of my lawn and Library, with a large House crowded with relations and friends assembled to pass the Christmas season 1). And I do not hold the political pen; and I understand that Ld HENRY SPENCER will receive instructions with a copy of the answer to M. DE NAGELL, which will state what is felt and thought here on the occasion. Certainly unless the Peace of the United Provinces is more menaced by the Patriots than we see reason to suppose or think probable, it will be difficult to persuade the Courts either of London or of Berlin that there is any pressing motive for the sudden acceptance of the Vienna-friendship: perhaps even it would be difficult to persuade either Court that the safety of the United Provinces will be increased by increasing the number of their Allies. — At any rate we seem to be entitled to the preliminary explanations from the Emperor which will be suggested: — I will not say more at present.

I have taken more pains than I can describe to you in the business of our eternal commercial Negociation, and

1) Welk een indruk het genot van dit gelukkig buitenleven, door Lord AUCKLAND geschetst, op VAN DE SPIEGEL moest maken, door sorgen en niet gelden door ziekte verteerd!

have brought it to a point which is likely to produce an ultimate ultimatum on our part: — I do not despair as to the result; perseverance in the line of Justice and of plain sense will sooner or later arrive at its object, tho it may be retarded in its way by ill will or perversity.

I will soon use one of these Holiday-evenings to write a conversation-Letter to you on the general affairs of the political World.

In the mean time Lady AUCKLAND directs me to convey her best compliments.

Believe me

My dear Sir

Most sincerely yours

AUCKLAND.

P. S. Other businesses as usual have intervened: but I hope we shall speedily be able to answer the intimation of a Disposition to send a proper person here on the East-India and China Trade.

To the Grand-Pensionary.

Lord AUCKLAND *aan den Raadpensionaris.*

Beckenham Decr 19th.

My dear Sir,

I inclose two of the fleeting and transitory publications of the day; they have their separate merits, and may serve to give you an hours amusement if ever you have leisure to give yourself such a luxury.

The one is the Oriental repository of which very few copies are printed and for private distribution; it contains some curious particulars, and it is said that the subsequent numbers will be highly interesting.

The other is a part of a work which appears occasionally

to counteract the Democratic disease of the age: — it is said to be written by a person of some eminence in this Country.

I heartily hope and pray that your next Letters may relieve us from all anxieties on the subject of the Imperial Negotiation with the Republic. — It is impossible to conceal from you that the prosecution of that affair otherwise than by a full and cordial preconcert with this Country will occasion the most unpleasant sensation here, and even produce between the two Governments a stile of altercation and remonstrance which will be seen with delight by the enemies of each in the two Countries, and with great complacency by all the rest of Europe (not omitting the Emperor). — *private and confidential;* I express this avec onction, because I have a strong personal concern in it; I foresee that one of the first effects would be to oblige me at this season of the year to take an unpleasant journey in order to bid adieu to the Hague and to the Embassy six or eight months sooner than I had hoped and proposed 1).

Believe me

My dear Sir

With perfect attachment most sincerely yrs

AUCKLAND.

XCIV. *De Prinses aan den Raadpensionaris* 2).

Le 30 Juillet 1786.

Vous me permettrez, Monsieur d'àjouter quelques lignes aux lettres si jointes, que j'ai priée Mr. DE LYNDEN de vouloir vous faire lire, afin que vous voyez les choses sous toutes

---

1) Wel een bewys, hoe weinig VAN DE SPIEGEL aan den leiband van Engeland plag te loopen.

2) Bylage tot het Tweede Deel.

leurs faces; j'observerai içi, que cette corespondance avec Mr. DE TH(ULEMEYER) est assé embarassante et délicate pour moi, pour plus d'une raison; ce que je pourroit mieux vous détailler de bouche que par écrit. La décision dans l'affaire du Comandement ne laisse plus de doutes sur les desseins de nos adversaires, je ne m'attendois pas qu'ils l'auroient autant précipité, ceci rendra vos délibérations a la Haye, doublement intéressantes, et déçisives pour notre sort futur; quel qu'il soit je n'oublierai jamais tout ce que vous faites pour Nous, et vos attentions obligeantes pendant notre séjour en Zelande, souffrez Monsieur que je vous en réïtére mes remercimens, je suis naturellement peu éloquente, mais je n'en sent pas moin vivement tout ce que je vous dois, et je serai tres charmée d'avoir des occasions de vous témoigner ma reconnaissance.

Je me borne pour cette fois a ces peu de lignes, Mrs. DE LYNDEN et DE LARREY vous informant de ce qui est digne de votre attention.

J'ai continué a vous écrire sans ceremonie, suposant que cela vous serait plus agréable, Monsieur; je continuerai de même, lorsque l'occasion s'en présentera, si vous le trouvez bon. Compté toujours de ma part sur les sentimens d'Estime que vous merité a si juste titre.

W.

Je reçois a l'instant une lettre du Corespondant 1) auquel je vous ai communiqué un projet de lettre, etant a Middelbourg, celle-ci n'est pas une reponse encore. Il me marque que la santé du R... (FREDERIK II) est tres mauvaise toujours, mais qu'il se flate, et continu a travailler, presqu'avec autant d'activité que cy devant, qu'il me conserve ses anciennes bon-

1) Graaf v. HERTZBERG. Z. het Tweede Deel, bl. 539, 541—543, 549, 553, 591 volg.

tés et ne Nous abandonnera pas mais qu'il croit devoir laisser agir la Fr(ance), que dans sa situation on ne peut lui donner des avis, ni lui parler meme beaucoup d'affaires. Mon Corespondant observe que dans de telles circonstances, il est bon de ne pas presser la Fr(ance), puisque ses projets d'accomodement qui nous seroit désavantageux pourroient etre aisément adopté la bas [1]), faute d'examen, qu'ainsi selon lui le meilleur c'est de tacher de gagner du tems.

De Prinses aan den Raadpensionaris.

PS. [2]) Vous voyez que les esperances sur 1213 ne font guere de progrès, cependant 1162 n'en désespère pas et 1152 s'en occupe toujours vis à vis de 1141 [3]). 36 etant absent pour quelques jours, il ne pourra repondre aujourd'hui a 416. On assure que grace a 49, 1585 avance aussi a 12, mais 1152 n'en a pas des nouvelles détaillées. 415 a montré en general de bonnes dispositions; 1162 n'est pas entré dans de fort grands détails avec 414, 409 ne l'ayant pas recherché, le secret le plus absolu a été observé sur ce qui devoit l'etre, 415 a manifesté 1501, 1507, 409, 416. Quelqu'un qui a visité 1140 et tient plus ou moin a 1131 et 408, a donné a connoitre sous le sçeau du secret que sans l'éloignement de 412 ou son entiere 1500 avec *tout* ceux de 1469 a 396, il étoit impossible que 1531, 399; il a voulu que 1152 travaille a l'un ou a l'autre, croyant le premier le meilleur et le plus *aisé*, et suposant meme que 409 le sentois. 1162 s'est borné a témoigner que 1152

---

1) Te Berlyn.

2) Niet gedagteekend, schijnt van 26 Januarij 1787 te zijn. Zie III. 161 volg.

3) 1213 de regeling van het Kabinet van WILLEM V, 1152 en 1162 de Prinses, 1141 de Prins. — Over het al dan niet wenschelijke, om VAN LYNDEN VAN BLITTERSWYK in Zeeland te vervangen, over de Acte van Verbintenis, enz.